

KOMPASZ

Kézikönyv a fiatalok emberi jogi
neveléséhez

2. kiadás,
frissítve 2020-ban

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

KOMPASZ

Kézikönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

Második, átdolgozott kiadás, 2020

Szerzők

Patricia Brander
Laure De Witte
Nazila Ghanea
Rui Gomes
Ellie Keen
Anasztaszija Nyikityina
Justina Pinkeviciute

Szerkesztők

Patricia Brander
Ellie Keen
Juhász Vera
Annette Schneider

Felelős szerkesztő és koordinátor

Rui Gomes

Rajzok

Pancho

További szakmai közreműködők:

Janina Arsenjeva, Borbély-Nagy Éva, Karina Chupina, Hanna Clayton, Annette Schneider, Tóth Györgyi

A Kompas első kiadásának (2002) szerzői voltak:

Patricia Brander; Ellie Keen; Rui Gomes; Marie-Laure Lemineur ; Bárbara Oliveira
Jana Ondrácková; Alessio Surian; Olena Szuszlova

*Az Európa Tanács Demokratikus Részvétel Igazgatóságának Oktatási Főosztálya
és Ifjúsági Főosztálya a Kompas mellett számos más kiadványt is megjelentetett
a demokratikus állampolgárságra nevelés és az emberi jogi nevelés körében.*

További információk a www.coe.int/compass honlapon.

A kötetben kifejtett nézetek a szerzők álláspontját tükrözik,
azok nem feltétlenül egyeznek az Európa Tanács álláspontjával.

A kiadvány szerzői jogainak tulajdonosa az Európa Tanács. A kiadvány és annak részei üzleti célból nem sokszorosíthatók és nem továbbíthatók semmilyen elektronikus (CD-ROM, internet stb.) vagy mechanikus formában vagy eszközzel, ideértve a fénymásolást, a rögzítést és minden adattároló és -visszakereső rendszert, az Európa Tanács Kommunikációs Igazgatósága Kiadói Részlegének (publishing@coe.int) előzetes írásos engedélye (és az Európai Ifjúsági Központ értesítése, 1024, Budapest, Zivatar utca 1-3., Magyarország; e-mail: eycb.secretariat@coe.int) nélkül.

A kiadvány sokszorosítása kizárólag nonprofit felhasználásra, nevelési-képzési célból,
a forrás pontos megjelölése mellett engedélyezett.

A Pancho-karikatúrák szerző jogainak kizárólagos tulajdonosa a művész. Ezek másolása közvetlenül a művésztől kért engedély birtokában lehetséges, kivéve, ha felhasználásuk közvetlenül az ebben a kézikönyvben foglalt gyakorlatok kapcsán történik.

Tervezés: Studio1

Rajzok: © "Pancho"

Fényképek:

66. oldal: Európa Tanács

175. oldal © MTI (Nelson Mandela)

175. oldal © David King Collection (Jevgenyija Ginzburg)

176. oldal © MTI (Martin Luther King)

176. oldal © MTI (Mahatma Gandhi)

177. oldal © Stiftung Denkmal (Zilli Schmidt)

177. oldal © Tibet Information Network (Ngawang Szandrol)

A 297. és 298. oldalon található rajzok: Jimmy Kazoya

© Európa Tanács, 2012. október

Első kiadás: 2002

Második, teljesen átdolgozott és frissített kiadás: 2012

Utánnymás (módosításokkal): 2015

Frissített kiadás, 2020

Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex

ISBN 978-92-871-9058-1

Magyarországon nyomtatva

Az Európa Tanács főtitkárnának köszöntője

Az, hogy a gyerekek és a fiatalok rendelkeznek emberi jogokkal, önmagában még nem elegendő. Az emberi jogi kultúra megvalósításához, valamint ahhoz, hogy a fiatalok tisztában legyenek azzal, hogyan tudják ezeket a jogokat érvényesíteni – ápolni, védelmezni és előmozdítani –, ahhoz megfelelő oktatásra-nevelésre is szükség van!

A Kompas először 2002-ben jelent meg. Azóta számos tanár, oktató és más pedagógus, valamint különböző civil szervezetek képzői és aktivistái forgatták haszonnal, és juttatták el segítségével az emberi jogi képzést a fiatalokhoz, nem csupán Európában, de a világon mindenütt. A mára 31 nyelven elérhető kézikönyv meghatározó szerepet játszott abban, hogy az

ifjúságpolitikában és az ifjúsági munkában alapvetővé vált az emberi jogi megközelítés. Az ennek nyomán kialakuló emberi jogi tudatosság magabiztosabbá, kompetensebbé, felelősségteljesebbé teszi, és egy életen át elkíséri a fiatalokat, akik mindezt a jövő generációinak is tovább tudják adni. A célunk ugyanakkor nem pusztán a tanulás, hanem a tartós demokratikus állampolgári fejlődés elősegítése.

Lehetőséget kell teremtenünk arra, hogy a fiatalok ilyen perspektívából is szemlélhessék az életet. A világ gyorsan változik, és a mindennapjainkra számtalan – részben a hosszú távú folyamatok, részben az aktuális események által keltett – aggodalom és félelem nyomja rá a bélyegét. Olykor úgy tűnhet, ezek a gondok felülkerekednek rajtunk. Ha azonban emberi jogi szempontból vizsgáljuk ezeket a jelenségeket, megerősítést és bizalmat meríthetünk abból a tényből, hogy a társadalmaink rendkívül összetett problémáikat is képesek etikus alapelvek mentén megközeleltetni, és hogy a legembert próbálóbb időkben is lehet – és kell is – egymást támogatni és védelmezni!

Ez a tudás pedig nagy ajándék.

Bízom benne, hogy a Kompas ezután is útmutatóként szolgál az emberi jogi neveléssel foglalkozók számára, és a jövőben is segítségükre lesz ebben a fontos munkában!

Marija Pejčinović Burić

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnénk kifejezni hálánkat, elismerésünket és megbecsülésünket mindazok felé, akik nélkül ez a kézikönyv nem jöhetett volna létre:

- A Kompaszt átdolgozásában résztvevő referenciacsoport tagjai – elkötelezettségükért, javaslataikért és támogatásukért;
- Az Emberi Jogi Nevelési Konzultációs Csoport (2009-2010) tagjai: Aleksandar Bogdanović, Anna Dobrovolszkaja, Thierry Dufour, Caroline Gerbara, Georg Pirker, Annette Schneider, Kosztasz Triantafilosz és Sara Ufhielm – az elkötelezettségükért és gondosságukért;
- A Haladó Kompaszt Emberi Jogi Képzők Képzése (Advanced Compass Training in Human Rights Education, ACT-HRE) és a 2009. és 2010. évi Fialatok Emberi Jogi Képzők Képzésének trénerai és résztvevői, akik számára ez a feladat a képzési program része volt;
- A „Living, Learning, Acting for Human Rights” („Élni, tanulni és cselekedni az emberi jogokért”) emberi jogi nevelési fórum résztvevői, különösen a Kompaszt átdolgozásával foglalkozó csoport tagjai;
- Marios Antoniou, Kazunari Fujii, Christa Meyer, Ana Rozanova, Rutai Zsuzsanna, Agata Stajer, Sara Ufhielm és Wiltrud Weidinger – a közreműködésükért, javaslataikért, idejükért;
- Julien Attuil, Régis Brillat, David Cupina, Sandrine Jousse, Brigitte Napiwocka, Yulia Pererva, Miguel Silva, Dennis Van Der Veur, Agnes Von Maravic – az Európa Tanács munkájáról szóló szövegek megírásáért és ellenőrzéséért;
- A budapesti és strasbourgji Európai Ifjúsági Központ Kompaszt képzési tanácsadói: Iris Bawidamann, Goran Buldioski, Florian Cescon, Menno Ettema, Gisèle Evrard, Földi László, Mara Georgescu, Dariusz Grzemny, Sabine Klocker, Zara Lavcsijan, Nadine Lyamouri-Bajja, Marta Mędlińska, Yael Ohana, Anca Ruxandra Pandeia, Annette Schneider és Inge Stuer – a kritikai észrevételeikért, türelmükért, támogatásukért és kreativitásukért;
- Antje Rothmund – a magas minőség és a Kompaszt különböző nyelveken való elérhetővé tétele melletti elkötelezettségéért, támogatásáért;
- Az Európa Tanács ifjúsági szektora képzői csapatának tagjai – a Kompaszt képzői helyzetben való használatával kapcsolatos tapasztalataik megosztásakor tanúsított, megalkuvást nem ismerő őszinteségükért;
- A Kompaszt fordításában résztvevő fordítók és lektorok – tapasztalataik megosztásáért;
- Mindazok, akik – akarva vagy akaratlanul – hozzájárultak a tartalom formálásához;
- Rachel Appleby – az angol szövegek lektorálásában nyújtott segítségéért – hiszen mindig van mit javítani!;
- Molnár Zsuzsanna – a rendszeres és szakadatlan adminisztratív támogatásért, valamint Bánki Erzsébet, Nina Kapoor, Jackie Lubelli, Vincenza Quattrone és Tisza Gabriella – a segítőkészségükért és szívvel-lélekkel végzett munkájukért.

Minden tőlünk telhetőt megtettünk azért, hogy a szövegek és gyakorlatok forrását beazonosítsuk és a szerzők nevét megfelelően feltüntessük. Az esetleges kihagyásokért elnézést kérünk, és a következő kiadásban örömmel pótoljuk elmaradásainkat.

A magyar kiadásról

Az Európa Tanács emberi jogi nevelést segítő kézikönyveinek magyar nyelven való megjelenése mindig mérföldkő. Egy-egy ilyen kézikönyv új lendületet ad a magyarországi emberi jogi képzésnek, különösen igaz ez a Kompaszt, erre a nagyszabású, átfogó kézikönyvre.

A Kompaszt első verziójának 2004-es magyar megjelenése intenzív képzési folyamatot indított el, melynek nyomán megszületett a Kompaszt-képzők első nemzedéke, akik saját környezetükben – civil szervezetekben, iskolájukban vagy függetlenként – valósítottak meg képzéseket, és sokan a mai napig aktívan tevékenykednek emberi jogi képzőként.

Reméljük, hogy az új magyar nyelvű Kompaszt, amelyet most a kedves olvasó a kezében tart hasonlóan termékeny folyamatot indít majd el és bízunk abban, hogy a magyarországi emberi jogi képzők egy újabb nemzedéke találja majd hasznosnak munkájához a kiadványt és az általa képviselt non-formális oktatási megközelítést.

A Kompaszt magyar kiadásának elkészülte számos ember elkötelezett és minőségi munkáját dicséri.

Ezúton szeretnénk köszönetet mondani a projektben résztvevőknek:

- Sebenyi Marianna szakmai- és Juhász Vera projektkoordinátornak.
- A fordítóknak és lektoroknak: Baron Editnek, Béres-Deák Ritának, Hajdú Lajosnak, Híves Annának, Juhász Verának, Karvalits Ivettnek, Kiss Annának, Molnár Tündének, Nagy Juditnak, Nógrádi Noának, Salamon Pálnak, Simon Imrének, Tóth Györgyinek, Várszegi Eszternek, Wirth Juditnak, dr. Zeller Juditnak.
- Az EJHA emberi jogi képzőinek, Hoffmann Krisztnának és Kövesi Györgyinek, szakmai háttértámogatásukért.
- A kötet szakmai lektorának, dr. Rutai Zsuzsannának.
- És végül, de nem utolsó sorban köszönjük az együttműködést az Emberség Eredjével Alapítványnak, amely a projekt gazdájaként intézményi háttérrel biztosított a fordítási folyamatnak.

Tartalom

Köszöntő a Kompaszból legújabb kiadásához	10
1. fejezet – Emberi jogi nevelés és a Kompaszból	
1.1. Bevezetés az emberi jogi nevelésbe.....	16
1.2. Az emberi jogi nevelés Kompaszból alkalmazott módszerei	28
1.3. Hogyan használjuk a Kompaszt az emberi jogi nevelésben?.....	44
2. fejezet – Gyakorlatok az emberi jogi neveléshez	
Gyakorlatok áttekintő táblázata.....	70
Gyakorlatok összefoglaló táblázata (érintett téma, gyakorlattípus és kapcsolódó jogok megjelölésével).....	71
58 interaktív gyakorlat az emberi jogi neveléshez.....	77
Emberi jogi naptár	360
Jégtörők és bemelegítő gyakorlatok	368
Áttekintő gyakorlatok.....	373
3. fejezet – Cselekvés az emberi jogokért	
Röviden a fejezetről.....	381
3.1. Emberi jogi nevelés és az aktivizmus	382
3.2. Egyszerű cselekvési lehetőségek az emberi jogokért.....	385
3.3. Akcióterv készítése	392
4. fejezet – Az emberi jogok rendszere	
Bevezetés	403
4.1. Mik azok az emberi jogok?.....	404
4.2. Az emberi jogok fejlődéstörténete.....	417
4.3. Az emberi jogok jogi védelme	423
4.4. Az emberi jogi aktivizmus és a civil szervezetek szerepe.....	440
4.5. Kérdések és válaszok az emberi jogokról	446
4.6. Kételyek és válaszok.....	449

5. fejezet – Háttér-információk a globális emberi jogi témákhoz

1. Állampolgárság és részvétel	457
2. Béke és erőszak.....	458
3. Demokrácia	459
4. Diszkrimináció és intolerancia.....	460
5. Egészség	461
6. Emlékezés.....	462
7. Fogyatékosság és a fogyatékos-alapú társadalmi megkülönböztetés	463
8. Gyermekek	464
9. Globalizáció	465
10. Háború és terrorizmus.....	466
11. Környezet.....	467
12. Kultúra és sport	468
13. Média	469
14. Migráció.....	470
15. Munka.....	471
16. Oktatás	472
17. Szegénység.....	473
18. Társadalmi nem.....	474
19. Vallás és meggyőződés.....	475

Függelék

Fontosabb nemzetközi emberi jogi dokumentumok

A fontosabb nemzetközi emberi jogi egyezményeket ratifikáló államok.....	479
Egyesült Nemzetek Szervezete	480
Európa Tanács	490
Fogalomtár	501

Köszöntjük a Kompaszt legújabb kiadásának olvasóit!

A Kompaszt első kiadása 2002-ben látott napvilágot, az Európa Tanács Ifjúsági és Sport Igazgatósága által indított Emberi Jogi Képzés Ifjúsági Program keretében. A Program azért jött létre, mert az emberi jogi nevelés – az egyenlő emberi méltóságot középpontba helyező oktatási és képzési programok és tevékenységek – felbecsülhetetlen értékkel bír a fiatalok demokratikus állampolgárságának formálása és az egyetemes emberi jogok kultúrájának előmozdítása terén. Az érték alapú ifjúsági munkában és a nemformális nevelésben részt vevők közül sokak számára a Kompaszt mostanra alapmű lett, mely már több mint 30 nyelven olvasható, többek között arab, japán, izlandi és baszk fordításban. Miközben egyes országokban bekerült az iskolai oktatásban használandó kézikönyvek közé, másutt kifejezetten ellenjavalt az iskolai alkalmazása. A Kompaszt kalandos európai sorsa jól tükrözi, mennyire eltérő lehet az emberi jogi neveléshez való hozzáállás: emitt támogatják, amott ellenzik, egyesek méltatják, mások megvetik.

A Kompaszt sikere után annak „kistestvére”, a gyermekek emberi jogi neveléséhez készült Kiskompasz kézikönyv is gyorsan népszerűvé vált. Mindkét kiadvány segíti az Európa Tanács chartája a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről című dokumentumban foglaltak gyakorlati megvalósítását.

A Kompaszt és a különböző nyelveken elérhető fordítások megjelenésének köszönhetően az emberi jogi nevelés felkerülhetett az ifjúsági munka napirendjére, és beépülhetett számtalan iskola tantervébe. Sok országban jött létre országos emberi jogi képzési hálózat az emberi jogi szervezetek és képzők munkájának támogatására, hogy az emberi jogi nevelés Európa-szerte egyre több gyermek és fiatal számára válhasson elérhetővé. A fiatalok emberi jogi neveléséről szóló Élni, tanulni és tenni az emberi jogokért (Living, Learning, Acting for Human Rights) címmel 2009-ben Budapesten rendezett fórum résztvevői hangsúlyozták az emberi jogi nevelés fontosságát a mai világban:

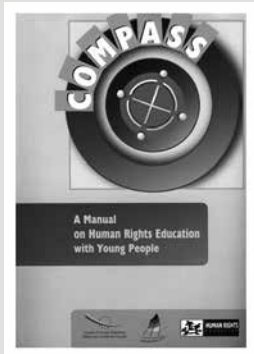
„A jogi eszközök nem elegendőek az emberi jogok védelméhez és előmozdításához. Az emberi jogi nevelés – az emberi jogokról, az emberi jogokon keresztül, az emberi jogokért történő tanulás – kiemelkedő szerepet játszik abban, hogy mindenki ismerje, értse, védje és támogassa az emberi jogokat.

A fiatalok emberi jogi neveléséhez készült Kompaszt kézikönyv használatával a fiatalok által és a fiatalokért végzett munka egyértelműen megmutatta, hogy az Európa Tanács számíthat a fiatalok áldozatkészségére, szenvedélyes elkötelezettségére és rátermettségére annak érdekében, hogy az emberi jogi nevelés sok más fiatal számára is valósággá válhasson. [...] Az ifjúsági munka és a nemformális tanulás terén szerzett tapasztalatokat – egyebek között a formális és a nemformális tanulás egymást kiegészítő jellegére vonatkozó tanulságokat – sikerült beépíteni az emberi jogi neveléssel kapcsolatos munkába.

Az emberi jogi nevelés nem lehet kizárólag a civil szervezetek és az ifjúsági szervezetek feladata, nem alapulhat egyedül önkéntesek munkáján. Az államoknak is komoly felelőssége van az emberi jogi nevelés megvalósítása terén. Fontos, hogy felkarolják, támogassák és továbbvigyék az emberi jogi nevelés ügyét, mégpedig olyan módon, hogy egyaránt jusson szerep a formális és a nemformális oktatási-képzési szektornak.”

Az emberi jogi neveléssel foglalkozók számára a Kompaszt mostanra szinte az emberi jogi nevelés szinonimájává vált. Pedig az emberi jogi nevelés jóval többet jelent, mint a Kompaszt. Ez a kézikönyv irányt mutat és módszereket kínál az emberi jogi neveléshez, de az egyéni megoldások és eszközök megválasztása az emberi jogi foglalkozást tartó személyre és – végső soron – a tanulókra marad.

A Kompaszt nem emberi jog – az emberi jogi nevelés azonban az.

Az Emberi Jogi Képzés Ifjúsági Program elmúlt tíz éve során felgyűlt tapasztalatok hozzájárultak ahhoz, hogy az emberi jogi megközelítés érvényesüljön a fiatalokkal kapcsolatos minden tevékenységben, az emberi jogi nevelés pedig bekerüljön az ifjúsági munka és az ifjúságpolitika fősodrába.

*Élni, tanulni és tenni az emberi jogokért
Fórum üzenete*

A Kompas aktualizálása

A Kompas megszületését követő első évtizedben rohamosan változtak az emberi jogokat és az emberi jogi nevelést érintő problémák és kihívások. Ezek között említhető a globalizációs folyamatok felgyorsulása, a terrorizmus fokozódása és a terrorizmus ellen indított globális háború, az emberi tevékenységek okozta éghajlatváltozás, a Grúzián, Ukrajnán és több arab országon végigsöprő forradalmi hullám, az internet elterjedése, az iraki és az afganisztáni háború, a 2004-es és 2011-es cunami, a fukusimai atomerőmű-baleset és még sok más esemény. Egyik válság követte a másikat, és a Kompas bizonyos területeken idejétmúlttá is vált. Ezért 2012-ben megjelent az átdolgozott és frissített kiadás.

Figyelembe vettük a felhasználóktól – elektronikusan és hagyományos módokon – kapott visszajelzéseket, valamint a „történelmi fejleményeket”: a 2002-ben lényegesnek ítélt kérdések egy része veszített jelentőségéből a tíz év alatt, ugyanakkor számos új probléma került az érdeklődés homlokterébe. Ennek eredményeként született meg a Kompas 2012. évi kiadása, amely a korábbiakat továbbfejlesztve elegyítette a régit az újjal. Az olvasók és az emberi jogokkal foglalkozók az aktuális problémákat boncolgató háttéranyagokat és azokhoz kapcsolódó új gyakorlatokat találhattak a kötetben, mindemellett továbbra is érvényesültek az eredeti elvek: lehetőség az ellentmondásos és megosztó kérdések megvitatására, a tanulóközpontúság, valamint az aktív cselekvés elősegítése.

Habár a kézikönyv 2020-as kiadása tartalmaz friss információkat a 2012 óta bekövetkezett fejleményekről, azokat nem tükrözi teljes körűen, például csupán megemlíti az elmúlt évtized két fontos eseményét, a 2015-ös menekültválságot és a 2019 végén kitört covid-világjárványt.

A Kompas 2012-es kiadásához képest jelentős változás, hogy nem kerül bele a bőséges háttérinformációkkal szolgáló 5. fejezet. Ez azonban nem jelenti azt, hogy lényegtelen lenne mindez a háttérinformáció – éppen ellenkezőleg, nagyon is fontos! A tizenkilenc témakörrel kapcsolatos részletes információk most az interneten, a www.coe.int/compass oldalon találhatóak, ahol könnyebben megoldható a folyamatos frissítés is. A nyomtatott könyv 5. fejezete csupán röviden összefoglalja az egyes témaköröket, és azt, hogy az online verzióban miről olvashatnak az érdeklődők.

A Kompas teljes 5. fejezetének online térbe helyezése környezeti szempontból is előnyös, hiszen ezáltal kiküszöböltük mindazt az ökológiai terhelést, amelyet mintegy 150 oldalnyi papír előállítás, a nyomtatás és a szállítás jelent.

A Kompas alapját képező értékek és megközelítésmódok azonban továbbra is teljességgel érvényesek. Tehát a Kompas legyen:

Elégséges: A felhasználók találjanak meg benne mindent, amire szükségük van ahhoz, hogy elinduljanak vagy továbbhaladjanak a fiatalok emberi jogi nevelésének útján.

Használatra kész: A javasolt gyakorlatokhoz ne legyen szükség további forrásokra és hosszas előkészítésre.

Naprakész és a fiatalok számára releváns: A gyakorlatok és az emberi jogi témák könnyen kapcsolhatók a kamaszokat és a fiatalokat foglalkoztató problémákhoz, az ő látásmódjukhoz.

Gyakorlatias és tapasztalati: Minden gyakorlat tartalmaz arra vonatkozó javaslatot, hogy miként lehet a tanultakat cselekvéssé formálni, hogy ne csupán intellektuális szinten, hanem a cselekvés szintjén is bevonódjanak a résztvevők.

Formális és nemformális nevelési helyzetekben egyaránt alkalmazható: Habár ezek a gyakorlatok nemformális képzési helyzetre lettek kidolgozva, némi átalakítással – például az időtartam módosításával – iskolai, tantermi környezetben is használhatók.

Adaptálható: Minden gyakorlat az adott helyzethez, csoporthoz és társadalmi környezethez igazítható. A gyakorlatleírásnál található variációs lehetőségek segíthetnek a gyakorlat személyre szabásában, továbbfejlesztésében.

Jó kiindulási pont: Az érdeklődő képzők, pedagógusok, oktatók számos ötletet, javaslatot ta-

A Kompas javaslatokat kínál az emberi jogi nevelés résztvevőinek – tanulóknak, pedagógusoknak, képzőknek. Azonban mindenkinek magának kell megtalálnia a saját útját az emberi jogok megismeréséhez és az azokért való cselekvéshez.

Elsődleges szempont volt, hogy a Kompas a XXI. század második évtizedében is időszerű legyen.

lálnak a könyvben, ha szeretnének jobban elmélyedni bizonyos témákban, és többet megtudni az emberi jogokról.

Általános és holisztikus: A Kompaszt bármilyen emberi jogi témához, a tanulók előzetes tudásától függetlenül használható. Módszertani szempontból inkluzív és holisztikus megközelítést alkalmaz, egyszerre irányul az értékek, az attitűdök, a készségek és az ismeretek fejlesztésére.

Vágjunk bele!

A Kompaszt azoknak íródott, akiket érdekelnek az emberi jogok, és szeretnének emberi jogi neveléssel foglalkozni. A Kompaszt kézikönyvet azok is jól használhatják, akik most találkoznak vele először, és nem rendelkeznek semmilyen, az emberi jogokra, az emberi jogi nevelésre vagy a kézikönyvben tárgyalt témakörökre vonatkozó előzetes tudással, továbbá nincs semmilyen tanítási, tréneri, képzői tapasztalatuk. A kötetben részletes információk találhatók arról, hogyan érdemes a gyakorlatokat levezetni, miként lehet azokat a tanulók igényeihez és az adott körülményekhez igazítani, illetve továbbfejleszteni. Külön rész foglalkozik a tanároknak szóló tanácsokkal. Előfordulhat, hogy első ránézésre az „emberi jogi cselekvés” egyesek számára problematikusnak tűnik, ezért 3. fejezetben részletesen foglalkozunk ezzel a témával, és bemutatjuk, milyen szerepet tölt ez be a tanulási folyamatban. A Kompaszt az emberi jogi neveléshez önállóan használható információforrás, eszköz- és ötlettár. Következésképp számtalan módon használható, és nincs megszabva, honnan, melyik oldalon kellene elindulni. Mindemellett úgy gondoljuk, hogy érdemes a könyv elején található tartalomjegyzék áttekintésével kezdeni, majd általánosságban ismerkedni a kötet felépítésével és tartalmával. Sokan lesznek, akiket elsősorban a gyakorlatok érdekelnek majd. Ez rendben is van, mégis javasoljuk legalább az 1.3. alfejezet („Hogyan használjuk a Kompaszt az emberi jogi nevelésben?”) elolvasását a gyakorlatok megkezdése előtt.

Reméljük, hogy olvasóink örömmel forgatják majd a Kompaszt magyar kiadását. Kérjük, a www.coe.int/compass weboldalon található visszajelző lap segítségével jelezze felénk, hogyan lenne érdemes kiegészíteni, továbbfejleszteni a Kompaszt, hogy az minél jobban segítse az Ön munkáját.

Jegyzetek

¹ A fórum résztvevőinek üzenete, megjelent a Living, Learning, Acting for Human Rights [Élni, tanulni és tenni az emberi jogokért] fórumról szóló beszámolóban, szerző: Gavan Titley, Európa Tanács, 2010. <https://www.coe.int/en/web/youth/-/living-learning-acting-for-human-rights>

1. fejezet

Emberi jogi nevelés és a Kompas

A fejezet tartalma

1. Bevezetés az emberi jogi nevelésbe	16
1.1 Mik azok az emberi jogok?.....	16
1.2 Mi az emberi jogi nevelés?.....	17
1.3 Az emberi jogi nevelés alapvető emberi jog.....	19
1.4 Az emberi jogi nevelés az ENSZ-ben	20
1.5 Az emberi jogi nevelés Európában	21
1.6 Ifjúságpolitika és emberi jogi nevelés	24
1.7 Fiatalok emberi jogi nevelése	26
1.8 Az emberi jogok kultúrája felé	27
2. Az emberi jogi nevelés Kompaszban alkalmazott módszerei	28
2.1 Emberi jogi nevelés különböző oktatási-nevelési helyzetekben	29
2.2 Az emberi jogi nevelés pedagógiai alapjai a Kompaszban.....	31
2.3 Emberi jogi nevelés: folyamat és eredmény	34
2.4 Az emberi jogi nevelés és hasonló oktatási-nevelési területek	37
2.5 Gyakori kérdések az emberi jogi nevelésnek a fiatalokkal végzett munkába való beépítéséről.....	42
3. Hogyan használjuk a Kompaszt az emberi jogi nevelésben?.....	44
3.1 Mit tartalmaz a Kompaszt?.....	44
3.2 A facilitálás, vagyis a csoport segítése	45
3.3 Általános tanácsok a kézikönyv felhasználói számára	47
3.4 Általános tanácsok a gyakorlatok levezetéséhez	50
3.5 A Kompaszt-gyakorlatok igényekhez igazítása	55
3.6 Tanácsok tanároknak.....	58
3.7 A Kompaszt gyakorlatainál alkalmazott módszerek.....	60

1. Bevezetés az emberi jogi nevelésbe

„Minden személy és a társadalom minden szerve ... [törekedjen arra, hogy] oktatás és nevelés útján előmozdítsa e jogok és szabadságok tiszteletben tartását..”

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának bevezetője, 1948

Az emberi jogi nevelés célja tehát, hogy előmozdítsa „oktatás és nevelés útján e jogok és szabadságok tiszteletben tartását”. Mielőtt azonban megvizsgálunk az emberi jogi nevelés mibenlétét és gyakorlatát, fontos tisztáznunk, hogy mik is azok a „jogok és szabadságok”, amelyekkel az emberi jogi nevelés foglalkozik. Ezért tehát kezdjük az emberi jogokról szóló rövid bevezetővel!

1.1 Mik azok az emberi jogok?

A történelem folyamán minden társadalom kialakított olyan rendszereket, amelyekkel biztosítani tudta működőképességét, és ennek részeként szabályozta polgárainak jogait és kötelezettségeit. 1948-ban végre eljött az idő, hogy a nemzetközi közösség elfogadjon egy minden államra kötelező jogi kódexet, az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát*. Azóta számos emberi jogi dokumentum született, például az *Emberi Jogok Európai Egyezménye* 1950-ben vagy a *Gyermekjogi Egyezmény* 1989-ben.

Az emberi jogok az elemi szükségleteinkből kiindulva rögzítik azokat az alapvető normákat, amelyek nélkül nem élhetnénk méltósággal. Az emberi jogok az egyenlőségről, a méltóságról, a tiszteletről, a szabadságról és az igazságosságról szólnak. A jogok körébe tartozik például a megkülönböztetéstől való mentesség, az élethez való jog, a szólásszabadság, a házasságkötéshez és családalapításhoz való jog és az oktatáshoz való jog. (A függelékben megtalálható az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatáról* készült rövid összefoglaló, valamint a Nyilatkozat teljes szövege.)

Az emberi jogok egyenlően, egyetemesen és örökre szólóan megilletnek minden embert. Az emberi jogok egyetemessége azt jelenti, hogy azokkal minden emberi lény, a világ minden országában egyformán rendelkezik. Elidegeníthetetlenek, oszthatatlanok és egymással kölcsönösen összefüggnek, és soha senkit nem lehet megfosztani tőlük. Mindegyik jog egyformán fontos és a jogok kölcsönösen kiegészítik egymást – például az ország ügyeinek irányításában vagy a szabad választásokon való részvételhez fűződő jog akkor tud megvalósulni, ha egyben a szólásszabadsághoz való jog is érvényesül.

Hogyan tudná védelmezni az emberi jogokat és hogyan élhetne velük az, aki még csak nem is hallott róluk? Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata is utal erre a bevezetőjében, a 26. cikkében pedig rögzíti, hogy mindenkinek joga van olyan neveléshez, amelynek „az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartásának megerősítésére kell irányulnia”. Az emberi jogi nevelés célja egy olyan világ megteremtése, amelyben megvalósul az emberi jogok kultúrája, ahol az összes ember jogait és az emberi jogokat általánosságban is tiszteletben tartják, mindenki tisztában van a saját jogaival és kötelezettségeivel, felismeri, ha emberi jogi jogsértést lát, és fellép mások jogainak védelmében. Ebben a kultúrában az emberi jogok éppen annyira részei az egyének életének, mint a nyelv, a szokások, a művészetek és a helyi kötődések.

Hogyan tudná védelmezni az emberi jogokat és hogyan élhetne velük az, aki még csak nem is hallott róluk?

1.2 Mi az emberi jogi nevelés?

1948 óta hatalmas és sokrétű munka zajlott – és zajlik – az emberi jogi nevelés érdekében. Az emberi jogi nevelésnek persze számtalan formája létezik, ami nem is meglepő, elvégre mindenki másként látja a világot, minden nevelő más körülmények között dolgozik, és a különböző szervezetek és közintézmények is eltérő célokkal rendelkezhetnek. Ezért bár az alapelvek ugyanazok, a gyakorlati megvalósítás sokféle lehet. A nevelési formák és tevékenységek változatos összképének megismeréséhez érdemes megvizsgálni a Nyilatkozatban említett különböző „személyek és társadalmi szervek” szerepét és érdekeit, valamint azt, hogy ezek miként befolyásolják az emberi jogi nevelés irányát és tárgyát.

Az 1993-as Emberi Jogi Világkonferencia kinyilvánította, hogy az emberi jogi nevelés „nélkülözhetetlen a közösségek közötti stabil és harmonikus kapcsolatok elősegítéséhez és biztosításához, valamint a kölcsönös megértés, tolerancia és béke előmozdításához”. 1994-ben az ENSZ Közgyűlése az Emberi Jogi Nevelés Évtizedévé nyilvánította az 1995 és 2004 közötti időszakot, és arra hívta fel az Egyesült Nemzetek Szervezetének minden tagállamát, hogy törekedjenek „az emberi jogok egyetemes kultúrájának építését célzó képzés, terjesztés és tájékoztatás” előmozdítására. Ennek nyomán a kormányzatok – mivel érdekelték a jó nemzetközi kapcsolatok, valamint a törvényesség és a társadalom működőképessége fenntartásában, és az emberi jogi nevelést általában a béke, a demokrácia és a közrend megőrzése eszközeként tekintik – egyre többet tesznek az emberi jogi nevelésért, elsősorban állami képzési programok formájában.

Az Európa Tanács célja a teljes európai kontinensre kiterjedő olyan egységes demokratikus és jogi térség létrehozása, ahol érvényesülnek a szervezet alapértékei, azaz az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság. Ez az érték központúság tükröződik az emberi jogi nevelésre vonatkozó definícióiban is. Például a fiatalok helyi és regionális szintű döntésekben és tevékenységekben való aktív részvételének előmozdítása kapcsán az Európa Tanács Emberi Jogi Képzés Ifjúsági Programja az alábbiak szerint határozza meg az emberi jogi nevelést:

„... olyan oktatási-képzési programok és tevékenységek, amelyek célja **az emberi méltóságban való egyenlőség előmozdítása**¹, szorosan kapcsolódva olyan más programokhoz, amelyek az interkulturális tanulást, a részvételt és a kisebbségek önérvényesítő képességének erősítését állítják előtérbe.”

Az Európa Tanács chartája a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről (2010)² így definiálja az emberi jogi nevelést:

„... oktatás, képzés, tudatosságnövelés, tájékoztatás, gyakorlatok és tevékenységek, amelyek célja, hogy a diákok számára átadott ismeretek, készségek és rálátás, valamint szemléletmódjuk és viselkedésük alakítása révén **képessé tegyék őket a társadalomban demokratikus jogaik és alapvető szabadságaik gyakorlására, illetve megvédésére**, a sokszínűség megbecsülésére és a demokratikus életben való aktív részvételre a demokrácia és a jogállamiság előmozdítása és védelme érdekében.”

Az emberi jogi nevelésnek egyéb meghatározásai is léteznek. Az Amnesty International például így definiálja:

Az emberi jogi nevelés olyan **folymat**, amelynek résztvevői a saját és a mások jogairól tanulnak részvételen alapuló és interaktív tanulás keretében.

Az Ázsiai-Csendes-óceáni Regionális Emberi Jogi Nevelési Tudásközpont (Asia-Pacific Regional Resource Centre for Human Rights Education) kifejezetten hangsúlyozza az emberi jogok és az emberi jogi nevelésben érintett emberek élete közötti kapcsolatot:

Oktatási-képzési programok és tevékenységek az emberi méltóságban való egyenlőség előmozdítására

Az emberi jogi nevelés részvételen alapuló folyamat, amelyben az emberi jogi ismeretek, értékek és készségek megismerésére és elsajátítására irányuló és célzottan kialakított, a nyilvánosság számára nyitott tanulási tevékenységek révén a résztvevők képessé válnak arra, hogy értelmezzék a tapasztalataikat, és a saját kezükbe vegyék az életüket.

Az ENSZ Emberi Jogi Nevelési Világprogramja az emberi jogi nevelést így határozza meg: „Az emberi jogok egyetemes kultúrájának felépítését célzó nevelés, képzés és ismeretterjesztés. Az átfogó emberi jogi nevelés nemcsak az emberi jogokra és az azokat védő eszközrendszerre vonatkozó ismeretek átadását célozza, hanem az olyan készségek elsajátítását is segíti, amelyek a mindennapokban az emberi jogok előmozdításához, védelméhez és alkalmazásához szükségesek. Az emberi jogi nevelés erősíti azokat az attitűdöket és viselkedésformákat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a társadalom minden tagjának érvényesüljenek az emberi jogai.”¹

Az Emberi Jogok Tanulása Népi Mozgalom (People’s Movement for Human Rights Learning) elnevezésű szervezet emberi jogi nevelés helyett inkább az emberi jogok *tanulásáról* beszél, és kiemelten hangsúlyozza az **emberi jogok mindennapi megélését**. Ha a nevelés helyett a tanulásra kerül a hangsúly, az jobban segíti az emberi jogok egyéni módon való felfedezését és az egyén mindennapi életébe való beépítését.

A „társadalom minden szerve” közé tartoznak a civil szervezetek és az olyan helyi kezdeményezések is, amelyek jellemzően valamilyen veszélyeztetett csoportot támogatnak, környezetvédelmi ügyekben lépnek fel, nyomon követik kormányzatok, vállalatok és intézmények tevékenységét, és küzdenek a társadalmi változásért. Az emberi jogi nevelést minden civil szervezet saját szemszögéből közelíti meg. Az Amnesty International szerint például „az emberi jogi nevelés elengedhetetlen az emberi jogi jogsértések mögöttes okainak megfelelő kezeléséhez, az emberi jogi visszaélések megelőzéséhez, az egyenlőség előmozdításához és a demokratikus döntéshozatali folyamatokban való részvétel erősítéséhez”².

A 2009 októberében *Élni, tanulni és cselekedni az emberi jogokért (Living, Learning, Acting for Human Rights)* címmel Budapesten tartott emberi jogi nevelési fórumon elhangzott, hogy a mai Európában a fiatalok helyzetére jellemző a „bizonytalanság és a stabilitáshiány, ami sok fiatalt súlyosan hátráltat abban, hogy egyenlő eséllyel érdemi szerepet tudjon betölteni a társadalomban [...] Az emberi jogok, különösen a szociális jogok és a megkülönböztetéstől való mentesség csupán üres szavaknak, sőt, szinte álságos ígéreteknek hangzanak fülükben. A hátrányos megkülönböztetés és a társadalmi kirekesztés tartós jelenléte elfogadhatatlan és tűrhetetlen”. Ezért az esélyegyenlőség és a diszkrimináció kérdése kapcsán a fórum résztvevői megállapították, hogy „az emberi jogi nevelésbe szisztematikusan be kell építeni a nemek közötti egyenlőséggel kapcsolatos kérdéseket és szempontokat, valamint az interkulturális tanulás elemeit és megközelítési módját. [...] Azt várjuk az Európa Tanácstól, hogy [...] a kisebbségi kérdéseket, ezen belül a nemmel, etnikai hovatartozással, vallással és meggyőződéssel, a fogytékossággal vagy a szexuális irányultsággal kapcsolatos témákat tegye emberi jogi nevelési programjainak alapvető elemévé”.

A kormányzatok és a civil szervezetek többnyire a megfogalmazott jogok és szabadságok megvalósulása alapján értékelik az emberi jogi nevelés eredményeit, míg a nevelési szakemberek elsősorban az értékekkel, elvekkel és erkölcsi döntésekkel foglalkoznak. Betty Reardon így ír az 1995-ben megjelent, *Emberi méltóságra nevelés (Educating for Human Dignity)* című könyvében: „Az emberi jogi nevelés feladata a morális elvekre és normákra épülő társadalmi nevelés, amely [...] az erkölcsi döntések meghozatalához és az elvi alapon történő állásfoglaláshoz szükséges képességek kialakítását, azaz az erkölcsi és intellektuális integritás fejlesztését célozza”⁴.

Olyan kultúra, ahol tanulunk az emberi jogokról, azok szerint élünk, és ha kell, kiállunk értük.

Az emberi jogi nevelésbe be kell építeni a nemek közötti egyenlőséggel kapcsolatos kérdéseket és szempontokat, valamint az interkulturális tanulás elemeit és megközelítési módját.

A képzők, trénerek, pedagógusok és a fiatalok emberi jogi nevelésével közvetlenül foglalkozó más szakemberek vagy aktivisták számára általában a kompetenciák és a módszertan jelentik a kiindulópontot.

Reméljük, sikerült rávilágítani arra, hogy ahány szervezet, oktatási-nevelési intézmény vagy az emberi jogi neveléssel foglalkozó más szereplő, annyiféle definíció, hiszen mindenki a saját filozófiája, céljai, célcsoportjai vagy szervezeti háttere függvényében határozza meg, mit jelent az emberi jogi nevelés. Abban azonban általános egyetértés tapasztalható, hogy az emberi jogi nevelésnek három dimenziója van:

- Tanulás az emberi jogokról – az emberi jogokkal kapcsolatos ismeretek megszerzése: mit jelentenek, hogyan lehet megvédeni és megőrizni őket;
- Tanulás az emberi jogokon **keresztül** – ez azt jelenti, hogy az emberi jogi nevelés és tanulás *kerete és módja* – magának a folyamatnak a felépítése, rendszere, a szereplők egymáshoz való viszonyulása – összhangban kell legyen az emberi jogi értékekkel (pl. a részvétel, a gondolat- és szólásszabadság stb.), és az emberi jogi nevelésben a tanulás folyamata ugyanolyan hangsúlyos legyen, mint a tanulás tartalma;
- Az emberi jogokért – olyan készségek, attitűdök és értékek fejlesztése, megszerzése, amelyekre szükség van ahhoz, hogy a résztvevők a mindennapi életükben alkalmazni tudják az emberi jogi értékeket és – önállóan vagy másokkal együtt – fel tudjanak lépni az emberi jogok előmozdítása és védelme érdekében.

A fentiekből következik, hogy amikor azon gondolkodunk, hogyan is kezdjük neki az emberi jogi nevelésnek, hogyan segíthetünk a résztvevőknek, hogy megszerezzék azokat az ismereteket, készségeket és attitűdöket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy mindannyian hozzátehesék a maguk részét az emberi jogok kultúrájához, akkor rájövünk, hogy az emberi jogokat nem lehet „megtanítani”, hanem csak tapasztalati úton lehet megtanulni. Az emberi jogi nevelés tehát az emberi jogok gyakorlati megtapasztalásán **keresztül** történő tanulásra irányul. Ez azt jelenti, hogy az emberi jogi nevelés **módjának és helyszínének** is tükröznie kell az emberi jogi értékeket (tanulás az emberi jogok **keretében**), és a környezetnek és a gyakorlatoknak olyanoknak kell lenniük, hogy a méltóság és az egyenlőség a nevelési folyamat szerves része legyen.

A Kompas kézikönyv összeállításánál fontos szempont volt nemcsak az, hogy a bemutatott módszerek és gyakorlatok érdekesek és szórakoztatóak legyenek, hanem az is, hogy az adott tevékenységet minden esetben összekössük a kapcsolódó emberi jogi témákkal a tanultak tudatosítása és elmélyítése érdekében. Ezt segítik a gyakorlatok ismertetése után található cselekvési javaslatok is.

1.3 Az emberi jogi nevelés alapvető emberi jog

Az emberi jogok fontosak, egyrészt azért, mert az ember egyedül képtelen a túlélésre, másrészt pedig azért, mert az igazságtalanságok rombolják az élet minőségét úgy a személyes, mint a helyi és globális szinten. Amit mi itt Európában teszünk, az a világ más részeiben zajló történésekre is kihat. Például olyan ruhákat hordunk, amelyeket ázsiai gyermekmunkások állítottak elő, miközben Európa gyarmatosító törekvéseinek történelmi öröksége hozzájárult egyes politikai és vallási válsághelyzetek kialakulásához – például Irakban, Szomáliában és Afganisztánban, ahonnan aztán kétségbeesett menekültek érkeznek a határainkra. Afrikában és Ázsiában embermilliók kényszerülnek otthonuk elhagyására az elsősorban az iparosodott országok által okozott klímaváltozás miatt. Azonban nemcsak azért fontos az emberi jogok védelme, mert a világ másik felén élők problémái visszaüthetnek ránk is. A másokkal való törődés alapvető erkölcsi kötelesség, ami minden kultúrában és vallásban megjelenik.

Az emberi jogi nevelés az emberi jogok tanulásáról szól

„A nevelésnek az emberi személyiség teljes kibontakoztatására, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartásának megerősítésére kell irányulnia.”

EJENY, 26. cikk

Az emberi jogok nemcsak más országokban, hanem saját hazánkban is sérülhetnek, az emberi jogi nevelés ezért is fontos. Csak az emberi jogok alapos ismerete, megértése és szem előtt tartása tesz bennünket képessé arra, hogy olyan kultúrát alakítsunk ki, amelyben az emberi jogokat tisztelet övezi, ahelyett, hogy lábbal tipornák azokat. Ez a felismerés a magyarázata annak, hogy az emberi jogi neveléshez való jogot is egyre inkább emberi jogként ismerik el.

Az emberi jogi neveléshez való jog nem csupán erkölcsi alapon jár, hanem nemzetközi emberi jogi dokumentumokban is rögzített emberi jog is. Az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának* 26. cikke kijelenti, hogy mindenkinek joga van az oktatáshoz, és „A nevelésnek az emberi személyiség teljes kibontakoztatására, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartásának megerősítésére kell irányulnia. A nevelésnek elő kell segítenie a nemzetek, valamint az összes faji és vallási csoportok közötti megértést, türelmet és barátságot, valamint támogatnia kell az Egyesült Nemzeteknek a béke fenntartása érdekében kifejtett tevékenységét.” Továbbá a *Gyermekjogi Egyezmény* szerint az iskolai fegyelmet a gyermeknek mint emberi lénynek a méltóságával összeegyeztethetően és az Egyezménynek megfelelően kell alkalmazni (28. cikk). A nevelés segítse elő a gyermek személyiségének kibontakozását, tehetségének és képességeinek kifejlesztését, az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletét, a szabad társadalomban az étellel járó felelősséget, megértést, toleranciát és egyenlőséget, a természet iránti tisztelet kifejlődését (29. cikk).

Az emberi jogi nevelés ugyanakkor jogos politikai követelés is. Az *Élni, tanulni és cselekedni az emberi jogokért* fórum üzenete szerint „az Európa Tanács munkáját vezérlő értékek mindannyiunk számára egyetemes értékek, amelyek középpontjában a minden embert elidegeníthetetlenül megillető méltóság áll”. Az üzenet kiemeli, hogy az emberi jogok nem csupán nemes célok, hanem erkölcsi és politikai köteleességek is, amelyek az állam és az egyén közötti kapcsolatok mellett az államon belüli és az egyének közötti kapcsolatokra is ugyanúgy érvényesek.

1.4 Az emberi jogi nevelés az ENSZ-ben

Az Egyesült Nemzetek Szervezete az egész világon nélkülözhetetlen szerepet tölt be az emberi jogi nevelésben. Az 1993-ban Bécsben megtartott Emberi Jogi Világkonferencia újlag megerősítette, hogy az emberi jogi nevelés és képzés, valamint a nyilvánosság tájékoztatása alapvetően fontos az emberi jogok előmozdításában. 1994-ben az ENSZ Közgyűlése az 1995. január 1-jétől 2004. december 31-ig tartó időszakot az Emberi Jogi Nevelés Évtizedének nyilvánította.

Az Évtized eredményeire építve született meg 2004-ben az Emberi Jogi Nevelési Világprogram.^{IV} Ennek első szakasza az általános és középiskolában folyó emberi jogi nevelésre helyezi a hangsúlyt. Az ENSZ felszólította és arra ösztönözte az összes tagállamot, hogy a világprogram és annak intézkedési terve keretében dolgozzanak ki saját kezdeményezéseket. Az Emberi Jogi Tanács döntése alapján a második szakaszban (2010–2014) a felsőoktatás keretében történő emberi jogi nevelés, valamint a pedagógusok és nevelők, közalkalmazottak, a rendfenntartó szervek és a fegyveres erők tagjai számára biztosított emberi jogi képzési programok kerültek a középpontba. Ennek megfelelően a Tanács 2010 szeptemberében elfogadta a második szakasz intézkedési tervét, amelyet az ENSZ Emberi Jogi Főbiztossága készített.

Egyben arra ösztönözte a tagállamokat, hogy folytassák az emberi jogi nevelés bevezetését az általános és középiskolákban.

Az Emberi Jogi Nevelési Program harmadik szakaszának (2015–2019) célja az előző két szakaszban hozott intézkedések megerősítése, valamint az újságírók és a médiában dolgozó szak-

Az emberi jogok nem csupán nemes célok.

Az Emberi Jogi Nevelési Világprogram 2004-ben indult el az emberi jogi kultúra előmozdítására.

emberek emberi jogi képzése volt. Az Emberi Jogi Tanács döntése szerint a negyedik szakasz (2020-2024) középpontjában az ifjúság áll, méghozzá a fiatalok képzése az emberi jogokról, az egyenlőségről, a megkülönböztetés tilalmáról a 4.7. számú Fenntartható Fejlődési Céllal összhangban. A határozatlan időre szóló világprogram továbbra is közös cselekvési keretként, valamint a kormányzatok és egyéb érintettek közötti együttműködés színtereként szolgál.

2011 decemberében fogadta el az ENSZ Közgyűlése a *Nyilatkozat az emberi jogi nevelésről és képzésről* című dokumentumot. A nyilatkozat fontos mérföldkövet jelent, mert ez az első, kifejezetten az emberi jogi neveléssel foglalkozó nemzetközi dokumentum, ezért roppant értékes eszközként használható az emberi jogi nevelés ügyének előmozdítása és az emberi jogi nevelés fontosságára való figyelemfelhívás érdekében. A nyilatkozat leszögezi, hogy „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ismerje az emberi jogok és az alapvető szabadságok összességét, azokkal kapcsolatban tájékozódjon és információkat kapjon, továbbá részesülhessen emberi jogi nevelésben és képzésben”, valamint „Az emberi jogi nevelés és képzés létfontosságú a mindenkit megillető emberi jogok és alapvető szabadságok egyetemes tiszteletének és érvényesülésének előmozdításához, összhangban az emberi jogok egyetemességének, oszthatatlanságának és egymástól való kölcsönös függőségének alapelveivel”.

A nyilatkozat az emberi jogi nevelés és képzés fogalmát tágan értelmezi, olyan tevékenységként, amely magában foglalja az emberi jogokról, emberi jogokon keresztül és emberi jogokért történő nevelést.

A Nyilatkozat értelmében az „emberi jogi nevelés és képzés előmozdításának és biztosításának” felelőssége elsődlegesen az államokat terheli (7. cikk).

Az ENSZ emberi jogi neveléssel kapcsolatos tevékenységét a Genfben székelő és az Emberi Jogi Tanács felügyelete alatt működő Emberi Jogi Főbiztosság koordinálja.

1.5 Az emberi jogi nevelés Európában

Az Európa Tanács

Az Európa Tanács tagállamai számára az emberi jogok többet kell jelentsenek pusztán kinyilatkoztatásnál, hiszen ezekben az országokban az emberi jogok a jogrendszer részét alkotják, ezért ez a téma a fiatalok oktatásának is szerves részét kell képezze. Az európai nemzetek jelentős mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy az ENSZ Közgyűlése 1948. december 10-én elfogadta a huszadik század legfontosabb emberi jogi kiáltványát, az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát*. A Nyilatkozat ihletésére született meg, illetve annak alapelveire támaszkodott az Európa Tanács két évvel később elfogadott, minden tagállamra jogilag kötelező érvényű dokumentuma, az *Emberi Jogok Európai Egyezménye* is. A mai értelemben vett emberi jogok kialakulásához nagymértékben hozzájárultak a II. világháborúban Európában és másutt elszenvedett súlyos és tömeges emberi jogi jogsértések.

A Miniszteri Bizottság 1985-ben adta ki az emberi jogok iskolai oktatásáról és tanulásáról szóló R(85)7. számú ajánlását az Európa Tanács tagállamainak. Az ajánlás hangsúlyozta, hogy egy plurális demokráciában a fiataloknak az emberi jogokról is tanulniuk kell az életre való felkészülés részeként.

„minden személy és a társadalom minden szerve oktatás és nevelés útján mozdítsa elő az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartását”

Az ENSZ emberi jogi nevelésről és képzésről szóló nyilatkozatának bevezetője

„Az emberi jogok melletti elköteleződés az emberi jogi nevelés melletti elköteleződést is jelent. Az emberi jogi nevelésbe fektetett erőforrások mindannyiunk jövőjét szolgálják; a nevelési költségvetés rövid távú megnyirbálása hosszú távú hátrányokkal jár”

Az Élni, tanulni és tenni az emberi jogokért fórum üzenete

Az ajánlást megerősítette az Európa Tanács második csúcstalálkozója (1997), ahol a tagállamok állam- és kormányfői elhatározták, hogy „kezdemenyezést indítanak a demokratikus állampolgárságra nevelés előmozdítására, hogy az állampolgáraik jobban ismerjék a demokratikus társadalomban őket megillető jogokat és az azokkal járó kötelességeket”.

Az ennek nyomán indult Demokratikus Állampolgárságra Nevelés projekt jelentős szerepet játszott annak előmozdításában és támogatásában, hogy a demokratikus állampolgárságra nevelés és az emberi jogi nevelés bekerüljön az iskolarendszerű képzésbe.

Az *Emberi Jogi Képzés Ifjúsági Program* létrehozása, valamint a Kompas kézikönyv, majd később a Kiskompasz kiadása, különböző nyelvekre való lefordítása további előrelépést jelentett az emberi jogi nevelés létjogosultságának elismerése terén, különösen a nemformális nevelés és az ifjúsági munka révén.

2010-ben a Miniszteri Bizottság CM/Rec(2010)7. számú ajánlása keretében elfogadta *Az Európa Tanács chartája a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről* című dokumentumot. A Charta felszólítja a tagállamokat, hogy a demokratikus állampolgárságra nevelést és emberi jogi nevelést vegyék fel az iskola-előkészítő, az alapfokú és a középfokú formális oktatás, valamint a formális általános oktatás és szakképzés tanterveibe. A Charta kiemeli, hogy „A tagállamoknak támogatniuk kell a nem kormányzati szervezetek és az ifjúsági szervezetek szerepét a demokratikus állampolgárságra nevelésben és emberi jogi nevelésben, főként a nemformális oktatás területén. El kell ismerniük, hogy e szervezetek és tevékenységeik értékes részét képezik az oktatási rendszernek, lehetőség szerint meg kell adniuk számukra a szükséges támogatást és teljes körűen ki kell aknázniuk azt a szakértelmet, amellyel az oktatás valamennyi formájához hozzájárulhatnak.”

A Charta értelmében az államok a szakpolitikájukat és jogszabályaikat az emberi jogi nevelés kapcsán arra tekintettel kell alakítsák, hogy „[t]erületükön minden egyes személy számára biztosítaniuk kell a lehetőséget a demokratikus állampolgárságra nevelésre és emberi jogi nevelésre”. A Charta az emberi jogi nevelésre vonatkozóan célokat és alapelveket fogalmaz meg, továbbá intézkedéseket javasol a monitoring, az értékelés és a kutatás terén. A Chartához magyarázó feljegyzés is kapcsolódik, amely a Charta tartalmát és gyakorlati alkalmazását részletesebben kifejti, és példákkal illusztrálja.

Az emberi jogi nevelésnek az emberi jogok védelmében és előmozdításában betöltött szerepét tovább erősítette az Európa Tanácsban az, amikor 1999-ben létrejött az Emberi Jogi Biztos posztja. A Biztos feladata „az emberi jogi nevelés és tudatosság előmozdítása”, segítségnyújtás a tagállamoknak az emberi jogi normák megvalósításában, az esetleges jogalkotási és gyakorlati hiányosságok feltárásában, és tanácsadás az emberi jogok védelméről Európa-szerte. Megbízatásának megfelelően az Emberi Jogi Biztos kiemelt figyelmet fordít az emberi jogi nevelésre, hiszen álláspontja szerint az emberi jogok biztosítása csak akkor lehetséges, ha az emberek ismerik a jogaikat és azt is tudják, hogy miként tudnak élni velük. Az emberi jogi nevelés ezért alapvetően fontos az európai normák tényleges érvényesüléséhez. A Biztos jelentéseiben ismételten felszólította a nemzeti hatóságokat arra, hogy támogassák az emberi jogi nevelést. Az iskolás gyermekeket és a fiatalokat, de a pedagógusokat és a kormányzati tisztviselőket is oktatni, képezni kell arra, hogyan segíthetik a tolerancia és a másokkal szembeni tisztelet érvényre juttatását. *Az emberi jogi nevelés prioritás – több konkrét intézkedésre van szükség* című állásfoglalásában kiemelte, hogy az iskolákban „A hangsúly sokkal inkább a tanulók munkaerőpiaci felkészítésén van, mint a mindennapokban szükséges, az emberi jogi értékeket magukban foglaló készségek elsajátításán.” Az iskolákban biztosítani kell „az emberi jogokon keresztül és az emberi jogi keretekben” való nevelés feltételeit.

Az Európa Tanács az emberi jogi neveléshez való jog előmozdításáért szektorokon átívelő és multidiszciplináris formában tevékenykedik.

A tagállamoknak a „területükön minden egyes személy számára biztosítaniuk kell a lehetőséget a demokratikus állampolgárságra nevelésre és emberi jogi nevelésre.”

Az Európa Tanács chartája a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről

Az Európa Tanács más nemzetközi szervezetekkel együttműködve, azokkal összehangoltan végzi az emberi jogi neveléssel kapcsolatos munkáját. E szervezetek körébe tartozik például az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO), az ENSZ Emberi Jogi Főbiztossága, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) és az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége. Emellett az ENSZ Emberi Jogi Nevelési Világprogramjának regionális koordinálása is az Európa Tanács feladata.

Az Európai Wergeland Központ

Norvégia fővárosában, Oslóban működik az Európai Wergeland Központ – az interkulturális nevelés, az emberi jogi nevelés és a demokratikus állampolgárságra nevelés információs központja –, amelyet Norvégia és az Európa Tanács közösen hozott létre 2008-ban. Célcsoportjába elsősorban oktatási-nevelési szakemberek, pedagógusok, képzők, oktatók, kutatók, döntéshozók és az emberi jogi neveléssel foglalkozó más érintettek tartoznak.

A Wergeland Központ tevékenységei:

- tanárképzésben résztvevő oktatóknak, tanároknak, képzőknek és egyéb oktatási-nevelési szakembereknek szóló képzések;
- kutatási és fejlesztési tevékenységek;
- konferenciák és hálózatépítési tevékenységek, ennek részeként internetes szakértői adatbázis működtetése;
- az információk, képzési anyagok és bevált gyakorlatok terjesztésére szolgáló elektronikus felület működtetése.

www.theewc.org

Az Európai Unió

2007-ben jött létre az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA), amely tanácsadó testületként segít biztosítani az Unióban élők alapvető jogainak védelmét. A Bécsben székelő Alapjogi Ügynökség az Európai Unió (EU) független testülete, azért jött létre, hogy az alapvető jogokat érintő ügyekben támogassa és szakértelmével segítse az Európai Uniót és annak tagállamait a közösségi jog végrehajtása során. Az Alapjogi Ügynökség küldetésének tekinti, hogy növelje az alapvető jogok – ezen belül az *Emberi Jogok Európai Egyezményében* és az *Európai Unió Alapjogi Chartájában* rögzített emberi jogok – közismertségét.

www.fra.europa.eu

Az Európai Unió ifjúsági programjai régóta kiemelt figyelmet szentelnek az egyenlőség, az aktív állampolgárság és az emberi jogi nevelés kérdéseinek.

Az Unió ifjúsági programjai és az Erasmus program keretében sok, a nemformális tanulásra alapuló projekt valósul meg, amelyek lehetőséget kínálnak a fiataloknak arra, hogy felfedezzék az emberi jogi értékeket, és részt vegyenek emberi jogi képzéseken.

1.6 Ifjúságpolitika és emberi jogi nevelés

Az Európa Tanács hosszú ideje dolgozik azon, hogy a fiatalokat bevonja az európai integráció folyamatába, és az ifjúságpolitikát a munkája szerves részének tekinti. 1967-ben rendezett először az ifjúsági vezetőknek szóló eseményeket, 1972-ben pedig létrehozta az Európai Ifjúsági Központot és az Európai Ifjúsági Alapítványt. Az Európa Tanács és az ifjúság közötti kapcsolat azóta is töretlenül fejlődik. A fiatalok és az ifjúsági szervezetek – együttműködő partnereként vagy más formában – az Európa Tanács és Európa életének számos meghatározó pillanatában játszottak fontos szerepet. A volt szocialista országok demokratizálásától kezdve a válságövezetekben folyó béketeremtési és konfliktusmegoldási erőfeszítéseken át a rasszizmus, antiszemitizmus, idegengyűlölet és intolerancia elleni harcig a fiatalok és szervezeteik mindig is számíthattak az Európa Tanácsra, és a Tanács is mindig számíthatott a fiatalokra és szervezeteikre. Az európai kontinensen az ember jogi értékek jogszabályi és intézményes védelme, valamint azok

belső értékrendünkbe építése elképzelhetetlen lenne az emberi jogi nevelés és a demokratikus részvétel nélkül.

Az Európa Tanács kinyilvánított célja az ifjúságpolitika terén, hogy „egyenlő lehetőségeket és tapasztalatokat biztosítson a fiatalok – lányok és fiúk, fiatal nők és fiatal férfiak – számára, hogy megszerezzék azokat az ismereteket, készségeket és kompetenciákat, amelyek révén teljes mértékben részt tudnak venni a társadalom minden szférájában”⁶.

Az a szerep, amelyet a fiatalok, az ifjúsági szervezetek és az ifjúságpolitika játszanak az emberi jogi neveléshez való jog előmozdítása terén, tükröződik az Európa Tanács ifjúságpolitikájának prioritásaiban is. Az egyik kiemelt terület az „Emberi jogok és demokrácia”; ezen belül az alábbi feladatok megvalósítására kell leginkább törekedni:

- az emberi jogok és az emberi méltóság teljes körű élvezetének biztosítása a fiatalok számára, valamint elkötelezettségük ösztönzése e téren;
- a fiatalok aktív részvételének előmozdítása a demokratikus folyamatokban és struktúrákban;
- az egyenlő részvételi esélyek támogatása minden fiatal számára, mindennapi életük minden területén;
- a nemek közötti egyenlőség tényleges megvalósítása és a nemi hovatartozáson alapuló erőszak minden formájának megakadályozása;
- a környezet és a fenntartható fejlődés terén ismeretterjesztő és figyelemfelhívó jellegű oktatás-képzés, továbbá az aktív cselekvés előmozdítása a fiatalok körében;
- az információs és tanácsadási szolgáltatásokhoz való hozzáférés elősegítése minden fiatal számára.

Két további kiemelt témakör („Együttélés sokszínű társadalmakban” és „Fiatalok társadalmi integrációja”) szintén erősen kapcsolódik az emberi jogi neveléshez. Az Európa Tanács ifjúságpolitikájában fontos szerep jut a gyermek- és ifjúságpolitika közötti szoros együttműködésnek, hiszen a két csoport (a gyermek és a fiatalok csoportja) között jelentős átfedés van.

Az Ifjúsági és Sport Igazgatóság 2000-ben, az Emberi Jogok Európai Egyezményének 50. évfordulója alkalmából indította útjára az Emberi Jogi Képzés Ifjúsági Programját. A program célja az volt, hogy az emberi jogi nevelés bekerüljön a Tanács fiatalokkal végzett munkájának, valamint ifjúságpolitikájának és ifjúsági munkájának fő áramába. A programban a fiatalok és az ifjúsági szervezetek központi szerepet játszottak – egyrészt az emberi jogi nevelés terén mint kortárs képzők, másrészt az emberi jogi érdekvédelmi és érdekvédelemértékvédelmi munka terén –, jelentős mértékben segítve ezzel az Európa Tanács munkáját.

A program újabb lépését jelentette a Kompaszikönyv megjelenése 2002-ben, majd a könyv fordítása több mint 30 nyelvre. A trénereknek és multiplikátoroknak szóló, európai és országos képzési program hozzájárult az emberi jogi neveléssel foglalkozó képzők és aktivisták formális és informális hálózatainak kialakulásához, és ennek kézzelfogható eredményei is vannak, még ha erősen változnak is országról országra. Az Emberi Jogi Képzés Ifjúsági Program sikere többek között az alábbiakra épült:

- A tanárok és ifjúságsegítők képzésével foglalkozó szakembereknek szóló – országos szervezetekkel és intézményekkel együttműködésben szervezett – regionális és országos képzések támogatása a tagállamokban;
- Az emberi jogi neveléssel foglalkozó szervezetek és nevelők formális és informális hálózatainak fejlesztése, a nemformális tanulási módszerek segítségével, európai és országos szinten;
- Az emberi jogi nevelési megközelítések és módszerek általános alkalmazása az Európa Tanács ifjúsági szektorának programjaiban;

Egyenlő lehetőségek és tapasztalatok biztosítása a fiatalok számára, hogy teljes mértékben részt tudjanak venni a társadalomban.

www.coe.int/act4hre

- Innovatív képzési és tanulási megközelítések (pl. az e-learning, vagyis online tanulás bevezetése a Kompas haladó emberi jogi képzésen) és minőségbiztosítási keretrendszer kidolgozása az emberi jogi neveléshez és a nemformális tanuláshoz;
- Képzési módszerek és segédanyagok biztosítása a sokszínűséggel, az emberi jogokkal és a részvétellel foglalkozó *Tē is más vagy – te sem vagy más!* elnevezésű európai ifjúsági kampányhoz;
- Az Élő Könyvtár módszertanának terjesztése az interkulturális tanulás támogatására, valamint a sztereotípiák és az előítéletek visszaszorítására;
- Szakpolitikai és képzési keretek biztosítása az interkulturális párbeszéddel kapcsolatos tevékenységekhez.

A program fiatalok ezreit mozgatta meg Európa-szerte az Európai Ifjúsági Alapítvány emberi jogi nevelési mintaprojektjeinek támogatása révén.

2009-ben, az Európa Tanács megalakulásának 60. évfordulóján, az *Élni, tanulni és cselekedni az emberi jogokért* emberi jogi nevelési fórum alkalmából több mint 250 résztvevő jelent meg a helyszínt adó budapesti és strasbourg-i európai ifjúsági központban.

A fórum résztvevői üzenetet fogalmaztak meg az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága részére. Felhívták a figyelmet arra, hogy milyen alapelvek és igények figyelembevételére lenne szükség az európai emberi jogi nevelés terén:

- megfelelő szintű terjesztés és multiplikátorhatás biztosítása országos és helyi projekteken és partnereken keresztül, valamint az európai, országos és helyi tevékenységi szintek közötti optimális kommunikáció kialakítása révén;
- összefogás a formális és nemformális oktatás-nevelés szereplői és az emberi jogi intézmények között, országos emberi jogi nevelési programok létrehozása érdekében;
- a civil szervezetek kapacitásainak fejlesztése, ezzel párhuzamosan a kormányzati ifjúsági partnerek fokozottabb bevonása;
- a nemzetek közötti együttműködések és hálózatok támogatása az emberi jogi nevelés terén;
- a fiatalokat érintő konkrét emberi jogi problémákra (pl. erőszak, kirekesztés) vonatkozó tudatosság elmélyítése;
- a társadalmi nemi perspektíva és az interkulturális dimenzió – mint az emberi méltóságban való egyenlőség előmozdításához szükséges elemek – beemelése az emberi jogi nevelésbe;
- az emberi jogi nevelés szoros összekapcsolása a fiatalok valós életével, az ifjúsági munka, az ifjúságpolitika és a nemformális tanulás realitásaival;
- a gyermekek és a fiatalok emberi jogi nevelése közötti elkerülhetetlen átfedések és a két terület egymást kiegészítő jellegének figyelembevétele;
- az emberi jogi nevelés emberi jogként való elismerése és emberi jog voltának tudatosítása széles körben;
- az emberi jogi aktivisták és nevelők szabadságának és biztonságának védelme;
- a kisebbségi témák, ezen belül a nemmel, etnikai hovatartozással, vallással és meggyőződéssel, fogyatékossgal és a szexuális irányultsággal kapcsolatos kérdések beemelése a tematikába;
- a fiatalok és gyermekek képzési folyamatokban való aktív részvételének, és a folyamat alakításába való bevonásának támogatása;
- a figyelem ráirányítása arra a felelősségre, amely az államokat és hatóságokat terheli az emberi jogi nevelés formális és nemformális oktatás-nevelés területén való előmozdítása és támogatása terén.

1.7 Fiatalok emberi jogi nevelése

Bár magától értetődőnek tűnhet, hogy a fiatalok számára fontos az emberi jogi nevelés, a valóság az, hogy az európai fiatalok többsége alig részesül ilyen jellegű oktatásban-képzésben. A Kompas azért készült, hogy ezen lehessen változtatni.

A fiatalok emberi jogi nevelése egyformán hasznos a társadalom és maguk a fiatalok számára. A mai társadalomban a fiatalok egyre többször találkoznak társadalmi kirekesztéssel, vallási, etnikai és nemzeti különbségekkel, valamint a globalizáció hátrányaival (és persze előnyeivel). Az emberi jogi nevelés ilyen kérdésekkel foglalkozik, és segít a fiataloknak eligazodni a különböző világnézetek, attitűdök és értékrendek között, hogy tudjanak mit kezdeni a modern multikulturális társadalmakat jellemző ellentmondásokkal.

Az Eurobarometer 2008. márciusi, az európai állampolgárok környezettel kapcsolatos hozzáállásáról szóló különjelentése^v megállapítja, hogy az európaiak rendkívül nagy jelentőséget tulajdonítanak a környezetvédelemnek, ugyanis 96%-uk tekinti nagyon fontosnak vagy meglehetősen fontosnak a kérdést. A fiatalok különösen szívesen fordítanak erőt és energiát az őket foglalkoztató kérdésekre. Példa erre a 2009. decemberi tüntetés Koppenhágában, ahol százezer fiatal követelt fellépést a klímaváltozás ellen. Emberi jogi nevelőként kötelességünk kiaknázni ezt az energiát.

A fiatalok eszmék iránti fogékonyságát és tetterekészségét tükrözi az ő részvételükkel megvalósuló rengeteg program is – kezdve a kisebb, eseti alapon szerveződő klubprogramoktól vagy iskolai eseményektől egészen az Európa Tanács vagy az Európai Unió által lebonyolított nagyszabású nemzetközi programokig.

Például vannak olyan, az emberi jogok terén képzett európai fiatalok, akik részt vesznek a kisebbségi csoportok jogaival foglalkozó civil szervezet, a Minorities Rights Group országjelentéseinek összeállításában. Ezek a jelentések – amelyekre kormányzatok, civil szervezetek, újságírók és kutatók egyaránt támaszkodnak – tartalmazzák a kisebbségeket érintő témákra vonatkozó elemzéseket, továbbá az érintett közösségek véleményét, értékelését, valamint gyakorlati útmutatást és ajánlásokat a továbblépés lehetőségét illetően. Ilyen értelemben az emberi jogi nevelés az Emberi Jogok Európai Bírósága munkájának kiegészítéseként is felfogható, mert ugyanazt a világos üzenetet közvetíti: a jogsértés elfogadhatatlan. Az emberi jogi nevelés azonban ennél többet kínál: hozzájárul ahhoz is, hogy eleve ne is történjenek jogsértések, ezzel is támogatva a megelőző és szankcionáló mechanizmusok jobb, hatékonyabb működését. Hiszen ha az emberek már magukévá tették a tisztelet és egyenlőség értékeit, empátiával és felelősséggel állnak a világhoz, továbbá megtanultak együttműködni és kritikusan gondolkodni, akkor eleve kevésbé hajlamosak arra, hogy mások emberi jogait megsértsék. A fiatalok egy része az emberi jogi képzési programokban képzőként is részt vesz; ők a támogatásukkal és tudásukkal jelentősen hozzájárulhatnak az országos és helyi szintű emberi jogi képzések tervezéséhez.

1.8 Az emberi jogok kultúrája felé

„Minden út Rómába vezet” – szokták mondani arra utalva, hogy számos különböző módja lehet egy cél elérésének. Ahogy a sok különböző út mind Rómába vezet, úgy az emberi jogi nevelés is sokféle úton-módon valósítható meg. Az emberi jogi nevelést ezért talán leginkább célja alapján érdemes meghatározni, ami nem más, mint olyan kultúra kialakítása, amelyben az emberik ismerik, értik, védik és tiszteletben tartják az emberi jogokat, vagy ahogy a fiatalok

„Lemetszhetik az összes virágot, de a tavaszt nem tudják megállítani!”

Pablo Neruda

emberi jogi nevelésével foglalkozó *Élni, tanulni és cselekedni az emberi jogokért* fórum résztvevői fogalmaztak „olyan kultúra kialakítása, amelyben tanulunk az emberi jogokról, megéljük azokat és teszünk értük”.

Az emberi jogok kultúrája nem egyszerűen azt jelenti, hogy mindenki ismeri a jogait, hiszen az ismeret nem feltétlenül jár együtt a tisztelettel, márpedig a jogok tisztelete nélkül mindig is lesznek jogsértések. Hogyan definiálhatjuk tehát az emberi jogi kultúrát, és mi jellemzi annak tagjait? A Kompas kézikönyv szerzői is elmélyedtek a fenti kérdések tanulmányozásában, és az alábbi (nem kimerítő) eredményre jutottak. Az emberi jogok kultúrájában az emberek:

- Ismerik és tisztelik az emberi jogokat és az alapvető szabadságokat;
- Van önbecsülésük, és tisztelettel fordulnak mások felé; értékesnek tartják az emberi méltóságot;
- Attitűdjük és magatartásuk tükrözi azt a tiszteletet, amivel mások jogai iránt viseltetnek;
- A nemek közötti egyenlőség gyakorlatát követik minden téren;
- Tisztelik, értik és értékelik a kulturális sokszínűséget, különösen az eltérő nemzeti, etnikai, vallási, nyelvi és egyéb kisebbségeket és közösségeket, és magatartásuk is ezt tükrözi;
- Jogaikkal élni tudó aktív állampolgárok;
- Támogatják a demokráciát, a társadalmi igazságosságot és harmóniát, a szolidaritást és barátságot az emberek és a népek között;
- Aktívan támogatják az olyan nemzetközi intézmények tevékenységeit, amelyek célja a béke kultúrájának létrehozása az egyetemes emberi jogi értékek, a népek közötti megértés, a tolerancia és az erőszakmentesség alapján.

Az egyes társadalmakban – azok eltérő társadalmi, gazdasági, történelmi és politikai tapasztalatai és viszonyai miatt – ezek az eszmények is különbözőképpen öltenek testet. Ebből következően az emberi jogi nevelési megközelítések is sokfélék lehetnek. Nyilvánvalóan abban is eltérhetnek a vélemények, hogy melyik a legjobb vagy legmegfelelőbb út az emberi jogok kultúrája felé. A különböző emberek, csoportok, közösségek és kultúrák más-más helyzetből indulnak, mások a gondjaik, prioritásaik. Az emberi jogi kultúrában az ilyen különbségek figyelembevétele és tiszteletben tartása magától értetődő.

2. Az emberi jogi nevelés Kompasban alkalmazott módszerei

A Kompas használata különböző kulturális és nyelvi környezetben

A Kompas első kiadásából levont tapasztalatok alapján kijelenthetjük, hogy igenis lehetséges olyan kézikönyvet írni, amelyet egész Európában tudnak használni. A kulturális és nyelvi különbségek nem akadályt jelentenek, hanem a munkánkat gazdagító erőforrást. Az emberi jogokhoz mindenki tud valahogyan kapcsolódni, hiszen mindenkinek van méltóságérzete, és mindenki képes érezni a jogfosztottságból eredő megalázottságot. Miután az emberi jogok egyetemesek, és nemzetközileg jóváhagyott dokumentumok szavatolják őket (például az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata), az emberi jogi nevelés céljai és alapelvei szintén minden társadalomban érvényesek, még akkor is, ha a konkrét megvalósítást mindig az adott viszonyokhoz kell igazítani.

„A szülők csak jó tanácsot adhatnak és irányíthatnak, de a jellemét mindenkinek magának kell kialakítania.”

Anne Frank

Európa maga is a sokszínűség világa. Határain belül több mint 200 nyelvet beszélnek, és minden jelentős vallás megtalálható itt. Ez a kontinens volt a demokrácia bölcsője, ugyanakkor a történelem legszörnyűbb fasiszta és totalitárius rezsimeinek egy része szintén itt alakult ki. Európa múltját a holokauszt, a gyarmatosítás és a rabszolgotartás terheli, jelenét pedig az, hogy az itt tárolt atomfegyverekkel a Föld egész élővilágát el lehetne pusztítani. Viszont ezen a földrészén adják át minden évben a Nobel-békedíjat ünnepélyes keretek között, és itt jött létre a világ első állandó emberi jogi bírósága is, amelyet az egész világon megbecsülés övez.

Az Európát ma alkotó államok közül sok nem is létezett még 1949-ben, amikor az Európa Tanács megszületett, míg más országok határai alig változtak az évszázadok során. A nemzetközi konfliktusok hatására napjainkban is zajlik a határok átrendeződése. A mai Európában egyesek napi szinten találkoznak akár fegyveres erőszakkal, miközben sokan mások békében, biztonságban és jólétben élhetnek.

Minden egyes európai országban akadnak milliomosok, viszont több millió olyan ember is, aki a szegénységküszöb alatt kénytelen élni. A sokszínűség az egyes országokon belül és az országok között is megfigyelhető. Európa bizonyos részein egy tanár egyetlen nap alatt megkeres annyi pénzt, mint amennyit a kontinens más országában dolgozó kollégája egy egész hónap alatt. Egyes helyeken még az is előfordulhat, hogy egy tanár akár hónapokig is várhat a fizetésére. Hát a tanulókkal mi a helyzet? A kötelező iskoláztatás időszaka is változó, 9 és 13 év között alakul. Az előbbi Cipruson és Svájcban, az utóbbi pedig Belgiumban és Hollandiában fordul elő. Az iskolát elvégző tanulók munkába állási esélyei is különböznek. Nagyon az eltérések a szociális jogokhoz való hozzáférés és az önállósodás esélyeit illetően is. Az Eurostat adatai szerint a munkanélküliségi ráta is nagyon változó lehet a fiatalok körében: Hollandiában 7,6%, míg Spanyolországban 44,5%-os, Lettországon pedig 43,8%-os arányt mértek 2009-ben.

Az emberi jogi nevelés társadalmi, kulturális és politikai színtere közösségenként és országonként változik, ezért az alkalmazott megközelítések, tartalmi elemek és módszerek is szükségképpen eltérnek, még ha az alapelvek és célok ugyanazok is.

2.1 Emberi jogi nevelés különböző oktatási-nevelési helyzetekben

A Kompaszikönyv első megjelenése után azt tapasztaltuk, hogy azt nemcsak ifjúsági klubokban, ifjúsági és civil szervezeteknél használják előszeretettel, hanem iskolákban, cégekben, sőt állami intézmények képzési programjain is. Elmondhatjuk, hogy a Kompaszikönyv különböző oktatási-képzési-nevelési környezetekben a legkülönbözőbb életkorú emberekhez is eljut.

Eredetileg főleg a nemformális nevelési környezetben – például iskolai szakkörben, sportklubban, egyházi ifjúsági csoportban, egyetemi klubban, emberi jogi csoportban, ifjúsági cserével foglalkozó szervezetben – tevékenykedő ifjúságsegítőknél szántuk a kézikönyvet. Az ilyen környezetben a fiatalok személyes és társas fejlődésén van a hangsúly, ezért a könyvben szereplő gyakorlatok holisztikus megközelítést alkalmaznak, tehát az ismeretek, készségek és attitűdök párhuzamos fejlesztését célozzák az adott társadalmi kontextusban.

A Kompaszikönyvet azonban formális oktatási környezetben: iskolákban és egyetemeken is használják, ahol a készségek és attitűdök fejlesztése helyett inkább az ismeretszerzésen van a hangsúly. Sok tanár talál alkalmat arra, hogy a Kompaszikönyvben szereplő gyakorlatokat a történelem-, földrajz- és nyelvórákon, vagy az állampolgári ismeretek tanításához felhasználja, és erre egyre több lehetőség is lesz majd azzal párhuzamosan, ahogy egyre általánosabbá válik a kompetenciaalapú oktatás. A Kompaszikönyvet a formális és a nemformális oktatás határmezsgyéjén, például a munkahelyi oktatásban is használják a trénerok, többek között pedagógusok, cégszervezők, állami köztisztviselők vagy igazságügyi dolgozók továbbképzésére, egyrészt az emberi jogokról szóló általános oktatás céljára, másrészt az adott intézményben az esélyegyenlőséggel és a rasszizmussal kapcsolatban felmerülő problémák megelőzésére, kezelésére.

A Kompaszikönyv néhány országban bekerült a hivatalos tananyagok közé. Az Európa Tanács ifjúsági szektora – felismerve a fiatalabb gyermekek emberi jogi nevelésének fontosságát – készítette a gyermekek emberi jogi nevelését szolgáló kézikönyvet is. Ez a Kiskompasz, ami elsősorban a 7 és 13 év közötti korosztálynak szól, és mint a nevéből is kiderül, megközelítésmódját és módszertanát illetően a Kompaszikönyvhez épít.

Az emberi jogi nevelés és tanulás számtalan különböző módon valósulhat meg, és habár a Kompaszikönyvben javasolt módszerek és tanulásszervezési megoldások önmagukban is érdekesek, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a gyakorlatok végső célja arra irányul, hogy *mit tanulnak* meg a résztvevők, és hogy a tanultak birtokában *mit tesznek*. Ez utóbbival kapcsolatban ad a könyv javaslatokat a „folytatásra” is, ilyen például a gyakorlatok kipróbálása a családban vagy baráti körben, vagy levélírás valamilyen sajtóorgánumnak. A Kompaszikönyv többek között így segítheti az informális tanulást is.

A formális oktatásban alkalmazott megközelítések terén – különösen a módszereket és a pedagógus szerepét illetően – jelentős eltérések lehetnek az egyes országok között. Abban is nagy különbségek lehetnek, hogy mennyire van jelen, milyen filozófiára épül, és hogyan valósul meg a nemformális képzés, például ifjúsági klubok és szervezetek keretében. Azonban a formális és nemformális nevelés között vannak olyan strukturális különbségek is, amelyek általános érvényűek egyikre vagy másikra.

A Kiskompaszban szereplő gyakorlatok többnyire egyszerűbbek, játékosabbak, és rövidségük miatt valószínűleg alkalmasabbak a tantermi felhasználásra.

Tanulás informális helyzetben

Az informális helyzetben történő tanulás élethosszig tartó folyamat, amelynek során a közvetlen környezetünkben bennünket érő nevelő hatások és a mindennapi tapasztalataink alapján attitűdöket, értékeket, készségeket és ismereteket sajátítunk el.

Tanulunk a családban, a szomszédjaink körében, a piacon, a könyvtárban, kiállításokon és a munkahelyeken, de játék, olvasás és sportolás közben is. Az informális tanulás rendkívül fontos közege a tömegmédiára – pl. színdarabok, filmek, zenék, dalok, televíziós viták és dokumentum-műsorok. A tanulásnak ez a módja általában tervezetlen és strukturálatlan.

Tanulás formális helyzetben

A formális helyzetben történő tanulás helyszíne az intézményes oktatási rendszer, amely az általános iskolától (egy-egy országban az óvodától) az egyetemig terjed, és a szakképzést, a szakirányú oktatást és szakmai továbbképzést is magába foglalja. Általában részét képezi a tanulók által megszerzett ismeretek és/vagy kompetenciák értékelése, a kereteit meghatározó program vagy tanterv pedig nem nagyon képes figyelembe venni az egyéni igényeket és preferenciákat. A formális képzés rendszerint valamilyen végzettség és bizonyítvány megszerzésével zárul.

Tanulás nemformális helyzetben

A nemformális helyzetben történő tanulás a formális oktatási rendszeren kívüli, tervezett és strukturált módon megvalósuló programokat és folyamatokat jelenti, melyek célja a fiatalok (és mások) egyéni és társadalmi nevelése, és ezáltal készségeik és kompetenciáik fejlesztése. Nemformális tanulás helye lehet például az ifjúsági szervezet, a sportkör, a színjátszókör vagy a közösségi csoport, ahol a fiatalok találkoznak, hogy közösen tevékenykedjenek, játszanak, vitázzanak, kiránduljanak, zenéljenek, vagy színdarabokat próbáljanak és előadjanak. A nemformális nevelés eredményeit általában nehéz igazolni, ennek ellenére a társadalmi elismertsége egyre nő. A nemformális nevelés jellemzői közé tartoznak a következők is:

- önkéntes,
- mindenki előtt nyitott (ideális esetben),
- oktatási-nevelési célokkal rendelkező, jól szervezett folyamat,
- részvételen alapuló,
- tanulóközpontú,
- az életvezetési készségek elsajátítására irányul, és felkészít az aktív állampolgárságra,
- egyéni és csoportos tanulást egyaránt alkalmaz, kollektív megközelítésmódot használ,
- holisztikus és folyamatközpontú,
- tapasztaláson és cselekvésen alapul,
- kialakítása a résztvevők igényeihez igazodik.

A formális, a nemformális és az informális tanulás és nevelés az élethosszig tartó tanulási folyamat egymást kiegészítő és kölcsönösen megerősítő elemei. A Kompas gyakorlati jól használhatók a lehető legkülönbözőbb kontextusokban, formális és kevésbé formális helyzetekben, rendszeresen vagy alkalmanként. Mivel a képzés helye és mikéntje meghatározó az egész folyamatra nézve (és a Kompas eredetileg amúgy is az ifjúsági munkához készült), a kézikönyv szerzői erősen hajlanak arra a nézetre, hogy a nemformális keretek jobban szolgálják az emberi jogi nevelés céljait. Amikor iskolai vagy egyetemi keretek között kerül rá sor, fontos ésszerűen tartani, hogy az emberi jogi nevelés nem folyhat teljesen izoláltan, a tanterem négy fala között, hanem ki kell terjedjen az intézmény egészére és annak közösségére is. Széles körben elismert például az, hogy az oktatási intézmények demokratikus irányítása fontos szerepet játszik az emberi jogi tanulás folyamatában, és erősíti hitelességét⁸.

„Az ismeretek, attitűdök és készségek egymással összefüggésben való kezelése a jó emberi jogi nevelésre és a nemformális tanulásra egyaránt jellemző.”

A 2009. évi Élni, tanulni és tenni az emberi jogokért fórum megállapításai

A Kompaszikönyv összefoglalja az emberi jogokkal kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat, részletesen tárgyal számos különböző emberi jogi témát, továbbá tartalmaz 60 gyakorlatot is, amelyek a fiatalok emberi jogi nevelésében jól használhatók. Mindezt kiegészíti az emberi jogi nevelés módszertanáról szóló alapos áttekintés, ahol javaslatokat is találhatunk azzal kapcsolatban, miként lehet a gyakorlatokat különböző helyzetekben felhasználni, adaptálni és továbbfejleszteni. Ezen túlmenően arra vonatkozóan is ad információkat és ötleteket a könyv (a 3. fejezetben), hogy hogyan lehet segíteni a fiataloknak abban, hogy bekapcsolódjanak az őket érintő ügyekbe, és aktívan tegyenek is értük.

2.2 Az emberi jogi nevelés pedagógiai alapjai a Kompasban

Az emberi jogok ismerete önmagában még nem elég: arra is szükség van, hogy fejlesszük azokat a készségeket és attitűdöket, amelyekre az emberi jogok védelme érdekében a közös cselekvéshez szükség van, továbbá használnunk kell a fejünket, a szívünket és a kezünket is, ha egyéni és társadalmi szinten változást akarunk elérni a globális emberi jogi kultúra megteremtése érdekében.

Az emberi jogi nevelésben módszer és tartalom összefügg és kölcsönhatásban áll.

Holisztikus tanulás

Az emberi jogok és azok minden vonatkozása az ember egészét (testét, elméjét és lelkét), és az élet minden területét érintik a bölcsőtől a sírig. Az ember a maga teljességében egy minden elemében összefüggő világ részeként él. Az emberi jogi nevelés szükségszerűen holisztikus megközelítést alkalmaz. A holisztikus tanulás a teljes személyiség fejlesztésére irányul: értelmi, érzelmi, társadalmi, testi, művészi, alkotói és szellemi téren egyaránt. A holisztikus szemlélet azt is jelenti, hogy a tanulás a mindennapi tapasztalatok összességét magába foglaló társadalmi kontextusban történik, ezért interdiszciplináris jellegű, túllép a hagyományos iskolai tantárgyak keretein.

A holisztikus megközelítés azt is jelenti, hogy a tanulás kognitív, gyakorlati és attitűdbeli részét egyaránt érinti, azaz nemcsak arra irányul, hogy mit tanulnak a résztvevők, hanem arra is, hogy miként alkalmazzák a tanultakat az attitűdök és a viselkedés szintjén, továbbá amikor – önállóan vagy másokkal együtt – az emberi jogokért aktívan fellépnek.

A holisztikus tanuláshoz kapcsolódó fogalom a differenciált tanulás. A Kompas gyakorlati egyaránt alkalmazhatók különböző tanulási stílusú és az értelmi fejlettség különböző szintjein álló résztvevőkkel, és fejlesztik mind a kognitív, mind az affektív területeket.

Nyíltvégű tanulás

A nyíltvégű tanulás olyan folyamat, amelyben nemcsak lehetőség, hanem egyenesen cél az, hogy a résztvevők a különböző problémákra többféle és összetett válaszokat adjanak. Nem tereljük a résztvevőket egyetlen értelmesnek vélt „helyes” válasz felé, hiszen az élet sem fekete-fehér, az ellentmondásosság az életünk része. A nyíltvégű tanulás serkenti a véleménynyilvánításhoz és a kritikai gondolkodáshoz szükséges önbizalmat, ami fontos az emberi jogi nevelésben, hiszen az emberi jogi kérdésekről szükségszerűen különbözőféleképpen vélekedünk, és másképp is értelmezzük azokat. Fontos, hogy a tanulók az együttes tanulás során is bátran kifejtessék az esetleges ellenvéleményüket vagy többiekével ellentétes álláspontjukat, következtetéseiket.

Az értékek letisztázása

A résztvevőknek lehetőségük van arra, hogy a minden embert megillető méltóságon, a gondolat és a kifejezés szabadságán, és a mások véleményének tiszteletén alapuló biztonságos környezetben meghatározzák, pontosítsák és kifejezésre juttassák a saját gondolataikat, meggyőződésüket és értékeiket, és összevessék azokat a többiekével.

Részvétel

Az emberi jogi nevelésben való részvétel azt jelenti, hogy a fiatalok részt vesznek azokban a döntésekben, amelyek meghatározzák az emberi jogi tanulásuk tartalmát és módját. A részvételen keresztül fejlődnek a fiatalok különböző kompetenciái, például a döntéshozás, az értő figyelem, az együttérzés, a mások tisztelete, valamint a saját döntéseikért és cselekedeteikért vállalt felelősség terén.

Az emberi jogi nevelés tehát lehetőséget ad arra, hogy a fiatalok maguk döntsék el, hogy mikor, hogyan és milyen emberi jogi témákkal szeretnének foglalkozni. Ez azt jelenti, hogy a képzést vagy foglalkozást tartó ifjúsági vezető, pedagógus vagy képző inkább segítői, útbaigazítói, baráti vagy mentori szerepet tölt be, és nem a tudást birtokló és azt a fejekbe töltő oktatót, aki meghatározza a tanulás tartalmát és módját, és felügyeli annak menetét.

A kézikönyvben található gyakorlatokhoz aktív részvétel szükséges: fontos, hogy a résztvevők aktívan bevonódjanak, és ne csak tétlen megfigyelők legyenek. A módszertan sokat köszönhet ebből a szempontból Augusto Boalnak és a társadalmi nevelés, tudatosságfejlesztés és a kritikai pedagógia más úttörőinek. Ha a tanulók vagy résztvevők nem elég aktívak, talán jobb elhalasztani vagy félbehagyni a gyakorlatot, és megkérdezni tőlük, hogy mi az oka ennek. Az emberi jogi nevelésnek ez is része.

A részvételhez támogató környezet szükséges, amely arra bátorítja a résztvevőket, hogy vállaljanak ők is felelősséget azokért a tevékenységekért és folyamatokért, amelyekben részt vesznek. Fontos, hogy nyíltan és őszintén beszéljünk a résztvevőkkel, többek között arról is, meddig terjednek a részvétel határai. Jobb, ha tisztázzuk, résztvevőként mennyire szólhatnak bele abba, mi történik a képzésen vagy foglalkozáson, mint ha manipulálnánk a helyzetet, vagy ha csak úgy tennénk, mintha a résztvevők maguk is alakítanák a folyamatot.

Kooperatív tanulás

Az emberi jogi nevelés céljai közé tartozik, hogy erősítse a mások iránti tiszteletet, és fejlessze az együttműködéshez szükséges készségeket. A kooperatív tanulás során a tanulás a közösen végzett munka révén valósul meg, amely olyan célokra irányul, amelyek elérése mind az egyes résztvevők, mind a csoport összes tagja számára hasznos és előnyös. A hatékonyság és eredményesség mellett a kooperatív tanulás segíti a gondoskodóbb, támogatóbb és elkötelezettebb emberi kapcsolatok kialakulását, fejleszti a társas kompetenciákat és az önbecsülést. Ez egészen más, mint ami a versengő módon megszervezett tanulás során történik. A versengő tanulás gyakran önzésre sarkall, a győztesekben erősíti a hiúságot és a többiekkel szembeni lenézést, míg a vesztesekben motivációvesztést és az önbecsülésük sérülését idézheti elő.

Tapasztalati tanulás

A tapasztalaton alapuló, más néven felfedezéssel tanulás az emberi jogi nevelés sarokköve, hiszen az emberi jogok szempontjából kulcsfontosságú készségeket és értékeket – mint a kommunikációs készség, a kritikai gondolkodás, az érdekvédelem, a tolerancia vagy a tisztelet – lehetetlen megtanítani. Ezeket csak tapasztalás és gyakorlás útján lehet elsajátítani.

A részvételhez támogató környezet szükséges, amely arra sarkallja a tanulókat, hogy vállaljanak felelősséget azokért a tevékenységekért, amelyekben részt vesznek.

Az emberi jogok ismerete fontos, de önmagában még nem elég. Arra is szükség van, hogy a fiatalok megértsék az emberi szükségletek és az azokból eredő emberi jogok közötti mélyebb összefüggéseket, továbbá azt is, hogy miért kell védelmezni az emberi jogokat. Az a fiatal például, aki a saját életében soha nem szembesül közvetlenül a faj² megkülönböztetéssel, azt is hiheti, hogy neki ahhoz semmi köze. Emberi jogi szempontból azonban ez a hozzáállás elfogadhatatlan, mert akárhol élünk, mindannyian felelősek vagyunk mások emberi jogainak védelméért.

A Kompasban található – például szerepjátékra vagy konkrét esetek feldolgozására épülő – gyakorlatok lehetőséget biztosítanak a tapasztalati tanulásra olyan kérdések és problémák felvetésével, amelyekre a résztvevőknek maguknak kell megpróbálni választ találni. A tapasztalat azonban önmagában még nem elég. Csak akkor tanulhatunk a tapasztalatból, ha reflektálunk a történetekre, következtetéseket vonunk le, és gyakoroljuk új tudásunkat, mert megerősítés nélkül elfelejtjük, amit tanulunk.

A tanuláshoz a pusztán tapasztalatszerzésnél több kell

A David Kolb-féle tapasztalati tanulási ciklus

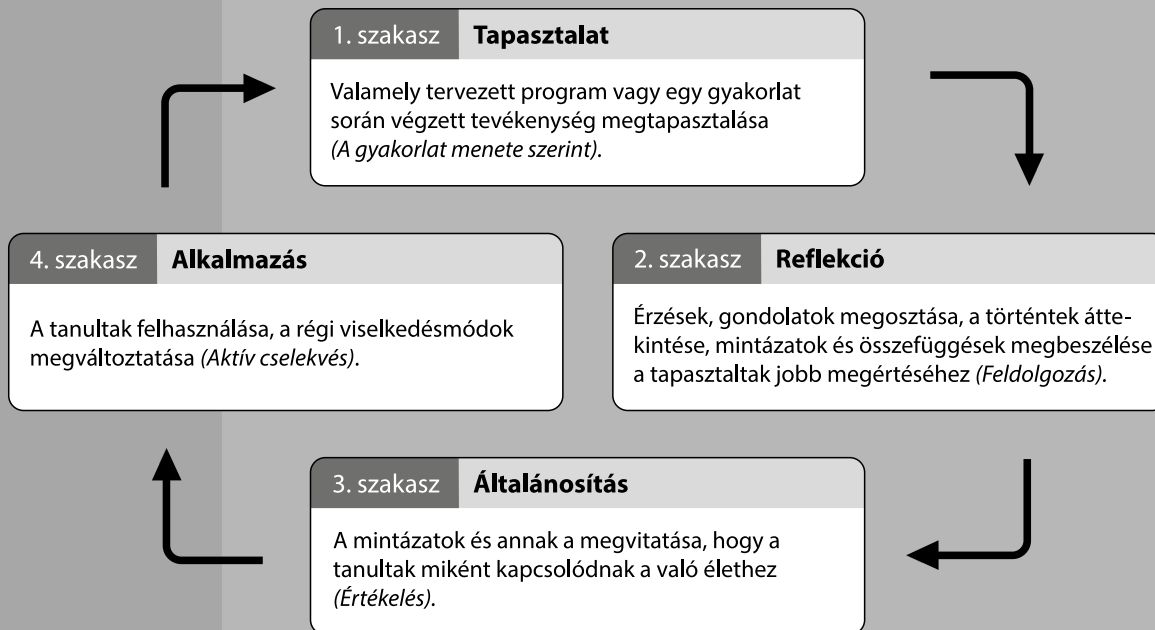
1984-ben jelent meg David Kolb könyve a tapasztalati tanulásról, melynek címe: *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*, vagyis *Tapasztalati tanulás: a tapasztalat, mint a tanulás és a fejlődés forrása*. Elmélete szerint a tanulási folyamat négy szakaszból áll.

A Kompasban szereplő gyakorlatok mindegyike erre a modellre épül. A *tapasztalás* (megtervezett tevékenység / élmény / gyakorlat, például szerepjáték; 1. szakasz) után következik a *feldolgozás* (2. szakasz) és az *értékelés* (3. szakasz). Minden gyakorlat leírásában szerepelnek a feldolgozáshoz felhasználható kérdések, amelyek segítenek a résztvevőknek reflektálni a történetekre és az azzal kapcsolatos érzéseikre, összekötni a friss tapasztalatokat a már meglévő tudással, és mindezt tágabb összefüggésbe helyezni. Végül következik az *alkalmazás* (4. szakasz), amelynek során gyakorlatba ültetik a tanultakat. A kézikönyv minden gyakorlathoz ad javaslatokat is a folytatásra, például hogy a fiatalok miként fordíthatják a tanultakat át a közösség javát szolgáló cselekvésbe. Ne feledjük, hogy mind a négy szakasz nélkülözhetetlen része a tanulási folyamatnak: egyrészt reflexió nélkül nincs igazi megértés, másrészt mi értelme van a tanulásnak, ha a tanultakat nem használjuk fel a gyakorlatban? Az emberi jogi nevelés lényegéről feledkezni meg, ha a Kompas-gyakorlatokat (csak az 1. szakaszt) a többi szakasz nélkül végeznénk el!

Egyeseket talán riaszt majd, hogy az emberi jogi nevelés céljai között szerepel a társadalmi változásra törekvés és az aktivizmus szorgalmazása. Pedig ez logikus. Emberi jogi nevelőként célunk, hogy arra ösztönözzük a fiatalokat, hogy az emberi jogok védelmét saját feladatuknak érezzék, továbbá olyan eszközöket adjunk a kezükbe, amelyek segítségével aktívan tehetnek értük, ahol és amikor ennek szükségét érzik.

Ezen a ponton talán érdemes pontosítanunk, hogy milyen értelemben használjuk a kézikönyvben a „gyakorlat” szót. Egyrészt a tanulási ciklus 1. szakaszát alkotó új élményt, módszert vagy tevékenységet jelenti, másrészt a tanulási ciklus mind a négy szakaszát magában foglaló teljes tevékenységet. A szövegkörnyezet segít eldönteni, hogy a „gyakorlat” szó az adott esetben a tapasztalati módszert jelenti-e, vagy pedig azon kívül a feldolgozást, az értékelést, a cselekvést és a folytatást is értjük-e rajta.

A tapasztalati tanulási ciklus

Tanulóközpontúság

Az emberi jogi nevelés célja világos: az emberi jogokról, az emberi jogokért, az emberi jogokon keresztül történő tanulás elősegítése. Habár az emberi jogokról szóló ismeretek és az emberi jogokért való fellépéshez szükséges kompetenciák abszolút szükséges elemei az emberi jogi nevelésnek, a folyamat központjában mégis a tanuló, azaz a résztvevő áll. Nem az a lényeg, hogy a csoportsegítő vagy a pedagógus mit közvetít vagy tanít, vagy hogy mi „a tananyag” („Ma a halálbüntetésről fogunk tanulni!”), hanem az, hogy a tanulók vagy résztvevők mit tanulnak meg és milyen következtetést vonnak le az átélt élményekből, mert ettől válnak a tanultak számukra valóban relevánssá (vagy esetleg teljesen érdektelenné, amit szintén észre kell venni) és jó esetben gyakorlatilag is alkalmazhatóvá. A tanulóközpontúságból következik többek között az is, hogy a csoportsegítőnek nyitottnak kell lennie arra, hogy a gyakorlat tartalmát és nehézségi szintjét a résztvevők valóságához (igényeihez, érdeklődéséhez, tudásához stb.) szabja. A Kompas írása során ezt úgy fogalmaztuk meg, hogy „abból induljunk ki, ahol a résztvevők éppen tartanak”.

2.3 Emberi jogi nevelés: folyamat és eredmény

A Kompasban alkalmazott legfontosabb pedagógiai megközelítések: a kooperatív tanulás, a részvétel és a tapasztalati tanulás mind megjelennek a gyakorlatokban, valamint az azokat követő beszélgetésekben és későbbi kapcsolódó tevékenységekben, és együttesen alkotnak egy olyan folyamatot, amely:

- a résztvevők meglévő ismereteiből, nézeteiből és tapasztalataiból indul ki, és erről az alapról tovább segíti őket abban, hogy közösen új ismereteket, gondolatokat és tapasztalatokat fedezzenek fel (tanulás az emberi jogokról);
- arra ösztönzi a fiatalokat, hogy aktívan vegyenek részt a beszélgetésben, és minél többet tanuljanak egymástól (tanulás az emberi jogokon keresztül);
- segíti a résztvevőket, hogy a tanultakat át tudják ültetni egyszerű, de tényleges cselekvésbe, amelyben kifejezhetik, hogy elutasítják az igazságtalanságot, az egyenlőtleniséget és az emberi jogokat érő jogsértéseket (tanulás az emberi jogokért).

Az emberi jogi neveléssel foglalkozók munkája csak akkor lehet eredményes, ha nem vesztik szem elől a célt, ami nem más, mint a fiatalok emberi jogi kiművelése és felvértezése, még ha végül ők maguk inkább az inaktivitást választják is. Az emberi jogi nevelésben nem válik el egymástól a folyamat és az eredmény: a gyakorlatokban egységet alkotnak, ahol a folyamat és tartalom, módszer és eredmény egymással kölcsönösen összefüggenek (ahogy Mahátma Gandhi mondta: „A békéhez nem vezet út; a béke az út”).

Mint ahogy fentebb megpróbáltuk felvázolni az emberi jogi kultúra jellemzőit, ugyanúgy megkíséreltük – mi, a kézikönyv szerzői – összegyűjteni azokat az ismereteket, készségeket és attitűdöket is, amelyekre az emberi jogi téren művelt és felvértezett egyének szüksége van. Majd ezen kompetenciák alapján fogalmaztuk meg a gyakorlatok céljait.

Az emberi jogi nevelés kimenetét és kívánt eredményét általánosságban az elsajátítandó tudás és megértés, a készségek és az attitűdök alapján határoztuk meg:

- Az emberi jogi problémák és vonatkozások ismerete, megértése, tudatosítása, hogy a résztvevők felismerjék, ha ember jogi jogsértéssel találkoznak: mik az emberi jogok, hogyan lehet védelmezni őket az ország határain belül, milyen szervek feladata e jogok védelme, milyen nemzetközi jogi dokumentumokra lehet hivatkozni, milyen jogok illetik meg a résztvevőket / a fiatalokat (tanulás az emberi jogokról);
- A saját és mások emberi jogainak kiharcolásához és védelméhez szükséges készségek és képességek: például figyelemfelhívás és tájékoztatás, érdekérvényesítés és kampányolás, önbizalom ahhoz, hogy az ember az illetékes hatóságokhoz vagy a sajtóhoz merjen fordulni stb. (tanulás az emberi jogokért);
- Az emberi jogok tiszteletén alapuló attitűd: a résztvevők soha ne sértsék meg szándékosan mások jogait, és éljenek az emberi jogi értéknek megfelelően; az emberi jogok ún. „horizontális dimenziója”, amely az emberek közötti viszonyokra vonatkozik (az emberek és állam közötti ún. „vertikális dimenzió” mellett). Ezek az attitűdök megnyilvánulhatnak a családi környezetben, a kortársak körében, az iskolában, ifjúsági szervezetben vagy ifjúsági klubban (tanulás az emberi jogokon keresztül, azok keretében).

Kompetenciaalapú célok

Az általános jellegű célkitűzések hasznosak, de ha emberi jogi nevelőként szeretnénk eredményes munkát végezni, akkor fontos, hogy pontosan fogalmazzuk meg a céljainkat, és világosan határozzuk meg azokat a kompetenciákat, amelyeket fejleszteni szeretnénk a fiatalok körében. Tegyük fel magunknak a következő kérdéseket: Milyen jellegű ismeretekre van szüksége a fiataloknak ahhoz, hogy mélyebben átlássák az emberi jogi kérdéseket? Milyen készségekre és attitűdökre lesz szükségük ahhoz, hogy hozzájáruljanak az emberi jogok védelméhez? A kérdésekre adott válaszaink segítenek a céljaink pontosabb megfogalmazásában. Az alábbi fejlesztési területeket a Kompasz készítése során, a fiatalok körében Európa-szerte végzett emberi jogi nevelés tanulságainak alapján határoztuk meg. A kézikönyvben található gyakorlatok ezekre épülnek.

A gyakorlatban nem válik el az emberi jogi nevelés folyamata és eredménye.

Tudás és megértés

- Alapfogalmak, mint például: szabadság, igazság, egyenlőség, emberi méltóság, diszkriminációmentesség, demokrácia, egyetemesség, jogok, felelőségek, kölcsönös függés és szolidaritás;
- Az az elv, hogy az emberi jogi megközelítés megfelelő keretet ad ahhoz, hogy a családon, iskolán, helyi közösségen belül, de akár az egész világra kiterjedően megvitassuk a magatartási „szabályokat”, és azokkal kapcsolatban megállapodásra jussunk;
- Az emberi jogok szerepe: az egyes ember múltjában és jövőjében, a közösségek életében, és a világban élő összes többi ember életében;
- A polgári/politikai és a szociális/gazdasági jogok közötti különbségek és összefüggések;
- Az emberi jogok előmozdításáért és védelméért síkra szálló helyi, országos és nemzetközi szervezetek, civil szervezetek, magánemberek;
- Az emberi jogokkal kapcsolatos eltérő felfogások és tapasztalatok a különböző társadalmakban, illetve adott társadalmon belüli különböző csoportokban, valamint az emberi jogi keretrendszer legitimitásának különböző – például vallási, morális és jogi – forrásai;
- Az emberi jogok elismeréséhez vezető fő társadalmi változások, történelmi események és okok;
- Az emberi jogok védelmének biztosítására elfogadott legfontosabb nemzetközi jogi dokumentumokban (pl. az ENSZ *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*, az ENSZ *Gyermekjogi Egyezménye* és az *Emberi Jogok Európai Egyezménye*) elismert jogok;
- Az adott állam alkotmányában és jogszabályaiban biztosított emberi jogok, és az ezek megvalósulásának nemzeti szintű felügyeletéért felelős szervek.

Képességek, készségek

- Értő figyelem és kommunikáció: a különböző álláspontok és vélemények meghallgatására, valamint a saját és mások jogai védelmében történő fellépésre való képesség;
- Kritikai gondolkodás: a releváns információk feltárása, az érvek és bizonyítékok kritikai kiértékelése, a prekonceptciók és előítéletek felismerése és tudatos kezelése, a manipuláció különböző formáinak felismerése, és döntéshozatal érvekkel alátámasztott megfontolások alapján;
- A kooperatív munkára és a konfliktusok konstruktív kezelésére való képesség;
- A társadalmi csoportokban való részvételre és ilyen csoportok szervezésére való képesség;
- Az emberi jogok megsértésének felismerésére való képesség;
- Az emberi jogok előmozdítására és védelmére való képesség, helyi és globális szinten egyaránt.

Attitűdök és értékek

- A saját tetteinkért érzett felelősség, a személyes fejlődés és a társadalmi változások melletti elkötelezettség;
- Érdeklődés és nyitottság, a sokszínűség megbecsülése;
- Empátia és szolidaritás mások iránt, elköteleződés azok támogatása mellett, akiknek az emberi jogait veszély fenyegeti;
- Az emberi méltóság tisztelete, önbecsülés és mások megbecsülése társadalmi, kulturális, nyelvi és vallási különbségektől függetlenül;
- Igazságérzet, valamint az egyetemes emberi jogok, az egyenlőség és a sokszínűség megbecsülése érdekében való cselekvés szándéka.

2.4 Az emberi jogi nevelés és hasonló oktatási-nevelési területek

Az emberi jogok életünk minden területére kihatnak, helyi és globális szinten egyaránt. Az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát* olvasva láthatjuk, hogy a világban ma létező problémák szinte mindegyike – a szegénység, a környezetszennyezés, a klímaváltozás, a gazdasági egyenlőtlenség, az AIDS, az oktatáshoz való elégtelen hozzáférés, a rasszizmus és a háborúk – együtt jár az emberi jogok sérelmével.

Nehéz lenne eldönteni, hogy az ilyen igazságtalanságok közül melyik súlyosabb a másiknál. Más-más perspektívából látjuk ezeket a kérdéseket annak függvényében, hol élünk, és milyen a helyzetünk a világban. Az emberi jogok olyan szorosan összefüggnek, hogy ha eggyel foglalkozni akarunk, elkerülhetetlenül egy vagy több másik joggal is foglalkoznunk kell. Az emberi jogok oszthatatlanok, kölcsönösen összefüggnek és kapcsolódnak egymáshoz, ezért nem válogathatunk közöttük, hogy melyiket fogadjuk el és vagyunk hajlandóak tiszteletben tartani.

Ezek a problémák nem csupán az emberi jogi nevelők számára érdekesek: mindenkit érintenek, aki a kölcsönös tiszteletre és az egyenlőségre épülő, igazságos és békés világért tevékenykedik. Nevezhetjük a saját pedagógiai területünket fejlődésre irányuló oktatásnak, békére nevelésnek, fenntarthatóságra nevelésnek vagy éppen állampolgári oktatásnak, mindannyian nagyon hasonló, egymással kölcsönösen összefüggő és összekapcsolódó kérdésekkel foglalkozunk, így a Kompaszt hasznos eszközként használhatjuk. Az emberi jogok szerteágazóak, és sokkal jobban átszövik életünket, mint gondolnánk! Gyakran előfordul, különösen az ifjúsági munkában, hogy a résztvevők felelősség- és méltóságérzetére építünk, anélkül, hogy ezt feltétlenül emberi jogi nevelésnek neveznénk.

Állampolgári nevelés / demokratikus állampolgárságra nevelés

Az Európa Tanács demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről szóló Chartája szerint „A demokratikus állampolgárságra nevelés és az emberi jogi nevelés szorosan összefüggnek egymással és kölcsönösen támogatják egymást. Inkább hangsúlyban és terjedelemben, semmint céljaikban és gyakorlataikban különböznek. A demokratikus állampolgárságra nevelés a hangsúlyt elsősorban a társadalom polgári, politikai, szociális, gazdasági, jogi és kulturális szféráival összefüggésben a demokratikus jogokra és kötelezettségekre, valamint az aktív részvétellel helyezi, míg az emberi jogi nevelés középpontjában az emberi jogoknak és alapvető szabadságoknak az emberi élet minden területére kiterjedő tágabb spektruma áll.”

Az állampolgári nevelés tárgykörébe olyan témák tartoznak, mint politika és kormányzás, jogrendszer, média, multikulturalizmus és esélyegyenlőség. A Kompaszt számos kapcsolódó gyakorlatot kínál, ezeknél a „Demokrácia”, „Állampolgárság és részvétel”, „Média”, „Emberi jogok általában”, „Diszkrimináció és intolerancia” és „Társadalmi nem” témamegjelölést találjuk.

A Kompaszt ilyen témákkal foglalkozó részei azoknak a kormányzati és civil szervezeteknek is hasznosak lehetnek, amelyek bevándorlók és menekültek számára tartanak állampolgári képzést, hogy felkészítsék őket arra, hogy a befogadó ország jogilag és társadalmilag elfogadott állampolgáraivá váljanak.

A világban ma létező problémák szinte mindegyike együtt jár az emberi jogok sérelmével.

A demokratikus állampolgárságra nevelés és az emberi jogi nevelés nem annyira céljaiban és gyakorlatában, hanem inkább hangsúlyaikban és tematikájában különbözik.

Egyéni és társadalmi nevelés

Sok országban folyik olyan oktatás, amely az egyén társadalomban betöltött szerepével foglalkozik, és segít a fiataloknak felkészülni a későbbiekben rájuk váró kihívásokra. Ez számos vonatkozásban kapcsolódhat az aktív állampolgári szerephez, de az egyén személyes életének különböző területeihez, a szabadidő eltöltéséhez, a sportoláshoz, klub- vagy egyesületi élethez, zenéhez, művészethez vagy a kultúra más megjelenési formájához is, továbbá érintheti az emberi kapcsolatokat is. Az emberi jogok két fő okból merülnek fel ezekkel kapcsolatban: egyrészt azért, mert a személyes fejlődésnek és a személyes kapcsolatoknak erkölcsi és társadalmi vetületei is vannak, amelyeket az emberi jogi értékeknek kell vezérelniük; másrészt pedig azért, mert a kulturális és társadalmi életben való részvétel emberi jog, amelyet az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* és más nemzetközi egyezmények is elismernek. Még ha a mi résztvevőink olyan fiatalok is, akik felkészültek arra, hogy érvényt szerezzenek ilyen jogaiknak, attól még a világ más részein számos kortársuk nem képes erre.

A Kompasban sok olyan gyakorlat található – elsősorban azok, ahol a „Részvétel” vagy a „Kultúra és sport” témamegjelölés szerepel –, amelyek jól használhatóak az egyéni és társadalmi nevelés terén is.

Erkölcsi nevelés / etikaoktatás

Az erkölcsi nevelés sok országban része az iskolai tananyagnak. Ennek kapcsán két alapvető kérdés szokott felmerülni. Az első az, hogy az ilyen oktatás milyen értékek átadására irányuljon, a másik pedig az, hogy miként lehet elkerülni, hogy agymosásnak, a többségi értékrend erőltetésének érződjön. Az emberi jogi megközelítés megfelelő, megalapozott és eredményes eszköze az ilyen problémák feloldásának, hiszen olyan értékeken alapul, amelyek minden nagyobb vallásra és kultúrára általánosan jellemzőek, és amelyeket a világ szinte minden országa elismer (még ha a gyakorlatban nem is mindig érvényesít). Az emberi jogok mögött meghúzódó értékek egyetemesek, akkor is, ha az egyes társadalmakban jelentősen eltérő formákban jutnak érvényre. Ráadásul az emberi jogok a világ legkülönbözőbb országai közötti egyeztetés és megállapodás eredményeként jöttek létre. Tehát senki nem marasztalható el amiatt, mert az emberi jogi értékek tiszteletére tanít.

Globális nevelés

A globális neveléssel foglalkozók jól tudják, hogy ehhez a témához holisztikusan kell közelíteni, hiszen tisztában vannak azzal, hogy világunk társadalmi, gazdasági, környezeti és politikai dimenziói egymással szorosan összefüggenek, és ezért a világ polgáraiént mindannyian felelősséggel tartozunk globális közösségünkért.

A *Maastrichti nyilatkozat* a globális nevelésről (2002)⁹ című dokumentum szerint a globális nevelés olyan folyamat, amely ráébreszti az embereket a globalizált világ valóságára és arra, hogy igazságosabb jövőt kell építeni, ahol az egyenlőség és az emberi jogok az egész világon érvényesülnek. A globális nevelés tárgykörébe tartozik a fejlődésre irányuló oktatás, az emberi jogi nevelés, a fenntarthatóságra nevelés, a békére nevelés, a konfliktusmegelőzést szolgáló oktatás és az interkulturális nevelés.

Ha a globális neveléssel foglalkozó szakemberek a világ társadalmi, gazdasági, környezeti és politikai aspektusait az emberi jogok oldaláról közelítik meg, azzal színesíthetik pedagógiai munkájukat.

Senki nem marasztalható el azért, mert az emberi jogi értékek tiszteletére tanít.

A globális nevelés arra serkent diákokot és tanárt egyaránt, hogy innovatív pedagógiai eszközökkel kooperatív módon foglalkozzanak a globális kérdésekkel, és megértsék a modern világ komplex valóságát és folyamatait. Olyan értékek, attitűdök, ismeretek és készségek fejlesztését célozza, amelyek lehetővé teszik, hogy az emberek felismerjék, megértsék és kezelni tudják azokat a kihívásokat, amelyekkel ebben a keresztül-kasul összekapcsolódó világban szembesülnek, és segíti a vilápolgárok globális felelősségvállalásának erősödését.

A Kompas számos gyakorlata kapcsolódik a „Globalizáció” témaköréhez, hiszen manapság nagyon sok emberi jogi kérdésnek van globális dimenziója. A *Bejöhettek?* című szimulációs gyakorlat (120. oldal) például a menedékkérők nehézségeinek megtapasztalására ad lehetőséget.

Interkulturális nevelés

Az interkulturális nevelés célja a kultúrák közötti megértés erősítése a kultúrák és népek közötti hasonlóságok és különbségek feltárása révén. Az interkulturális megértés hiánya gyakran vezet hátrányos megkülönböztetéshez, intoleranciához, más csoportok becsmérléséhez és erőszakhoz, helyi és globális szinten egyaránt. Ha az emberek nem képesek a más kultúrákhoz tartozókat tiszteletben tartani és velük együtt élni, annak szomorú következményei vannak, mint ahogy ezt a minden társadalomban jelenlévő rasszizmus, diszkrimináció és erőszak is bizonyítja.

A konfliktusok okai sosem egyszerűek, de az erőforrások egyenlőtlen megoszlása és a politikai és szociális jogok érvényesülésében tapasztalható egyenlőtlenségek – amelyek az intoleranciát és a diszkriminációt is táplálják – a legfontosabb kiváltó okok közé tartoznak. Ezért az emberi jogi perspektíva alkalmazása az interkulturális neveléssel foglalkozók számára is logikus választás lehet, és ehhez a Kompas és az Európa Tanács más kiadványai is hasznos segítséget nyújtanak.

Az Európa Tanács ifjúsági szektora sokat tett az interkulturális nevelés terén, különösen az Európai Ifjúsági Központok és az Európai Ifjúsági Alapítvány révén. A rasszizmus, idegengyűlölet, antiszemitizmus és intolerancia elleni *Te is más vagy – te sem vagy más!* kampány 1995-ben indult a kisebbségi csoportokkal szembeni rasszista indulatok és intolerancia visszaszorítása érdekében¹⁰. A kampány keretében készült – és egyébként a Kompas elődjének tekinthető – *Képzők* könyve sok hasznos gyakorlatot tartalmaz, amelyek jól kiegészítik a Kompas „Diszkrimináció és intolerancia” témamegjelölésű gyakorlatait.

Antirasszista nevelés

Az emberi viszonyulásokban és ideológiákban megnyilvánuló rasszizmus évszázados örökségének felszámolását célul tűző antirasszista nevelés abból az alapvetésből indul ki, hogy multikulturális és demokratikus társadalomban élünk, amelyben minden polgárnak joga van az egyenlőségre és az igazságosságra. Más szóval emberi jogi megközelítést alkalmaz, és szorosan kapcsolódik az interkulturális neveléshez.

Az antirasszista neveléssel foglalkozók számára jó kiindulópont lehet a Kompas (az 5. fejezet online verziójában elérhető) *Diszkrimináció és intolerancia* című része, valamint az ugyanilyen témamegjelölésű gyakorlatok. A kortárs képzés iránt érdeklődők az Európa Tanács *DOMINO*^{VI} című kiadványában találhatnak további ötleteket.

Az Európa Tanács Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottsága (ECRI) munkájában az emberi jogok, az oktatás-nevelés és a rasszizmus elleni fellépés egyszerre jelenik meg. Az ECRI feladata a rasszizmus, a faji megkülönböztetés, az idegengyűlölet, az antiszemitizmus és az intolerancia visszaszorítása az Európa Tanács tagállamaiban az emberi jogok védelmével összefüggésben. Tevékenysége az Emberi Jogok Európai Egyezményén, annak kiegészítő jegyzőkönyvein és a kapcsolódó ítélkezési gyakorlaton alapul.

all different
all equal

Oktatás a fejlődésért

Az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* és a *Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya* több olyan cikket tartalmaz, amelyek alapvetően fontosak abból a szempontból, hogy mit értünk a fejlődéshez való jogon. Ide kapcsolódik például a társadalmi fejlődés elősegítése és az életfeltételek javítása, a diszkriminációmentességhez való jog, a közügyekben való részvétel joga, a megfelelő életszínvonalhoz való jog és az önrendelkezési jog, továbbá az emberek joga olyan társadalmi és világrendhez, amelyben a Nyilatkozatban foglalt jogok és szabadságok maradéktalanul érvényesülhetnek.

A fejlődéshez való jogot ténylegesen is rögzítette az ENSZ Közgyűlés 41/128. sz. határozatával 1986-ban elfogadott *Nyilatkozat a fejlődéshez való jogról*. A fejlődéshez való jog, amelyet az 1993-as *Bécsi Nyilatkozat* is megerősített, kollektív jog, vagyis a jog birtokosai népek és közösségek, és nem egyének.

Az ezzel a képzési területtel foglalkozók az emberi jogokat saját tevékenységi körük fontos részének tekintik, de nem feltétlenül az emberi jogok oldaláról közelítik meg a témájukat. A fejlődésre irányuló oktatás hagyományosan a „fejlett” északi országokban élők és a „fejlődő” déli országokban élők közötti kapcsolatok feltárását, és az emberek életét befolyásoló gazdasági, társadalmi, politikai és környezeti erők megértését célozza. Véleményünk szerint az emberi jogi perspektíva alkalmazása tovább gazdagíthatja ezt a tevékenységet. Ráadásul a Kompasban kínált gyakorlatok olyan készségek, attitűdök és értékek fejlesztésére irányul, amelyek segítik az embereket abban, hogy közös erővel tegyenek a változásért, ami a fejlődésre irányuló oktatásnak is fontos célja.

A Kompasban a „Munka”, „Szegénység”, „Egészség”, „Globalizáció” és a „Környezet” témakörök kapcsolódnak leghozzá közelebb a fejlődésre irányuló oktatás területéhez.

Fenntarthatóságra nevelés / környezeti nevelés

A környezeti problémák és témák emberi jogi megközelítéséhez jó kiindulópontként szolgálhat az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának* 25. cikke, amely szerint mindenkinek joga van a megfelelő életszínvonalhoz, ezen belül megfelelő élelemhez, ruházathoz és lakhatáshoz. Mivel az emberiség fennmaradásának feltétele az egészséges és fenntartható környezet, a Földön élő emberek és a jövő generációk emberi jogainak védelme szempontjából a környezeti kérdések elsőrendű fontosságúak. Napjainkban gyakran esik szó arról is, hogy ideje lenne a környezettel kapcsolatos emberi jogokat külön jogként hivatalosan is elismerni.

A környezetünk biztosítja számunkra az életünk és életmódunk fenntartásához szükséges árukat és szolgáltatásokat. Régóta tudjuk azonban, hogy bolygónk erőforrásai végesek, és az emberi tevékenységek súlyos következményekkel járnak a környezetünk egészségére és az emberiség jóllétére nézve. Ezért amikor a jövőbeni gazdasági fejlődés kérdéseivel foglalkozunk, azt is mérlegelnünk kell, mi az ára ennek az emberiség és a természet egésze szempontjából. A környezeti nevelés célja, hogy felhívja a közvélemény figyelmét ezekre a kérdésekre, és a világ természeti erőforrásaival való gondosabb gazdálkodásra, a környezet tiszteltetésére ösztönözzön.

A környezeti neveléshez szorosan kapcsolódó fenntarthatóságra nevelés szintén azt hangsúlyozza, hogy holisztikusan kell megközelíteni a környezet és a fejlődés kérdéseit. Az 1992-es riói ENSZ Fejlődés és Környezet Konferencia, az ún. Föld-csúcs óta közkeletűvé vált „fenntartható fejlődés” kifejezés azt jelenti, hogy úgy biztosítjuk a ma élők szükségleteinek kielégítését, hogy ezzel ne korlátozzuk a későbbi generációk lehetőségét arra, hogy ők is kielégíthessék a szükségleteiket – vigyázzunk a Földre, és hagyjunk élhető bolygót az utódainkra. Tehát az igazságosság és egyenlőség emberi jogi értékei a fenntarthatóság lényegéhez tartoznak.

A fejlődésre irányuló oktatás fontos dimenzióját jelentik az emberi jogok.

Az UNESCO meghatározása szerint a fenntarthatóságra nevelés célja olyan attitűdök, készségek és ismeretek elsajátítása, amelyek segítségével az emberek olyan tájékozott döntéseket tudnak hozni, amelyek a maguk és mások érdekeit szolgálják most és a jövőben is, és amelyek megvalósításáért aktívan tesznek is.

Az UNESCO által meghirdetett ENSZ Fenntarthatóságra Nevelés Évtizede (2005-2014) célja az volt, hogy a fenntartható fejlődés alapelvei, értékei és gyakorlata beépüljenek az oktatás-nevelés és tanulás minden területére, és ezáltal képesek legyünk megoldásokat találni a XXI. században bennünket fenyegető társadalmi, gazdasági, kulturális és környezeti problémákra.

A fenntarthatóságra nevelés, a fejlődésre irányuló oktatás, a globális nevelés és az emberi jogi nevelés szorosan kapcsolódnak egymáshoz, különösen abban a tekintetben, hogy olyan attitűdök, készségek és ismeretek kialakítására irányulnak, amelyek segítségével a magunk és bolygónk hasznát szolgáló, tájékozott döntéseket tudunk hozni, és e döntések alapján cselekedni is képesek vagyunk. A globális nevelés és a fejlődésre irányuló oktatás kapcsán a Kompas nemcsak a fentebb említett témakörök keretében, hanem külön is foglalkozik a környezet témájával (lásd az 5. fejezet online verzióját), ahol a fenntarthatóság kérdéseit az emberi jogok perspektívájából vizsgálja.

Békére nevelés

A békére nevelés elvi kiindulópontja – ahogy számos iskola és egyetem programjából kitűnik – sok esetben az erőszak és annak kontrollja, csökkentése és megszüntetése. A békére nevelés gyakran a konfliktusrendezési tanulmányok, a multikulturális nevelés, a fejlődésre irányuló oktatás, a nemzetközi tanulmányok és a környezeti nevelés tantervébe építve valósul meg. Legtöbbször abból a szempontból közelítik meg a témát, hogy hogyan lehet a társadalmi igazságtalanságok, a konfliktusok vagy háborúk forrásának tekintett konkrét problémákat megoldani.

Azonban a béke fogalmának mélyrehatóbb értelmezéséhez juthatunk, ha a békére nevelés az emberi jogok perspektívájából indul ki, és magját az emberi méltóság és az egyetemesség alkotja. A béke ebben a felfogásban nem csupán az erőszak hiányát feltételezi, hanem a kapcsolatok helyreállítását, valamint olyan társadalmi, gazdasági és politikai rendszerek létrejöttét, amelyek hosszú távon képesek békés környezetet biztosítani.

A békére nevelés az erőszak számtalan különböző formáját tárgyalja. Például fizikai vagy az emberek közötti közvetlen erőszak, ezen belül háborúk; strukturális erőszak, ide tartozik pl. az igazságtalan és méltánytalan társadalmi és gazdasági struktúrákból eredő szegénység és nélkülözés; politikai erőszak, vagyis amikor valamely elnyomó rezsim a másként gondolkodókat és a szegényeket, elesetteket, a társadalom peremére szorultakat leigazza, megfélemlíti és üldözi; kulturális erőszak, vagyis bizonyos kulturális csoportok, identitások és életformák lebecsülése és elpusztítása; valamint a rasszizmusban, szexizmusban, etnocentrizmusban, gyarmati ideológiában és az erkölcsi kirekesztés más olyan formáiban megnyilvánuló erőszak, amelyeket az agresszív, leuraló, méltánytalan és elnyomó törekvések és tettek igazolására használnak.

A konstruktív megközelítést segíti, ha az erőszak ilyen formáit az emberi jogi normák megsértése szemszögéből elemezzük. Az emberi jogi nevelés kritikai gondolkodáson és tapasztalati tanuláson alapuló módszertanához a konkrét élményekkel való munkán túl a normatív és leíró dimenziók is hozzátartoznak. A Kompas kézikönyv *Béke és erőszak* és *Háború és terrorizmus* című részei, továbbá az ilyen témamegjelölésű gyakorlatai bőséges anyagot kínálnak a békére neveléssel foglalkozóknak is.

A béke fogalmának mélyrehatóbb értelmezéséhez juthatunk, ha a békére nevelés az emberi jogok perspektívájából indul ki.

2.5 Gyakori kérdések az emberi jogi nevelésnek a fiatalokkal végzett munkába való beépítéséről

Akár ifjúságsegítőként, iskolában dolgozó pedagógusként vagy fiatalokkal foglalkozó civil szervezet munkatársaként foglalkozik valaki neveléssel – függetlenül attól is, hogy van-e már tapasztalata a fentiekben említett oktatási-nevelési területekkel –, egy biztos: az emberi jogoknak van köze a munkájához. Előfordulhat, hogy valamiért mégis habozik az ember, hogy foglalkozzon-e emberi jogi neveléssel. Az alábbiakban megpróbálunk válaszolni az emberi jogi nevelés és annak a pedagógiai munkába való beépítése kapcsán leggyakrabban felmerülő kérdésekre és aggodalmakra.

? *Jogok helyett nem inkább kötelességekről kellene tanulnia a fiataloknak?*

Válasz: A jogok és a kötelességek egyaránt az emberi jogi keretrendszer lényegi elemei. A kézikönyv a jogokra és a kötelességekre egyformán hangsúlyt helyez. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 1. cikkében kinyilvánítja: „Minden emberi lény szabadnak születik és egyenlő méltósága és joga van. Az emberek ... egymással szemben testvéri szellemben kell hogy viseltessenek.” A 30. cikk rögzíti, hogy „... [semelyik] állam, csoport vagy egyén ... [sem jogosult] ... arra, hogy az itt kinyilvánított jogok és szabadságok megsemmisítésére irányuló tevékenységet fejtsen ki, vagy ilyen cselekményt elkövessen.” A Kompasban található gyakorlatok szintén ráirányítják a figyelmet arra, hogy semmilyen jogot nem lehet arra felhasználni, hogy mások jogait megsértsük, és mindenki köteles mások jogait tiszteletben tartani.

? *A szülők, az iskola vagy a közösség vezetői nem fogják ellenezni az emberi jogi nevelést, mondván, az egyenlő a politikai agymosással, és lázadásra buzdít?*

Válasz: Az emberi jogi nevelés célja, hogy felruhazza a gyermekeket, fiatalokat és felnőtteket mindazzal, amire szükségük van ahhoz, hogy teljes mértékben részt tudjanak venni a társadalom életében és annak fejlődésében. Különbséget kell tenni azonban a részvételhez szükséges kompetenciák fejlesztése és a pártpolitika között. Az emberi jogi nevelés a különböző témák megvitatásán és az aktív részvételre épülő gyakorlatokon keresztül kritikus és érdeklődő hozzáállásra ösztönzi a fiatalokat, továbbá arra, hogy kellő tájékozódás alapján döntsenek, majd a döntéseknek megfelelően cselekedjenek. Ebből a szempontból az emberi jogi nevelés kapcsolódik az állampolgári és politikai neveléshez, és segíti a fiatalokat abban, hogy felismerjék az összefüggéseket az emberi jogok, a társadalmi kérdések, az oktatás és a politika között. Ennek eredményeképpen megtörténhet, hogy a fiatalok valóban bekapcsolódnak a helyi vagy országos pártpolitikába – hiszen joguk van részt venni a közügyekben, ők is élhetnek a gondolat-szabadsághoz, a gyülekezés és a véleménynyilvánítás szabadságához való jogukkal. Ez azonban maradjon az ő saját döntésük.

Ne feledjük azt sem, hogy a Kompasban alkalmazott módszertan nemcsak az emberi jogi tanuláshoz közvetlenül kapcsolódó készségeket fejleszti, hanem a szociális és kommunikációs készségeket is, így többek között az együttműködéshez és a csoportmunkához szükséges készségeket, továbbá az értő figyelem képességét és a jó beszédkészséget is.

? *Nem az állam dolga lenne biztosítani, hogy az embereknek lehetősége legyen tanulni az emberi jogokról?*

Válasz: Az ENSZ minden tagországa köteles elősegíteni az emberi jogi nevelést az oktatás és nevelés valamennyi területén. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 26. cikke rögzíti, hogy „(1) Minden személynek joga van az oktatáshoz [...] és (2) „A nevelésnek az emberi

személyiség teljes kibontakoztatására, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartásának megerősítésére kell irányulnia". Az oktatáshoz való jogot és az emberi jogi neveléshez való jogot a Gyermekjogi Egyezmény 28. cikke is rögzíti. Ennek ellenére sok olyan ország van, ahol nagyon keveset tesz az állam az emberi jogi nevelés elősegítése és az emberi jogok tantervbe emelése érdekében. Minden egyes pedagógus, képző, tréner stb. és minden civil szervezet – önállóan vagy közösen – sokat tehet az emberi jogi nevelés előmozdításáért az iskolai és más képzési programokon keresztül, valamint azáltal, hogy érdekképviselői eszközök alkalmazásával nyomást gyakorol a kormányzatra, hogy az teljesítse vonatkozó kötelezettségeit.

? *Mi a teendő, ha az ember olyan országban él, ahol nem fordulnak elő emberi jogi jogsértések?*

Válasz: Gyakorlatilag egyetlen ország sincs a világon, ahol mindig minden ember összes emberi joga érvényesülne, bár azt megalapozottan állíthatjuk, hogy vannak olyan országok, ahol az átlagnál gyakrabban és nyíltabban sérülnek az emberi jogok.

Az emberi jogi nevelés nem csak a jogsértésekről szól. Sokkal inkább az a célja, hogy megértsük, hogy az emberi jogok az emberiség egyetemes, minden embert megillető jussa, és felismerjük, hogy védelmezésük szintén közös feladatunk. Ráadásul egyetlen ország sem jelentheti ki, hogy náluk nem történik jogsértés. Az Emberi Jogok Európai Bírósága például az Európa Tanács szinte összes tagállamát elmarasztalta már az emberi jogok megsértése miatt. A valósággal való szembenézést segíti, ha megnézzük a közvetlen társadalmi környezetünket, közösségünket. Kik azok, akik a kiszorulnak a társadalom peremére? Kik élnek szegénységben? Kik azok a gyermekek, akik nem élvezhetik teljeskörűen emberi jogaikat? Azt is érdemes átgondolni, hogy a saját országunk és a hazai cégek hogyan sértik meg az emberi jogokat a határainkon túl, például az elnyomó rezsimek felé irányuló fegyvereladások, a termelőket kizsákmányoló kereskedelmi megállapodások, protekcionista szabályozás vagy olyan gyógyszer szabadalmak érvényesítése útján, amelyek lehetetlenné teszik az olcsóbb, generikus szerek gyártását.

3. Hogyan használjuk a Kompaszt az emberi jogi nevelésben?

Az emberi jogi nevelésnek és tanulásnak számtalan különböző útja lehet. A téma megközelítésmódja függ attól, hogy az iskolarendszerű oktatás vagy az iskolán kívüli tanulás keretei között tesszük-e mindezt, milyenek az adott ország politikai, szociális és gazdasági körülményei, mi a résztvevők életkora és érdeklődési köre, és egyáltalán miért vesznek részt ilyen foglalkozáson. Természetesen meghatározó szerepe van annak, hogy Ön mint a kézikönyv felhasználója, milyen előzetes tapasztalatokkal rendelkezik az emberi jogokkal és az ember jogi neveléssel kapcsolatban.

Akár ifjúságsegítőként, akár képzőként, tanárként, felnőttképzési szakértőként, csoportsegítőként, egyházi közösséghez kötődő vitakör tagjaként vagy fiatal aktivistaként veszi kézbe ezt a kézikönyvet, bízunk benne, hogy talál benne valami hasznosat. A Kompaszt használatához nem feltétlenül szükséges valamilyen konkrét tanítási vagy képzési gyakorlat vagy az emberi jogokkal kapcsolatos előzetes ismeret.

A Kompaszt rugalmasan kezelhető kézikönyvnek szántuk. Az emberi jogokért végzett tevékenység folyamatos kreatív munkát igényel, amelyben Ön – mint e könyv felhasználója – nélkülözhetetlen szereplő. Reméljük, hogy az itt leírt ötleteket és gyakorlatokat a saját szükségleteihez, továbbá a célcsoportjába tartozó fiatalok igényeihez igazodva tudja használni és továbbfejleszteni majd. Abban is bízunk, hogy az ilyen téren végzett munkája tanulságait levonva visszajelzést küld majd a tapasztalatairól. (A visszajelző lap itt található: www.coe.int/compass.)

3.1 Mit tartalmaz a Kompaszt?

Tanácsos a teljes anyag gyors átfutásával kezdeni, hogy az olvasó átfogó képet kapjon a könyv felépítéséről, tartalmáról. Nincs olyan konkrét pont, ahonnan érdemes elkezdni az olvasást, bízunk abban, hogy a Kompaszt minden használója megtalálja, hogy mi a fontos és hasznos számára.

- 1. fejezet:** Bevezet az emberi jogok és az emberi jogi nevelés világába, valamint bemutatja, hogyan érdemes használni a kézikönyvet.
  - 2. fejezet:** Itt találhatóak a gyakorlatok: a fiatalokkal végzett munkában jól használható, az emberi jogok felfedezését segítő, különböző nehézségi szintű 58 gyakorlat, az érintett témakörök és jogok megjelölésével.
  - 3. fejezet:** Kiderül, mit is jelent az, hogy „cselekvés az emberi jogokért”, ezenkívül számtalan ötlet és tipp található itt arra, hogyan és mit lehet tenni az emberi jogok elmozdításáért a szűkebb és tágabb környezetben.
  - 4. fejezet:** Áttekintést nyújt az emberi jogokról, kialakulásuk történelmi háttéréről, valamint az emberi jogok védelmét biztosító nemzetközi egyezményekről és más dokumentumokról.
  - 5. fejezet:** Röviden összefoglalja a Kompasztban érintett fő emberi jogi témaköröket, amelyekről a fejezet online verziója (www.coe.int/compass) kínál részletes információkat, és ad pár ötletet, merre érdemes elindulni, ha az ember többet szeretne megtudni az adott témáról.
- Függelék:** Tartalmazza a főbb nyilatkozatokat, egyezményeket és más emberi jogi szövegeket, illetve azok tömör összefoglalóját, továbbá a könyvben gyakran előforduló kifejezések értelmezését segítő fogalomtárat.

„Nincs olyan, aki egyedül tudná mindazt, amit együtt tudunk.”

Lao-ce

Bízunk benne, hogy mindez elegendő anyagot nyújt Önnek ahhoz, hogy biztonsággal vághasson bele a fiatalokkal végzendő emberi jogi nevelő munkába. A Kompas mindenkinek szól, aki szeretne emberi jogi neveléssel foglalkozni, függetlenül attól, rendelkezik-e már képzési vagy tanítási gyakorlattal. Hangsúlyozni kívánjuk: nem kell emberi jogi szakértőnek lennie ahhoz, hogy ebbe belefogjon; a téma iránti érdeklődés elegendő feltételnek számít.

Az emberi jogi témakörök

Nyilván reménytelen vállalkozás lenne egyetlen kötetben tárgyalni az emberi jogokkal kapcsolatos összes kérdést. Ezért kiválasztottuk a fiatalokat leginkább érintő 20 témakört, és ezek mindegyikéről részletes áttekintést adunk az 5. fejezetben, amelyek teljes verziója az interneten (az www.coe.int/compass címen) érhető el. A gyakorlatok áttekintő táblázata a 72. oldalon található, ez mutatja, mely témakörökhöz mely gyakorlatok tartoznak, és fordítva.

A 20 globális témakör (ábécé-sorrendben) a következő:

1. Állampolgárság és részvétel
2. Béke és erőszak
3. Demokrácia
4. Diszkrimináció és intolerancia
5. Egészség
6. Emberi jogok általában
7. Emlékezés
8. Fogyatékoság és a fogyatékoság-alapú társadalmi megkülönböztetés
9. Globalizáció
10. Gyermekek
11. Háború és terrorizmus
12. Környezet
13. Kultúra és sport
14. Média
15. Migráció
16. Munka
17. Oktatás
18. Szegénység
19. Társadalmi nem
20. Vallás és meggyőződés

3.2 A facilitálás, vagyis a csoport segítése

A Kompasban csoportsegítőnek nevezzük azt a személyt, aki facilitálja, vagyis előkészíti, ismerteti és levezeti a gyakorlatokat. A csoportsegítő (idegen szóval: facilitátor) elősegíti, hogy megtörténjenek a dolgok, támogatást nyújt, tanulásra és saját képességeik kibontakoztatására ösztönzi a résztvevőket. Biztonságos környezetet teremt, ahol a tanulás kísérletezés, felfedezés útján történik, ahol mindenki ad és kap egyszerre. Nem egy valaki áll a középpontban, egy „szakértő” vagy vezető, akitől a többiek a tudást megszerezhetik. Itt mindenkinek lehetősége van a tapasztalatok megosztásán keresztül történő fejlődésre – a résztvevőknek és a csoportsegítőnek egyaránt.

Európa-szerte változó, hogy milyen lehetőségek vannak arra, hogy valaki csoportsegítőként az egyenlőség és együttműködés légkörében fiatalokkal dolgozhasson. A formális oktatási rendszeren belül eltéréseket találunk a tanítás céljaiban és elvi alapjaiban, a tanórai keretek között végzett munka irányítási módszereiben és a tananyagban egyaránt. Nem jellemző, hogy a diákok eldönthetnék, mit kívánnak tanulni, és az sem, hogy a tanárok facilitatori, csoportsegítői szerepben segítsék a tanulás folyamatát. A nemformális szektorban hasonlóan sokféle variáció tapasztalható a különböző szervezetek céljaiban és filozófiájában, az általuk kínált tevékenységekben és lehetőségekben, valamint az alkalmazott vezetői stílusban az autoriter vezetőtől a demokratikusig. Ezek a különbségek országok között és egy-egy országon belül is megnyilvánulnak.

Mindannyian a saját társadalmunk oktatási-nevelési és társadalmi normáin belül élünk és dolgozunk, ezért könnyen előfordulhat, hogy nem vesszünk tudomást vagy megfeledezzünk saját etnocentrizmusunkról, és emiatt magától értetődőnek és normálisnak tekintjük azt, ahogyan általában végezzük a dolgunkat. Csoportsegítői készségeink fejlesztése érdekében hasznos lehet felülvizsgálni saját pedagógiai stílusunkat, szokásainkat és a fiatalokkal való kapcsolatunkat.¹¹

Bár vezetői helyzetben nem könnyű lemondani az irányításról, az emberi jogi neveléssel foglalkozó csoportsegítőként készen kell állnunk arra, hogy átruházzuk a tanulókra a felelősséget saját tanulásukért, és hagyjuk, hogy maguk elemezzék az adott helyzetet vagy problémát, önállóan gondolkodva és levonva a saját következtetéseiket. Ez nem jelenti azt, hogy minden felelősséget a fiatalokra terhelünk. A csoportsegítőre vár az izgalmas feladat, hogy olyan biztonságos közeget teremtsen, amelyben a fiatalok az érettségi szintjüknek és kooperatív képességeiknek megfelelően tanulhatnak.

Ami a facilitálás „technikai” oldalát illeti, nem feltétlenül van jelentős különbség az iskolai vagy tantermi, illetve a nemformális tanulási környezetben folyó munka módjában. A Kompas gyakorlatainak lépései, vagyis a Gyakorlat menete címszó alatt szereplő instrukciók mindkét környezetben egyformán alkalmazhatók.

A problémamegoldás mint az emberi jogi nevelés alapja

Az emberi jogi kérdések gyakran váltanak ki vitákat, hiszen az egyes emberek értékrendrendje különböző, és emiatt eltérő módon tekintenek a jogokra és köteleességekre is. A vélemények összeütközésében megmutatkozó ilyen különbségek jelentik ennek a pedagógiai munkának az alapját.

Az emberi jogi képzésnek két fontos célja van. Először is fel kell ruházni a fiatalokat azzal a képességgel, hogy méltányolni tudják valamely adott kérdéstről vallott eltérő nézeteket – noha nem kell szükségszerűen egyetérteniük azokkal. Másodsor, segíteni kell azon képességeik fejlesztésében, hogy a problémákra mindenki számára kielégítő megoldásokat találjanak.

Ez a kézikönyv és a benne szereplő gyakorlatok arra a feltételezésre épülnek, hogy a vélemények ütköztetése konstruktívan használható fel a tanulási folyamatban. Más nemformális képzési tevékenységekhez hasonlóan itt sem az a cél, hogy mindenki egyetértsen, hanem inkább az, hogy a résztvevők megtanuljanak kritikusan gondolkodni, egymásra figyelni, a véleményüket kifejezni és véleménykülönbségeket tiszteletben tartani.

A gyakorlatok facilitálása és a konfliktusok konstruktív kezelése nehéz feladatnak tűnhet, de nem feltétlenül kell az legyen. Ebben segíthetnek azok az ötletek és javaslatok, amelyek minden gyakorlatnál a Tanácsok a csoportsegítő számára és a További információk címsor alatt találhatók.

Készen kell lennünk arra, hogy átruházzuk a tanulókra a felelősséget saját tanulásukért.

A környezet azonban a gyakorlatok jelentősebb módosítását teheti szükségessé, és a csoportsegítőt, képzőt vagy tanárt is súlyos dilemmák elé állíthatja. Ha például kötelező részt venni az emberi jogi órán vagy foglalkozáson, az kihathat az eredményre, sőt a diákok emberi jogokhoz való viszonyulására is. Felmerül még az értékelés kérdése is – hiszen az a formális képzési rendszerek jellemző eleme –, különösen akkor, ha az adott iskolában csak azt veszik komolyan, amire osztályzat jár.

A fentiek megoldásához hasznos tanácsok olvashatók az *Educating for democracy: Background materials on democratic citizenship and human rights education* (Demokráciára nevelés: háttéranyag a demokratikus állampolgárságra neveléshez és az emberi jogi oktatáshoz) című kiadványban.¹²

3.3 Általános tanácsok a kézikönyv felhasználói számára

Azt javasoljuk, hogy mindenki használja a Kompaszt úgy, ahogy az a saját igényeinek és a résztvevő fiatalok szükségleteinek a legjobban megfelel. Nem számít, hol ütik fel a könyvet először. Használhatjuk a Kompaszt arra, hogy többet megtudjunk az emberi jogokról: a legfontosabb egyezményekről vagy arról, hogy milyen út vezetett az emberi jogok 1948-as megfogalmazásához, és milyen fejlődésen mentek át azóta. De használhatjuk egyfajta szöveggyűjteményként is, ahol tömör összefoglalót találunk az emberi jogok és az emberi jogi szempontból releváns témák – például a szegénység vagy a nemek közötti egyenlőség – összefüggéseiről. A legtöbb embert azonban bizonyára a gyakorlatok érdeklik, hiszen azok az emberi jogi nevelési tényleges eszközei.

Hogyan válasszunk gyakorlatot?

Mielőtt bármi mást csinálnánk, először is azt kell nagyon pontosan tudnunk, hogy mit szeretnénk elérni, azaz ki kell jelölnünk a célokat. Ezt követően választhatjuk ki azt a gyakorlatot, amelyik illeszkedik a megtárgyalandó témához, és amelynek módszerét megfelelőnek tartjuk saját magunk és a résztvevők számára is. Fontos, hogy a gyakorlat nehézségi szintje megfeleljen a csoportsegítő és a csoport felkészültségének, és férjen bele a rendelkezésre álló időkeretbe.

Legalább kétszer olvassuk át figyelmesen a gyakorlat leírását, és próbáljuk elképzelni, hogyan reagál majd rá a csoportunk, mi minden hangozhat el esetleg a feladat megoldása közben. Több mint valószínű, hogy némiképpen módosítanunk kell a gyakorlatot, de legalább a feldolgozást és értékelést segítő kérdések némelyikét, hogy sikerüljön megvalósítani az általunk kitűzött pedagógiai célokat. Ellenőrizzük, hogy megvan-e a gyakorlathoz szükséges minden kellék, eszköz. Győződjünk meg arról is, hogy a gyakorlathoz elegendő tér áll a rendelkezésünkre, különösen akkor, ha a feladatok között kiscsoportos munka is szerepel.

Minden gyakorlatot azonos formátumot követve ismertetünk. A piktogramok és címsorok a szöveg könnyebb áttekinthetőségét kívánják segíteni.

A gyakorlatok ismertetésénél használt piktogramok és címsorok

Témakörök

Ezek azok a témakörök, amelyekkel a Kompaszt kézikönyv behatóbban foglalkozik, például emberi jogok általában, szegénység vagy egészség.

Miután az emberi jogok kölcsönösen kapcsolódnak egymáshoz és oszthatatlanok, és a kapcsolódó kérdések is sokrétűek, nyilvánvaló, hogy minden gyakorlat több témakörhöz is kapcsolódik. Az egyes gyakorlatoknál azt a három témakört jelezzük, amelyhez az adott gyakorlat a legszorosabban köthető.

Nehézségi szint

Ezzel egyrészt azt kívánjuk jelezni, hogy mennyire komplikált az adott gyakorlatnál alkalmazott módszer, másrészt azt, hogy a gyakorlat eredményes megvalósításához milyen magas szintű kritikai gondolkodásra, elemző- és kommunikációs készségre van szükség a résztvevők részéről.

Azok a gyakorlatok, amelyek alapszintű készségeket igényelnek, az alkalmazott módszert tekintve is egyszerűek, kevés előkészítést tesznek szükségessé, és általában nem tartanak hosszú ideig. Ellenben a jó kommunikációs és gondolkodási készségeket igénylő gyakorlatok gyakran több egymásra épülő részből állnak, ezeknél komolyabb előkészítésre van szükség, és hosszabb ideig is tartanak.

Emberi jogok
általában

1. szint

Az 1-es nehézségi szintű gyakorlatok rövidek és egyszerűek. Nagyon hasznosak, mert elősegítik, hogy a résztvevők kapcsolatba kerüljenek egymással, így megkönnyítik az esetleg nehezen induló kommunikációt. A frissítő játékok, a jégtörők, valamint az áttekintő gyakorlatok tartoznak ide.

A 2-es nehézségi szintű gyakorlatokhoz nincs szükség előzetes emberi jogi ismeretekre vagy magas szintű készségekre, se a személyes képességeket, se a csoportmunkához szükséges készségeket tekintve. Sok olyan gyakorlat tartozik ide, ahol a cél többek között a kommunikációs és a csoportmunkához szükséges készségek fejlesztése, valamint az emberi jogok iránti érdeklődés felébresztése, erősítése.

A 3-as szintű gyakorlatok összetettebbek, céljuk az adott téma alaposabb körüljárása és megértése. Magasabb szintű készségeket igényelnek, mind az egymással való kommunikáció és vita, mind a csoportmunka terén.

A 4-es szintűek hosszabbak, a résztvevők részéről jó csapatmunkát és vitakészséget, valamint koncentrált munkát és együttműködést kívánnak. Ezek a gyakorlatok hosszabb előkészítést igényelnek, átfogó jellegüknel fogva segítik az adott téma tágabb és mélyebb megértését.

Csoportlétszám

Itt jelezzük, hány résztvevőre van szükség az adott gyakorlat sikeres elvégzéséhez. Ha a gyakorlat egy részéhez kiscsoportos munkára van szükség, akkor a kiscsoportok méretét zárójelben feltüntetjük.

Szükséges idő

A gyakorlat becsült időigényét tüntetjük fel, vagyis hogy várhatóan hány percre van szükség a teljes gyakorlat elvégzéséhez (a feldolgozást és értékelést is beleértve) a megadott számú résztvevő esetén. A szükséges időbe nem számít bele a folytatáshoz és cselekvéshez javasolt tevékenységek időszükséglete.

Fontos, hogy a csoportsegítő maga is gondolja át, mennyi időt igényel a gyakorlat. Ha sok kiscsoportra bontjuk a résztvevőket, akkor több időre lesz szükség ahhoz, hogy a kiscsoportos munka eredményeiről beszámoljanak az egész csoport előtt. Nagy létszámú csoport esetén pedig arra kell ügyelni, hogy elég idő maradjon arra, hogy mindenki hozzá tudjon szólni a feldolgozás és értékelés során.

A gyakorlatról röviden

Itt szerepel az, hogy a gyakorlat milyen témára és milyen módszerre épül. Ilyen téma lehet a menedékkérők helyzete vagy a média elfogultsága, a módszer pedig például kiscsoportos beszélgetés vagy szerepjáték.

Érintett jogok

Az emberi jogi nevelés egyik fő célja a meglévő tapasztalatok és valós események összekapcsolása azok emberi jogi vonatkozásaival. Mivel azonban az emberi jogok kölcsönösen összefüggnek egymással és oszthatatlanok, továbbá a kapcsolódó kérdések is sokrétűek, ezért minden gyakorlat szükségszerűen több témakörhöz is kapcsolódik. Ezért minden gyakorlatnál megnevezünk három olyan jogot, amelyet az adott gyakorlat érint – ezekre fontos kitérni a feldolgozás és értékelés részben.

Célok

Az itt megjelölt célok szorosan kapcsolódnak az emberi jogi nevelés kompetenciaalapú tanulási céljaihoz, amelyeket 4 dimenzióra bontva – ismeretek, készségek, attitűdök és értékek – ismer-tettünk a 37. oldalon.

Szükséges eszközök

Itt tüntetjük fel a gyakorlathoz szükséges eszközöket.

Előkészítés

Ez tulajdonképpen egy ellenőrzőlista, mutatja, mit kell a csoportsegítőnek elvégeznie a gyakorlat végrehajtása előtt.

Feltételezzük, hogy a csoportsegítő előzetesen tájékozódik az adott témával kapcsolatban, és ha szükséges, elolvassa az 5. fejezet vonatkozó részét online, a www.coe.int/compass weboldalon. Ezért erre nem hívjuk fel külön a figyelmet minden egyes gyakorlatnál.

A gyakorlat menete

Itt instrukciókat találunk, melyek lépésről lépésre ismertetik a gyakorlat menetét.

Feldolgozás és értékelés

Az itt szereplő kérdéseket jól lehet használni a feldolgozás és értékelés során. Azonban ezek csupán javaslatok, inkább útmutatásul szolgálnak, és mindenképp érdemes a listát módosítani, kiegészíteni, hogy a beszélgetést abba az irányba tudjuk terelni, hogy a gyakorlat elérje a kitűzött pedagógiai céljait.

Tanácsok a csoportsegítőnek

Itt néhány módszertani tanácsot, ötletet, magyarázó mondatot találunk, továbbá pár gondolatot azzal kapcsolatban, hogy mire érdemes külön odafigyelni a gyakorlatnál. Például ha a gyakorlat a kisebbségekre vonatkozó előítéletekkel foglalkozik, akkor fontos előre átgondolni, hogy van-e az adott kisebbséghez tartozó résztvevő a csoportban.

Variációk

Ebben a részben adunk pár ötletet, hogy miként lehet különböző módon adaptálni, az adott helyzethez igazítani vagy továbbfejleszteni a gyakorlatot. Ezek csak javaslatok – mindenki szabadon módosíthatja a gyakorlatot, hogy az a lehető legjobban igazodjon a csoport igényeihez.

Javaslatok a folytatáshoz

A gyakorlat elvégzése önmagában nem elég, szükség van arra is, hogy kövesse egy „ráerősítő” szakasz, ami lehetővé teszi a tanultak elmélyítését, elraktározását. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy az emberi jogi nevelés fontos célja, hogy felruhazza a fiatalokat azokkal a kompetenciákkal, amelyek szükségesek ahhoz, hogy aktívan fel tudjanak lépni az őket érintő ügyekben.

Ezért minden gyakorlathoz adunk pár javaslatot a továbblépésre. Például megadunk olyan témákat, amelyeknek érdemes lenne alaposabban utánajárni a helyi könyvtárban vagy az interneten, hogy aztán a kutatás eredményeiről a résztvevők később beszámoljanak a társaiknak. Arra is adunk ötleteket, hogy a következő alkalommal milyen gyakorlattal lenne érdemes folytatni a munkát.

Javaslatok a cselekvésre

Az emberi jogok védelmében való aktív fellépés az emberi jogi nevelés alapvető céljai közé tartozik. Fontos, hogy a fiatalok megszerezzék azokat a készségeket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az őket érintő ügyek előmozdításáért maguk is tenni tudjanak. Mivel ez egy különösen hangsúlyos eleme az emberi jogi nevelésnek, ezzel külön rész (a 3. fejezet) foglalkozik, továbbá mindegyik gyakorlatnál szerepelnek konkrét cselekvési javaslatok is.

Jeles napok

Az ENSZ és számos más szervezet jelölt ki ünnepnapokat és emléknapokat, hogy felhívják a nyilvánosság figyelmét az emberi jogi szempontból fontos ügyekre, problémákra. A kézikönyvben több mint kilencven ilyen jeles napot gyűjtöttünk össze. Érdeemes lehet az eseményeket, megmozdulásokat, kampányokat és más akciókat ezek köré szervezni. Dániában például néhány fiatal menedékkérő összefogott a Dán Ifjúsági Vöröskereszt helyi szervezetével, és a menekültek világnapján, június 20-án, közös nyilvános eseményt rendeztek a szervezet kávéházában.

További információk

Itt a gyakorlat témájához szorosan kapcsolódó háttérinformációk szerepelnek. Tanácsos azonban minden esetben átnézni az 5. fejezet vonatkozó részét is (online elérhető a www.coe.int/compass oldalon), ahol a gyakorlathoz kapcsolódó témakörökről olvashatók további hasznos tudnivalók.

Segédletek

Ezek lehetnek például kimásolható szerepkártyák, esetleírások, megvitatandó kérdések stb. Ezeket szabadon lehet módosítani, kiegészíteni, kicserélni az adott csoport igényeinek megfelelően.

3.4 Általános tanácsok a gyakorlatok levezetéséhez

A gyakorlatok ritkán zajlanak le pontosan úgy, ahogyan azt előre elképzeltük. Ez egyszerre lehet izgalmas felfedezések és nehézségek forrása is. Fontos, hogy képesek legyünk reagálni az aktuális helyzetekre és rugalmasan alkalmazkodni. Amire mindenképpen szükség van, az a világos célok kijelölése és az alapos felkészülés.

A csoportsegítők munkamegosztása

Hacsak lehet, vállaljuk valaki mással együtt a csoportsegítői feladatokat. A pedagógusok ezt már talán ismerik, „kollaboratív tanítás” néven. Gyakorlati szempontból előnyösebb, ha ketten segítik a kiscsoportos munkát, valamint így jobban lehet az egyéni igényekre és szükségletekre is figyelni. Ha két csoportsegítő vezet a foglalkozást, könnyebben módosítható a munka ritmusa, sebessége is a figyelem fenntartása érdekében. A két csoportsegítő támogathatja egymást, ha a dolgok nem a tervnek megfelelően haladnak, és az kiértékelés is gyümölcsözőbb akkor, ha nem egyedül, hanem valaki mással közösen végezzük.

A közös gyakorlatvezetéshez az szükséges, hogy a két csoportsegítő együtt készítse elő a gyakorlatot, és mindketten tisztában legyenek saját szerepükkel. Még hasznosabb lehet kisebb teamben megtervezni a foglalkozást, lehetőleg a fiatalok bevonásával.

Gondos előkészítés

Alaposan olvassuk át a gyakorlat leírását, lehetőleg kétszer is! Gondoljuk végig az egészet fejben, próbáljuk elképzelni, mi és hogyan fog történni, hogyan reagálnak majd a résztvevők, mit fognak mondani. Biztos, hogy feltesznek majd olyan kérdéseket is, amelyekre nem tudjuk a választ. Ez azonban természetes, senki nem tudhat mindent, a csoportsegítő is tanulhat újat a fiatalokkal együtt. Mindazonáltal igyekezzünk a lehető legjobban felkészülni, ehhez érdemes elolvasni az 5. fejezet vonatkozó részeit.

Gondoskodjunk a szükséges eszközökről, és legyen tartalék is arra az esetre, ha a vártól több résztvevő lesz a csoportban, esetleg kitorik a ceruza hegye vagy kifogy a filctoll.

Időgazdálkodás

Tervezzük meg gondosan a gyakorlatot, és ne próbáljunk túl sok mindent belepréselni a rendelkezésre álló időbe. Amennyiben a gyakorlat tovább tartana, mint azt előre elterveztük, próbáljuk lerövidíteni, hogy elegendő idő maradjon a gyakorlat megbeszélésére (lásd a tanulási ciklusról leírtakat az 34. oldalon). Ilyenkor érdemes lehet a résztvevőket is bevonni, és megbeszélni velük, hogy szakítsuk-e félbe most a gyakorlatot, vagy mondjuk öt perc múlva, illetve milyen más módon oldjuk meg együtt a problémát.

Ellenkező esetben, azaz ha a gyakorlat gyorsabban ér véget, és több idő áll rendelkezésünkre, mint azt előzetesen gondoltuk volna, ne nyújtsuk a kelleténél tovább a beszélgetést, tartsunk inkább szünetet, vagy töltsük ki az időt egy gyors levezető gyakorlattal.

Biztonságos légkör megteremtése

Fontos, hogy a fiatalok azt érezzék, hogy szabadon felfedezhetik, körüljárhatják az adott témát, bátran megnyilvánulhatnak és megoszthatják egymással gondolataikat. A csoportsegítő legyen nyitott, hiteles, barátságos, bátorító és humoros. Ne használjon szakzsargont vagy olyan kifejezéseket, amelyeket a résztvevők nem feltétlenül értenek. A résztvevők akkor érzik magukat biztonságban, ha értik, hogy mi történik, ezért fontos, hogyan vezetjük fel a gyakorlatokat. Ne csapjunk bele egyből a közepébe, hanem készítsük elő a „tereget”, például egy jégtörő játékkal.

Megállapodás az alapvető szabályokról

Fontos, hogy a csoport tisztában legyen a részvételre épülő, tapasztalati tanulás alapvető szabályaival. Ezek közé tartozik például, hogy a foglalkozás sikere közös felelősség, mindenkinek joga van ahhoz, hogy kivegye a részét a feladatokból, elmondhassa a véleményét, és azt a többiek meghallgassák. Senki ne kényszerüljön arra, hogy olyasmit kelljen megosztania vagy tennie, ami számára kényelmetlen. Fontos, hogy a közös munka alapvető szabályait a résztvevőkkel együtt megbeszéljük és elfogadjuk még azelőtt, hogy a csoporttal vagy az osztállyal elkezdünk dolgozni. Később is érdemes lehet időről időre felülvizsgálni és szükség esetén módosítani a szabályokat, főleg akkor, ha új résztvevő csatlakozik a csoporthoz.

Világos instrukciók

Mindig győződjünk meg arról, hogy mindenki érti a gyakorlat menetére vonatkozó instrukciókat, és tudja, hogy mi a teendője. Segít, ha általánosságban elmagyarázzuk, hogy mi a gyakorlat témája és formája (például szerepjáték). Tudassuk a résztvevőkkel, hogy mennyi idejük van az adott feladat elvégzésére, és öt perccel az idő lejáráta előtt szóljunk, hogy legyen idejük befejezni a munkát.

Beszélgetések segítése

Az emberi jogi képzés sarkalatos eleme az eszmecsere, a vita. Különösen figyeljünk arra, hogy mindenkinek, aki szólni szeretne, legyen lehetősége erre. Beszéljünk a csoport „nyelvén”, használjuk a résztvevők szókincsét, és az ismeretlen szavak jelentését magyarázzuk el (ehhez használhatjuk a 480. oldalon található fogalomtárat). Bátorítsuk, kérdésekkel segítsük a résztvevőket, hogy mondják el véleményüket. Ügyeljünk arra, hogy az adott kérdés globális és helyi vonatkozásaival egyaránt foglalkozzunk, hogy a résztvevők lássák, hogyan hat az a saját életükre, környezetükre is.

Előfordulhat, hogy a beszélgetés elakad. Ilyenkor fontos, hogy rájövünk, mi ennek az oka. Számos dolog vezethet ide, például ha a csoport már kimerítette a témát, vagy ha az túlzottan erős érzelmeket kavart föl. El kell döntenünk, hogy megpróbáljuk-e továbblépíteni a beszélgetést egy izgalmas kérdés segítségével, vagy témát váltunk, esetleg továbblépünk. Soha ne

érezzük, hogy nekünk kell választ találnunk a résztvevők által felvetett problémákra, kérdésekre. A csoportnak magának kell megválaszolnia a felmerülő kérdéseket, mégpedig úgy, hogy figyelnek egymásra, és gondolataikat megosztják a társaikkal. Természetesen kikérhetik a mi véleményünket, tanácsunkat is, azonban a döntéseket a csoportnak magának kell meghoznia, senki nem fog helyettük dönteni.

Feldolgozás és értékelés

Feldolgozás és értékelés nélkül a Kompas gyakorlatai nem tekinthetők teljesnek. Itt fogalmazódnak meg a legfontosabb következtetések, és itt tudják a résztvevők elmélyíteni és tágabb kontextusba helyezni a tanultakat. Hagyjunk elegendő időt egy gyakorlat befejezésére, és ha olyan jellegű a gyakorlat, arra külön ügyeljünk, hogy a résztvevőknek legyen idejük „kilépni” a feladat során eljátszott szerepükből, mielőtt a történet, a tanulságok megvitatásába kezdünk. Minden gyakorlat végén szánjunk időt arra, hogy megbeszéljük, mit tanultak a résztvevők a gyakorlatból, hogyan kapcsolódik mindez a saját életükhöz, szűkebb és tágabb közösségükhöz, világukhoz. Visszacsatolás nélkül nem sokat tanulunk a tapasztalatokból.

Azt javasoljuk, hogy a feldolgozás és értékelés folyamatán az alábbi menetet követve, a következő fő területekre irányuló kérdések segítségével haladjunk végig:

- Mi történt a gyakorlat során, hogy érezték magukat a résztvevők?
- Mit tanultak magukról?
- Mit tanultak a gyakorlat során feldolgozott témákkal, kérdésekkel kapcsolatban?
- Merre tudnak továbblépni, hogyan tudják hasznosítani a tanultakat?

Közös áttekintés

Időnként érdemes áttekinteni, kiértékelni a képzési-tanulási folyamatot, hogy átfogóbb képet kapjunk arról, hogyan haladnak a dolgok, levonhassuk a tanulságokat, és javíthassunk saját pedagógiai módszereinken. Az adott körülményektől függ, hogy mikor érdemes ezt elvégezni, például egy képzési nap végén, vagy egy két-három foglalkozásból álló sorozat befejezése után.

Függetlenül attól, mikor kerítünk erre sort, fontos, hogy hagyjunk időt magunknak a lazításra és pihenésre is. Az áttekintés során gondoljuk át a következőket:

- Hogyan sikerült a gyakorlat praktikus szempontokból: előkészületek hatékonysága, időkeretek betartása stb.?
- Mit tanultak a résztvevők, sikerült-e elérni a tanulási célokat?
- Mi a folyamat kimenete: merre tart a csoport a közösen végzett munka eredményeként?
- Mit tanultunk mi magunk a foglalkozás témájáról és a csoportsegítői szerepről?

Fontos a résztvevőkkel közösen elvégzett rendszeres áttekintés is. Ugyanakkor ehhez érdemes valamilyen szórakoztató formát találni, ha lehet, ne egy újabb megbeszélés legyen belőle, különösen, ha már sok időt töltöttünk a feldolgozással és értékeléssel. A 2. fejezet végén, az Áttekintő gyakorlatok című részben (350. oldal) számos ötletet találunk ehhez, eszközként használhatjuk például a testbeszédet, a rajzolást vagy a gyurmázást is.

Időbeosztás

A legtöbb gyakorlatot el lehet végezni 90 perc alatt, ezért valószínűleg nem okoz nehézséget a lendületesség megőrzése. Mindazonáltal segíthet a figyelem fenntartásában, ha rövid szünetet tartunk például a gyakorlat és a feldolgozó-értékelő rész között, vagy a feldolgozás-értékelés és a továbblépés lehetőségeiről való beszélgetés között. Ha nagyon lankad a csoport figyelme, akkor bevethetünk egy frissítő játékot. Ne feledjük azt sem, hogy a gyakorlat befejezése után kell egy kis lazítás és pihenés is.

Visszacsatolás nélkül nem sokat tanulunk a tapasztalatokból.

Visszacatolás, visszajelzés

Visszajelzést adunk, amikor kifejezzük észrevételeinket azzal kapcsolatban, amit valamelyikünk tett vagy mondott. Érdemi visszajelzést adni és fogadni olyan képesség, amelynek az elsajátításához a résztvevőknek szüksége lehet némi segítségre. Gyakran előfordul, hogy a visszajelzés destruktív kritika formájában érkezik, akkor is, ha a beszélő nem annak szánta. A jó visszajelzés kulcsa a tisztelet, a konkrétság és az érvekkel való alátámasztás.

Amikor visszajelzést adunk valakinek, az a legfontosabb, hogy őt tiszteletben tartva tegyük, arról beszéljünk, amit konkrétan mondott vagy tett, és megindokoljuk álláspontunkat. Fogalmazzunk például így: „Egyáltalán nem értek egyet azzal, amit az imént mondtál, mert...” Sokak száján igen könnyen kiszalad egy-egy bántó kritika, ami gyakran rosszul eshet. A csoportsegítő felelőssége olyan módszerek megtalálása, amelyek segítségével a résztvevők támogató jellegű visszajelzéseket tudnak adni egymásnak. Például meg lehet kérni őket, hogy

- a visszajelzéseiket valamilyen pozitívum kiemelésével kezdjék;
- tiszteljék társaikat, ne tegyenek lekicsinylő megjegyzéseket;
- mindig a konkrét tettekre, ne pedig általában az egész emberre vonatkozzon a visszajelzés;
- indokolják meg a véleményüket;
- vállaljanak felelősséget azért, amit mondanak: használjanak én-üzeneteket.

A visszajelzést fogadni nehéz dolog, különösen, ha nem értünk egyet vele. A csoportsegítő feladata megkönnyíteni a résztvevők számára, hogy leszűrjék a tanulságokat, és ne elutasítsanak, hanem támogatásnak vegyék a visszajelzést. Ösztönözzük résztvevőinket arra, hogy hallgassák végig figyelmesen a nekik szánt visszajelzést, anélkül, hogy azonnal védekezni, magyarázkodni kezdenének álláspontjuk vagy a saját maguk védelme érdekében. Nagyon fontos, hogy akinek szól, az pontosan értsen, mit is akar mondani a másik, és aztán elgondolkodjon rajta, értékelje az elhangzottakat, mielőtt elfogadná vagy elutasítaná azt.

Ellenállás a résztvevők részéről

A részvételre épülő gyakorlatok meglehetősen nagy kihívást jelenthetnek a résztvevők számára, és még ha a legváltozatosabb módszereket is vonultatjuk fel – pl. beszélgetés, rajz, szerepjáték vagy zene –, biztosak lehetünk benne, hogy a gyakorlatok nem felelnek majd meg mindig mindenkinek. Ha az „elégedetlen” csoporttag tudja azt és képes világosan megfogalmazni, miért nem tetszik neki az adott gyakorlat, akkor meg tudjuk vele beszélni, mivel tehetnénk a feladatot számára is érdekessé.

Ellenállás alatt a szándékosan zavaró magatartást értjük. Időnként minden csoportsegítő belefut ilyen helyzetbe. Az ellenállásnak különböző formáival találkozhatunk. Egy önbizalomhiányos fiatal például a székét húzogatja, dudorászik vagy a szomszédjával beszélget. A foglalkozás zavarásának körmönfontabb módja az, amikor lényegtelen kérdéseket tesznek fel, vagy mindenből viccet csinálnak. Egy másik lehetséges „játszma” a csoportsegítő tekintélyének aláaknázására irányul. Például elhangzik egy ilyen mondat: „Ezt maga nem értheti, régen volt fiatal!”, vagy „Miért kell még ezt is megbeszélni, miért nem elég, ha csak megcsináljuk a gyakorlatot?”. Az is előfordulhat, hogy egy-egy résztvevő nem hajlandó befogadni a tanultakat, erre utalhat, ha úgy kezdi a mondanivalóját: „Igen, de...”.

Nyilvánvaló, hogy az a legjobb megoldás, ha megelőzzük az ellenállást. Például fontos, hogy odafigyeljünk minden egyes résztvevőre, és vegyük észre, ha heves érzelmeket vált ki bennük egy gyakorlat vagy a szerepjátékban vagy szimulációban betöltött szerep. Gondoskodjunk róla, hogy mindenki biztonságban érezze magát, és tudja, hogy nem kell elárulnia magáról semmi olyasmit, amit nem szeretne, amiről kényelmetlen lenne beszélnie. Adjunk időt a résztvevőknek, hogy ráhangolódjanak egy-egy gyakorlatra, és arra is, hogy kilépjenek belőle, miután befejeződött.

Végezetül ne feledkezzünk el a gyakorlat feldolgozásáról, szánjunk elegendő időt a megbeszélésére annak érdekében, hogy minden résztvevő érezze: fontos a véleménye és a részvétele.

A csoportsegítőnek magának kell döntenie, mi lenne a legmegfelelőbb megoldás egy-egy nehéz helyzet kezelésére. Ne feledjük azonban, hogy általában az a leghatékonyabb, ha a problémát a csoport elé tárjuk, és együtt próbáljuk megtalálni a megoldást. Ne kezdjünk hosszú vitába egyetlen csoporttaggal sem, ne próbáljunk senkit meggyőzni; ez a csoport többi tagját untathatja vagy idegesítheti, és a végén elveszíthetik az érdeklődésüket.

Konfliktuskezelés

A konfliktusok az emberi jogi nevelés elkerülhetetlen és szükséges részét képezik, és akár hasznosak is lehetnek, ha sikerül megfelelően kezelni őket. Természetes, hogy az emberi jogi kérdések vitát és érzelmeket váltanak ki, hiszen az emberek különbözőképpen látják a világot. A gyakorlatok és az azok kapcsán kialakult beszélgetések megkérdőjelezhetik világnézetüket, feltételezéseiket és előítéleteiket. Az emberi jogi nevelés során felmerülő konfliktusok lehetőséget teremtenek olyan készségek és attitűdök fejlesztésére, mint a kritikai gondolkodás, az együttműködés, az empátia és az igazságérzet.

A konfliktusokat nehéz előre látni, és megoldásuk se könnyű feladat, különösen akkor, ha a résztvevők úgy érzik, ingoványos talajon járnak, amikor érzelmeiket és értékeiket érintő témák kerülnek elő, vagy ha a csoportmunkához szükséges képességeik nem eléggé fejlettek, vagy ha alapjaiban és jelentősen eltér a hozzáállásuk vagy az értékrendjük. Ilyenkor próbáljunk higgadtak maradni, és semmiképpen se bocsátkozzunk személyes konfliktusokba.

A Kompas gyakorlatainak megvalósításakor nagyon fontos a tanulást elősegítő biztonságos környezet megteremtése. Igyekezzünk körültekintően megválasztani és a körülményekhez igazítani a gyakorlatokat. Törekedjünk arra, hogy a résztvevők bátran megosszák gondolataikat, adjunk teret az eltérő véleményeknek, és hangsúlyozzuk, hogy az egyet nem értés teljesen normális dolog, és hogy az emberi jogok egyetemessége nem jelenti azt, hogy egyformán kell ezekről a kérdésekről gondolkodnunk.

Néhány jó tanács:

- Hagyjunk elegendő időt a feldolgozásra és a megbeszélésre. Ha szükséges, szánjunk erre plusz időt.
- Segítsük a résztvevőket, hogy világosan és pontosan meg tudják fogalmazni az álláspontjukat, véleményüket és azt, hogy mi a fontos számukra.
- Enyhítsük a csoporton belül uralkodó feszültséget. Például kérjük meg a résztvevőket, hogy üljenek le kisebb csoportokban, és adjunk nekik három percet, hogy osszák meg egymással a gondolataikat, vagy helyezzük a kérdést tágabb perspektívába.
- Kérjük mindenkit arra, hogy figyelmesen hallgassa meg a másikat.
- Azt hangsúlyozzuk, ami közös bennük, ne azt, ami elválasztja őket.
- Keressük a megegyezés lehetőségét. Próbáljuk arra buzdítani a résztvevőket, hogy találják meg, hol találkoznak az álláspontjaik és érdekeik, ahelyett, hogy az eredeti véleményüket feladva kompromisszumokat kötnének.
- Olyan megoldást szorgalmazzunk, amely nem rejti magában egy újabb konfliktus csíráját.
- A konfliktusban érintett résztvevőknek jelezzük, hogy később szívesen beszélünk velük a témáról.

Ha súlyosabb, mélyebb konfliktus alakul ki, célszerűbb lehet elhalasztani a megoldáskezelést, és megfelelő időpontban később visszatérni a kérdésre. Addig átgondolhatjuk, hogy miként közelíthetnénk meg a konfliktust más nézőpontból is. A konfliktus megoldásának elnapolásával egyben időt is adunk az érintetteknek arra, hogy átgondolják a helyzetet, és új megközelítéseket, megoldásokat találjanak ki.

A konfliktus az emberi jogi nevelés elkerülhetetlen és szükséges része.

A csoportban felmerülő konfliktusok és azok megoldása abban is segíthetnek, hogy a résztvevők jobban átlássák, megértsék a nagyvilágban létező konfliktusok okait, a velük járó nehézségeket. Mindez fordítva is igaz: a világban dúló nemzetközi konfliktusok megvitatása megkönnyítheti a közvetlen közelünkben, helyi vagy csoportszinten kiobbant nézeteltérések megértését.

3.5 A Kompasz-gyakorlatok igényekhez igazítása

A Kompaszban található gyakorlatokat számos különböző oktatási-képzési helyzetben kipróbáltuk és teszteltük, iskolarendszeren belül és kívül egyaránt. A felhasználók visszajelzéseiből az derül ki, hogy – amint állítólag Abraham Lincoln mondta – „tehetünk mindig némelyek kedvére vagy időnként mindenki kedvére, de mindig mindenki kedvére tenni lehetetlen” – és ez teljesen rendben is van. A Kompasz mindössze útmutatóként kíván szolgálni mindazoknak, akik emberi jogi neveléssel foglalkoznak, de semmiképp nem recept vagy kőbe vésett törvény.

A Kompasz szerzői két fő kihívással szembesültek. Az egyik az, hogy a gyakorlatok kellően általánosak legyenek ahhoz, hogy a feldolgozott téma széles közönség számára is érdekes legyen, ugyanakkor elég konkrét is ahhoz, hogy megragadja az adott témában érintett csoportok problémáinak a lényegét. A másik ennek a fordítottja: azaz olyan gyakorlatokra van szükség, amelyek kellő mélységben vizsgálják olyan kérdéseket, amelyek bizonyos csoportoknak fontosak, ugyanakkor mégse legyenek teljesen érdektelen vagy túlságosan kényes témák mások számára.

A fentiek miatt szinte biztos, hogy az itt szereplő gyakorlatokat muszáj lesz némileg módosítani vagy továbbfejleszteni, hogy azok megfeleljenek az adott csoportban lévő fiatalok szükségleteinek. A 61. oldalon kezdődő részben röviden áttekintjük a Kompaszban is használt „alapvető módszereket”. Ha jobban megértjük, mire jók és hogyan működnek a különböző technikák, akkor a gyakorlatokat is könnyebben tudjuk majd az igényeinkhez szabni.

A gyakorlatok adaptálása

A gyakorlatok a munkaeszközeink. Fontos, hogy a kiválasztott gyakorlat az általunk kívánt témával vagy problematikával foglalkozzon, és az is, hogy módszertanilag megfeleljen a csoportunknak.

A csoportsegítő felelőssége, hogy a gyakorlatokat úgy alakítsa, módosítsa, adaptálja, hogy az megfeleljen a résztvevőinek.

Gyakorlati megfontolások

Amikor azt fontolgatjuk, hogy egy adott módszer megfelelő-e a céljainknak, érdemes az alábbi gyakorlati szempontokat átgondolni (az alábbi címsorok megfelelnek a gyakorlatok leírásánál alkalmazott bontásnak):

Nehézségi szint: Ha túlságosan nehéz a gyakorlat, gondoljuk át, hogyan tudnánk leegyszerűsíteni. Például leszűkíthetjük a témát, átfogalmazhatjuk a segédletben található állításokat, vagy új kérdéseket írhatunk a feldolgozáshoz. Ha viszont túl könnyű a gyakorlat, és ezért attól tartunk, hogy a résztvevők unalmasnak vagy sértően primitívnek fogják tartani, akkor használhatjuk rövid, szórakoztató bevezető gyakorlatként valamilyen téma felvezetéséhez.

Csoportlétszám: Nagy csoport esetén további csoportsegítők bevonására és hosszabb időre lehet szükség. Ha több időt szánunk a gyakorlatra, ügyeljünk arra, hogy ne legyen túl hosszadalmas maga a gyakorlat vagy a feldolgozás. Ez utóbbihoz érdemes lehet két részre bontani a csoportot, majd nagycsoportban megosztani, mire jutottak. Szerepjáték esetén megtehetjük, hogy 2-2 emberre osztjuk ki az egyes szerepeket, és a párosok megosztják egymással a feladatot.

Ha kevés a résztvevő, és a gyakorlatban kics csoportos munka is szerepel, inkább a kics csoportok számát csökkentsük, ne a kics csoportokon belüli létszámot. Ez azért fontos, hogy minden kics csoportban többféle vélemény is megjelenhessen.

Szükséges idő: Előfordulhat, hogy egy-egy gyakorlat olyan hosszú, hogy két alkalomra kell szétbontani. Az is jó megoldás lehet, ha megpróbáljuk olyan időpontra tenni a foglalkozást, amikor több időnk van – iskolai környezetben például dupla óra keretében, vagy ifjúsági klub esetén valamilyen hétvégi bennlakásos program során.

A gyakorlatról röviden: Itt rövid leírást találunk arról, hogy milyen technikára épül a gyakorlat, amit pár általános módszertani tipp egészíthet ki.

Szükséges eszközök: Rögtönözzünk! Ha nincs flipchart-papírunk, akkor vásároljunk egy tegercs sima papírtapétát, és vágjunk fel darabokra. Ha a terem kicsi vagy a sok bútor miatt zsúfolt, és nehéz benne mozogni vagy kics csoportra bontva dolgozni, akkor igyekezzünk másik termet keresni, de akár a szabadba is kimehetünk, ha jó az idő.

Előkészítés: Legyünk találékonyak! Ha szeretnénk lemásolni valamit, de nincs fénymásológépünk, viszont számítógépünk és nyomtatónk van, akkor készítsünk digitális fényképet, és nyomtassunk a számítógépről.

A gyakorlat menete: Némelyik gyakorlat két részből áll. Ha a céljaink úgy kívánják, elég lehet csak az első részt elvégezni.

Variációk: Előfordulhat, hogy az itt leírt változatok az eredeti gyakorlathoz több vagy kevesebb időt igényelnek. Ezt vegyük számításba.

Feldolgozás és értékelés: Ha az itt javasolt kérdések nem felelnek meg a céljainknak, írjunk új kérdéseket. Az 5. fejezet vonatkozó részéből meríthetünk ehhez ötleteket. Arra viszont ügyeljünk, hogy a kérdések egyértelműen kapcsolódjanak az adott emberi jogi témához.

Javaslatok a folytatásra: Ha az itt javasolt Kompas-gyakorlatok nem megfelelőek, nem illeszkednek céljainkhoz, vagy gyakorlati okok miatt nem kivitelezhetők, keressünk másikat. Ehhez használhatjuk a 72. oldalon található összefoglaló táblázatot.

Javaslatok a cselekvésre: Ha az itt szereplő cselekvési javaslatok nem megfelelőek, nem illeszkednek céljainkhoz, vagy gyakorlati okok miatt nem kivitelezhetők, találjunk ki másat. Lapozzuk fel ehhez a 3. Cselekvés az emberi jogokért című fejezetet!

Gyakorlatok továbbfejlesztése

A gyakorlatok továbbfejlesztése komolyabb feladat, mint az adaptálás. Előfordulhat, hogy jónak találjuk a gyakorlat egy bizonyos tartalmi elemét, például a segédletben található állításkártyákat vagy szerepkártyákat, de az ott javasolt módszer helyett inkább másikat választanánk. Például a Csak egy perc című gyakorlathoz (199. oldal) tartozó kérdéskártyákat használjuk, de a módszert a Hová állsz? gyakorlatból (329. oldal) vesszük.

Vagy előfordulhat, hogy a menedékjoggal és a menekültekkel kapcsolatos kérdésekkel szeretnénk foglalkozni, és bár jónak tartjuk a Bejöhetnek? című gyakorlatban szereplő ötleteket,

az ott leírt szerepjátékot mégsem találjuk megfelelőnek. Ebben az esetben dönthetünk úgy, hogy a résztvevőket a gyakorlatnál leírt módon csoportokra bontjuk, és kiosztjuk nekik a szerepkártyákat, de utána a 64. oldalon leírt akvárium-technikát alkalmazzuk, úgy, hogy egyszerre két menekülő és két határrendész üljön be, és érveljen a maga igaza mellett.

Tanárok számára jó megoldás lehet, különösen ha nagyobb létszámú osztállyal dolgoznak, a kerekasztal- vagy panelbeszélgetés módszere (lásd 64. oldal). További lehetőség, ha a tanár az osztálynak hangosan felolvassa a szerepkártyákat, és vitát kezdeményez például a következő állításból kiindulva: „Ez az osztály amellel foglal állást, hogy hazánkban be kellene fogadnia minden menekültet”.

Általános tanács

Buzdítsuk a fiatalokat, hogy kövessék figyelemmel a világban zajló eseményeket, szűkebb és tágabb környezetükben egyaránt. Munkánk – a velük közösen végzett munka – során mindig abból indulunk ki, hogy mi az, ami számukra érdekes, izgalmas. Igyekezünk bevonni őket, és velük együtt eldönteni, hogy mivel és hogyan foglalkozzunk. A közegetől – hogy informális vagy formális képzési helyzetben zajlik-e a foglalkozás –, a fiatalok életkorától, valamint a rendelkezésre álló időtől és eszközöktől is függ, hogy mennyire sikerül őket aktivizálni. Hacsak lehet, a résztvevőket bevonva határozzuk meg, milyen gyakorlatokra kerüljön sor.

Ha valamilyen ellentmondásos, provokatív témával szeretnénk foglalkozni, akkor gondolkodjunk át előre a várható nehézségeket, és alaposan készüljünk fel. Ha az adott kérdés tabunak számít az adott környezetben, és a feletteseink részéről ellenállásra számíthatunk, akkor ne közvetlenül, hanem kerülőúton közelítsünk a témához, vagy helyezzük más keretbe. A szólás-szabadság témáját esetleg megközelíthetjük történelmi példák segítségével. A Meggyőződéseink (105. oldal) és a Változnak az idők (272. oldal) című gyakorlat ilyen módon foglalkozik a vallással, az LMBT jogokkal, valamint a házassághoz és családalapításhoz való joggal.

Az emberi jogi nevelés fontos feladata szembesíteni a résztvevőket azzal, hogy olyan világban élünk, ahol léteznek ellentmondásos, megosztó kérdések. Azonban ha a foglalkozás ilyen jellegű megosztó témákkal összefüggő jogokra irányul, akkor a csoportsegítő feladata gondoskodni arról, hogy a résztvevők biztonságban érezzék magukat, és senki ne kerüljön kínos helyzetbe, és senki ne érezze, hogy muszáj olyasmit is elárulnia magáról és a világnézetéről, amit nem szeretne. Ilyenkor jól használhatók azok a módszerek – például a véleményvonal vagy az esetfeldolgozás –, amelyek bizonyos távolságot teremtenek a résztvevők és a téma között. Az is jó ötlet lehet, ha különböző nézőpontok megismerésére ösztönözzük a csoportot, például meghívhatjuk valamilyen kisebbség képviselőjét.

Ha a csoportunk tagjai megosztottak valamely kérdést illetően – például néhányan úgy gondolják, hogy az adott probléma az ő szempontjukból lényegtelen, őket nem érinti –, akkor kérjük meg őket, hogy fejtsek ki és indokolják meg véleményüket. Csak akkor lesz kedvük alaposabban belemenni egy-egy témába, ha sikerül megragadni a fantáziájukat, felkelteni a kíváncsiságukat. Erre kiváló eszköz lehet a filmvetítés, egy érdekes hely (menekülttábor, hajléktalanszállás vagy egy „etno“-bolt vagy kávézó) meglátogatása vagy vendéglátó meghívása.

Amikor valamilyen aktív fellépést, cselekvést terveznek a résztvevőink, fontos, hogy tudjunk nekik tanácsot adni, el tudjuk mondani, hogy milyen következményekre számíthatnak. Fontos, hogy teljesen tisztában legyenek a tervezett akció lehetséges vagy valószínűsíthető – személyes, társadalmi, politikai – következményeivel. Az emberi jogi nevelés fontos célja az önálló gondolkodás és a felelősségvállalás szorgalmazása, ezért mondjuk el nekik, hogy milyen nehézségekre számíthatnak, indokoljuk meg véleményünket, és adjunk tanácsot. Ha meg kell győznünk őket arról, hogy az adott akciót a tervezett formában nem tanácsos megvalósítani, akkor javasoljunk alternatívákat (ehhez a 3. Cselekvés az emberi jogokért című című fejezetben jó ötleteket találunk).

 Fontos, hogy olyan légkört teremtsünk, hogy senki se érezze, hogy muszáj olyat is elárulnia magáról vagy világnézetéről, amit nem szeretne.

3.6 Tanácsok tanároknak

A tanári visszajelzésekből tudjuk, hogy a Kompaszt Európa-szerte használják az iskolákban nyelvórán, földrajz- és történelemórán, valamint az állampolgári ismeretek tanításakor. Nyelvórán például a *Te is más vagy – te sem vagy más* című gyakorlat (97. oldal) idézetei jól használhatóak a szókincs és a szövegértés, vagy a *Csak egy perc* (199. oldal) című a beszéd-készség fejlesztésére. Matematikaórán a tankönyvi példák helyett dolgozhatnak a tanulók a gyermekmunkára, a nemek közötti egyenlőtlenségre vagy az oktatáshoz való hozzáférésre vonatkozó statisztikákkal (lásd az 5. fejezet online verzióját a www.coe.int/compass oldalon), így matekozás közben az emberi jogi problémákról is többet megtudnak. Az élet szövedéke című gyakorlat jól jöhet biológiaórán a táplálékláncról és a biodiverzitásról szóló leckék bevezetéséeként, a *Két város meséje* társadalomismeret órán, a *Meggyőződéseink* hittanórán. Az *Ashique* története és a *Vigyázz, figyelünk!* című gyakorlat földrajzórán segíthet új megvilágításba helyezni a kereskedelemmel kapcsolatos kérdéseket, míg az *Emberi jogi harcosok* a társadalomismeret-órát színesítheti – és még hosszan sorolhatnánk, hiszen a lehetőségek szinte végtelenek.

Tantermi környezetben számos tényező akadályozhatja az emberi jogi nevelés céljainak elérését.

Nyilvánvaló, hogy a tantermi környezet kihívások elé állíthatja a tanárokat, ha az iskolai munkájuk keretében szeretnének emberi jogi foglalkozásokat tartani. Például csak rövid gyakorlatok férnek bele a megszabott időkeretbe, a tanulók valószínűleg nem szólhatnak bele, miről legyen szó az órán, a tanultak gyakorlatba ültetésére is csak korlátozott lehetőségek adódnak – azonban ezek nem jelentenek leküzdhetetlen akadályokat. Sok pedagógus úgy oldja meg az órarendi keretek által okozott nehézségeket, hogy két egymást követő órát használ fel a gyakorlathoz, vagy – ahol erre lehetőség van – témahét keretében foglalkozik ilyen témákkal, mikor amúgy se a normál órarend szerint folyik a tanítás.

Egyes országokban szükség lehet arra, hogy némiképp eltérjünk a megszokott tantermi keretektől, a sok helyen tipikus frontális tanítástól – amikor a pedagógus leadja, a diák pedig bebeflázza a tananyagot –, és elmozdulunk a kritikai gondolkodást és az önállóbb tanulást ösztönző módszerek felé. Azokban az országokban, ahol a pedagógusok jellemzően nem coach, tanácsadó vagy facilitátori szerepet töltenek be, a változásokat fokozatosan kell bevezetni, hogy a tanár és a diákok is megtanuljanak demokratikus légkörben dolgozni, ahol szabad kérdezni és véleményt nyilvánítani, sőt a kíváncsiság és az önálló gondolkodás egyenesen kívánatos. Könnyebb az ilyen változtatást megvalósítani, ha a tanár megismerkedik a Kompaszban használt módszerekkel, technikákkal, amelyekről bővebben a 61-6X. oldalon lehet olvasni. Itt található pár hasznos ötlet azzal kapcsolatban, hogyan érdemes nagy létszámú osztályoknál a beszélgetést megvalósítani. A csoportsegítői készségek fejlesztésének másik lehetősége, ha ilyen téren már tapasztalt képzővel vagy pedagógussal dolgozunk együtt. Például elhívhatjuk valamelyik helyi emberi jogi szervezet trénerét, hogy tartson órát az osztályunknak, vagy esetleg párban, a tanárral együtt tartson foglalkozást.

Ideális az lenne, ha a pedagógusok – tanítsanak bármilyen tantárgyat is – még a tanárképzés során, vagy később a szakmai továbbképzések keretében szerezhették meg a szükséges kompetenciákat. A *How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences* (Hogyan járulhatnak hozzá a pedagógusok az állampolgári és emberi jogi neveléshez: kompetenciafejlesztési keretrendszer) című kiadvány is segítséget nyújthat ezen a téren.¹³

Egy, a közelmúltban végzett kisebb kutatás, melynek keretében azt vizsgálták dániai középiskolákban, hogy a Kompas és a Képzők könyve gyakorlatai mennyire használhatók a nyelvórákon, számos gyakorlati nehézséget tárt fel.

A kutatók azt állapították meg, hogy magukat a gyakorlatokat nagyon élvezték a diákok, a tanárok szerint igen aktívak voltak. A feldolgozás és értékelés szakasz során azonban nehézségek merültek fel. A diákok nem igazán tudtak kilépni a tantermi környezetben megszokott szerepükből, és inkább a pedagógushoz intézték a mondanivalójukat, mint egymáshoz, ami azzal járt, hogy nem alakult ki igazi párbeszéd, szabad eszmecsere, nem valósult meg az egymástól tanulás. A diákok a tanártól várták, hogy reagáljon, megmondja, hogy jó-e a válasz, és egyáltalán: felszólítsa őket. Ezért az idő nagy részében azon gondolkodtak, hogy mit fognak majd ők mondani, ahelyett, hogy a többiek mondanivalójára figyeltek és reagáltak volna. Nem nagyon sikerült megtörni a szokásos osztálytermi dinamikát sem, vagyis például a hangadó diák vitte a prímet, a vicces gyerekek bohóckodott stb.

A kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy bár a gyakorlatok osztálytermi alkalmazása hasznos lehet, mert felkelti a diákok érdeklődését a téma iránt, de az emberi jogi nevelési célok elérése ebben a környezetben valószínűleg korlátokba ütközik, különösen az együttműködéshez, felelősségvállalás és az aktív cselekvéshez szükséges készségeket, képességeket illetően. Mindazonáltal az iskolai környezetben is sokat tehetünk az emberi jogi kultúra kialakításához szükséges – a 36. oldalon felsorolt – olyan kompetenciák fejlesztéséért, mint az értő figyelem, a kommunikációs készségek, a kritikai gondolkodás vagy a kíváncsiság. Elsőre problematikusnak tűnhet az is, hogy mit kezdjünk az emberi jogi cselekvés kérdésével az iskolai keretek között. A cselekvés azonban igen különböző dolgokat jelenthet: például a viselkedés általános javulását, a társakra való nagyobb odafigyelést, kritikusabb hozzáállást a történelmi kérdésekhez, vagy azt, hogy a diákok úgy határoznak, hogy többet szeretnének megtudni az emberi jogi hősekről. A 3. fejezet további javaslatokat is kínál a cselekvéssel kapcsolatban.

Ha tanárként úgy érezzük, hogy a kézikönyvben szereplő sok gyakorlat számunkra nehézséget okozna, akkor jusson eszünkbe, hogy az emberi jogi nevelés céljai közé tartozik az ismeretek bővítése és az összefüggések jobb megértése is – például mit jelentenek az emberi jogok, hogyan alakultak ki a történelem folyamán, milyen egyezmények és más dokumentumok védelmezik őket, miért fontos az emberi jogok fejlődése a civil társadalom és a világbéke szempontjából stb. –, márpedig mindennek van helye a formális oktatásban is. A kézikönyv elméleti részei – az emberi jogok rendszeréről és az emberi jogi szempontból releváns témákról szóló (4. és 5.) fejezet, valamint a függelék – önmagukban is hasznos forrást jelentenek a pedagógusok számára.

A 7-13 éves gyermekekkel foglalkozó tanároknak javasoljuk a gyermekek emberi jogi neveléséhez készült Kiskompasz kézikönyvet, amelyben az iskolai órák kereteihez jobban illeszkedő gyakorlatok találhatók.

Végezetül muszáj szólnunk pár szót a „kontár” módon megvalósított emberi jogi nevelésről – amikor egy programot, képzést vagy foglalkozást emberi joginak hívnak, de a megvalósítás módja miatt valójában nem tekinthető annak. Az emberi jogi nevelésnek számos különböző útja-módja lehet, de – amint azt a fejezet elején is kifejtettük – a folyamat jellege is lényeges. Egy tevékenység csak akkor tekinthető emberi jogi nevelésnek vagy képzésnek, ha a kivitelezés módja és kerete is olyan, hogy biztosítja a résztvevők tiszteletben tartását, és az emberi jogok tiszteletére és megbecsülésére ösztönöz. Az emberi jogi nevelést nem lehet erőltetni vagy kötelezővé tenni, továbbá nem lehet elszigetelten kezelni, a tanterem falai közé beszorítani, hanem annak át kell hatnia az egész iskolát és a tágabb környezetet is.

Az emberi jogi nevelést nem lehet erőltetni vagy kötelezővé tenni

3.7 A Kompas gyakorlatainál alkalmazott módszerek

A gyakorlatok sikeres kivitelezéséhez elengedhetetlen, hogy tisztában legyünk az azok alapjául szolgáló módszerekkel, technikákkal.

Az emberi jogi nevelés alapvetően gyakorlatokra épül. Már maga a szó is jelzi, hogy itt nagyon gyakorlatias tevékenység folyik, ami megkívánja a résztvevők aktív, tevékeny bevonódását mentális és gyakran fizikai értelemben is. Azonban ez a tevékenykedés nem csupán azért folyik, hogy legyen mivel elütni az időt; a gyakorlatok világos nevelési célokat szolgálnak. Előfordul időnként, hogy játéknak nevezzük a gyakorlatokat, ami azt sugallja, hogy itt szórakozásról van szó, ami persze igaz is: ezek a gyakorlatok szórakoztatóak! Sajnos egyeseknek a „játék” szóról a legegyszerűbb gyerekjátékok jutnak csak eszébe, és megfelelnek a játék nagyon komoly nevelő hatásáról.

Az alapvető módszerek ismerete segít abban, hogy a csoportsegítő az egyes gyakorlatokat a fiatalok igényeihez szabja, vagy akár saját maga dolgozzon ki új gyakorlatokat. A gyakorlatok leírásakor nem térünk ki minden részletre, mert abból a feltételezésből indultunk ki, hogy a kézikönyv használói már ismerik és értik az olyan fogalmakat, mint „csoportmunka”, „ötletbörze” vagy „szerepjáték”: Ezeket a módszereket részletesen az alábbiakban ismertetjük.

Csoportmunka

Sok gyakorlat gerincét a csoportmunka alkotja. Csoportmunkáról akkor beszélünk, ha az emberek együtt dolgoznak, egyesítik különféle képességeiket, adottságaikat, és építenek egymás erősségeire annak érdekében, hogy valamilyen feladatot közösen oldjanak meg. A csoportmunka:

- növeli a felelősségérzetet: amikor a magunkénak érezzük azt, amit csinálunk, akkor elkötelezetté válunk, fontos lesz számunkra, hogy tevékenységünk eredményes legyen, ezért mindent megteszünk a sikerért;
- fejleszti a kommunikációs készségeket: elengedhetetlen, hogy meghallgassuk egymást, megértsük, amit a másik mond, hogy készek legyünk reagálni az elképzeléseire, és figyelembe vegyük ötleteit, gondolatait;
- együttműködésre ösztönöz: hamar megtanuljuk, hogy amikor közös cél elérésén dolgozunk, lényegesen hatékonyabbak vagyunk, ha együttműködünk, mint ha versengünk egymással;
- próbára teszi a megegyezésen alapuló döntéshozás képességét: nem tart sokáig, hogy felismerjük, hogy a leggyorsabban úgy juthatunk döntésre, ha a rendelkezésre álló összes információt áttekintjük, és megpróbálunk egy mindenki számára kielégítő megoldást találni. Aki úgy érzi, hogy a döntéshozatal folyamatából kiszorították vagy kihagyták, az nem fogja kellőképpen segíteni a csoport munkáját, és nem feltétlenül tartja tiszteletben a csoport többi tagja által hozott döntéseket.

Fontos szem előtt tartani, hogy a sikeres csoportmunkának feladatorientáltnak kell lennie. Valódi és világos kérdésekre van szükség, amelyekre választ kell találni, vagy egy jól körülhatárolt problémára, amely a csoport révén vár megoldásra. Nem elég azt mondani a résztvevőknek, hogy „beszéljétek meg a témát”. Bármilyen kérdéskörrel foglalkozunk is, figyeljünk oda arra, hogy a csoportoknak konkrét feladatot adjunk, és aztán a csoport koncentráltan, meghatározott cél elérése érdekében dolgozzon, amiről a munka befejezése után a teljes csoportnak is beszámol. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy csak a végeredmény számít! A lényeg az, hogy a világosan meghatározott keretekben végzett közös munka során a résztvevők eredményesebben tanulnak.

A Kompasban található gyakorlatok többsége kiscsoportos munkára támaszkodik a „tápasztalati” szakaszban (a gyakorlat során), és összcsoportos munkára a tanulási ciklus „reflexió” és „általánosító” szakaszaiban (a feldolgozás és értékelés során). A kiscsoportos munka olyan módszer, amely a csoport minden tagjának részvételét segíti, és megkönnyíti az együttműködésre épülő csapatmunka kialakulását. A kiscsoport mérete gyakorlati tényezőktől függhet, például hogy mekkora a teljes csoport létszáma, vagy mekkora tér áll rendelkezésünkre. Már 2-3 ember is alkothat kiscsoportot, de a módszer 6-8 fős csoportokkal működik a legjobban. Kiscsoportokra osztva dolgozhatunk tizenöt percet, egy órát, de akár egy teljes napot is, a feladattól függően.

Ötlebörze

Az ötlebörze (brainstorming) egy új téma bevezetésében lehet segítségünkre. Kreativitásra ösztönöz, sok ötletet gyűjthetünk össze rövid idő alatt. Használhatjuk egy konkrét probléma megoldására vagy egy adott kérdés megválaszolására.

Hogyan végezzük az ötlebörzét:

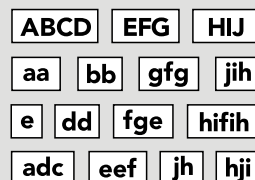
1. Határozzuk meg, milyen témáról szeretnénk ötlebörzét tartani, és fogalmazunk ezt meg egy egyszerű kérdés vagy állítás formájában.
2. Írjuk fel a kérdést vagy állítást egy nagy papírlapra vagy a táblára, ahol azt mindenki láthatja.
3. Kérjük meg a résztvevőket, hogy osszák meg a kérdéssel kapcsolatos ötleteiket, és jegyezzük föl azokat egy-két szóval a kérdés/állítás alatt.
4. Zárjuk le az ötletelést, amikor úgy érezzük, hogy kifogyóban vannak az ötletek.
5. Tekintsük át az összegyűlt ötleteket, kérdezzük meg, van-e bármilyen megjegyzés, kiegészítés.
6. Ezután foglaljuk össze az eredményeket, majd ezeket továbbvive térjünk rá a következő gyakorlatra vagy beszélgetésre.

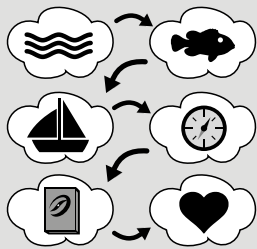
Az ötlebörze szabályai:

1. Minden új ötletet fel kell írni! Sokszor a legfurcsább, „legörültebb” javaslat bizonyul a leginkább hasznosnak vagy érdekesnek!
2. Amíg az ötletek összegyűjtését be nem fejeztük, ne adjunk helyet megjegyzéseknek vagy bírálatnak.
3. Kerüljük az ismétlést. Ha valaki olyat javasol, ami már elhangzott, akkor köszönjük meg a hozzászólást, és finoman emlékeztessük rá, hogy ez már szerepel a táblán, és mutassuk is meg.
4. Mindenkit bátorítsunk a részvételre.
5. Csak akkor járuljunk hozzá a börzéhez saját ötleteinkkel, ha a csoport segítségére, ösztönzésre szorul.
6. Amennyiben egy ötlet vagy javaslat nem egyértelmű, kérjünk pontosítást.

Ragaszd a falra!

Ez az ötlebörze egy változata. A csoportsegítő felírja a kiindulópontul szolgáló állítást vagy kérdést a falra (lehetőleg egy nagy üres falfelületre). A továbbiakban viszont nem a csoportsegítő jegyzi fel a javaslatokat, hanem a résztvevők kis papírszeletekre (pl. egy-egy öntapadós üzenécédulára, post-itre) írják az ötleteiket, majd felragasztják őket a falra. A módszer előnye, hogy egyrészt a résztvevők magukban gondolkoznak és gyűjthetnek ötleteket, mielőtt még mások ötletei befolyásolnák őket, másrészt a papírlapokon szereplő ötleteket különböző szempontoknak megfelelően könnyedén átcsoportosíthatjuk.

Asszociációs játék

Ez szintén az ötletbörze egy verziója, jégtörőként vagy beszélgetések és gyakorlatok bevezetéseként is használhatjuk. A résztvevők körbeülnek, majd a csoportsegítő bemond egy kulcsszót – a következőkben megtárgyalandó témához szorosan hozzátartozó, esetleg együtt kiválasztott szót. A körben egyenként haladva először mindenki megismétli a kulcsszót, majd kimondja azt az egy szót, ami arról elsőként eszébe jut. A gyakorlat további változatában nem a kulcsszóra, hanem az előtűk megszólaló által mondott szóra reagálnak a résztvevők.

Beszélgetős gyakorlatok

Az emberi jogi nevelés szerves részét képezi a beszélgetés, hiszen ennek révén a résztvevők gyakorolhatják és fejleszthetik olyan képességeiket, mint az információk elemzése, a kritikai gondolkodás vagy a kommunikációs készségek, megoszthatják egymással nézeteiket, és tanulhatnak tapasztalataikból. Ezért van az, hogy a „feldolgozás és értékelés” minden egyes gyakorlatnak nélkülözhetetlen eleme.

A beszélgetést számos különböző módon lehet lebonyolítani. Ha a megvalósításhoz a résztvevők együttműködésére és aktív részvételére van szükség, akár önmagukban is megállnak gyakorlatként. Például valamely konkrét probléma megoldására irányuló kiscsoportos beszélgetést gyakorlatnak tekintünk, ilyen például a Csak egy perc (199. oldal) vagy a Beszéljünk a szexről! (211. oldal). Természetesen az ilyen beszélgetős gyakorlatok után is szükség van a tanultak elmélyítését segítő feldolgozásra és értékelésre.

Nagycsoportos beszélgetések

Duruzsoló csoportok

Akkor érdemes ezt a módszert alkalmazni, amikor a nagycsoportban kezdeményezett beszélgetés akadozik, nincsenek előrevívó gondolatok. Ilyenkor kérjük meg a résztvevőket arra, hogy folytassák párokban vagy kisebb csoportokban a beszélgetést, majd osszák meg az eredményeket a teljes csoporttal. Ilyenkor általában hamar megindul a „duruzsolás”, csak úgy repkednek a gondolatok, az ötletek!

Véleményvonal

Ez a módszer alkalmas arra, hogy a résztvevők véleményt nyilvánítsanak anélkül, hogy feltétlenül meg is kellene indokolniuk álláspontjukat. Így a bátorlanabb résztvevők is könnyebben állást foglalnak, megosztják gondolataikat.

Írjunk össze néhány állítást (4-6 elég lesz) a csoporttal feldolgozandó témáról vagy témáról. Készítsünk egy „Egyetértek” és egy „Nem értek egyet” feliratú táblát, és tegyük le őket a földre egymástól úgy 6-8 méternyire, vagy ragasszuk fel a falra a terem két végébe. A földre fektetett kötéllel vagy a padlóra ragasztott papírszalaggal összeköthetjük a két táblát – ez a vonal jeleníti meg a két véglet közötti átmenetet.

Olvassuk fel az első állítást, és kérjük meg a résztvevőket, hogy a véleményüknek megfelelően álljanak fel a véleményvonal mentén, valahol a két véglet között. Aki bizonytalan, az álljon középre. Kérdezzük meg, hogy kinek van kedve elmondani a többieknek, hogy miért az adott helyre állt. Bátorítsuk a résztvevőket, hogy amennyiben az elhangzott érveket meggyőzőnek találták, és már maguk is másképp vélekednek, nyugodtan álljanak át máshova.

Alkalmazhatjuk az úgynevezett négysarok-módszert is. Készítsünk négy táblát, helyezzük ki őket a terem négy falára: „Egyetértek”, „Nem értek egyet”, „Nem tudom” és „Mondanék valamit”. A fentiekhez hasonlóan a résztvevők itt is a véleményüknek megfelelően választanak helyet, és bármikor átmehetnek máshova.

Akvárium

Ez a módszer segít elérni, hogy a résztvevők ne a képzőhöz vagy a tanárhoz, hanem egymáshoz intézzék a mondanivalójukat. Kérjünk fel néhány résztvevőt – ideális esetben négy-hat főt –, hogy üljenek le a terem közepén egy kisebb körben, és kezdjenek el beszélgetni az adott témáról, miközben a többiek kívülről csendben figyelik „az akváriumban a halakat”. Ha a megfigyelők közül valaki hozzá szeretne szólni a beszélgetéshez, akkor odamegy és beáll valamelyik „hal” mögé. Ekkor az illető feláll és helyet cserél társával, majd kiül a megfigyelők közé.

Az akváriumtechnikának számos előnye van, leginkább az, hogy a résztvevők maguk irányíthatják a beszélgetést. Egyrészt ha valaki úgy dönt, hogy szeretne becsatlakozni a beszélgetésbe, erre bármikor lehetősége van, másrészt a csoporttagok könnyen lecserélhetik azokat, akik túl hosszan szónokolnak vagy csak ismétlik önmagukat.

Viták

A hagyományos, úgynevezett képviselői viták is hasznosak, különösen osztálytermi környezetben, ahol kevesebb lehetőség van más vitamódszerek alkalmazására. Ha az egész osztály részt vesz a vitában, akkor ne a tanár, hanem valamelyik tanuló legyen a „házelnök” (például: „Ez a frakció úgy véli, hogy az emberi jogok a nyugati világ találmánya, és nem egyetemesek”).

Másik lehetőség, hogy panelvitát rendezünk, amikor meghívott „szakértők” válaszolnak a közönség kérdéseire. Ez a módszer jól használható, ha szórakoztató módon szeretnénk információkat átadni, vagy ösztönözni a résztvevőket, hogy bátran kérdezzenek, ismerjenek meg különböző nézőpontokat, vagy szemléltetni akarjuk az emberi jogi problémák bonyolultságát. Használhatjuk például a Makah bálnavadászat című gyakorlat (215. oldal) szerepkártyáit; ezeket osszuk ki nyolc önként jelentkezőnek (két-két tanuló képviselje a négy vitatkozó felet). A nyolc résztvevő felkészül, a kártyák alapján kialakítja álláspontját, majd a panel tagjaként válaszol a többiek kérdéseire, és érvel a maga igaza mellett. A vita végén az osztály szavaz arról, hogy be kellene-e tiltani a bálnavadászatot vagy sem.

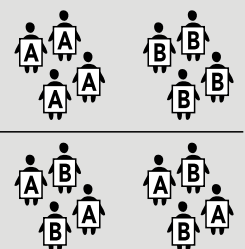
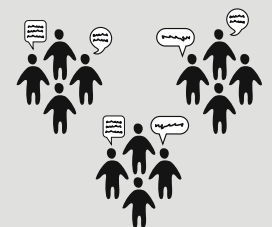
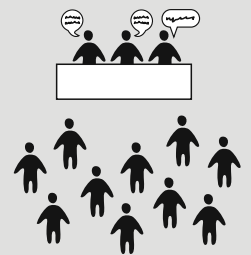
Kiscsoportos beszélgetések

Sokszor a kiscsoportos beszélgetés a legjobb megoldás, mert az mindenki számára több lehetőséget biztosít a megszólalásra. Egyrészt kisebb csoportokban bátrabban fejtik ki mondanivalójukat a résztvevők, másrészt mindenkire több idő jut.

A beszélgetés beindítására általában használunk valamilyen eszközt, leggyakrabban kártyákat, de bejátszhatunk egy részletet valamilyen hírműsorból, és jól működhetnek plakátok, papírlapokra írt állítások, esetleírások, képek is. Amikor kiválasztjuk, mi legyen ez a katalizátor, akkor vegyük figyelembe a célcsoport adottságait, és ne használjunk olyan anyagokat, amelyek bántóak lehetnek vagy túl személyes jellegűek. Fiatalabb résztvevőknél vegyük figyelembe, milyen olvasási, szövegértési készségekkel rendelkeznek, multikulturális csoportnál pedig a nyelvtudás szintjére kell tekintettel lenni. A legjobb, ha minél egyszerűbb nyelvezetet használunk. Amikor kártyákat készítünk, lehetőleg tömören fogalmazzuk, 2–8 sorban foglaljuk össze a lényegét, de semmiképpen ne legyen hosszabb a szöveg, mint ami elfér egy félbevágott A4-es lapon.

Mozaik

Ez a módszer nagyon hasznos, ha azt szeretnénk, hogy ne nekünk kelljen „megtanítani” valamit, hanem a résztvevők saját tudásukat osszák meg egymással, és egymás segítségével értsék meg jobban az adott témát. A résztvevők kis csoportokban dolgoznak egy-egy témán. Ezután más csoportosításban dolgoznak tovább, és megosztják egymással, mire jutottak az előző csoportban.

Készítsünk mindegyik csoport számára egy-egy kártyát, amin az adott témához kapcsolódó állítás vagy kérdés szerepel. Minden csoport a téma más-más aspektusát járja körül.

Osszuk a résztvevőket három csoportba: az egyik az „A”, a másik a „B”, a harmadik pedig az „C” csoport. Előre határozzuk meg, mennyi időt kapnak a csoportok az adott a kérdés vagy probléma megvitatására. Ha lejárt az idő, alakítsunk új csoportokat úgy, hogy az új csoportokban az eredeti csoportok mindegyikéből legyen egy-egy ember (azaz mindhárom új csoport összetétele A+B+C lesz). Az ABC csoportok feladata az legyen, hogy megoldást keressenek egy olyan problémára, vagy megegyezésre jussanak egy olyan kérdésben, amelyhez az előző körben megszületett eredményekre, tehát az összes csoporttag közreműködésére szükség van.

Húzz egyet a kalapból!

Ezzel a módszerrel anélkül tudunk új témát bevezetni, megszólaltatni résztvevőket vagy beindítani ötletelést, hogy nyomást helyeznénk a résztvevőkre. Írjunk állításokat vagy kérdéseket papírcsíkokra, majd hajtsuk össze és tegyük őket egy kalapba. A kalapot adjuk körbe vagy tegyük a kör közepére. Sorban mindenki húzzon egy cetlit, és ossza meg a gondolatait azzal kapcsolatban.

Alternatív megoldásként a résztvevőket is megkérhetjük, hogy írjanak ők állításokat vagy kérdéseket. Ez lehetőséget ad arra, hogy a résztvevők anonim módon tegyenek fel kérdéseket a csoport tagjai felé, ami különösen hasznos akkor, ha valamilyen érzékeny témáról van szó.

Létrás rangsorolás

1. Társadalmi nem
2. Munka
3. Oktatás
4. Egészség

Rangsorolás

Ez a módszer akkor nagyon hasznos, amikor azt szeretnénk, hogy kis csoportokban koncentrált beszélgetés folyjon valamely témáról. Minden kiscsoport kap egy előre elkészített, állításokat tartalmazó kártyacsomagot, 9-12 állítás elég is. A megtárgyalandó témához kapcsolódóan gyűjtünk össze egyszerű állításokat, ezeket egyenként írjuk fel a kártyákra.

A csoportok feladata, hogy megvitassák az állításokat, és próbáljanak megegyezni arról, hogyan lehetne fontossági sorrendbe rendezni őket. A rangsoroláshoz használhatnak létra vagy dupla piramis formájú elrendezést. A létrás rangsorolásnál a legfontosabb állítás kerül legfelülre, a második legfontosabb az alá, és így tovább mindaddig, amíg a csoport a létra aljára, a legkevésbé fontosnak tartott állításhoz nem ér.

Piramisos rangsorolás

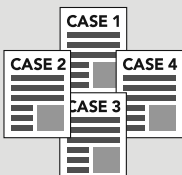

A piramisos rangsoroláshoz kilenc kártyára van szükség. A résztvevők az általuk legfontosabbnak értékelt kártyát helyezik a piramis csúcsára, ez alá kerül a következő két legfontosabb, majd három közepesen fontosnak ítélt kártya következik, majd újra kettő, legalulra pedig a legkevésbé fontos kártya kerül, a mellékelt ábra szerint. Mivel egy kérdésben sem egyszerű feketén-fehéren állást foglalni, a dupla piramisos elrendezés az egyszerű rangsorolásnál célszerűbb lehet, mert nagyobb mozgásteret ad, ezért a résztvevők számára könnyebben elfogadható az eredmény, a konszenzusos megállapodás elérését is jobban segíti. Ennek a módszernek egyik változata, amikor csak nyolc állítást készítünk el előre, a kilencedik kártyát pedig üresen hagyjuk, hogy arra a résztvevők írják rá a szerintük „hiányzó” szót vagy állítást.

Esetleírások

Az esetleírás egy vagy több emberről vagy valamilyen eseményről szóló, valamilyen problémát középpontba állító rövid történet. Az esetleírásokat jól használhatjuk, ha szeretnénk nem szájbarágós módon információkat átadni a résztvevőknek.

Azért is hasznos ez a módszer, mert eltávolítja a résztvevőket a problémától, akik így kevésbé érzik magukra nézve fenyegetőnek az adott témát. Ha például a csoportban vannak olyanok, akik egyeseket rendszeresen vegzálnak, piszkálnak, és szeretnénk ezzel a problémával kezdeni valamit, akkor a valós helyzethez hasonló esetleírás feldolgozása segítséget nyújthat ebben. A résztvevők elolvassák a történetet, aztán elemzik a problémát, majd javaslatokat tesznek annak megoldására.

Drámajáték

Ha valamilyen témát dramatikus játék segítségével dolgozunk fel, azzal lehetőséget teremtünk a résztvevőknek arra, hogy kifejezésre juttassák érzelmeiket, gondolataikat, álmaikat, és használják kreativitásukat, amire más módon esetleg nem lennének képesek. A drámajáték azért annyira átütő erejű, mert abban az ember teljes lényével – szellemi, lelki és testi szinten egyaránt – részt vesz, tehát nemcsak az intellektusát, hanem az érzéseit, érzelmeit is beleviszi. Ráadásul azért is annyira hatásos, mert mindenki számára izgalmas, függetlenül attól, hogy az illető egyébként látás, hallás, mozgás vagy tapintás útján tanul-e legkönnyebben.

A feldolgozás különösen fontos a drámajátékra – például szerepjátékra vagy szimulációra – épülő gyakorlatok után. A résztvevőknek szükségük lehet némi időre ahhoz, hogy kilépjenek a szerepükből, hogy aztán meg tudják osztani a többiekkel az érzéseiket és azt, hogy a játék során miért így vagy úgy cselekedtek.

Szerepjáték

A szerepjáték a résztvevők által előadott rövid jelentet. Noha a szerepjátékban megjelenik nagyon sok élettapasztalat, a szerepek mégis legtöbbször rögtönzésre épülnek. A szerepjáték segíthet bizonyos helyzetek megértésében, a részesei iránti együttérzés kialakulásában. Lehetővé teszi a résztvevők számára, hogy megtapasztaljanak bizonyos nehéz helyzeteket, mindezt biztonságos környezetben.

A szerepjátékot megfelelő odafigyeléssel, érzékenységgel kell alkalmaznunk. Először is nagyon fontos, hogy a résztvevőknek legyen elegendő idejük arra, hogy a gyakorlat végén kiléphessenek a szerepükből. Másodsor az is elengedhetetlen, hogy mindenki tartsa tiszteltben az egyéni érzéseket, a csoporton belüli viszonyokat és szükségleteket. Például egy fogyatékossgal élőkről szóló szerepjáték során számítani lehet arra, hogy a csoport tagjai között van, aki maga is érintett (még ha ez nem is feltűnő), vagy van fogyatékossgal élő családtagja, közeli barátja. Vigyáznunk kell, hogy senki ne sérüljön érzelmileg, ne kerülhessen kellemetlen helyzetbe, és ne érezze magát kirekesztettnek. Ha ez mégis megtörténik, vegyük komolyan a helyzetet, kérjünk elnézést, és ha szükséges, fűzzünk hozzá magyarázatot.

Szintén elengedhetetlenül fontos az, hogy tudatosan figyeljünk a sztereotípiák megjelenésére. A szerepjáték felfedi, hogy mit is gondolnak a benne részt vevők másokról, kiderül ez abból, ahogyan eljátszák, megjelenítik az egyes szerepeket. Részben éppen ettől olyan izgalmas a szerepjáték. Nem árt, ha ezzel is foglalkozunk a gyakorlatot követő feldolgozás során, és megkérdezzük: valóban ilyen lehet az, akit játszottál? A tanulási folyamat fontos része, hogy megtanuljunk kritikusan kezelni a rendelkezésre álló információkat, tehát érdemes megkérdezni a résztvevőket arról is, honnan származnak az információik, amelyekre a szerepet építették.

Szimuláció

A szimuláció olyan, mint egy hosszabb, strukturált szerepjáték (bár kevesebb improvizálásra van lehetőség), amelyben a résztvevők számukra szokatlan szituációkba és szerepekbe kerülnek. Például A gyógyszerek elérhetősége című gyakorlatnál (87. oldal) a helyszín egy bírósági tárgyalóterem, és a résztvevők részletes információkat kapnak az eljátszandó szerepekről. A szimulációs gyakorlatok érzelmileg és szellemileg is nagyon igénybe veszik a szereplőket, különösen akkor, ha olyan szemszögből kénytelenek érvelni, amellyel ők maguk személyesen nem értenek egyet.

Fórumszínház

A fórumszínház a színjátszás interaktív formája, a közönség bevonásával valamilyen probléma vagy kérdés megoldási lehetőségeinek feltárására irányul. A fórumszínház (más néven „Boal-féle színház”, „Elynomottak színháza” vagy „Fejlődés színháza”) műfaját az 1970-es évek elején

hozta létre Augusto Boal, célja a társadalmi változás elérése az emberek önérvényesítő képességének fejlesztésével.

A fórumszínház is egyfajta szerepjáték. A közönség megnéz egy rövid jelenetet, amelyben a főszereplő reménytelenül küzd az elnyomással vagy valamilyen akadállyal. Fontos, hogy a történet kapcsolódjon valahogyan a közönség életéhez. Amikor az előadás véget ér, a szereplők újratekintik a darabot, de ekkor már úgy, hogy a közönségből bárki beléphet az elnyomott karakter oldalán az előadásba, és javaslatot tehet arra, hogy mit tehetne másképp a főhős. A színjátszók a közönséggel együtt tárják fel, hogy az egyes alternatívák milyen következményekkel járnak, egyfajta színházi vitát folytatnak a tapasztalatok és ötleteket megosztásával, kipróbálásával, ami erősíti a szolidaritást és az önérvényesítő képességet.

A fórumszínház nagyon hasznos eszköz az emberi jogi nevelésben, például amikor problémák vagy konfliktusok megoldási lehetőségeit szeretnénk feltárni. A résztvevők a játékba belépve vizsgálhatják meg a különböző lehetőségeket. Elpróbálhatják, mit tennének majd egy várhatóan bekövetkező esemény kapcsán, vagy felfedezhetik és elemezhetik bármely – múlt-, jelen- vagy jövőbeli – helyzet lehetséges kimeneteit.

Audiovizuális módszerek

Képek (fénykép, karikatúra, rajz, kollázs) alkalmazása

„Egy kép többet mond ezer szónál!” A képi kifejezésformák mind az információnyújtásban, mind az érdeklődés felkeltésében igen hatékony eszközök. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a rajz az önkifejezés és a kommunikáció fontos eszköze, nemcsak a vizuális típusú emberek esetében, hanem azok számára is, akik szóban nehezen fejezik ki magukat. A képekkel vagy rajzokkal való munkára épülő gyakorlatokat a 2. fejezet Képjátékok című részében (213. oldal) gyűjtöttük össze.

Tanácsok képgyűjtemény összeállításához

A képek sokoldalúan használható kellékek, hasznos lehet, ha van saját kollekciónk a foglalkozásaink céljára. Számtalan forrásból gyűjtögethetünk, például napilapokból, magazinokból, utazási irodák broszúráiból, de válogathatunk plakátok, poszterek, képeslapok és üdvözlőkártyák közül is.

Keretezzük be a képeket, ragasszuk őket kartonra, esetleg vonjuk be (könyvek befedésére használatos) átlátszó fóliával, így tartósak és könnyen kezelhetők lesznek, kényelmes velük dolgozni. A gyűjteményünk egységesebbé tehető, ha minden képet azonos méretű kartonlapra ragasztunk. Az A4-es méret az ideális, de annak a felével is kiegyezhetünk – A5-ös méretben képeink még épp elég nagyok.

Hasznosnak bizonyulhat, ha a képek hátoldalát beszámozzuk, és a fontosnak ítélt információkat (pl. a képek forrását, eredeti címét) máshol, egy erre a célra készített „katalógusban” rögzítjük. Így a résztvevők csak magával a képpel dolgoznak, és nem befolyásolja őket semmilyen háttérinformáció.

A képek kiválasztásánál igyekezzünk a világ minden tájáról származó, különböző természeti és társadalmi környezet bemutató képeket találni. Amikor embereket ábrázoló képeket válogatunk, szintén törekedjünk a változatosságra a nemek, bőrszín, képességek és fogyatékosságok, életkor, nemzetiség és kultúra szempontjából egyaránt. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy egy kivágott kép hatása megváltozhat a mérete vagy a színvilága miatt. Ez gyakran

jelentősen befolyásolhatja érzékelésünket is, ezért ha lehet, próbáljuk meg képeinket azonos módon bekeretezni, hogy legalább valamennyire egységes kollekciót alkossanak.

Természetesen fontos annak is utánajárni, hogy védi-e szerzői jog a felhasználni kívánt képeket és fotókat.

Filmek, videók és hangjátékok

A filmek, videók és hangjátékok az emberi jogi nevelés hasznos eszközei lehetnek; ráadásul a fiatalok körében is népszerűek. Egy film utáni beszélgetés jó kiindulópont lehet a további munkához. Megbeszélhetjük például, hogy mit gondolnak általában a filmről; az mennyire tükrözi a valóságot; vajon életszerűek, hús-vér emberek voltak-e a szereplők, vagy csupán valamilyen politikai vagy erkölcsi üzenet szócsovéi. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy milyen emberi jogi vonatkozásai vannak a filmnek!

Mindig ellenőrizzük, hogy vonatkozik-e szerzői jogi vagy más korlátozás az általunk használni kívánt videók nyilvános vetítésére. Az iskolai osztályban vagy ifjúsági csoportban való lejátszás nyilvános előadásnak minősülhet.

Fényképek, filmek és videók készítése

A videokamerák és digitális kamerák, valamint a mobiltelefonok korában már bárki számára hozzáférhetővé váltak a fényképezésben és a filmkészítésben rejlő lehetőségek. A fiatalok képei, filmjei érzékletesen tükrözik véleményüket, hozzáállásukat; kitűnő kiállítási anyagok lehetnek.

Videoüzenet

A videoüzenetek a korlátok és előítéletek ledöntésének bevált módját jelentik. Összehozza azokat is, akik máskülönben személyesen nem találkoznának, akik aligha osztanák meg a nézeteiket, nem számolnának be róla a másiknak, hogyan élnek és mi a fontos számukra. Jó példa erre az a brit televíziós projekt, melyben egy roma nő és a tervezett roma tábor közelében élő egyik helybéli lakos vett részt. Ez a két asszony eleinte szóba sem akart állni egymással, de egy mediátor meggyőzte őket, hogy legalább váltsanak egymással videoüzeneteket. Az első ilyen videoüzenetekben mindketten az otthonukat és a családjukat mutatták be, később egyre többet árultak el önmagukról, majd lassan szétfoszlottak az előítéleteik, és felváltotta azokat a megértés és az empátia. Mindketten rájöttek, hogy sokkal több közös van bennük, mint valaha hitték volna, és végül megbeszélték, hogy személyesen is találkozni fognak.

A média: újságok, folyóiratok, rádió, televízió, internet

A média kifogyhatatlan forrása a kitűnő vitaindító anyagoknak. Mindig érdekes megnézni, hogyan tárlják a különböző információkat, híreket, milyen téren és mennyire elfogultak, és milyen sztereotípiákat közvetítenek. Beszélgetések témája lehet például a médiatulajdonlás kérdése, a politikai csúsztatások és manipulációk, a cenzúra és a szólásszabadság. A Címlap című gyakorlat (181. oldal) kifejezetten ezekkel a kérdésekkel foglalkozik. A médiáról bővebb információkat az 5. fejezet vonatkozó részében, annak is a www.coe.int/compassweboldal elérhető online verziójában találni. A médiumok esetében is ellenőrizzük, hogy vonatkozik-e szerzői jog az általunk használni kívánt anyagokra.

Jegyzetek

- ¹ A szerkesztők kiemelései
- ² Committee of Ministers Recommendation CM/Rec(2010)7 on the Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education [A Miniszteri Bizottság CM/Rec(2010)7 számú ajánlása az Európa Tanács demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről szóló chartájáról]
- ³ <http://www.amnesty.org/en/human-rights-education>
- ⁴ Betty A. Reardon: Educating for Human Dignity – Learning about rights and responsibilities, University of Pennsylvania Press, 1995
- ⁵ Human rights education is a priority – more concrete action is needed [Az emberi jogi nevelés prioritás – több konkrét intézkedésre van szükség], az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosának állásfoglalása <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/human-rights-education-is-a-priority-more-concrete-action-is-needed>
- ⁶ A Miniszteri Bizottság határozata az Európa Tanács ifjúságpolitikájáról, CM/Res(2008)23., Az ENSZ Emberi Jogi Nevelési Világprogramjának cselekvési terve – első szakasz, Genf, 2006
- ⁷ Az Eurostat 2009. decemberi adatai – Az Eurostat 2010. január 29-i, 16/2010. sz. közleménye
- ⁸ Ld. például: Backman, E. & Trafford, B. (2006) Democratic governance of schools. Strasbourg: Council of Europe
- ⁹ Global Education Guidelines – Concepts and Methodologies on Global Education for Educators and Policy Makers, North-South Centre of the Council of Europe, 2008.
- ¹⁰ 2007-2008-ban újra futott a sokszínűséggel, az emberi jogokkal és a részvétellel foglalkozó „Te is más vagy – te sem vagy más!” európai ifjúsági kampány
- ¹¹ A T-Kit sorozat Training Essentials (Európa Tanács, 2002; magyar kiadás címe: Amit a képzésről tudni kell) és Organisational Management (Európa Tanács, 2000, magyar kiadás címe: Szervezetmenedzsment) című kötetei hasznos kiindulópontul szolgálhatnak a tanulási típusokat és a képzési kompetenciákat illetően. Magyar nyelven letölthetők a <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/publications> oldalról.
- ¹² Gollob, R., Krapf, P., Ólafsdóttir, Ó. és Weidinger, W. (2010) Educating for democracy: Background materials on democratic citizenship and human rights education [Demokráciára nevelés: demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés]. Strasbourg: Európa Tanács
- ¹³ Brett, P., Mompoin-Gaillard, P és Salema M.H. (2009) How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences (Hogyan támogathatják a pedagógusok az állampolgársági és emberi jogi nevelést: kompetenciafejlesztési keretrendszer). Strasbourg: Európa Tanács <https://rm.coe.int/16802f726a>
- ¹⁴ Bécsi Nyilatkozat www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/vienna.aspx
- ¹⁵ [www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/PlanofActionfortheUnitedNationsDecadeForHumanRightsEducation,1995-2004\(1996\).aspx](http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/PlanofActionfortheUnitedNationsDecadeForHumanRightsEducation,1995-2004(1996).aspx)
- ¹⁶ UN World Programme for Human Rights Education <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000147853>
- ¹⁷ World Programme for Human Rights Education www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Pages/Programme.aspx
- ¹⁸ Attitudes of European citizens towards the environment https://ec.europa.eu/environment/eurobarometer_en.htm
- ¹⁹ DOmino, Európa Tanács, 3. átdolgozott kiadás, 2004, <https://rm.coe.int/16807023ce>

2. fejezet

Gyakorlatok az emberi jogi neveléshez

Gyakorlatok áttekintő táblázata

	Nehézségi szint	Állampolgárság és részvétel	Béke és erőszak	Demokrácia	Diszkrimináció és intolerancia	Egészség	Emberi jogok általában	Emlékezés	Fogyatékos és fogyatékos-alapú társadalmi megkülönböztetés	Globalizáció	Gyermekek	Háború és terrorizmus	Környezet	Kultúra és sport	Média	Migráció	Munka	Oktatás	Szegénység	Társadalmi nem	Vallás és meggyőződés	Oldalszám
A gyermekek jogai	2				✓	✓	✓				✓											77
A gyógyszerek elérhetősége	4				✓	✓				✓								✓				82
Amikor eljön a holnap	2									✓												90
Ashique története	2	✓								✓	✓				✓							95
A sport mindenkié	2				✓												✓					100
Az életem nem show-műsor!	3								✓					✓								105
Az élet szövedéke	2	✓			✓					✓				✓				✓				110
Azt nézd, mire képes!	2				✓						✓		✓									115
Bejöhettek?	3				✓				✓													120
Beszéljünk a szexről!	4	✓		✓	✓											✓						126
Chahal kontra Egyesült Királyság	4			✓																	✓	130
Címlap	3	✓								✓												136
Csak egy perc	2						✓			✓	✓	✓	✓	✓								141
Családi ügy	3					✓								✓								145
Dolgozni akarok!	3	✓		✓																✓		152
Dosta!	4				✓				✓								✓					158
Eltérő bérek	2				✓		✓										✓					164
Emberi jogi bingó	1						✓					✓				✓				✓		169
Emberi jogi harcosok	2						✓															172
Erőmű	3	✓					✓								✓							178
Erőszak az életemben	3	✓	✓			✓																181
Fokról fokra	3		✓	✓																		185
Harc a vagyonért és a hatalomért	3	✓				✓				✓	✓		✓									190
Három dolog	2																			✓		194
Hová állsz?	2						✓						✓			✓						198
Hősnők és hősök	2	✓			✓							✓							✓			201
Idővonal	3	✓					✓													✓		205
Jövőink	2				✓		✓				✓										✓	209
Képjátékok	1						✓						✓									213
Két város meséje	4																					217
Ki vagyok te?	2	✓			✓							✓					✓					226
Kódobálás	2										✓									✓	✓	229
Kölcsönös kapcsolatok	4	✓	✓				✓															232
Lehet másképp?	3	✓				✓				✓	✓											236
Makah bálnavadászat	4	✓								✓												240
Mecset Alvóvárosban	2				✓							✓	✓									248
Meggyőződéseink	3	✓			✓																✓	255
Mennyi az anyyi?	3					✓								✓							✓	261
Mindenki hallassa a hangját!	3										✓								✓			267
Most mutasd meg!	2	✓					✓				✓	✓							✓			272
Most nézd az én szememmel!	2	✓																				275
Munka és család	2				✓				✓							✓			✓			280
Mutasd az ujjad!	4																✓				✓	283
Nyelvi akadályok	2	✓			✓								✓			✓						288
Oktatást mindenkinek?	2										✓					✓						292
Rajzos "most mutasd meg"	1	✓					✓					✓							✓			299
Szakszervezeti tárgyalás	3				✓																	302
Szavazzunk vagy ne szavazzunk?	4	✓		✓			✓										✓					307
Szófelhő	2	✓																				314
Té is más vagy - te sem vagy más	2				✓		✓			✓				✓								319
Tégy egy lépést előre!	2				✓		✓					✓		✓								322
Terrorizmus	2									✓									✓			327
Úton Egyenlőségföldjére	2	✓		✓																		332
Válasz a rasszizmusra	3				✓							✓							✓		✓	335
Változnak az idők	2	✓								✓				✓								341
Vigyázz, figyelünk!	3									✓									✓		✓	346
Virágozzék ezer virág	2	✓					✓				✓	✓										352
Vitassuk meg!	2			✓			✓															356
Emberi jogi napár		✓																				360
Jégtörők és bemelegítő gyakorlatok	2																					368
Áttekintő gyakorlatok	1																					373

Gyakorlatok összefoglaló táblázata

Gyakorlat neve	Témakörök	A gyakorlatról röviden	Érintett jogok
A gyermekek jogai	<ul style="list-style-type: none"> Emberi jogok általában Gyermekek Oktatás 	A gyakorlat során a résztvevők a piramisos rangsorolás segítségével tanulnak és beszélgetnek a Gyermekek jogairól szóló egyezményről.	<p>A gyermekek jogai(nak mindegyike)</p> <p>A gyermek joga a szabad véleménynyilvánításhoz az őt érintő minden kérdésben</p> <p>A gyermek joga a gazdasági kizsákmányolással szembeni védelemhez</p> <p>A gyermek joga a pihenéshez, a szabadidő eltöltéséhez és ahhoz, hogy saját kultúráját gyakorolhassa</p>
A gyógyszerek elérhetősége	<ul style="list-style-type: none"> Diszkrimináció és intolerancia Egészség Globalizáció 	Szimulációs gyakorlat, a Dél-afrikai Köztársaságban az AIDS-gyógyszerekkel kapcsolatban 2001-ben lezajlott bírósági eljárás alapján. A gyakorlat olyan témákat érint, mint a HIV/AIDS, a gyógyszerek hozzáférhetősége és a jogokra épülő követelések ütközése.	<p>Az élethez és az emberi méltósághoz való jog</p> <p>A tudományos eredményekkel összefüggő erkölcsi és gazdasági érdekek védelméhez való jog</p> <p>Az egészséghez való jog</p>
Amikor eljön a holnap	<ul style="list-style-type: none"> Béke és erőszak Globalizáció Média 	A résztvevők információs lapok segítségével beszélgetnek, és olyan kérdéseket járnak körül, mint a társadalom bűnözőkkel szembeni védelme, a bűnelkövetők emberi jogai, valamint a halálbüntetés.	<p>Az élethez való jog</p> <p>A kínzás és a megalázó bánásmód tilalma</p> <p>Az egyenlő méltósághoz való jog</p>
Ashique története	<ul style="list-style-type: none"> Globalizáció Gyermekek Munka 	Beszélgetős gyakorlat, melynek során a résztvevők egy gyermekmunkás esetéből kiindulva feltárják a gyermekmunka különböző aspektusait és okait, és megvizsgálják, hogy hogyan lehetne azt felszámolni.	<p>A gazdasági kizsákmányolással szembeni védelem</p> <p>Oktatáshoz való jog</p> <p>A pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez való jog</p>
A sport mindenkié	<ul style="list-style-type: none"> Egészség Fogyatékos és fogyatékos-alapú társadalmi megkülönböztetés Kultúra és sport 	Nagyon dinamikus gyakorlat, melynek során a résztvevők képzelőerejük segítségével kreatív módon új játékokat találnak ki.	<p>A testi és lelki egészséghez való jog</p> <p>Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség</p> <p>A pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez való jog</p>
Az életem nem show-műsor!	<ul style="list-style-type: none"> Béke és erőszak Média Oktatás 	A gyakorlat célja, hogy felhívja a figyelmet az infokommunikációs eszközökön keresztül történő bántalmazásra, zaklatásra, visszaélésekre, különösen az internetes zaklatásra.	<p>A gondolat, a vélemény és a kifejezés szabadsága</p> <p>Az egyén magánéletébe, családi ügyeibe, otthonába és levelezésébe való beavatkozás tilalma</p> <p>Az embertelen vagy megalázó bánásmód tilalma</p>
Az élet szövődéke	<ul style="list-style-type: none"> Egészség Globalizáció Környezet 	A résztvevők játékos formában felépítenek egy globális tápláléklánc-hálózatot. Ennek keretében megvizsgálják az élőlények és az élettelen dolgok kölcsönhatásait, továbbá az emberi tevékenységek környezetre gyakorolt elkerülhetetlen hatásait és következményeit.	<p>Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog</p> <p>A népek joga, hogy szabadon rendelkezzenek természeti kincseik és erőforrásaik felett</p> <p>A vallás és meggyőződés szabadsága</p>
Azt nézd, mire képes!	<ul style="list-style-type: none"> Diszkrimináció és intolerancia Fogyatékos és fogyatékos-alapú társadalmi megkülönböztetés Gyermekek 	Szimulációs gyakorlat, melynek célja, hogy felébressze a fogyatékosággal élő emberek iránti empátiát. Olyan témákkal foglalkozik, mint a fogyatékosággal élők társadalmi integrációjának akadályai, illetve a fogyatékosággal élők jogainak alapvető emberi jogokként való elismerése.	<p>A hátrányos megkülönböztetés tilalma</p> <p>Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség</p> <p>A társadalombiztosításhoz és a szociális ellátórendszerhez való jog</p>
Bejöhetnek?	<ul style="list-style-type: none"> Béke és erőszak Diszkrimináció és intolerancia Migráció 	Ez egy szerepjáték, amelyben menekülők egy másik országba próbálnak eljutni, hogy ott menedéket kaphassanak. A gyakorlat a menekültek helyzetével és nehézségeivel, továbbá a menedék megadása mellett és ellen szóló társadalmi és gazdasági érvekkel foglalkozik.	<p>A más ország által nyújtott menedékhez való jog</p> <p>„Non-refoulement”, vagyis a menekültek azon joga, hogy ne küldjék vissza őket saját országukba, ahol üldöztetés vagy halál fenyegeti őket</p> <p>A hátrányos megkülönböztetés tilalma</p>

Title	Themes	Overview	Related rights
Beszéljünk a szexről!	<ul style="list-style-type: none"> Társadalmi nem Diszkrimináció és intolerancia Egészség 	A gyakorlat során az „akvárium” módszerrel feltárjuk a szexualitáshoz, ezen belül a homofóbiához kapcsolódó attitűdöket.	<p>Az egyenlőséghez való jog</p> <p>A hátrányos megkülönböztetés tilalma</p> <p>A kifejezés és az egyesülés szabadsága</p>
Chahal kontra Egyesült Királyság	<ul style="list-style-type: none"> Béke és erőszak Demokrácia Háború és terrorizmus 	A résztvevők szimulációs játék keretében, egy minitárgyalás résztvevőként az Emberi Jogok Európai Bírósága által vizsgált valós esetet dolgoznak fel.	<p>A kínzás tilalma</p> <p>A más ország által nyújtott menedékhez való jog</p> <p>A tisztességes és nyilvános tárgyaláshoz való jog</p>
Címlap	<ul style="list-style-type: none"> Globalizáció Környezet Média 	Ebben a gyakorlatban a résztvevők egy csapat újságíró helyébe képzelik magukat, és megtervezik újságjuk címlapját, mielőtt az a nyomdába kerülne.	<p>A gondolat, a vélemény és a kifejezés szabadsága</p> <p>Az egyén magánéletébe, családi ügyeibe, otthonába és levelezésébe való beavatkozás tilalma</p> <p>A közösség kulturális életében való részvétel joga</p>
Csak egy perc	<ul style="list-style-type: none"> Emberi jogok általában Globalizáció Kultúra és sport 	Ebben a gyakorlatban a résztvevőknek a sport és az emberi jogok összefüggéseiről kell beszélniük egy percen keresztül, amihez találékonyságra és gyorsaságra lesz szükség.	Az emberi jogok mindegyike
Családi ügy	<ul style="list-style-type: none"> Béke és erőszak Egészség Társadalmi nem 	A résztvevők esetleírások elemzésével vizsgálják a családon belüli erőszak okait és a megelőzés lehetőségeit.	<p>Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog</p> <p>A kínzás és a megalázó bánásmód tilalma</p> <p>A törvény előtti egyenlőséghez való jog</p>
Dolgozni akarok!	<ul style="list-style-type: none"> Diszkrimináció és intolerancia Fogyatékos és fogyatékoság-alapú társadalmi megkülönböztetés Munka 	A gyakorlat szerepjáték segítségével vizsgálja meg a fogyatékosággal élők munkához való joga kapcsán felmerülő kérdéseket.	<p>A munkához való jog</p> <p>A hátrányos megkülönböztetés tilalma</p> <p>A megfelelő életszínvonalhoz való jog</p>
Dosta!	<ul style="list-style-type: none"> Diszkrimináció és intolerancia Emlékezet Háború és terrorizmus 	Ebben a gyakorlatban a résztvevők akciót terveznek és valósítanak meg, hogy felhívják a figyelmet a holokauszt roma áldozataira.	<p>A hátrányos megkülönböztetés tilalma</p> <p>Az élethez való jog</p> <p>Kulturális jogok</p>
Eltérő bérek	<ul style="list-style-type: none"> Diszkrimináció és intolerancia Munka Társadalmi nem 	Szimulációs gyakorlat, amely szembeállítja a résztvevőket a munkaerőpiac valóságával. Olyan témákkal foglalkozik, mint az ugyanazon munka különböző javadalmazása, a munkahelyi diszkrimináció, valamint a fiatal munkavállalók másoknál alacsonyabb bérezése.	<p>A munka szabad megválasztásához való jog, valamint a szakszervezethez csatlakozás joga</p> <p>A méltányos bérezéshez való jog és az „egyenlő munkáért egyenlő bér” joga</p> <p>A nemi és életkori alapú diszkrimináció tilalma</p>
Emberi jogi bingó	<ul style="list-style-type: none"> Emberi jogok általában 	Egyszerű kvízzjáték, a bingó egy változata, melynek során a résztvevők megosztják egymással az emberi jogokkal kapcsolatos ismereteiket, tapasztalataikat.	Az emberi jogok bármelyike
Emberi jogi harcosok	<ul style="list-style-type: none"> Állampolgárság és részvétel Emberi jogok általában Média 	A gyakorlat életút-kártyák segítségével kelti fel a résztvevők érdeklődését az emberi jogi hősök iránt.	<p>A vélemény és a kifejezés szabadsága</p> <p>A törvény előtti egyenlőséghez és a méltányos tárgyaláshoz való jog</p> <p>A kínzás és a megalázó bánásmód tilalma</p>
Erőmű	<ul style="list-style-type: none"> Állampolgárság és részvétel Béke és erőszak Emberi jogok általában 	A résztvevők először összegyűjtik a mindennapi életben előforduló erőszak megnyilvánulási formáit, majd kreatív ötleteket keresnek kezelésükre és a hátterükben meghúzódó problémák megoldására.	<p>Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog</p> <p>A hátrányos megkülönböztetés tilalma</p> <p>Az egyén magánéletébe, családi ügyeibe, otthonába és levelezésébe való beavatkozás tilalma</p>

Title	Themes	Overview	Related rights
Erőszak az életben	<ul style="list-style-type: none"> • Béke és erőszak • Egészség • Háború és terrorizmus 	A résztvevők az emberek közötti közvetlen erőszakkal kapcsolatos saját tapasztalataikból kiindulva foglalkoznak az erőszak témájával.	Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog Gondolati, lelkiismereti és vallásszabadság A kínzás és a megalázó bánásmód tilalma
Fokról fokra	<ul style="list-style-type: none"> • Állampolgárság és részvétel • Demokrácia • Kultúra és sport 	A résztvevők szerepjáték és beszélgetés keretében foglalkoznak azzal, mit jelent az ifúsági részvétel, és milyen módon tudnának ők maguk nagyobb mértékben részt venni a helyi közösség életében.	Az ország közügyeinek irányításában és a szabad választásokon való részvétel joga A közösség kulturális életében való részvétel joga A vélemény és az információ szabadsága
Harc a vagyonért és a hatalomért	<ul style="list-style-type: none"> • Egészség • Globalizáció • Szegénység 	Szimulációs játék, melynek során a játékosok belekóstolnak a gazdagságért és a hatalomért folyó küzdelembe, és szembesülnek az egyenlőtlenességgel, valamint a szegénységgel járó igazságtalanságokkal.	Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség A megfelelő életszínvonalhoz való jog Az egészséghez, az élelemhez és a lakhatáshoz való jog
Három dolog	<ul style="list-style-type: none"> • Háború és terrorizmus • Környezet • Migráció 	Beszélgetés és piramisos rangsorolás révén a gyakorlat segít a résztvevőknek megérteni, milyen lehet, ha hirtelen menekülni kényszerül valaki.	A más ország által nyújtott menedékhez való jog A vallás és a meggyőződés szabadsága A vélemény és az információ szabadsága
Hová állsz?	<ul style="list-style-type: none"> • Állampolgárság és részvétel • Emberi jogok általában • Szegénység 	A véleményvonal módszerére épülő gyakorlatban a résztvevőknek szó szerint ki kell állniuk a véleményük mellett.	Az emberi jogok mindegyike
Hősnők és hősök	<ul style="list-style-type: none"> • Állampolgárság és részvétel • Diszkrimináció és intolerancia • Társadalmi nem 	Ebben a gyakorlatban a résztvevők egyéni, kiscsoportos és nagycsoportos munka keretében ötletelnek és vitáznak arról, hogy mit szimbolizálnak a hősök és hősnők, és mi a szerepük a szocializációban és a kultúrában? Majd a nemi sztereotípiák történelmi és kulturális gyökereiről, és mindennapi életünkben játszott szerepéről beszélgetnek.	Az egyenlőséghez való jog A hátrányos megkülönböztetés tilalma A vélemény és a kifejezés szabadsága
Idővonal	<ul style="list-style-type: none"> • Emberi jogok általában • Emlékezet • Vallás és meggyőződés 	A résztvevők közösen idővonalat készítenek, amelyen bejelölik az emberi jogok fejlődésében fontos szerepet játszó eseményeket i.e. 2000-től napjainkig, illetve megpróbálják elképzelni a jövőt.	Az oktatáshoz és az emberi jogi neveléshez való jog Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog A vallás és meggyőződés szabadsága
Jövőink	<ul style="list-style-type: none"> • Egészség • Gyermekek • Környezet 	Ebben a gyakorlatban a résztvevők a saját generációjuk jövőjével kapcsolatos reményeiket és aggodalmaikat gondolják végig, rajzolják le és beszélik meg. Szóba kerülnek többek között a jövő nemzedékeket érintő környezeti kérdések, a helyi fejlesztési programok és a lakosság igényei.	A vélemény szabadsága és az információhoz való hozzáférés joga A gyermek joga, hogy elmondhassa a véleményét az őt érintő kérdésekről, és azt figyelembe vegyék A megfelelő életszínvonalhoz való jog
Képjátékok	<ul style="list-style-type: none"> • Emberi jogok általában 	A gyakorlatban a résztvevők az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának cikkeit társítják képekhez.	Az emberi jogok mindegyike
Két város meséje	<ul style="list-style-type: none"> • Állampolgárság és részvétel • Környezet • Munka 	Táblás játék, amelyben a játékosok eldöntik, milyen városban szeretnének élni, és milyen társadalmi szolgáltatásokat szeretnének igénybe venni. Mindeközben olyan témákkal foglalkoznak, mint a társadalmi szolidaritás, az adófizetés vonatkozásai, valamint a helyi demokrácia fontossága.	A szociális biztonsághoz jog A tulajdonhoz való jog A megfelelő életszínvonalhoz való jog

Title	Themes	Overview	Related rights
Ki vagyok te?	<ul style="list-style-type: none"> Társadalmi nem Diszkrimináció és intolerancia Vallás és meggyőződés 	A gyakorlat kiscsoportos beszélgetéssel, ötleteléssel, rajzolással és közös beszélgetéssel segít feltárni az identitás fogalmához kapcsolódó témákat.	Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség A hátrányos megkülönböztetés tilalma Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog
Ködobálás	<ul style="list-style-type: none"> Béke és erőszak Gyermekek Háború és terrorizmus 	Ez a gyakorlat szerepjáték segítségével vizsgálja, hogy az emberek miért követnek el erőszakos cselekményeket.	Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog A jogalanyiség elismeréséhez való jog A törvény előtti egyenlőséghez való jog
Kölcsönös kapcsolatok	<ul style="list-style-type: none"> Állampolgárság és részvétel Demokrácia Emberi jogok általában 	Ez a gyakorlat az állampolgárok, a kormányzat, a civil szervezetek és a média demokratikus jogait és felelősségét tárgyalja.	Az ország közügyeiben és a szabad választásokon való részvétel joga Az információ és a kifejezés szabadsága Mindenkinek kötelességei vannak a közösséggel szemben
Lehet másképp?	<ul style="list-style-type: none"> Béke és erőszak Egészség Gyermekek 	Ez a szerepjátékon alapuló gyakorlat az emberek közötti közvetlen erőszak és a kortárs zaklatás és bántalmazás (bullying) témájával foglalkozik.	A megalázó bánásmód tilalma A méltósághoz való jog A mindenfajta fizikai és lelki erőszakkal szembeni védelemhez való jog
Makah bálnavadászát	<ul style="list-style-type: none"> Globalizáció Környezet Kultúra és sport 	Ez a gyakorlat kiscsoportos munkán, szimulációs játékon, csoportos vitán és a közös megegyezést célzó döntéshozatal gyakorlásán keresztül foglalkozik az óceánok és a tengeri erőforrások fenntartható használatáról, valamint az óslakos közösségek azon jogáról, hogy szabadon dönthessenek gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésükről.	A közösség kulturális életében való részvételhez fűződő jog Az élelemhez és a természeti erőforrásokhoz való hozzáféréshez fűződő jog Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog
Mecset Alvóvárosban	<ul style="list-style-type: none"> Állampolgárság és részvétel Diszkrimináció és intolerancia Vallás és meggyőződés 	A gyakorlat egy önkormányzati ülés szimulációja, melynek során a résztvevők egy hagyományosan keresztény környéken tervezett új mecset építése körüli vitában vesznek részt.	A hátrányos megkülönböztetés tilalma A vallás és a meggyőződés szabadsága A vélemény és az információ szabadsága
Meggyőződéseink	<ul style="list-style-type: none"> Diszkrimináció és intolerancia Kultúra és sport Vallás és meggyőződés 	A résztvevők összehasonlítják és megvitatják az általuk képviselt meggyőződéseket.	A vallás és a meggyőződés szabadsága A vélemény és az információ szabadsága A hátrányos megkülönböztetés tilalma
Mennyi az anynyi?	<ul style="list-style-type: none"> Egészség Háború és terrorizmus Oktatás 	A gyakorlatban vitára és közös döntések meghozására kerül sor. A résztvevők kis csoportokban döntenek el, hogy hogyan csoportosítanak át a világ katonai költségvetését négy Fenntartható Fejlesztési Cél (FFC) finanszírozási hiányának fedezésére.	Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog A fejlődéshez való jog A megfelelő életszínvonalhoz való jog Az egészséghez és az oktatáshoz való jog
Mindenki hallassa a hangját!	<ul style="list-style-type: none"> Állampolgárság és társadalmi részvétel Gyermekek Oktatás 	Kiscsoportos és közös vita többek között az oktatás és nevelés fogalmáról és eredményességéről – vagyis hogy mennyiben felel meg az elvárásoknak –, továbbá a döntési folyamatokban való részvételről.	Az oktatáshoz és azon belül az emberi jogi neveléshez való jog A vélemény és a kifejezés szabadsága Az ország közügyeiben való részvétel joga
Most mutasd meg!	<ul style="list-style-type: none"> Állampolgárság és részvétel Emberi jogok általában Gyermekek 	Ebben a drámajátékban a résztvevők bemutatják, mit jelentenek számukra az emberi jogok általánosságban, és megosztják ezzel kapcsolatos gondolataikat és elképzeléseiket.	Az emberi jogok mindegyike
Most nézd az én szememmel!	<ul style="list-style-type: none"> Fogyatékoság és fogyatékoság-alapú társadalmi megkülönböztetés Migráció Szegénység 	Nagyon egyszerű – nemformális helyzetben is jól használható – szabadtéri gyakorlat, melynek során a résztvevők valaki másnak a szemével fedezik fel a környezetüket.	Az emberi jogok mindegyike

Title	Themes	Overview	Related rights
Munka és család	<ul style="list-style-type: none"> • Diszkrimináció és intolerancia • Munka • Társadalmi nem 	Szerepjáték, mely többek között olyan témákkal foglalkozik, mint a reprodukciós jogok és a nőikkel szembeni hátrányos megkülönböztetés a munkahelyen.	<p>A szabadon megválasztott munkához és a szakszervezetekbe való belépéshez fűződő jog</p> <p>A házasságkötéshez és családalapításhoz fűződő jog</p> <p>A hátrányos megkülönböztetés tilalma</p>
Mutasd az ujjad!	<ul style="list-style-type: none"> • Béke és erőszak • Környezet • Migráció 	A gyakorlat szimulációs játékra épül, melynek keretében keressük a legkörnyezettudatosabb ifjúsági csoportot játékos verseny formájában. Az is kiderül, hogy vajon tisztességesen játszanak-e a játék során?	<p>A törvény előtti egyenlőséghez való jog</p> <p>Az élethez és az életben maradáshoz való jog</p> <p>Jog ahhoz, hogy a nemzetközi viszonyok tekintetében olyan rendszer uralkodjék, amelyben a jogok és a szabadságok teljes mértékben érvényesülhetnek</p>
Nyelvi akadályok	<ul style="list-style-type: none"> • Diszkrimináció és intolerancia • Háború és terrorizmus • Migráció 	Ez a szerepjáték megmutatja, milyen nehézségekkel találják szemben magukat a menedékkérők, amikor menedékkért folyamodnak. Szó lesz többek között a menekülteket érő frusztrációkról és érzelmi hatásokról, a nyelvi akadályok leküzdéséről, valamint a kérelmek elbírálása során előforduló hátrányos megkülönböztetésről.	<p>A más ország által nyújtott menedékhez való jog</p> <p>Az etnikai és a származási országon alapuló diszkrimináció tilalma</p> <p>Az ártatlanság vélelméhez való jog</p>
Oktatást mindenkinek?	<ul style="list-style-type: none"> • Állampolgárság és részvétel • Gyermekek • Oktatás 	A gyakorlat során a résztvevőknek meg kell találniuk az összeillő kártyapárokat, miközben végiggondolják, mennyire egyenlőtlenül férnek hozzá a fiatalok az oktatáshoz a világ különböző részein, és hogy miként érhető el az ENSZ 4. Fenntartható Fejlődési Célja: a mindenki számára elérhető minőségi oktatás.	<p>Az oktatáshoz való jog</p> <p>A teljes testi, lelki, szellemi, erkölcsi és szociális fejlődéshez való jog</p> <p>Az egyenlőséghez való jog</p>
Rajzos „most mutasd meg”	<ul style="list-style-type: none"> • Emberi jogok általában 	Csapatjáték, melynek során a játékosok az emberi jogokhoz kapcsoló fogalmakat rajzos formában ábrázolják.	<p>A vélemény és a kifejezés szabadsága</p> <p>Gondolatszabadság</p> <p>Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség</p>
Szakszervezeti tárgyalás	<ul style="list-style-type: none"> • Állampolgárság és részvétel • Demokrácia • Munka 	Szimulációs gyakorlat, melynek során a munkáltató, a munkavállalók és a szakszervezeti képviselők egyeztetnek a bérekről és a foglalkoztatási feltételekről.	<p>A munkához való jog</p> <p>A méltányos munkafeltételekhez való jog</p> <p>A szakszervezet alakításának és az ahhoz való csatlakozásnak a joga, valamint a sztrájkjog</p>
Szavazzunk vagy ne szavazzunk?	<ul style="list-style-type: none"> • Állampolgárság és részvétel • Demokrácia • Emberi jogok általában 	A résztvevők felmérést készítenek saját környezetükben a politikai választásokon való részvételről és az állampolgári aktivitásról.	<p>Az ország közügyeiben és a szabad választásokon való részvétel joga</p> <p>A vélemény és a kifejezés szabadsága</p> <p>A békés gyülekezéshez és egyesüléshez való jog</p>
Szófelhő	<ul style="list-style-type: none"> • Emlékezet • Háború és terrorizmus • Kultúra és sport 	A résztvevők közösen létrehozhatnak egy „szófelhőt”, amely kifejezi a háborús emlékművek által kiváltott gondolataikat és érzéseiket.	<p>Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog</p> <p>A kulturális életben való részvételhez fűződő jog</p> <p>Gondolati és lelkiismereti szabadság</p>
Te is más vagy – te sem vagy más	<ul style="list-style-type: none"> • Diszkrimináció és intolerancia • Globalizáció • Média 	Rövid kvíz, amely elég provokatív ahhoz, hogy önmagában is érdekes legyen, ugyanakkor a sztereotípiák kapcsán tartalmas csoportos beszélgetés kiinduló pontja lehet.	<p>Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség</p> <p>A hátrányos megkülönböztetés tilalma</p>
Tégy egy lépést előre!	<ul style="list-style-type: none"> • Diszkrimináció és intolerancia • Emberi jogok általában • Szegénység 	Mindenki egyenlő, de egyesek egyenlőbbek a többiekénél. Ebben a gyakorlatban a résztvevők különböző szerepeket kapnak, és aszerint lépnek előre, hogy az általuk játszott személyeknek milyen esélyeik és lehetőségeik vannak az életben.	<p>Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség</p> <p>Az oktatáshoz való jog</p> <p>A jó egészség és a jóllét biztosításához szükséges életszínvonalhoz való jog</p>

Title	Themes	Overview	Related rights
Terrorizmus	<ul style="list-style-type: none"> • Béke és erőszak • Globalizáció • Háború és terrorizmus 	A résztvevők szituációs kártyák segítségével megvitatják, hogy mitől számít egy cselekmény terrorcselekménynek, és meghatározzák, mi a terrorizmus.	<p>Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog</p> <p>A kínzás és a megalázó bánásmód tilalma</p> <p>A békéhez való jog</p>
Úton Egyenlőségföldjére	<ul style="list-style-type: none"> • Diszkrimináció és intolerancia • Oktatás • Társadalmi nem 	A résztvevők kics csoportos munka keretében, képzeletük és rajz segítségével dolgozzák fel a nemek közötti egyenlőség és a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés témakörét.	<p>A nemi alapú hátrányos megkülönböztetés tilalma</p> <p>A házassághoz és a családalapításhoz való jog</p> <p>Törvény előtti egyenlőség</p>
Válasz a rasszizmusra	<ul style="list-style-type: none"> • Béke és erőszak • Diszkrimináció és intolerancia • Kultúra és sport 	Egy rasszista előítéletekkel kapcsolatos esetet feldolgozó szerepjáték alapján a résztvevők olyan témákkal foglalkoznak, mint a rasszizmus és az előítéletek bizonyos formái (jelen esetben a romaellenesség), valamint a rasszizmus kezelése iskolákban vagy egyéb oktatási intézményekben.	<p>Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség</p> <p>A hátrányos megkülönböztetés tilalma</p> <p>Gondolati, lelkiismereti és vallásszabadság</p>
Változnak az idők	<ul style="list-style-type: none"> • Globalizáció • Oktatás • Vallás és meggyőződés 	A résztvevők megbeszélik, hogyan jönnek létre és miként szilárdulnak meg bizonyos meggyőződések, vélekedések, valamint azt is, hogy ezek miért és hogyan változnak az idők során.	<p>Gondolati, lelkiismereti és vallásszabadság</p> <p>A vélemény és a kifejezés szabadsága</p> <p>A közösség kulturális életében való részvétel joga</p>
Vigyázz, figyelünk!	<ul style="list-style-type: none"> • Állampolgárság és részvétel • Globalizáció • Környezet 	A gyakorlat során a résztvevők végiggondolják egy pamutpóló előállításának társadalmi, gazdasági és környezeti költségeit. Ezután megterveznek és megvalósítanak egy akciót a kapcsolódó emberi jogi jogsértésekkel szemben.	<p>A szabadon megválasztott munkához és a szakszervezethez való csatlakozáshoz fűződő jog</p> <p>A megfelelő életszínvonalhoz való jog</p> <p>A biztonságos és egészséges környezethez való jog</p>
Virágozzék ezer virág	<ul style="list-style-type: none"> • Emberi jogok általában • Gyermekek • Vallás és meggyőződés 	Kreatív gyakorlat, mely az emberi jogokról általánosságban szóló beszélgetésbe megy át: mik azok az emberi jogok, miért léteznek, és hogyan tudjuk védelmezni őket.	Az emberi jogok mindegyike
Vitassuk meg!	<ul style="list-style-type: none"> • Állampolgárság és részvétel • Demokrácia • Emberi jogok általában 	A gyakorlat során a résztvevők érvelnek és vitatkoznak, többek között a demokratikus jogok és kötelességek, valamint a demokratikus vita témájában.	<p>Az ország közügyeiben és a szabad választásokon való részvétel joga</p> <p>A vélemény és a kifejezés szabadsága</p> <p>Gondolatszabadság</p>
Emberi jogi naptár	<ul style="list-style-type: none"> • A témakörök mindegyike 	Jeles napok, amikor a világ különböző pontjain megemlékezünk az emberi jogokról, tisztelgünk az emberi jogi hősök emléke előtt, felidézük az emberi jogokat ért jogsérelemeket, és megünnepeljük a sikereket. A listába az ENSZ által elismert, illetve civil szervezetek által számon tartott világnapok, valamint történelmi események évfordulóit kerültk.	Az emberi jogok mindegyike
Jégtörők és bemelegítő gyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> • Bármelyik témához, illetve a Kompaszban található bármelyik gyakorlat kiegészítésére 	Az itt ismertetett jégtörő és bemelegítő gyakorlatok nemcsak a pozitív légkör megteremtésében segítenek, hanem az emberi jogi témákkal való szórakoztató ismerkedéshez is jól használhatóak.	Az emberi jogok mindegyike
Áttekintő gyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> • Bármelyik témához, illetve a Kompaszban található bármelyik gyakorlat kiegészítésére 	Az áttekintés elengedhetetlen része az ebben a kézikönyvben alkalmazott módszertani megközelítés, a tapasztalati tanulás folyamatának. Az itt ismertetett gyakorlatok egyszerű és szórakoztató módon segítik, hogy a résztvevők tanuljanak tapasztalataikból. Használhatjuk őket az egyes Kompasz-gyakorlatok után, de nem helyettesíthetjük a részletes feldolgozást és értékelést.	<p>Az emberi jogi neveléshez való jog</p> <p>Az oktatáshoz való jog</p> <p>A részvételhez való jog</p>

A gyermekek jogai

„A súlyos különbségek világában a gyermekek jelentik azt az egyesítő erőt, amely képes mindannyiunkat összehozni a közös értékek védelmében”

Graça Machel-Mandela

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Gyermekek • Emberi jogok általában • Oktatás
Nehézségi szint	2
Csoportlétszám	Tetszőleges (3-4 fős kiscsoportok)
Szükséges idő	60 perc
A gyakorlatról	<p>A gyakorlat során a résztvevők a piramisos rangsorolás segítségével beszélgetnek a Gyermekek jogairól szóló egyezményről, és annak kapcsán az alábbiakról:</p> <ul style="list-style-type: none"> • alapvető emberi jogok és a gyermek különleges jogai az Egyezmény értelmében; • az Egyezményben foglalt köteleességek és felelőségek; • a jogok érvényesítésének mikéntje.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • A gyermekek jogai(nak mindegyike) • A gyermek joga a szabad véleménynyilvánításhoz az őt érintő minden kérdésben • A gyermek joga a gazdasági kizsákmányolással szembeni védelemhez • A gyermek joga a pihenéshez, a szabadidő eltöltéséhez és ahhoz, hogy saját kultúráját gyakorolhassa
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • A Gyermekekjogi Egyezménnyel kapcsolatos ismeretek bővítése • Az információk kritikus feldolgozásához és a mindennapi tapasztalatokkal való összekapcsolásához szükséges készségek fejlesztése • A felelősséggel, szolidaritással, igazságossággal és az egyenlőséggel kapcsolatos érzelmek erősítése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Állításokat tartalmazó kártyák, csoportonként egy csomag • Nagy papírlap a plakát elkészítéséhez, filctollak • Elegendő hely ahhoz, hogy a csoportok külön tudjanak dolgozni
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Olvassuk el a Gyermekekjogi Egyezmény összefoglalóját (486. oldal). Az Egyezmény cikkeit szedjük listába egy nagy papírlapon, majd az így elkészült plakátot rakjuk ki a falra. • Nézzük át az állításokat tartalmazó kártyákat, és keressük meg a vonatkozó pontokat az Egyezményben. Gondoljuk végig, hogy az adott csoport számára mely cikkek szolgáltatják a legérdekesebb vitatémákat. Mely témák érinthetik leginkább az adott csoport tagjait? Melyek lesznek a legmegosztóbbak? Dönthetünk úgy is, hogy más cikkeket választunk, és saját kártyákat készíthetünk. • Minden csoport számára készítsünk elő egy kártyacsomagot. Helyezzük mindegyik csomagot egy borítékba, hogy ne keveredjenek össze.

Gyermekek

Emberi jogok általában

Oktatás

2. szint

Tetszőleges (3-4 fős kiscsoportok)

60 perc

A gyakorlat menete

1. Kezdjük az Egyezmény rövid áttekintésével. Kérdezzük meg, mit tudnak róla a résztvevők. Mutassuk be az előkészített plakátot, és röviden beszéljük át a főbb cikkeket.
2. Alkossunk 3-4 fős csoportokat. Osszuk ki nekik az állításokat tartalmazó borítékokat.
3. Magyarázzuk el a piramisos rangsorolás módját (64. oldal). Mindegyik csoport vitassa meg a kilenc állítást. A résztvevők gondolják végig, melyik mennyire lényeges a saját életükben. Ezután rendezzék el az állításokat fontossági sorrendben rombusz (vagyis dupla piramis) alakzatban. Tegyék az asztalra a legfontosabb állítást, majd helyezzék ez alá, egymás mellé a következő két legfontosabbat. Ezek alá kerüljön három állítás, amelyeket közepes fontosságúnak gondolnak. A negyedik sorban ismét két kártya legyen, az ötödik sorban pedig egy kártya: az az állítás, amelyet a legkevésbé tartanak fontosnak. Ilyen módon a kártyák a fent leírt alakzatban (◇) helyezkednek majd el.
4. Adjunk a csoportoknak 25 percet, hogy megbeszéljék és eldöntsék a fontossági sorrendet.
5. Amikor mindegyik csoport végzett a feladattal, sétáljanak körbe a teremben, és nézzék meg, melyik csoport milyen rangsort alakított ki. Ezután hívjuk össze az egész csoportot a gyakorlat közös feldolgozásához.

Feldolgozás és értékelés

Először mindegyik csoport ismertesse, mire jutottak a beszélgetés során, majd beszéljük meg, hogy tetszett nekik a gyakorlat, és mit tanultak belőle.

- Hogyan néznek ki egymáshoz képest a különböző csoportok által kialakított rangsorok? Miben hasonlítanak, és miben különböznek?
- Mi az oka annak, hogy az emberek különböző dolgokat tartanak fontosnak, illetve nem fontosnak?
- Mondhatja azt valaki, hogy az én környezetemben, helyzetemben, adott közösségben egy bizonyos jog fontosabb egy másiknál, de általánosságban nem lehet kijelenteni, hogy az egyik jog eleve fontosabb, mint a másik. Miért van ez?
- Azután, hogy meghallgattátok mások véleményét, van-e olyan csoport, amelyik esetleg szeretné megváltoztatni az eredeti rangsorolását? Ha igen, melyik érv befolyásolt a legerősebben?
- Vannak-e olyan jogok, amelyeket a ti környezetetekben nem tartanak tiszteletben? Melyek azok és miért?
- Vannak-e olyan jogok, amelyek az Egyezményben nem szerepelnek, de szerintetek fontos lenne belevenni?
- Szerintetek miért van szükség arra, hogy a gyermekek jogait külön egyezmény is védje?
- Ha a gyermekek jogairól külön egyezmény rendelkezik, nem lenne-e érdemes a 18–30 éves fiatalok számára is létrehozni egy saját egyezményt? Milyen különleges jogokat kellene tartalmaznia egy, a fiatalok jogairól szóló egyezménynek?
- Bár a Gyermekjogi Egyezmény elvileg biztosítja ezeket a jogokat a gyerekek számára, szerintetek a valóságban mennyi esélye van annak, hogy a gyerekek érvényesíteni is tudják ezeket a jogokat?
- Milyen eszközei és lehetőségei vannak a gyerekeknek arra, hogy érvényesítsék a jogukat?
- Ha a jogok érvényesítésének egyik módja a demokratikus folyamatokban való részvétel, mit tehettek ti most azért, hogy jogaitok otthon, az iskolában vagy a közösségekben valóban érvényesüljenek? Mely jogok azok, amelyeket ti magatok a saját életetekben különösen fontosnak tartotok?
- Használhatnak-e a városokban magas frekvenciájú, csak a fiatalok által hallható sípoló hangot kibocsátó hangfegyvert, hogy a fiatalok csoportjait távol tartsák egyes közterületektől? A fiatalok mely jogait sérti ez?
- A ti közösségekben vagy környezetetekben kihez fordulhatnak a gyerekek, ha jogsérelmet érte őket?

Május utolsó
vasárnapja
Gyereknep
(Magyarország)

November 20.
Gyermekek
világnapja

Tanácsok a csoportsegítőnek

A piramisos rangsorolás módszeréről további információk az 1. fejezet *Hogyan használjuk a Kompaszt az emberi jogi nevelésben?* című részében (44. oldal) található. Hangsúlyozzuk, hogy a kártyák rangsorolását illetően nincs helyes vagy helytelen megoldás. Fontos látni, hogy mindenki különböző tapasztalatokkal rendelkezik, ezért más-más dolgokat tarthatnak fontosnak – és ezt tiszteletben kell tartani. Ugyanakkor próbáljanak meg minden csoportban közös megegyezésre jutni a sorrendet illetően – hiszen a való életben is szükség van időnként fontossági sorrendre és annak megfelelő döntésekre, úgy, hogy az mindenki számára a lehető legjobb legyen.

A gyakorlat elején, illetve a feldolgozás során is hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a rangsoroláskor az a lényeg, hogy a résztvevők saját életében mi fontos és mi kevésbé. Nincs értelme általánosságban a jogok között fontossági sorrendet felállítani. Az emberi jogok oszthatatlanok; így nem lenne helytálló például az a kijelentés, hogy az oktatáshoz való jog fontosabb, mint a szólásszabadság. Olyan kijelentést viszont lehet tenni, hogy például a mi vidékünkön az oktatáshoz való jog jelenleg előrébb való, mivel iskolánk nincs, szabad sajtónk viszont van.

Variációk

A kilenc cikk helyett választhatunk csak nyolcat a rangsoroláshoz, és egy kártyát üresen hagyhatunk a csoportok számára – így a kilencediket ők maguk nevezhetik meg.

Tegyük az állításokat tartalmazó kártyákat egy kalapba, és a résztvevők egymás után húzzanak ki egyet, és beszéljenek róla egy percig. Ehhez a módszerhez további információt találhatunk a *Csak egy perc* című gyakorlat leírásában (141. oldal).

Kérjük meg a csoportokat, hogy írjanak a Gyermekjogi Egyezmény egy kiválasztott cikkével kapcsolatban egy rövid történetet, vagy adjanak elő egy rövid jelenetet egy ahhoz kapcsolódó esetről vagy helyzetről. A történet/szerepjáték alapja lehet akár egy, a médiából vett esemény is: valami olyasmi, amit filmen vagy színházban hallottak vagy láttak, könyvben vagy újságban olvastak. A szerepjátékot fel lehet építeni úgy, hogy a résztvevők a jogsértő történettel kezdenek, és ezután megoldási lehetőségeket rögtönöznek; vagy olyan változatokat adnak elő, amelyekkel az adott történés megelőzhető lett volna, illetve ahogyan az adott típusú jogsértés általánosságban megelőzhető lenne.

Javaslatok a folytatáshoz

Hívjunk meg beszélgetni egy olyan szakembert, aki jól ismeri a Gyermekjogi Egyezményt: egy jogászt (bíró, ügyvéd, ügyész), egy gyerekeknek szóló segélyvonalat működtető szervezet munkatársát; egy gyermekpszichológust; vagy valakit az ombudsmani hivatalból. A beszélgetés előtt az ötletörze módszerét alkalmazva közösen gondoljuk át, milyen főbb típusai vannak a gyermekeket érő emberi jogi jogsérelmeknek: például gyermekbántalmazás, szexuális kizsákmányolás, elhanyagolás, kortárs bántalmazás (bullying) stb. Kérdezzük meg az előadótól, hogy a helyi közösségben mire milyen felelősség hárul a gyermekek jogainak védelmével kapcsolatban: például szülők, rendőrség, segélyvonalak, szociális munkások stb. Kérjünk tanácsot arról is, hogy mi a teendő akkor, ha valaki erőszak szemtanúja lesz – különösen, ha például olyan súlyos esetről van szó, ahol a szomszéd bántalmazza a gyermekeit. Az ilyen kérdéseket nagyon óvatosan, körültekintően és elővigyázatosan kell kezelni.

Válasszunk ki egy, a csoport számára érdekes és fontos témát, és kérjük meg a résztvevőket, hogy beszéljék meg és tárják fel, konkrétan milyen módon sérülnek annak kapcsán a gyermekek jogai. Térjenek ki arra is, hogy a megsértett jog hogyan viszonyul a többi ember jogaihoz, és érdekellentét esetén hogyan lehetne mindenki számára kielégítő egyensúlyt kialakítani. Ha szeretnének, a Debatepedia vitaoldalra is írhatnak bejegyzést. Ajánlott témák például: szankciók a gyermekmunka felszámolása érdekében; gyermekek joga a biológiai szülei megismerésére;

óvszer az iskolákban; mobiltelefon az iskolákban; a választójogi korhatár csökkentése; alkohol-fogyasztás korhatárának csökkentése. Ezek és további témák megtalálhatóak (angol nyelven) a <http://debatepedia.idebate.org/en/index.php/Category:Youth> oldalon.

Tájékozódjunk az Európa Tanács ifjúsági területen végzett munkájával kapcsolatban. Információkat találhatunk többek között a www.coe.int/en/web/children oldalon („Building a Europe for and with Children”).

Tanulmányozzunk a fiatalok társadalmi részvételével kapcsolatos különböző témákat a Fokról fokra című gyakorlat (185. oldal) segítségével.

A gyerekek és fiatalok gyakran érezhetik úgy, hogy hátrányos megkülönböztetés éri őket. Ha a csoport szeretne elmélyedni a diszkriminációval kapcsolatos kérdésekben, végezzék el a Te is más vagy – te sem vagy más! című gyakorlatot (319. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

Ha iskolai környezetben dolgozunk, vizsgáljuk meg a diákokkal együtt az iskola házirendjét, pedagógiai programját és tantervét, és ez alapján azt is, hogy hogyan teljesíti az iskola a Gyermeke jogi Egyezményben foglalt kötelezettségeit. Például olyan oktatást nyújt-e, amely segíti a gyermek személyiségének, tehetségének és képességeinek kibontakoztatását, vagy túlságosan nagy hangsúlyt helyez a vizsgákra való felkészülésre? Joga van-e a diákoknak arra, hogy az őket érintő valamennyi kérdésben szabadon kinyilvánítsák véleményüket? Kellően figyelembe veszik-e a diákok véleményét? Vagyis van-e például diákönkormányzat, és az mennyire hatékony? Az iskolai fegyelem fenntartásának módja összhangban van-e a diákok méltóságával? Hogyan kezeli az iskola a rasszista megnyilvánulásokat és az iskolai bántalmazást?

Beszéljük meg, hol lenne helye változtatásoknak, és milyen lépéseket lehetne és kellene tenni a problémák megoldására. Nézzük meg Cselekvés az emberi jogokért című fejezetet (381. oldal), és készítsünk tervet. Legyünk körültekintőek, és ne szaladjunk bele nagy lendülettel olyan dolgokba, amelyekkel (szükségtelenül) felbosszantjuk a tanárokat, különösen akkor, ha esetleg a tanárok ezt hatalmi harcként értelmezhetik.

Ha ifjúsági klub vagy ifjúsági szervezet keretében foglalkozunk a fiatalokkal, vizsgáljuk meg a résztvevőkkel együtt a szervezet irányítási politikáját és a részvételi lehetőségeket.

A résztvevők hozzájárulhatnak a Debatepedia oldalon folyó valamelyik vitához is: <http://debatepedia.idebate.org/en/index.php/Category:Youth>

További információk

Az 5. fejezet online verziójának (www.coe.int/compass) Gyermekek című részében sok hasznos linkeket találunk, amelyek elvezetnek olyan oldalakra, ahol további háttéranyagokat találhatunk a témával kapcsolatban: pl. a Gyermeke jogi Egyezmény teljes szövege, az UNICEF éves jelentései a világ gyermekeinek helyzetéről, valamint a gyermekek jogaira vonatkozó egyéb könyvek és kiadványok.

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése felszólított a fiatalok oszlatására használt magas frekvenciájú hangfegyverek betiltására. A Közgyűlés 2010. júniusi találkozásán állást foglalt a fiatalokat hátrányosan diszkrimináló akusztikus eszközök, többek között a moszkitonak nevezett hangfegyver betiltása mellett. Ez az eszköz olyan erős hangot bocsát ki, amelyet 20 éves kor alatt szinte mindenki meghall, 25 év felett viszont alig valaki. Célja megakadályozni a fiatalok köztéri lézengését. Az Európa Tanács tagállamait képviselő parlamenti képviselők közül álló Közgyűlés által egyhangúlag elfogadott ajánlás szerint a „rendkívül agresszív” eszköz alkalmazása diszkriminatív a fiatalokkal szemben, úgy kezeli őket, mintha a köztereken „nemkívánatos madarak vagy kártevők” lennének. A módszer emberi jogokat is sérthet, például a magánélet-höz és a gyülekezés szabadságához való jogot, valamint megalázó bánásmódnak is minősülhet, ugyanis a fülben fájdalmat idéz elő.

„Ha a 16 évesek elég idősek ahhoz, hogy az Önök által szabályozott ipar által szennyezett vizet igyák, ha a 16 évesek elég idősek ahhoz, hogy az állami szeméttel szeméttel szennyezett levegőt szívják, ha a 16 évesek elég idősek ahhoz, hogy a minősíthetetlen drog- és bűnmegelőzési politika miatt veszélyessé vált utcákon sétáljanak, ha a 16 évesek elég idősek ahhoz, hogy a világ leggazdagabb országában szegénységben éljenek, ha a 16 évesek elég idősek ahhoz, hogy a világ legrosszabb egészségügyi rendszerével bíróságon megbetegedjenek, ha a 16 évesek elég idősek ahhoz, hogy az Önök által alulfinanszírozott iskolákban tanuljanak, akkor a 16 évesek elég idősek ahhoz is, hogy részt vegyenek a helyzet jobbá tételében.

Rebecca Tilson, 14, a minnesotai képviselőház albizottsága előtt a választójogi korhatár csökkentéséről tartott beszédnek részlete, 1991

Segédlet

Állítások

Fénymásoljuk le az alábbi segédletet, vágjuk csíkokra, és készen is vannak a kártyák.

A gyermeknek joga van ahhoz, hogy minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, és a gyermek véleményét kellően tekintetbe kell venni. A gyermeket megilleti a véleménynyilvánítás szabadsága.

Tiszteletben kell tartani a gyermek jogát a gondolati, a lelkiismereti és a vallásszabadsághoz. A gyermeket megilleti a szabad egyesülés és a békés gyülekezés joga.

A gyermeket nem szabad alávetni magánéletével, családjával, otthonával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig becsülete vagy jó hírneve elleni jogtalan támadásnak.

A gyermek felneveléséért és fejlődéséért elsősorban a szülei felelősek.

A gyermeknek joga van az oktatáshoz. A részes államok az alapfokú oktatást mindenki számára kötelezővé, elérhetővé és ingyenessé teszik. Az iskolai fegyelmet a gyermek méltóságával összeegyeztethető módon kell fenntartani. A gyermek oktatásának a következő célokra kell irányulnia: a gyermek személyiségének kibontakoztatása, szellemi és fizikai képességeinek és tehetségének fejlesztése; az emberi jogok és alapvető szabadságok tisztelete; a szabad társadalomban folytatott felelősségteljes élet kialakítása a béke, barátság, megértés, tolerancia és egyenlőség szellemében; valamint a természeti környezet iránti tisztelet kialakítása.

A gyermeknek joga van a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez, a játékhoz, és ahhoz, hogy szabadon részt vehessen a kulturális és művészeti életben.

A gyermeket meg kell védeni a gazdasági kizsákmányolással szemben, és meg kell védeni attól, hogy bármiféle kockázattal járó, életére és fejlődésére ártalmas munkát kelljen végeznie. A gyermeket meg kell védeni a szexuális kizsákmányolás, a szexuális erőszak minden formájától, beleértve a prostitúciót és a pornográf tartalmak előállítását vagy bármely más, törvénytelen szexuális gyakorlaton keresztül elkövetett kizsákmányolást, visszaélést és erőszakot.

A részes államok megtesznek minden lehető gyakorlati intézkedést a fegyveres konfliktus által érintett gyermekek védelmében és gondozásban részesítésére.

Minden, szabálysértéssel vagy bűncselekmény elkövetésével gyanúsított gyermek esetében biztosítani kell, hogy mindaddig ártatlannak tekinthetők, ameddig bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították. Biztosítani kell számára a jogi segítségnyújtást a büntetőeljárásban, és nem kényszeríthető arra, hogy maga ellen tanúskodjék vagy beismerje bűnösségét. Joga van ahhoz, hogy magánéletét teljes mértékben tiszteletben tartsák, valamint a korának, jólétének és helyzetének megfelelő elbánást biztosítsanak. Sem halálbüntetés, sem a szabadlábba bocsátás kilátása nélküli életfogytiglani börtönbüntetés nem szabható ki olyan bűncselekmények esetében, amelyek elkövetésével 18 éven aluli gyermeket vádolnak.

Egészség

Globalizáció

Diszkrimináció és intolerancia

4. szint

16 - 40

190 perc

A gyógyszerek elérhetősége

"Az érintett állampolgárok közös, egységes fellépésével igazi változást lehet elérni!"

Zackie Achmat, a Treatment Action Campaign aktivistája

Témakörök

- Egészség
- Globalizáció
- Diszkrimináció és intolerancia

Nehézségi szint 4

Csoportlétszám 16–40 fő

Szükséges idő 190 perc

A gyakorlatról

Szimulációs gyakorlat a Dél-afrikai Köztársaságban az AIDS-gyógyszerekkel kapcsolatban 2001-ben lezajlott bírósági eljárás alapján. A gyakorlat a következő témákat érinti:

- HIV/AIDS és a gyógyszerek hozzáférhetősége;
- olyan helyzetek lehetséges megoldása, ahol a jogokra épülő követelések ütköznek egymással.

Érintett jogok

- Az élethez és az emberi méltósághoz való jog
- A tudományos eredményekkel összefüggő erkölcsi és gazdasági érdekek védelméhez való jog
- Az egészséghez való jog

Célok

- Az egészséghez, különösen a megfizethető gyógyszerekhez való hozzáféréshez, valamint a HIV/AIDS megelőzéséhez és kezeléséhez fűződő jogok tudatosítása
- A kommunikációs és az együttműködési készségek, továbbá a konszenzusos megegyezés eléréséhez szükséges készségek fejlesztése
- A szolidaritás és az igazságérzet erősítése

Eszközök

- Flipchart-papír és tollak
- Szerepkártyák
- Feladatleírás a kiscsoportos munkához (résztevőnként egy)
- 10x6 cm-s zöld és piros kártyák (résztevőnként egy zöld és egy piros)
- Elegendő hely a nagycsoportos és kiscsoportos munkához

Előkészítés

Az első részhez:

- Másoljuk le a szerepkártyákat, minden résztvevőnek jusson egy

A második részhez:

- Másoljuk le feladatleírást annyi példányban, ahány résztvevő van
- Készítsünk minden résztvevő számára egy zöld és egy piros kártyát

A gyakorlat menete

A gyakorlat két részből áll. Az első részben egy bírósági tárgyalást játszanak el a résztvevők, a másodikban pedig megpróbálnak közös megegyezésre jutni.

Első rész: Bírósági tárgyalás (65 perc)

1. Ismertessük a történet hátterét.

Az AIDS-járvány az egész világot súlyosan érinti, Dél-Afrikában pedig különösen nagy kihívást jelent, mert több millió ember betegedik meg és hal bele csak azért, mert nem tudják kifizetni a drága gyógyszereket, amelyekre szükségük lenne. A szenvedésük és haláluk

December 1.
AIDS-ellenes
világnap

elkerülhető lenne. Az egyetlen megoldást az eredeti gyógyszerek lemásolásával gyártott, olcsóbban elérhető gyógyszerek jelenthetik – ezt azonban az eredeti készítményeket előállító vezető gyógyszeripari cégek ellenzik. Ezek a gyógyszeripari cégek meg akarják védeni a szellemi tulajdonhoz fűződő jogukat, így összefogtak, hogy megakadályozzák a különböző országokat abban, hogy a gyógyszereket lemásolják, és az így gyártott készítményeket hozzáférhetőbb áron piacra dobják. Beperelték a Dél-afrikai Köztársaságot, mert az állam a HIV/AIDS elleni gyógyszerek olcsóbb utánpótlását terjeszti.

2. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy a gyakorlat során ennek a Dél-afrikai Köztársaságban 2001-ben lezajlott pernek az első lépését, az előzetes meghallgatást fogják eljátszani. A tárgyalás a következő kérdések körül forog: A tulajdonhoz való jog védelme indokolhatja-e azt, hogy emberek egy csoportjának az élethez és emberi méltósághoz való jogát veszélybe sodorjuk? Az élethez és az egészséghez való jog elégséges alapot szolgáltat-e a tulajdonhoz való jog felülírásához?
3. A résztvevőket osszuk négy, egyenlő létszámú csoportra. Az első csoport a Pharma Rt. gyógyszeripari nagyvállalatot, a második a dél-afrikai államot, a harmadik az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő kampányszervezetet, a Treatment Action Campaign képviselőit, a negyedik csoport tagjai pedig a bírakat fogják alakítani.
4. Osszuk ki a csoportoknak a megfelelő szerepkártyákat.
5. Adjunk a résztvevőknek 25 percet arra, hogy elolvassák a szerepkártyájukat, és előkészítsék az érveiket és/vagy kérdéseiket a tárgyalásra. Minden csoport válasszon egy szóvivőt, valamint egy-két felszólalót, akik alátámasztják majd a szóvivő érvelését, és segítenek a felmerülő kérdések megválaszolásában.
6. Miután minden csoport elkészült, hívjuk össze a résztvevőket. Továbbra is a csoportjaikkal együtt üljenek, de immár a közös tárgyalás megkezdésére készen.
7. Először a Pharma Rt. gyógyszercég és a dél-afrikai állam képviselői kapnak 55 percet, hogy felvázolják az álláspontjukat, és felvessék kérdéseiket. A csoportokat a bírák mutatják be és szólítják fel.
8. A következő lépésben a bírának 10 perc áll rendelkezésére, hogy reagáljanak a csoportok felvetéseire, válaszoljanak a tárgyalás menetével kapcsolatban hozzájuk intézett kérdésekre, és összefoglalják az elhangzott álláspontokat és érveket.

Második rész: a közös megegyezés kidolgozásának folyamata (100 perc)

1. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alakítsanak négyfős csoportokat úgy, hogy minden csoportban legyen egy-egy résztvevő a négy különböző oldalról: a Pharma Rt.-től, az állam részéről, a kampányszervezettől és a bírák közül.
2. Osszuk ki a kics csoportos munkára vonatkozó feladtleírást és fejenként egy-egy piros és zöld kártyát. Győződjünk meg róla, hogy mindenki érti a feladatot, és világos számukra, hogy a kártyákat hogyan használhatják majd.
3. Adjunk a csoportoknak 30 percet arra, hogy megpróbáljanak egyezsége jutni az egymással ütköző jogok és követelések közötti konfliktusban.
4. Ezután hívunk össze mindenkit, és kérjük meg a résztvevőket, hogy csoportonként 5 percen foglalják össze, mire jutottak. Az összefoglalókban elhangzó főbb megoldási javaslatokat és megfontolásokat jegyezzük fel a flipchartra.
5. Miután minden csoport bemutatta az álláspontját/megoldási javaslatát, térjünk át a döntéshozatali folyamat megvitatására. A beszélgetés kibontakozását elősegíthetik például az alábbi kérdések:
  - Mennyire volt könnyű/nehéz megegyezésre jutni?
  - Mik ennek a konfliktusmegoldási megközelítésnek az előnyei/hátrányai?
  - Felmerült-e bármilyen feszültség annak kapcsán, hogy a cél egyrészt az volt, hogy jusson egyezsége, másrészt az, hogy a csoport minden tagja részt vegyen a döntésben?
  - Mik voltak a leghevesebb vitát kiváltó problémák, kérdések?

6. A gyakorlat lezárásához felolvashatjuk a bíróság 2001. április 19-én hozott határozatának alábbi részletét:

„A cél [...], hogy elősegítsük a gyógyszerekhez való olcsóbb hozzáférést [...], nemes cél, és a HIV/AIDS-járvány vonatkozásában az állam legfőbb alkotmányos kötelezettsége is, mely szorosan kapcsolódik az államnak az alapvető jogok tisztelete, védelme, előmozdítása és biztosítása terén fennálló kötelességéhez; ezen alapvető jogok közé tartozik az emberi méltósághoz és az élethez való jog (amelyek minden más jog forrásának is minősülnek). Alaptalannak nyilvánítjuk [...] a felperesek (azaz a gyógyszeripari vállalatok) által a [gyógyszerfelügyeletről szóló] törvénnyel szemben támasztott kifogást.”

Feldolgozás és értékelés

A feldolgozás már a gyakorlat második részében folytatott beszélgetés során megkezdődik. Ennek folytatásaként a résztvevőkkel tekintsünk most vissza a folyamat egészére, majd próbáljuk feltárni, elsősorban milyen emberi jogi kérdéseket vet fel ez a bírósági ügy.

A beszélgetést segíthetik például az alábbi kérdések:

- Hallottatok már korábban erről az ügyről?
- Amikor elkezdtek a gyakorlatot, mik voltak az első gondolataitok az ügygel kapcsolatban?
- Hogyan változott a véleményetek a gyakorlat folyamán?
- Ha összehasonlítjátok a két döntéshozatali folyamatot – a két, egymással szemben álló, ellenérdekű fél támadó-védekező jellegű pereskedését és a közös megegyezést célzó beszélgetést – milyenek találjátok őket egymáshoz képest? Melyik hozhat kielégítőbb eredményt? Mitől tekinthető egy döntéshozatali folyamat eredményesnek?
- Milyen emberi jogi kérdéseket vet fel ez a bírósági ügy?
- Gyakran előfordul, hogy különböző emberi jogok, illetve azokon alapuló igények ütköznek egymással, és ezeket mérlegelni kell? Hogyan dönthetjük el, hogy melyik jog élvezzen elsőbbséget? Milyen szempontokat használnátok ennek eldöntéséhez?
- Mit jelenthet ennek az ügynek a kimenetele a környezetünkben élő HIV-pozitív emberekre nézve? Például elérhetőek-e számukra az úgynevezett generikus gyógyszerek (amelyek az eredeti alapján, ugyanazon hatóanyag felhasználásával készülnek, de olcsóbbak)?
- Folyik-e valamilyen tájékoztató, figyelemfelhívó tevékenység a HIV-vel/AIDS-szel kapcsolatban itt az országban? Mit lehetne vagy kellene még tenni azért, hogy a társadalom többet tudjon erről a témáról?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ennek a gyakorlatnak a lebonyolítása meglehetősen időigényes: a probléma összetett, és a résztvevőknek alaposan át kell gondolniuk az egész témakört. A két részre nem feltétlenül kell ugyanazon a napon sort keríteni, két külön foglalkozás keretében is megvalósíthatjuk a gyakorlatot.

Érdeemes felhívni arra a figyelmet, hogy a piros és a zöld kártyák célja az, hogy a résztvevők jobban átlássák, hogy mi hátráltatja, és mi az, ami segíti a döntéshozatali folyamatot. Ideális esetben a második részben lefolytatott csoportos beszélgetés végére minden résztvevő zöld kártyát mutat majd fel, és közös megoldást tudnak találni.

Előfordulhat, hogy a második részben egyes csoportoknak sikerül megegyezésre jutniuk, másoknak viszont nem. A feldolgozás során próbáljuk meg feltárni a közös megegyezést célzó döntéshozatali folyamatok előnyeit és hátrányait. Azokat a csoportokat, amelyeknek sikerült megegyezésre jutniuk, kérjük meg, hogy ne csak a végső álláspontjukról számoljanak be, hanem arról is, mik voltak a fő érvek, amelyek meggyőzték őket. Azokat a csoportokat, amelyeknek nem sikerült dűlőre jutniuk, kérdezzük meg, hogy mi volt az, aminek hatására közeledtek egymáshoz az álláspontok, és mi volt az, ami megosztotta, eltávolította egymástól a feleket. (A közös megegyezést – avagy konszenzusépítést – célzó döntéshozatali folyamatról a Béke és erőszak című részben találhatunk további információkat, az 5. fejezet online verziójában a www.coe.int/compass/hu weboldalon.)

Fontos, hogy a gyakorlatot megelőzően tájékozódjunk a helyi közösségben élő HIV-pozitív és AIDS-betegséggel küzdő emberek helyzetéről, így a gyakorlatot esetleg ennek megfelelően módosítani tudjuk, illetve az ő valós problémáikhoz tudjuk kötni.

(Megjegyzés: A gyógyszeripari vállalatokat képviselő Pharma Rt. fantázianév, a valóságban nem létezik ez a cég.)

Variációk

Négy csoport helyett alakíthatunk ötöt is: az ötödik lesz az újságíróké, akik a tárgyalásról tudósítanak. Ehhez további eszközökre is szükség lesz: fényképezőgépre, számítógépre és nyomtatóra. Szabjuk meg pontosan, mennyi idejük lesz az újságíróknak arra, hogy a tárgyalás után elkészítsék és „leadják” a tudósításukat. Az időkeret az általuk választott tudósítási formától (például újságcikk, blogposzt, rádió- vagy TV-műsor) függ majd. Ha ezt a variációt választjuk, akkor az újságírók számára is készítsünk szerepkártyákat. Számoljunk hozzá a gyakorlathoz 15 percet a riportok előkészítésére és bemutatására, és további 10 percet az újságírók rész tapasztalatainak a megbeszélésére.

Javaslatok a folytatáshoz

Beszélgessünk arról, hogy saját hazánkban milyen kérdések, problémák merülnek fel az élethez és az emberi méltósághoz való jog egészségügyi vonatkozásai kapcsán. A hírekben is megjelenő jelentősebb események, ügyek jó kiindulópontot nyújthatnak, különösen kiscsoportos beszélgetéshez.

Tájékozódjunk az egészséghez fűződő emberi jogok globális helyzetéről. Látogassuk meg a nagyobb szervezetek (ilyen például az Orvosok határok nélkül; a Treatment Action Campaign; az Oxfam; a Christian Aid, a Save the Children) és nemzetközi intézmények (WHO – Egészségügyi Világszervezet) weboldalát, vagy szerezzünk be tőlük nyomtatott kiadványokat. Járjunk utána, hogy ezek pontosan milyen tevékenységeket végeznek az egészség témakörében, és írjuk össze ezeket együtt egy flipchart-lapra.

A Treatment Action Campaign fellépése a fenti ügyben különösen sikeres volt; a szervezet azóta is aktív a Dél-afrikai Köztársaságban és azon kívül is (lásd www.tac.org.za). Sajnos nem minden kampány ilyen eredményes céljai elérésében. Ennek több oka is lehet – ilyen például az alulszervezettség, vagy az, hogy nem jutnak elegendő nyilvánossághoz. A kampányolás témakörét alaposabban körüljárhatjuk a Vigyázz, figyelünk! (346. oldal) és a Dosta! (158. oldal) című gyakorlat segítségével, amelyek a hatékony kampányok lefolytatásához szükséges készségek fejlesztését is segítik.

Javaslatok a cselekvésre

Nézzünk utána, milyen szervezetek foglalkoznak egészségvédelmi kérdésekkel a környezetünkben, és derítsük ki, hogy hogyan segíthetjük a munkájukat.

További információk

Ez a gyakorlat egy valós eseten alapul, amelyet a Dél-afrikai Köztársaság bírósága 2001-ben tárgyalta. A Gyógyszergyártók Dél-afrikai Egyesülete beperelte a Köztársaság elnökét, Nelson Mandelát és másokat (köztük a Treatment Action Campaign nevű szervezetet), amiért figyelmen kívül hagyták HIV elleni gyógyszereik szabadalmi jogait, és ezek helyett olcsóbb generikus gyógyszereket (az eredetivel azonos hatóanyagot tartalmazó utáztatokat) importáltak a több millió AIDS-es állampolgár kezelésére.

A bírának mérlegelniük kellett a két oldal különböző érdekeit és jogait. Az egyik oldalon a gyógyszeripart képviselő egyesület a szellemi alkotásokat is védő, tulajdonhoz való jog érvényesítését követelte. A másik oldalon az állam és a Treatment Action Campaign azt képviselték, hogy az állam köteles az állampolgárok élethez és emberi méltóságához való alapvető jogait tiszteletben tartani, védelmezni, előmozdítani és biztosítani.

A történelmi jelentőségű ítéletben a bíróság arra jutott, hogy az emberi méltósághoz és az élethez való jog elsőbbséget élvez a tulajdonhoz fűződő jogokkal szemben, és az utóbbi korlátozható az előbbiek biztosítása érdekében. Az ítéletet követően a gyógyszeripari vállalatok elálltak a további pereskedéstől. A sikert széles körben ünnepezték, mint „Dávid igazi győzelmét Góliát felett, nemcsak számunkra, itt, Dél-Afrikában, hanem sok más fejlődő ország lakói számára is, akik alig vagy egyáltalán nem jutnak egészségügyi ellátáshoz.” (Civil szervezetek közös sajtónyilatkozata, 2001. április 19.) „Ritka és jelentős győzelmet sikerült elérni; a szegények felülkerekedtek a nagy hatalmú multinacionális vállalatokon! A következő kihívás az, hogy a gyógyszergyártókkal és a kormánnyal együttműködésben el is juttassuk a gyógyszereket mindazokhoz, akiknek szükségük van rá.” (Kevin Watkins, Oxfam). A történetről a Time.com oldalon részletes összefoglalót találhatunk (2001. március 5-i cikk). Ehhez írjuk be a cikk címét – „AIDS Drugs Case Puts Our Ideas About Medicine on Trial” – a keresőbe.¹

Az AIDS és a globalizációs folyamatok

A gazdag országokban a HIV-fertőzöttek és AIDS-betegek jobb életminőségre és hosszabb életre számíthatnak, mert a szükséges antiretrovirális gyógyszerek könnyebben hozzáférhetőek és megfizethetőek számukra. A déli féltekén a HIV-pozitív emberek többet szenvednek és hamarabb belehalnak az AIDS-be, mert nem jutnak hozzá a kezeléshez. Itt egy beteg ellátására átlagosan mindössze 10 dollár jut évente, míg az északi országokban hozzáférhető kezelés (az úgynevezett kombinációs terápia) 10-15 ezer dollárba kerül. A szegénység, az oktatás hiánya és a társadalmi egyenlőtlenségek is fokozzák a HIV/AIDS terjedését, de a járvány megfékezése mindenekfelett politikai kihívás, amelyben a kormányzatok, nemzetközi szervezetek és intézmények, valamint gyógyszeripari szereplők is érintettek. Az AIDS elleni küzdelem csak akkor lehet hatékony, ha bizonyos kulcsfontosságú nemzetközi rendszerek és intézmények megváltoztatását is célul tűzi ki, ilyen többek közt a Nemzetközi Valutaalap, a Kereskedelmi Világszervezet, a Szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló egyezmény (TRIPS), az Általános egyezmény a szolgáltatások kereskedelméről (GATS) és a Vitarendezési Testület, amely a Kereskedelmi Világszervezet bíróságaként működik.

A HIV/AIDS elleni küzdelem az ENSZ nyolc Millenniumi Fejlesztési Célja között is szerepelt.

Segédletek

Szerepkártyák

Szerepkártya: Pharma Rt.

A Pharma Rt. felsővezetői vagytok. A Pharma Rt. a világ egyik vezető gyógyszeripari nagyvállalata. A cég megvásárolta a legfontosabb HIV- és AIDS-ellenes gyógyszerek forgalmazási jogát. Meg kell őriznetek a cég nyereségességét és a részvényesek bizalmát. Ezért meg akarjátok védeni a vállalat azon jogát, hogy meghatározhassa az általa forgalmazott gyógyszerek piaci árát, figyelembe véve a kutatási, előállítási és munkaerő-költségeket. Ha más vállalatok egyszerűen leutánozhatják a termékeiteket, és olcsóbban eladhatják az így előállított konkurens gyógyszert, az veszélyeztetné nemcsak a Pharma Rt. nyereségét, hanem a cég hosszú távú fennmaradását is. Ezért összefogtatok a többi nagy gyógyszeripari céggel, hogy közösen megakadályozzátok a különböző országokat a termékeitek lemásolásában és alacsony áron való értékesítésében, és szükség esetén bepereljétek őket. A dél-afrikai államot is ezért pereltétek be.

Gyűjtsetek érveket, és készüljétek fel az álláspontotok alátámasztására. A tárgyaláson 5 percek lesz ezek bemutatására.

Szerepkártya: A Dél-afrikai Köztársaság kormányzata

A Dél-afrikai Köztársaság fontos állami tisztviselői vagytok. Az állam ellen pert indító gyógyszeripari nagyvállalatok követeléseire igyekeztek reagálni. A Pharma Rt. meg akarja akadályozni, hogy a különböző országok engedélyezzék a gyógyszerkészítményeik leutánzását és az általuk meghatározott piaci árnál alacsonyabb áron való forgalmazását. Elviekben egyetértetek a Pharma Rt. követeléseivel.

Azonban a lakosság által széles körben támogatott, az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő kampányszervezet, a Treatment Action Campaign által vezetett mozgalmak az állam alkotmányos kötelezettségeire hivatkozva követelik az olcsóbb gyógyszerek elérhetővé tételét, főleg a HIV/AIDS-járványra tekintettel. A lakosság irányából érkező politikai nyomás hatására engedélyeztétok a drága gyógyszereket lemásoló olcsóbb készítmények importját, többek közt Indonéziából.

Gyűjtsetek érveket, és készüljétek fel az álláspontotok alátámasztására. A tárgyaláson 5 percek lesz ezek bemutatására.

Szerepkártya: A Treatment Action Campaign nevű kampányszervezet

Az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő kampányszervezet aktivistái vagytok. A szervezet az állam alkotmányos kötelezettségének tekinti az olcsóbb gyógyszerek elérhetővé tételét, főleg a HIV/AIDS-járványra tekintettel. Az államra hatottak az érvek, és engedélyezte az olcsóbb készítmények importját. Úgy gondoljátok, állami felelősség az AIDS-cel küzdő betegek és az őket segítő szervezetek anyagi támogatása.

A gyógyszeripari vállalatok azonban eljárást indítottak a dél-afrikai állam ellen, hogy megakadályozzák a termékeik olcsóbb utánpótlásának előállítását és forgalmazását. Így összefogtatok az állammal, hogy megvédjétek a jogát arra, hogy megfizethető gyógyszereket biztosítson állampolgárainak.

Gyűjtsetek érveket, és készüljétek fel az álláspontotok alátámasztására. A tárgyaláson 5 percek lesz ezek bemutatására.

Szerepkártya: Bírák

Ti vagytok a bírák a Pharma Rt. által a Dél-afrikai Köztársaság ellen indított perben. A gyógyszeripari nagyvállalatok azért perelték be az államot, hogy az ne engedélyezze a Pharma-termékek olcsóbb utánpótlásának előállítását és forgalmazását az országban. Az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő Treatment Action Campaign aktivistái a kormány mellett állnak.

A ti szerepetek, hogy egymás után szót adjatok a perben érintett mindhárom félnek. A felek beszédeit követően ne hozzatok ítéletet, és ne foglaljatok állást egyik fél mellett se. A ti feladatotok az, hogy segítsetek tisztázni a helyzetet, és hogy összefoglaljátok a különböző álláspontokat alátámasztó érveket.

A probléma lényege az, hogy hogyan lehet összeegyeztetni az egymással ütköző emberi jogi követeléseket. Az alperes (a kormány és a kampányszervezet) az élethez és az emberi méltósághoz való jogra hivatkozik, a felperes (Pharma Rt.) pedig a tulajdonhoz való jogra. A hivatalos bírósági jegyzőkönyv így fogalmaz:

„Az élethez és az emberi méltósághoz való jog a legfontosabb emberi jogok, és minden más, személyhez fűződő jog forrását képezi. Ha elkötelezzük magunkat egy, az emberi jogok elismerésén alapuló társadalom mellett, akkor e két jogot minden más jognál előbbre kell sorolnunk. Ennek az elsőbbségnek pedig ki kell fejeződnie az állam minden tevékenységében, beleértve a büntetőjogi eljárásokat is.”

Ezzel szemben

„A tulajdonhoz fűződő jogot a Dél-afrikai Köztársaság alkotmányának 25. cikke védi, mely így szól: ‘Tulajdon –25. cikk (1) Senkit nem lehet megfosztani a tulajdonától, kivéve, ha a törvényben meghatározott általános feltételek szerint történik; és semmilyen jogszabály nem teheti lehetővé a tulajdontól való önkényes megfosztást.’”

Készítsetek elő kérdéseket a három fél meghallgatásához. 10 perccel lesz a kérdésfeltevésre és a válaszok meghallgatására.

Szerepkártya: Újságírók (Opcionális – lásd fent a Variációk részben)

Újságírók vagytok, és az a feladatotok, hogy tudósítsatok a tárgyalásról.

Újságíróként tudósítanotok kell a nagyközönséget a tárgyalásról és mindkét oldal álláspontjáról. Bemehettek a különböző felek (a Pharma Rt., az állam és a kampányszervezet) és a bírák zártkörű megbeszéléseire is. A csoportok megbeszélésein azonban csakis megfigyelőként lehettek jelen: nem zavarhatjátok meg a találkozót saját hozzászólásokkal, nem szólhattok bele az ott folyó megbeszélésbe. Viszont – ha ezzel nem zavarjátok a munkát – készíthettek interjúkat az egyes szereplőkkel. Fényképeznetek is szabad, és a riportanyag előállításához rendelkezésetekre áll majd egy internet-hozzáféréssel ellátott számítógép és egy nyomtató is.

Munkátok eredményét a tárgyalás után mutatjátok majd be. Megválaszthatjátok a tudósítás műfaját: ez lehet például blogposzt, tweet, újságcikk, rádió- vagy TV-műsor. A tudósítás bemutatására 10 perc áll majd a rendelkezésetekre.

Feladatleírás a kiscsoportos munkához (2. rész)

Négyfős csoportban dolgoztok, ahol a tárgyaláson résztvevő felek és a bíróság egy-egy képviselője van jelen:

- A Pharma Rt. képviselője
- A Dél-afrikai Köztársaság képviselője
- Az AIDS-betegek gyógyszeres kezeléséért küzdő Treatment Action Campaign aktivistája
- A tárgyalást lefolytató egyik bíró

A feladat menete

1. Sorban minden csoporttag mutatkozzon be, és mondja el, melyik csoportot képviseli (melyik szerepet játssza).
2. Minden csoporttag mondja el, milyen érzései vannak a helyzettel kapcsolatban a tárgyalást követően. Aki úgy érzi, könnyű lesz egyezségre jutni, mutassa fel a zöld kártyáját, aki pedig úgy érzi, hogy ez nehéz lesz, mutassa fel a pirosat. (A kártyák szerepe az, hogy mindenki számára követhetőbb legyen, jól halad-e az egyezkedési folyamat.)
3. Most az a feladatotok, hogy mind a négy csoporttag számára elfogadható döntésre jussatok. Az egyezkedési folyamatot bontsátok le három körre. Az egyeztetést a bíró vezeti majd, és mindig ő lesz az utolsó, aki kifejti a véleményét.
  - Első kör: Fejtsd ki az álláspontod!
  - Második kör: Vess fel megoldási javaslatokat!
  - Harmadik kör: Tárgyaljatok a felvázolt javaslatok alapján.
4. Hallgassátok meg figyelmesen egymás mondanivalóját. Minden hozzászólás után mutassátok fel a zöld vagy a piros kártyátokat attól függően, hogy mennyire tartjátok esélyesnek egy mindenki számára elfogadható megoldás elérését.
5. Az egyezkedési folyamat végén válasszatok ki egy csoporttagot, aki összefoglalja majd a többi csoport előtt, hogy mire jutottatok.

Béke
és erőszak

Globalizáció

Média

2. szint

Tetszőleges

60 perc

Amikor eljön a holnap

„...ha úgy ítélsz mások fölött, ahogy a rendszer ítélte rólad, semmivel sem vagy különb azoknál, akik halálra ítélték.”

Dwight Adanandus

- Témakörök**
- Béke és erőszak
  - Globalizáció
  - Média

Nehézségi szint 2

Csoportlétszám Tetszőleges

Szükséges idő 60 perc

A gyakorlatról A résztvevők az alábbi kérdéseket járják körül információs lapok segítségével, közös beszélgetés keretében:

- a társadalom bűnözőkkel szembeni védelme,
- a bűnelkövetők emberi jogai, és
- a halálbüntetés.

Érintett jogok

- Az élethez való jog
- A kínzás és a megalázó bánásmód tilalma
- Az egyenlő méltósághoz való jog

Célok

- A bűnözőkkel szembeni előítéletek felülvizsgálata és a halálbüntetés következményeinek átgondolása
- A figyelem és a kritikai gondolkodás fejlesztése
- Az emberi méltóságérzet és az igazságérzet erősítése

Eszközök

- Az „Amikor eljön a holnap” című segédanyag (résztvevőnként egy példány)
- Papírlap és ceruza minden résztvevő számára
- Flipchart vagy nagyméretű papírlapok, valamint vastag filctoll a nagycsoportos beszélgetés keretében felmerült pontok összegzéséhez

A gyakorlat menete

1. lépés

1. Olvassuk fel hangosan a csoportnak az „Amikor eljön a holnap” 1. részét. Amikor befejeztük, adjunk a résztvevőknek kb. 5 percet, hogy magukban felidézzék, és saját szavaikkal leírják a történet legfontosabb mozzanatait. Ezután kérjük meg őket, hogy cseréljenek lapot a szomszédjukkal, olvassák el egymás jegyzeteit, és mondjanak róla véleményt.
2. Kérjük meg néhány önként jelentkezőt, hogy olvassák fel jegyzeteiket, majd beszéljük meg az egyes verziók közötti különbségeket: volt, aki részletesebben emlékezett a hallottakra, mint a többiek? Vagy olyan, aki az eredeti történetben nem szereplő mozzanatot is belevitt?
3. Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy mit szólnak a történethez. Szerintük ki az elbeszélő? Mi történt?

2. lépés

4. Olvassuk fel az újságkivágást és Nanon elbeszélésének 2. részét.
5. Most adjunk a pároknak 10–15 percet az újonnan hallottak megvitatására. Adjunk nekik egy-egy példányt az elbeszélésből, hogy ha kell, támaszkodni tudjanak a szövegre.

6. Kérjük meg őket, hogy gondolkodjanak el az alábbi két kérdésről:
- Megváltozott-e a véleményük Dwigthról vagy Nanonról, amikor kiderült számukra, hogy halálraítéltek? Hogyan? Miért?
  - Mit gondolnak, mit értett Dwight azon, hogy „...ha úgy ítélsz mások fölött, ahogy a rendszer ítél rólad, semmivel sem vagy különb azoknál, akik halálra ítéltek”? Egyetértene-e vele?
7. Folytassuk a beszélgetést közösen; kérjük meg a párokat, hogy mondják el, mit gondolnak a fenti kérdésekről.

Feldolgozás és értékelés

E gyakorlat számos lényeges és érdekes kérdést vehet fel, amelyek aztán további gyakorlatok vagy beszélgetések alapjául szolgálhatnak. Fontos azonban, hogy a feldolgozás során ne nagyon távolodjunk el a csoport által már tárgyalt témáktól, és ne kezdjük teljesen új témákba (lásd lejjebb, a csoportsegítőknak szóló tanácsokat).

- Tanultatok-e magatokról valami újat ennek a gyakorlatnak köszönhetően? Megváltozott-e valamilyen korábbi véleményetek vagy meggyőződésed?
- Szerintetek mire kíván rávilágítani ez a gyakorlat? Sikerült-e, és ha nem, miért nem?
- Mit tanultatok a gyakorlatból az élethez való jogról? Felmerültek-e a beszélgetés során más jogokkal kapcsolatos kérdések?

Írjuk le az utolsó kérdés kapcsán felmerült gondolatokat egy nagyméretű papírlapra vagy flipchart-papírra, hogy később visszatérhessünk azokra.

Tanácsok a csoportsegítőnek

Fontos, hogy az 1. rész elolvasását követő beszélgetés alatt semmilyen módon ne sejtessük a résztvevőkkel a két szereplő helyzetét; próbáljuk megtudni, hogy milyen benyomásokat alkottak róluk, de ne éreztesük, hogy ezzel bármilyen szándékunk lenne. A cél az, hogy a fiatalok Dwigthot és Nanont mint embert lássák, anélkül, hogy bármit tudnának körülményeiről vagy múltjukról.

Az 1. lépésnél azért kérjük meg a résztvevőket arra, hogy olvassák el egymás feljegyzéseit, hogy kiderüljön számukra, mennyire mást hallunk ki egy szövegből, és mennyire másképp emlékezünk a hallottakra. Hangsúlyozzuk ki, hogy ez nem valamiféle „teszt”, inkább annak szemléltetésére szolgál, hogy mennyire különbözően látunk dolgokat; így talán bátrabban megosztják saját változatukat egymással. Próbáljunk meg megszólaltatni olyan résztvevőket, akiknek beszámolója gyökeresen különbözött a szomszédjukétól. Kérdezzük meg, hogy mi lehet az oka az eltéréseknek, például miért emlékeztek néhányan olyan részletekre, amelyek mások beszámolójából kimaradtak.

A gyakorlat maga valószínűleg túl sok kérdést vet fel ahhoz, hogy egy foglalkozás alatt meg lehessen őket vitatni, úgyhogy próbáljuk meg a beszélgetést a javasolt mederben tartani, és ne hagyjuk, hogy a résztvevők elszakadjanak a témától, és például a halálbüntetés elvi kérdéseiről kössenek ki. Gyyekezzünk az alábbi két legfontosabb témára koncentrálni:

1. Mennyire hajlamos az állam vagy bárki, akár mi magunk, embereket „elítélni” valamely tettük alapján, amelyet (szerintünk) elkövettek. Valószínűleg ezt értette Dwight azon, hogy nem szabad úgy ítélni másokról, ahogy az állam ítélt róluk (és Nanonról), hiszen korábbi (vélelmezett) tetteik alapján gyakorlatilag lemondott róluk mint emberekről.
2. Még az úgynevezett „megrögzött bűnözőkben” is maradnak eredendően emberi vonások – nemcsak a „gondoskodás és a könyörület” tartozik ide, amiről Dwight beszél, hanem a Nanon által említett, bezártságból fakadó „frusztráció és depresszió” is.

JELES NAP

Október 10.
A halálbüntetés elleni harc világnapja

„11 dal, ami megrázta a világot”
Forrás: Songlines World
Music Magazine, 2009. március

Free Nelson Mandela – Jerry Dammers és The Special AKA
From Little Things Big Things Grow – Kev Carmody és Paul Kelly
Get up, Stand up – Bob Marley
Gracias a la Vida – Mercedes Sosa
Al Atlal – Oum Kalthoum
Biko – Peter Gabriel
Didi – Khaled
Imagine – John Lennon
Zombie – Fela Kuti
Nkosi Sikelel' iAfrika – metodista ének, szerző: Enoch Sontonga (1897)
Djelem Djelem – roma himnusz, szerző: Jarko Jovanovic (régli roma dallam alapján)

Az „élethez való jog” tárgyalásakor próbáljuk elkerülni, hogy a résztvevők elkezdjenek a halálbüntetés mellett vagy ellen érvelni. Tereljük a beszélgetést arra, hogy vajon ez a két ember még mindig rendelkezik-e az élethez való joggal, és ha nem, hogy lehet ezt a jogot „elveszíteni”. Jogában áll-e például bárkinek, hogy elvegye az élethez való jogot másoktól, még ha az illetők valamilyen büntetést el is követtek?

Javaslatok a folytatáshoz

A dalok mindig is hathatós eszköznek bizonyultak a jogokért folytatott küzdelemben. Hallgattassunk meg a csoporttal néhány, a szabadságról és igazságosságról szóló dalt, vagy írjanak ők maguk ilyeneket.

Lejátszhatunk ezzel a témával kapcsolatos filmet is. Mi az alábbiakat javasoljuk:

- Ments meg, Uram! (1995, rendezte Tim Robbins). Az amerikai film egy apáca, Helen nővér és egy halálraítélt rab történetét meséli el.
- Rövidfilm a gyilkolásról (1988, rendezte Krzysztof Kiełowski). A film főszereplője egy húszéves fiú, aki szörnyű gyilkosságot követ el, de az igazságszolgáltatás által végrehajtott kivégzése ugyanolyan barbár tett. A történetből az derül ki, hogy minden életet tisztelni kell, és senki nem szolgál rá arra, hogy megöljék.
- Örvényben (2011, rendezte Werner Herzog). A dokumentumfilmes beszélgetéseket folytat egy halálraítélt rabbal, Michael Perryvel és azokkal az emberekkel, akiknek életére Perry büntette kihatással volt. A beszélgetésekben arra keresi a választ, hogy miért ölnék az emberek – és az állam.

Felolvashatjuk vagy eljátszhatjuk Jessica Blank és Erik Jensen *The Exonerated* (Vádak alól felmentve) című színpadi művét (vagy annak részleteit) is. A dráma egyes szám első személyben elmondott monológok, valamint bírósági tárgyalótermekben és börtönökben játszódó jelenetek váltakozásával meséli el hat bátor ember történetét, akikkel szemben az amerikai igazságszolgáltatási rendszer óriásit hibázott, de ők kitarítottak, és végül kiszabadultak a börtönből.

Folytassuk a gyakorlat végén felmerült témákkal. Rendezzünk szabályos vitát, vagy végezzük el a *Vitassuk meg!* című gyakorlatot (356. oldal). Lehetséges témák:

- A büntetéssel kapcsolatos kérdések: mi a célja a bűnözők bebörtönzésének és/vagy kivégzésnek? Elsősorban a társadalom védelmét szolgálják, vagy a bűnözők viselkedésének megváltoztatására irányulnak, vagy a bosszú/megtorlás eszközét képezik?
- A halálbüntetés: milyen érvek szólnak mellette és ellene?
- A nemzetbiztonság és az egyén biztonsága: meddig mehet el az állam a legveszélyesebb bűnözőkkel vagy terroristákkal szemben? Elfogadható-e például a kínvallatás alkalmazása nemzetbiztonsági okból?

Kidolgozhatunk egy projektet a halálbüntetésről a gyermekek jogaihoz kapcsolódóan. Több ország jogrendje is lehetővé teszi a gyermekek halálra ítéletét és kivégzését. Az interneten részletes információkat találunk ebben a témában. Ha a csoport tagjai tudnak angolul, akkor írjuk be a keresőbe a „Death Row Kids” (halálraítélt gyerekek) kifejezést.

Javaslatok a cselekvésre

A World Coalition Against Death Penalty (Világkoalíció a Halálbüntetés Ellen) oldalán sok, témába vágó információ található: <http://www.worldcoalition.org/>. Az Amnesty International magyar szervezetének honlapján is érdemes tovább kutakodni a halálbüntetés témájáról: www.amnesty.hu.

Aki szeretné tudni, hogy van most Nanon Williams, követheti Facebookon és Twitteren.

A résztvevők ellátogathatnak a <https://nanonwilliams.net/> oldalra is, ahol többet megtudhatnak arról, hogyan áll Nanon Williams ügye, és ha szeretnék, megvitathatják, hogy tudnák őt támogatni.

További információk

Az Európa Tanács tagsági előfeltételként jelölte meg a halálbüntetés eltörlését. A szervezet tagállamainak területén 1997 óta nem került sor kivégzésre.

2009 volt az első év, amikor Európában sehol nem végeztek ki senkit, 2010-ben azonban két kivégzésre is sor került a Belarusz Köztársaságban.

Az Amnesty International honlapján (www.amnesty.org) találunk információkat arról, hogy mely országok ratifikálták a halálbüntetést eltörlő nemzetközi egyezményeket.

Az Amnesty International Halálbüntetések és kivégzések 2014-ben (Death Sentences and Executions 2014) című jelentése² szerint 2014-ben 55 országban legalább 2.466 embert ítéltek halálra. Ez 28%-os növekedést jelent 2013-hoz képest, amikor 57 országban 1.925 halálos ítéletet rögzítettek. A növekedés mögött elsősorban az áll, hogy két országban kiugró mértékben emelkedett a halálos ítéletek száma: Egyiptomban (109-ről 509-re) és Nigériában (141-ről 659-re), mivel a bíróságok mindkét országban tömeges halálos ítéleteket hoztak néhány ügyben. 2014-ben a rendelkezésre álló adatok szerint a világon legalább 19.094 ember várt halálbüntetése végrehajtására.

A Human Rights Watch 2015. április 1-jei Executions Down, But Not For Juvenile Offenders (A kivégzések száma összességében csökkent, de a fiatalkorú bűnözők esetében nem) című cikke³ szerint 2013-ban emelkedett a gyermekekre kiszabott halálos ítéletek száma:

„A legtöbb fiatalkorú bűnelkövetőt szinte biztosan Iránban végzik ki: 2014-ben 14, az azt megelőző 10 évben pedig 77 ilyen halálesetről van tudomásunk. Irán is ítélte halálra gyermekeket abban az évben. Jelenleg összesen legalább 160 fiatalkorú bűnelkövető vár kivégzésre az országban [...]

Egyiptomban és Sri Lankán szintén születtek halálos ítéletek fiatalkorú bűnelkövetők ügyében 2014-ben, míg a Maldív-szigeteken, Nigériában, Pakisztánban, Szaúd-Arábiában és Jemenben korábban elítélt gyermekek várakoznak ítéletük végrehajtására [...].

2013-ban Szaúd-Arábiában három fiatalkorút végeztek ki, és valószínűleg Iránban és Jemenben is hajtottak végre ilyen halálos ítéleteket.”

Nanon ügye és a pere során elkövetett hibák részletes leírása itt elérhető: <https://murderpedia.org/male/W/w/williams-nanon.htm>.

¹ <https://www.hrw.org/node/268526/printable/print>

Segédletek

Újsághír

Huntsville, 1997. október 2. Szerdán éjjel halálos ítéletet hajtottak végre egy rablón, aki kilenc évvel korábban lelőtt egy San Antoniói üzletembert, Vernon Hanant, amint az egy fegyveres bankrablás során megpróbálta megakadályozni a menekülésben. A 41 éves Adanandus gyilkosság miatt került siralomházba, mert 1998. január 28-án dulakodás közben mellbe lőtte Hanant a San Antoniói bank előcsarnokában.

Nanon Williams: Amikor eljön a holnap

1. rész

Dwight Adanandus halálát követő napon történt, hogy teljesen másképp láttam az életet, mint amilyen addig volt, vagyis inkább amilyennek szerettem volna képzelni. Tél elején jártunk, és miközben feküdtem az ágyamon, gyötrődve gondoltam a barátomra, akinek mindig volt egy mosolya, akkor is, amikor a napok fölöslegesnek tűntek. Óvatosan felvettem az ajtó alatt becsúsztatott újságot, és megláttam a nevét.

Miközben olvastam a róla szóló hírt, tudtam, hogy már soha többé nem találkozunk. Olyan volt, mintha valaki túvel szurkálná a szívemet. Láttam magam előtt, ahogy nagy lendülettel kilép az udvarra és odaszól: „Na mi van, kölyök?” Én meg körbejáratom a tekintetemet, aztán egyenesen ránézek, és így válaszolok: „Ember, szerinted ki itt a kölyök?”, erre mindketten nevetni kezdünk, mert én voltam a legfiatalabb a körletben. És amikor eszembe jutnak ezek a pillanatok, mélyen elszomorodom, mert már nem várom, hogy az udvaron lehessenek, hiszen nincs többé Dwight, akitől elsimulnának dühös arcomon a ráncok.

Ahogy múltak az évek, más módszereket találtam az idő eltöltésére, de szeretném azt gondolni, hogy idővel jobb ember leszek általuk, olyan, amilyen Dwight lett. Gyenge pillanataimban mindig azon tűnődöm, hogy vajon Dwight mit tett volna a helyemben.

„Ne felejtse el” – mondaná –, a rendszer csak akkor tud tönkretenni, ha hagyod. Akárhogyan is, de békülj meg a magad istennel, aztán azon legyél, hogy a lehető legjobban éld és becsüld meg az életedet.” Majd így folytatná: „Nem tudom, miért vagy itt, Kölyök, de azt tudom, hogy nem vagy idevaló..”

2. rész

„... Valójában senki sem való a siralomházba. Vannak itt olyanok, akiket szexuális erőszak miatt ítélték el, emberrablók, betörők, olyanok, akik valamikor gyerekeket molesztáltak, meg szadisták, akiket minden és mindenki hidegen hagy. De vannak gondoskodó és könyörületes emberek is, akik egykor ugyanilyen bűnöket követtek el, ám megtalálták a módját, hogy megváltozzanak, és szeretném, ha ezt sohasem felejtene el” – mondta a kivégzése előtt néhány héttel. „Ezt az egyet véd az eszedbe: ha úgy ítélsz mások fölött, ahogy a rendszer ítélte rólad, semmivel sem vagy különb azoknál, akik halálra ítélték!” Ahogy ezek a szavak visszacsengenek a fülemben, azon töprengek, miért tartott ilyen sokáig, hogy megértsem, mire gondolt. Persze hallottam, amit mondott, és értettem is, de valamit érteni egyáltalán nem ugyanaz, mint a szavak teljes jelentését felfogni. Biztosan igaza volt, és tényleg kölyök voltam még, de amikor az ember végre meglátja az igazságot, az fájdalmas tud lenni.

Tudom, hogy a börtön egyfajta lelki kínzás, ami addig frusztrálja az embert, míg végül depresszióba esik, de vannak közöttünk, akiknek valahogy nem lehet megtörni a lelkét. Dwight is ilyen volt – akármilyen juttatta is a siralomházba –, és a lelkierejével megváltoztatta olyan emberek életét, akik már élőhalottként rothadtak a rendszer süllyesztőjében. „Tudom, hogy nem könnyű, Kölyök” – szokta mondani. „De senki nem mondta, hogy az élet könnyű. Fogadj el minden napot olyanak, amilyen, és amíg látsz valami fényt az alagút végén, hagyd, hogy az vezéreljen”. Ezek voltak hozzám az utolsó szavai, amikor könnyek között örökre elbúcsúztunk egymástól. Félek kifejtetni, mit is jelent ez a számomra, mert úgy hiszem, azért mondta, hogy megtaláljam magamban az erőt, amely átsegített az elmúlt éveken, és várhatóan a továbbiakon is át kell segítsen. Soha nem adtam fel az elveimet, és mindig ragaszkodtam a számomra legértékesebb dolgokhoz, például a családomhoz, úgyhogy minden bizonnyal ez a szeretet jelenti a holnapot, ha egyszer tényleg eljön, és az, hogy egy nap beléphetek a mennyek kapuján.”

Nanon Williamst 1992-ben, 17 évesen ítélte halálra Texas állam bírósága emberölésért, amelyet Williams soha nem ismert be. 13 évet töltött a siralomházban, mielőtt ítéletét 2005-ben életfogytiglani börtönbüntetésre változtatták az USA Legfelsőbb Bírósága által a Roper kontra Simmons perben hozott döntése értelmében (amely megtiltotta a tettük elkövetése időpontjában még fiatalok elítélését kivégzését). 2010-ben Nanon ügye ismét a Szövetségi Bíróság elé került, ahol az ártatlansága mellett szóló bizonyítékokra is fény derült. 2010-ben a Szövetségi Bíróság az 1992-ben lefolytatott per során az esküdtek elé tárt hamis bizonyítékok és a vádlott elégtelen képviselése okán elrendelte Nanon ügyének újratárgyalását és szabadon bocsátását. Ezt a döntést azonban a fellebbviteli bíróság hatályon kívül helyezte, 2013-ban pedig a Legfelsőbb Bíróság is elutasította az ügy vizsgálatát, így Nanon a mai napig börtönben ül.

Forrás: Canadian Coalition against the Death Penalty

Ashique története

A gyermekmunka fontos bevételi forrást jelent a családok és a közösségek számára. Ha megszűntetjük, a gyermek lesz az, aki leginkább megszenvedi. Szerinted nem?

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Gyermekek • Munka • Globalizáció
Nehézségi szint	2
Csoportlétszám	Legalább 5 fő
Szükséges idő	90 perc
A gyakorlatról	Beszélgetős gyakorlat, melynek során a résztvevők egy gyermekmunkás esetéből kiindulva feltárják a gyermekmunka különböző aspektusait és okait, és megvizsgálják, hogy hogyan lehetne azt felszámolni.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • A gazdasági kizsákmányolással szembeni védelem • Oktatáshoz való jog • A pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez való jog
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • A gyermekmunkával kapcsolatos ismeretek bővítése, különösen az ENSZ Fenntartható Fejlődési Célokkal összefüggésben • A kritikai gondolkodás és a komplex problémák elemzéséhez szükséges készségek fejlesztése • Az olyan értékek ápolása, mint az igazságosság és az emberi jogi jogsértések megoldásáért érzett felelősség
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Az Ashique életéről szóló segédlet, annyi példányban, ahány résztvevő van • Toll, vastag filc (csoportonként minimum egy) • Flipchart-papír vagy nagy (A3) papírlapok
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Másoljuk le az „Ötletek a megoldásra” című segédletet A3-as méretben, minden csoportnak egyet, plusz még egy példányt a nagy csoportos megbeszéléshez • Tájékozódjunk a gyermekmunkáról, annak fogalmáról és globális elterjedtségéről • Tájékozódjunk a Fenntartható Fejlődési Célokról

A gyakorlat menete

1. Kérdezzük meg a résztvevőket, mit tudnak a gyermekmunkáról.
2. Mondjuk el, hogy a következő gyakorlat során Ashique, egy pakisztáni téglagyárban dolgozó gyermekmunkás esetével fogunk foglalkozni. A feladat az lesz, hogy megoldásokat találjunk arra, hogyan lehetne megváltoztatni Ashique helyzetét.
3. Ráhangelődésként játszunk „közös történetmesélést”: találunk ki együtt egy fantáziadús történetet arról, hogyan telik Ashique egy napja. Indítsuk el a történetet, majd kérjük meg a résztvevőket, hogy körben haladva egymás után mindenki tegyen hozzá egy-egy mondatot.
4. Alakítsunk maximum 5 fős csoportokat, és adjunk mindenkinek egy példányt az Ashique életére vonatkozó adatlapból. Adjunk 10 percet a résztvevőknek arra, hogy elolvassák, és megbeszéljék a csoportjukban az olvasottakat.
5. Ezt követően minden csoportnak adjunk egy példányt az „Ötletek a megoldásra” című segédletből. Mondjuk el, hogy az lesz a feladatuk, hogy különféle megoldásokat gyűjtsenek azokra a problémákra, amelyekkel Ashique és a hozzá hasonló gyermekmunkások szembeesülnek. Írják be a megfelelő oszlopokba a lehetséges lépéseket, amelyeket a megoldás

Gyermekek

Munka

Globalizáció

2. szint

5+

90 perc

érdekében lehetne tenni holnapig, jövő hónapig, 2030-ig. 30 percük van a feladatra és arra, hogy kijelöljenek valakit, aki bemutatja majd a javaslatokat.

6. Hívjuk össze a résztvevőket, és sorban minden csoport mondja el az egyes oszlopokhoz beírt javaslatait. Flipcharton, táblán vagy nagy papíron összesítjük az ötleteket. Adjunk lehetőséget a javaslatok megvitatására, de figyeljünk oda az időkeretekre.
7. Ha a táblázatunk teljes, tovább léphetünk a részletesebb megbeszélésre és feldolgozásra.

Feldolgozás és értékelés

Az, hogy milyen mélységeig tudjuk a témát átbeszélni, a résztvevők általános ismereteitől függ. Próbáljuk meg úgy alakítani a beszélgetést, hogy a lehetséges megoldásokon túl szóba kerüljön az is, hogy mit gondolnak a résztvevők a gyermekmunkáról.

- A gyakorlat előtt mennyit tudtatok a gyermekmunka létezéséről? Hogyan szereztek róla tudomást? Honnan származnak az információitok?
- Jelen van a gyermekmunka a mi hazánkban/városunkban? Milyen munkát végeznek a gyerekek, és vajon miért dolgoznak?
- Hagyjuk-e dolgozni a gyerekeket, ha ők maguk dolgozni akarnak?
- „A gyermekmunka fontos bevételi forrást jelent a családok és a közösségek számára. Ha megszüntetjük, a gyermek lesz az, aki leginkább megszenvedi.” Mi a ti véleményetek erről?
- Nekünk fogyasztóként milyen előnyünk származik a gyermekmunkából?
- Nehéz volt kitalálni lehetséges megoldásokat a gyermekmunka problémájára? Melyik oszlopot volt a legnehezebb kitölteni: a holnapra, a jövő hónapra vagy a 2030-ra vonatkozót? Miért?
- A gyermekmunka kérdéséről már sok nemzeti és nemzetközi nyilatkozat született, és számos konferenciát tartottak. Miért van az, hogy még mindig ilyen elterjedt probléma ez a világon?
- Hogyan védi a gyermekeket a kizsákmányolástól az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és a Gyermekjogi Egyezmény?
- Kiknek a felelőssége a probléma megoldása? (Az ötleteket írjuk fel a flipchartra egy másik színnel.)
- Mit tehetnek a hozzánk hasonló, hétköznapi emberek a Fenntartható Fejlődési Célok megvalósítása érdekében, különösen a mélyszegénység és az éhezés felszámolásáért, és az egész világon mindenki számára elérhető alapfokú oktatás biztosításáért. Hogyan és mikor?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ha a résztvevők csak keveset tudnak a gyermekmunkáról, érdemes azzal kezdenünk a gyakorlatot, hogy megosztunk velük néhány tény a gyermekmunkáról és annak következményeiről. Érdekesebbé tehetjük ezt azzal, ha egy rövid kvízt játszunk velük a További információk részben található statisztikai adatokból kiindulva.

Érdemes lehet elmondani, hogy 2030-at jelölték meg a Fenntartható Fejlődési Célok teljesítésének céldátumaként. Ha szükségesnek érezzük, azt is megemlíthetjük, hogy a Fenntartható Fejlődési Célok a korábbi – 2015-ig szóló – Millenniumi Fejlesztési Célok folytatását jelentik. A 17 Fejlődési Cél tükrözi az emberiség fejlődését érintő kérdések összetettségét, átfogó és mindenre kiterjedő jellegét.

Az alábbi három cél kapcsolódik Ashique esetéhez:

- 1. cél – A szegénység minden formájának a felszámolása a világon.
- 4. cél – Az inkluzív, méltányos és minőségi oktatás biztosítása, valamint az egész életen át tartó tanulás lehetőségeinek elősegítése mindenki számára.
- 8. cél – Tartós, inkluzív és fenntartható gazdasági fejlődés, teljes és hatékony foglalkoztatás és tisztességes munka megteremtése mindenki számára.

A Fenntartható Fejlődési Célokról további információkat találhatunk a Mennyi az anyyi? című gyakorlatnál (261. oldal), továbbá a <https://sdgs.un.org/> weblapon, illetve magyarul itt: <https://www.ksh.hu/sdg>.

Június 12.
A gyermekmunka elleni világnap

Lehet, hogy nehezen megy majd a csoportnak, hogy ötleteket találjanak az első két oszlophoz (holnapra vagy jövő hónapra), ez frusztrációt okozhat, vagy a tehetetlenség érzését keltheti bennük. Az alábbi idézet felolvasásával lelkesíthetjük őket:

„A feladat nagy, ám nem annyira nagy, hogy kezelhetetlen vagy megterhelő lenne. Az anyagi vonzatok [...] nem tartottak vissza más fejlődő országokat sem attól, hogy foglalkozzanak a gyermekmunka kérdésével. [...] Ez is azt mutatja, hogy a gyermekmunka problémáját valójában nem a szűkös erőforrások, hanem a tényleges eltökéltség hiánya okozza. Vessünk ennek véget. Gondoljuk ki közösen a megoldást, és kövessünk el mindent együtt, hogy segítsünk a gyermekeken, az ő érdekükben és az egész ország érdekében.”

Az indiai Legfelsőbb Bíróság megállapítása a M. C. Mehta kontra Tamilnádu állam és mások ügyben, 1986.

A résztvevők általában rájönnek arra, hogy egy probléma hatékony és tartós megoldásának érdekében először az okokat kell feltárniuk. Ha tudjuk az okokat, gyakran a megoldások is világosabbá válnak. Ám előfordulhat, hogy erre nekünk kell felhívniuk a csoportok figyelmét, különösen, ha leragadnak egy-egy problémánál.

Az alábbi ötletekkel segíthetünk nekik a megoldási javaslatok gyűjtésében:

- Csökkentsük a szegénységet, így kevésbé lesz szükség a gyermekek munkájára.
- Emeljük a felnőttek munkabérét, így kevésbé lesz szükség a gyermekek munkájára.
- Fejlesszük az oktatást oly módon, hogy az vonzóbb legyen, és jobban megfeleljen az gyermekek igényeinek.
- Dolgozzunk ki nemzetközi szabályokat a gyermekek foglalkoztatására vonatkozóan.
- Tiltsuk be azokat a termékeket, amelyek gyermekmunka felhasználásával készültek.
- Dolgozzunk ki globális munkaügyi minimumkövetelményeket, és csak olyan ország lehessen a Kereskedelmi Világszervezet tagja, amelyik azokat teljesíti.

Használjunk fel a gyermekmunkáról szóló friss – akár helyi, akár nemzetközi – újságcikkeket, hogy a gyakorlatot aktuálisabbá és érdekesebbé tegyük.

Variációk

A „közös történetmesélés” (lásd Gyakorlat menete 3. pont) helyett a ráhangolódáshoz más módszert is használhatunk. Osszuk a résztvevőket ötfős csoportokra, adjunk minden csoportnak öt A3-as papírt, és kérjük meg őket, hogy rajzoljanak le öt eseményt Ashique életének egy átlagos napjából, amit majd képregényszerűen bemutatnak. Ha végeztek a csoportok, kérjük meg őket, hogy mutassák be a többieknek a történeteiket.

További lehetőség – ha jó rajzkészséggel rendelkezünk –, hogy képregényt készítünk Ashique történetéből, amelyben minden képkocka a fiú életének egy-egy jelenetét ábrázolja. A rajzok legyenek nagyon egyszerűek, csak az alapvető információkat tartalmazzák. Másoljuk le a képregényt (minden csoportnak egy példányban), vágjuk fel képkockákra, majd adjunk minden kiscsoportnak egy sorozatot, és kérjük meg őket, hogy találjanak ki egy történetet Ashique-ről, és írjanak szövegeket vagy szövbuborékokat a képekhez. Ha ezzel végeztek, kérjük meg őket, hogy mesélgék el a történetüket a többieknek.

Javaslatok a folytatáshoz

Ha szeretnénk ösztönözni a résztvevőket, hogy lépjenek fel aktívan az emberi jogokért, megemlíthetjük annak a 12 éves kanadai fiúnak a példáját, aki barátaival létrehozta a “Kids can free the Children” (Gyermekek a gyerekek szabadságáért) nevű szervezetet, miután elolvasott egy újságcikket egy gyilkosságról, amelyet egy 12 esztendő, a gyermekmunka ellen felszólaló pakisztáni gyermekmunkás ellen követtek el.⁴

Érdekes lehet utánanézni annak is, hogyan szerveződtek a perui gyermekmunkások mozgalommá, és hozták létre a perui fiatal munkavállalók szervezeteinek nemzeti mozgalmát (Movimiento Nacional de Niños, Niñas y Adolescentes Trabajadores Organizados del Perú).⁵

Ha a folytatásban szeretnénk közelebről megvizsgálni, hogy milyen egyenlőtlenségek vannak a fiatalok lehetőségeit tekintve a saját társadalmunkban, elvégezhetjük a Téggy egy lépést előre című gyakorlatot.

Amennyiben szeretnénk bővebben foglalkozni a Fenntartható Fejlődési Célokkal, és megnézni azt is, mennyibe kerülne javítani Ashique helyzetén – ahhoz viszonyítva, hogy mennyit költenek katonai kiadásokra világszerte –, kipróbálhatjuk a Mennyi az anyyi? című gyakorlatot (261. oldal).

Hozzuk közelebb a kérdést a saját valóságunkhoz! Kérjük meg a csoportot, hogy gondolják végig, mennyiben különböznek az Ashique-hoz hasonló gyermekeket kizsákmányoló ázsiai munkáltatók az olyan a cégektől, amelyek nevéseképpen alacsony bért fizetnek azoknak a fiataloknak, akik zsebpénz-kiegészítés vagy az iskolai/egyetemi kiadásaik fedezése céljából esténként vagy hétvégeként náluk dolgoznak.

És mi van azokkal a szülőkkel, akik a saját gyerekeikkel végeztetnek el feladatokat otthon vagy a családi vállalkozásban? Ha a résztvevőknek kedvük van tovább foglalkozni ezekkel a kérdésekkel, megnézhetjük velük Az én gyermekkorom című gyakorlatot a Képzők Könyvéből.

Javaslatok a cselekvésre

Részt vehetünk a csoporttal együtt különböző kampányokban, ilyen például a „Clean Clothes” (Tiszta Ruhák - www.cleanclothes.org) kampány, és elkezdhetünk odafigyelni a származási országra, ruhák és más termékek vásárlásakor.

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) 2013-as becslése szerint⁷ 2000 óta egyharmadával, 246 millióról 168 millióra csökkent a gyermekmunkát végző kiskorúak száma a világban. Több mint 50%-uk – 85 millió gyerek – veszélyes munkát végez (szemben a 2000-es adattal, amikor 171 millió gyermeket érintett ez).

További információk

A gyermekmunka a gyermekek rendszeres és tartós foglalkoztatását jelenti. Ezt a gyakorlatot számos nemzetközi szervezet kizsákmányolásnak tekinti, és sok országban tiltott is. A gyermekmunka nem azonos azzal az alkalmi vagy részmunkaidős munkával, amelyet sok gyerek és fiatal vállal zsebpénz- vagy ösztöndíj-kiegészítés céljából. Ez azonban nem jelenti, hogy a „csak” zsebpénz-kiegészítés miatt dolgozó fiatalokat sosem éri kizsákmányolás.

Az 5. fejezet online verziójában (www.coe.int/compass), a Gyermekek és a Munka című részekben még több információt találhatunk a gyermekmunkáról, a gyermekmunkások foglalkoztatása révén előállított termékekről, a gyermekmunkára vonatkozó nemzetközi egyezményekről, és a gyermekmunkának a gyermeket érintő következményeiről.

Az alábbi táblázat a foglalkoztatott 5-17 éves gyermekek számát mutatja.

A dolgozó gyermekek, ezen belül a gyermekmunkások (akik a gyermekmunka legrosszabb formáit végzik, vagy a munkavállaláshoz szükséges minimális életkort nem érik el), és ezen belül a veszélyes munkát végzők száma az 5-17 éves korosztályban, 2012-ben:

Régió	Dolgozó gyermekek száma		Gyermekmunkások		Veszélyes munkát végző gyermekek	
	ezer	%	ezer	%	ezer	%
Ázsia és a Csendes-óceáni térség	129,358	15.5	77,723	9.3	33,860	4.1
Dél-Amerika és a Karib-térség	17,843	12.5	12,505	8.8	9,638	6.8
Szubszaharai Afrika	83,570	30.3	59,031	21.4	28,767	10.4
Közel-Kelet és Észak-Afrika	13,307	12.1	9,244	8.4	5,224	4.7
A világon összesen, 2012	264,427	16.7	167,956	10.6	85,344	5.4

Forrás: A gyermekmunka elleni küzdelem helyzetének értékelése – Globális becslések és trendek, ILO, 2000-2012, az 1. és 2. sz. tábla alapján⁸.

Figyelem: A régiós értékek összege kisebb a globális adatnál, mert utóbbi azoknak az országoknak az adatait is magában foglalja, amelyek nem tartoznak a fenti térségekhez.

A Környezeti Igazságosság Alapítvány (Environmental Justice Foundation, <https://ejfoundation.org/>) „Gyermekek a pamut mögött” című jelentése részletezi azokat a megdöbbentő körülményeket, amelyek között több mint egymillió gyermek – köztük alig öt évesek is – kénytelenek napi 12 órát dolgozni szélsőségesen meleg vagy hideg környezetben, miközben sokuk fizikai, szöbéli és néha szexuális bántalmazásnak is ki van téve.

Segédletek

1. segédlet: Tények Ashique életéről

Személyes adatok

Név: Ashique Hashmir

Életkor: 11 év

Állampolgárság: pakisztáni

A család összetétele: 2 szülő, 2 nagyszülő, 1 lánytestvér, 3 fiútestvér

A család havi jövedelme: kb. 70 eurónak megfelelő összeg

„Foglalkoztatási” adatok

„Foglalkozása”: téglagyári munkás

Munkaidő: napi 12-16 óra (fél óra szünettel) – heti 6 nap

Teljesítmény: kb. 600 téglá naponta

Munkabér: 1000 téglánként 1,3 euró (ennek 50%-a családja által felvett kölcsön visszafizetésére megy el).

5 éves kora óta dolgozik.

Egyéb információk

Ashique családja 2 éve súlyos adósságba került, mert felvettek kb. 6000 pakisztáni rúpia kölcsönt (110 euró). Most a kamatokkal együtt a tartozás összege kb. 280 euró.

Ashique-ot az édesapja 3 hónapra iskolába küldte, ám a gyár tulajdonosa kivette onnan, és visszavitte dolgozni. Az apját megbüntették tetteért.

A család jövedelme igen alacsony, ezért nem elegendő arra, hogy iskolába járassák a gyermekeket, és hogy megfelelő étkezést és egészségügyi ellátást biztosítsanak számukra.

Forrás: <http://www.freethechildren.org>

2. segédlet: Ötletek a megoldásra

Mit lehet tenni Ashique – és a többi gyermekmunkás – helyzetének a megoldására?

Holnapig?	Jövő hónapig?	2030-ig

Fogyatékoság

Kultúra
és sport

Egészség

2. szint

Tetszőleges
(kiscsoportok:
6-8 fő)

120 perc

A sport mindenkié

Próbáltátok már a kerekesszékes kosárlabdát?

- Témakörök**
- Fogyatékoság és fogyatékoság-alapú társadalmi megkülönböztetés
  - Kultúra és sport
  - Egészség

Nehézségi szint 2

Csoportlétszám Tetszőleges (6–8 fős kiscsoportok)

Szükséges idő 120 perc

A gyakorlatról Nagyon dinamikus gyakorlat, melynek során a résztvevők képzelőerejük segítségével kreatív módon új játékokat találnak ki.

- Érintett jogok**
- A testi és lelki egészséghez való jog
  - Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség
  - A pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez való jog

- Célok**
- Annak felismerése, hogy a sportolás lehetőségétől egyes társadalmi csoportok el vannak zárva
  - A csoportmunka, együttműködés és kreativitás fejlesztése
  - A tisztelet és a befogadó hozzáállás erősítése, különösen a fogyatékosokkal szemben

- Eszközök**
- Szabad tér
  - Kalap
  - Szerepkártyák
  - Fásli (lehetőleg rugalmas)
  - Fatégla vagy hasonló tárgy (talpra szíjazható, kb. 30x12x10 cm)
  - Egy pár mankó
  - Földugó
  - Kendő
- A fenti eszközökből csoportonként egy-egy készlet szükséges.

- Javasolt még:**
- Nagy vödrök (pl. hulladékgyűjtő)
  - Vastag zsinag, madzag, fonál
  - Golyók
  - Újságok
  - Krétadarabok (határvonal rajzolásához)
  - Olló és ragasztószalag (a szerepekhez szükséges kellékek elkészítéséhez, rögzítéséhez)

- Előkészítés**
- Döntsük el, hogy milyen fogyatékoságok jelenjenek meg a gyakorlatban, és készítsük el a szerepkártyákat; szerezzük be a szükséges eszközöket: kendő (amivel bekötik a játékosok szemét), földugó, fásli stb.
  - Készítsük elő a szerepkártyákat, minden csoportnak egy-egy csomagot.
  - A szükséges eszközöket osszuk annyifelé, ahány csoport van, hogy minden csoportnak jusson egy teljes készlet.

A gyakorlat menete

1. Meséljünk a résztvevőknek arról, hogy mi az a Kihívás Napja, és mondjuk el, hogy az lesz a feladatuk, hogy „A sport mindenkié” mozgalom szellemiségét kifejező játékokat találjanak ki. Az egyetlen szabály az, hogy olyan mozgásos tevékenység legyen, amely a résztvevők pulzusát 15 percig folyamatosan magasban tartja.

Május utolsó szerdája
A kihívás napja

2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alakítsanak kis csoportokat.
3. Adjunk minden csoportnak egy-egy kalapot, benne a szerepkártyákkal, és kérjük meg a résztvevőket, hogy húzzanak egy-egy kártyát. Adjunk pár perc felkészülési időt azoknak, akik fogyatékosgkártyát húztak, pl. hogy bekössék a szemüket, vagy hátrakössék (esetleg társaik segítségével) a kezüket.
4. Mondjuk el, hogy minden csoport 30 percet kap olyan játék kitalálására („a sport mindenkié” szellemében), amelyben mindenki részt vehet. A kapott eszközök bármelyikét használhatják. A csoport maga dönthet a játék céljáról és szabályairól. A tervezésben és a döntéshozatalban minden csoporttag vegyen részt.
5. A csoportok próbálják ki egymás játékaikat.

Feldolgozás és értékelés

Először beszéljük meg, hogy az egyes csoportokban hogyan dolgoztak együtt a résztvevők, és hogy jól érezték-e magukat ennek során. Ezután térünk rá a játékok megvitatására, majd beszélgessünk a társadalmi befogadásról és a fogyatékossgal élőkkel szembeni előítéletekről.

- Hogyan láttatok neki a játék megtervezésének? Milyen tényezőket vettetek figyelembe? Számított, hogy fogyatékossgal élő szereplők is vannak a csoportban?
- Hogyan folyt a munka a csoportokban? Demokratikusan döntöttetek, vagy csupán egy vagy néhány résztvevő határozott mindenről?
- Kérdés azokhoz, akik fogyatékossgkártyát húztak: Nehéznek találtatok a szerepeteket? Sikerült életszerűen játszani? Elégedettek vagytok azzal, ahogyan hozzá tudtatok járulni a végeredményhez?
- Kérdés ép testű szereplőt alakító résztvevőkhöz: Milyen szempontokat kellett figyelembe venni ahhoz, hogy el lehessen háritani a fogyatékossgal élő szereplők tényleges és teljes részvételét gátló akadályokat?
- A játék megtervezésekor milyen kompromisszumokat kellett kötni ahhoz, hogy elmondhassátok, hogy „a sport mindenkié” valóban igaz volt a játék során?
- Vajon milyen lehet hazánkban egy fogyatékossgal élő fiatalnak az élete? Konkrétan milyen nehézségekkel kell szembenéznie?
- Vajon teljes mértékben tiszteletben tartják-e a fogyatékossgal élők jogait? Ha nem, vajon milyen jogaik sérülnek leginkább és miért?
- A való életben hogyan zárnak ki bizonyos csoportokat a sportból? Sérti-e az emberi jogait a kirekesztésük?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Törekedjünk rá, hogy minden csoport vegyes összetételű legyen, pl. legyen benne magas és alacsony, szemüveges és nem szemüveges, fiú és lány, fiatalabb és idősebb, sportosabb és kevésbé sportos résztvevő stb.

Ügyeljünk arra a szerepek kiosztásánál, hogy egy csoportban legfeljebb két résztvevő legyen, akinek fogyatékossgkártya jut. Az egyes csoportokban lehetnek azonos vagy különböző fogyatékossgal rendelkező szereplők; ha minden csoportban azonos fogyatékossg fordul elő, akkor a résztvevők később összevethetik, hogy a hasonló akadályokra melyik csoport hogyan reagált. Ha a különböző csoportokban más-más fogyatékossg jelenik meg, akkor érdekes lehet később megnézni, hogy a csoportok által kitalált játékokban részt tudna-e venni bármilyen fogyatékossgal élő személy, vagy csak olyan, aki a szóban forgó típusú fogyatékossggal él.

A csoporttól függően érdemes lehet a foglalkozást gyors ötletbörzével kezdeni a játékok általános jellemzőiről: például a játéknak legyen egyértelmű célja és szabályrendszere. Előfordulhat, hogy korlátokat kell szabjunk: pl. hol legyen a játék helyszíne, vagy legfeljebb 20 percig tartson.

Ha a csoportoknak nem sikerül befejezniük a feladatot, vagy ha nem elégedettek az eredménnyel, akkor mondjuk el, hogy ez csak azt tükrözi, hogy mi történik a való életben is, és semmiképpen nem jelenti a gyakorlat (vagy a csoport) kudarcát. A feldolgozás során térjünk ki arra is, hogy milyen tényezők járultak hozzá ahhoz, hogy nem sikerült megvalósítani a feladatot, illetve ahhoz, hogy egyes résztvevők elégedetlenek az eredménnyel.

Előfordulhat, hogy a feldolgozás során a résztvevők azt mondják, hogy a kirekesztés és a diszkrimináció nem nagy ügy, mert úgymint mindenki olyan sportot választ, amilyenhez eleve megvannak az adottságai. A magasak például kosárlabdáznak, a kevésbé energikusak biliárdoznak vagy sakkoznak. Mutassunk rá, hogy az igenis probléma, ha csak az ígéretesnek tűnő fiatalok kapnak figyelmet és versenyzési lehetőséget; azok viszont alig, akik pusztán a játék örömeért sportolnak. Vannak olyan sportágak, amelyek anyagi okokból nem elérhetőek mindenki számára, például ha drága eszközöket vagy edzői munkát igényelnek.

Variációk

Ha ezzel a gyakorlattal elsősorban a csapatmunkához szükséges készségek fejlesztése a célunk, akkor megkérhetjük az egyik csoportot, hogy együttműködő jellegű játékot találjon ki, a másik csoportot pedig arra, hogy versengő jellegűt. A feldolgozás során összehasonlíthatjuk, hogy melyiket mennyire élvezték a résztvevők.

A gyakorlat irányulhat a méltányosság és az igazságosság témájára, továbbá az emberi jogok játékszabály jellegű szerepére is. Ebben az esetben ne a fogyatékoság kérdésére helyezzük a hangsúlyt, hanem arra, hogy a résztvevők hogyan működtek együtt a játék kidolgozása során. A beszélgetésben felmerülő gondolatok kapcsán térjünk ki arra, hogy vajon mindenki – fogyatékosággal élők és más csoportok tagjai is – részt tudnának-e venni ezekben a játékokban.

A jó szabályok célja – az emberi jogokhoz hasonlóan – a tisztességes játék biztosítása úgy, hogy korlátozzák egyes játékosok hatalmát a többiek fölött. A szabályok mindenkire érvényesek, mint ahogy az emberi jogok is egyetemesekek. Sok szabály esetén a jogokhoz kötelezettségek is társulnak. A focista például a labdába belerúghat, a játékostársába viszont nem. A szabályszegésért pedig büntetés jár.

Amikor a résztvevők arról döntöttek, hogyan alakítsák, változtassák meg a játékszabályokat, az hasonlít ahhoz, ahogy a „való életben” a jogszabály-módosításokról döntenek. Kik és hogyan határoznak a jogszabályok megváltoztatásáról? A kormány rendeleti úton? Vagy az országgyűlés? Vagy az emberek népszavazás útján? Vagy a civil szervezetekkel és másokkal folytatott egyeztetés útján?

A feldolgozás során használhatjuk az alábbi kérdéseket is:

- Mely játékokat élvezték a résztvevők a legjobban? Mitől jó egy játék?
- Mennyire fontos a világos cél és a tisztességes szabályrendszer ahhoz, hogy mindenki azt érezhesse, hogy részt vehet a játékban?
- Az EJENY cikkei olyan szabályoknak is tekinthetők, amelyek meghatározzák, hogyan éljünk egy sokszínű világban. De jó szabályok ezek? Például egyetemlegesen, minden résztvevő (a világon mindenki) számára elfogadhatóak? Elegendő-e ennyi szabály, vagy már ez is túl sok? Igazságosak ezek a szabályok? Mindenki (minden ország) betartja-e őket?

Javaslatok a folytatáshoz

Ha a csoport érdeklődik az egyenlőséghez kapcsolódó más kérdések iránt is, akkor elvégezhetjük a nemek közötti egyenlőséggel foglalkozó Úton Egyenlőségföldjére című gyakorlatot (244. oldal). A Harc a vagyonért és a hatalomért című szimulációs gyakorlat (263. oldal) a vagyoni egyenlőtlenségeket vizsgálja, de kérdéseket vet fel az esélyegyenlőség kapcsán is, ezért jól összeköthető a fogyatékosággal élő emberek által tapasztalt nehézségek témájával.

Javaslatok a cselekvésre

Szervezhetünk közös sportnapot, ahová meghívhatunk máshonnan (pl. ifjúsági klubból) is fiatalokat, hogy próbálják ki ők is a kifejlesztett játékokat. A csoport döntse el, hogy az eseményt hogyan lehetne a leginkább „befogadóvá”, vagyis minél többféle ember számára elérhetővé tenni.

Felvehetjük a kapcsolatot a TAFISA nevű tömegsport-szövetséggel, hogy a játék bekerülhessen a „Kihívás Napja” globális programba.

Megkereshetünk a fogyatékossgal élők támogató helyi szervezeteket, és megkérdezzük, hogyan lehetne részt venni segítő munkájukban.

A résztvevők végezhetnek felmérést az iskolában, szakkörben vagy (a foglalkozásnak helyet adó) más helyszínen, és kidolgozhatnak javaslatokat arra, hogyan lehetne a helyet valamivel akadálymentesebbé tenni a fogyatékossgal élők számára.

További információk

A TAFISA a világ vezető nemzetközi tömegsport-szövetsége: a világ összes kontinenséről, több mint 130 országból 200-nál is több tagszervezete van. Mozgásos programjait és eseményeit szoros együttműködésben szervezi olyan szervezetekkel, mint a Nemzetközi Olimpiai Bizottság, az Egészségügyi Világszervezet, a Nemzetközi Sporttudományi és Testnevelési Tanács és az UNESCO.

A TAFISA rendezi a Kihívás Napja elnevezésű barátságos nemzetközi tömegsport-rendezvényt, amelyen a világ minden részén települések versengenek egymással. A Kihívás Napján bárki részt vehet, a néhány ezer fős települések lakóitól a legnagyobb világvárosokban élőkig. A cél a testmozgás és a tömegsport népszerűsítése, méghozzá nem csak a versenysportot űzők vagy az amúgy is edzett és aktív emberek körében. A cél az, hogy kortól, nemtől és testi képességektől függetlenül minden ember végezzen valamilyen testmozgást vagy sportot. Az egyetlen követelmény, hogy olyan mozgásos tevékenységről legyen szó, amely a résztvevők pulzusát 15 percig folyamatosan magasan tartja. www.tafisa.org

Az Ifjúsági Olimpia célja az, hogy a fiatalokat világszerte arra ösztönözze, hogy sportoljanak, valamint tegyék magukévá az olimpiai értékeket, és azok szerint is éljenek.

Paralimpia: a Nemzetközi Paralimpiai Bizottság elkötelezett annak előmozdítása mellett, hogy a fogyatékossgal élő emberek is kiváló sporteredményeket érhessenek el, és hogy a kezdőtől a profi szintig minden fogyatékossgal élő embernek legyen lehetősége sportolni. A Bizottság célja továbbá a paralimpiai értékek – vagyis a bátorság, az eltökéltség, a lelkesedés és az egyenlőség – népszerűsítése.

A csoportsegítőnek és a résztvevőknek is fontos lehet, hogy tudják, mi a különbség a siketek mint kulturális és politikai csoport, az orvosi értelemben vett siketség, illetve a nagyothallók között:

Siketek: sok siket ember által vállalt kulturális, nyelvi és politikai identitás. A siketek közösségének tagjai elfogadják a csoport egyedi kulturális normáit, értékeit és tradícióit, és elsődleges nyelvükként általában a jelnyelvet használják.

Siketség: a normál beszédhang és általában a hangok meghallására való képtelenséget jelenti. A hallási képesség hiányának orvosi megnevezése.

Nagyothallók: különféle fokú halláskárosodással élő emberek, akik elsősorban jelnyelvel kommunikálnak, a szájról olvasás mellett. A nagyothallók hallókészüléket és/vagy cochleáris implantátumot használhatnak, megmaradt hallásukat pedig hallásegítő készülékkel tudják kiegészíteni. Egy részük orvosi értelemben siket lehet, de a technikai segédeszközöknek, valamint integrált nevelésnek és oktatásnak köszönhetően a nagyothallókhoz hasonlóan tudnak élni.

A fogyatékossg-alapú megkülönböztetéssel összefüggő fogalmakról, továbbá a kapcsolódó emberi jogokról és a fogyatékossg témájáról további információkat az 5. fejezet online verziójában, a Fogyatékossg és fogyatékossg-alapú társadalmi megkülönböztetés című részben találhatunk: www.coe.int/compass.

<http://www.tafisa.net>

<http://olimpia.hu/kezdooldal>

<https://hparalimpia.hu/>

Segédlet

Szerepkártyák

Siket vagy.

Tegyél be fül dugót. Beszélhetsz, de nem hallasz.

Próbáld életszerűen játszani a szerepedet, túlzások és sztereotípiák nélkül.

Nagyothalló vagy.

Vegyél magadhoz vattát, és tömd be vele a füled. Próbáld életszerűen játszani a szerepedet, túlzások és sztereotípiák nélkül.

Kerekesszéket használj.

Ülj be a kerekesszékebe, és tanuld meg, hogyan kell irányítani. Próbáld életszerűen játszani a szerepedet, túlzások és sztereotípiák nélkül.

Félkarú vagy.

Egyik kezedet köttesd hátra. Próbáld életszerűen játszani a szerepedet, túlzások és sztereotípiák nélkül.

Mindkét karod hiányzik.

Mindkét kezedet köttesd hátra. Próbáld életszerűen játszani a szerepedet, túlzások és sztereotípiák nélkül.

Sántítasz.

Kösd a fatéglát az egyik talpadra, mintha az egyik lábad hosszabb lenne a másiknál. Próbáld életszerűen játszani a szerepedet, túlzások és sztereotípiák nélkül.

Féllábú vagy.

Egyik térdedet teljesen behajlítva, kösd a lábszáradat a combodhoz, mintha térdtől lefelé amputálták volna a lábadat. Használd a mankót. Próbáld életszerűen játszani a szerepedet, túlzások és sztereotípiák nélkül.

Tanulási zavarral küzdesz.

Feszült vagy, nincs önbizalmad, és nagyon gondosan el kell neked magyarázni a dolgokat. Próbáld életszerűen játszani a szerepedet, túlzások és sztereotípiák nélkül.

Vak vagy.

Kösd be a szemed. Próbáld életszerűen játszani a szerepedet, túlzások és sztereotípiák nélkül.

Süketnéma vagy.

Használj fül dugót. Nem hallasz, és nem tudsz beszélni sem. Jelnnyelvel, írásban és rajzzal kommunikálsz. Próbáld életszerűen játszani a szerepedet, túlzások és sztereotípiák nélkül.

Ép testű ember vagy, fogyatékoság nélkül.

Próbáld életszerűen játszani a szerepedet, túlzások és sztereotípiák nélkül.

Az életem nem show-műsor!

Botok, kövek csontot törnek – de a szó is fájhat!

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Média • Béke és erőszak • Oktatás
Nehézségi szint	3
Csoportlétszám	4–30 fő
Szükséges idő	90 perc
A gyakorlatról	A gyakorlat célja, hogy felhívja a figyelmet az infokommunikációs eszközökön keresztül történő bántalmazásra, zaklatásra, visszaélésekre, különösen az internetes zaklatásra.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • A gondolat, a vélemény és a kifejezés szabadsága • Az egyén magánéletébe, családi ügyeibe, otthonába és levelezésébe való beavatkozás tilalma • Az embertelen vagy megalázó bánásmód tilalma
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • Figyelemfelhívás a mobiltelefonon és az interneten keresztüli zaklatás, bántalmazás problémájára • A kreatív gondolkodás és megoldáskeresés a kiberbűnözés ellen • Az empátia és a szolidaritás erősítése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Flipchart vagy nagy papírlapok és tollak • A segédletben található kérdéslista • Ragasztószalag vagy fonal egy hosszú vonal kijelöléséhez
Előkészítés	Olvassuk el a csoportsegítőknél szóló tanácsokat (l. alább), és tájékozódjunk alaposan az internetes zaklatásról, hogy tudjuk, mi is az, hogyan nyilvánul meg, és mit lehet kezdeni vele. Nézzünk utána, az online zaklatást illetően hazánkban milyen jogszabályok léteznek.

A gyakorlat menete

1. Kezdjük rövid ötletgyűjtéssel a bullying, vagyis a kortárs zaklatás, bántalmazás témájáról. Először is kérdezzük meg a résztvevőket, hogy hallották-e már a „bullying” szót, tudják-e, mit jelent. Ha nem, egyszerű szavakkal magyarázzuk el! Adjunk nekik pár percet, hogy gondolják át, mit tudnak róla, milyen formában szokott megnyilvánulni. Mondjanak példákat, a válaszaikat pedig jegyezzük fel a flipchartra vagy egy nagy papírlapra.
2. Vegyünk elő egy másik lapot, és ismételjük meg a fentieket, ezúttal a cyberbullyinggal, vagyis az internetes zaklatással kapcsolatban. Kérdezzük meg, mit jelent ez, és milyen formái vannak.
3. Ragasztószalag vagy fonal segítségével „húzzunk” egy egyenes vonalat a padlón, és nevezzük el „IGEN”-vonalnak. Kérjük meg a résztvevőket, hogy álljanak fel a vonal egyik oldalán egy sorban.
4. Mondjuk el, hogy kérdéseket fogunk feltenni az internetes zaklatással kapcsolatban, és ők szavak nélkül fognak válaszolni. Ha a válaszuk „IGEN”, akkor lépjenek egyet előre, rá az „IGEN”-vonalra”. Hangsúlyozzuk, hogy ha valakire igaz egy adott kérdés, de nem szeretné ezt felvállalni a többiek előtt, akkor nem muszáj kilépnie.
5. Olvassuk fel az első kérdést. Hagyjunk időt, hogy átgondolják és reagáljanak. Ezután kérjük meg őket, hogy nézzenek körül, hogy lássák, hányan állnak az „IGEN”-vonalon.

Média

Béke és erőszak

Oktatás

3. szint

4 - 30

90 perc

1 A „Botok, kövek csontot törnek, de a szavak leperregnek” angol nyelvű közmondást egyesek az amerikai rabszolgáltatás idejéből származtatják. A lényege az, hogy ha a felügyelő csak ordibál velük és szidalmazza őket, azt sokkal jobban el lehet viselni, mint a brutális verést.

6. Majd térjenek vissza a helyükre. Olvassuk fel a következő kérdést, és így tovább.
7. Végül gyűljünk össze teljes körben, és kezdjük el közösen a feldolgozást és az értékelést.

Feldolgozás és értékelés

Beszélgessünk először arról, mit gondolnak az elhangzott kérdésekről, továbbá a résztvevők tapasztalatairól, majd folytassuk azzal, hogy megvitatjuk, mennyire elterjedtek a zaklatás különböző formái, és hogy vajon hogyan lehet ezeket kezelni.

- Milyen érzés volt előrelépni? Milyen volt helyben maradni?
- Milyen érzés volt körbenézni és látni a többiekét?
- Volt olyan kérdés, amelyikre nehéz volt válaszolni? Miért?
- Mit tudtatok az internetes zaklatásról a gyakorlat előtt?
- Az elhangzott példák elég súlyosak ahhoz, hogy internetes zaklatásnak lehessen minősíteni őket? Miért? Miért nem?
- Vannak-e az internetes zaklatásnak más módjai, amelyekről most nem esett szó?
- Milyen gyakori az internetes zaklatás a te ismeretségi körödben? És az országban?
- Mely emberi jogokat sérti az internetes zaklatás?
- Miért válik valaki zaklatóvá, bántalmazóvá? Miért válik valaki áldozattá?
- Miért van az, hogy egyes áldozatok később maguk is zaklatnak, bántalmaznak másokat?
- Mit tehetünk az internetes zaklatás megállítására érdekében? Mit tehet az áldozat? Mit tehetnek mások?
- Hogyan tudjátok megvédeni magatokat az internetes zaklatással szemben?
- Milyen emberi jogok sérülnek zaklatás, bántalmazás esetén?
- Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 19. cikke kimondja: „Minden személynek joga van a vélemény és a kifejezés szabadságához, amely magában foglalja azt a jogot, hogy véleménye miatt ne szenvedjen zaklatást, és hogy határookra való tekintet nélkül kutathasson, tájékozódhasson és terjeszthessen információkat és eszméket bármilyen kifejezési módon.” Kell-e korlátozni a szólásszabadságot? Ha igen, milyen következményekkel járhat ez, és ki dönthet az ilyen korlátozásokról? És annak milyen következményei lehetnek, ha nem korlátozzuk a szólásszabadságot?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A kortárs zaklatás, bántalmazás és az internetes zaklatás nagyon érzékeny téma, fel kell készülnünk arra, hogy néhány résztvevő számára felkavaró lehet a gyakorlat, különösen, ha rossz élményei vannak ezen a téren. A zaklatást elszenvedett személyek jellemzően szégyent éreznek, magukat hibáztatják, nem áldozatként tekintenek saját magukra. Az elkövetők pedig sokszor nincsenek teljesen tisztában azzal, miért is teszik ezt. Ezért mielőtt elkezdenénk ezzel a témával foglalkozni, alaposan készüljünk fel, és fontoljuk meg, hogy segítséget kérjünk egy a témában jártas szakembertől.

- Néhány példa arra, hogyan lehet fellépni az internetes zaklatással, bántalmazással szemben:
- A fenyegető vagy gyalázkodó üzenetek válasz nélkül hagyása.
  - A feladó e-mail címének letiltása.
  - Saját e-mail címünk megváltoztatása.
  - Átállás másik internetszolgáltatóra.
  - Mobilszám megváltoztatása.
  - A zaklató üzenetek megőrzése bizonyítékként.
  - Probléma megosztása megbízható baráttal, családtaggal. Kiskorúak esetén mindenképp érdemes felnőttest is bevonni!
  - Bizonyos körülmények között közvetlenül is fel lehet lépni a zaklatóval szemben. Mediátor bevonásával szervezhetünk egy találkozót, ahol megpróbálhatjuk megértetni a zaklatóval a tettei következményeit.
  - Egyes esetekben tanácsos lehet értesíteni a rendőrséget vagy kikérni jogász véleményét.

Február
második kedde
Az internet-
biztonság napja

Hívjuk fel a résztvevők figyelmét arra, hogy nem ajánlatos visszavágni, azaz agresszíven fellépni a zaklatóval szemben, többek között azért sem, mert annak polgári jogi vagy büntetőjogi következményei lehetnek.

Milyen módszerekkel lehet védekezni az internetes zaklatással szemben?

- Az interneten eltöltött idő korlátozása – nem kell folyamatosan „online” lenni!
- Ismeretlen feladótól érkező e-maileket jobb nem megnyitni.
- Belépési jelszavak rendszeres frissítése.
- Jobb, ha az ember nem ad meg túl sok személyes adatot a felhasználói profiljában.

A legfontosabb tanulság, amit ebből a gyakorlatból a résztvevőknek levonhatnak, az az, hogy ne hallgassák el, inkább osszák meg másokkal, ha velük történik ilyesmi, vagy tanúi lesznek hasonló esetnek.

Elsősorban a nevelés segíthet megelőzni és – ha már jelen van – megállítani a zaklatást. A zaklatás működési módja és az okai minden egyes esetben nagyon összetettek, de csak akkor tudnak hozzájárulni a megoldáshoz az áldozatok – és akár az elkövetők –, ha értik azokat a társadalmi és lélektani erőket, amelyek ilyenkor működésbe lépnek. A zaklatók általában a féltékeny, érzékeny, szorongó, bizonytalan, alacsony önértékelésű, vagy a társas készségek hiányával küzdő embereket pécézik ki maguknak. De nem feltétlenül! A fizikai tulajdonságokat tekintve pedig gyakran a túlsúlyos, kistermetű, fogyatékossgal élő vagy a más etnikai, vallási vagy társadalmi csoporthoz tartozó emberek válnak célponttá. Az elkövetők azért teszik ezt, mert ez által többnek, fontosabbnak és erősebbnek érzik magukat másoknál, úgy vélik, így a kezükben az irányítás. Ha mások is csinálják, azt hihetik, hogy ettől lesznek népszerűek vagy „menők”. A zaklatás arra is szolgál, hogy felhívják magukra a figyelmet, megszerezzék, amit akarnak, vagy megbüntessenek olyanokat, akikre féltékenyek vagy irigyek.

Variációk

Sokan azok közül, akik zaklatás áldozatai voltak, maguk is zaklatóvá válnak, ezért nagyon fontos, hogy mindenki elgondolkodjon saját személyes felelősségéről. Miután végigmentünk a kérdéslistán, indítsunk új kört, amelyben ugyanezeket a kérdéseket az elkövetőre vonatkoztatva tesszük fel. Például: „Beleolvastál valaha más e-mailjeibe a beleegyezése nélkül?” „Használtad valaha más mobil telefonját az engedélye nélkül?” Most nem kell az „igen vonalra” lépniük, csak maradjanak a helyükön, és mondják el a kérdéssel kapcsolatos gondolataikat.

Ha a zaklatás problémáját a résztvevők fontos kérdésnek tartják, mélyebben is belemerülhetünk a témába. A fórumszínház alkalmas módszer arra, hogy jobban megértsük a zaklatás okait és az ellene való fellépés lehetőségeit. Kérjük meg a résztvevőket, hogy kis csoportokban beszélgessenek konkrét zaklatási esetekről. Ez lehet olyan, amit ők maguk éltek át, de olyan is, ami egy ismerősükkel történt meg. Minden csoport válasszon egy esetet, ezt fogják közösen feldolgozni. A résztvevők próbálják elképzelni, vajon miért zaklat a zaklató, hogyan történt meg az adott eset, mi történt utána, és milyen következményei lettek. Ezt követően egy rövid jelenetet kell felépíteniük, és aztán előadniuk a többieknek. Az előadás után játsszák le újra a befejező jelenetet, vagyis a következményekről szóló részt, majd kérjük meg a „nézőket”, hogy tegyenek javaslatokat alternatív lépésekre, azaz mondják el, szerintük mit tehetett volna az áldozat másképp.

Javaslatok a folytatáshoz

A résztvevők találjanak ki szlogent egy internetes zaklatás elleni kampányhoz. Dolgozzanak ki szabályzatot az iskola vagy az ifjúsági klub számára az internetes zaklatással szemben, vagy ha már van ilyen, nézzék meg, hogyan lehetne továbbfejleszteni.

Az erőszak egyéb vonatkozásaival foglalkozhatunk az Erőszak az életben című gyakorlat (181. oldal) keretében. Az Európa Tanács Böngésző című kiadványában további információkat találunk az internetes zaklatásról (177. oldal), valamint számtalan gyakorlatot az online gyűlölet-beszédről és az ellene való fellépés lehetőségeiről (<https://rm.coe.int/16806f9ac6>).

Javaslatok a cselekvésre

A második variációban leírtakra építve a résztvevők adjanak elő egy jelenetet a többi diáknak, más ifjúsági csoportnak vagy a szülőknek.

Szervezenek nyilvános vitát a kérdésről az iskolában, a klubban vagy a közösségi házban, mert nagyon sok tanár és szülő egyáltalán nincs tisztában azzal, mi zajlik az online térben.

Derítsék ki, hogy folyik-e helyben valamilyen tájékoztató kampány az internet veszélyeiről vagy a netes zaklatásról, és találják ki, hogyan tudnának ehhez hozzájárulni.

További információk

Az internetes zaklatás e-mailen, instant üzeneteken, chatszobán, fórumon, mobiltelefonon, közösségi oldalakon, gamer közösségeken vagy más csatornán keresztül történő szándékos bántalmazás, fenyegetés vagy megalázás. Többek között az alábbi tettekben nyilvánulhat meg:

- Fenyegető üzenetek küldése;
- Provokatív, sértő üzenetek, etnikai alapú vagy rasszista gyalázkodások;
- Melegek vagy más szexuális kisebbségek bántalmazása, megszégyenítése;
- Az áldozat számítógépe elleni vírustámadás;
- Egy e-mail cím értelmetlen üzenetekkel való elárasztása;
- Hamis információk megosztása vagy terjesztése egy személyről jó hírnevének megsértése céljával;
- Valakinek a kipécézése, és mások felbujtása arra, hogy ezt a személyt gúnyolják, nevetségessé tegyék;
- Más nevében olyan dolgok megosztása, közzététele, amelyeket az a személy egyébként nem gondol vagy hisz, illetve amelyek nem igazak róla;
- Kínos vagy zavarba ejtő képek terjesztése egy személyről annak beleegyezése nélkül;
- E-mailek megosztása másokkal a szerző beleegyezése nélkül;
- Mások rászorítása arra, hogy valakit az adott (online vagy offline) közösségből kizárjanak;
- Obszcén, gusztustalan, gonosz, sértő üzenetek rendszeres küldözgetése.

Az internetes zaklatást gyakran gyerekek követik el, de arról szó nincs, hogy csak rájuk lenne jellemző. Az internetes zaklatás kapcsán a legnagyobb nehézséget az elkövető anonimitása jelenti, hisz emiatt nagyon nehéz kideríteni a személyazonosságát.

Számos weboldal foglalkozik az internetes zaklatás témájával. Keressünk az interneten helyi kezdeményezéseket. Általános információkat például az alábbi weboldalakon olvashatunk (magyarul):

- <https://unicef.hu/cyberbullying>
- https://nmhh.hu/cikk/190113/Mi_szamit_online_zaklatasnak
- <https://saferinternet.hu/>
- <https://gyerekaneten.hu/>

A magyarországi Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány által működtetett YELON weboldalon a fiatalok sok, külön nekik szóló anyagot találhatnak többek között a bántalmazásról és az online zaklatásról is, továbbá arról is tájékozódhatnak, hol tudnak segítséget kérni. Az oldal online tanácsadói szolgáltatást is biztosít, ahol képzett önkéntesek várják a fiatalok kérdéseit. <https://yelon.hu/category/kapcsolatok-baratsag-szerelem/>

Az Európa Tanács Számítástechnikai bűnözésről szóló egyezménye

A 2004. július 1-én hatályba lépett ún. Budapesti Egyezmény¹⁰ az első olyan nemzetközi szerződés, amely az interneten vagy más számítógépes hálózatokon elkövetett bűncselekményekre vonatkozik, és részletesen foglalkozik a szerzői jogokkal történő visszaélésekkel, a számítógéppel kapcsolatos csalással, a gyermekpornográfiával és a hálózati biztonság megsértésével.

Az egyezmény meghatároz egy sor hatáskört és eljárást is, ilyen például a számítógépes hálózatok vizsgálata és a lehallgatás.

Segédlet

Kérdések

- Előfordult már, hogy valaki beleolvasott az e-mailjeidbe a beleegyezésed nélkül?
- Előfordult már, hogy valaki beleolvasott az sms-eidbe vagy chat üzeneteidbe a beleegyezésed nélkül?
- Küldtek-e valaha neked sértő üzeneteket, obszcén képeket vagy videókat a mobiltelefonodra vagy az e-mail címedre?
- Előfordult már, hogy valaki a beleegyezésed nélkül rólad szóló információkat/képeket/videókat küldött valaki másnak?
- Előfordult már, hogy valaki a beleegyezésed nélkül képeket vagy információkat osztott meg rólad egy weboldalon vagy közösségi oldalon?
- Előfordult már, hogy valaki manipulálta, meghamisította a fotóidat vagy videóidat a beleegyezésed nélkül?
- Megadtad már valaha másnak a jelszavadat?
- Megsértett-e valaha bárki chat üzenetben vagy egy online játék interaktív felületén?
- Kaptál-e valaha nyugtalanító vagy obszcén telefonhívást?
- Előfordult már, hogy valaki indiszkrét vagy faragatlan hozzászólást írt a blogodon, közösségi oldaladon?
- Előfordult már, hogy valaki hamis vagy szexuális tartamú információkat, pletykát terjesztett rólad e-mailben, sms-ben vagy chat üzenetben?
- Ismersz-e valakit, akit interneten zaklattak?
- Tudtad, hogy léteznek az ilyen cselekményeket büntető törvények?
- Szerinted szükség lenne arra, hogy korlátozzák azt, hogy mit tehetnek fel az emberek az internetre?
- Helyes dolog megtiltani az iskolákban a mobiltelefonok és az okos eszközök használatát?

Környezet

Globalizáció

Egészség

2. szint

10+

30 perc

Az élet szövődéke

„Amikor bármit magában próbálunk kiragadni, akkor rájövünk, hogy ez mindennel szorosan összefügg a világegyetemben!”

John Muir

- Témakörök**
- Környezet
  - Globalizáció
  - Egészség

Nehézségi szint 2

Csoportlétszám Legalább 10 fő

Szükséges idő 30 perc

A gyakorlatról A résztvevők játékos formában felépítenek egy globális tápláléklánc-hálózatot. Ennek keretében megvizsgálják:

- az élőlények és az élettelen dolgok kölcsönhatásait,
- az emberi tevékenységek környezetre gyakorolt elkerülhetetlen hatásait és következményeit.

Érintett jogok

- Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog
- A népek joga, hogy szabadon rendelkezzenek természeti kincseik és erőforrásaik felett
- A vallás és meggyőződés szabadsága

Célok

- Az élőlények és az élettelen dolgok kölcsönhatásainak megismerése
- Az együttműködéshez és kritikai gondolkodáshoz szükséges készségek fejlesztése
- Az élet értéke iránti tisztelet erősítése

Eszközök

- Egy gombolyag erős gyapjúfonal vagy vékony zsinne

A gyakorlat menete

A gyakorlat 3 részből áll. 1. rész – az élet szövődékének megalkotása; 2. rész – ennek tönkretétele; 3. rész – ötletelés arról, hogy mit tehetünk a környezet védelme érdekében.

1. rész

1. Kérjük meg a résztvevőket, hogy álljanak körbe.
2. Mondjuk el, hogy most meg fogjuk alkotni az élet szövődékét.
3. Kezdjük mi: fogjuk kézbe a gombolyagot, és nevezzünk meg egy növényt, például a káposztát.
4. Egyik kezünkkel fogjuk meg a fonal végét, a másikkal pedig dobjuk oda a gombolyagot valaki másnak, aki elkapja; így a fonal egy darabja egyenesen összeköti a csoportsegítőt és az adott résztvevőt.
5. Az illető nevezzen meg egy olyan állatot, amelyik megeszi a káposztát, például a hernyót. Fogja a fonalat az egyik kezébe, a másikkal pedig dobja oda a gombolyagot egy társának.
6. Aki elkapja, nevezzen meg egy állatot, amelyik megeszi a hernyót; elég, ha egyszerűen azt mondja: „madár”, de lehet akár egy konkrét madárfaj is, például a rigó. Ezután dobja tovább a gombolyagot a következő embernek.
7. Addig folytassuk a játékot, addig járjon a gombolyag keresztbe-kasul a körben, míg a fonalból kialakul egy háló – ez jelképezi az élet szövődékét.

Október
második szerdája
 A természeti
 katasztrófák
 csökkentésének
 világnapja

2. rész

8. Most kérjük meg a résztvevőket, hogy egymás után mondjanak egy-egy példát az élővilágot károsító tényezőkre (például a termőföldeken áthaladó autópálya, a túlhalászás vagy a fosszilis tüzelőanyagok égetése), és aki válaszolt, engedje el a fonalat.
9. Miután körbeértünk, kérjük meg a résztvevőket, hogy nézzék meg a padlón heverő összegubancolódt, szájalmas kupacot. Tegyük hozzá, hogy ha nem cselekszünk, a világ is ilyen lesz, de ennek nem kell feltétlenül így történnie; mindannyian tehetünk valamit azért, hogy javítsunk a jelenlegi helyzeten.

3. rész

10. Kérjük meg a résztvevőket, hogy egyesével tegyenek ígéretet: mondjanak valami egyszerű, praktikus dolgot, amit ezután megtesznek a világ megmentéséért: például nem hagyják bekapcsolva vagy standby üzemmódban a számítógépüket, hanem kikapcsolják, kevesebb húst esznek vagy ritkábban utaznak repülővel.
11. A fogadalmat tevő résztvevő találmára fogja meg valahol a fonalat, és emelje fel a padlóról.
12. A végén vessünk egy pillantást az új szövedékre, és mutassunk rá, hogy ez nem ugyanaz, mint a korábbi; sajnos annak helyreállításához már túl késő van, mert a kihalt fajokat nem tudjuk már feltámasztani.

Feldolgozás és értékelés

Először kérdezzük meg a résztvevőket, hogy milyen érzés volt látni, ahogy az élet szövedéke tönkremegy, és milyen volt újat létrehozni. Ezt követően beszéljünk az ezzel kapcsolatos kérdésekről és arról, hogy mit kell tennünk a környezet védelme érdekében.

- Hogy éreztétek magatokat, amikor láttátok, ahogy az élet szövedéke fokozatosan tönkremegy?
- Könnyen meg tudtátok nevezni a táplálékláncban soron következő állatot vagy növényt? Mennyire sokat (vagy keveset) tudunk a természetről?
- Számít-e nektek, ha például a jegesmedvek 10 év múlva kihalnak?
- Hogy éreztétek magatokat, amikor láttátok, hogy új háló van kialakulóban?
- Könnyű volt kigondolni olyan egyéni cselekedeteket, amelyek csökkentik a környezetre gyakorolt hatásunkat?
- Mennyire hatékonyak az ilyen egyéni lépések?
- Kinek a feladata a környezetvédelem? Az ENSZ-é, az országok vezetői, a civil szervezeteké vagy az egyéneké?
- A természet rendkívül összetett rendszer, egyensúlya sok tényezőtől függ, és nem könnyű megjósolni, hogy egy-egy cselekedet vagy intézkedés milyen globális következményekkel jár majd. Akkor hogyan lehet döntéseket hozni arról, hogy hogyan használjuk fel a Föld erőforrásait?
- Hogyan kellene meghozni az egyes erőforrások felhasználására vonatkozó döntéseket? Például hogy ki szabad-e vágni egy erdőt azért, hogy a helyén más növényeket termesztünk? Akiknek az erdőtől függ a megélhetésük, azokat hátrányosan érintené ez, míg a mezőgazdaságból élők jól járnának. Itt felmerül az igazságosság kérdése is.
- A Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmányának 1. cikke kimondja, hogy „Céljai elérése érdekében minden nép... szabadon rendelkezik természeti kincseivel és erőforrásaival.” Ez azt jelenti, hogy az embereknek jogában áll károsítani a környezetet?
- A táplálékot és a tiszta levegőt környezetünk biztosítja számunkra. Egészséges környezet nélkül nem tudnánk élni. Ez az élet feltétele. Kiemelt kötelességünk-e ezért a környezet tisztelete, és ezzel a használatára vonatkozó jogaink korlátozása (ahogy kötelességünk tisztelni mások jogait és szabadságjogait, korlátozva egyben saját egyéni jogainkat)?
- Szükségünk van-e új emberi jogokra, amelyek megvédenek bennünket az éghajlatváltozás következményeitől?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A gyakorlat 10-15 fős csoporttal működik a legjobban. Nagyszámú résztvevő esetén több kisebb csoporttal végezzük el.

Minden tápláléklánc valós vagy lehetséges kapcsolatkból álljon. Például: fű – juh – ember; vagy plankton – bálna; vagy plankton – hering – disznó (a disznókat gyakran etetik halliszttel) – ember – tigris. Ne felejtsük el: amikor egy állat elpusztul, a testét baktériumok lebontják, a felszabaduló ásványi anyagokat pedig a növények felszívják, így az élet ciklusa újraindul. Az élet szövedékét ilyen ciklusok milliárdjai alkotják.

Törekedjünk arra, hogy a résztvevők minél többféle táplálékláncot említsenek; mondjanak erdei, hegyvidéki, réti, mocsári, tavi, folyami és tengeri élőhelyeken élő élőlényeket is. Előfordulhat, hogy be kell avatkoznunk, például azt mondjuk: „az ásványi anyagok a tengerbe kerülnek, ahol a fitoplanktonok (növényi planktonok) hasznosítják őket”. Vagy ha a tenger után szeretnénk szárazföldi ökoszisztémával folytatni, mondjuk azt, hogy „most a sirály, amelyik megette a part mentén élő tarisznyarakot, a víztől távolabb, a szárazföldön próbál magának élelmet találni, de elpusztul”. Ha valamelyik résztvevőnek nem jut eszébe, hogy mi lehetne a következő láncszem, javasoljuk, hogy kérjen segítséget a többiektől.

A 2. részben, amikor még csak néhány résztvevő engedi el a fonalat, akkor még nem tűnik súlyosnak a helyzet, mert a keresztbe-kasul futó szálak többé-kevésbé összetartják a szövedéket, de minél kevesebb ponton tartják, annál jobban elveszíti a formáját, és a végén csak egy összegubancolódott, szárnalmas kupac marad belőle, körülötte a tehetetlenül álló emberekkel.

Készüljünk fel arra, hogy amikor a 3. részben, a feldolgozás során megkérdezzük, milyen tényezők károsítják az élővilágot, némelyik válasz vitát kavarhat. Például a vegetáriánusok azt mondják, hogy azok, akik húst esznek, károsítják az élet szövedékét. Nyugtázzuk a véleményüket, és kérdezzük meg a többieket, hogy mit gondolnak. De vigyázzunk, ezen a ponton ne keveredjünk vitába; előbb fejezzük be a játékot, és aztán majd a feldolgozás és a beszélgetés során térjünk vissza a témára.

Próbáljunk ne leragadni egy-egy vitás kérdésnél; ne térjünk el a gyakorlat központi témájától, vagyis hogy az emberi tevékenység hogyan hat a környezetre.

Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség weblapján (<https://www.eea.europa.eu/hu>) számos, témába vágó cikket olvashatunk. A gyakorlat előtt érdemes elolvasni az 5. fejezet online verziójának Környezet című részét (www.coe.int/compass), ahol többet megtudhatunk az emberi jogok és a környezet összefüggéseiről.

Ezt a gyakorlatot jól használhatjuk biológiaórán vagy biológiaszakkör keretében is.

Variációk

Amikor a 2. részben megkérjük a résztvevőket, hogy mondjanak konkrét példákat az élet szövedékét károsító tényezőkre, fogjunk egy ollót, és minden példa hallatán vágjuk el valahol a fonalat. A háló fokozatosan esik szét, és a végén egy összegubancolódott, hasznavehetetlen kupac hever a padlón. A tönkretett háló nagyon erős vizuális hatást kelt, és a globális helyzet valóban lehangelő, de fontos, hogy a résztvevők ne érezzék magukat tehetetlennek a rájuk váró feladattal szemben. Ezért mindenképpen hagyjunk legalább annyi időt a lezárásra, hogy beleférjen egy gyors ötletelés vagy beszélgetés a környezetvédelem terén elért eredményekről.

Javaslatok a folytatásra

Tartsunk ötletbörzét, és gyűjtsünk példákat helyi és globális környezetvédelmi sikertörténetekre. Nem teljesen reménytelen a helyzet! Világszerte nagyon sok ember tevékenykedik aktívan azért, hogy fenntartható környezetet teremtsünk a következő nemzedékek számára. Az Act International Alliance Nézzünk szembe a klímaváltozással – Kis közösségek nagy sikerei című kiadványa¹¹ kitűnő forrás ehhez.

Ez a gyakorlat jó kiindulópontként szolgálhat az emberi jogokról és a környezetről folytatott vitához. Jó lenne például, ha a környezethez való jogot is – más emberi jogokhoz hasonlóan – rögzítenék az emberi jogi dokumentumok? Van-e a környezetnek önmagában – hasznosságán túlmenően – értéke? Lenne értelme az állatok jogait is lefektetni? (További információk: www.coe.int/compass)

Az erőforrások fenntartható felhasználásának megvalósítása politikai szándékot, időt, erőfeszítést és pénzt igényel. Gondoljunk bele, mennyivel többet tehetnének a világ országai a környezeti nevelés, tudományos kutatás és gyakorlatias környezetvédelmi programok segítségével, ha nem költenének annyit fegyverkezésre és hadászatra. Ha a csoport szeretné jobban körülgárni ezeket a kérdéseket, elvégezhetjük a Mennyi az annyi? című gyakorlatot (261. oldal).

Az éghajlatváltozás mindenhol minden élőlényre hatással van. Például az áradások, az elsivatagosodás és a tengerszint emelkedése miatt sok ember élőhelye élhetetlenné válik, ezért kénytelenek máshova költözni. Amennyiben a csoport szívesen foglalkozna a klímamenekültekkel kapcsolatos kérdésekkel, végezzük el a Három dolog című gyakorlatot (194. oldal).

Javaslatok cselekvésre

Kapcsolódjunk be helyi környezetvédelmi projektekbe! Számos civil szervezet van, amellyel érdemes lehet felvenni a kapcsolatot:

- A Fridays For Future globális mozgalom (<https://fridaysforfuture.org>) 2018-ban indult, az akkor 15 éves Greta Thunberg iskolai sztrájkjának hatására. Érdemes ellátogatni a magyar szervezet weboldalára is, ahol többek között megtudhatjuk, hogy mire érdemes figyelni tüntetés szervezésekor, de akár csatlakozni is lehet önkéntesként (<https://fridaysforfuture.hu>).
- Youth and Environment Europe: Ez az ernyőszervezet több mint negyven, a természet és a környezet tanulmányozásával és védelemével foglalkozó független európai regionális és országos ifjúsági szervezetet tömörít (www.tigweb.org).
- Európai Éghajlatvédelmi Akcióhálózat (Climate Action Network Europe): Európa vezető hálózata az éghajlati és energiaügyek terén. A 35 európai országban több mint 140 tagot számláló hálózat célja az éghajlatváltozás veszélyeinek elhárítása, valamint a fenntartható környezetvédelmi és energiapolitika támogatása Európában (<https://www.caneurope.org>). Magyar tagja a Levegő Munkacsoport (<http://levegő.hu>).
- Friends of the Earth (A Föld barátai, www.foei.org).
- A WWF hálózata világszerte együtt dolgozik kormányzatokkal, üzleti vállalkozásokkal és helyi közösségekkel, hogy az emberek és a természet is viruljanak, méltányosan osztozva bolygónk természetes erőforrásain. (www.wwf.org) Magyar szervezete a WWF Magyarországon (<https://wwf.hu>).

Csökkentsük saját ökolábnymunkát! A <https://www.elobolygonk.hu/Emitt> tehetek honlap számos praktikus tanácsot kínál erre.

További információk

A természetben minden mindennel összefügg. Minden élőlényt és élettelen dolgot a körforgások, például a szén és a víz körforgása köt össze. A táplálékláncok e körforgások részét képezik. Egy tápláléklánc többnyire azzal kezdődik, hogy egy növény a nap fényenergiájából, a talajban levő ásványi anyagokból és vízből előállítja az élethez és a növekedéshez szükséges táplálékát. Amikor egy állat (például hernyó) elfogyaszt egy zöld növényt, például egy káposztát, felhasználja a levelekben tárolt ásványi anyagokat és energiát; ez teszi lehetővé, hogy éljen és növekedjen. Ahogy egy-egy állatot elfogyaszt egy másik, az energia és az ásványi anyagok tovább jutnak a táplálékláncban. Amikor a tápláléklánc csúcán levő állat elpusztul, a teste lebomlik, „megeszik” a baktériumok. A testben lévő ásványi anyagokat a növények felhasználják, és ezzel elkezdődik egy új tápláléklánc.

Azt nézd, mire képes!

Azt nézd, hogy mire képes, és ne azt, hogy mire nem!

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Fogyatékosság és fogyatékos-alapú társadalmi megkülönböztetés • Diszkrimináció és intolerancia • Gyermek
Nehézségi szint	2
Csoportlétszám	6–36 fő
Szükséges idő	120 perc
A gyakorlatról	<p>Szimulációs gyakorlat, melynek célja, hogy felébressze a fogyatékosokkal élő emberek iránti empátiát.</p> <p>Főbb témák:</p> <ul style="list-style-type: none"> • a fogyatékosokkal élő társadalmi integrációjának akadályai; • a fogyatékosokkal élő jogainak alapvető emberi jogokként való elismerése.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • A hátrányos megkülönböztetés tilalma • Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség • A társadalombiztosításhoz és a szociális ellátórendszerhez való jog
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • A fogyatékosokkal élő által napi szinten tapasztalt nehézségek felismerése • A fogyatékosokkal élő szükségleteinek megértése és az azok kielégítéséhez szükséges készségek fejlesztése • Az együttérzés és a szolidaritás erősítése
Eszközök	<p>A bevezetőhöz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Papírlap és toll minden résztvevőnek <p>A 2. részhez, páronként:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Táska vagy szatyor, amelybe tegyünk bele egy káposzta- vagy salátalevelet, egy ceruzát, egy krétát, egy falevelet (bármilyen fáról), egy színes papírt és egy PET-palackos vagy dobozos üdítőt • Kendő, a szembekötős játékhoz • Papírlap, toll <p>A 3. részhez, páronként:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Egy szerepkártya • Papírlap, toll <p>A 4. részhez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kerekesszékek, minden nyolc főre egy darab • Akadálypálya kialakításához elegendő hely (lehetőség szerint egy másik teremben, vagy ha van udvar, akkor esetleg a szabadban) • Akadályok: például asztalok, székek, deszkák, régi újságok összekötözve vagy halomba rakva, stb. • Nagy papírlap és filctollak • Óra vagy stopper
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Készítsük el a szerepkártyákat. Használhatjuk a segédletben lévőket vagy írhatunk új kártyákat. • Ha igénybe tudunk venni egy másik termet is, akkor érdemes azt előzetesen berendezni az akadályversenyhez, vagy még jobb, ha ki tudunk menni az udvarra, mert ott a terepviszonyok függvényében valóságosabb és több kihívást jelentő akadálypálya alakítható ki.

Fogyatékos

Diszkrimináció és intolerancia

Gyermekek

2. szint

6 - 36

120 perc

- Ha bent maradunk, akkor székek és asztalok segítségével alakítsunk ki szűk utakat, és a padlón elhelyezett deszkák és újsághalmok felhasználásával tegyük nehezebbé a terepet.

A gyakorlat menete

A gyakorlat négy részből áll: 1. rész: bevezetés, 2. rész: séta bekötött szemmel, 3. rész: mutogatás (jelbeszéd), 4. rész: kerekesszékes akadályverseny.

1. rész: Bevezetés (10 perc)

1. Mondjuk el, hogy a gyakorlat háromféle fogyatékossgal foglalkozik: vakság, siketnéma-ság, mozgáskorlátozottság.
2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy gondoljanak bele, hogy amennyiben ők maguk fogyatékos-sággal élnének, milyen bánásmódban szeretnének és milyenben nem szeretnének részesülni. Kérjük meg őket, hogy írják le a gondolataikat címszavakban. Adjunk erre pár percet.
3. Ezután kérjük meg őket, hogy azt is írják le röviden, hogy mitől félnének a legjobban, ha fogyatékossgal élnének.
4. Ha elkészültek, kérjük meg őket, hogy fordítsák meg a papírjukat, majd készüljenek fel a „valóság” megtapasztalására.

2. rész: Séta bekötött szemmel

1. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alkossanak párokat. Osszuk ki a kendőket. A párok egyik tagja a vaksággal együtt élő ember szerepét tölti be, a másik pedig a segítője lesz. A segítő felelősek azért, hogy a játék során ügyeljenek párjuk épségére. Csak a biztonságra vonatkozó egyszerű kérdésekre válaszolhatnak, és ekkor is csak igennel vagy nemmel.
2. Kérjük meg a segítőket, hogy tegyenek a párjukkal egy 5 perces sétát a termen kívül, akár lépcsőn föl vagy le, vagy ha lehet, az udvaron is.
3. Amikor visszajönnek a terembe, kérjük meg a segítőket, hogy vezessék a párjukat egy-egy székhez, amelyen már várja őket valami – egy táska! Mi lehet benne?
4. A bekötött szemű résztvevők feladata az, hogy beazonosítsák a táskában lévő tárgyakat, a segítőik pedig írják le a társuk válaszait.
5. Ezután kérjük meg a „vak” résztvevőket, hogy vegyék le a kendőt a szemükről, és nézzék meg a tárgyakat. Hagyjunk egy kis időt arra, hogy a párok megbeszéljék, hogy érezték magukat a játék során, és volt-e, amin meglepődtek.
6. Adjunk pár percet arra, hogy a résztvevők kilépjenek a szerepükből, majd térjünk rá a 3. részre.

3. rész: „Mutogatás”

1. Kérjük meg a párokat, hogy cseréljenek szerepet. Akik eddig segítőik voltak, azok most „siketnéma” szerepbe kerülnek, és a párjuk lesz a segítőjük.
2. Adjunk egy-egy szerepkártyát a „siketnéma” szerepben lévőeknek, és kérjük meg őket, hogy azt ne mutassák meg a párjuknak. A segítőknek adjunk papírt és tollat.
3. Kérjük meg a „siketnémákat”, hogy értessék meg a kártyán leírt problémát a segítőjükkel úgy, hogy közben nem beszélhetnek, nem írhatnak és nem rajzolhatnak. A segítők jegye-zék fel, hogy szerintük mit akar mondani nekik a társuk.
4. Amikor a „siketnéma” embert játszó résztvevő úgy érzi, hogy amit tudott, már elmutogatott, akkor mutassa meg a szerepkártyát a segítőjének. Adjunk pár percet arra, hogy a résztvevők megbeszéljék, mire törekedtek a játék során, továbbá milyen nehézségekkel és frusztrációkkal küzdöttek.

December 3.
A fogyatékossgal élők nemzetközi napja

4. rész: Kerekesszékes akadályverseny

1. Mutassuk meg az akadálypályát a résztvevőknek. Mondjuk el, hogy az nyer, aki a legrövidebb idő alatt megy végig rajta. Aki viszont nekiütközik az akadályoknak, az büntetőpontot kap.
2. Az eredményeket jegyezzük fel egy nagy papírlapra.
3. Miután mindenki – aki akart – végiment a pályán, tartsunk rövid szünetet, majd térjünk rá a feldolgozás és értékelés részre.

Feldolgozás és értékelés

A feldolgozást a teljes csoporttal, együtt végezzük. Tekintsük át közösen, mi történt a 2., a 3. és a 4. rész során, majd nézzük meg, hogy a résztvevők mit tudtak a gyakorlat elején, és mi az, amit a gyakorlat végére, a tapasztalataiknak köszönhetően megtanultak.

1. Kezdjük a bekötött szemes sétával. Kérjük, hogy válaszoljanak az alábbi kérdésekre azok is, akiknek be volt kötve a szeme, és azok is, akik a segítők voltak:
  - Hogyan éreztétek magatokat a gyakorlat során?
  - Mi volt a legnehezebb? Mi volt vicces? Mi volt ijesztő?
  - Mennyire tudtatok megbízni a másokban, illetve nehéz volt-e a másik bizalmasának, támaszának lenni?
2. Folytassuk a 2. résszel, amikor mutogatniuk kellett:
  - Hogyan éreztétek magatokat a gyakorlat során?
  - Mi volt a legnehezebb? Mi volt vicces? Mi volt ijesztő?
  - Frustrált-e titeket, hogy mutogatni kellett, és nem feltétlenül értették meg, amit mondani akartatok?
  - Frustrált-e titeket, kínosnak éreztétek-e, amikor nem értettetek meg valamit?
3. Ezután beszéljük meg a kerekesszékes akadályversenyt:
  - Hogy éreztétek magatokat attól, hogy nem volt olyan könnyű a közlekedés, a mozgás?
  - Mi volt a legnehezebb? Mi volt vicces? Mi volt ijesztő?
4. Folytassuk a gyakorlat elején megfogalmazott félelmek és elvárások megvitatásával. Kérjük meg a résztvevőket, hogy olvassák át, mit írtak a papírjukra.
  - Voltak-e olyan félelmeitek, amelyek beigazolódtak a gyakorlat során?
  - Hogyan próbáltatok segíteni a párotoknak?
  - Hogyan fogadta a párotok a segítséget?
  - Mennyire volt könnyű eldönteni, hogy mikor és mennyit segítsetek?
5. Milyen félelmeket fogalmaztatok meg a fogyatékossgal kapcsolatban? Min alapulnak ezek a félelmek? Előfordult-e már, hogy attól féltetek, hogy baleset vagy betegség következtében fogyatékossgá váltok?
6. Mi volt a legmeglepőbb dolog, amit a gyakorlatnak köszönhetően megtapasztaltatok, megtanultatok?
7. Ismertek-e valakit, aki vak, siketnéma vagy kerekesszékesekkel közlekedik? Milyenek a társas kapcsolataik? Hogyan viselkednek velük mások?
8. Mit gondoltok, a közelben található épületek és utcák kialakítása mennyiben felel meg a fogyatékossgal élők igényeinek, akadálymentesek-e?
9. Mit lehetne és kellene tenni azért, hogy a fogyatékossgal élők egyenlőséghez és méltósághoz való joga érvényesüljön?
10. A fogyatékossgal élők jogai is az emberi jogok kategóriájába tartoznak? Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában rögzített jogok közül melyek kapcsolódnak legszorosabban fogyatékossgal témájához?
11. Mit tehet az iskola, egyesület, helyi ifjúsági csoport a fogyatékossgal élők egyenlőséghez és méltósághoz való jogának elmozdításáért?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A 4. résznél az akadálypálya ne legyen túl hosszú, 2-3 perc alatt végig lehessen érne rajta – főleg, ha csak 2-3 kerekesszék áll rendelkezésre, mert akkor a résztvevőknek várniuk kell, és elunhatják magukat. Megpróbálhatunk kerekesszéket kölcsönözni a helyi kórháztól vagy egy olyan szervezettől, amelyik az átmenetileg kerekesszékbe kényszerülőknek biztosít ilyen eszközt. Ha nem sikerül szerezni, akkor találunk más megoldást arra, hogy jelentősen megnehezítsük a résztvevők mozgását. Például kérjük meg őket, hogy vegyenek fel óriási gumicsizmát kacsalábra. Jelentős mértékben függ az adott csoporttól, hogy hogyan érdemes ezt a gyakorlatot végezni.

Fontos, hogy a résztvevők tisztában legyenek azzal, hogy a gyakorlat során különböző „valóság-hű” helyzetekbe kerülnek, ami lehetőséget ad arra, hogy kicsit megtapasztalják, milyen fogyatékossgal élni, és megfigyeljék az ezzel kapcsolatos érzéseiket és reakcióikat. Hívjuk fel a figyelmet arra, hogy nem az a cél, hogy kifigurázzunk bárkit is, vagy hogy felesleges kényelmetlenséget vagy kínos helyzet okozunk. Próbáljanak természetesen viselkedni, nem kell túlzásokba esni. Előfordulhat, hogy időnként úgy érzik, hogy egy-egy helyzet kínos vagy nem biztonságos, de nyugtassuk meg őket, hogy semmi káros vagy veszélyes nem történik majd velük.

Ha nincs idő arra, hogy az összes szimulációs helyzetet kipróbáljuk, akkor válasszunk egyet vagy kettőt. A három rész közül talán a szembekötős játék jelenti a legnagyobb kihívást, és ez érinti meg leginkább a résztvevő személyt. Tehát ha csak egy részt tudunk megcsinálni, akkor érdemes ezt választani. A résztvevők ez esetben cseréljenek szerepet, hogy mindketten megtapasztalják a segítő és a segített szerepét is. Ne felejtünk el a beazonosítandó tárgyából két külön (és eltérő tartalmú) csomagot előkészíteni.

Ez egy komoly gyakorlat, de várhatóan sok vicces helyzet adódik majd. Ez nem baj. Csak akkor avatkozzunk vagy szóljunk bele, ha a résztvevők valami veszélyeset csinálnak, vagy a fogyatékossgal élők rovására poénkodnak, viccelődnek. Visszatérhetünk erre a témára a feldolgozáskor az alábbi kérdések segítségével: Mikor gúnyolódnak az emberek a fogyatékossgal élőkön? Ki tesz ilyet és miért? Mikor nem gond, ha a fogyatékossgal élőkön viccet mondunk? Hogyan lehet eldönteni, hol a határ a jó vicc és a gúnyolódás között?

Variációk

Attól függően, hogy a csoport valódi életéhez mi áll közel, a szimulációs gyakorlathoz másfajta fogyatékossgot is választhatunk, akár olyat is, amely kevésbé nyilvánvaló a környezet számára, mint például a tanulási akadályozottság vagy a nyelvi zavar. Azt is megtehetjük, hogy az időskorral gyakran együtt járó korlátozottsággal foglalkozunk; ez segíthet felhívni a fiatalok figyelmét az idősek nehézségeire, és a méltó élethez szükséges körülményekre (illetve azok hiányára).

Javaslatok a folytatáshoz

Ha a gyakorlatot gyerekekkel végezzük, akkor érdemes lehet megbeszélni velük a Gyermekjogi Egyezmény 23. cikkét, mely szerint a fogyatékossgal élő gyermekeknek joga van a különleges gondoskodáshoz, támogatáshoz és oktatáshoz annak érdekében, hogy teljes és önálló életet élhessenek. Megkérhetjük a résztvevőket, hogy gondolják át, hogy saját környezetükben (akár a családjukban) kik élnek valamilyen fogyatékossgal. Utánajárhatnak annak is, hogy milyen szolgáltatásokban, ellátásban részesülhetnek az érintettek. Vannak fogyatékossgal élő gyerekek az adott ifjúsági csoportban, egyesületben vagy az iskolában? Minden lehetőség a rendelkezésükre áll, ami a többi gyerekeknek is? Ha nem, miért nem?

Ha a csoport szereti a szerepjátékokat, akkor valószínűleg élveznék a Dolgozni akarok! című gyakorlatot, melyben azokat a nehézségeket ismerhetik meg, amelyekkel a fogyatékossgal élők szembesülnek álláskereséskor.

Amennyiben a csoport kíváncsi lenne arra, hogyan kezelhető egy-egy másfajta – a rasszizmusból eredő – hátrányos megkülönböztetéssel járó „hétköznapi” probléma, elvégezhetjük velük a Válasz a rasszizmusra című gyakorlatot (335. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

Ha a résztvevők szeretnék, kiválaszthatunk egy érintett csoportot, és megvitathatjuk, hogyan lehetne/kellene támogatni őket. Érdeemes előtte belelapozni a kézikönyv Cselekvés az emberi jogokért című fejezetébe, ha támpontokra, ötletekre lenne szükségünk. Fontos, hogy együttműködjünk a fogyatékossgal élőkkel foglalkozó szervezetekkel, és abból induljunk ki, hogy mire van igényük a fogyatékossgal élőknek saját tapasztalataik és elmondásuk szerint.

A Magyarországon működő ilyen szervezetekről érdeklődhetünk az azokat tömörítő szövetségeknél, ilyen például a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége (www.mvgyosz.hu), a Siket és Nagyothallók Országos Szövetsége (www.sinosz.hu) és a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége (www.meosz.hu).

További információk

A fogyatékossgal élőköt segítő ellátórendszer minősége, jogaik érvényesülése országonként jelentősen eltér, látszólag az országok gazdasági helyzetétől függően, de ez valójában inkább azon múlik, hogy mennyire tekintik fontos értéknek az egyenlőséget és a társadalmi szolidaritást az adott helyen. Például a hallókészülékek árát egyes országokban fedezi a társadalombiztosítás, máshol azonban nem. A siketek vagy kapnak speciális telekommunikációs eszközöket, vagy nem. Ha valakinek kerekesszékre van szüksége, egyes helyeken ezt a helyi közösség, máshol az állam fizeti ki, megint máshol senki nem segít ebben.

A fogyatékossgal élőkkel szembeni diszkriminációról az 5. fejezet online verziójának Diszkrimináció és intolerancia című részében található további információk.

Segédletek Szerepkártyák

1. helyzet

Anélkül, hogy megszólalnál, próbáld elmagyarázni a barátodnak, hogy néhány fiatal megtámadott a parkban, elvették a táskáját, és megverték. Kérdezd meg, hogy hol van a rendőrség.

Nem beszélhetsz, nem írhatsz, nem is rajzolhatsz.

2. helyzet

A helyszín egy ebédlő: az iskola vagy éppen az Európai Ifjúsági Központ étterme. Magyarázd el a szakácsnak, hogy nem ehetsz bolognai spagettit, mert vegán vagy. Tehát nemcsak húst nem eszel, hanem tejterméket (tejet, sajtot), tojást sem.

Nem beszélhetsz, nem írhatsz, nem is rajzolhatsz.

Megjegyzés:

A fenti gyakorlat dr. Márai Mónika, a Közös Sors Egyesület elnökének javaslatára került be a könyvbe. Az egyesület célja a fogyatékossgal élők társadalmi integrációjának elősegítése. Dr. Márai Mónika tagja az Országos Fogyatékossgügyi Tanácsnak, amely Magyarországot képviseli a Rehabilitation International nemzetközi szervezetben. Ezenkívül nemzetközi ifjúsági képző, és maga is érintett, mivel születése óta fogyatékossgal él.

Migráció

Diszkrimináció
és intolerancia

Béke
és erőszak

3. szint

6 - 20

60 perc

Bejöhettek?

"Refugee, go home!" – He would if he could.

Témakörök

- Migráció
- Diszkrimináció és intolerancia
- Béke és erőszak

Nehézségi szint 3

Csoportlétszám 6–20 fő

Szükséges idő 60 perc

A gyakorlatról

Ez egy szerepjáték, amelyben menekülők egy másik országba próbálnak eljutni, hogy ott menedéket kaphassanak.

A gyakorlat az alábbi témákat dolgozza fel:

- a menekültek helyzete és nehézségei,
- a menedék megadása mellett és ellen szóló társadalmi és gazdasági érvek

Érintett jogok

- A más ország által nyújtott menedékhez való jog
- "Non-refoulement", vagyis a menekültek azon joga, hogy ne küldjék vissza őket saját országukba, ahol üldöztetés vagy halál fenyegeti őket
- A hátrányos megkülönböztetés tilalma

Célok

- A menekültekkel és az őket megillető jogokkal kapcsolatos ismeretek és megértés fejlesztése
- Az érveléshez, ítéletalkotáshoz és állásfoglaláshoz szükséges készségek és képességek gyakorlása
- Az otthonukból váratlanul menekülni kényszerülő személyek iránti együttérzés erősítése

Eszközök

- Szerepkártyák
- Flipchart vagy tábla
- Kréta és/vagy bútorok a határátkelőhely kijelöléséhez
- Tollak és papír a megfigyelők számára a jegyzeteléshez

Előkészítés

- Fénymásoljuk le a szerepkártyákat. Külön kártya kell minden határrendésznek, menekülőnek és megfigyelőnek.
- Alakítsuk ki a szerepjáték helyszínét. Húzzunk egy vonalat a padlóra, vagy rendezzük úgy a bútorokat, hogy megjelenítsék az országhatárt – középen legyen egy szabad sáv az ellenőrzőpontnak. Állítsunk be egy asztalt, ez lesz a határrendészek pultja.
- Tájékozódjunk a menekültekről és az aktuális menekültügyi helyzetről szerte a világban.

A gyakorlat menete

1. Mondjuk el, hogy szerepjáték következik. Az alaphelyzet szerint a hazájukból menekülni kényszerült emberek érkeznek a határra, és biztonságot keresve egy másik országba szeretnének bejutni.
2. Először is közösen gyűjtjük össze, mit tudnak a résztvevők a menekültekről. Írjuk fel az egyes pontokat egy nagy papírlapra vagy flipchartra, hogy később, a beszélgetés során visszatérhessünk rájuk.
3. Mutassuk meg a résztvevőknek a helyszínt, és ismertessük a helyzetet, amit el fognak játszani. Mondjuk el, hogy az X és Y ország közötti határon vagyunk, ahova nagyszámú,

Június 20.
Menekültek
világnapja

- menekülésben lévő ember érkezett, akik be akarnak lépni Y országba. Éhesek, fáradtak, fázna, és nagyon hosszú utat tettek meg hazájukból, P, Q vagy R országból. Néhányuknál van némi pénz, és csak kevesen rendelkeznek közülük személyazonosságot igazoló papírokkal vagy útlevelel. Y ország határrendészei eltérően vélekednek a helyzetről: egyesek beengednék őket, mások nem. A menekülők teljesen kétségbe vannak esve, és különböző érvekkel igyekeznek meggyőzni a határt őrző tisztviselőket, hogy beléphessenek az országba.
- Osszuk a résztvevőket három csoportba: az első csoport a menekülőket, a második csoport Y ország határrendészeti szerveinek képviselőit játssza, a harmadik csoport tagjai pedig megfigyelők lesznek.
  - Kérjük meg a „menekülőket” és a „határrendészeket”, hogy dolgozzák ki a szerepeiket, és fogalmazzák meg az érveiket. Lássuk el tanáccsal a megfigyelőket a szerepjáték végén esedékes visszajelzés módjával kapcsolatban. Osszuk ki a szerepkártyákat, és adjunk a résztvevőknek 15 percet a felkészülésre.
  - Kezdjük el a szerepjátékot. Amikor jónak látjuk, állítsuk le a jelenetet (általában nagyjából 10 perc elegendő).
  - Adjunk 5 percet a megfigyelőknek, hogy fel tudjanak készülni a beszámolóikra, majd folytassuk a feldolgozással és az értékeléssel.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük azzal, hogy megkérjük a megfigyelőket, osszák meg a csoporttal a szerepjátékkal kapcsolatos észrevételeiket. Majd a szereplők mondják el, hogy milyen érzés volt menekülőnek vagy határrendésznek lenni. Végül térjünk át a téma és a tanulságok általános megbeszélésére.

- Mennyire volt méltányos a menekülőkkel szemben alkalmazott bánásmód?
- A menekültek az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 14. cikke és a menekültek helyzetére vonatkozó 1951-es Genfi Egyezmény alapján jogosultak a védelemre. Biztosították a menekülőknél a menedékhez való jogot? Miért? Miért nem?
- Lehet-e joga egy országnak arra, hogy visszafordítson menekülteket? Mikor? Milyen okból?
- Ti elutasítanátok őket, ha határrendészek lennétek? És hogyan döntenétek azokban az esetekben, amikor tudnátok, hogy a hazájukban halál vár rájuk?
- Hogyan fogadják a menekülőket saját országunk határain? Sérülnek-e az emberi jogaik? Ha igen, mely jogaik sérülnek?
- Mit lehetne és kellene tenni annak érdekében, hogy emberek ne váljanak menekültté?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A menekültek helyzete Európa-szerte nagyon eltérő, ezért fontos átgondolnunk, hogyan alakítjuk a kiinduló helyzetet, hogy az a legjobban megfeleljen a gyakorlattal kapcsolatos célkitűzéseinknek. Segíthet, ha rövid háttértörténetet találunk ki az egyes országokról: X-ről és Y-ról, amelyek határán a történet játszódik, valamint P, Q és R országokról, ahonnan a menekülők származnak.

Tájékozódjunk a menekült és a menedékkérő fogalmáról (lásd az 5. fejezet online verziójában a Migráció című részt). Nézzünk utána, honnan érkezik hozzáuk a legtöbb menedékkérő, és hogy hány menekült él a kibocsátó országokkal szomszédos államokban. Tudjuk meg a saját országunkban és más európai országokban tartózkodó menekültek számát is. Ezek az adatok elérhetők az ENSZ Menekültügyi Főbiztoságának (UNHCR) honlapján: unhcr.org.

A gyakorlatot bevezető közös gondolkodás arra szolgál, hogy feltérképezzük, milyen előzetes tudással rendelkeznek a résztvevők: mit tudnak arról, hogy miért vannak menekültek, hogy mi kényszerítheti az embereket a hazájuk elhagyására, és hogy jellemzően honnan jönnek, és mely országokba tartanak? A beszélgetés során elhangzottak segíthetnek eldönteni, hogy hogyan és miről beszéljünk majd a feldolgozás és értékelés során, és hogy milyen további információkat lenne fontos megosztani velük.

Gondoljuk végig azt is, hogy hogyan kezeljük, ha a csoportban esetleg vannak menekültek. Ha nyitottak rá, akár az ő saját élményeikre is építhetünk, és információforrásként támaszkodhatunk rájuk.

Nem szükséges, hogy a három csoport ugyanakkora legyen. Például választhatunk mindössze három-négy megfigyelőt, a csoport többi tagja pedig aktív szereplő lesz. A való életben egy ilyen helyzetben valószínűleg sokkal több a menekült, mint a határőr vagy -rendész, és lehet, hogy ezt a szerepjátékban is szeretnénk érzékeltetni. Jó ötlet lehet a megfigyelőkre újságírói szerepet osztani, akik így a feldolgozás során tudósíthatnak megfigyeléseik eredményéről.

Gondoljuk végig előre, hogy mit szeretnénk ezzel a gyakorlattal elérni, és hogy hogyan alakítjuk majd ki ennek megfelelően a helyszínt. A menekültjeink fáradt, éhes, elkeseredett emberek tömege? Ha igen, akkor akár a szabadban is lebonyolíthatjuk a foglalkozást, egy erdőben, esetleg egy folyó vagy tó partján, ha olyan helyzetet játszathatunk el, amelyben a menekültek egy zsúfolt, süllyedni készülő csónakokon érkeznek. Ha zárt térben vagyunk, és hideg, sötét éjszaka érzetét szeretnénk kelteni, oltuk le a lámpákat, és tárjuk ki az ablakokat. Ha pedig a menekülők kisebb csoportokban érkeznek, kialakíthatunk egy „irodát”, ahol a határrendészek ellenőrizhetik az irataikat, és kikérdezhetik őket arról, honnan érkeznek.

Nézzük át a szerepkártyákat, és szükség szerint módosítsuk, adaptáljuk őket a céljainknak és a helyi viszonyoknak megfelelően.

Tartsuk szem előtt, hogy a szerepjáték kaotikussá is válhat. Ha ez előfordulna, állítsuk meg a játékot (mint a fórumszínházban, lásd 65. oldal) és kérjük meg az „újságírót”, hogy készítse interjúkat a menekültekkel és a határrendészekkel. Ez lehetővé teszi, hogy mindenki megnyugodjon, és jobban odafigyeljen a másokra.

Variációk

A feldolgozást követően játszunk el még egyszer a szerepjátékot, ezúttal fordított szereposztásban. A megfigyelők ez alkalommal az első és a második szerepjáték közötti különbségeket is jegyezzék fel, különösen azokat, amelyek a menekültek jogainak fokozottabb védelmét eredményezték.

Egy negyedik csoportot is kialakíthatunk, amelyben olyan állampolgárok vannak, akik segíteni szeretnének, de alig tehetnek valamit, mert a rendőrség és a bürokratikus korlátok akadályozzák őket.

Eljátszhatjuk a szerepjátékot úgy is, hogy további csoportként az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) vagy a Vöröskereszt hivatalos képviselői is szerepelnek, és megpróbálnak segíteni az X országból menekülő embereknek bejutni az országba.

Javaslatok a folytatáshoz

Tudjunk meg minél többet a hazánkban tartózkodó menekültekről, különösen a mindennapi életükről. A résztvevők megkereshetnek menekültekkel foglalkozó helyi szervezeteket, interjút készíthetnek az ott dolgozókkal, az önkéntesekkel és magukkal a menekültekkel.

A Brit Vöröskereszt (The British Red Cross) oldalán menekültekről szóló információkat és gyakorlatokat is találhatunk, amelyek a „Positive Images” (Pozitív Képek) nevű projektjük keretében készültek: www.redcross.org.uk.

Iskolai osztályok folytathatják a témával kapcsolatos munkát azzal, hogy tájékozódnak az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR - www.unhcr.org/hu) szerepéről, és „hivatalos jelentést” írnak az alábbi szempontok alapján:

- Mely érvek győzték meg a határrendéseket a menekülők beengedéséről?
- Sor került-e bármilyen elítélendő, helytelen bánásmódra a határrendészeti szervek részéről?
- Ajánlások Y ország számára, hogy mit kellene tennie a menekültek jogainak védelmében.

Beszélgessünk arról, hogy mi a helyzet jelenleg Európában. Hogyan kezelik a helyzetet a politikusok? Milyen hozzáállás jellemzi az egyes országokat a menekültekkel kapcsolatban? Vajon miért eltérő a hozzáállásuk? Összehasonlíthatjuk például azon országok menekültügyi szakpolitikáját, amelyek tiszteletben tarták a menekültekkel szemben vállalt egyezményes kötelezettségeiket azon országokéval, amelyek lezárják a határaikat a menekültek előtt. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alkossanak csoportokat; minden csoport képviseljen egy országot, és próbáljanak meg közös európai tervet kidolgozni a válság kezelésére.

Arról is beszélgethetünk, hogy a hétköznapi emberek hogyan viszonyulnak a kérdéshez hazánkban és más európai országokban, és mit tesznek ezzel kapcsolatban? Ez természetesen további kérdéseket is felvet: honnan származik a tudásunk, és vajon általánosíthatunk-e? Érdekes lehet megvizsgálni azt is, hogy a különböző sajtóhírekben találunk-e elfogultságot, előítéletességet.

Vitassuk meg, hogy a menekültekről szóló Genfi Egyezmény és annak kiegészítő jegyzőkönyvei választ adnak-e a jelen problémáira, vagy felül kell vizsgálnunk őket. Számos országban például a menedékkérőknek a menekültstátusz megszerzéséhez igazolniuk kell, hogy őket személyükben üldözték; nem elegendő, ha olyan csoporthoz tartoznak, amelyet az anyaországukban üldöznek vagy ha háborús övezetből érkeznek. A nemzetközi menekültjog szabályai nem védik az éghajlatváltozás következtében menekülésre kényszerülő személyeket sem. Ahol pedig a csoport-hovatartozást figyelembe veszik, ott gyakran egyes csoportokat nem tekintenek védendő csoportnak, mivel a vonatkozó egyezmény felsorolásában nem szerepelnek: például nem ismerik el a nemi hovatartozásból fakadó üldöztetést (így pl. a nemiszervük megcsonkítása elől menekülő nőket).

Elvégezhetjük a résztvevőkkel a Három dolog című gyakorlatot (194. oldal), hogy átérezzék, milyen lehet hirtelen elmenekülni az otthonunkból anélkül, hogy időnk lenne összeszedni mindent, amit magunkkal vinnénk.

Ha olyan gyakorlatot szeretnénk kipróbálni, amely azt vizsgálja, mit történik, miután a menekültek átlépték a határt, és menedékjogért folyamodnak, a Nyelvi akadályok című gyakorlattal (288. oldal) folytathatjuk.

Készíthetünk kollázst vagy posztert a menekültek életének nehézségeiről a Képjátékok című gyakorlat (213. oldal) keretében.

Javaslatok a cselekvésre

Vegyük fel a kapcsolatot menekültekkel foglalkozó helyi vagy országos szervezetekkel, és derítsük ki, mivel támogathatjuk a munkájukat. Sokan vannak a menekültek között, akik magányosak és nehezen illeszkednek be: fontos lehet számukra, hogy szert tegyenek pár új barátira, vagy hogy segítséget kapjanak a nyelvtanulásban.

A családtagok nélkül érkező menedékkérő gyermekek különösen sérülékenyek. A csoport utánajárhat, mi történik a kísérő nélküli kiskorúakkal a hazánkban, és hogy hogyan lehetne őket támogatni. Például azáltal, hogy barátokozunk velük, segítünk nekik a helyi nyelv elsajátításában vagy a tanulásban, együtt focizunk vagy más, közös programot, kirándulást szervezünk velük.

Hívjuk meg egy menekültekkel foglalkozó szervezet tagját vagy akár egy menekültet az iskolánkba vagy ifjúsági klubba, hogy megtudjuk, milyen utakon kerülnek menekültek az országunkba, hogyan zajlik le egy menekültügyi eljárás, és hogy milyen az életük most.

Az 5. fejezet online verziójának Migráció című része tartalmazza a menekültekkel és a migrációval kapcsolatos fogalmak magyarázatát, valamint statisztikai adatokat is.

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) honlapján rengeteg információt, szórólapot és videót találhatunk, amelyeket felhasználhatunk, ha szeretnénk menekültekről szóló foglalkozást tartani a szervezetünkben vagy iskolánkban: www.unhcr.org; a szervezet magyar nyelvű oldala: <https://www.unhcr.org/hu/>

További információk

A menekültek olyan emberek, akiknek az életük megóvása vagy a szabadságuk megőrzése érdekében el kell hagyniuk az otthonukat. Nem kapnak védelmet a saját hazájuktól – sőt, sokszor saját országuk hatóságai üldözik őket. Ha más országok nem fogadják be és nem segítik őket, amikor már ott tartózkodnak, azzal sok esetben akár halálra is ítélik ezeket az embereket, vagy elviselhetetlen, rejtőzködő életre kárhoztatják őket, a létfenntartáshoz szükséges legalapvetőbb javak, eszközök és jogok nélkül. A témáról bővebb információkat nyújt az 5. fejezet online verziójának Migráció című része (www.coe.int/compass). További hasznos honlapok: www.refugeesinternational.org/ és www.coe.int/en/web/special-representative-secretary-general-migration-refugees/special-representative

Segédletek

Menekülők – szerepkártya

A menekülők érvei és lehetőségei

Egy sokszínű, különféle emberekből álló csoportot fogtok alakítani a szerepjátékban. Az előkészületek során mindenki saját maga döntse el, kit személyesít majd meg: az illető hány éves, milyen nemű, milyen a családi és a vagyoni helyzete, mi a foglalkozása, a vallása, és van-e bármilyen tulajdona, amit magával hozott. Azt is el kell dönteni, hogy melyik országból érkezik: P, Q vagy R, és hogy háború vagy üldöztetés elől, vagy emberi jogainak sérelme miatt, vagy egyéb okból kellett menekülnie. Dolgozzátok ki előre az érveiteket és a stratégiátokat. Rajtatok áll, hogy csoportként vagy egyénileg – egymás után sorban – mondjátok-e el az érveiteket.

Használhatjátok az alábbi érveket, és ezen felül bármilyen, általatos jónak gondolt érvet is:

- Törvény által biztosított jogunk van menedéket kérni.
- A gyerekeink éhesek; erkölcsi kötelességetek, hogy segítsetek rajtunk.
- Ha visszamegyek, megölnek.
- Nincs pénzem. Minden vagyonom ez a két darab ékszer, amelyek nagy érzelmi értékkel bírnak a számomra.
- Nincs hova mennem – nincs más hely, ahova mehetnék.
- A szülővárosomban orvos / ápolónő / mérnök voltam.
- Csak addig van szükségem menedékre, amíg biztonságban haza nem térhetek.
- Más menekülőket beengedtek az országba. Minket miért nem?
- Hol vagyunk? Az embercsempészek azt ígérték, Z országba visznek.
- Megpróbálom megvesztegetni a határrendészeket, hogy beengedjenek.
- Az anyám és a testvérem már Y-ban vannak. Z-be tartok, nem akarok Y-ban maradni.

Egyéb megfontolandók:

- Van-e bárkinél úti okmány? Eredetiek vagy hamisítványok?
- Hajlandóak vagytok-e elválni egymástól, ha azt kéri a határrendészek?
- Mit fogtok tenni, ha megpróbálnak visszaküldeni titeket?
- Milyen lehetőségeitek vannak? Van-e menekülttábor, ahova bemehettek? Van-e bármilyen módotok arra, hogy úti okmányokat szerezzetek? Tudtok-e embercsempészeket találni, és meg tudjátok-e fizetni őket? Van másik út, amin keresztül eljuthattok Y-ba?

Megfigyelők – szerepkártya

A feladatokat a szerepjáték megfigyelése. A végén általános, összegző visszajelzést kell majd adnotok. Válasszatok magatok közül egy szóvivőt.

Többek között az alábbiakra kell odafigyelnetek:

- A menekülők és a határrendészek által alakított különféle szerepek.
- Az általuk felhozott erkölcsi és jogi érvek, és ahogy ezeket előadják.
- Bármilyen emberi jogi jogsértés.

Döntsétek el, hogyan végzitek a megfigyelést. Két kisebb csoportot is kialakíthattok, amelyek közül az egyik a határrendészeket, a másik a menekülőket figyeli meg.

Határrendészek – szerepkártya

A határrendészek érvei és lehetőségei

Dolgozzátok ki előre az érveiteket és a stratégiátokat. Rajtatok áll, hogy csoportként vagy egyénileg – egymás után sorban – mondjátok-e el az érveiteket.

Használhatjátok az alábbi érveket, és ezen felül bármilyen, általatok jónak tartott érvet is:

- Teljesen kétségbe vannak esve: nem küldhetjük vissza őket.
- Ha visszaküldjük őket, és aztán letartóztatják, megkínózzák vagy megölik őket, az a mi felelőségünk lesz.
- Törvény által előírt kötelességünk a menekültek befogadása.
- Nincs pénzük, állami támogatásra lesz szükségük. Az országunk ezt nem engedheti meg magának.
- Van bármilyen úti okmány vagy személyazonosságot igazoló dokumentum náluk? Eredeti vagy hamis papírjaik vannak?
- Igazi menekülteknek tűnnek? Lehet, hogy vannak közöttük, akik csak a jobb élet reményében jöttek?
- Országunk a forrásországok közül többnek is katonai és üzleti partnere. Mit szólnak majd, ha védelmünkbe vesszük ezeket az embereket?
- Lehet, hogy olyan tudással, szakképesítéssel rendelkeznek, amelyek hasznosak lehetnek az országban.
- Már van elég menekült az országban. A saját népünkről kell elsősorban gondoskodnunk. Menjenek inkább a gazdagabb országokba.
- Kérhetnének tőlük egy kis kenőpénzt azért, hogy bejöhessenek.
- Ha őket beengedjük, mások is jönni akarnak majd.
- Nem beszélik a nyelvünket, más a vallásuk, másféle ételeket esznek – nem fognak beilleszkedni.
- Lehet, hogy terroristák vagy háborús bűnösök rejtőznek közöttük.
- Csak azokat engedhetjük be, akik azt állítják, hogy a P-ben zajló háború elől menekülnek.
- Y-ban akarnak menedékkéért folyamodni, vagy csak át akarnak utazni az országon, és máshol kérnek majd menedéket?
- Van pénzük vagy más értékük, amivel fedezni tudják az itt-tartózkodással járó költségeket, ameddig a menedékjog iránti kérelmük elbírálás alatt áll majd?

A szerepjáték megkezdése előtt gondoljátok végig ezeket a lehetőségeket:

- Minden menekültöt át fogtok engedni a határon?
- Csak néhányukat fogjátok átengedni? Kiket és milyen indokkal?
- Különválasztjátok őket életkor, szakma és szakképzettség, anyagi helyzet vagy egyéb szempontok alapján?
- Vagy valami mást fogtok tenni a fentiek helyett? Mit?

Megjegyzés:

Ez a gyakorlat az Kezdő lépések: Tananyag az emberi jogok oktatásához (First Steps: A Manual for starting human rights education, Amnesty International, London, 1997) című kiadvány alapján készült, magyarul itt elérhető: <http://www.mek.oszk.hu/18200/18289/>

Az idézet: „Menekült, menj haza!” – Menne, ha tudna” az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága kampányszlogenje volt.

Társadalmi nem

Diszkrimináció és intolerancia

Egészség

4. szint

10-15

60 perc

¹A címet a Salt-N-Pepa amerikai női hiphop-együttes dala inspirálta (1991)

Beszéljünk a szexről!

„Beszéljünk a szexről; beszéljünk kettőnkéről!”¹

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Társadalmi nem • Diszkrimináció és intolerancia • Egészség
Nehézségi szint	4
Csoportlétszám	10–15 fő
Szükséges idő	60 perc
A gyakorlatról	A gyakorlat során az „akvárium” módszerrel feltárjuk a szexualitáshoz, ezen belül a homofóbiához kapcsolódó attitűdöket.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • Az egyenlőséghez való jog • A hátrányos megkülönböztetés tilalma • A kifejezés és az egyesülés szabadsága
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • A szexualitáshoz és a nemi identitáshoz fűződő kérdések és jogok mélyebb megértése • Önbizalom erősítése, hogy a résztvevők képesek legyenek megfogalmazni a szexuális preferenciákkal kapcsolatos személyes véleményüket • A másság iránti tolerancia és empátia erősítése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • 3 szék • (lehetőleg) 2 csoportsegítő • Elegendő mozgástér • Tábla vagy flipchart, vastag filcek • Kis papírcédulák és tollak • Egy kalap
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Készülünk fel arra, hogy a szexualitás nagyon személyes és érzékeny téma sokak számára, különösen a fiatalok számára. Szükség esetén adaptáljuk a gyakorlatot, módosíthatjuk akár a módszert, akár a témát, vagy akár mindkettőt! • Gyűjsünk példákat olyan közismert személyiségre – köztük heteroszexuális, homoszexuális, biszexuális vagy transznemű nőkre és férfiakra –, akik nyíltan beszélnek a szexualitásukról.

A gyakorlat menete

1. Vezessük fel a témát! Mondjuk el a résztvevőknek, hogy bár sokak szerint a szexualitás magánügy, a szexuális irányultság miatti hátrányos megkülönböztetéssel szembeni védelem olyan alapvető emberi jog, amelyet a legtöbb európai országban törvény biztosít. A gyakorlat lehetőséget teremt a szexualitással, különösen a homoszexualitással és a heteroszexizmussal kapcsolatos attitűdök feltérképezésére. Bemelegítésként kezdjük azzal, hogy közösen összegyűjtjük, milyen híres embereket ismerünk, akik nyíltan beszélnek a szexualitásukról.
2. Oszdunk ki a céldulákat és a tollakat, majd kérjük meg a résztvevőket, hogy írjanak le bármilyen kérdést, ami felmerül bennük a homoszexualitással vagy általában a szexualitással kapcsolatban, majd dobják be a kalapba. A kérdéseiket névtelenül tegyék fel.
3. Mondjuk el, hogy a gyakorlat célja a szexualitáshoz, különösen a homoszexualitáshoz kapcsolódó attitűdök feltárása. Mindenki szabadon kifejezheti a saját véleményét, legyen az konvencionális vagy rendhagyó, megosztó vagy a társadalmi normákkal ellentétes. Most

Május 17.
A homofóbia és
transzfóbia elleni
világnap

- bátran, a neveltségessé válástól vagy a megvetéstől való félelem nélkül beszélhetnek, és képviselhetnek olyan álláspontokat is, amelyekkel egyetértenek, és olyanokat is, amelyekkel nem értenek egyet.
- Helyezzük el három széket félkörben a csoport elé. Ezekre fog ülni a három beszélgetőpartner, akik az „akváriumban” vannak. A többiek külső megfigyelők.
  - Először két önkéntes jelentkezőt fogunk felkérni magunk mellé, ez a három ember indítja el a beszélgetést az „akváriumban”. Ha bárki bármikor szeretne bekapcsolódni a társalgásba, valakit fel kell váltania, mivel csak három „halnak” van hely az akváriumban. Aki csatlakozni kíván a beszélgetéshez, annak előre kell jönnie, és meg kell érintenie az egyik beszélgető vállát. Ekkor a két ember helyet cserél, és az, aki eddig részt vett a beszélgetésben, most megfigyelő lesz.
  - Bárki bejöhethet az akváriumba, és megoszthatja a gondolatait, akár olyan véleményeket is megszólaltathat, amelyek nem a saját álláspontját tükrözik. Így akár megosztó, „politikailag nem korrekt” vagy tabusított vélemények is elhangozhatnak, és a téma többféle oldalról, alaposan körbejárható. Azonban hívjuk fel a figyelmet arra, hogy valamely résztvevőre sértő, támadó vagy személyeskedő megjegyzéseket nem szabad tenni.
  - Kérjük meg valakit, hogy húzzon ki egy kérdést a kalapból, majd kezdjük el ennek kapcsán a beszélgetést. Hagyjuk folyni a társalgást mindaddig, amíg a résztvevők ki nem merítik a témát, és már csak ismétlik önmagukat.
  - Ekkor kérjük három új önként jelentkezőt, hogy ezúttal egy másik kérdésről kezdjenek el beszélgetni a már ismert szabályok szerint.
  - Beszéljünk meg annyi témát, amennyi az időnkéből telik. Mielőtt áttérnénk a feldolgozásra és az értékelésre, tartsunk egy kis szünetet, hogy a résztvevők ki tudjanak lépni az „akváriumból”. Ez különösen akkor fontos, ha heves és kiélezett vita alakult ki.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük azzal a beszélgetést, hogy a résztvevők elmondják, milyen érzés volt az „akvárium” belül, illetve azon kívül lenni. Ezután beszélgezzünk az elhangzott véleményekről, majd arról, hogy mit tanultak a gyakorlatból:

- Volt-e olyan, akit meglepett vagy megdöbbentett valamelyik elhangzott vélemény? Melyik volt ez? Miért?
- A környezetekben általában mennyire nyitottan állnak hozzá az emberek a szexualitással kapcsolatos kérdésekhez?
- Elvárják-e a fiatal férfiaktól és nőktől, hogy igazodjanak a nemi szerepekre vagy a szexuális irányultságra vonatkozó elvárásokhoz? Ha igen, mik az elvárások?
- Hogyan tekintenek azokra (a fiatalokra), akik nem felelnek meg ezeknek az elvárásoknak? Hogyan bánnak velük?
- Vannak olyan csoportok, amelyek másokhoz képest nyitottabbak? Vajon miért?
- Milyen hatások befolyásolják azt, hogy hogyan alakul a szexualitásunk?
- Honnan származnak a szexualitáshoz kapcsolódó értékeink?
- Mit gondoltok, ti másképp álltok a szexualitással kapcsolatos kérdésekhez, mint a szüleitek vagy a nagyszüleitek? Ha igen, mi a különbség? Vajon mi az oka?
- Van-e olyan jogszabály ebben az országban, amely korlátozza a felnőttek egyetértésen alapuló szexuális kapcsolatát? Ha igen, mit tiltanak ezek a jogszabályok? Mi az oka annak, hogy ilyenek léteznek? Indokoltnak, ésszerűnek találjátok ezeket?
- Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 16. cikke szerint: „Mind a férfinak, mind a nőnek a nagykorúság elérésétől kezdve joga van fajon, nemzetiségen vagy valláson alapuló korlátozás nélkül házasságot kötni és családot alapítani”. Vajon a faj², a nemzetiség és a vallás mellett miért nem szerepel a „szexuális orientáció” a felsorolásban? Szerepelnie kellene?
- Vannak olyan országok, ahol a jogszabályok és a társadalmi elvárások ellentmondani látszanak olyan emberi jogoknak, mint az egyén joga személye és emberi méltósága tiszteletben tartásához, továbbá a szabad párválasztás joga és a házasságkötéshez való jog. Hogyan oldhatók fel ezek a konfliktusok?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Vegyük figyelembe azt a társadalmi környezetet, ahol a foglalkozásra sor kerül, és annak megfelelően alakítsuk a gyakorlatot.

A gyakorlat célja, hogy a résztvevők elgondolkozzanak a saját szexualitásukról és a szexualitással kapcsolatos társadalmi normákról, és erősödjön az önbizalmuk, hogy ki merjék nyilvánítani a véleményüket, úgy, hogy ugyanakkor toleránsak maradnak az eltérő álláspontot képviselőkkel szemben. A gyakorlatnak nem célja, hogy bárki bárkit meggyőzőn valamilyen álláspont igazságáról, sem az, hogy a résztvevők konszenzusra jussanak.

A gyakorlat elvégzése előtt érdemes elolvasnunk a Társadalmi nemek című részt a Kompas 5. fejezetének online verziójában (www.coe.int/compass). Gondoljuk végig, milyen témák merülhetnek fel. Gyakran előjönnek például az alábbi kérdések:

- Mi a homoszexualitás?
- Mi a különbség a heteroszexuális, a meleg, a leszbikus, a biszexuális és a transznemű emberek között?
- A homoszexualitás betegség?
- Hogyan lesz valaki meleg vagy leszbikus?
- Mit lehet tudni az AIDS kockázatáról?
- Egyes országokban a homoszexualitás elfogadott dolog, és a melegek és a leszbikusok házasodhatnak, miközben máshol ugyanezt halállal büntetik.

Nagyon fontos, hogy a foglalkozás előtt mi magunk is végiggondoljuk saját értékeinket és meggyőződésünket, hogy mit tartunk helyesnek a magunk, a családunk és mások számára. Ne feledkezzünk meg arról, hogy ezek minden szavunkban és cselekedetünkben tükröződnek, sőt abban is, hogy mit nem mondunk vagy mit nem teszünk. Lényeges, hogy tisztában legyünk saját értékrendünkkel, előítéleteinkkel, és értsük azt, hogy ezek honnan származnak. Így a résztvevőket is jobban tudjuk támogatni annak feltárásában, hogy honnan erednek az ő saját értékeik.

A szexualitásukat nyíltan vállaló híres emberekről szóló ötletgyűjtés célja az, hogy ösztönözzük a résztvevőket, hogy ők is bátran merjenek beszélni a szexualitás kérdéséről. Arra is jó alkalmat kínál, hogy tisztázzuk az olyan fogalmak jelentését, mint meleg, leszbikus, homoszexuális, heteroszexuális, biszexuális vagy transznemű (lásd a Kompas 5. fejezetének online verzióját itt: www.coe.int/compass).

A csoportsegítőnek nagyon fontos szerepe van a beszélgetés általános hangnemének megadásában. Indíthatjuk a társalgást úgy, hogy két csoportsegítő is beül az akváriumba. Egyikük így szól: „Hallottad, hogy Péter bejelentette, hogy meleg?” Erre a másik: „Nem, soha nem gondoltam volna, úgy értem, nem is néz ki melegnek.” Ezzel jelezzük, hogy a beszélgetés egy közös ismerősről szól, azaz a hétköznapi valóság szintjén zajlik, nem pedig elméleti síkon. Így könnyen elindul a beszélgetés abba az irányba, hogy mit tudnak a résztvevők a homoszexualitásról, és hogyan viszonyulnak hozzá.

Remélhetőleg az egyik megfigyelő hamar felvált majd minket, és így meghagyhatjuk a vitát a résztvevőknek. Viszont megfigyelőként továbbra is maradjunk aktívak, fenntartva annak a lehetőségét, hogy alkalomadtán ismét bekapcsolódjunk a társalgásba mint beszélgetőpartner. Így diszkréten befolyásolhatjuk a vita menetét például újabb témák vagy szempontok felvetésével, vagy tapintatosan felválthatjuk azt a résztvevőt, aki nem tartja be a szabályokat.

Akár azt a szabályt is bevezethetjük, hogy egy-egy álláspont csupán egyetlenegyszer hangozhat el a társalgás során. Ezáltal elősegíthetjük, hogy minél több szempont előkerüljön az adott témával kapcsolatban, és elkerülhetjük a bevett sztereotípiák és előítéletek ismételtetését.

Ha szükséges, adhatunk pár ötletet a csoportnak, hogy miről lehetne beszélgetni. Például:

- Eltérő legyen-e a beleegyezési korhatár (azaz a házasságkötéshez vagy szexuális kapcsolatok létesítéséhez betöltendő életkor) a homoszexuális kapcsolatok esetében?

- Legyen-e lehetőségük a meleg vagy leszbikus pároknak összeházasodni, illetve gyermeket örökbe fogadni? Miért, miért nem?
- Igaz, hogy a meleg férfiak nagyobb eséllyel fertőződnek meg az AIDS-cel, mint a heteroszexuális nők?

Ha nagy a csoport, lehet, hogy nem minden kérdés megvitatására jut idő. Ne feledjük, hogy néhányan csalódottak vagy frusztráltak lehetnek majd amiatt, hogy az általuk írt kérdésekre nem került sor. Úgy tudunk ezen segíteni, ha a foglalkozás végén az összes kérdést felragasztjuk a falra. Ezzel ösztönözhetjük a résztvevőket, hogy folytassák a beszélgetést a gyakorlaton túl, a saját szabadidejükben is.

Variációk

Ezt a módszert bármilyen más témakör, például a rasszizmus, az oktatás vagy a klímaváltozás feldolgozásához is alkalmazhatjuk.

Javaslatok a folytatáshoz

Érdekes lehet megvizsgálni, hogy hogyan jelenik meg a szexualitás, különösen a homoszexualitás a médiában. Gyűjtsünk ilyen képeket magazinokból, újságokból és az internetről, és kérjük meg a résztvevőket, hogy írjanak hozzájuk képaláírásokat vagy szövegbuborékokat. Használhatjuk a 213. oldalán található Képjátékok című gyakorlatnál, a További képjátékok címsor alatt ismertetett módszereket.

A Változnak az idők című gyakorlat (341. oldal) arra keresi a választ, hogy az idők során hogyan változtak a különböző attitűdök, többek között a szexualitással kapcsolatos nézetek.

Javaslatok a cselekvésre

Lépjünk kapcsolatba melegek, leszbikusok vagy transznemű személyek hazai szervezeteivel. Hívjunk meg tőlük valakit, hogy beszéljen a résztvevőknek arról, hogy ezen a téren – az emberi jogokkal és az egyenlő bánásmóddal összefüggésben – hazánkban mik a legsürgetőbb problémák.

További információk

A szexualitás életünk szerves része és egyik alapvető szükségletünk. Nemiségünk befolyásolja személyiségünket és viselkedésünket, mindazon szociális, személyes, emocionális és pszichés vonásainkat, amelyek a másokkal való viszonyunkban tükröződnek. Szexualitásunkat a biológiai nemünkéből adódó és a társadalmi nemükkel összefüggő tulajdonságaink, valamint egyéb komplex hatások határozzák meg, és nemiségünk az egész életünk során dinamikusan alakul, változik.

Szexuális sokszínűség és az emberi jogok

Első pillantásra úgy tűnhet, hogy ez a két témakör nem függ össze. Lehet úgy érvelni, hogy az egyik a magánélethez és a személyes választásokhoz kapcsolódik, míg a másik a közférához, a jogi és politikai struktúrák és az egyén viszonyához.

Ugyanakkor a közelmúlt történelmi, antropológiai és társadalmi kutatásaiból kiderül, hogy a különböző korszakokban és kultúrákban a nemi identitást és a nemi vágy kifejezését gyakran olyan tényezőknek tekintették (és tekintik akár ma is), amelyek veszélyt jelenthetnek a társadalmi rendre. Bizonyos társadalmi közegekben a homo- vagy biszexualitás fenyegetést jelenthet, bomlasztóan hathat a tradicionális vagy vallásos nézetekre, máshol az ilyesmit egyenesen mentális betegségnek tekintik.

Vitathatatlanul létezik egy uralkodó vallásos és társadalmi szemlélet, amely következetesen akadályozza az emberi jogokhoz való egyenlő hozzáférést. Az intézményesített álláspont szerint a heteroszexualitás a „természetes”, a szexuális vágy kifejeződésének „normális” módja, ezért morálisan egyedül ez elfogadható, miközben a szexualitás kifejeződésének egyéb módjai „természetellenesek” és erkölcsileg elfogadhatatlanok.

Megjegyzés:

Az OutRight International (korábban: Melegek és Leszbikusok Emberi Jogi Bizottságának – The Gay and Lesbian Human Rights Commission) régi honlapja alapján. Jelenlegi weboldaluk: <https://outrightinternational.org>

Chahal kontra Egyesült Királyság

Ha visszaküldjük, meg fogják kínozni!

- Témakörök**
- Háború és terrorizmus
  - Béke és erőszak
  - Demokrácia

Nehézségi szint 4

Csoportlétszám Tetszőleges

Szükséges idő 120 perc

A gyakorlatról A résztvevők szimulációs játék keretében, egy minitárgyalás résztvevőiként az Emberi Jogok Európai Bírósága által vizsgált valós esetet dolgoznak fel.

- Érintett jogok**
- A kínzás tilalma
  - A más ország által nyújtott menedékhez való jog
  - A tisztességes és nyilvános tárgyaláshoz való jog

- Célok**
- Ismeretek bővítése az Emberi Jogok Európai Bíróságának szerepéről és az emberi jogi jogszabályoktól való eltérés lehetőségeiről
  - A kritikai gondolkodás és a logikus érvelés fejlesztése
  - Az igazságérzet és az emberi méltóságérzet erősítése

- Eszközök**
- Szerepkártyák
  - Tollak és papírok (jegyzeteléshez)
  - Esetismertető kártya és Információs kártya a csoportsegítő részére (l. Segédlet)

- Előkészítés**
- Fénymásoljuk le és vágjuk ki a segédletben szereplő szerepkártyákat. Mindenkinek jusson egy, és (megközelítőleg) egyenlő számú résztvevő legyen mindhárom csoportban (az Egyesült Királyság kormányának képviselői, Mr. Chahal képviselői és a bírák).
  - Mindhárom szerepkártya-csomagban számozzuk be a kártyákat (1, 2, 3, 4 stb.)
  - Elegendő térre van szükség, hogy az egyes „bíróságok” (3 fős csoportok) egymástól külön le tudjanak ülni.

A gyakorlat menete

1. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy a gyakorlat az Emberi Jogok Európai Bíróságának egyik esetét fogja feldolgozni. Kérdezzük meg, mit tudnak a Bíróságról és az Emberi Jogok Európai Egyezményéről.
2. Olvassuk fel az esetismertető kártyán lévő szöveget, és győződjünk meg róla, hogy mindenki számára világos a fő kérdés: sértené-e az Egyezmény 3. cikkét Mr. Chahal kiutasítása?
3. A résztvevőket osszuk három egyenlő csoportba.
  - Az „A” csoport Mr. Chahalt képviseli;
  - A „B” csoport az Egyesült Királyság kormányát képviseli;
  - A „C” csoport Az Emberi Jogok Európai Bíróságának bírait képviseli.
4. Osszuk ki minden csoportnak a szerepüknek megfelelő szerepkártyákat. A résztvevőknek 30 percük van álláspontjuk megvitatására és tisztázására. Az „A” és „B” csoportok feladata, hogy előkészítsék az érvelésüket, a bírák alkotta „C” csoport tagjai pedig gondolják át, milyen kérdéseket tesznek majd fel a két félnek.

Háború és terrorizmus

Béke és erőszak

Demokrácia

4. szint

Tetszőleges

120 perc

Június 26.
A kínzás áldozatai támogatásának világnapja

5. 30 perc elteltével rendezzük át a csoportokat úgy, hogy akinek a kártyáján 1-es van, azok egy csoportba kerülnek, a 2-esek egy másikba, a 3-asok egy harmadikba és így tovább, tehát mindegyik új csoportban lesz egy bíró; egy ember, aki Mr. Chahalt képviseli; és egy valaki az Egyesült Királyság kormányának képviselőjében.
6. Mondjuk el, hogy minden csoport egy-egy minibíróságot alkot. A bíróságoknak 20 perc áll rendelkezésére, ezalatt a bíró felteheti a kérdéseit, a két fél pedig válaszolhat és kifejtheti álláspontját.
7. Ezután minden bíró meghozza saját döntését arra vonatkozóan, hogy Mr. Chahal kiutasítása sértené-e a 3. cikket. Hívjunk újra össze minden résztvevőt, és kérjük meg a bírákat, hogy hirdessék ki, és indokolják meg döntésüket.
8. Adjunk lehetőséget a másik két csoport tagjainak, hogy reagálhassanak az ítéletekre, majd mondjuk el, hogy a valóságban az Európai Bíróság milyen döntést hozott ebben az ügyben (lásd Információs kártya).
9. Kérjük ki a résztvevők véleményét a Bíróság döntéséről, majd térjünk rá a feldolgozásra és értékelésre.

Feldolgozás és értékelés

- Mi volt a legnehezebb, legproblematikusabb kérdés ebben az ügyben?
- Mennyire találtatok nehéznek a szerepeteket?
- Egyetértetek a saját csoportotok bírójának döntésével? Mik voltak a legfontosabb szempontok, megfontolások a végső döntés meghozatalakor?
- Szerintetek az Emberi Jogok Európai Egyezménye miért tulajdonít különös fontosságot a kínzással szembeni védelem jogának? Miért nem engedi korlátozni ezt a jogot még rendkívüli állapot idején sem?
- Szerintetek milyen következményekkel járna, ha bizonyos esetekben megengedett lenne a kínzás?
- Milyen összefüggésben áll ez a terrorizmus elleni küzdelemmel? Ismertek ehhez a helyzethez hasonló eseteket vagy ügyeket?
- Miért van szükség az Emberi Jogok Európai Bíróságára?
- Tudtok a Bíróság elé került hazai vonatkozású ügyekről?
- Kik fordulhatnak jogorvoslatért az Emberi Jogok Európai Bíróságához?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A 4. pontnál, amikor mindenki a saját szerepe szerinti csoportban kezd dolgozni, jelezzük a résztvevőknek, hogy a bírósági tárgyaláshoz majd mindannyian más csoportba fognak kerülni. Mondjuk el, hogy érdemes az idejük egyik részét az ügy részleteinek átbeszélésére fordítani, egy másik részét pedig arra, hogy felkészüljenek, hogyan fogják az álláspontjukat ismertetni a tárgyalás elején. A bírónak érdemes áttekintenie az ügy részleteit, valamint átgondolni, milyen további információkra lesz szükségük a két féltől döntésük meghozatalához.

Mondjuk el a két ellenérdekű felet képviselő csoportnak, hogy még ha személy szerint nem is értenek egyet az általuk képviselt oldallal, mégis igyekezzenek majd a bíró előtt a lehető legjobban képviselni azt.

Ha van rá mód, akkor az egyes „bíróságok” külön termekben ülészenek (6. pont), de legalább elegendő távolságban legyenek egymástól ahhoz, hogy az egyes csoportok ne hallják egymást.

Kérjük meg a bírákat, hogy a „tárgyalás” során figyeljék az időt. Tervezzék meg előre, mennyi időt szánnak kérdésekre, és hogyan osztják fel az időt a felek között. Hívjuk fel a figyelmüket, hogy mindkét fél számára körülbelül ugyanannyi időt kell biztosítaniuk, emellett elegendő időt kell hagyniuk a vita során elhangzó szempontok tisztázására is.

Ha a résztvevők még nem hallottak róla, akkor a foglalkozás végén megemlíthetjük annak a vizsgálatnak az eredményeit – különösen a titkos fogva tartásokról és a guantánamói hadifogolytá-

borban jellemző viszonyokról szóló megállapításokat –, amelyről Dick Marty írt jelentést a Parlamenti Közgyűlés számára „Az Európa Tanács tagállamait érintő állítólagos titkos fogva tartások és jogellenes államközi foglyszállításokról szóló második jelentés” címmel. (További információért lásd az 5. fejezet online verziójának Háború és terrorizmus című részét a www.coe.int/compass weboldalon.)

Javaslatok a folytatáshoz

A Terrorizmus című gyakorlat (327. oldal) során a résztvevők lehetséges terrorcselekményekre vonatkozó példák alapján megpróbálják meghatározni a terrorizmus fogalmát. Az Amikor eljön a holnap (90. oldal) gyakorlat pedig egy másik, szintén nem korlátozható joggal – az élethez való joggal – foglalkozik, egy, a halálos ítélete végrehajtására váró fiatal által írt szöveg alapján.

További információk

Az Emberi Jogok Európai Bírósága az 1950-ben elfogadott Emberi Jogok Európai Egyezményében létrehozott nemzetközi igazságszolgáltatási szerv, amelynek feladata felügyelni, hogy az Európa Tanács tagországai tiszteletben tartják-e az emberi jogokat. (www.echr.coe.int)

A Bíróság által a gyakorlat alapjául szolgáló ügyben hozott ítélet¹³ szerint, ha az Egyesült Királyság végrehajtotta volna Mr. Chahal kiutasítását, akkor megsértette volna az Egyezmény 3. cikkét. Indoklásuk a következő:

„A 3. cikk a demokratikus társadalmak alapelveinek egyikét fogalmazza meg. A Bíróság tudatában van azoknak a problémáknak, amelyekkel napjainkban az államok szembeállják magukat, amikor meg akarják védeni a lakosságot a terrorista támadásoktól. Mindemellett, még abban az esetben is, ha figyelembe vesszük e tényezőt, az Egyezmény kifejezetten tiltja a kínzást, az embertelen és megalázó büntetést és bánásmódot, bármit is követett el az érintett személy. Az Egyezmény és az 1. és 4. kiegészítő jegyzőkönyv legtöbb lényegi rendelkezésével ellentétben, a 3. cikk nem ad lehetőséget alkalmazásának korlátozására, és a 15. cikk értelmében annak rendelkezéseitől még a nemzet létét fenyegető rendkívüli állapot esetén sem lehet eltérni.

[...] Az embertelen és megalázó bánásmód 3. cikk szerinti tilalma abszolút formában vonatkozik a kiutasításra is. Tehát amennyiben megalapozottan feltételezhető, hogy más államba való kiutasítása esetén az egyén a 3. cikket sértő bánásmód valószínű veszélyének lenne kitéve, a szerződő félnek az ilyen bánásmódtól való védelmet illető kötelezettsége a kiutasítás vonatkozásában is fennáll. Ilyen körülmények között az egyén tettei, legyenek bármennyire nemkívánatosak vagy veszélyesek, nem bírnak döntő jelentőséggel!”

Eltérés. Eltérésnek nevezzük a jogi kötelezettségvállalás visszavonását, vagy az Emberi Jogok Európai Egyezménye esetében valamely tagállam egyes cikkeiben foglalt jogi kötelezettségének felfüggesztését. Az Egyezmény 15. cikke lehetővé tesz ilyen eltérést „háború vagy más rendkívüli állapot esetén”, az államnak azonban előzetesen tájékoztatnia kell az Európa Tanács Főtitkárát, és csak „a helyzet szükségessége által feltétlenül megkívánt mértékben” térhet el. A 15. cikk értelmében nem lehet eltérni a 3., 4. cikk 1. bekezdés, valamint a 7. cikk rendelkezéseitől, a 2. cikk rendelkezései esetében pedig kizárólag a „jogszerű háborús cselekmények következtében okozott halálesetek” jelentenek kivételt.

Az Egyesült Királyság éveken keresztül eltért az 5. cikk egyes rendelkezéseitől. 2001 novemberében – az Egyesült Államokat 2001 szeptemberében ért terrortámadások követően – újra bejelentette eltérési szándékát, azzal az indoklással, hogy az Egyesült Királyságot terrorizmus veszélye fenyegeti. Az Egyesült Királyság volt az Európa Tanács egyedüli tagállama, amely az Egyesült Államok elleni terrortámadások következtében élt az eltéréshez való jogával. 2005-ben aztán az eltérést a parlament felsőházának döntése alapján visszavonták, mivel azt diszkriminatívnak, ezáltal pedig az Emberi Jogok Európai Egyezményével összeegyeztethetetlennek találták.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének összefoglalója a 490. oldalon található.

Összefoglaló az Emberi Jogok Európai Bíróságáról (magyarul)
<https://strasbourg.mfa.gov.hu/hun/page/ejeb>

Az eljárás kezdeményezésének módjáról (magyarul):
<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/hun&c>

<https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/magyar-nyelvutajekoztatok-a-birosaghozfordulasrol-hasznos-linkek>

Javaslatok a cselekvésre

A csoport tagjai utánajárhatnak, hazánkkal kapcsolatban milyen ügyeket tárgyalt eddig az Emberi Jogok Európai Bírósága, és megnézhetik, születtek-e jogsértést megállapító ítéletek. A bírósági esetekre vonatkozóan az www.echr.coe.int oldalon található információkat, ha beírják a keresőbe a „HUDOC”-szót.

Handouts

Esetismertető kártya a gyakorlat 2. lépéséhez (Gyakorlat menete 2. pont)

Az ügy

Karamjit Singh Chahal indiai állampolgár, jelenleg az Egyesült Királyságban él. Szikh nemzetiségű, az indiai Pandzsáb állam területén a független szikh államért küzdő mozgalom támogatója.

A brit kormány Mr. Chahalt ki akarja utasítani Indiába azzal az indokkal, hogy a szikh függetlenségért folytatott küzdelme és múltbéli cselekedetei miatt veszélyt jelent az Egyesült Királyság nemzetbiztonságára, különös tekintettel a terrorizmussal kapcsolatos jelenlegi fejleményekre.

Mr. Chahal az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordult kiutasításának megakadályozása céljából, azzal az indoklással, hogy egész biztosan kínzásnak lenne kitéve, ha visszatérne Indiába. Indoklása szerint az államnak nincs joga kiutasítani őt, ezzel ugyanis megsértené a vonatkozó Egyezmény 3. cikkét.

Szerepkártya – Bírák

Az ügy

Karamjit Singh Chahal indiai állampolgár, jelenleg az Egyesült Királyságban él. Szikh nemzetiségű, az indiai Pandzsáb állam területén a független szikh államért küzdő mozgalom támogatója.

Az Egyesült Királyság kormánya Mr. Chahalt ki akarja utasítani Indiába azzal az indokkal, hogy a szikh függetlenségért folytatott küzdelme és múltbéli cselekedetei miatt veszélyt jelent az Egyesült Királyság nemzetbiztonságára, különös tekintettel a terrorizmussal kapcsolatos jelenlegi fejleményekre.

Mr. Chahal az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordult kiutasításának megakadályozása céljából, azzal az indoklással, hogy egész biztosan kínzásnak lenne kitéve, ha visszatérne Indiába. Indoklása szerint kiutasítása megsértené a vonatkozó Egyezmény 3. cikkét, így az államnak nincs joga kiutasítani őt.

A kínzás valószínűsége: Információ különböző forrásokból

1995-ben az ENSZ kínzással kapcsolatos ügyekért felelős különmegbízottja egy jelentésében említést tett a rendőri fogva tartás során elkövetett kínzásokról: „...hiteles források állítják, hogy széles körben elterjedt, sőt, szinte állandó jelenség; csupán néhány incidens miatt emelnek vádat, és még kevesebb végződik az elkövetők elítélésével.”¹⁴

Az Amnesty International közelmúltban készült jelentése szerint a pandzsábi rendőrség rendszeresen követ el emberi jogi jogsértéseket a Pandzsáb állam területén kívül végrehajtott titkos műveletek során. Az Amnesty szerint a szikh szeparatista vezetőket továbbra is komolyan fenyegeti – gyakran a pandzsábi rendőrség részéről – az „eltüntetés”, a vádemelés és tárgyalás nélküli fogva tartás, a kínzás és a bírósági ítélet nélküli kivégzés veszélye.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének vonatkozó cikkei röviden:

3. cikk – Kínzás tilalma

Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.

15. cikk – Az Egyezmény hatályának felfüggesztése szükséghelyzet esetén

1. Háború vagy a nemzet létét fenyegető más rendkívüli állapot esetén [az állam] a jelen Egyezményben meghatározott kötelezettségeitől eltérő intézkedéseket tehet a helyzet szükségessége által feltétlenül megkívánt mértékben, feltéve, hogy az ilyen intézkedések nem ellentétesek egyéb nemzetközi jogi kötelezettségeivel.

A 3., 4.1 és 7. cikkek nem korlátozhatók. Az élethez való jog nem korlátozható, kivéve a jogszerű háborús cselekmények következtében okozott haláleseteket.

Szerepkártya – Karamjit Singh Chahal

Őn indiai állampolgár, de jelenleg az Egyesült Királyságban él. Szikh nemzetiségű, támogatja az indiai Pandzsáb állam területén a független szikh államért küzdő mozgalmat.

A brit kormány az Indiába való kiutasítását tervezi azzal az indokkal, hogy a szikh függetlenségért folytatott küzdelme és múltbéli cselekedetei miatt veszélyt jelent az Egyesült Királyság nemzetbiztonságára, különös tekintettel a terrorizmussal kapcsolatos jelenlegi fejleményekre.

Őn biztos abban, hogy ha visszatérne Indiába, megkínoznák, mint ahogyan azt sok barátjával és családtagjával is tették – és ahogy Önnel is tették a legutóbbi indiai tartózkodása során. Ez mindössze hat évvel ezelőtt történt, akkor a pandzsábi rendőrség letartóztatta, és 21 napon keresztül fogva tartotta. Ezalatt rettenetes körülmények között, megbilincselve tartották, eszméletlenül verték, áramot vezettek több testrészébe, és úgy tettek, mintha ki akarnák végezni. Később vádemelés nélkül szabadon bocsátották.

Az Ön álláspontja:

1. Ön nem jelent nemzetbiztonsági kockázatot az Egyesült Királyság számára, hiszen az indiai konfliktus békés megoldását pártolja.
2. Ha visszamegy Indiába, egészen biztosan meg fogják kínozni, a helyzet ugyanis nem változott számottevően, időközben viszont még többen megismerték az Ön nevét és szeparatista álláspontját.
3. Ha az Egyesült Királyság kormánya végrehajtja a kiutasítását, azzal megtagadja Öntől a kínzástól való védelem jogát, és ezzel megsértené az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. cikkét.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének vonatkozó cikkei röviden:

3. cikk – Kínzás tilalma

Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.

15. cikk – Az Egyezmény hatályának felfüggesztése szükséghelyzet esetén

1. Háború vagy a nemzet létét fenyegető más rendkívüli állapot esetén [az állam] a jelen Egyezményben meghatározott kötelezettségeitől eltérő intézkedéseket tehet a helyzet szükségessége által feltétlenül megkívánt mértékben, feltéve, hogy az ilyen intézkedések nem ellentétesek egyéb nemzetközi jogi kötelezettségeivel.
2. A 3., a 4. cikk 1. bekezdés és a 7. cikk nem korlátozhatók. Az élethez való jog nem korlátozható, kivéve a jogszerű háborús cselekmények következtében okozott haláleseteket.

Szerepkártya – Az Egyesült Királyság kormánya

Az ügy

Karamjit Singh Chahal indiai állampolgár, jelenleg az Egyesült Királyságban él. Szikh nemzetiségű, az indiai Pandzsáb állam területén a független szikh államért küzdő mozgalom támogatója.

Őn az Egyesült Királyság kormányát képviseli, aki Mr. Chahalt ki akarja utasítani Indiába azzal az indokkal, hogy a szikh függetlenségért folytatott küzdelme és múltbéli cselekedetei miatt veszélyt jelent az Egyesült Királyság nemzetbiztonságára, különös tekintettel a terrorizmussal kapcsolatos jelenlegi fejleményekre.

Mr. Chahal az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordult kiutasításának megakadályozása céljából, azzal az indoklással, hogy egész biztosan kínzásnak lenne kitéve, ha visszatérne Indiába. Indoklása szerint az államnak nincs joga kiutasítani őt, ezzel ugyanis megsértené a vonatkozó Egyezmény 3. cikkét.

Az Ön álláspontja:

Mr. Chahal nincs a kínzás valós veszélyének kitéve, utolsó ott tartózkodása óta ugyanis Indiában megváltozott a helyzet, és az indiai kormány is biztosította Önöket arról, hogy Mr. Chahalnak nem esik bántódása.

Mr. Chahal a szikh függetlenségi mozgalomban vállalt szerepe miatt nemzetbiztonsági kockázatot jelent az Egyesült Királyságra nézve.

A kínzással szembeni védelemhez való joga tehát korlátozható, és az nem élvezhet elsőbbséget a nemzetbiztonságot fenyegető kockázatok elhárításához képest.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének vonatkozó cikkei röviden:

3. cikk – Kínzás tilalma

Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.

15. cikk – Az Egyezmény hatályának felfüggesztése szükséghelyzet esetén

1. Háború vagy a nemzet létét fenyegető más rendkívüli állapot esetén [az állam] a jelen Egyezményben meghatározott kötelezettségeitől eltérő intézkedéseket tehet a helyzet szükségessége által feltétlenül megkívánt mértékben, feltéve, hogy az ilyen intézkedések nem ellentétesek egyéb nemzetközi jogi kötelezettségeivel.

2. A 3., 4.1 és 7. cikkek nem korlátozhatók. Az élethez való jog nem korlátozható, kivéve a jogszerű háborús cselekmények következtében okozott haláleseteket.

Információs kártya a csoportsegítő részére a gyakorlat 8. lépéséhez (A gyakorlat menete 8. pont)

A Chahal kontra Egyesült Királyság ügy (22414/93.), 1996. november 15-én kelt ítélet összefoglalása

Tényállás: A kérelmező szikh nemzetiségű, illegálisan jutott be az Egyesült Királyságba, ám később az illegális bevándorlónak szóló amnesztia keretében tartózkodási engedélyt kapott. Politikailag aktív szerepet vállalt az Egyesült Királyság szikh közösségének életében, és fontos szerepet játszott a Nemzetközi Szikh Ifjúsági Szövetség megalapításában és megszervezésében. Az akkori indiai miniszterelnök meggyilkolására irányuló összeesküvés vádjával letartóztatták, de bizonyíték hiányában szabadon engedték, később azonban tettlegesség és rendbontás miatt elítélték, ám az ítéletet végül hatályon kívül helyezték. Az Egyesült Királyság kiutasítási határozatot hozott ellene politikai tevékenysége és az ellene indult büntetőügyi nyomozások miatt, és az Emberi Jogok Európai Bírósága ítéletének kihirdetéséig fogva tartották.

Kérelem: A kérelmező állítása szerint kínzásnak, embertelen és megalázó bánásmódnak lenne kitéve, ha visszatoloncolnák Indiába, ez pedig sértené az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. cikkét. Állítása szerint az 5. cikk szerinti szabadsághoz való jogát is megsértették.

Ítélet: Az Emberi Jogok Európai Bírósága kimondta, hogy a kiutasítás sértené a 3. cikket, továbbá hogy a brit hatóság megsértette az 5. cikk 4. pontját és a 13. cikket; azonban nem sértette meg az 5. cikk 1. pontját.

Indoklás: Az Egyezmény 3. cikke abszolút védelmet biztosít, kiutasítás kapcsán is. Ennek értelmében az Egyesült Királyság nem igazolhatja nemzetbiztonsági érdekekkel a kérelmező kiutasítását. A kérelmezőt Indiába történő kiutasítása esetén valós veszély fenyegeti, hogy embertelen bánásmódnak vetnék alá. A Bíróság az 5. cikk 1. pontjának megsértését nem állapította meg, a döntés fontossága miatt ugyanis nem lehetett azt rövid időn belül meghozni. Ugyanakkor az Egyesült Királyság bírósági eljárása nem felelt meg az Egyezmény 5. cikk 4. pontja által rögzített követelményeknek, mivel a nemzeti hatóságok nem csúszhatnak ki a belső bíróságok által gyakorolt tényleges ellenőrzés alól arra hivatkozva, hogy az ügy a nemzetbiztonságot érinti. <http://www.hrcr.org/safrica/citizenship/Chahal.html>

Média

Globalizáció

Környezet

3. szint

10 - 24
(4-8 fős
kiscsoportok)

180 perc

Címlap

„A szabadság legnagyobb ellensége a kritika hiánya.”

Wole Soyinka

Témakörök

- Média
- Globalizáció
- Környezet

Nehézségi szint 3

Csoportlétszám 10–24 fő (4–8 fős kiscsoportok)

Szükséges idő 180 perc

A gyakorlatról

Ebben a gyakorlatban a résztvevők egy csapat újságíró helyébe képzelik magukat, és megtervezik újságjuk címlapját, mielőtt az a nyomdába kerülne. A résztvevők kis csoportokban az alábbi témákkal foglalkoznak:

- előítéletek, sztereotípiák és objektivitás a médiában;
- a képi eszközök és a média szerepe az emberi jogi kérdések bemutatásában.

Érintett jogok

- A gondolat, a vélemény és a kifejezés szabadsága
- Az egyén magánéletébe, családi ügyeibe, otthonába és levelezésébe való beavatkozás tilalma
- A közösség kulturális életében való részvétel joga

Célok

- A média szerepének és az emberi jogok médiában való megjelenésének tudatosítása
- A kommunikációs és együttműködési készségek fejlesztése
- A felelősségérzet és a társadalmi változás iránti elköteleződés kialakítása

Eszközök

- Nagy terem, ahol elegendő hely van a kiscsoportos és az összcsoportos munkához is
- Különböző újságokból, magazinokból kivágott 40–45 fotó
- Papír és tollak/ceruzák a jegyzeteléshez
- Nagy (A3-as) papírlapok vagy flipchart-papír, vastag filctollak
- Olló, ragasztó minden csoportnak
- Nagy asztalok, ahol a csoportok dolgozhatnak, kiteríthetik az újságjaikat
- Egy újság (címlapja), amit példaként tudunk megmutatni

Előkészítés

- Válogassunk ki 40–45 képet újságokból, magazinokból.
Figyelem: mindegyik csoport számára készítsünk egy sorozatot ugyanazokból a képekből. Ehhez vagy minden újságból, magazinból vegyünk több példányt, vagy sokszorosítsuk a kiválasztott képeket.
- Tegyük ki a képekből egy sorozatot az asztalra.

A gyakorlat menete

1. Ismertessük a gyakorlatot. Mondjuk el, hogy szimulációs játék következik, melyben a résztvevők újságírók lesznek, akik a szerkesztőségben az újság címlapján dolgoznak a megjelenést megelőző este. Bár helyi lapokról van szó, mindegyiknek az az elve, hogy olvasóit az aktuális világpolitikai kérdésekről is tájékoztassa, beleértve az emberi jogi témákat is.
2. Mutassuk meg mintául egy napilap vagy magazin címlapját, és mutassuk be, milyen tartalmi és design-elemek jellemezik egy tipikus címlapot.
3. Mutassuk meg a résztvevőknek az asztalra kirakott képsorozatot. Kérjük meg őket, hogy csendben járják körbe, nézzék meg a képeket, és egyelőre ne fűzzenek hozzájuk megjegy-

Május 3.
Sajtószabadság
világnapja

- zést. Mondjuk el, hogy ezekkel a képekkel kell majd dolgozniuk, és saját ízlésük, döntésük szerint értelmezhetik és használhatják fel majd őket.
4. Ezt követően alakítsunk a résztvevőkből három 6-8 fős csoportot. A csoportok képzeljék el, hogy ők most egy-egy újság szerkesztőségének munkatársai. Az a feladatuk, hogy megtervezzék és elkészítsék a másnap megjelenő újság címlapját.
  5. Kérjük meg a csoportokat, hogy adjanak nevet az újságjuknak.
  6. Lássanak munkához. Osszunk ki papírt, ceruzát/tollat, ragasztót, ollót minden csoportnak – de a fotókat még ne adjuk oda.
  7. Vegyük át újra a feladatot: meg kell tervezniük és el kell készíteniük az újság címlapját.
  8. Egy órájuk van arra, hogy kiválasszanak 45 olyan hírt, amelyet szeretnének megjelentetni az újság címlapján. Arra koncentrálnak, hogy milyen hatást érhetnek el a címlappal. Nem kell a teljes történetet elmondani, elegendő kiválasztani egy képet, leírni a szerzőt, a címet, és összeállítani az első bekezdést. A cikk szövegét nem is kell megírni, egyszerűen jelezzék egy szürkére sátozott felülettel, hogy hol a hír helye a címlapon.
  9. Javasoljuk, hogy először azt beszéljék meg, milyen ügyeket, témákat akarnak feldolgozni a cikkekben. Jelezzük azt is, hogy 10 perc múlva fogják megkapni a fotókat a „képszerkesztőktől”.
  10. A 10 perc elteltével osszunk ki mindegyik csoportnak egy képsorozatot, és adjunk további 50 percet arra, hogy befejezzék a munkát.
  11. Ha végeztek, kérjük meg őket, hogy terítsék ki az elkészült címlapokat úgy, hogy mindenki el tudja olvasni. Majd térjünk át a gyakorlat feldolgozására és értékelésére.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük a gyakorlat áttekintésével, ezután térjünk rá a média, az emberi jogi problémák és az elköteleződés kérdéseire.

- Hogyan szervezték meg a munkát a csoportok? Egy egységként dolgoztak végig, vagy szétszórták maguk közt az egyes cikkeket, és egyénileg, párban vagy hármassal dolgoztak? Hogyan döntöttek el, hogy mi legyen a munkamenet, és hogy mely témákat dolgozzák fel? Volt közöttük egy vezető, vagy közösen hozták meg a döntéseket? Mindenki úgy érzi, hogy részt tudott venni, hozzá tudott járulni a munkához?
- Hogyan választották ki a résztvevők, hogy melyik témán vagy kérdésen dolgozzanak? Mi volt meg előbb, a téma vagy a kép? Azaz, először meghatározták a témát, és ehhez kerestek megfelelő képet, vagy fordítva: egy kép indította be a fantáziájukat, és arra építve találták ki a történetet?
- Milyen témákat vagy kérdéseket mutattak be végül? Hogy kapcsolódnak ezek az emberi jogokhoz? Volt-e olyan téma, amit valamelyikük szeretett volna megjelentetni a címlapon, de végül mégis elvetettek? Ha igen, miért vetették el?
- Mennyire hasonlítanak egymásra az elkészült címlapok? Megjelentek-e ugyanazok a témák vagy fotók?
- Előfordult-e, hogy a különböző csoportok ugyanazt a képet más módon használták fel?
- A résztvevők általában hogyan értesülnek a hírekről? Újságokból, a televízióból, a rádióból vagy az internetről? Miért követik – vagy épp nem követik – a híreket?
- A gyakorlat keretében a hagyományos címlapokat igyekeztek utánozni, vagy teljesen más, újszerű megjelenést találtak ki? Mi a leghatékonyabb módszer az olvasók figyelmének felkeltésére?
- Most milyen aktuális hírek uralják a médiát?
- Kapnak-e elegendő és megfelelő teret a híradásokban az emberi jogi kérdések?
- Milyen gyakran domborítják ki egy adott hír emberi jogi szempontjait?
- A médiáról szóló beszélgetések egyik legfőbb kérdése a média „objektivitása”. Mit gondolnak a résztvevők, lehetséges-e objektív módon bemutatni a híreket? Fontos-e, kívánatos-e egyáltalán az objektivitás?
- Milyen emberi jogok vagy emberi jogi sérelmek jelennek meg az újságcikkekben?

- Megpróbálták-e érzékeltetni a kapcsolatot az okok és a következmények között, pl. Észak és Dél, a fejlődés és a környezet, a gazdagság és a szegénység stb. összefüggéseit? Hogyan jelennek meg ezek a témák a médiában manapság?
- Milyen kép él a résztvevőkben a világ más részein élő fiatalokról? A „szegény” országokban élőről? És a „gazdag” országokban élőről?
- Hiányoznak-e aktuálisan kiemelt fontosságú témák, problémák a fotók közül?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A gyakorlathoz használt fotók kiválasztásakor figyeljünk arra, hogy minél többféle képünk legyen, és kerüljük a sztereotípiákat. A valóságban a híradások inkább gyilkosságokkal, háborúkkal és egyéb katasztrófákkal vannak tele, és csak ritkán közvetítenek pozitív üzeneteket. (Más is van Afrikában, nem csupán háború és éhezés!) Úgy válogassuk ki a fotókat, hogy a résztvevőknek egyformán legyen lehetőségük „jó” és „rossz” hírekről szóló képeket választani. A képek között jelenjenek meg mindenféle életkorú, nemű, származású, kultúrájú emberek és változatos földrajzi helyek stb. Vegyük figyelembe a fiatalokat érdeklő témákat is, ezért keressünk olyan fotókat is, amelyek aktuális, mindenkit érdeklő eseményekről és népszerű személyiségekről szólnak. Az alábbi lista segíthet a képek kiválasztásában.

tévémondónó
földgömb
híradások a harmadik világban
cipőpucoló fiú
köveket dobáló gyerekek
gátat építő asszonyok
munkanélküli segély
afrikai bányász
ketreces tyúkok
éhező gyermekek
növényvédő szerek
egy gyorsétterem reklámja
fakitermelés az esőerdőben
kiszáradt talaj
vízben játszó gyerekek
öntözés
autómosás
lángoló olaj
Greenpeace akció
gyárkéményekből áradó füst

Unicum reklám
kávével teli bevásárlókocsik
Coca-Cola reklám
tengerparti árus
piac a harmadik világban
magányos nő
brüsszeli szegénynegyed
nyomornegyed a harmadik világban
teletömött kukák
konzervdobozok válogatása
hűtők a szeméttelenen
fekete fiú gitárral
Nintendo
rocksztár
utcagyerekek
multikulturális buli
marokkói lány
rendőrök
graffiti

antirasszista koncert
országgyűlés
drogok
híres politikus, pl. az amerikai elnök
Nelson Mandela
a világ vezetői a klímacsúcson
menekült-tábor
menekültek egy nagykövetségén
David Beckham
gyerekek egy menekültbefogadó-állomáson
élsportoló
Amnesty International akció
fülöp-szigeteki demonstráció
amerikai csapatok Afganisztánban
szomáliai kalózok akcióban
bombákkal felszerelt F16-os
gerilla harcosok

két halott katona
a Farms Not Arms mozgalom emblémája
felhalmozott gabonaszákok
harmadik világbeli termékek árusítása
nők megbeszélésen
családtervezés
AIDS-megelőzés
tömeg
közösségi közlekedés
háborús bűnösök pere
autókiállítás
közlekedési dugó
kerékpáros felvonulás
fiatal férfi mikrofonnal
úrsikló kilövése
áradás egy csendes-óceáni szigeten

Amikor ismertetjük a gyakorlatot, mutassuk be egy tipikus címlap tartalmi és formai jellemzőit: egy frappáns cím, amely felkelti az olvasó figyelmét; a szerző neve (pl. Al Ghaoui Hesna, haditudósító). Ezután jön egy rövid bevezető arról, hogy miről is szól a cikk, és végül következik maga a szöveg. Beszéljük meg, hogyan használhatók a képek a történet illusztrálására vagy az olvasó figyelmének megragadására. Arra is hívjuk fel a figyelmet, hogy mi az, ami nem látható a képeken. Meséljünk arról, hogyan szerkesztik, vágják meg a képeket annak érdekében, hogy a nézők azt lássák, amit a fotós vagy a képszerkesztő meg akar nekik mutatni. A képalírások megfogalmazásának módjára is hívjuk fel a figyelmet. Tanulságos lehet, ha mindezt egy idegen nyelvű újságon mutatjuk be, hiszen így könnyebb a konkrét tartalomtól függetlenül csak a kép által kifejtett hatásra összpontosítani.

Biztassuk a résztvevőket arra, hogy legyenek kreatívak az ötletelés és a megvalósítás során is. Írjanak, vágják meg a képeket, rajzoljanak. Az újságjaik lehetnek komolyak, humorosak, vagy akár gúnyosak. A csoport ismeretében döntsük el, mindebből mennyit szükséges elmondani nekik, vagy csak hagyjuk őket önállóan dolgozni, és majd meglátjuk, mivel rukkolnak elő.

Variációk

A gyakorlat egyik alternatív megvalósítási módja lehet, ha rádiós vagy televíziós hírműsört készítünk. Ha a tévéműsor mellett döntünk, érdemes a termet elsötétíteni, és a felvételeket projektorral kivetíteni a falra vagy egy vászonra, hogy a tévénézés érzetét keltsük. Egy másik variációs lehetőség, hogy egy weboldal vagy egy blog szerkesztését adjuk ki feladatként.

Javaslatok a folytatáshoz

Beszélgessünk a résztvevőkkel azokról a jogokról, amelyek a híreikben megjelennek. Hogyan kezelik ezeket a kérdéseket hazánkban?

A résztvevők akár fel is kereshetik egy újság, rádió vagy televízió szerkesztőségét, hogy beszélgessenek az újságírókkal a munkájukról, megvitathassák velük az objektivitás kérdését, vagy azt, hogy hogyan mutatja be a média a globális és az emberi jogi problémákat.

Ha a csoportot érdekli, hogy a sajtóban hogyan használják és manipulálják a képeket, talán élveznék a Képrészlet vagy a Feliratok című gyakorlatot, amelyek leírása a 215. oldalon található Képjátékok című gyakorlaton belül, a További képjátékok címsor alatt olvasható. Amennyiben a csoport szereti a gyors gondolkodásra épülő játékokat, akkor elvégezhetjük velük a sport és az emberi jogok viszonyáról szóló Csak egy perc című gyakorlatot (141. oldal).

Ha pedig a csoport szívesen pihenne kicsit, és hallgatna egy kis zenét, miközben megismernek más népeket, kultúrákat, a zenéjüket és nyelvüket, próbáljuk ki a Knysna blue című gyakorlatot a Képzők könyvéből¹⁵.

Javaslatok a cselekvésre

Sok helyi rádióadónál van lehetőség arra, hogy a helyi közösség tagjai saját műsort készítsenek, és ezzel adásba kerüljenek. Olyan csoportos projektet is kezdeményezhetünk, amelynek keretében a résztvevők utánajárnak az őket érdeklő témáknak, és ebből rádióműsört készítenek, például Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan! címmel.

Használjuk gondolataink, kezdeményezéseink terjesztésére a helyi sajtót (rádiót, újságokat) és az egész világra kiterjedő fórumokat, beleértve az olyan közösségi oldalakat, mint az Instagram, a Facebook, a Twitter, illetve a különböző blogok.

További információk

Ez a gyakorlat többek között az alábbi kérdésekkel foglalkozik:

a) Média

1. A fiatalokat, akárcsak a felnőtteket, folyamatosan elárasztja a különböző médiumokból érkező rengeteg információ. Egyesek tisztában vannak ezzel, mások nem. Feltehetjük a kérdést saját magunknak: mit kezdünk ezzel a mérhetetlenül sok információval? Vajon ez azt jelenti, hogy mindannyian tájékozottabbak is vagyunk? Vagy nem feltétlenül?
2. A média egyre inkább kereskedelmi célokat és érdekeket szolgál. Nyugtalanító fejlemény az üzenetek leegyszerűsítése, a sztereotipizálás és a szenzációhajhászás. Nehezebb rátalálni a minőségi hírekre?
3. Különösen igaz ez az egyenlőtlenségekkel kapcsolatos hírekre, kiváltképp a fejlődő országokra vonatkozóan. Gyakran a „nem nyugati” híreket is csak nyugati szemmel vagyunk

képesek szemlélni. Ennek következtében a hírek gyakran negatívak és lehangolók. Mára a hírek egyoldalú bemutatása és a negativizmus váltak normává. Igaz ez tényleg?

4. Az internethasználat térnyerése a hagyományos újságírás hanyatlásához vezetett. Neil Henry, a Washington Post volt tudósítója, ma a kaliforniai Berkeley Egyetem újságírási-professzora, így gondolkozik erről. „Egy olyan világot látok, ahol a technológiai zűrzavar közepette a közjó szolgálatában történő igazságkeresés egyre kevésbé számít kulturális értéknek a társadalmunkban. Egy olyan világot, ahol az általánosan elfogadott etikai normák szerint végzett professzionális újságírás a folyton bővülő tájékoztatási és információs rendszerek elillanni látszó elemévé válik, miközben egyre inkább a világhálón igyekszünk megtapasztalni a „legújabb” dolgokat. Félelemmel tölt el egy olyan jövő, amely egyre jobban nélkülözi a nagy szakmai tudással rendelkező újságírókat, és ahol, ha „híreket” keresünk a neten, nem valódi híreket találunk, csak egy „önjelölt” blogger legújabb fröcsögését vagy kormányhivatalnokok által gerjesztett álhíreket, vagy ügyesen újságírásnak álcázott reklámokat olyan hirdetőktől, akik mást sem akarnak, mint eladni, és még többet eladni.”
5. A közösségi oldalak bloggerei és posztjai révén sokkal közelebb kerülünk a való világ történéseihez. A nyers tartalomnak nagy ereje van: gondoljunk csak a földrengések, egyéb katasztrófák, háborús övezetek helyszínéről bejelentkező blogok, privát videók és megosztások azonnali „élő adás” jellegére és hatására.
6. Az internet – vagyis a világháló – azt jelenti, hogy a világ bármely részéről hozzáférünk hírekhez és információkhoz, akárhonnan is származzanak. Ez nagyban megnehezíti a cenzúra működését.
7. Lehetséges vagy kívánatos dolog az objektivitás? El tudunk-e szakadni a saját etnocentrizmusunktól? És maga a kiegyensúlyozottság – az „érme mindkét oldalának” bemutatása – eredményezhet-e egyfajta információs részrehajlást? Például az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület (Intergovernmental Panel on Climate Change) következetes megállapításai ellenére, miszerint az emberi tevékenységek észrevehetően befolyásolták bolygónk éghajlatát, és a globális felmelegedés azonnali cselekvést igénylő komoly problémát jelent, a mindenkinek fórumot biztosító tudósítások révén a globális felmelegedést kétségbevonók egy kis csoportjának nézetei is teret kaptak, felerősödtek.

b) Emberi jogi kérdések

A média rendkívül fontos szerepet játszik abban, hogy felhívjuk a nyilvánosság figyelmét az emberi jogokra. Ám azzal is tisztában kell lennünk, hogy milyen módon és szándékkal mutatják be az egyes témákat. Mindenkinek kritikusán kell viszonyulnia ahhoz, hogy mi jut el hozzá, és mi nem, valamint ahhoz is, hogy hogyan közvetítik ezeket a tényeket és információkat. Például egy háborús konfliktusban harcolók akár szabadságharcosként, de akár terroristaként is megjelenhetnek a sajtóban, attól függően, hogy milyen az adott újság politikai nézőpontja. Előfordulhat, hogy a miénktől eltérő kultúrákban élő embereket nem objektív módon mutatják be. Például az inuitokat egzotikus, „a jég hátán is megélő” népként jellemezik, akik azért küzdenek, hogy megőrizték hagyományos életmódjukat a jégkunyhóikban. Amint azonban a bálnakérdés kerül szóba, rendre gyilkosoknak titulálják őket.

c) Elköteleződés

Jó, ha a gyakorlat során használt képek egy része cselekvési lehetőségeket is felvillant, olyanokat, amelyek alkalmasak arra, hogy az emberekben – főleg a fiatalokban – felébresszék a vágyat, hogy elköteleződjenek valamilyen konkrét ügy mellett. Tanárként, kortárs képzőként stb. arra szeretnénk motiválni a fiatalokat, hogy tegyenek annak érdekében, hogy a világ jobb hely legyen. Gyakran feltesszük magunknak a kérdést: mi a legjobb módja annak, hogy aktív részvételre buzdítsuk őket, és elbizonytalanodhatunk, hogy a létező lehetőségek egyáltalán vonzóak-e a számukra. Talán abból, hogy a fiatalok melyik képeket választják, kikövetkeztethetjük a választ.

Megjegyzés

A gyakorlat eredetijét „Nieuwsfabriek” (Hírgyár) címmel Rob Adriansen és az NCOS (a fejlesztési célú civil szervezetek flamand szövetsége) ifjúsági szervezete, a Greenwich team készítette flamand nyelven. Később Nele Hiers fordította angol nyelvre, és adaptálta az European Federation for Intercultural Learning (Európai Szövetség az Interkulturális Tanulásért) számára.

Csak egy perc

Tudsz egy percen keresztül beszélni, tétovázás és ismétlés nélkül?

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Kultúra és sport • Globalizáció • Emberi jogok általában
Nehézségi szint	2
Csoportlétszám	Tetszőleges
Szükséges idő	40 perc
A gyakorlatról	Ebben a gyakorlatban a résztvevőknek a sport és az emberi jogok összefüggéseiről kell beszélniük egy percen keresztül, amihez találatkonyságra és gyorsaságra lesz szükség.
Érintett jogok	Az emberi jogok mindegyike
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • Az emberi jogok kölcsönös összefüggésének és oszthatatlanságának tudatosítása • Kritikai gondolkodás fejlesztése • Személyes vélemény elmondásához szükséges önbizalom fejlesztése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Kérdések, minden résztvevőnek egy (ld. segédlet) • Egy kalap • Egy másodperc-mutatós hagyományos óra vagy stopper
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Másoljuk le a segédletet, majd vágjuk ki a kérdéseket. • Hajtogassuk össze a kivágott cédulákat, és dobjuk egy kalapba.

A gyakorlat menete

1. Kérjük meg a résztvevőket, hogy üljenek körbe.
2. Adjuk körbe a kalapot, és a résztvevők húzzanak sorban egymás után egy-egy cédulát, anélkül, hogy megnéznék.
3. Ezután kapnak 5 percet, hogy felkészüljenek arra, hogy amikor rájuk kerül a sor, egy percig folyamatosan tudjanak beszélni a papírjukon olvasható kérdésről. A szabály az, hogy tétovázás és ismétlés nélkül, folyamatosan kell beszélni.
4. Haladjunk körben, és kérjük meg a résztvevőket, hogy sorban egymás után tartsák meg a „beszédüket”.
5. Minden egyes „beszéd” után hagyjunk 2-3 percet rövid hozzászólásokra. Ha a résztvevők nagyon belemerülnének egy-egy téma megvitatásába, jegyezzük fel az adott témát, és a gyakorlat végén térjünk vissza rá.
6. Ha mindenki sorra került, térjünk vissza azokhoz a témákhoz, amelyeket előzőleg rövidre kellett fognunk, és beszéljük meg őket.
7. A gyakorlatot feldolgozással és értékeléssel zárjuk.

Feldolgozás és értékelés

Először tekintsük át, mi történt a gyakorlat során, majd beszéljünk a felmerült témákról, végül pedig arról, hogyan kapcsolódnak azok az emberi jogokhoz.

- Nehéz volt egy percen keresztül megállás nélkül beszélni?
- Mik voltak a legnehezebb témák, és miért?
- Mely kérdések váltották ki a legnagyobb vitát, és miért?
- Mi volt a legmeglepőbb információ a résztvevők számára?

Kultúra
és sport

Globalizáció

Emberi jogok
általában

2. szint

Tetszőleges

40 perc

JELES NAP

április 7.
Az egészség
világnapja

Megjegyzés:

Az itt szereplő kérdések összekapcsolják a sport témáját a Kompasban tárgyalt 20 fő témakör valamelyikével, ezzel is illusztrálva az emberi jogok kölcsönös összefüggését és oszthatatlanságát.

- Milyen emberi jogok forognak kockán az egyes kérdések kapcsán?
- A sportoláshoz való jog vajon ember jog? Ha igen, hogyan jelenik ez meg a különböző emberi jogi dokumentumokban?
- A résztvevők környezetében mindenkinek van lehetősége olyan sportot üzni, amelyet szeretne? Ha nem, miért nem? Mit lehetne tenni ennek a problémának a megoldása érdekében?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ez a gyakorlat sok különböző szinten működik, a kérdések is többféleképpen értelmezhetők. Fontos, hogy a fiataloknak megfelelő szinten dolgozzunk. Ha szeretnénk elmélyíteni a beszélgetést, mondhatunk pár dolgot az adott témáról, de vigyázzunk, nehogy úgy érezzék a résztvevők, hogy valamilyen konkrét elvárásunk van a válaszuk tartalmával kapcsolatban.

Ha az alábbi kérdések nem igazán érdekesek az adott csoport számára, írhatunk saját kérdéseket is. Nagy csoport esetén érdemes több kisebb csoportban végezni a gyakorlatot.

Lehet, hogy a félénkebb résztvevőknek bátorításra lesz szükségük. Javasolhatjuk, hogy először próbáljanak meg fél percre, vagy akár csak 20 másodpercig folyamatosan beszélni. Felajánlhatjuk, hogy röviden egyeztessenek valamelyik társukkal a „beszédjük” előtt, vagy hogy később kerüljön csak rájuk a sor. Mindenesetre legyünk felkészülve arra, hogy nem feltétlenül tudunk mindenkit bevonni ebbe a gyakorlatba.

Bemelegítésként eljátszhatjuk a 62. oldalon ismertetett asszociációs játékot. Ehhez készítsünk szókérdőket olyan, a gyakorlathoz kapcsolódó szavakkal, mint „sport”, „fogyatékoság” vagy „olimpiai játékok”.

Variációk

Kisebb csoport esetén két vagy több körben is játszhatunk, ilyenkor a résztvevők minden körben újabb cédulát húznak.

Úgy is végezhetjük a gyakorlatot, hogy a fentiek szerint betesszük a kérdéseket a kalapba, majd az első résztvevőt megkérjük, hogy vegyen ki egy lapot, és hangosan olvassa fel a kérdést, majd kezdjen el beszélni a témáról – de ahelyett, hogy kitöltené az egy percet, bármikor megállhat, átadva a szót a következő résztvevőnek, akinek aztán pontosan onnan kell folytatnia, ahol az előző „szónok” abbahagyta.

Ez a módszer – hogy kalapból húzunk ki különböző állításokat vagy kérdéseket – bármilyen témához felhasználható.

Javaslatok a folytatáshoz

Ha a résztvevők szívesen foglalkoznának még a sport témájával, és még nem fáradtak el, próbáljuk ki a Sport mindenkié című gyakorlatot (100. oldal).

Ha valamilyen téma nagy érdeklődést váltott ki, nézzük meg a Gyakorlatok áttekintő táblázatát a 70. oldalon, és keressünk ott más, ahhoz a témához kapcsolódó gyakorlatot.

Ha a csoport szereti a humor oldaláról megközelíteni az emberi jogi témákat és Pancho karikatúráival dolgozni (ld. 5. fejezet), érdemes lehet elvégezni a Képjátékok című gyakorlatot (213. oldal). Ha szeretnek vicceket mesélni, akkor pedig kipróbálhatjuk a Képzők könyvében¹⁶ szereplő Euro-vicc verseny című gyakorlatot.

Javaslatok a cselekvésre

Válasszunk ki egy témát, és beszéljük meg, mi lehetne a következő lépés, ha tenni akarunk az adott ügyért. Dolgozzunk ki egy projektet. Vegyük fel a kapcsolatot egy olyan helyi szervezettel, amelyik ezen a területen tevékenykedik. Tekintsük a projektet tanulási lehetőségnek, és segítsünk a résztvevőknek átgondolni, hogy a projekt során mennyiben fejlődtek a csapatmunkához és az aktív fellépéshez szükséges készségeik és képességeik.

További információk:

<http://www.athletesunitedforpeace.org>

Megjegyzés:

Az itt szereplő kérdések összekapcsolják a sport témáját a Kompasban tárgyalt 20 fő témakör valamelyikével, ezzel is illusztrálva az emberi jogok kölcsönös összefüggését és oszthatatlanságát.

Segédlet

Kérdéskártyák

Sport és az emberi jogok általában

Szerinted Emmanuel Adebayor megfelelően látja el feladatát mint az UNAIDS jószolgálati nagykövete?

Sport és az emberi jogok általában

A nemzetközi szinten versenyző sportolóknak el kell fogadniuk egy etikai kódexet. Akik megsértik ezt a kódexet, pl. egy sporteseményt politikai állásfoglalás céljára használnak, azokat megbüntetik. Sérti-e ez a véleménynyilvánítás szabadságát?

Sport és az emberi jogok általában

A rendőrségnek joga van megakadályozni, hogy a rendbontónak tartott futballszurkolók kiutazzanak a külföldi meccsre. Vajon jogosan korlátozzák-e ezzel a szurkolók mozgás- és gyülekezési szabadságát?

Sport és az emberi jogok általában

Szerinted amikor odaítélik az Olimpia megrendezésének jogát, figyelembe kellene-e venni azt is, hogy a pályázó országok hogyan teljesítenek az emberi jogok érvényesítése terén?

Sport és a gyermekek

Mit mondanál azoknak a nagyraagyó szülőknek és edzőknek, akik arra kényszerítenek gyerekeket, hogy állandóan csak edzenek? Kinek legyen joga döntené egy gyermek egészségéről, és arról, hogy hogyan töltsé a szabadidejét?

Sport és az Állampolgárság és részvétel

Sokan döntenek úgy, hogy nem abban az országban élék le az életüket, ahol születtek, hanem máshová költöznek, másik ország állampolgárává válnak. Egy részük továbbra is a szülőhazája válogatottjának szurkol, ahelyett, hogy új hazája csapatáért szorítana. Szerinted aki jó állampolgár, az az őt befogadó ország csapatának szurkol?

Sport és a kultúra

A kultúra felfogható úgy, mint olyan közös viszonyulások, értékek, célok és szokások összessége, amelyek egy adott intézményt, szervezetet vagy csoportot jellemeznek. A „futballkultúra” vajon kultúrának tekinthető?

Sport és a demokrácia

Szerinted a te hazádban a politikusok használják-e a sportot és a sporteseményeket arra, hogy eltereljék az emberek figyelmét a gazdasági és a politikai kérdésekről?

Sport és a fogyatékos-alapú társadalmi megkülönböztetés

Milyen mértékben járul hozzá a paralimpia a fogyatékosokkal élő emberekkel szembeni előítéletek leküzdéséhez?

Sport és a Diszkrimináció és intolerancia

Szükséges-e az atléták biológiai nemének vizsgálata a tisztességes verseny biztosítása érdekében? Vagy ez az emberi méltóság és a magánélethez fűződő jogok túlzott megsértését jelenti?

Sport és a környezet

A golfpályákkal szemben gyakran merül fel az a kritika, hogy mind a környezet, mind az emberek szempontjából károsak, hiszen sokszor olyan területen építik ki őket, amelyet korábban a helyi lakosság földművelésre vagy erdőgazdálkodásra használt. Emellett fenntartásuk rengeteg vizet, gyomirtót és rovarölő szert igényel. Emberi jogi kérdés lesz-e ettől a golf?

Sport és a társadalmi nemek

Egyesek szerint a nők elleni hátrányos megkülönböztetés az oka annak, hogy olyan kevés nő akad a híres edzők és a sport-szövetségek vezetői között. Egyetértesz ezzel? Ha igen, szerinted mit kellene tenni ezzel kapcsolatban?

Sport és a globalizáció

A sportcipőket és sok más sportfelszerelést a kelet-európai és távol-keleti munkaerő kizsákmányolásával tudják olcsón előállítani. A munkásoknak szükségük van az állásukra, nem szólítanak fel bojkottra. Mit tehetünk mi fogyasztók annak érdekében, hogy ne vegyünk részt a kizsákmányolásukban?

Sport és az egészség

Mit lehet tenni helyi szinten azért, hogy a sportban ne alkalmazzanak doppingszereket?

Sport és a média

Szerinted joga van-e bármely TV-társaságnak ahhoz, hogy megvásárolja egy sportesemény kizárólagos közvetítési jogait?

Sport és a migráció

Azt mondják, hogy a bevándorlók számára a sport jelenti a beilleszkedés egyik legkönnyebb és legfontosabb módját. Egyetértesz? Miért? Miért nem?

Sport és a Béke és erőszak

A versenysportok mennyire segítik az emberek közötti együttműködést és megértést, illetve mennyire járulnak hozzá a nacionalizmus és az idegengyűlölet erősödéséhez?

Sport és a szegénység

Számos országban a sport, és főleg a futball jelenti a szegénységből való kitörés lehetőségét. Szerinted ezért a szegényebb országoknak nagyobb hangsúlyt kellene fektetniük a focira?

Sport és a szegénység

Európában a legtöbb futballista nagyon magas fizetést kap a munkájáért. Jogos ez? Igazságos?

Sport és a Vallás és meggyőződés

Sok mérkőzést és sportversenyt hétvégére időzítenek. Ez tekinthetjük-e igazságtalan és hátrányos megkülönböztetésnek azokkal szemben, akik szeretnék a vallásukat gyakorolni, pl. megülni a szombatot vagy vasárnapi misére menni?

Sport és az emlékezés

A berlini Olimpiai Stadiont Hitler presztízs-beruházásként építtette az 1936. évi olimpiai játékokra. A világvárost azután a nácik propagandacélokra használták. Ezért sok ember számára az épület a fasizmust szimbolizálja. A közelmúltban felújították, habár sokan inkább lerombolták volna, vagy hagyták volna lassan elporladni, „ahogy az a római Colosseummal történt”. Szerinted mit kellett volna tenni egy ilyen épülettel?

Sport és a Háború és terrorizmus

„A komoly sportnak semmi köze a tisztességes játékhoz. Nem lehet elválasztani a gyűlölettől, irigységtől, nagyképűségtől, valamennyi szabály figyelmen kívül hagyásától és az erőszak látványa okozta szadista élvezettől: más szóval háború, lövöldözés nélkül” – írta George Orwell 1945-ben. Egyetértesz?

Sport és a munka

Egyetértesz azzal, hogy a hivatásos sportolóknak ugyanolyan jogai és kötelezettségeik legyenek – pl. legyen megszabott munkaidejük, ugyanúgy fizessenek adót, létrehozhatnak szakszervezetet –, mint minden más dolgozónak?

Családi ügy

„A rendőrség mindig későn érkezik – ha jön egyáltalán.”

Tracy Chapman

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Társadalmi nem • Béke és erőszak • Egészség
Nehézségi szint	3
Csoportlétszám	6–30 fő (2–6 fős kiscsoportok)
Szükséges idő	120 perc
A gyakorlatról	A résztvevők eseteleírások elemzésével vizsgálják a családon belüli erőszak okait és a megelőzés lehetőségeit.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog • A kínzás és a megalázó bánásmód tilalma • A törvény előtti egyenlőséghez való jog
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • A családon belüli erőszak különböző formáival kapcsolatos tájékozottság erősítése • Az elemző és vitakészségek fejlesztése az emberi jogi jogsértések kapcsán • A családon belüli erőszakkal szembeni fellépéshez szükséges empátia és önbizalom növelése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Nagy ív papír/flipchart-papír vagy tábla, továbbá vastag filcek az ötleteléshez és a kiscsoportos munkához. • Fejenként egy-egy példány a kiválasztott eseteleírásokból (választhatunk egyet, többet, vagy kereshetünk további eseteleírásokat). • Kiscsoportonként egy kinyomtatott példány az „Útmutató a megbeszéléshez” című segédletből
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Vegyük fel a kapcsolatot a párkapcsolati erőszak terén aktív helyi vagy országos civil szervezetekkel. • Alaposan gondoljuk át, hogy a családon belüli erőszakkal kapcsolatos témák közül melyikkel foglalkozunk a gyakorlat során, és előre járjunk utána annak, hogy hogyan tudjuk támogatni a foglalkozás során és után azokat a résztvevőket, akiket túl mélyen érintenek a felmerülő témák⁷.

A gyakorlat menete

1. Bevezetesként ötleteljünk közösen arról, hogy az erőszak mely formái fordulnak elő a résztvevők közelebbi vagy távolabbi környezetében. Írjunk fel mindent, ami elhangzik, de egyelőre ne vitassuk meg a felvetéseket. Hagyjuk a listát jól látható helyen.
2. Alkossunk legalább három 2–6 fős csoportot.
3. Osszuk ki az eseteket és az „Útmutatót”.
4. Adjunk a résztvevőknek öt percet arra, hogy elolvassák az eseteket. Hangsúlyozzuk, hogy a kiscsoportos beszélgetés során majd az adott esetre koncentrálnak. Érdemes jelezni a résztvevőknek, hogy a családon belüli erőszakkal kapcsolatos beszélgetések egyesek számára nehezek lehetnek, továbbá fontos, hogy mindenki tudja, hogy csak annyit kell megosztania a gyakorlat során, amennyit akar.
5. Hagyjunk egy órát a kiscsoportos munkára.
6. Végül hívjuk össze a résztvevőket ismét, és térjünk rá a gyakorlat feldolgozására és értékelésére.

Társadalmi nem

Béke és erőszak

Egészség

3. szint

6 – 30
(kiscsoportok
2-6 fő)

120 perc

JELES NAP

November 25.
A nők elleni
erőszak
felszámolásának
világnapja

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük a kiscsoportos munka rövid áttekintésével. Megtörténhetek volna a leírt események itt, ebben a városban/faluban? Mennyire voltak találóak, megfelelőek az útmutatóban szereplő kérdések? Ha az egyes csoportok különböző esetekkel dolgoztak, kérjünk visszajelzést arról, hogy mire jutottak az egyes bűncselekmények elemzése során. Ezt követően beszéljük át, hogy mennyire kapcsolhatóak ezek az esetek a résztvevők életéhez:

- Mennyire elterjedt a családon belüli erőszak helyi és országos szinten?
- Mely emberi jogok sérülnek?
- Mik a családon belüli erőszak okai?
- Mi lehet az oka annak, hogy a családon belüli erőszakot illetően több az olyan eset, amikor a férfiak erőszakosak nőekkel, és ritkább a nők által, férfiak sérelmére elkövetett erőszak?
- Hogyan lehetne véget vetni a családon belüli erőszaknak? Mit tehetnének ennek érdekében
  - a hatóságok?
  - a helyi közösségek?
  - az érintettek (elkövetők és áldozatok)?
  - a barátok és a szomszédok?
- Vegyük végig, hogy a beszélgetés során az erőszak milyen megnyilvánulási formái merültek fel, majd térjünk vissza a gyakorlat elején összegyűjtött példákhoz. Ha szükséges, egészítsük ki a listát.

Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy szívesen foglalkoznának-e még a felmerült témákkal vagy azok valamelyikével, és hogy hogyan lehetne továbblépni, illetve lenne-e kedvük aktívan felépni ezen a téren.

Tanácsok a csoportsegítőnek

A családon belüli erőszak fogalmába beletartozik minden olyan eset, amikor az egyik családtag magatartása arra irányul, hogy a másik fél fölött hatalmat – testi, lelki, anyagi vagy jogi dominanciát – gyakoroljon. A családon belüli erőszak kifejezés mellett használatos a párkapcsolati erőszak és a gyermekbántalmazás elnevezés is. Az erőszak tágan értelmezendő, megnyilvánulhat pl. lelki terror, szidalmazás, verekedés, súlyos testi sértés, szexuális erőszak, életveszélyes fenyegetés stb. formájában.

A családon belüli erőszak, a bántalmazás előfordulása nem köthető társadalmi jellemzőkhöz. Mind heteroszexuális, mind azonos nemű párkapcsolatokban előfordul. Jelen van minden életkorban, nem meghatározó az etnikai háttér vagy a gazdasági szint sem.

Párkapcsolati erőszokról olyankor beszélhetünk, amikor az egyik fél egy párkapcsolatban uralkodni próbál a másik személy felett, és irányítani akarja az életét. Az erőszakcselekmények többségét nők ellen követik el, a saját családjukban, erre utal a gyakorlat címe is. Ha ritkán is, de férfiak is lehetnek áldozatok, ezért került be a feldolgozandó esetek közé Hans története. Az életet, testi épséget veszélyeztető fizikai erőszak célpontjai szinte kizárólag nők, a férfi áldozatok elsősorban szóbeli és lelki erőszak célpontjai.

A gyakorlat tervezésekor fontos figyelembe venni, hogy ez egy érzékeny téma, amely teljes diszkréciót kíván meg mindenki részéről. Egyes résztvevők érintettek lehetnek a családon belüli erőszak valamely formája által, fontos, hogy a csoport egésze kellő empátiával forduljon feléjük, és hogy titoktartási szabályok segítségével biztosítsunk számukra anonimitást, ha igénylik. Tegyük egyértelművé, hogy senkinek sem kell többet megosztania, mint amennyit komfortosnak érez. Ha szükséges, változtassuk meg az esetleírásokat, vagy cseréljük le más esetekre.

Férfi résztvevők számára megterhelő lehet akár maga a gyakorlat, akár az abból levont következtetések. Fontos szem előtt tartani, hogy a cél nem az, hogy a résztvevő férfiak vagy fiúk büntudatot érezzenek azért, amit más férfiak és fiúk tesznek. Mindazonáltal felvethetjük és megvitathatjuk azt az gondolatot, hogy a férfiak is részei és többnyire haszonélvezői az el-

nyomó patriarchális rendszernek. Érdeemes lehet arról is beszélni, hogy vajon a nőkkel szembeni férfierőszaknak milyen direkt és indirekt hatása van magukra a férfiakra.

A gyakorlatot zárhatjuk egyperces néma csenddel, hogy erősítsük az áldozatok iránti empátiát és szolidaritást.

Variációk

A csoport egy része bemutathatja az egyik esetet jelenet formájában, a csoport többi tagja a közönség. A csoportsegítő időnként megállítja a jelenetet, és megkéri a nézőket, hogy javasoljanak alternatívákat, melyek feloldhatnák a helyzetet, és pozitívabb irányba fordíthatnák.

Párkapcsolati erőszak esetén gyakori a környezet részéről az áldozathibáztatás. Veszélyes és kontraproduktív, ha a csoporttagok áldozathibáztató módon az áldozatnak tesznek javaslatokat arra, hogy ő hogyan „oldja fel” a helyzetet úgy, hogy másképp viselkedik.

Javaslatok a folytatáshoz

A csoport megpróbálhatja felvenni a kapcsolatot a helyi rendőrséggel, hogy megtudja, hogyan reagálnak, mit csinálnak olyankor, amikor családon belüli erőszak miatt hívják őket. Azt is megtehetjük, hogy felkeresünk egy, a nők elleni erőszakkal foglalkozó helyi szervezetet, és elhívunk valakit tőlük, hogy tények és adatok segítségével mutassa be a nők elleni erőszakkal kapcsolatos helyzetet.

A szexualitás szintén szinte tabunak számító téma – különös tekintettel a homoszexualitásra. Ha a csoport szeretne ezzel a témával is foglalkozni, a Beszéljünk a szexről! című gyakorlatot (126. oldal) ajánljuk.

Javaslatok a cselekvésre

Vegyük fel a kapcsolatot egy női menhellyel, információs központtal, vagy más, női jogokkal foglalkozó szervezettel, és kérdezzük meg, hogy mivel tudnánk segíteni.

További információk

Noha nők is lehetnek bántalmazók, és az azonos nemű párkapcsolatokban előforduló bántalmazásról is egyre több szó esik, az esetek túlnyomó többségében a családon belüli erőszak nők és lányok ellen férfiak által elkövetett erőszak. Éppen ezért az ENSZ Közgyűlése 1993-ban elfogadta a Nyilatkozat a nők elleni erőszak felszámolásáról című dokumentumot. A nyilatkozat értelmében a nők elleni erőszak „bármely olyan, a nőket nemük miatt érő erőszakos cselekmény, mely testi, szexuális vagy lelki sérülést, kárt vagy sérelmet okoz vagy okozhat nőknek, beleértve az effajta tettekkel való fenyegetést, valamint a kényszerítést és a szabadságtól való önkényes megfosztást, történjen az a közéletben vagy a magánszférában”. Beleértendő többek között „a testi, szexuális és lelki erőszak, melyet az áldozat a családon belül szenved el, ide értve a bántalmazást, a lánygyermekkel való szexuális visszaélést, a hozományhoz kapcsolódó erőszakot, a házasságon belüli nemi erőszakot, a női nemi szerv csonkítását és az egyéb ún. hagyományos káros szokásokat, a nem partner általi erőszakot, valamint az erőszakhoz kapcsolódó kizsákmányolást; a testi, szexuális és lelki erőszak, melyet az áldozat a családon kívül szenved el, mint például a nemi erőszak, a szexuális bántalmazás egyéb formái, a munkahelyi, iskolai vagy más intézményben, vagy máshol elkövetett szexuális zaklatás, valamint a kényszerű prostitúció; továbbá a fizikai, szexuális vagy lelki erőszaknak az a formája, amelyet az állam követ el, akárhol is történik az”.

A nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról 1979-ben elfogadott ENSZ egyezményről az 5. fejezet online verziójában, a Társadalmi nemek című részben található bővebb információ, ezen a weboldalon: www.coe.int/compass.

Nők elleni erőszak megnyilvánulása az egyes életszakaszokban

Szakasz	Az erőszak formája
Születés előtt	Lánymagzatok szelektív abortusza, a terhesség alatti bántalmazás hatásai.
Csecsemőkori	Lánycsecsemők meggyilkolása; testi, lelki, szexuális bántalmazás.
Gyermekkor	Gyermekházasság; női nemi szerv csonkítása; gyerekek testi, lelki, szexuális bántalmazása; incesztus (vérfertőzés); gyerekek szexuális kizsákmányolása prostitúció és gyermekpornográfia céljából.
Serdülőkor és felnőttkor	Erőszak a randizás idején, visszautasított udvarló általi zaklatás (randevún elkövetett nemi erőszak, savval leöntés); gazdasági kényszer hatására folytatott szexuális kapcsolat (pl. középiskolás lány vagy fiatal nő szexuális viszonya idősebb, jómódú férfival tandíj fedezése érdekében); idősebb családtag (szülő, idősebb testvér, egyéb rokon) általi szexuális visszaélés, munkahelyi szexuális bántalmazás, nemi erőszak, szexuális zaklatás, kényszerprostitúció és pornográfia, nőkereskedelem, párkapcsolati erőszak, párkapcsolati nemi erőszak, hozomány-alapú bántalmazás, hozománygyilkosság, párkapcsolati ölés, lelki bántalmazás, fogyatékkal élő nők bántalmazása, kényszerterhesség.
Időskor	Özvegyek kényszerített öngyilkossága vagy megölése gazdasági okok miatt; szexuális, testi, lelki bántalmazás.

Source: Violence Against Women Information Pack – World Health Organisation, 1997

Családon belüli erőszak

A nők élethez való joga nem csak háborúk során sérül. Elsősorban és leggyakrabban a nőket a saját otthonukban éri jogsértés. Az a tény, hogy a nőkkel szembeni jogsértések többnyire a „privát szférában” zajlanak, mindig is nagyban hozzájárult, és a mai napig hozzájárul ahhoz, hogy a beavatkozás és a cselekvés is annyira nehéz.

A nők elleni erőszakkal kapcsolatos kutatások következetesen azt mutatják, hogy a nőkkel szembeni erőszak különböző formáit – testi sérülések, nemi erőszak, gyilkosság – túlnyomórészt a jelenlegi vagy korábbi intim partnerek követik el. A családon belüli erőszak nemcsak a nőt, hanem annak gyermekeit is érinti. A lánygyermek különösen veszélyeztetettek.

Néma Tanúk Kiállítása

Ezt a gyakorlatot a Néma Tanúk Kiállítása inspirálta, amelyet a NANE Egyesület elvitt a Budapesti Európai Ifjúsági Központba is. A kiállítás célja az volt, hogy tájékoztassa a közvélemény minél szélesebb körét a párkapcsolati erőszak brutális valóságáról, a korábbi vagy aktuális partnereik által megölt nők (ők a „néma tanúk”) – köztük Eszter és Kati – történeteinek keresztül.

A Néma Tanúk kiállítása praktikus és hatékony módja a jelenséggel kapcsolatos közösségi ismeretterjesztésnek. Az akció eredeti kitalálói által működtetett weboldalon és különböző kiadványokban tippeket kaphatunk a kiállítás megszervezésére és a „tanúk” elkészítésére. Ilyen kiadvány például az „Elért eredmények” (Results) című könyv, amely bemutatja az egyesült államokbeli kampány első éveit és eredményeit, továbbá tartalmaz eseteleírásokat, amelyet használhatunk példaként.

Európa első törvénye a nemi alapú erőszakról

2004. december 22-én a spanyol törvényhozás megszavazta a nemi alapú erőszakkal szembeni védelmi intézkedéseket tartalmazó törvénycsomagot. A törvény külön bíróságot és rehabilitációs központokat hozott létre, fejlesztette az áldozatoknak járó szolgáltatásokat és a veszélyben lévő nők védelmét szolgáló intézkedéseket.

A nők elleni erőszakkal foglalkozó ENSZ különmegbízott

Az ENSZ 2009 júniusában létrehozta a nők elleni erőszakkal foglalkozó különmegbízott hivatalát. 2010-ben az első különmegbízott, Rashida Manjoo benyújtotta első tematikus jelentését az ENSZ Emberi Jogi Tanácsának a nők elleni erőszak okairól és következményeiről. A különmegbízottak jelentései a hivatal weboldalán találhatóak: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/SRWomen/Pages/SRWomenIndex.aspx>

További információk

- www.wave-network.org – A WAVE (Európai Nők az Erőszak Ellen) európai információs központja adatbázist működtet a nők elleni erőszak áldozatainak segítő európai civil szervezetekről.
- www.whiteribbon.ca – A Fehér Szalag Kampany férfiak nemzetközi kampánya a nők elleni férfierőszak ellen.
- www.hotpeachpages.net – A családon belüli erőszakkal foglalkozó szervezetek nemzetközi címjegyzéke, a világ összes országáról ad információkat.
- www.unwomen.org – Az ENSZ nők helyzetével, nemek egyenlőségével foglalkozó intézménye.

Megjegyzés:

Kati és Eszter esetéről Morvai Krisztina írt a Terror a családban – A feleségbántalmazás és a jog című könyvében. Kossuth Kiadó, Budapest, 1998

Magyar nyelven A Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen (NANE) Egyesület oldalán:

- https://nane.hu/wp-content/uploads/nane_segitoknek.pdf
- https://nane.hu/wp-content/uploads/miert_marad_2015.pdf

Handouts

1. esetleírás – Eszter

Eszter férje veszekedni kezdett a feleségével, és azzal vádolta, hogy nem mos és nem főz rendesen, és elhanyagolja a házimunkát. Eközben ütlegelte Eszter fejét, ököllel az arcába vágott. Csomóstul tépte a haját, csizmás lábával megrugdosta. Aztán letépte róla a blúzát, majd az ágyra dobta a magatehetetlen asszonyt, és tovább ütlegelte. Mindez a 8 éves lányuk szeme láttára történt, aki hiába könyörgött az apjának, hogy hagyja abba. Végül csak leállt, Eszter testét pedig lerántotta a földre, majd lefeküdt aludni. Eszter az éjszaka során meghalt.

2. esetleírás – Kati

Kati meg akart szabadulni a vőlegényétől, aki az utóbbi időben egyre többet erőszakoskodott vele. Egy másik településen bérelt új lakást, de jegyese tovább zaklatta őt telefonon. Kati szörnyű idegállapotba került.

Vőlegénye egy napon megvárta a munkahelyénél, hogy arra kényszerítse, térjen vissza hozzá. A közeli erdőbe hurcolta Katit, ahol egy pulóver ujjával próbálta megfojtani. A következő napon Kati elmondta a munkatársainak, hogy nagyon fél attól, hogy ez az ember megfojtja, megöli őt egy napon.

Négy nappal később a vőlegény egy kicsit felöntött a garatra. Megint elment Kati munkahelyéhez, megvárta őt, és amikor kilépett a kapun, nekiesett és ütlegelni kezdte. Este úgy döntött, hogy meglátogatják a rokonokat. Útközben többször megállította a kocsit. Kati, látva, hogy milyen állapotban van, nem akart ellenkezni, belement abba, hogy közösjenek, de a férfi túl részeg volt.

Kati megmondta a vőlegényének, hogy nem akar többet hallani róla. Ettől a férfi dühbe gurult. Előkapott egy bőrvöet és megfojtotta a nőt, azután az útszéli csatornába húzta a holttestet, majd falevelekkel betakarta.

3. esetleírás – Mária

Mária 70 éves volt. A férje 10 évvel korábban halt meg. Mária egy kis házban élt 40 éves fiával, Fülöppel. Fülöp munkanélküli volt, és néha sokat ivott. Mária tudta, hogy Fülöp rendszeresen vesz ki pénzt a pénztárcájából, de többnyire szó nélkül hagyta, mert nem akart bajt. Amikor Fülöp ittas volt, gyakran erőszakosan viselkedett, többször előfordult korábban, hogy Máriának be kellett menekülnie a szobájába, és bezárkóznia ahhoz, hogy biztonságban legyen.

Egy nap Fülöp részegen ért haza, és feldühödött, amiért nem volt még kész a vacsora. Mária elmondta neki, hogy azért nem főzött, mert beteg és fáradt, ekkor Fülöp nekiállt törni-zúzni a szobában. Máriának nem volt elég ereje ahhoz, hogy a szobájába meneküljön. Fülöp hozzávágott anyjához egy széket, Mária próbált védekezni, de a földre zuhant és bevverte a fejét. Egy szomszéd becsöngetett, de már túl késő volt. Mária meghalt, mielőtt a mentő beért volna vele a kórházba.

4. esetleírás – Laci

Laci nyolcéves. Egy kis lakásban lakik hároméves húgával, anyjával és anyja élettársával, Jánossal. Laci sosem ismerte az apját. Szereti az iskolát, de Jánost már kevésbé. János néha megveri a fiút, aki fél is tőle, emiatt rosszul alszik, és az étvágyát is elveszítette. Laci tanára észrevette, hogy valami nincs rendben, és szeretett volna találkozni a szülőkkel, mert úgy gondolta, hogy Laci rosszabbul teljesít az iskolában, mint az a képességeiből következne. Laci az is előfordult, hogy nem nagyon tudott odafigyelni órán, és időnként erőszakosan viselkedett az iskolatársaival. Laci édesanyja találkozott a tanárral, de nem árulta el, hogy mi zajlik otthon. Amikor hazaért, elmesélte Jánosnak, hogy mit mondott a tanár. János ettől dühbe gurult, és ismét megverte Lacit, ezúttal annyira, hogy Lacinak eltörtött a karja. A kórházban Laci anyja azt hazudta, hogy a fia elesett.

5. esetleírás – Banaz

Banaz Angliában élt. Többször próbálta jelezni a rendőrségnek, hogy veszélyben az élete. Amikor az apja rátámadt, és megpróbálta megölni, Banaz megint a rendőrséghez fordult, de jelzését a rendőrség sajnos nem vette komolyan.

Banaz végül elmenekült otthonról, de aztán mégis kénytelen volt hazamenni. Megpróbálta titokban folytatni a kapcsolatot a barátjával, de mindkettőjüket megfenyegették a családtagok, hogy megölik őket, ha nem szakítanak. Banaz azt a tanácsot kapta, hogy keressen menedéket egy menhelyen, de úgy hitte, hogy biztonságban lesz otthon, mert az anyja majd megvédi. Banaz egy hónappal apja támadása után eltűnt, testét három hónappal később egy kertben elásott bőröndben találták meg. A büntető tárgyaláson Banaz apja és nagybátyja azt vallották, hogy azért rendelték el Banaz halálát, mert úgy hitték, szegényt hozott a családjára azzal, hogy szerelmes lett egy olyan férfiba, akivel a családja nem akarta, hogy összeházasodjon. Banaz 20 éves volt.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/6722699.stm>; 2007. június 11.

6. esetleírás – Amira

Amira négyéves volt, amikor családja elhagyta a háború sújtotta Szomáliát, és letelepedett egy európai nagyvárosban. Itt sokkal jobbnak tűnt gyerekként az élet, mint ahol korábban éltek.

Amikor 11 éves volt, egy reggel anyja bejelentette, hogy meglátogatják Amira nagynénjét, hogy ott játszasson hasonló korú unokatestvérével. Amira nem tudta, hogy anyja és nagynénje titokban elhívott a somáliai fővárosból, Mogadishuból egy nemiszerv-csonkításokat végző embert, hogy elvégezze a beavatkozást a lányaikon. Mindketten úgy hitték, hogy a csonkítás elengedhetetlen feltétele annak, hogy a lányok később férjhez tudjanak menni.

Amirát anyja és nagynénje fogta le, míg az ismeretlen nő megcsonkította. Amira így beszélt el a történeteket: „Leszorítottak, és akkor egy nő, akire sosem láttam korábban, belém vágott. Felsikoltottam, de a nagynéném a kezét a számra tapasztotta.” Majd Amira könnyörögve hozzátette: „Ígérje meg, hogy nem árulja el senkinek, hogy beszéltem erről. Ha megtudják az anyéim, azt fogják mondani, hogy elárultam őket, és el kell menekülnem. És egyébként sem akarom, hogy a szüleim börtönbe kerüljenek.”

forrás: <http://www.dailymail.co.uk/femail/article5-05796> 2008. január 3., valamint www.fgmnetwork.org

7. esetleírás – Denise

„Vérfertőzés áldozata vagyok. Az apám megerőszkolt 15 éves koromban. Ez korábban és később is előfordult, de ekkor, 15 éves koromban teherbe is estem.

Egy este nagyon rosszul voltam, és a szüleim bevitték a kórházba. A sürgősségin kiderült, hogy súlyos influenzám van, majd arról tájékoztatott az orvos, hogy 19 hetes terhes vagyok. Ezután megkérdezte, hogy mik a szándékaim. A fájdalom és a bűntudat ellenére nem voltam hajlandó beleegyezni az abortuszba. Az apám dührohámot kapott, és követelte, hogy egyezzek bele. De az orvos nem volt hajlandó elvégezni a beavatkozást a hozzájárulásom nélkül.

Az apám követelte, hogy a kórház azonnal találjon valakit, aki elvégzi az abortuszt, és egy órával később meg is érkezett egy férfi. Megpróbáltam leszállni a vizsgálóasztalról, de három ápoló lefogott, ez az orvos pedig odaszíjazott az ágyhoz. Folyamatosan ordítottam, hogy nem egyezem bele az abortuszba. A férfi rám kiabált, hogy „Fogd már be, hagyd abba a kiabálást!” Végül elvesztettem az eszméletem, ahogy az altató hatni kezdett”

www.humanlife.org nyomán

8. esetleírás – Hans

Antonia rendszeresen zaklatta, szidalmazta a férjét. Egyszer azt mondta neki, hogy legszívesebben áthajtana rajta az autóval. Később azzal vádolta, hogy szexuálisan bántalmazza a gyerekeiket. A szomszédok levelet találtak a postaládájukban, amelyekben a névtelen levélíró Hansot pedofiliával vádolja. A rendőrség nem hitt a leveleknek, és sejtették, hogy Antonia keze van a dologban.

Három éve szétköltöztek, majd el is váltak.

Néhány hónapja Antonia követte a munkából hazatérő Hansot, és egy petróleumlámpával kombinált karácsonyi díszstét vágott hozzá. A petróleum nem gyulladt be, de nyomait a rendőrök később megtalálták a falon és az ajtón.

Nem sokkal később Hansot kutyasétáltatás közben halálos lövés érte, az elkövető egy futóruhás nő volt, aki aztán hazáig üldözte a sebesült férfit. Hans még elért az otthonáig, majd összerogyott. A kérkező mentősök már nem tudták megmenteni, a bal vállán behatoló golyó széttroncsolta a tüdejét, és a főütőerét is elérte, így sérülése végzetesnek bizonyult.

Útmutató a megbeszéléshez**I - A bűncselekmény elemzése (20 perc)**

1. Mit gondolsz a leírásban ismertetett bűncselekményről?
2. Hol történhetett meg ez az eset? Előfordulhat ilyesmi ott, ahol te élsz?
3. Miért történt meg ez a bűncselekmény?
4. Indokolhat-e bármi egy ilyen bűncselekményt?
5. Mit tehetett volna a környezet az áldozat védelme érdekében?

II – A társadalmi szint elemzése (40 perc)

6. Hallottál mostanában családon belüli erőszakkal kapcsolatos esetekről?
7. A családon belüli erőszak milyen formákban jelenik meg a mi társadalmunkban?
8. Hova fordulhatnak az áldozatok, ha segítséget szeretnének kérni?
9. Szerinted be kellene avatkoznia a rendőrségnek, ha családon belüli erőszakról értesül? Vagy ez beavatkozás a magánszférába, és így emberi jogi jogsértés lenne?
10. Milyen hatalommal rendelkezik az áldozat ezekben a helyzetekben? Milyen hatalommal rendelkezik az elkövető?
11. Hallottál olyan esetekről, ahol a családon belüli erőszak áldozata férfi?
12. Milyen okai lehetnek a családon belüli erőszaknak?
13. Hogyan lehet megelőzni vagy megállítani a családon belüli erőszakot?
14. Mit kellene tennie:
  - a. a hatóságoknak?
  - b. a helyi közösségnek?
  - c. az érintetteknek (elkövetőknek és áldozatoknak)?
  - d. a barátoknak és a szomszédoknak?

Fogyatékoság

Munka

Diszkrimináció és intolerancia

3. szint

20

120 perc

Dolgozni akarok!

Rendelkezem a megfelelő képességekkel!

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> Fogyatékoság és fogyatékoság-alapú társadalmi megkülönböztetés Munka Diszkrimináció és intolerancia
Nehézségi szint	3
Csoportlétszám	20 fő
Szükséges idő	120 perc

A gyakorlatról A gyakorlat szerepjáték segítségével vizsgálja meg a fogyatékosággal élők munkához való joga kapcsán felmerülő kérdéseket.

Érintett jogok

- A munkához való jog
- A hátrányos megkülönböztetés tilalma
- A megfelelő életszínvonalhoz való jog

Célok

- A fogyatékosággal élők munkahelyi és társadalmi szükségleteinek megértése
- Az önérvényesítési készségek gyakorlása
- Felelősségérzet erősítése és az emberi méltóság tudatosítása

Eszközök

- Szerepkártyák
- Toll és papír a megfigyelők számára
- Egy kisasztal és két szék a szerepjátékosok számára; székek a megfigyelők számára

Előkészítés

- Másoljuk le a szerepkártyákat.

A gyakorlat menete

- Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy mit értenek a „munkához való jog” alatt, majd a gyakorlatleírás végén található információk segítségével mondjuk el, hogy mit tartalmaznak ezzel kapcsolatban az emberi jogi jogszabályok, de még ne térjünk ki a fogyatékoság kérdéseire.
- Kérjük meg a résztvevőket, hogy gondolják végig, milyen akadályokkal szembesülhetnek a fogyatékosággal élő emberek, amikor jelentkeznek valamilyen állásra. Magyarazzuk el röviden az „ésszerű alkalmazkodás” fogalmát.
- Mondjuk el a résztvevőknek, hogy szerepjáték következik: egy kisebb cég asszisztent keres ügyfélszolgálati osztályára, és interjúztatni kell a jelentkezőket. Minden jelentkezőnek van valamilyen fogyatékosága. Kérjük öt önként jelentkezőt az interjúztatók és ötöt az állás-keresők szerepére.
- Osszuk ki a szerepkártyákat. Minden játékos választhat a csoportból egy-két embert, akik segítenek neki szerepe kidolgozásában. Adjunk 10-15 perc felkészülési időt.
- Helyezzük el az asztalt és a két széket a terem közepén, és kérjük meg a csoport fennmaradó részét, hogy foglalják el helyüket mint megfigyelők. Egyiküket kérjük meg, hogy figyelje az időt.
- Kezdjük el a szerepjátékot. Kérjük meg az első interjúztatót, hogy hívja be az első jelentkezőt. A beszélgetés rövid legyen, ne tartson tovább 5 perccel.
- Kérjük meg a második interjúztatót, hogy foglalja el helyét az asztal mögött és beszélgeszen el a második jelentkezővel.
- Az állásinterjúk lefolytatását követően kérjük meg a résztvevőket, hogy lépjenek ki a szerepből, és csatlakozzanak a megfigyelőkhöz, majd térjünk rá a feldolgozásra és az értékelésre.

Október 7.
A tisztességes
munka világnapja

Feldolgozás és értékelés

Először kérdezzük meg a jelentkezőket alakító résztvevőktől:

- Hogy éreztétek magatokat a szerepjáték alatt? Mi az, amit tetszett, és mi nem tetszett?
- Mennyire sikerült jól eljátszani a szerepeteket? Mi volt benne a legnehezebb?

Ezután kérdezzük meg az interjúztatókat játszó résztvevőktől:

- Hogy éreztétek magatokat a szerepjáték alatt? Mi az, amit tetszett, és mi nem tetszett?
- Mennyire sikerült jól eljátszani a szerepeteket? Mi volt benne a legnehezebb?

Végül kérjük meg a megfigyelőket, hogy mondják el véleményüket:

- Előfordulhatnak-e ilyen helyzetek a való életben?
- Megfelelő tisztelettel bántak-e az interjúztatók a jelentkezőkkel? Kellő tekintettel voltak-e rájuk?

Az alábbi kérdéseket már az összes résztvevő felé intézzük:

- Mit tudtok a fogyatékossgal élők munkához való jogáról? Szerintetek ez a jog a gyakorlatban is érvényesül?
- Szerintetek mik a fő okai annak, hogy a fogyatékossgal élő emberek között sok a munkanélküli? Igazságosnak tartjátok ezt?
- Mit gondoltok, kinek a feladata elsősorban biztosítani, hogy a fogyatékossgal élő emberek tisztességes bánásmódban részesüljenek? Mi a véleményetek a fogyatékossgal élők igényeihez való „ésszerű alkalmazkodásról”?
- Van-e az ismeretségi körötökben olyan, aki már tapasztalt bármilyen jellegű hátrányos megkülönböztetést álláskeresés közben? Tapasztaltatok-e ti magatok ilyesmit?
- Hova fordulhatnak panasszal a fogyatékossgal élők diszkrimináció esetén?
- Hogyan tudjuk megváltoztatni az emberek diszkriminatív hozzáállását?
- Mely emberi jogok fontosak a fogyatékossgal élő emberek foglalkoztatása szempontjából?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Próbáljunk odafigyelni, hogy a résztvevők ne túlozzák el szerepüket, hanem igyekezzenek minél inkább úgy viselkedni, ahogy valaki az adott helyzetben tényleg viselkedne. Ez különösen fontos lehet az interjúztatók esetében, akik hajlamosak lehetnek túljátszani a „gonosz” munkaadó szerepét.

Akik nem vesznek részt a szerepjátékban, az interjúk alatt csendben figyeljenek, készítsenek jegyzeteket arról, hogy a szerepjátékosok hogyan jelenítik meg a szereplőket, illetve a nehézségekről, amelyeket az interjúztatók vagy az álláskeresők részéről érzékelnek.

Az álláskeresőket játszó résztvevőknek mondjuk el, hogy a szerepkártyájukon találnak példát arra, hogy az „ésszerű alkalmazkodás” keretében a munkáltatóknak adott esetben milyen igényeket kellene kielégítenie a fogyatékossgal élőkkel való méltányos bánásmód érdekében.

Beszélhetünk arról, hogy a fogyatékossgal élő emberek és az ifjúságsegítők mit tehetnek azért, hogy megváltozzon a munkáltatók hozzáállása. Kitérhetünk arra is, hogy az interjúztatók játéka mennyiben tükrözte a fogyatékossgal vagy a fogyatékossgal élőkkel szembeni tipikus hozzáállást.

Amikor a fogyatékossgal élők körében tapasztalható nagyarányú munkanélküliség okairól beszélünk, példaként említhetjük az alábbiakat:

- a fogyatékossgal élő személyek munkahelyi szükségleteivel kapcsolatos ismeretek hiánya;
- a fogyatékossgal élők képességeivel kapcsolatos ismeretek hiánya;
- a fogyatékossgal élőknek gyakran csak alacsony színvonalú állás jut;

- fogyatékossgal élők alkalmazása nem megfelelő indítékkal (pl. a jogszabályok / kvótákat betartása érdekében, de aztán nem gondoskodnak az észszerű alkalmazkodást biztosító feltételekről);
- félelem az akadálymentesítéshez szükséges új technológiákkal szemben;
- sok fogyatékossgal élő ember megpróbálja eltitkolni fogyatékossgát.

Próbáljuk hangsúlyozni mind a munkaadók, mind a fogyatékossgal élők felelősségét saját érdekeik érvényesítése terén. Beszélgethetünk arról is, hogy a fogyatékossgal élők vajon miért érzik gyakran, hogy az álláskeresés során el kell titkolniuk fogyatékossgukat? Találkoztak már ilyen esettel a résztvevők? Hogyan lehetne ezt elkerülni?¹⁸

Variációk

Javasolhatjuk, hogy a résztvevők a szerepjáték előtt írjanak álláshirdetést, megadva a munkakör rövid leírását és azt, hogy milyen embert keresnek a pozícióra.

Javaslatok a folytatáshoz

Amennyiben van bőven időnk, illetve a résztvevők fogyatékossgal és a fogyatékossgal élők foglalkoztatásával kapcsolatos ismeretei ezt lehetővé teszik, megkérhetjük őket, hogy dolgozzanak ki ajánlásokat az alábbiakra:

- lehetőségek a munkáltatók hozzáállásának megváltoztatására;
- kampány a munkához való jogokkal szembeni hozzáállás témájában, az azzal összefüggő kérdések iránti figyelem felkeltésére.

Adjunk a csoportoknak 30 percet a fentiek megvitatására és javaslataik flipcharton való rögzítésére, majd minden csoport kapjon 5 percet az eredmények bemutatására.

Ha a résztvevők szeretik a szerepjátékokat, és szívesen foglalkoznának a dolgozó anyákkal szembeni diszkrimináció kérdéseivel, elvégezhetjük velük a Munka és család című gyakorlatot (280. oldal).

A munka témájához kapcsolódik a Szakszervezeti tárgyalás című szimulációs gyakorlat is (302. oldal), melyben a munkaadó, illetve a munkavállalók és a szakszervezeti képviselők közötti megbeszélést játsszák el a résztvevők, melynek célja a bérek és a munkafeltételek megtárgyalása.

A fogyatékossgal élők munkakörülményei egyes politikusok állhatatos lobbizásának köszönhetően javultak az utóbbi időben. Tényleg számít, hogy mire szavazunk! Ha szívesen készítenénk felmérést a csoportunkkal arról, hogyan viszonyulnak az emberek a választásokon való szavazáshoz és általában az állampolgári részvételhez, elvégezhetjük a Szavazzunk vagy ne szavazunk? című gyakorlatot (307. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

Próbáljuk kideríteni, hogy a környéken működő szervezetek és cégek rendelkeznek-e a fogyatékossgal élőkre vonatkozó szabályzattal vagy esélyegyenlőségi tervvel. A csoport felmérést készíthet arról, hogy ezek a szervezetek tisztában vannak-e a fogyatékossgal élők jogairól szóló ENSZ egyezményben rögzített követelményekkel, és mi a véleményük ezekről.

További információk

Fogyatékossgal kapcsolatos tények és számok az Európai Fogyatékosügyi Fórumtól

- Az Európai Unióban 65 millió ember él fogyatékossgal.
- A fogyatékossgal élők kétszer-háromszor akkora eséllyel munkanélküliek, mint a nem fogyatékossgal élők.
- A munkavállalási nehézségekkel szembesülőknek csak 16%-a kap valamilyen segítséget a munkavállaláshoz.
- Sok fogyatékossgal élő ember ún. „elbátortalanított munkavállaló”, aki meg sem kísérel belépni a munkaerőpiacra, így inaktívnak minősül.
- Minél súlyosabb a fogyatékossgal, annál alacsonyabb a munkaerőpiaci részvétel. A súlyos fogyatékossgal élőknek csak 20%-a dolgozik, szemben a fogyatékossgal nélkül élők 68%-ával.
- Európában a fogyatékossgal élők közül a 16-34 éves korcsoportba tartozók 38%-a rendelkezik keresőtevékenységből származó jövedelemmel, míg a nem fogyatékossgal élők azonos korcsoportjában ugyanez az arány 64%.
- A fogyatékossgal élők jövedelme jóval alacsonyabb, mint a nem fogyatékossgal élőké.

Source: www.edf-fehp.org

Az Európa Tanács tagországainak becsült lakossága 800 millió, ami azt jelenti, hogy vélhetőleg közülük mintegy 80 millió fogyatékossgal él. A WHO becslése szerint jelenleg több mint egy milliárd ember, azaz a világ népességének mintegy 15%-a él valamilyen fogyatékossgal. Ez a szám a háborúk és a pusztítás, valamint az egészségtelen életkörülmények miatt, illetve a fogyatékossgal, annak okaival, megelőzésével és kezelésével kapcsolatos ismeretek hiányában folyamatosan emelkedik. A fogyatékossgal élő emberek közül a nők, a gyermek, az idősek, a kínzás áldozatai, a menekültek és a lakóhelyüket elhagyni kényszerülő más személyek, valamint a vendégmunkások különösen veszélyeztetettnek minősülnek. A fogyatékossgal élő nők például nemük és fogyatékossgaluk miatt is szembesülnek hátrányos megkülönböztetéssel.

A munkához való jog

A Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya

6. cikk:

Az Egyezségokmányban részes államok elismerik a munkához való jogot – amely magában foglalja mindenkinek azt a jogát, hogy lehetősége legyen az általa szabadon választott vagy elfogadott munka útján való megélhetésre (...)

7. cikk:

Az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenkinek a jogát az igazságos és kedvező munkafeltételekhez (...)

Európai Szociális Karta

I. rész

Mindenkinek legyen meg a lehetősége megélhetését szabadon választott foglalkozás révén biztosítani....

Minden dolgozónak joga van az igazságos munkafeltételekhez.

Egyesült Nemzetek Szervezete egyezménye a fogyatékossgal élő személyek jogairól

Az egyezményt 2007 márciusában nyitották meg aláírásra, és 2008. május 3-án lépett hatályba.

27. cikk:

1. A részes államok elismerik a fogyatékossgal élő személyek munkavállaláshoz való jogát, másokkal azonos alapon; ez magában foglalja egy, a fogyatékossgal élő személyek számára nyitott, befogadó és hozzáférhető munkaerő-piacon szabadon választott és elfogadott munka révén nyerhető megélhetés lehetőségének jogát. A részes államok védik és segítik a munkához való jog érvényesülését – ideértve azokat is, akik a munkavégzés ideje alatt váltak fogyatékossgalossá –, azáltal, hogy megteszik a szükséges lépéseket, akár törvényalkotás útján is...

További információk a fogyatékoságról és az emberi jogi nevelésről:
<http://www.hrea.org>
www.hrea.org

„Észszerű alkalmazkodás”

Az észszerű alkalmazkodás a munka, a munkahelyi környezet vagy a szokásos munkamenet megváltoztatása vagy módosítása, ami lehetővé teszi a fogyatékosággal élő személynek, hogy jelentkezzen egy állásra, ellássa a munkaköri feladatokat, vagy az adott munkahelyen dolgozó többi személy számára rendelkezésre álló kedvezményekhez egyenlő hozzáféréssel rendelkezzen.

Például egy vak gépíró nem tud szokványos számítógépen és billentyűzeten dolgozni. Az ilyen akadályok kezelésére született az észszerű alkalmazkodás fogalma. Amikor egy munkahely valamely adottsága miatt egy fogyatékosággal élő jelentős hátrányba kerül nem fogyatékosággal élő kollégáival szemben, a munkaadó köteles a munkakörülmények „kiegyenlítését” célzó lépéseket tenni. A fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény értelmében a munkáltatók kötelesek az „észszerűen alkalmazkodás” követelményének megfelelni, és ennek elmulasztása diszkriminációnak minősül.

Segédlet

Szerepkártyák:

1. jelentkező:

Nagyothalló vagy. Kedvező fényviszonyok között jól tudsz szájról olvasni. Mindig meggyőződsz arról, hogy jól érted-e, amit mondanak, pl. úgy, hogy megkérdezed: „Jól értem, hogy ...?” A hatékony munkához szükséged lenne a tárgyalóban ún. indukciós hurokra (a hangokat a hallókészülékbe közvetlenül eljuttató eszközre), hangerősítő készülékkel felszerelt telefonra és fényjelzős riasztóra vagy szöveges telefonra.

Gondold át, hogy mit kell majd kérned az állásinterjú során, és hogyan fogod előadni a kéréseidet!

2. jelentkező:

Siket vagy és jelbeszéddel kommunikálsz. Az állásinterjúhoz jeltolmácsra lesz szükséged, ami azt jelenti, hogy az interjú a szokásosnál hosszabb ideig fog tartani. A munkahelyen szöveges telefonra (azaz a telefonvonalakon hang helyett szöveget továbbító eszközre) és/vagy szöveges kommunikációs szolgáltatásra (ami billentyűzet vagy segédeszköz révén lehetővé teszi a hagyományos telefon használatát siketek, nagyothallók, beszédérültek vagy siketnémák számára) lenne szükséged, hogy kommunikálni tudj az ügyfelekkel.

Gondold át, hogy mit kell majd kérned az állásinterjú során, és hogyan fogod előadni a kéréseidet!

Megjegyzés: Kérd meg az egyik résztvevőt, hogy működjön közre mint a jeltolmácsod!

3. jelentkező:

Vak vagy és segítővel közlekedsz, akinek (az állásinterjú kapcsán felmerülő) utazási költségeit a munkáltatónak kell megtérítenie. A munkahelyen szükséged lenne egy speciális billentyűzettel ellátott számítógépre, amire telepíteni kell még a képernyőn megjelenő szöveg felolvasását lehetővé tevő programot. A munkahelyre majd magaddal kell hoznod a vakvezető kutyádat, hogy segítsen a közlekedésben. Tudod, hogy a munkaadók azért is nehezebben alkalmaznak, mert a számodra szükséges technológia költséges, és a beszerzése se egyszerű.

Gondold át, hogy mit kell majd kérned az állásinterjú során, és hogyan fogod előadni a kéréseidet!

Megjegyzés: Kérd meg az egyik résztvevőt, hogy kísérjen el!

4. jelentkező:

Kerekesszéket használsz. Olyan helyen tudsz csak dolgozni, amely akadálymentesen megközelíthető, van a közelben parkoló, és az épületben minden ajtó, lift, WC, iroda és közös használatú helyiség akadálymentesített. Ha ezek bármelyikéhez lépcsők vezetnek, rámpákat kell kialakítani. Ezen kívül a munkaállomásozat is módosítani kell, hogy a kerekesszék beférjen alá.

Gondold át, hogy mit kell majd kérned az állásinterjú során, és hogyan fogod előadni a kéréseidet!

Applicant 5:

You are a person with dyslexia and you are applying for a job which will involve a certain amount of reading and letter writing. You have excellent qualifications for the job, including being able to read and write very well, but you find it difficult to work in noisy or stressful situations and within short deadlines. You ask for more time to complete the letter writing test that you are expected to complete as part of the application process.

Think about what you will need to ask for in the interview and how you will do so.

Szerepkártyák az interjútatóknak:

1. interjútató:

A jelentkező nagyothall. Az állásinterjú alatt a fogad között szűröd a szót, gyakran másfelé nézel és rossz megvilágításban ülsz, így nem látszik jól a szád. Beszélj gyorsan, és legyél türelmetlen, válaszolj kellenlenül a jelentkező által pontosítás szándékával feltett kérdésekre. Amikor megkér, hogy ismételd meg valamit, csak vonakodva válaszolj, azt a benyomást keltve, hogy szerinted a jelentkező buta, mert már elsőre is meg kellett volna értenie.

Gondold végig, hogy milyen kérdéseket szeretnél feltenni a jelentkezőnek az állásinterjú során!

2. interjútató:

A jelentkező teljesen siket, és jeltolmácson keresztül fogsz vele kommunikálni. Az állásinterjú során a jelentkező helyett a tolmácshoz beszélsz. Sietsz, és időpocsékolásnak éled meg a várakozást, amíg a jeltolmács lefordítja, amit mondasz, illetve a jelentkező elmondja a jeltolmácsnak, amit szeretne. Ilyenkor gyakran félbe is szakítod a jelentkezőt. Nem érted, hogy egy siket hogy tud majd kommunikálni az ügyfelekkel, és kidobott időnek tartod az állásinterjú során alkalmazott jeltolmácsolást. Ráadásul azt hiszed, hogy a siket jelentkezőnek a munkahelyen folyamatosan szüksége lesz majd jeltolmácsra – bár a jelentkező azt állítja, hogy nem –, és nem akarsz plusz egy embert az irodában.

Gondold végig, hogy milyen kérdéseket szeretnél feltenni a jelentkezőnek az állásinterjú során!

3. interjútató:

A jelentkező vak, és nem tudod elképzelni, hogyan lehetne alkalmas az adott állásra. Biztos vagy abban, hogy a szükséges technológia költséges, és egyébként sem pótolja eléggé a látást. Ezenkívül attól is tartasz, hogy a kollégák nem tudnak majd egy vak emberrel kommunikálni.

Gondold végig, hogy milyen kérdéseket szeretnél feltenni a jelentkezőnek az állásinterjú során!

4. interjútató:

A jelentkező kerekesszéket használ. Rákérdez majd, mennyire akadálymentes a hely egy mozgáskorlátozott számára, de az épület egyáltalán nem alkalmas kerekesszékekkel való közlekedésre. Tudod, hogy a szükséges átalakítások túl sokba kerülnek, de ezt az érvet próbálsz kerülni, mert tisztában vagy azzal, hogy a fogyatékkal élők hátrányos megkülönböztetése törvénybe ütközik. Mindenféle egyéb okot, kifogást próbálsz felhozni, holott valójában úgy véled, hogy a jelölt nagyon is megfelel az állásra.

Gondold végig, hogy milyen kérdéseket szeretnél feltenni a jelentkezőnek az állásinterjú során!

5. interjútató:

A jelentkező diszlexiás, és a mindenféle extra igényeit bosszantónak találod. Minden jelentkezőnek kell írni próbalevelet, és neki sem akarsz neki több időt adni a feladat elvégzésére. Úgy gondolod, ha nem tud megírni egy levelet ugyanannyi idő alatt és azonos körülmények között, mint mindenki más, akkor nem kaphatja meg az állást.

Gondold végig, hogy milyen kérdéseket szeretnél feltenni a jelentkezőnek az állásinterjú során!

Emlékezet

Háború és terrorizmus

Diszkrimináció és intolerancia

4. szint

Tetszőleges (kiscsoportok: 2-3 fő)

60 perc

Dosta!

„A történelem arra tanít meg bennünket, hogy az emberiség semmit sem tanul a történelemből!”

Hegel

Témakörök

- Emlékezet
- Háború és terrorizmus
- Diszkrimináció és intolerancia

Nehézségi szint 4

Csoportlétszám Tetszőleges (2-3 fős kiscsoportok)

Szükséges idő 1 nap

A gyakorlatról Ebben a gyakorlatban a résztvevők akciót terveznek és valósítanak meg, hogy felhívják a figyelmet a holokauszt roma¹⁹ áldozataira.

Érintett jogok

- A hátrányos megkülönböztetés tilalma
- Az élethez való jog
- Kulturális jogok

Célok

- A holokauszt összes áldozatával – különösen a roma lakossággal – kapcsolatos ismeretek és tudatosság fejlesztése
- A nyilvános akciók megválasztásához, tervezéséhez és megvalósításához kapcsolódó készségek fejlesztése
- Az emberi méltóságérzet és az igazságérzet fejlesztése

Eszközök

- Flipchart-papír és filctollak
- „Az X-ek üldöztetésének rövid története” című segédlet, több példányban (opcionális)
- A 2. részhez (Az akció kiválasztása és megtervezése) hasznos, ha van internet-hozzáférés vagy nyomtatott segédanyag
- A 3. fejezetben, a 396. oldalon található tervezési folyamatábra, több példányban (opcionális)

Előkészítés

- A gyakorlat előtt mondjuk el a csoportnak, hogy a holokauszttal fogunk majd foglalkozni, és külön beszéljünk azokkal, akiknek ez esetleg nehézséget jelenthet.
- Fénymásoljuk le a segédletet, minden kis csoport számára egy példányban.
- Olvassuk el a 3. Cselekvés az emberi jogokért című fejezetet.

A gyakorlat menete

1. rész: A csoport felkészítése (90 perc)

1. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alkossanak 2-3 fős csoportokat úgy, hogy egy-egy csoportba olyanok kerüljenek, akik valamilyen szempontból összetartozónak érzik magukat, pl. nemzetiségi hátterük vagy valamilyen társadalmi vagy vallási csoporthoz való kötődésük alapján. Adjunk néhány percet arra, hogy a kis csoporton belül megosszák egymással az adott csoporthoz tartozással kapcsolatos érzéseiket.
2. Osszuk ki „Az X-ek üldöztetésének rövid története” című segédletet, vagy mondjunk el néhány adatot, amelyekkel érzékeltethetjük, milyen kegyetlen bánásmódot kellett az X népnek folyamatosan elviselnie – de egyelőre ne áruljuk el, hogy melyik népcsoportról (romák) van szó.

Április 8.
Roma világnap
Augusztus 2.
A roma és
szinti holokauszt
emléknapja

3. Röviden beszéljünk arról, mit gondolnak arról, amit olvastak/hallottak, majd kérjük meg őket, hogy – továbbra kicscsoportban – vitassák meg az alábbi kérdéseket (hagyjuk erre kb. 15 percet):
  - Mit éreznétek, ha a ti közösségetek tagjaival bántak volna így a nem túl távoli múltban? (Arra a közösségre gondoljanak, amelyhez tartozván a gyakorlat elején csoportot alkottak.)
  - Mi lehet a legnehezebb egy olyan közösség számára, amelyik ilyesmin keresztülment? Mi nyújthatna segítséget nekik, mire volna szükségük (például más közösségek támogató fellépésére?) helyi, nemzeti vagy nemzetközi szinten?
4. Ezután kérjük meg a csoportokat, hogy beszéljék meg egy másik csoporttal a válaszaikat. Adjunk erre még 15 percet, és biztassuk őket, hogy készítsenek listát olyan konkrét javaslatokról, amelyek segíthetnek azoknak a közösségeknek, akik ilyen bánásmódban részesültek.
5. Hívjunk egybe mindenkit, és a javaslataikat írjuk össze a táblán vagy flipcharton. Mondjuk el, hogy a gyakorlat második részében választunk egyet a felvetett ötletek közül, ezt fogja a teljes csoport kidolgozni és megvalósítani. Mielőtt azonban belekezdenénk, kérdezzük meg őket:
  - Kitaláltatok, kikről szólt ez a történet?
  - Milyen más népcsoportokat akartak még megsemmisíteni a nációk?
  - Mi történt ezekkel a csoportokkal a ti hazátokban a második világháború alatt?
6. Kérdezzük meg a résztvevőket, mit tudnak a romák jelenlegi helyzetéről. Mely emberi jogaik sérülnek?
7. Beszéljünk a csoportnak a 2006 és 2019 között futó Dosta! kampányról, melynek keretében Európa-szerte számos program és akció valósult meg.

2. rész: Az akció kiválasztása és megtervezése

A gyakorlat ezen része a KompasZ kézikönyv 3. Cselekvés az emberi jogokért című fejezetére épül (ott további részleteket is találhatunk).

1. Magyarazzuk el a résztvevőknek, hogy az akciónak, amelyet szervezni fognak, nem lehet célja az előzőekben feltárt problémák teljes körű megoldása, de próbáljunk meg az akció révén a roma közösség javát szolgáló, konkrét és mérhető eredményt elérni.
2. Kérjük meg őket, hogy válasszák ki azokat a javaslatokat, amelyeket szerintük a csoport képes kivitelezni. Elképzelhető, hogy egyes javaslatokat kisebb elemekre bontatnak majd, vagy a listát új ötletekkel bővítik ki.
3. Ezután vitassák meg a javaslatokat, és konszenzussal döntsék el, melyik akciót hajtja végre a teljes csoport. A 3. fejezetben található tervezési folyamatára segítségével ellenőrizzük, hogy:
  - az akció, amely mellett döntöttek, ténylegesen hozzájárul-e a probléma megoldásához;
  - az akció megvalósítható-e – felmérve a csoport erőforrásait és a lehetséges akadályokat;
  - elég konkrét-e a „megoldás” ahhoz, hogy meg tudják állapítani, sikerült-e elérni a célt vagy sem.
4. Készítsünk ütemtervet, hogy mindenki tudja, mikor mit kell csinálnia.
5. Lássunk hozzá!

3. rész: Az akció megvalósítása

Feldolgozás és értékelés

Az akcióra vonatkozó kérdések:

- Elégedettek vagytok az akcióval? Miért? Miért nem?
- Mit gondoltok a saját közreműködésetekről és a csoport munkájáról?
- Szerintetek mik voltak az akció legfőbb eredményei? Megfelelnek ezek az eredetileg kitűzött céljaitoknak?

- Van bármi, amit ha máshogy csináltok, az akció eredményesebb lehetett volna? Indokoljátok meg a véleményeteket!
- Követtetek el hibákat?
- Mik a legfőbb tanulságok egy következő (bármilyen témájú) akció szervezéséhez?

A tanulási folyamatra vonatkozó kérdések:

1. Melyek voltak a legfontosabb eredmények nektek személy szerint? Hogy érzitek, változtak a nézeteitek, megváltozott a hozzáállásotok bármilyen szempontból? Fejtsétek ki!
2. Mi volt a legnehezebb az egész folyamat során, az első résztől az akcióig?
3. Mivel vagytok a legelégedettebbek?
4. Hogyan lehetne továbblépni arra építve, amit itt elértetek? Lenne kedvetek ehhez?
5. Mit tanultatok az emberi jogokról a gyakorlat során?
6. Nehéz az emberi jogokért kampányolni? Ezek után részt vennének egy emberi jogi kampányban?
7. Mit gondoltok, a romák „különleges” jogokat követelnek maguknak, vagy ezen jogok más üldözött és marginalizált csoportokat ugyanúgy megilletnek? Mondjátok el, miért!
8. Miért fontos az emlékezet, az emlékezés az emberi jogi nevelés szempontjából?
9. Milyen formában és hogyan foglalkoznak a holokausztoktatással hazánkban?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Az 1. részre (A csoport felkészítése) szánjunk 90 percet, a 2. részre (Az akció előkészítése) szintén 90 percet. A 4. részre, vagyis a feldolgozásra és az értékelésre 60 percet számolhatunk. Az akció időszükséglete pedig attól függ, milyen tevékenységet valósít meg a csoport. Az egyes részeket egymást követően vagy akár más-más napokon is végezhetjük.

Számos elem van, ami ezt a gyakorlatot összetetté teszi, nemcsak szervezési szempontból, de a tartalmat illetően is.

A foglalkozás előtt ismernünk kell a csoport összetételét, és azt, hogy várhatóan hogyan fognak reagálni a gyakorlatra. Ha a csoportból bármely résztvevőnek vannak olyan rokonai, akiket a holokauszt során üldöztek, vagy más hasonló eseményeknek estek áldozatul, velük érdemes előre beszélnünk, hogy fel tudjanak készülni, vagy távol maradhassanak, ha úgy érzik, nem szeretnének ebben részt venni.

A gyakorlat minden egyes szakaszához érzékenyen és rugalmasan közelítsünk, semmiképp ne sürgessük egyik beszélgetést sem, ha úgy látjuk, hogy a résztvevőknek még több időre van szükségük az érzelmeik kifejezéséhez. Ha ez az első alkalom, hogy a résztvevők ilyen kérdésekkel szembesülnek, hatékonyabb lehet az első részt egy 90–120 perces önálló foglalkozásként levezetni, és aztán hagyni egy kis időt, mielőtt rátérnénk a 2–4. részekre.

Az 1. résznél az 1. pont kapcsán ajánlatos előre végiggondolnunk, adódhatnak-e nehézségek. A biztonság kedvéért készíthetünk egy listát különböző csoportképző tulajdonságokról, és megkérhetjük a résztvevőket, hogy ezek közül válasszanak olyat, amellyel azonosulni tudnak: pl. adott futballcsapat rajongói, franciául beszélők, spanyolt tanulók, hiphop zenét kedvelők, teniszezők vagy úszók. Vagy megkérhetjük őket, hogy alkossanak egyszerűen csak „fiú” és „lány” csoportokat.

Ha lehet, az 1. rész 2. és 3. pontján próbáljunk anélkül végigmenni, hogy megbeszéljünk, kik is az X-ek valójában. A legfontosabb, hogy az elkövetett igazságtalanságok háborítsák fel a résztvevőket, ez a hatás azonban enyhébb lehet, ha tisztában vannak azzal, hogy az X-ek a romák. Ennek az az oka, hogy annyira erős a romákkal szembeni előítélet, hogy néhány résztvevő tudat alatt (vagy tudatosan) jogosnak tarthatja a bánásmódot, amelyben részesültek.

„A roma holokauszt rövid kronológiája” alapján készült szövegben (lásd alább) a „roma” és a „cigány” szó helyén X áll. Amikor a segédanyagban foglaltakkal dolgozzuk, fogalmazhatunk egyszerűen úgy, hogy „a csoport” (X nélkül), de akár arra is megkérhetjük a résztvevőket, képviseljék el, hogy mindez az ő csoportjukról szól.

Azzal, hogy a résztvevőket arra kérjük, hogy a hovatartozásuk alapján alkossanak csoportokat, elősegíthetjük, hogy megértsék, milyen érzés lehet egy adott csoport tagjaként célkeresztbe kerülni. Ennek ellenére – a romákkal szembeni erős előítéletek miatt – nehézséget jelenthet számukra a romák problémáival azonosulni. Ha így van, akkor mindenképp foglalkoznunk kell ezzel; az 1. rész 3. pontjánál hagyjunk elég időt arra, hogy átbeszélhessük az esetleges fenntartásaikat.

Mondjuk el, hogy a holokauszt idején – a becslések szerint – az Európában élő roma népesség 75–80%-át, egyes országokban akár a 90%-át gyilkolták meg. Megkérhetjük őket, hogy képzeljék el, milyen lenne elveszíteni a saját népük 90%-át, vagy a csoportjuk tagjainak 90%-át: egy 20 fős csoportban csak 2 ember maradna életben.

Ha lehet, mindenképpen próbáljuk meg a tervezés szakaszában és a tényleges akció előtt bevonni a folyamatba a roma közösség tagjait. Legalább annak ellenőrzésére, hogy az akciót, amelyet a csoport tervez, a közösség tagjai vajon jól fogadják-e majd. Egy másik megoldás lehet, ha kapcsolatba lépünk olyan helyi szerveződéssel, amely romákkal dolgozik, vagy nekik nyújt segítséget.

Ha rövid az időnk, vagy a résztvevőknek nehézséget jelent egy akció megtervezésének a folyamata, mintaként használhatjuk a 3. fejezetben található folyamatábrát.

Variációk

Az egyik legkézenfekvőbb alternatíva, ha a romákat egy másik olyan csoporttal cseréljük fel, akik szintén a holokauszt áldozatai voltak. A Holocaust Memorial Day Trust (Holokauszt Emléknep Alapítvány) honlapja ehhez értékes segítséget nyújthat: www.hmd.org.uk. Itt rengeteg információt, még iskolai oktatási anyagokat is találhatunk minden, a náci által üldözött csoportról: zsidókról, melegekről, fogyatékossgal élőkéről, romákról és szintikről, fekete bőrű és vegyes házasságból származó európaiakról, a Jehova tanúi gyülekezet tagjairól, nem zsidó lengyelekről, más szláv népekről, kommunistákról, szocialistákról és szakszervezeti aktivistákról. A weboldal a közelmúltban – Kambodzsában, Bosznia-Hercegovinában, Ruandában és Darfurban/Szudánban – elkövetett népirtásokról is tartalmaz információkat.

Foglalkozhatunk más olyan emberekkel, csoportokkal, közösségekkel is, akiknek a problémáit, nehézségeit szisztematikusan figyelmen kívül hagyják.

Javaslatok a folytatáshoz

Ha résztvevőknek kedvük van felfedezni a környéküket egy hátrányos helyzetű vagy a társadalom peremén élő személy szemszögéből, elvégezhetjük velük a *Most nézd az én szememmel!* című gyakorlatot (275. oldal).

Vagy ha szeretik a szerepjátékot, és érdekli őket, hogy az emberek miért követnek el erőszakos cselekedeteket, akkor megnézhetjük velük a *Kódbólás* című gyakorlatot (229. oldal).

Sok témába vágó gyakorlatot találhatunk az *Európa Tanács Tükrök* című kézikönyvében <https://rm.coe.int/mirrors-hun-web/16808cf807>, mely kifejezetten a cigányellenesség leküzdését segíti, vagy az angol nyelven elérhető, kifejezetten a roma holokauszt oktatását segítő *Right to Remember* című kiadványban: <https://rm.coe.int/168008b633>

További információk

A „dosta” szó romani nyelven azt jelenti, hogy „elég”. A Dosta! az Európa Tanács 2006 és 2019 között futó figyelemfelkeltő kampánya, amelynek célja az volt, hogy a nem romákat és a romákat közelebb hozza egymáshoz. A Dosta! kampánynak volt egy gyerekeket és fiatalokat célzó verziója is, a honlapon számos videó és segédanyag is elérhető: www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/dosta-child-friendly-campaign. További információk a kampányról itt találhatók:

Az Európai Roma Információs Iroda rendszeresen szolgáltat információkat az európai romákat érintő kérdésekről.
<http://www.erionet.org>

Az Európai Roma Jogok Központja egy civil jogvédő szervezet, amely a romákkal szembeni rasszizmus és a velük szemben elkövetett emberi jogi jogsértések ellen harcol.
<http://www.errc.org>

<https://www.coe.int/en/web/roma-and-travellers/dosta-campaign>. Jó, ha van internet-hozzáférésünk, hogy a megnézhessék ezt a weboldalt. Vannak a holokauszttal foglalkozó más online oldalak is, ezeket is használhatják, ha utána akarnak nézni a témának: www.coe.int/en/web/holocaust, www.coe.int/en/web/roma-genocide, www.preventgenocide.org

Egy másik, a holokausztoktatással foglalkozó szervezet a német Emlékezet, Felelősség és Jövő Alapítvány (www.stiftung-evz.de), amelynek célja többek között a történelem kritikai vizsgálatának, az emberi jogokért való fellépésnek és a nemzetiszocializmus áldozatai iránti megbecsülésnek az erősítése. Honlapján olvasható az Emberi jogok és a történelem – kihívás az oktatás számára (Human Rights and History: a Challenge for Education) című kiadvány.

Szintén foglalkozik a holokauszt oktatásával a svájci központú Anne Frank Alapítvány (www.annefrank.ch). Az alapítvány célja a karitatív munka népszerűsítése; a társadalmi és kulturális szerepvállalás – Anna Frank szellemében; a különböző vallások közötti megértés és az emberek közötti béke előmozdítása; valamint a fiatalok közötti nemzetközi kapcsolatok ösztönzése. Világszerte vannak projektjeik, például az indiai dalitokkal (érinthetetlenekkel) vagy Peru elhanyagolt városi nyomornegyedeiben és falusi közösségeiben élő gyerekekkel és családokkal kapcsolatosan.

Az alapvető jogok biztosának a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettese (nemzetiségi ombudsmanhelyettes) több kapcsolódó állásfoglalást is készített: 3/2020.sz. elvi állásfoglalás a romák történelmének iskolai tantervekbe és tananyagokba történő szakszerű és hatékony beemeléséről, 1/2017.sz. elvi állásfoglalás a roma holokauszt oktatásának társadalmi szemléletformáló szerepéről és hazai helyzetéről, valamint a 6/2020.sz. elvi állásfoglalás a budapesti Roma Holokauszt Emlékmű megrongálása miatt kezdeményezett intézkedésekről és a gyűlölet motiválta incidensek elleni fellépés szükségességéről.²⁰

Segédletek

Az X nép üldöztetésének rövid története

1890	Németországban konferenciát szerveznek az „X söpredékről”. A katonaság korlátozhatja az X-ek mozgását.
1909	Politikai tanácskozást tartanak az „X-kérdésről”. Az egyik ajánlás szerint minden X-et meg kell jelölni a könnyebb azonosíthatóság érdekében.
1920	Két tudós bevezeti az „életre értelmetlenek” fogalmát, és javasolja az X-ek sterilizálását és a népcsoport megsemmisítését.
1922	A Németország területén élő valamennyi X-ről fényképet készítenek és ujjlenyomatot vesznek (ez a 1920-as évek végéig folyik).
1926	Németországban törvényt fogadnak el az „X pestis” megfékezésére. (Az eljárás közvetlenül sérti a weimari alkotmányban foglaltakat.)
1927	Bajorországban speciális táborokat létesítenek az X-ek fogva tartására. Nyolcezer X-et zárnak ezekbe a táborokba.
1928	Az X-eket állandó rendőri megfigyelés alá helyezik. Még több tábort állítanak fel az X-ek elzárására.
1934	Az X-eket gyógyszeresen sterilizálják vagy kasztrálják, és táborokba küldik, többek között Dachauba, a frankfurti Dieselstrasséra és Sachsenhausenbe. Két törvényt is bevezetnek ebben az évben, amelyek tiltják a németek és „más fajok” közötti házasságot.
1938	Június 12. és 18. között több száz X-ek tartóztatnak le, vernek meg és börtönöznek be Németországban és Ausztriában. Az X az első csoport, akiket kitiltanak az iskolákból.
1939	A Fajhigiéniai Kutatóintézet munkatársa ezt írja: „Minden X-et örökletesen betegnek kell tekinteni; az egyedüli megoldás a megsemmisítés. Ezért tétovázás nélkül ki kell irtani a népességből ezt a hibás elemet.”
1940	A holokauszt során elkövetett első tömeges népirtásra ez év januárjában kerül sor, amikor 250 X gyermek végézik kísérleteket a ciángáz tesztelésére a buchenwaldi koncentrációs táborban. Ugyanezen évben betiltják az X-ek bármilyen foglalkoztatását.
1941	Júliusban a náci elindítják a „Végső megoldás” műveletet, melynek célja az összes zsidó, X és mentális beteg megsemmisítése. Megkezdődik a holokauszt. December 24-e éjszakáján egyetlen akció során 800 X-et gyilkolnak meg a Krímben.
1944	Augusztus 2-án 4000 X-et gázolnak meg és égetnek el Auschwitz-Birkenau-ban.
1945	A háború végére az X lakosság 70-80%-át megsemmisítik meg a náci. Egyetlen X-et sem hívnak meg tanúként a nürnbergi perre, és senki nem is tanúskodik a nevükben. Egyetlen X sem kap jóvátételt háborús bűncselekmény áldozataként.
1950	Ekkor jelentette ki először a német kormány (amit még számos hasonló nyilatkozat követett), hogy nem tartoznak kárpótlással az X embereknek az ellenük elkövetett háborús bűnökért.
1992	Románia 21 millió dollárért „vásárol vissza” X menedékkérőket Németországtól, és november 1-jén megkezdődik bilincsből történő hazaszállításuk. Néhány X inkább öngyilkosságot követ el, minthogy Romániába visszatérjen. A német hírügynökség megkéri a nyugati újságírókat, hogy ne használják a „deportálás” szót, annak – történelmi okokból – kellemetlen melléközöngéje miatt.
2010	A francia elnök az X-eket összekapcsolja a bűnözéssel, amikor az X-ek táborait a prostitúció és a gyermek-kizsákmányolás melegágyának nevezi. A francia hatóságok 100-nál is több tábort bontanak le, és több mint 1000 X-et deportálnak, főként Romániába.

Ian Hancock A roma holokauszt rövid kronológiája (Brief Romani Holocaust Chronology) című összefoglalója alapján.

Munka

Társadalmi nem

Diszkrimináció és intolerancia

2. szint

6+

60 perc

Eltérő bérek

Egyenlő munkáért egyenlő bért!

Témakörök

- Munka
- Társadalmi nem
- Diszkrimináció és intolerancia

Nehézségi szint

2

Csoportlétszám

Legalább 6 fő

Szükséges idő

60 perc

A gyakorlatról

Szimulációs gyakorlat, amely szembesíti a résztvevőket a munkaerőpiac valóságával. Többek között az alábbi témákkal foglalkozik:

- ugyanazért a munkáért nem mindig jár ugyanakkora bér,
- munkahelyi diszkrimináció,
- a fiatal munkavállalók másoknál alacsonyabb bérezése.

Érintett jogok

- A munka szabad megválasztásához való jog, valamint a szakszervezethez csatlakozás joga
- A méltányos bérezéshez való jog és az „egyenlő munkáért egyenlő bér” joga
- A nemi és életkori alapú hátrányos megkülönböztetés tilalma

Célok

- A résztvevők szembesítése a munkahelyi diszkrimináció jelenségével
- Az igazságtalansággal szembeni fellépéshez és a jogokért való kiálláshoz szükséges készségek fejlesztése
- A szolidaritás, egyenlőség és igazságosság értékeinek erősítése

Eszközök

- A „Munkavállalói bértábla” egy példánya
- Dolgozói azonosítókártya, fejenként egy
- Játékpénz – használhatjuk erre a célra a Kompas-pénzt (354. oldal).

Előkészítés

- Készítsük el az azonosítókártyákat: mindegyiken csak az illető neme és életkora szerepeljen. Használjuk ehhez a segédletben található munkavállalói bértáblát.
- Találjunk ki egy konkrét feladatot, amelyet a résztvevők el tudnak végezni. Gyűjtsünk össze minden alapanyagot és eszközt, amelyre ehhez szükségük lesz.

A gyakorlat menete

1. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy ők az alkalmazottaink, és most el kell végezniük egy munkát a munkaadó (vagyis a csoportsegítő) utasítására. De ne aggódjanak, mindenki rendesen meg lesz fizetve. Elvégre nem rabszolgamunkáról van szó!
2. Találomra osszuk ki az azonosítókártyákat, úgy, hogy mindenkinek jusson egy.
3. Ismertessük a feladatot, és győződjünk meg róla, hogy mindenki tudja a dolgát.
4. Kezdődhet a munka!
5. Amikor elkészültek a feladattal, kérjük meg a résztvevőket, hogy álljanak sorba, hogy megkaphassák a járandóságukat. A fizetést a szerep szerinti életkoruk és nemük alapján határozzuk meg, a bértáblában foglaltak szerint. Hangosan számoljuk le a bankjegyeket, hogy mindenki tudhassa, ki mennyit kap.
6. Ha a résztvevők panaszkodni vagy reklamálni kezdenek, mondjunk valamilyen indokot, de ne kezdjük el vitatkozni.

7. Saját belátásunk szerint döntjük el, meddig húzzuk a gyakorlatot; ha úgy érezzük, túlságosan magasra csapnak az indulatok, fejezzük be. Hagyjunk időt a résztvevőknek, hogy lenyugodjanak, és kilépjenek a szerepükből, azután ülünk körbe a feldolgozáshoz.

Feldolgozás és értékelés

A feldolgozást több szakaszra bontva végezzük. Először tekintsük át magát a szimulációs játékot.

- Milyen érzés volt több (vagy kevesebb) pénzt kapni, miközben mindenki pontosan ugyanazt a munkát végezte?
- Milyen kritériumok alapján kaptak egyesek több, mások kevesebb fizetést?
- Milyen érzés másoknál többet kapni? Milyen érzés kevesebbet kapni?
- Itt ebben az országban vagy településen előfordul-e hasonló munkahelyi diszkrimináció?

Ezután beszéljünk a nemi alapú bérezésről:

- Indokolt lehet bármikor is, hogy ugyanazért a munkáért más fizetséget kapjon egy férfi, mint egy nő? Miért/miért nem? Ha igen, milyen esetben?
- Ha egy férfi jobban végzi el a munkát, mint egy nő, ez indokolhatja, hogy több pénzt kapjon érte?
- Ha a férfiak jobbak a képesítései, mint a nők, akkor automatikusan több fizetséget kellene kapnia?
- Szerintetek vannak olyan munkák, amelyeket csak férfiaknak szabadna végezniük? Miért/miért nem? Ha igen, melyek ezek a munkák?
- Szerintetek vannak olyan munkák, amelyeket csak nőknek szabadna végezniük? Miért/miért nem? Ha igen, melyek ezek a munkák?
- Szerintetek indokolt lehet megerősítő intézkedések (vagyis pozitív diszkrimináció) alkalmazása annak érdekében, hogy megváltozzon a társadalom hozzáállása?

Végül beszéljünk az életkor alapján történő bérezésről:

- Ebben az országban létezik életkor alapján történő diszkrimináció a bérezés terén? Ha nincs, szerintetek kellene, hogy legyen?
- Ha van, mivel indokolható az ilyen a megkülönböztetés, különösen a fiatalok esetében?
- Mit gondoltok az ilyen különbségtételről? Jó ez vagy rossz? Szükséges vagy szükségtelen? Indokoljátok meg a válaszaitokat!
- Ebben a szimulációs gyakorlatban milyen emberi jogok sérültek, illetve kerültek veszélybe?
- Hogyan lehetne érvényesíteni ezeket a jogokat?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ha a munkavállalói táblából (ld. Segédlet) törölünk egyes szerepeket vagy hozzáadunk újabbakat, ügyeljünk rá, hogy arányosan szerepeljenek benne különböző nemű és életkorú emberek. Ha sok résztvevőnk van, vagy ha jobban el akarunk mélyedni a kétfajta diszkrimináció témájában, két csoportra is oszthatjuk a résztvevőket: az egyik csoport a nem, a másik pedig az életkor alapján történő megkülönböztetés témáját beszéli meg.

Milyen típusú munkát végezzenek el a résztvevők a gyakorlat során? A lényeg az, hogy mindenki pontosan ugyanazt csinálja. Érdemes olyasmit választani, amit egyszerre többen is csinálhatnak, hogy ne kelljen várakozniuk, amíg a másik elkészül. Gondoljuk át a következőket:

- Ha szabadtéri feladatot tervezünk, megfelelőek az időjárási viszonyok?
- Van-e elég helyünk?
- Olyan munka, amelyet férfiak és nők, idősök és fiatalok egyaránt jól és könnyen el tudnak végezni?
- Biztonságos?

JELES NAP

Szeptember 18.
Az egyenlő
díjazás világnapja

- Elképzelhető-e, hogy valaki kínosnak vagy erkölcsileg aggályosnak fogja találni a feladatot?
- Mennyi időt vesz igénybe?
- Sok különböző készség kell a megvalósításához?
- Meg lehet ismételni többször is?

Például ilyen feladatokat adhatunk:

- Töröljék le a táblát, azután írjanak fel rá jól olvashatóan egy megadott mondatot.
- Pakolják le a könyveket a polcra, tegyék be őket dobozba, vigyék át a dobozt a terem túlsó végébe, és pakolják föl a könyveket az ott lévő könyvespolcra.
- Hajtogassanak papírrepülőt vagy -csákót.
- Takarítsák ki a termet vagy a kert egy megadott részét.
- Gyűjtsék össze a szemetet a környéken, egy adott területen.
- Mossák le az iskola/épület vagy a tanár/képző kocsijának az ablakait.
- Gyűjtsenek három különböző fajta falevelet, és ragasszák fel egy-egy papírlapra.
- Keressék ki egy-egy fogalom definícióját, és írják fel egy lapra. (Ha különböző szavakat adunk, és mindegyik az emberi jogokhoz kapcsolódik, a végén lesz egy rövid szövegünk!)

Amikor kifizetjük a résztvevőket, és reklamálnak, hogy miért kaptak különböző összegeket, akkor hozzunk fel különböző indokokat. Ezek alapulhatnak olyasmin, ami valóban megtörtént, de lehetnek teljesen alaptalan, nevetséges érvek is. Például:

- Ő azért kap kevesebbet, mert megbotlott.
- Ő azért kap többet, mert kedvesen mosolygott.
- Azért, mert péntek van!

Variációk

Két csoporttagot kinevezünk pénztárosnak, és ők osztják ki a pénzt, nem a csoportsegítő.

A kiosztott feladattól függően szabhatunk határidőt is – mintha gyárban dolgoznának. Nagyon egyszerű feladat esetén, vagy ha hatnál kevesebb résztvevő van, három-négy kört is csinálhatunk, ilyenkor minden kör egy napi munkának felel meg. Minden „nap” (kör) után a játékosok bemennek a bankba, aláírnak egy papírt, és megkapják az aznapi fizetésüket. Számítsunk rá, hogy egyes résztvevők hamar észreveszik, milyen igazságtalan a bérezés, és hűzöngenek majd emiatt. Ezeket rúgjuk ki, és mondjuk meg a többieknek, hogy keményebben kell dolgozniuk. Számítsunk rá, hogy ezen a ponton a dolgozók sztrájkba lépnek. Vigyázzunk, hogy a résztvevők ne hogy túlságosan belelovalják magukat a játékba, fontos, tartsuk szem előtt, mi is a gyakorlat valódi célja.

Ha úgy érezzük, nem lenne jó ötlet ezt a gyakorlatot szimulációs játék keretében megvalósítani, akkor az itt található információk adaptálásával kezdeményezhetünk beszélgetést. Minden „dolgozónak” adjunk ki egy „adatlapot”, megadva a munkakörét, nemét, életkorát és a fizetése összegét. További részleteket is felvehetünk az adatlapra, mint például végzettség vagy szakmai tapasztalat. Azt is megtehetjük, hogy készítünk néhány bővebb esetleírást különböző munkavállalókról, és azokkal dolgozunk. Vegyük azonban figyelembe, hogy egy beszélgetés önmagában nem tud olyan erős érzelmi reakciókat kiváltani, mint egy szimulációs játék.

Javaslatok a folytatáshoz

Ha a csoport szívesen vesz részt szerepjátékban, és érdekli őket, mit tehetnek a szakszervezetek a munkavállalói jogok – pl. a dolgozók igazságos bérezéshez és megfelelő munkakörülményekhez való joga – érdekében, akkor csináljuk meg velük a Szakszervezeti tárgyalás című gyakorlatot (302. oldal). A Munka és család című gyakorlat (280. oldal) a munkahelyi esélyegyenlőség és a nők jogainak kérdésével foglalkozik szerepjáték keretében.

Javaslatok a cselekvésre

Tájékozódjunk a munkavállalók jogairól és arról, hogy a hazánkban hogyan védik azokat a törvények. Ha a résztvevők a zsebpénzük kiegészítése érdekében az iskola mellett dolgoznak is (például esténként, hétvégeként vagy a szünidőben), fontos ismerniük a munkavállalói jogait: például kapnak-e éjszakai vagy hétvégi pótlékot? Be vannak-e jelentve? A munkaeszközök megfelelő állapotban vannak-e, és a munkahely betartja-e az egészségügyi és biztonsági előírásokat? Nézzünk utána, milyen következményei lehetnek, ha valaki „feketén” dolgozik, vagyis sem ő maga, sem a munkaadó nem jelenti be a munkáját az adóhatóságnak.

További információk

Mivel a nők átlagosan kevesebbet keresnek, mint a férfiak, ugyanannyi pénzért többet kell dolgozniuk. A láthatatlan munka világnapja ezért esik kedre: ugyanis ha a nők annyit akarnak keresni, amennyit a férfiak keresnek egy hét alatt, a következő keddig kellene dolgozniuk.

Az, hogy milyen problémák merülnek fel az egyenlő bérezéssel kapcsolatban, az országonként változik, illetve attól is függ, hogy életkori vagy nemi diszkriminációról van-e szó. A nemi alapú diszkrimináció nem más, mint a nőkkel szembeni diszkrimináció. A történelem során a nők számos hátrányt szenvedtek mind társadalmi és politikai, mind gazdasági szinten. A nők munkahelyi diszkriminációja megjelenik például az állásinterjúkon és a jelentkezők kiválasztásában, az előléptetési lehetőségekben, és abban, hogy a nők átlagosan kevesebbet keresnek, mint a férfiak. Amikor ugyanazon munkáért különböző fizetséget kap egy férfi és egy nő, az az egyenlő bérezéshez való jog megsértése.

A fiatal munkavállalóknak is joguk van az igazságos bérezéshez. Ezen a téren azonban bonyolult helyzet, ráadásul országonként változik. Általában igaz, hogy a fiatalok körében nagyobb arányú a munkanélküliség, mint a felnőtteknél.

Bár általában kívánatos, hogy egyenlő munkáért mindenki egyenlő bért kapjon, a fiatalok speciális esetet jelentenek, és a vonatkozó előírások sok országban megengedik, hogy ugyanazért a munkáért ők alacsonyabb bért kapjanak. Erre két indokot szoktak felhozni. Egyfelől az a cél, hogy a fiatalokat tanulásra ösztönözzék, és elvegyék a kedvüket attól, hogy korán belépjenek a munkaerőpiacra. Ugyanakkor az alacsonyabb bérszint a munkaadókat arra ösztönzi, hogy alkalmazzák a kevesebb tapasztalattal és képzettséggel rendelkező fiatalokat, főként azokat, akik a korai iskolaelhagyók egyre szélesebb táborát alkotják, és akik más elfoglaltság hiányában az utcán flangálnának, és „bajba keveredve” terhet jelentenének az államnak. Országonként változik, mennyire élnek az ilyenfajta szabályozással, és az mennyire képes csökkenteni a munkanélküliséget a fiatalok körében.

A Szociális Jogok Európai Bizottsága (az Európai Szociális Karta végrehajtását ellenőrző testület) szerint a fiatalok alacsonyabb bérezése nem összeegyeztethetetlen az igazságos bérezés elvével, amennyiben ez a különbség nem túl nagy, és az életkor előrehaladtával csökken. Például elfogadható, ha a 15-16 éves munkavállalók induló bére 30%-kal kevesebb, mint a felnőtteké, a 16-18 évesek esetében azonban ez a különbség nem haladhatja meg a 20%-ot.

A fiatalok munkabére nem feltétlenül alacsony. Sok magasan képzett fiatal nagyon is jól keres – egyesek szerint túlzottan jól! Az új technológiákon alapuló szektorokban például sok fiatal dolgozik, akik sokkal magasabb fizetést kapnak, mint a nyugdíjhoz közel álló idősebb kollégáik.

A méltányos bérezéshez való jog

Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya, 7. cikk

Az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenkinek a jogát az igazságos és kedvező munkafeltételekhez, amelyek különösen az alábbiakat biztosítják:

a) olyan díjazást, amely minden dolgozó számára legalább a következőket jelenti:

(i) méltányos munkabért és az egyenlő munkáért minden megkülönböztetés nélkül járó egyenlő díjazást, különösen pedig a nők számára olyan munkakörülmények biztosítását, amelyek – ugyanazon munkáért való ugyanazon díjazás mellett – nem maradnak el a férfiak munkakörülményeitől.

Európai Szociális Karta

7. cikk 5. bekezdés – A fiatal dolgozók és ipari tanulók joga a méltányos bérezhez.

4. cikk 3. bekezdés – A férfi és női dolgozók egyenlő értékű munka egyenlő díjazásához való joga.

Segédlet

Munkavállalói bértábla nem és életkor szerint

	Nem	Kor	Fizetség (KP-ben)
1.	Férfi	35 év	100
2.	Nő	16 év	30
3.	Férfi	22 év	70
4.	Nő	32 év	90
5.	Férfi	16 év	50
6.	Nő	19 év	60
7.	Férfi	26 év	100
8.	Férfi	20 év	70
9.	Nő	24 év	80
10.	Férfi	37 év	100
11.	Nő	17 év	30
12.	Nő	23 év	80

Emberi jogi bingó

Mit tudunk az emberi jogokról?

Témakörök Emberi jogok általában

Nehézségi szint 1

Csoportlétszám Legalább 8 fő

Szükséges idő 60 perc

A gyakorlatról Egyszerű kvízzjáték, a bingó egy változata, melynek során a résztvevők megosztják egymással az emberi jogokkal kapcsolatos ismereteiket, tapasztalataikat.

Érintett jogok

- Az emberi jogok bármelyike

Célok

- Ismerkedés az egyetemes emberi jogokkal, és annak felismerése, hogy a világon mindenkit érintenek
- Az értő figyelem és a kritikai gondolkodás fejlesztése
- Ösztönzés más emberek és a miénktől eltérő nézetek tiszteletben tartására

Eszközök

- Fejenként egy bingó-lap és egy ceruza
- Flipchart-papír és filctoll

Előkészítés

- Másoljuk le a bingó-lapot egy nagy papírra vagy flipchart-papírra.
- Nézzük át az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában (481. oldal) és a Gyermekjogi Egyezményben (486. oldal) szereplő alapjogokat.

A gyakorlat menete

1. Osszuk ki a bingó-lapokat és a ceruzákat.
2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy álljanak párokba, és tegyenek fel egymásnak egy-egy kérdést a lapról. A választ pár szóval jegyezzék fel a megfelelő rubrikába.
3. Ezután a pár mindkét tagja új beszélgetőpartnert választ.
4. A játék célja nemcsak az, hogy minden kérdésre választ kapjunk, hanem az is, hogy minden egyes kérdést más válaszoljon meg.
5. Akinek először telik be a lapja, az "bingó!-t kiált – ő lesz a nyertes.
6. Térjünk rá az eredmények megbeszélésére. Olvassuk fel az első kérdést, és kérdezzük meg a résztvevőktől, hogy milyen válaszokat kaptak. A kulcsszavakat írjuk fel a flipchartra. Ezen a ponton csak rövid hozzászólásokra adjunk lehetőséget.
7. Amikor kész vagyunk, térjünk vissza az egyes kérdésekre, és beszéljük meg a válaszokat részletesebben.

Feldolgozás és értékelés

- Minden kérdés kapcsolódott az emberi jogokhoz? Konkrétan mely jogokhoz?
- Melyik kérdést volt a legnehezebb megválaszolni? Miért?
- Mely kérdések a legellentmondásosabbak? Volt, amelyik vitát váltott ki? Miért vezet gyakran vitához, ha a jogokról van szó?
- Honnan származnak az emberi jogokkal és azok megsértésével kapcsolatos ismereteitek? Megbízhatónak tartjátok ezeket az információforrásokat?

Emberi jogok általában

1. szint

8+

60 perc

JELES NAP

május 8.
A Vöröskereszt
és a Vörös Félhold
napja

Tanácsok a csoportsegítőnek

Bátran használhatunk más kérdéseket, ha szeretnénk a gyakorlatot az adott csoport érdeklődéséhez, szintjéhez szabni.

Amikor sorra vesszük a válaszokat, csak a kulcsszavakat jegyezzük fel a táblára; ez majd később, a beszélgetésnél lesz hasznos. Minden kvíz kérdés után hagyjunk teret az esetleges tisztázó kérdésekre, valamint a különböző értelmezések megvitatására. Emeljük ki azokat a pontokat, amelyek alaposabb feldolgozást igényelnek, és jelezzük, hogy a végén ezekre még visszatérünk.

Előfordulhat, hogy a résztvevők olyan példákat említenek, amelyekről a csoportsegítő nem hallott még, vagy azért, mert az adott eset nem túl jelentős, vagy mert személyes élményen alapul. De emiatt ne aggódjunk, hiszen senkitől sem várható el, hogy mindent tudjon! Megkérdezhetjük a résztvevőket, honnan hallottak a szóban forgó témáról vagy esetről, és megvitathatjuk, mennyiben hiteles és megbízható az adott információ. Az ilyen helyzet kiváló alkalmat teremt, hogy rávilágítsunk a kritikai gondolkodás fontosságára, és erre bátorítsuk a résztvevőket is.

A válaszok egy része vitát generálhat. Például az egyik résztvevő az abortuszt az élethez való jog megtagadásának tekintheti, míg mások hasonló határozottsággal ezzel ellentétes véleményt vallhatnak. Az egyik tanulság, amit levonhatunk, hogy fontos minden kérdést a lehető legtöbb szempontból értelmezni, és megpróbálni rájönni, miért úgy vélekednek az emberek, ahogy. Függetlenül attól, mennyire különbözik véleményük vagy a jogokkal kapcsolatos értelmezésük, fontos, hogy tisztelettel bánjanak azokkal, akik tőlük különböző nézeteket vallanak. A véleményük eltérhet, de az embert tisztelniük kell.

A másik fontos tanulság az, hogy azért kell ismernünk az emberi jogokat, mert azok mindannyiunk számára fontosak, folyamatosan fejlődnek, és mindenki véleménye számít: ez ad értelmet a jogoknak. Értelmezésük és alkalmazási körük nincs véglegesen meghatározva, nincs köbe vésve. Újra és újra felül kell vizsgálni, tovább kell fejleszteni őket. Ezért mindannyiunk közös felelőssége, hogy az emberi jogok elmozdításához és védelméhez hozzájáruljunk.

Javaslatok a folytatáshoz

Foglalkozzunk részletesebben azzal az egy-két témával, amely vitát váltott ki, és vitassunk meg olyan, a valós életből vett dilemmákat, amelyek az emberi jogok tiszteletén alapuló kultúra kialakítása kapcsán felmerülhetnek.

Képeket is használhatunk az emberi jogokkal való ismerkedéshez. Nézzük meg, hogyan vélekednek az emberi jogokról a résztvevők a Virágozzék ezer virág című gyakorlat (352. oldal) segítségével. Ez a gyakorlat további beszélgetésekhez vezethet, például az előítéletekről, a hátrányos megkülönböztetésről, vagy arról, hogy hogyan alakítjuk ki a világról és a diszkriminációról alkotott képünket.

Abba az irányba is tovább indulhatunk, hogy a média hogyan tudósít a különböző eseményekről, és hogyan kaphatnának ezek emberi jogi vetületei nagyobb figyelmet. Kipróbálhatjuk például a Hírgyártás című gyakorlatot a Képzők könyvéből²¹.

Segédlet

Bingó-lap

Egy olyan dokumentum címe, amely rögzíti az emberi jogokat:	Egy olyan jog, amely minden gyermeket megillet:	Egy olyan dal / film / könyv, amely kapcsolódik az emberi jogokhoz:
Egy olyan jog, amelyet ebben az országban megtagadnak egyes emberektől:	Egy olyan jog, amelyet személyesen tőled tagadtak meg:	Egy olyan szervezet, amelyik az emberi jogokért küzd:
Egy olyan közös kötelességünk, amely kapcsolódik az emberi jogainkhoz:	Egy példa a hátrányos megkülönböztetésre:	Egy olyan jog, amelyet időnként megtagadnak a nőktől:
Egy olyan ember, aki az emberi jogokért harcol:	Egy példa az élethez való jog megsértésére:	Egy példa a magánélethez való jog megsértésére:
Egy olyan emberi jog, amelyet gyakran megtagadnak a fiataloktól:	Egy olyan csoport vagy közösség, amely gyakran szembesül hátrányos megkülönböztetéssel ebben az országban:	Egy példa a biztonságos környezethez való jog megsértésére, a saját közösségeden belül:

Emberi jogok
általában

Média

Állampolgárság
és részvétel

2. szint

Tetszőleges (kis-
csoportok 3-4)

60 perc

Emberi jogi harcosok

“Ezért az eszméért és beteljesüléséért szeretnék élni, de ha kell, meghalni is kész vagyok érte.”

Nelson Mandela

- Témakörök**
- Emberi jogok általában
  - Média
  - Állampolgárság és részvétel

Nehézségi szint 2

Csoportlétszám Tetszőleges (3-4 fős kiscsoportok)

Szükséges idő 60 perc

- A gyakorlatról** A gyakorlat életút-kártyák segítségével kelti fel a résztvevők érdeklődést az emberi jogi hősök iránt. Többek között az alábbi témákat vitatjuk meg:
- politikai elnyomás,
  - emberi jogi aktivisták a XX. században,
  - küzdelem az emberi jogokért különböző országokban.

- Érintett jogok**
- A vélemény és a kifejezés szabadsága
  - A törvény előtti egyenlőséghez és a méltányos tárgyaláshoz való jog
  - A kínzás és a megalázó bánásmód tilalma

- Célok**
- Különböző országokból származó emberi jogi harcosok életútjának és tetteinek megismerése
  - Az információk kezeléséhez és rendezéséhez, valamint az együttműködéshez és a csoportmunkához szükséges készségek fejlesztése
  - Az emberi jogok iránti tisztelet, felelősségérzet és érdeklődés erősítése

- Eszközök**
- Kiscsoportonként egy-egy 30 darabos kártyakészlet
  - Olló
  - Borítékok
  - Opcionális: ragasztó és keménypapír a kártyák felragasztásához

- Előkészítés**
- Rendezzük be a helyiséget kiscsoportos munkához.
  - Másoljuk le a segédletben található kártyákat (170. oldal) (kiscsoportonként egy-egy készletet).
  - Készletenként vágjuk fel a kártyákat, a darabokat keverjük alaposan össze, és tegyük őket borítékba. Vigyázzunk, hogy maguk a készletek ne keveredjenek össze!

A gyakorlat menete

1. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alkossanak 3-4 fős csoportokat, és adjunk minden kiscsoportnak egy-egy kártyakészletet.
2. Kérjük meg őket, hogy rakják ki a padlóra a kártyákat, írásos/képes felükkel lefelé.
3. Mondjuk el, hogy a kártyákon hat emberi jogi aktivista életének eseményei szerepelnek. A csoportok feladata, hogy az eseményeket a megfelelő személyekhez rendeljék, így végül mindegyikről kapnak egy rövid leírást.

December 10.
Emberi jogi világnap

4. Mondjuk el, hogy minden személyhez öt kártya (azaz egy A, egy B, egy C, egy D és egy E kártya) tartozik.
5. Kérjük meg a résztvevőket, hogy húzzanak sorban egy-egy kártyát, és ezt addig ismételjék, amíg elfognak a lapok.
6. Adjunk néhány percet, hogy mindenki elolvassa magában a nála levő kártyát.
7. Indulhat a munka! Hagyjuk, hogy minden csoport kialakítsa a maga módszereit az életutak összerakására. Ehhez körülbelül 15-20 percre lesz szükségük.
8. Hívjuk össze a teljes csoportot, és minden kiscsoportból kérjünk meg egy képviselőt, hogy mutassa be saját szavaival valamelyik aktivistát. A következő csoport mutassa be valamelyik másik hős életútját, a harmadik egy újabbat, és így tovább, amíg minden aktivistára sor nem került, hogy a csoportok ellenőrizhessék, hogy helyesen rakták-e össze a kártyákat.

Feldolgozás és kiértékelés

1. Mennyire találtatok könnyűnek a gyakorlatot? Milyen módszer segítségével rendezték össze a kártyákat?
2. Kiről hallottatok már korábban, és kinek a neve volt új számotokra? Vajon miért van az, hogy egyesekről soha nem hallottatok, míg mások közismert személyiségnek számítanak?
3. Volt-e bármilyen ezekben az élettörténetekben, ami meglepett titeket? Mit volt számotokra a legmegdöbbentőbb, és mi volt a leglelkesítőbb?
4. Válasszátok ki azt az idézetet, amelyikkel a legjobban tudtok azonosulni! Hogyan viselkedtetek volna az adott személy helyében?
5. Mely konkrét emberi jogokért küzdöttek az egyes „harcosok”?
6. Helyénvaló-e a „hősies” viselkedés az emberi jogok védelmében? Milyen eszközök állnak rendelkezésre az emberi jogi jogsértések áldozatai számára?

Tanácsok a csoportsegítők számára

E személyek mindegyikéről jelentős mennyiségű információ áll rendelkezésre, és az itt megadott rövid életrajzok nagyon felszínes (és szubjektív) rálátást nyújtanak a témára. Több száz más emberi jogi aktivista van, aki szintén felkerülhetett volna a listára. Lásd: <https://www.universalrights.net/heroes/list.php>

Ha a gyakorlathoz a Kompaszból szereplő példákat szeretnénk használni, de úgy gondoljuk, hogy a kérdéses személyiségek túlságosan távol állnak a résztvevőktől, indíthatjuk a foglalkozást egy rövid bevezető gyakorlattal. Nyomtassuk ki négy-öt olyan ismert híresség fényképét, akik az ENSZ jószolgálati nagyköveteként tevékenykednek, ragasszuk fel a képeket egy-egy nagy papírra, és tegyük ki a falra. Kérjük meg a résztvevőket, hogy nevezzék meg őket, és mondják meg, mivel foglalkoznak ENSZ nagykövetként.

Vigyázzunk, nehogy a résztvevők egy kicsit is úgy érezzék, hogy a kártyákon szereplő aktivistákhoz hasonlóan kellene viselkedniük! Az emberi jogokért számos módon lehet küzdeni, és mindenki a meggyőződésének és képességeinek megfelelő utat választhat, például dolgozhat valamilyen civil szervezetben, szervezhet petíciókat, vagy folytathat közvetlen lobbitevékenységet.

Variációk

Adjunk minden kiscsoportnak egy-egy üres kártyát, és kérjük meg őket, hogy írják rá egy általuk szabadon választott emberi jogi „harcos” rövid életrajzát. Amikor elkészültek, kérjük meg a csoportokat, hogy cseréljék ki a kártyáikat, és találják ki, hogy kiről szól egy-egy leírás. Ha ezt a variációt választjuk, érhetnek bennünket meglepetések, mert előfordulhat, hogy a nevek között hírességek és popsztárok is lesznek. Fogadjunk el minden javaslatot, és a beszélgetésben koncentráljunk arra, hogy a választott emberek mit értek el vagy miért küzdöttek. Ha nem ér-

tünk egyet az adott személy tevékenységével, annak emberi jogi megítélésével, érdemes lehet kikérni a többi résztvevő véleményét.

Javaslatok a folytatásra

Feltétlenül ajánlott ezt a gyakorlatot valamilyen formában továbbvinni, például úgy, hogy megkérjük a résztvevőket, hogy nézzenek utána más emberi jogi aktivistáknak is. Így idővel valószínűbbé, hús-vér emberré válhatnak számukra azok a személyek, akik a történelem során az emberi jogokért küzdöttek. A résztvevők például létrehozhatják az emberi jogi aktivistákat bemutató saját „arcképcsarnokukat”. Ennek kiindulópontja lehet a kártyákon szereplő hat személy: a fényképeket az idézetekkel és az életrajzokkal együtt keménypapírra ragaszthatjuk, és elhelyezhetjük a teremben, majd a résztvevők további aktivistákkal bővíthetik a kollektívát. A gyakorlatban szereplő hat személy neve az állampolgári és politikai jogokért folytatott küzdelemhez kötődik, de ezt a kört bővíthetjük a szociális és gazdasági jogokkal is. Chico Mendes jó példa lehet.

A civil társadalom több lehetőséget, csatornát is kínál a véleménynyilvánításra és a jogokért való fellépésre. Ha szeretnénk ezeket jobban megismerni, elvégezhetjük a Kölcsönös kapcsolatok című gyakorlatot (232. oldal).

Érdemes lehet kitérni arra is, hogy milyen helyzetek adódhatnak, amikor ki kell állnunk a saját jogainkért. Ehhez jó folytatási lehetőséget kínál a Képzők könyvében²² található Találd ki, ki jön ma vacsorára? című szerepjáték, amely segít feltárni, mi történhet, ha valaki „nem megfelelő” partnert visz haza bemutatni a szüleinek.

Javaslatok a cselekvésre

Nézzünk utána, jelenleg hol és kik ülnek politikai okokból börtönben, lelkiismereti fogolyként – ahogy az Amnesty International nevezi őket. Írjunk levelet vagy szervezzünk kampányt, hogy a közvélemény tudomást szerezzen a történetekről, és a fogoly szabadon bocsátása érdekében nyomást gyakoroljunk az illetékesekre.

További információk

Az ENSZ Közgyűlés 1999-ben fogadta el a Nyilatkozatot az emberi jogi jogvédőkről²³, ennek megvalósítását, valamint a jogvédők helyzetének javítását és védelmét az ENSZ Emberi Jogi Tanácsának különleges jelentéstevője segíti elő.²⁴ Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet 2014-ben bocsájtott ki egy iránymutatást az emberi jogvédők védelméről. Emellett az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosa is kiemelten foglalkozik az emberi jogi jogvédők védelmével, mivel fontos partnerként tekint rájuk az emberi jogok védelmét ellátó munkakörében.²⁶ Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága 2018-ban tartott vitanapot az emberi jogi jogvédő gyerekek védelméről és megerősítéséről, elismerve ezzel a 18 éven aluliak jogvédő aktivizmusát és az őket megillető különleges védelem szükségességét.²⁷

Segédlet

Discussion cards

A

„Küzdöttem a fehér elnyomás ellen, és küzdöttem a fekete elnyomás ellen. Egy olyan demokratikus és szabad társadalom eszményét dédelgettem, amelyben minden ember harmóniában él együtt, és egyenlő esélyekkel rendelkezik. Ezért az eszméért és beteljesüléséért remélek élni. De ha kell, ezért az eszméért meghalni is kész vagyok.”

Nelson Mandela

A

„Bizonyos fájdalmas, de ugyanakkor vigaszt nyújtó találkozások eredményeképpen megtapasztaltam magam is, ahogyan a morális züllöttség mélységeiből hirtelen felszakad a sikoly: Ez az én hibám! Átélttem azt is, ahogyan ezzel a lélekből feltörő kiáltással a beteg újra kivívta a jogát, hogy embernek nevezhesse önmagát.”

Jevgenyija Ginzburg

B

Egy faluban született Umtata mellett, és az ország első demokratikus választása során, 76 éves korában a Dél-afrikai Köztársaság elnökévé választották. Életét addig – és azután is – annak szentelte, hogy

B

1906-ban született Oroszországban, és 1977-ben halt meg Moszkvában. Élte hétköznapi életét, tanárként és újságíróként dolgozott, egészen addig, amíg a sztálini rezsim terroristának nem bélyegezte egy koncepció per során. 18 évet töltött

C

harcoljon az apartheid, vagyis a fehér kisebbségi kormány rasszista rendszere ellen, mely elnyomás alatt tartotta a többségi fekete lakosságot. Az elnyomás számos formáját szenvedte el: nem vehetett részt gyűléseken, bujkálnia kellett, végül

C

a szibériai gulágon, különböző kényszermunka-táborokban, rettenetes körülmények között, mert nem volt hajlandó társait olyan bűnökkel vádolni, amelyeket azok nem követtek el. Az első évet egy nyirkos magánzárkában töltötte, ahol tilos volt a testmozgás, a beszéd, az éneklés, és tilos volt napközben lefeküdni. Később

D

letartóztatták, és életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték 44 éves korában. A következő 28 évet börtönben töltötte, távol a szeretteitől.

D

egyik szibériai munkatáborból a másikba szállították, végül egy börtöntársának nyújtott segítségért büntetesképpen a legborzasztóbb helyre vitték, ahonnan csak nagyon kevesen tértek vissza élve.

A

„Van egy álmom: egy napon felkel majd ez a nemzet, és megéli, mit jelent valójában az, ami a hitvallásában áll: 'Magától értetődőnek tartjuk azokat az igazságokat, hogy minden ember egyenlőnek teremtett.' ... Van egy álmom: négy kicsi gyermekem egy napon olyan országban fog élni, ahol nem a bőrük színe, hanem a jellemük alapján fogják megítélni őket.”

Martin Luther King

A

„Az erőszakmentesség az emberiség birtokában lévő legnagyobb erő. Hatalmasabb és erősebb, mint a legpusztítóbb fegyverek, melyeket az emberi leleményesség valaha megalkotott.”

Mahatma Gandhi

B

Az atlantai Georgiában született 1929-ben, amikor a hatályos törvények értelmében a fekete bőrűek csak a számukra kijelölt helyre ülhettek le az autóbussen, a színházban és a moziban, és nem használhatták a fehérek ivókútjait sem. 28 éves korában társaival alapított

B

1869-ben hindu szülők gyermekeként született Gudzsaratban, akkor, amikor India még brit fennhatóság alá tartozott. Az ország függetlenségéért folytatott küzdelem vezetőjeként is rendíthetetlenül hitt

C

egy fekete egyházi és polgári szervezetet tömörítő ernyőszervezetet, melynek célja a faji megkülönböztetés elleni erőszakmentes felvonulások, tüntetések és bojkottok koordinálása volt. A szervezet részt vett az alabamai Birminghamben szervezett tüntetésen, ahol több száz iskolás gyerek

C

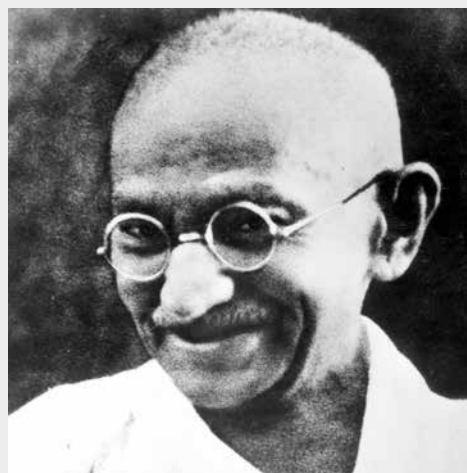
az erőszakmentes tiltakozás erejében és a vallási toleranciában, jóllehet többször is letartóztatták és bebörtönözték. Amikor az indiaiak erőszakosan léptek fel akár egymás, akár a brit uralom ellen, ő éhségstrájkba kezdett, és csak akkor hagyta abba, amikor az erőszak véget ért. Ő vezette a csaknem 400 kilométeres sómenetet Indián át, és

D

is utcára vonult, hogy énekével támogassa a tiltakozókat. A rendőrség kutyákkal, a tüzoltók pedig vízágyúkkal támadtak a tüntetőkre. Őt magát letartóztatták és börtönbe zárták.

D

meggyőzte követőit, hogy fizikai ellenállás nélkül túrják a rendőrség és a katonaság brutalitását. Fáradhatatlanul küzdött a békéért egész életében, melyből összesen 2338 napot töltött börtönben.

A

„Gyakran rám jön a sírhatnék, de nem látszik meg rajtam. Magamba fojtom az érzéseimet.”
„Amikor alszom, álomban újra Auschwitzban vagyok.”

Zilli Schmidt

A

„Jaj, ezt a lelkemben szóló szomorú dalt küldöm testvéreinknek és barátainknak. Hogy mit érzünk ezekben a sötét időkben ... a szörnyű kínzást feledni lehetetlen. Kívánom, soha senkinek ne legyen ilyen szenvedésben, nyomorúságban része.”

Ngawang Sangdrol

B

1924-ben született a németországi Thüringiában, vándormunkatványos színtő²⁸ roma családban. Az auschwitz-birkenai haláltábor túlélőjeként eltökélte, hogy tudtára adja a világnak, mit tett

B

buddhista apáca, aki hisz Tibet függetlenségében, és akit a kínai hatóságok először tízéves korában tartóztattak le. Bűne mindössze az volt, hogy részt vett

C

a náci rezsim a romákkal. 1939-ben Strasbourgban letartóztatták. A rendőrségi aktában ez állt: „bűne: cigány”. Először a mai Csehország területén található Lety falu melletti munkatáborba került. Innen sikerült megszöknie, de hamarosan ismét letartóztatták. 1943 márciusában deportálták

C

egy békés tüntetésen, amelyet Tibet felszabadításáért szerveztek. Amikor 15 éves lett, újra letartóztatták, és három év szabadságvesztésre ítélték. Büntetését kétszer meghosszabbították – először azért, mert a börtönben elénekelt egy függetlenségről szóló dalt²⁹, majd még további nyolc évvel azért, mert

D

Auschwitz-Birkenauban. A birkenai „cigánytáborban” az éhezés, a szomjúság, a betegség, az erőszak és a halál a mindennapi élet része volt. Élete kockáztatásával élelmiszert és ruhát lopott, hogy a táborban levő gyermekeket és többi sorstársát életben tartsa. A neve kétszer is felkerült a gázkamrába küldendő listájára, de mindkét alkalommal megmenekült. A náci egész családját elgázosították.

D

a börtönudvaron állva az esőben azt kiáltotta: Szabadságot Tibetnek! A börtönben elszenvedett kínzások következményeként máig veseproblémákkal küzd.

Béke
és erőszak

Állampolgárság
és részvétel

Emberi jogok
általában

3. szint

10+ (kiscsoportok
3-5)

90 perc

Erőmű

Ez az erőmű kreatív emberi energiát termel!

- Témakörök**
- Béke és erőszak
  - Állampolgárság és részvétel
  - Emberi jogok általában

Nehézségi szint 3

Csoportlétszám Legalább 10 fő (3–5 fős kiscsoportok)

Szükséges idő 90 perc

A gyakorlatról A résztvevők először összegyűjtik a mindennapi életben előforduló erőszak megnyilvánulási formáit, majd kreatív ötleteket keresnek kezelésükre és a háttérükben meghúzódó problémák megoldására.

- Érintett jogok**
- Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog
  - A hátrányos megkülönböztetés tilalma
  - Az egyén magánéletébe, családi ügyeibe, otthonába és levelezésébe való beavatkozás tilalma

- Célok**
- Erőszakos cselekmények és okaik meghatározása, megoldások keresése
  - Együttműködési, illetve csoportmunkához szükséges készségek kifejlesztése
  - Az igazságérzet és a mások iránti felelősségérzet erősítése

- Eszközök**
- Kellő hosszúságú erős zsinór vagy kötélrész („elektromos kábel”), amit a helyiségben faltól falig ki tudunk feszíteni
  - A4-es méretű papírlapok két színben (pl. piros és zöld)
  - Filctoll, kiscsoportonként egy darab
  - Kellékek: hangos csengő vagy dudu, munkavédelmi sisak(ok), fehér köpeny, egy kábelvágó (valódi vagy kartonból készült)
  - 2 tekercs ragasztószalag
  - 2 helyiség (ha van rá mód)
  - A csengőket, világítást és más speciális effekteket kezelő asszisztens

Előkészítés Az egyik helyiségben rendezzük be az „erőművet”: közepét hagyjuk üresen, vállmagasságban feszítsük ki a kábelt jelképező zsinórt, és stabilan rögzítsük mindkét végét.

A gyakorlat menete

1. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy erőműben fognak dolgozni. Az erőművek rendszerint áramot termelnek uránium, szén, gáz, hulladék, bioüzemanyag, illetve nap-, szél- vagy víz-energia felhasználásával. Ez az erőmű azonban erőszakos cselekményekből állít elő energiát, ezért veszélyessé válhat, úgyhogy vagy be kell zárni, vagy át kell állítani más üzemanyagra. A csoportsegítő az erőmű igazgatója, a résztvevők pedig az ott dolgozó technikusok.

1. rész: Ötletelés az erőszak hétköznapi formáiról

2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy gondolják végig, milyen erőszakos cselekmények fordulnak elő közvetlen környezetükben. Jelezzük egyértelműen, hogy nem „nagy dolgokról”, például terrorizmusról vagy népirtásról van szó, hanem olyan erőszakos cselekményekről, amilyenekkel nap mint nap találkozunk az iskolában, az ifjúsági klubban, az utcán és odahaza.
3. Osszuk a résztvevőket 35 fős csoportokba, és adjunk minden csoportnak három (piros) papírt és egy filctollat. Kérjük meg őket, hogy beszéljék meg, kinek milyen erőszakos cselekmények jutottak eszébe, és válasszák ki közösen azt a hármat, amelyet megítélésük szerint

November 4.
Az Emberi Jogok Európai Egyezményét 1950-ben ezen a napon írták alá.

a legfontosabb kezelni, majd nagy betűkkel, néhány kulcsszó segítségével vagy nagyon röviden megfogalmazva írják le őket egy-egy lapra.

4. Szedjük össze a papírokat, és gyorsan ellenőrizzük, hogy van-e közöttük átfedés; ha ugyan-az az erőszakos cselekmény több csoportnál is szerepel, vegyük ki a fölösleges lapokat.
5. Adjunk a résztvevőknek öt perc szünetet, amíg felkészülünk a következő részre. Ragasztószalag segítségével rögzítsük a lapokat a „kábelre”, hogy ne csúszkáljanak, egymástól kb. 50 cm távolságra.

2. rész: Az erőmű

6. Amikor elkészültünk, mondjuk el a csoportnak, hogy most kaptunk értesítést az Egészségügyi és Munkabiztonsági Hatóságtól, hogy amennyiben a „technikusok” (azaz a résztvevők) nem találnak az erőszak helyett másik üzemanyagot, az erőművet be fogják zárni.
7. Hívjuk be a „technikusokat” az „erőműbe”. Osszuk őket két csapatra, és mindkét csapatnak adjunk elegendő (zöld színű) papírt, filctollakat és egy-egy tekercs ragasztószalagot.
8. Hívjuk fel a figyelmüket az elektromos kábelre és az erőszakos cselekményeket szimbolizáló papírlapokra.
9. Magyarázzuk el, hogy az erőmű többek között azért nagyon veszélyes, mert az erőszak nagyon egyetlenül termeli az energiát, így gyakran túlterhelődik a rendszer. Ekkor csak a kábel elvágásával akadályozható meg, hogy az egész erőmű felrobbanjon. Ez azonban rendkívül veszélyes művelet, így mindenáron kerülni kell. Amikor különösen gyorsan emelkedik a feszültség, figyelmeztető fények villognak és megszólal a vészcsengő. Ilyenkor gyorsan kell intézkedniük a további feszültségnövekedés elhárítása érdekében, amit úgy érhetnek el, hogy a kábelre látható erőszakos cselekményeket valamilyen módon „átalakítják” pozitív cselekvéssé.
10. Mondjuk el a résztvevőknek, hogyan működik ez a gyakorlatban: csengőszót hallanak és villogó fényeket látnak, majd a csoportsegítő rámutat arra a pontra, ahol el kellene vágni a kábelt, és hangosan felolvassa a kérdéses ponttól jobbra és balra lévő papírlapon szereplő szavakat. Ezt követően a két csoportnak legfeljebb 1 perce van arra, hogy kitaláljon valamit a két erőszakos cselekmény hatástalanítására. Írják le javasataikat egy-egy (zöld színű) papírlapra, majd igyekezzenek minél előbb rögzíteni őket a kötél azon részére, ahol a csoportvezető el akarja vágni.
11. Indítsuk el az erőművet; először hagyjuk üzemelni egy-két percig, majd jelezzük az asszisztensnek, hogy szólaltassa meg a csengőt és villogtassa a fényeket. Fogjuk a kábelvágót, és tegyük úgy, mintha el akarnánk vágni a kábelt egy ponton. Olvassuk fel hangosan a két erőszakos cselekményt, és buzdítsuk a csapatokat, hogy minél gyorsabban kezdjék el a mentési munkálatokat.
12. Egy perc után állítsassuk le a csengőt és a villogó fényeket, tegyük félre a kábelvágót, lépünk előre, és olvassuk fel hangosan, hogy milyen megoldások szerepelnek a kötéltre függesztett zöld papírokon. Röviden beszéljük át őket a teljes csoporttal, és kérjük meg őket, hogy módosítsák vagy vegyék le a kötélről azokat, amelyek szerintük nem reálisak. Vegyük le a kötélről a két „erőszakos cselekményt”, és adjunk hangot megkönnyebbülésünknek.
13. A 11. és 12. lépést addig ismételjük, amíg az erőszakos cselekményeket jelképező összes piros papír el nem tűnik a kötélről, és a helyükre a megoldásokat tartalmazó zöld papírok kerülnek.
14. Végül szedjük le a megoldásokat a „kábelről”, és tegyük fel mindegyiket a falra, a kapcsolódó erőszakos cselekménnyel együtt.

Feldolgozás és értékelés

Először tekintsük át magát a gyakorlatot, majd beszéljük meg az egyes erőszakos cselekményeket és a javasolt megoldásokat:

- Hogy éreztétek magatokat a gyakorlat alatt? Élveztétek? Miért? Miért nem?
- Mindenki egyetértett a különböző erőszakos cselekmények fontosságát illetően?
- Milyen okok állnak az általatos gyűjtött erőszakos megnyilvánulások hátterében?
- Reálisak voltak-e a javasolt megoldások és intézkedések? Rövid távon? Hosszú távon?
- Milyen kihívásokkal vagy ellenállással kell számolni a javasolt megoldások megvalósítása során?

- Hogyan tudják a fiatalok a legjobban megakadályozni az erőszakot, és szorgalmazni a békés megoldásokat?
- Mely emberi jogokat sérti az erőszak?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Nagyjából 10 percre lesz szükségünk az 1. részhez (ötletelés), 60 percre az erőműben játszódó részhez, és 20 percre a feldolgozáshoz és értékeléshez.

Ha a résztvevőknek segítségre van szüksége az ötletelés során, mondjunk néhány példát az egyénnel szemben elkövetett erőszakos cselekményekre: pl. kortárs bántalmazás (bullying³⁰), csúfolódás, gúnyolódás, izléstelen viccelődés, zaklató jellegű telefonhívások és SMS-ek, személyes holmik megrongálása. Megemlíthetünk olyan cselekményeket is, amelyek nem egy konkrét személyre irányulnak; ilyen például a filmekben látható vagy dalszövegekben megjelenő erőszak.

A 11. lépésben a csapatok próbáljanak minden erőszakos cselekedet kezelésére két-három javaslatot tenni, de egy is elegendő. Fontos, hogy reális megoldások szülessenek.

A gyakorlat sikerének kulcsa a megfelelő hangulat megteremtése: a résztvevők érezzék, hogy sietniük kell, nehogy a kábelt elvágjuk. Ehhez letölthetünk például megfelelő zajokat az internetről (gépek kattogása, riasztószirénák vijjogása). Az erőmű igazgatójaként viselhetünk fehér köpenyt és munkavédelmi sisakot; ha az utóbbiból többet is be tudunk szerezni, a „technikusoknak” is jusson. Az is jó ötlet, ha a gyakorlatot az alagsorban, a vízvezetékcsövek között végezzük. Ha van egy kis színészi vénánk, az nyilván élvezetesebbé teszi a játékot, de igazából nincs szükség speciális készségekre. Arra ügyeljünk, hogy peregjenek az események, az egyes fordulók közötti beszélgetések pedig legyenek rövidek – a mélyre menő vitát hagyjuk meg a feldolgozásra.

Ha a résztvevőknek további segítségre van szüksége ahhoz, hogy milyen megoldást lehet találni a különböző erőszakos cselekményekre, példaként mondjuk el, hogy a bullying esetében megoldás lehet például az erről a problémáról szóló iskolai felvilágosító foglalkozás szervezése vagy kortárs mediátorok képzése. A televízióban látható erőszakot illetően megoldást jelenthet, ha csak 23.00 óra után játszanak erőszakos filmeket, illetve a gyermekprogramok szervezése is jó ötlet, hogy a fiatalok ne a televízió előtt üljenek.

Kislétszámú csoport esetén elég csak egy „technikusgárda”. A csoportbontás előnye az, hogy a csapatok gyakran más-más megoldásokkal állnak elő ugyanarra a problémára, így több megoldási alternatívánk lesz. Még lendületesebbé tehetjük a gyakorlatot, ha a csapatok versenyeznek egymással. Ehhez adjunk a két csoportnak más-más színű lapokat, hogy a végén egyértelműen kiderüljön, melyik talált ki több megoldást.

Javaslatok a folytatáshoz

A gyakorlat során előkerülhetnek a hátrányos megkülönböztetéshez vagy a nemek közötti egyenlőséghez kapcsolódó kérdések. De ha nem, akkor is érdekes lehet foglalkozni az identitással kapcsolatos kérdésekkel, illetve az egyenlő méltósághoz és tisztelethez való joggal. Ehhez kapcsolódik a Ki vagyok te? című gyakorlat (226. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

Foglalkozzunk behatóbban a gyakorlat során felmerült erőszakos cselekmények valamelyikének lehetséges megoldásaival. Ha például a példák között szerepelt a kortárs bántalmazás, a csoport kezdeményezheti, hogy az iskolában szervezzenek a témában felvilágosító foglalkozást, és ezt felvehetik a diákönkormányzat vagy diákszervezet következő megbeszélésének napirendjére is.

További információk

Az Erőmű című gyakorlat alapjául a lengyelországi SZANSA Gyermek- és Ifjúsági Szövetség aktivistája, Dariusz Grzemny által kidolgozott gyakorlat szolgált.

Megjegyzés:

Ezt a módszert használhatjuk minden olyan esetben, amikor célunk a problémák feltárása és a megoldások keresése.

Erőszak az életben

„Kövesd a 3 T-t: tiszteld önmagadat, tisztelj másokat, és tetteidért vállalj felelősséget!”

A dalami láma

- Témakörök**
- Béke és erőszak
  - Háború és terrorizmus
  - Egészség

Nehézségi szint 3

Csoportlétszám Tetszőleges

Szükséges idő 90 perc

A gyakorlatról A résztvevők az emberek közötti közvetlen erőszakkal kapcsolatos saját tapasztalataikból kiindulva foglalkoznak az erőszak témájával.

- Érintett jogok**
- Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog
  - Gondolati, lelkiismereti és vallásszabadság
  - A kínzás és a megalázó bánásmód tilalma

- Célok**
- Ismeretek bővítése és annak jobb megértése, hogy mit jelent az erőszak célpontjának lenni és mik az erőszak okai
  - Az erőszak konstruktív kezelését segítő készségek fejlesztése
  - A tolerancia és a felelősségérzet erősítése

A gyakorlat menete

1. Mondjuk el, hogy a következőkben a résztvevőknek alkalmuk lesz arra, hogy megosszák egymással gondolataikat és érzéseiket olyan élményekkel kapcsolatban, amikor saját maguk találkoztak emberek közötti közvetlen erőszakkal – vagy azért, mert velük volt valaki erőszakos, vagy éppen ők voltak erőszakosak másokkal.
2. Győződjünk meg arról, hogy mindenki tisztában van a részvételi csoportmunka szabályai-val: mindenkiel tisztelettel kell bánni, minden ott elhangzott információt bizalmasan kell kezelni, és mindenki csak azt és annyit mondjon el, amennyit szívesen megoszt másokkal.
3. Rendezzünk gyors ötletelést az „erőszak” szóról! Kérjük meg a résztvevőket, hogy mondjanak a mindennapi életből vett példákat az erőszakra: pl. szidalmazás, sértegetés, beszólás, gúny, tolatkodás sorban álláskor, gyermek pofozása, verekedés, bandák félelemkeltő viselkedése, betörés, kistílú lopás, zsebtolvajlás, vandalizmus stb.
4. Adjunk a résztvevőknek öt percet arra, hogy felidézzenek magukban pár olyan személyes élményt, amikor:
  - a. valaki erőszakot alkalmazott velük szemben;
  - b. ők alkalmaztak erőszakot valaki mással szemben;
  - c. erőszak tanúi voltak, de nem avatkoztak be.
5. Kérjük önként jelentkezőket, hogy saját élményeik alapján meséljenek el konkrét példákat, amelyeket szívesen megosztanának a csoporttal. Mondják el, mi történt pontosan, és milyen érzéseik vannak a történetekkel kapcsolatban. Ha lehet, gyűjtsünk két-két példát mindhárom kategóriában (a., b. és c.).
6. Pár szóval jegyezzük fel az elhangzottakat a flipchartra vagy táblára.

Béke és erőszak

Háború és terrorizmus

Egészség

3. szint

Tetszőleges

90 perc

Feldolgozás és értékelés

Először röviden tekintsük át, mi történt a gyakorlat során, és kérdezzük meg, nehéznek találják-e, és ha igen, miért. Ezután gondoljuk át együtt az egyes esetek ok-okozati összefüggéseit.

- Miért került sor erőszakra?
- Miért viselkedtetek úgy, ahogy az történt?
- A többiek a csoportból hogyan viselkedtek volna hasonló helyzetben?
- Milyen más módon lehetett volna cselekedni? Van a csoportnak bármi javaslata ezzel kapcsolatban?
- Ki és mit tudott volna tenni, hogy megakadályozza a történeteket?
- Amikor csupán szemtanúk voltatok, akkor miért nem léptetek közbe?
- Visszavezethető-e az egyes esetek valamiféle általános okra? Vagy mindegyiknek egyedi oka volt?
- Az említett esetek közül melyek adódtak félreértésből, melyek keserűségből, rosszindulatból vagy féltékenységből, és melyek kulturális vagy szokásbeli, illetve vélemény- vagy meggyőződésbeli különbségekből?
- Mit értünk „tolerancia” alatt? Hogyan definiálnátok?
- Mindennel szemben toleránsaknak kell lennünk, amit mások tesznek vagy mondanak?
- Miért játszik a tolerancia kulcsszerepet az emberi jogok előmozdításában?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Hangsúlyozzuk a résztvevők felé, hogy a gyakorlat célja az erőszak kezeléséhez szükséges készségek fejlesztése, ezen belül is az erőszak okainak feltárása, az érzelmek felismerése és tudatosítása, valamint a helyzet uralását lehetővé tevő asszertív viselkedéshez szükséges készségek kialakítása. A gyakorlat lényege az, hogy találjuk olyan erőszakmentes eszközöket, amelyek segítségével jobban tudunk reagálni az erőszakos helyzetekre, nem pedig az, hogy segítsünk valakinek túljutni az elszenvedett traumákon. Ha kiderül, hogy van érintett a résztvevők között, ajánljuk fel neki, hogy a foglalkozás után szívesen beszélgetünk vele négy szemközt, és szükség esetén segítünk neki megfelelő szakembert találni.

Készüljünk fel arra, hogy a gyakorlat során érhetnek bennünket meglepetések, és esetleg támogatásra lesz szüksége pár résztvevőnek, akik nehéznek találják gyakorlatot, vagy akiket felzaklat a téma. Nem lehetünk tisztában minden résztvevő háttérével, illetve a családjukban éppen zajló vagy korábbi történésekkel. Előfordulhat, hogy egyes résztvevőknek voltak már rossz élményei, például találkoztak már az alábbiak valamelyikével: gyermekbántalmazás, családon belüli erőszak, lelki vagy érzelmi bántalmazás, internetes zaklatás (cyberbullying), szexuális bántalmazás, rasszizmus, iskolai vagy munkahelyi bántalmazás (bullying)³¹, közúti agresszív balhézás, önbántalmazás, öngyilkossági kísérlet, gyűlölet-bűncselekmény, terrorizmus, népirtás, háború és háborús bűnök, vagy erőszakos bűncselekmények.

Emlékeztessük a résztvevőket az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 1. cikkére: „Minden emberi lény szabadnak születik, és egyenlő méltósága és joga van. Az emberek, ésszel és lelkiismerettel bírván, egymással szemben testvéri szellemben kell hogy viseltessenek.” Mutassunk rá, hogy ha másoktól elvárjuk a betartását, magunknak is eszerint kell viselkednünk.

Ha a résztvevők száma tíz fölött van, akkor osszuk őket kisebb csoportokra, hogy szűkebb körben tudják megosztani személyes élményeiket.

Variációk

A gyakorlat jó kiinduló pontja lehet drámajátéknak. Kérjünk meg kettő, három vagy négy résztvevőt, hogy rövid szerepjáték keretében dolgozzanak fel egy esetet, a többiek pedig megfigyelők lesznek. Időnként állítsuk le a szerepjátékot, és szólítsuk fel a nézőket, hogy mondjanak

véleményt a látottakról, vagy tegyenek javaslatot arra, hogyan folytatódjon a történet. Másik lehetőség, hogy a megfigyelők közvetlenül is beavatkozhatnak úgy, hogy helyet cserélnek valamelyik szereplővel, és így más és más végkifejlet felé viszik a jelenetet.

A fórumszínház helyett választhatjuk a képszínház (image theatre) műfaját is (65. oldal). Nagyon hatékony módszer, ha azt szeretnénk, hogy a résztvevők mélyebben elgondolkodjanak az erőszak természetéről. Kérjük meg valakit – ő lesz a szobrász –, hogy néhány más résztvevő közreműködésével készítsen élő szoborcsoportot: állítsa be a többieket úgy, hogy élőkép vagy jelenet formájában egy erőszakos helyzetet jelenítsenek meg közösen. Amikor a szobrász elkészült, a csoport többi tagja véleményt nyilváníthat és kérdéseket tehet fel, majd kérjük meg őket, hogy az élőképet/jelenetet alakítsák át úgy, hogy az adott szituáció pozitív és erőszakmentes megoldását jelenítse meg.

Javaslatok a folytatáshoz

Érdemes lehet megvitatni a csoporttal az ENSZ A tolerancia alapelveiről szóló nyilatkozatában rejlő ellentmondást, ami felveti a tolerancia határainak kérdését. „A tolerancia összhangban áll az emberi jogok tiszteletben tartásával; gyakorlása nem jelenti a társadalmi igazságtalanság eltűrését vagy saját meggyőződésünk feladását vagy megrendülését. Azt jelenti, hogy az ember szabadon ragaszkodhat saját meggyőződéséhez, ugyanakkor elfogadja, hogy mások is ragaszkodnak a sajátjaikhoz”. Vessük fel a kérdést: ha a tolerancia gyakorlása nem jelenti a társadalmi igazságtalanság eltűrését, akkor hogyan lehet egyidejűleg elfogadni, hogy mások ragaszkodnak saját meggyőződésükhöz, különösen, ha rasszista vagy bigott meggyőzésekéről van szó?

Járjunk utána, hogy milyen szervezetek kínálnak támogatást az erőszak áldozatainak, például telefonos segélyvonalak vagy az áldozatokat támogató hálózatok működtetésén keresztül. Keressünk olyan szervezeteket is, amelyek a megértés és a tolerancia előmozdításáért dolgoznak.

Ha tovább szeretnénk foglalkozni a béke és az erőszak témájával, folytathatjuk a családon belüli erőszakra szóló Családi ügy című gyakorlattal (145. oldal), az internetes zaklatással foglalkozó Az életem nem show-műsor! című gyakorlattal (105. oldal), vagy a Lehet másképp? cíművel (236. oldal), ahol a kortárs bántalmazás jelenségét vehetjük górcső alá.

Javaslatok a cselekvésre

Vegyük fel a kapcsolatot egy olyan szervezettel, amelynek küldetése a béke és az erőszakmentesség előmozdítása, és tudakoljuk meg, hogy önkéntesként hogyan segíthetjük munkájukat.

További információk

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) az erőszakra és egészségről szóló első világjelentése (2002) szerint az erőszak „a fizikai erővel vagy hatalommal való szándékos visszaélés, akár fenyegetésként, akár ténylegesen, saját magunk, valaki más, vagy valamely csoport vagy közösség ellen, ami sérüléshez, halálhoz, lelki sérüléshez, a normálistól eltérő fejlődéshez vagy nélkülözéshez vezet vagy vezethet.”

ENSZ nyilatkozat a tolerancia alapelveiről

1. cikk – A tolerancia jelentése

1.1 A tolerancia annak a gazdag sokféleségnek a tiszteletben tartása, elfogadása és megbecsülése, amely világunk kultúráiban, kifejezőmódjainkban és emberi mivoltunkban megnyilvánul. Táplálója a tudás, a nyitottság, a kommunikáció, a gondolat szabadsága, a lelkiismeret és a hit. A tolerancia a különbségek harmóniája. Nemcsak erkölcsi kötelesség, hanem politikai és törvényi követelmény is. A tolerancia az az erény, amely lehetővé teszi a békét, és segít abban, hogy a háború kultúráját a béke kultúrája váltsa fel.

JELES NAP

Október 2.
Az erőszakmentesség világnapja

1.2 A tolerancia nem engedmény, leereszkedés vagy elnéző megbocsátás. A tolerancia mindenekelőtt mások egyetemes emberi jogainak és alapvető szabadságjogainak elismerése által motivált tevékeny hozzáállás, és semmilyen körülmények között nem használható a fenti alapértékek megsértésének igazolására. A toleranciát egyéni, csoport- és állami szinten is gyakorolni kell.

1.3 A tolerancia az emberi jogok, a pluralizmus (így a kulturális pluralizmus), a demokrácia és a jogállamiság alapját jelentő felelősség. A tolerancia a dogmatizmus és az abszolutizmus elutasítását, és a nemzetközi emberi jogi egyezményekben meghatározott normák megerősítését jelenti.

1.4 Az emberi jogok tiszteletben tartásával összhangban a tolerancia gyakorlása nem jelenti a társadalmi igazságtalanság eltűrését vagy saját meggyőződésünk feladását vagy megrendülését; azt jelenti, hogy az ember szabadon ragaszkodhat saját meggyőződéséhez, ugyanakkor elfogadja, hogy mások is ragaszkodnak a magukéhoz. Annak elfogadását jelenti, hogy az embereknek, akik külsejükben, élethelyzetükben, beszédükben, viselkedésükben és értékeikben természetes módon sokfélék, joguk van békében élni és olyannak lenni, amilyenek, továbbá azt is, hogy saját nézeteinket nem kényszeríthetjük rá másokra.

Az ENSZ október 2-át – a híres indiai politikai és szellemi vezető, Mahátma Gandhi születésnapját – az erőszakmentesség nemzetközi napjának nyilvánította. A világnap megfelelő alkalom az erőszakmentesség üzenetének, többek között oktatás és ismeretterjesztés útján való terjesztésére

Fokról fokra

„Állampolgárként kötelességünk, hogy beavatkozzunk és szerepet vállaljunk – a változás az egyes állampolgáron múlik.”

José Saramago

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Állampolgárság és részvétel • Demokrácia • Kultúra és sport
Nehézségi szint	3
Csoportlétszám	16–32 fő
Szükséges idő	120 perc
A gyakorlatról	A résztvevők szerepjáték és beszélgetés keretében foglalkoznak azzal, mit jelent az ifjúsági részvétel, és milyen módon tudnának ők maguk nagyobb mértékben részt venni a helyi közösség életében.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • Az ország közügyeinek irányításában és a szabad választásokon való részvétel joga • A közösség kulturális életében való részvétel joga • A vélemény és az információ szabadsága
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • A fiatalok részvételi lehetőségeinek, valamint az azt elősegítő és akadályozó tényezőknek a számbavétele • A másokkal való együttműködéshez, valamint az együttes fellépéshez szükséges készségek fejlesztése • A saját tetteinkért érzett felelősségtudat erősítése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Segédlet: Részvételi létra (lásd még az Állampolgárság és részvétel című részt az 5. fejezet online verziójában: www.coe.int/compass) • Nagyméretű papírlap, filctoll és olló • Falra ragasztható öntapadós jegyzetlapok (post-it) • Olyan helyiség, ahol van szabad falfelület
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Másoljuk le a Segédletet (csoportonként egy-egy példányt) • Készítsünk hat feliratot: „Akadályozó tényezők” és „Segítő tényezők” 1-1 példányban, „Befolyásolható” 2 példányban, „Nem befolyásolható” 2 példányban

A gyakorlat menete

1. rész: Mi a részvételi létra? (45 perc)

1. Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy mit jelent számukra az a kifejezés, hogy „ifjúsági részvétel”.
2. Osszuk ki a részvételi létrát bemutató ábrát, és mondjuk el, hogy ez a modell a társadalmi részvétel szintjeit próbálja érzékeltetni. Röviden vegyük végig a létra fokait, beszéljük át, hogy melyik mit jelent.
3. Osszuk a csoportot 8 kiscsoportra. Mindegyiknek jelöljünk ki egyet a nyolc részvételi fok közül, és kérjük meg őket arra, hogy dolgozzanak ki egy rövid, 2-3 perces szerepjátékot az adott részvételi szint bemutatására.
4. Amikor elkészülnek, minden csoport játssza el a jelenetét. A produkciók között hagyjunk időt az esetleges kérdésekre és megjegyzésekre.

Állampolgárság és részvétel

Demokrácia

Kultúra és sport

3. szint

12 - 30

120 perc

2. rész: A társadalmi részvétel folyamata

5. Adjunk a résztvevőknek 5 percet arra, hogy egyéni munka keretében próbáljanak meg a 8 szint közül minél többre saját példát találni. Mondjuk el, hogy ehhez az életük minden területéről hozhatnak példát, pl. saját otthonuk, az iskola, ifjúsági vagy sportklub, munkahely, család, baráti kör stb.
6. Alkossunk 45 fős csoportokat. Kérjük meg a résztvevőket, hogy csoportokban dolgozva beszéljék meg az előbb összegyűjtött példákat. Eközben gondolkodjanak azon, és írják le, milyen tényezők akadályozzák, illetve segítik, hogy feljebb lépjenek a létrán. Minden egyes tényezőt külön lapra írjanak fel.
7. Amíg a csoportmunka zajlik, ragasszuk fel az előre elkészített „Akadályozó tényezők” és „Segítő tényezők” feliratot a falra egymástól nagyjából 2 méterre. A csoportmunka végén hívjuk össze ismét a résztvevőket, és kérjük meg őket, hogy ragasszák fel a lapjaikat a megfelelő feliratok alá.
8. Nézzük végig közösen a két listát. Ahol szükséges, kérjünk pontosítást, illetve segítsünk a résztvevőknek egyezsége jutni, ha vita merülne fel, hogy egy adott tényező melyik címszó alá tartozik.
9. Most rakjuk fel a falra a „Befolyásolható” és a „Nem befolyásolható” feliratot a fenti címszavak alatt, és kérjük meg a résztvevőket, hogy mindkét listát bontsák két további csoportra attól függően, hogy van-e (illetve lehetne-e) befolyásuk az adott tényezőre, vagy rajtuk kívülálló dologról van szó.
10. Végül nézzük végig, hogy melyik jegyzetlap melyik oszlopba került, majd folytassuk a feldolgozással és az értékeléssel.

Feldolgozás és értékelés

- Segített a gyakorlat abban, hogy világosabban lássátok, milyen módon vesztek részt az életetek különböző területeit érintő döntésekben? Min lepődtetek meg a legjobban?
- Mennyire vesznek részt úgy általában a fiatalok iskolájuk, egyesületük, helyi közösségük életében? Kevésbé vagy nagymértékben? Mi ennek az oka?
- Szerintetek számít, hogy a fiatalok aktívan részt vesznek-e vagy sem a döntésekben és azok megvalósításában? Miért?
- Ha a fiatalok részvétele kismértékű, az belső (lelki) okokra vagy inkább külső tényezőkre vezethető vissza?
- Hogyan érzitek magatokat, amikor valóban aktív részesei vagytok valaminek – vagyis amikor részvételeitek nem pusztán jelképes?
- Szeretnétek a részvételi létrán a jelenleginél magasabb fokra lépni? Ha igen, milyen téren? Milyen érvek szólnak a feljebb lépés mellett, illetve ellene?
- Szeretnétek esetleg a jelenlegi szintnél lejjebb lépni a részvételi létrán? Ha igen, milyen téren? Milyen érvek szólnak a lejjebb lépés mellett, illetve ellene?
- Hányan érzik úgy, hogy aktívabbak is lehetnének, és hányan gondolják úgy, hogy ezért tesznek is majd valamit? Hogyan és mikor?
- Hogyan garantálják az emberi jogi dokumentumok a döntéshozatalban való részvétel jogát?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A 2. részben biztassuk a résztvevőket, hogy próbáljanak meg minél több példát találni a részvétel különböző módjaira. Az 5. fejezet online verziójának (www.coe.int/compass) Állampolgárság és részvétel című részéből meríthetünk ötleteket.

Amikor a részvételi létrát bemutatjuk, hangsúlyozzuk, hogy a modell nem akarja azt sugallni, hogy mindig a „legmagasabb” szint egyben a legjobb is. Bizonyos helyzetekben, illetve az érintett fiatalok tudásától, a rendelkezésükre álló időtől vagy az érdeklődésüktől függően tanácsosabb lehet, ha például csak a véleményezőként vesznek részt egy folyamatban. Ön-

szeptember 28.
Információ-
szabadság
világnapja

magában nincs abban semmi „rossz”, ha adott helyzetben csak kikérik a véleményünket (vagy ha „csupán” tájékoztatnak bennünket). A három alsó létrafok, a manipuláció, a dekoráció és a jelképes részvétel azonban elfogadhatatlan, és nem is tekinthető valódi részvételnek, mert ilyen esetekben az érintetteket egyáltalán nem, vagy csak minimális szinten vonják be. Erre nyomatékosan hívjuk fel a résztvevők figyelmét, amíg senkiben nem marad kétség ezzel kapcsolatban.

Amikor a résztvevők a segítő és akadályozó tényezőket veszik számba, segítsünk nekik, hogy minél több tétel kerüljön a „Befolyásolható” felirat alá. Segítségképpen mondhatunk pár példát, illetve felhívhatjuk a figyelmüket arra, hogy a fizikai és rendszerszintű „akadályok” mellett lelki tényezők is gátolhatják a részvételt. A beszélgetés során biztassuk őket, hogy próbáljanak az akadályozó tényezőknek tűnő nehézségeken felülkerekedni; ha például azt mondják, hogy „a vezetőség (a tanárok vagy bármely más közösségi szerveződés feje) úgysem enged”, kérdezzük meg, hogy megpróbálták-e már ez ügyben kezdeményezni.

Ha azt mondják: „Úgysem sikerülhet”, kérdezzük meg, hogyan tudnának utána járni, hogy meg tudnák-e valósítani vagy sem az adott dolgot.

Ha azt mondják: „Csak feldühítené a szüleimet / a tanárokat / a vezetőséget”, vezessük őket rá, hogyan tudnák úgy előadni a kérésüket, hogy az érintettek másképp reagáljanak rá.

Ezt a gyakorlatot arra is használhatjuk, hogy arról beszéljünk, hogyan vesznek részt a csoport tagjai az iskolai órákon vagy általában a közösségi tevékenységekben. Megvitathatjuk, hogy mit tehetne a felnőtt – tanár vagy maga a foglalkozást tartó csoportsegítő –, és mit tehetnének ők azért, hogy nagyobb mértékben részt vegyenek, és kezdeményezőbb módon lépjenek fel.

Megkérdezhetjük a résztvevőket, hogy előfordul-e az, hogy a csoport egyes tagjai jelentenek akadályozó tényezőt, nem hagyva, hogy a többiek jobban kivigyék részüket a közös munkából. Ennek kapcsán kitérhetünk a csoportnyomás és a kortárs zaklatás (bullying) kérdéskörére is.

Variációk

Az akadályozó és segítő tényezők feltárására használhatjuk a gyakorlat 1. részében előadott jeleneteket, ahelyett, hogy a résztvevők a saját életükből gyűjtött példákból indulnának ki. Ebben az esetben minden szerepjáték után alkalmazzuk a fórumszínház módszerét (1. fejezet, 65. oldal), és kérdezzük meg a résztvevőket, hogy az eljátszott történetet hogyan lehetne másképp folytatni. Így megvizsgálhatják azokat az akadályokat – és az azokkal való megküzdés módjait – amelyekkel hasonló helyzetben a saját életükben is találkozhatnak, és amelyek gátolják, hogy aktívabban részt vegyenek a közösség életében.

Javaslatok a folytatásra

Készítsünk a résztvevőkkel közösen cselekvési tervet, hogy ezáltal a résztvevők nagyobb felelősséget vállaljanak abban, illetve nagyobb befolyásuk legyen arra, hogy mit tesznek és mit tanulnak.

A Vigyázz, figyelünk! című gyakorlat (346. oldal) az egyéni cselekvés és felelősségvállalás fontosságára hívja fel a figyelmet, valamint feltárja a társadalmi akciókban, kampányokban való részvétel különböző módjait.

Javaslatok a cselekvésre

Kérjük meg a résztvevőket, hogy állítsanak össze egy listát arról, hogy mi mindent szeretnének megváltoztatni helyi közösségükben, majd kérjük meg őket, hogy válasszanak ki egy vagy két tételt a listáról, amelyre vonatkozóan véleményük szerint valódi befolyásuk lehetne. Vizsgáljuk meg, hogyan tudnának véleményüknek hangot adni, vagy valamilyen más módon hozzájárulni a változáshoz. Végül bátorítsuk őket, hogy elképzeléseiket valósítsák is meg a gyakorlatban.

További információk

Az ifjúsági részvétel azt jelent, hogy a fiatalok aktív szerepet vállalnak saját közösségeikben, és intenzíven vesznek részt olyan tevékenységek tervezési és döntési folyamataiban, amelyekben a fiatalok a korábbiakban hagyományosan nem vettek részt. Ilyenek például a sporttal, továbbá az iskola, a klub vagy egyesület, vagy a helyi közösség életével kapcsolatos tevékenységek. Ez azt jelenti, hogy a fiatalok olyan valódi szükségletek kielégítését célzó intézkedések kidolgozásában vesznek részt, amelyeknek hatása vagy következményei másokra is, azaz a fiatal résztvevőkön túlra is kiterjednek.

www.coe.int/youth/haveyoursay

Az Európa Tanács külön kézikönyvet adott ki a Módosított Európai Charta a fiatalok helyi és regionális közeletben való részvételéről című dokumentum kapcsán. A Have your say! (Hallasd a hangod!) című kiadvány³² kiváló forrásként használható az ifjúsági részvétel terén, és számos, a téma feldolgozását segítő gyakorlatot tartalmaz.

Ifjúsági Tanácsadó Testület

Európában a fiatalok társadalmi részvételének és az ifjúsági képviseletnek szilárd hagyományai vannak. Például az Európa Tanács elkötelezett a fiatalok részvételének előmozdítása mellett, amit mi sem bizonyít jobban, mint az ifjúsági szektor közös irányítási rendszere. Az Ifjúsági Tanácsadó Testületet (Advisory Council on Youth) nemzetközi ifjúsági civil szervezetek és nemzeti ifjúsági tanácsok 30 képviselője alkotja, akik az Európai Ifjúságügyi Irányítóbizottságban (European Steering Committee on Youth) a részes államokat ifjúsági ügyekben képviselő kormányzati felelősökkel együtt közösen döntenek a prioritásokról és programokról, illetve ajánlásokat tesznek a tervezett szakpolitikákra és programokra. A Tanácsadó Testület az Európa Tanács tevékenysége során felmerülő, fiatalokkal kapcsolatos kérdésekben is véleményt nyilvánít és javaslatokat tesz.

Európai Ifjúsági Fórum
www.youthforum.org

Az Európai Ifjúsági Fórum (European Youth Forum) független, demokratikus, fiatalok által irányított tömörülés, amely mintegy 100 nemzeti ifjúsági tanácsot és nemzetközi ifjúsági szervezetet fog össze. Célja a fiatalok megerősítése és ösztönzése az aktív társadalmi szerepvállalásra, melynek révén jobbá tehetik saját életüket. Ennek érdekében képviseli a fiatalok, valamint az ifjúsági szervezetek igényeit és érdekeit az európai uniós intézmények, az Európa Tanács és az ENSZ felé. A szervezet hisz abban, hogy meg kell teremteni a „részvételi kultúrát”, ami azt jelenti, hogy az ifjúságpolitikai célok fejlesztésével párhuzamosan szorgalmazni kell a fiatalok egyre nagyobb mértékű bevonását, részvételét az őket érdeklő vagy érintő kérdésekre vonatkozó döntésekbe.

Segédlet

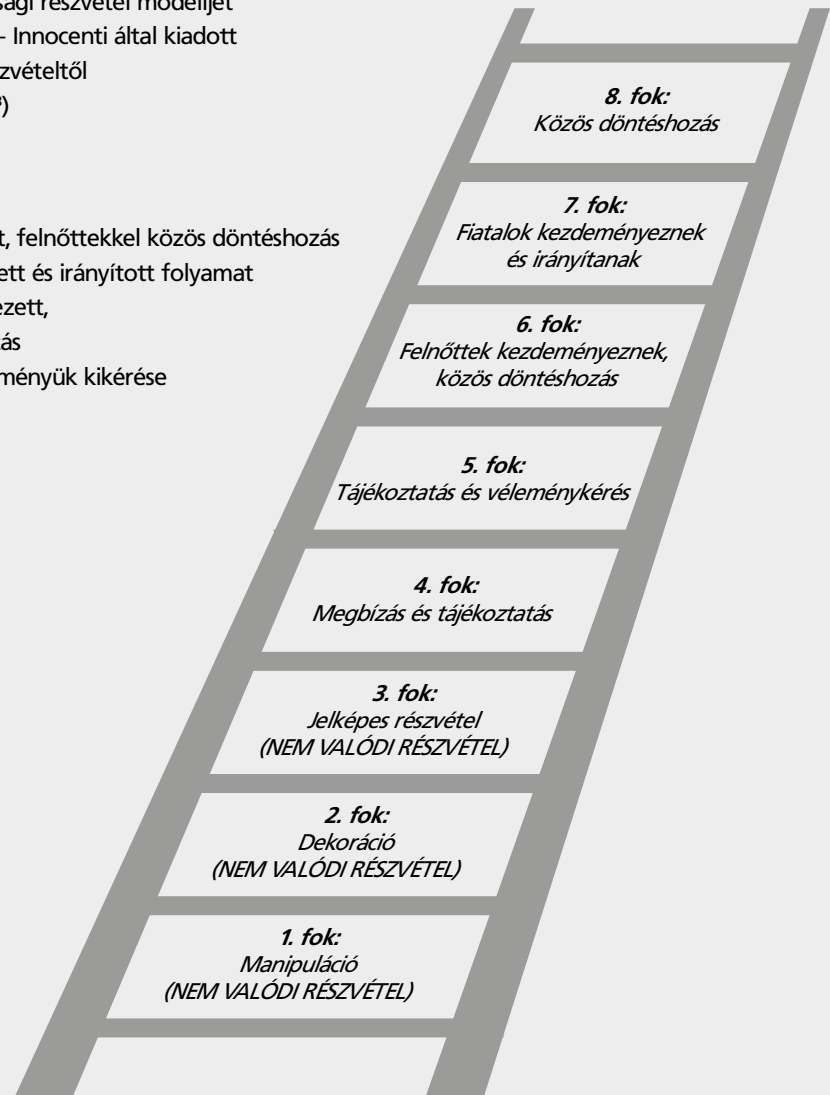
Roger Hart 1992-ben alkotta meg az ifjúsági részvétel modelljét (megjelent a UNICEF Office of Research – Innocenti által kiadott „A gyermekek részvétele: a színleges résztvételtől az állampolgárságig” című kiadványban³³)

Részvétel:

- 8. fok: Fiatalok által kezdeményezett, felnőttekkel közös döntéshozás
- 7. fok: A fiatalok által kezdeményezett és irányított folyamat
- 6. fok: A felnőttek által kezdeményezett, a fiatalokkal közös döntéshozás
- 5. fok: Fiatalok tájékoztatása és véleményük kikérése
- 4. fok: Megbízás és tájékoztatás

Nem valódi részvétel

- 3. fok: Jelképes részvétel
- 2. fok: Dekoráció
- 1. fok: Manipuláció

Szegénység

Globalizáció

Egészség

3. szint

8 - 25

90 perc

Harc a vagyonért és hatalomért

Van, aki az álmaiért küzd, és van, aki a vagyonért és a hatalomért!

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Szegénység • Globalizáció • Egészség
Nehézségi szint	3
Csoportlétszám	8–25 fő
Szükséges idő	90 perc
A gyakorlatról	Szimulációs játék, melynek során a játékosok belekóstolnak a gazdagságért és a hatalomért folyó küzdelembe, és szembesülnek az egyenlőtlenséggel, valamint a szegénységgel járó igazságtalanságokkal.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség • A megfelelő életszínvonalhoz való jog • Az egészséghez, az élelemhez és a lakhatáshoz való jog
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • A gazdagság és a hatalom egyenlőtlen megoszlásából származó igazságtalanságok felismerése, tudatosítása • Kritikai gondolkodás fejlesztése • Az igazságérzet és az emberi méltóság tiszteletének erősítése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • 120 darab pénzérme • 3-4 pár zokni • 2 nagy papír, filctollak • Papír, toll • Nyitott tér
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Olvassuk el a gyakorlat lépéseit, hogy átfogó képünk legyen a teljes folyamatról. A szimulációs játék három részből áll: 1. A harc (10 perc); 2. Adományozás (10 perc); 3. Gazdasági igazságosság megteremtése (40 perc). A feldolgozás csak ezután következik. • Tegyük félre 20 darab pénzérmét. • Válasszunk ki három játékost a „jövevények” szerepére. • Készítsünk eredménytáblát, ahol a játékosok vagyonát vezetjük majd (ld. ábra a 192. oldal szélén). • Készítsünk táblázatot „Dicsőségtábla” címmel.

A gyakorlat menete

Mondjuk el a résztvevőknek, hogy egy szimulációs játékot fognak játszani, amelyben a világ összes vagyonán és hatalmán kell egymás között megosztaniuk.

1. rész: A harc (10 perc)

1. Mondjuk el, hogy a játék célja minél több pénzérme megszerzése. Egyetlen szabály van: a játékosok semmilyen módon nem érhetnek egymáshoz (erre büntetést is kiszabhatunk, például 1 pénzérmét kell fizetni).
2. A „jövevények” kivételével mindenkit kérjünk meg, hogy foglaljon helyet a földön egy nagy körben (hogy elég helyük legyen a játékhöz).
3. A félretett 20 pénzérmét osszuk szét 4-5 tetszőleges játékos között.

4. Másik 4 játékosnak adjunk egy-egy pár zoknit, és kérjük meg őket, hogy a játék végéig viseljék a kezükre húzva. A gyakorlat végéig ne mondjunk semmit arról, miért osztottuk ki a pénzürméket és a zoknikat.
5. Egyenletesen szórjuk szét a 100 pénzürmét a kör közepén.
6. A „Rajta!” felkiáltásra a játékosok megpróbálják a lehető legtöbb pénzürmét begyűjteni. Ez valószínűleg nem tart tovább két percnél.
7. Ha minden érmenek lett gazdája, kérjük meg a résztvevőket, hogy számoljanak be a vagyoni helyzetükről. Írjuk fel minden játékos nevét és vagyonát a vagyonyilvántartásba.
8. Mondjuk el, hogy az érme a gazdagságukat és a hatalmukat jelképezi. Az érmeik száma meghatározza, mennyire tudják kielégíteni a szükségleteiket (pl. élelem, lakhatás, ruházat, egészségügyi ellátás, alapvető oktatás) és vágyaikat (pl. továbbtanulás, autó, számítógép, játék, televízió, nyaralás, luxuscikkek). Tehát:
  - 6 vagy több érme – az illető ki tudja elégíteni minden alapvető szükségletét, valamint vágyai nagy részét;
  - 3–5 érme – ki tudja elégíteni alapvető szükségleteit;
  - 2 vagy kevesebb érme – nehezen tud talpon maradni, betegségek, hiányos táplálkozás, lakhatási problémák és az alacsony iskolázottsággal járó rossz munkapiaci esélyek miatt.

2. rész: Adományozás (10 perc)

1. Mondjuk el a játékosoknak, hogy ha szeretnének, adhatnak a pénzükből másoknak – ez azonban nem kötelező. Mondjuk el, hogy aki megosztja a vagyonát, annak a neve felkerül a „Dicsőségtáblára”.
2. Adjunk 3-4 percet a csoportnak, hogy újraosszák a pénzürméket, ha szeretnék.
3. Ezután kérdezzük meg, ki és mekkora összeget adományozott, majd vezessük fel a nevüket a „Dicsőségtáblára”.
4. Kérdezzük meg, átkerült-e valaki másik vagyonkategóriába? Nyilakkal jelöljük a változásokat a táblázatban.

3. rész: Gazdasági igazságosság megteremtése (40 perc)

1. A pénzürmék száma alapján osszuk a játékosokat három csoportra (nagy / közepes / kis vagyon).
2. Minden csoportba küldjünk egy „jövevényt”. Jegyezzük meg, hogyan reagálnak arra, hogy melyik csoportba kerültek, de ne mondjunk semmit, majd csak a feldolgozás során térjünk vissza erre.
3. Osszuk ki a papírokat és a tollakat. A csoportok feladata, hogy kidolgozzanak egy igazságos rendszert a pénzürmék (a világ vagyonának) elosztására, és csökkentsék a távolságot a vagyoni és hatalmi szintek között. Az akciótervnek ki kell térnie a következőkre:
  - Mit kellene tenni (ha egyáltalán kell bármit tenni)?
  - Mit tesz majd a csoport a terv szerint? Miért?
  - Miért tekintik igazságosnak a tervüket?
4. Adjunk a csoportoknak 10 percet a terv kidolgozására. Mondjuk el, hogy nem szükséges a részletekben elmerülni, ehelyett inkább emeljenek ki pár lehetséges lépést, amelyeket a szegénység leküzdése érdekében meg kellene tenni.
5. Minden csoport jelöljön ki egy szóvivőt, aki bemutatja a tervet a többieknek, és válaszol a kérdésekre. Egy nagy papírlapon jegyezzük fel a tervek fő pontjait.
6. Mondjuk el a játékosoknak, hogy szavazással fogják eldönteni, melyik tervet valósítják majd meg. A szavazati jogok eloszlása a következő:
  - a „Nagy vagyon és hatalom” csoport minden tagja öt szavazatot kap;
  - a „Közepes vagyon és hatalom” csoport minden tagja két szavazatot kap;
  - a „Kis vagyon és hatalom” csoport minden tagja fél szavazatot kap.
7. Kérjük meg a résztvevőket, hogy szavazzanak. Az egyes tervekre leadott szavazatok számát rögzítsük a nagy papíron, majd jelentsük be, melyik terv fog megvalósulni.
8. Hajtsuk végre a győztes tervet, ha szükséges, osszuk újra a vagyont.

Feldolgozás és értékelés

Kérdezzük meg a résztvevőket, mit gondoltak a gyakorlatról, és hogyan érezték magukat közben. Ezután beszéljük meg, mi történt, mire jöttek rá a gyakorlatnak köszönhetően, és milyen kapcsolatban áll a játék az emberi jogokkal. Segíthetjük a beszélgetést például a következő kérdésekkel:

- Hogy éreztétek magatokat a vagyonszerzés és aztán az újraosztás módját látva? Igazságosnak éreztétek?
- Aki adományozott, miért tette? A dicsőségért? Vagy büntudata volt? Esetleg más ok miatt?
- Mit érezték azok, akik pénzt kaptak a 2. részben? Hálát? Vagy azt, hogy mások lesajnálják őket?
- Mi történt azokkal, akiknek a kezén zokni volt? Ők kiket képviseltek? Melyik csoportba kerültek a gyakorlat végére?
- Mi történt a három „jövevényel”, akik be lettek osztva a csoportokba? Igazságosan bánáltak velük? Az ő esetük mennyiben hasonlít arra, ami a világban ténylegesen történik? Milyen emberek kerülnek efféle helyzetbe? Csak szerencse kérdése, hogy végül hol kötünk ki?
- Milyen különbségek voltak a csoportok igazságos vagyoneelosztásról szóló tervei között? A tervek közötti különbségek tükrözték-e valamilyen módon a három csoport vagyoni helyzetét?
- Miért kaptak egyesek több szavazati jogot, mint mások? A valóságban is így van, hogy akinek kevesebb a hatalma, annak a szava is kevesebbet ér, és akinek több, annak többet?
- Sérülnek-e emberi jogok, ha ilyen vagyoni és hatalmi különbségek alakulnak ki? Ha igen, mely jogok?
- Kik azok a világban, az országban, a saját településeken, akiknek „van mit a tejbé aprítani”, és akiknek nincsen? Hogyan kerültek ők ebbe a helyzetbe?
- Foglalkozniuk kell-e a gazdagoknak a szegények helyzetével? Miért? Biztonsági, gazdasági, erkölcsi, vallási vagy politikai okokból? Miért juttatnának a vagyonosok pénzt vagy más javakat a náluk kevésbé tehetőseknek? Ez megoldást jelenthet a szegénység problémájára?
- Mit tehetnek a helyzetük javításáért a kispénzűek? Tudtok példákat mondani a világ vagy hazánk történelméből arra, hogy mit tettek a nélkülözők a vagyoni és hatalmi egyenlőtlenségek ellen?
- Szerintetek jó lenne, ha az egész világra kiterjedően újraosztanánk a javakat és a hatalmat? Miért? Miért nem? Ha igen, szerintetek hogyan kellene ennek nekiállni? Milyen elvek alapján dolgoznátok ki a változtatásra tett javaslataitokat?
- Emberi jogi szempontból lehet-e érvelni a vagyon újrafelosztása mellett?

Vagyonnyilvántartás

Nagy vagyonnal és hatalommal rendelkezők (6 vagy több pénzérme)	Közepes vagyonnal és hatalommal rendelkezők (3-5 pénzérme)	Kis vagyonnal és hatalommal rendelkezők (2 vagy kevesebb pénzérme)

Tanácsok a csoportsegítőnek

A gyakorlat célja, hogy felhívja a figyelmet a vagyon és a hatalom megosztásában világszerte tapasztalható egyenlőtlenségekre. Fennáll azonban a veszélye, hogy a gyakorlat csak ráerősít a már meglévő egyenlőtlenségekre. Fontos ezért, hogy tisztában legyünk a csoportunk társadalmi és gazdasági összetételével, és ennek megfelelően vezessük a beszélgetést.

Hangsúlyozzuk, hogy akárcsak a való életben, itt is el fogják veszíteni a vagyonuk és az azzal járó előjogaik egy részét, ha a pénzükből adnak másoknak is.

Igyekezünk olyan hangulatot teremteni, hogy a résztvevők minél jobban beleéljék magukat a játékba, és tényleg úgy viselkedjenek, mintha a pénzérmék valódi vagyont képviselnének. Mondhatjuk például, hogy megtarthatják a pénzüket, és a gyakorlat végén vagy a szünetben „vásárolhatnak” belőle italt és/vagy kekszet. Ha nagyon meleg van, a zoknik helyett más módon is elérhetjük, hogy egyes játékosoknak kevesebb vagy több jusson, mint másoknak. Például néhány résztvevőnek azt mondjuk, hogy csak 15-30 másodperces késéssel csatlakozhatnak be. A 3. részben („Gazdasági igazságosság megteremtése”) több módon is érzékeltethetjük, hogy vannak kiváltságosak és hátrányos helyzetűek. Például

- a nagy vagyonnal rendelkezőknek adjunk asztalt, székeket, vizet, kekszet, stb.;
- a közepes vagyonúaknak adjunk néhány széket;
- a kis vagyonnal rendelkezők ne kapjanak semmit, esetleg kijelölhetünk nekik egy helyet a padlón, ahol körben le tudnak ülni.

A feldolgozás és értékelés részben szereplő kérdések eléggé komplexek, mélyreható és hosszú beszélgetéseket indíthatnak el. Ha rövid az idő vagy nagy a csoport, bontsuk a résztvevőket kisebb csoportokra, és osszuk fel közöttük a kérdéseket. Figyeljünk arra, hogy a kis-csoportok vegyes összetételűek legyenek, tehát mindhárom vagyoni kategóriából legyenek bennük résztvevők. Ha végeztek, hívjuk össze újra az egész csoportot, és kérjük meg őket, hogy mondják el, mire jutottak, így mindenkinek lehetősége lesz az összes kérdést hallani és azokon elgondolkodni.

Variációk

A gyakorlat „harc” része némi változtatással alkalmazható a fogyatékossgal élők helyzetének tudatosítására is. Például néhány játékosnak hátra köthetjük az egyik kezét, esetleg úgy, hogy a jobb kezesek a bal kezüket használhassák és fordítva. Másoknak beköthetjük a szemét; megint mások feküdjenek a földre; páran üljenek széken, hogy le kelljen hajolniuk, mások üljenek törökülésbe, és tilos legyen arrébb menniük, míg mások szabadon mozoghatnak stb.

Javaslatok a folytatáshoz

A „vagyon” fogalmát sokféle módon megközelíthetjük, például az alapján, hogy a társadalom mekkora része él szegénységben, vagy mekkora a halálozási arány, vagy esetleg az emberi fejlettségi index (Human Development Index) alapján. Szervezzünk beszélgetést a csoporttal arról, hogy mit jelent számukra a „gazdagság”, meghívhatjuk erre a témában jártos civil szervezet munkatársát.

A felvetett kérdéseket alaposabban is megvitathatjuk, vagy megkérhetjük a résztvevőket, hogy írjanak fogalmazást. Javasolt témák:

- Hogyan hat egy ember vagyoni és hatalmi helyzete emberi jogainak érvényesülésére és emberi méltóságára?
- A vagyon és a hatalom párosul-e felelősséggel?

Ha szeretnénk többet foglalkozni a javak megoszlásának és felhasználásának témájával, végezzük el a Mennyi az annyi? gyakorlatot (261. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

Érdemes felvenni a kapcsolatot egy, a hátrányos helyzetűekkel foglalkozó környékbeli szervezettel, hogy jobban megismerjük a helyi igényeket, majd a résztvevőkkel tervezzünk projektet, hogy hogyan tudnának segíteni.

A változás elindításához időnként az is elég, ha az adott kérdést, problémát beszédtemává tesszük. Javasolhatjuk a résztvevőknek, hogy beszélgessenek a javak egyenlőtlen megoszlásáról szüleikkel, barátaikkal.

További információk

A helyi cserekereskedelmi rendszerek (Local Exchange Trading Systems, LETS) olyan – többnyire helyi – gazdasági hálózatok, amelyeknek saját pénznemük van. Szövetkezetszerű formában, a tagok közös irányítása mellett működnek, így a több helyi pénzzel rendelkező tagoknak nincs nagyobb befolyásuk, és nem is tudnak többet fogyasztani annál, mint amennyi igazságosan jár nekik. Ezek a rendszerek bizonyítottan serkentik a helyi gazdaságot, különösen az elmaradottabb településeken. További információért keressünk rá böngészőnkben a „helyi cserekereskedelmi rendszerek” kifejezésre.

Az 5. fejezet Szegénység című részéből többet megtudhatunk a vagyon és a hatalom mérésének különböző módjairól és a kapcsolódó statisztikákról.

Hatékony módon támogatjuk a fejlődő országokban dolgozó termelőket a Fair Trade termékek vásárlásával. A méltányos kereskedelemnek köszönhetően a termelők és a dolgozók megfelelő jövedelemhez jutnak, és jobb életszínvonalat tudnak maguknak biztosítani.
<http://www.fairtrade.net/>
<http://www.european-fair-trade-association.org/>

Három dolog

"Az élet – választás. De hogy jól válassz, tudnod kell, ki vagy, mit képviselsz, merre tartasz, és miért akarsz oda eljutni!"

Kofi Annan

Migráció

Háború és terrorizmus

Környezet

2. szint

Tetszőleges

30 perc

Témakörök

- Migráció
- Háború és terrorizmus
- Környezet

Nehézségi szint

2

Csoportlétszám

Bármekkora (5-6 fős kiscsoportok)

Szükséges idő

30 perc

A gyakorlatról

Beszélgetés és piramisos rangsorolás révén a gyakorlat segít a résztvevőknek megérteni, milyen lehet, ha hirtelen menekülni kényszerül valaki.

Érintett jogok

- A más ország által nyújtott menedékhez való jog
- A vallás és a meggyőződés szabadsága
- A vélemény és az információ szabadsága

Célok

- Annak megértése, hogy milyen lehet az, ha valakinek menekülnie kell az otthonából
- A döntéshozáshoz és a közös megoldás kialakításához szükséges készségek gyakorlása
- A menekültek iránti együttérzés és szolidaritás erősítése

Eszközök

- Post-it lapok vagy kis négyzet alakú papírlapok (kb. 8x8 cm), 3 darab/fő
- Tollak vagy ceruzák minden résztvevőnek

A gyakorlat menete

1. Bemelegítésként és a migráció témájának bevezetése érdekében rövid ötleteléssel gyűjtjük össze azokat az okokat, amiért az emberek úgy dönthetnek, hogy elhagyják otthonukat, és máshová költöznek.
2. Mondjuk el, hogy a gyakorlat során a résztvevők feladata az lesz, hogy képzeljék el, hogy nincs más választásuk, mint elmenekülni az otthonukból. Utaljunk vissza az előbb összegyűjtött lehetséges okokra, és emeljük ki az úgynevezett kényszerítő tényezőket, vagyis azokat az okokat (például háború, természeti katasztrófa, üldöztetés vagy terrorizmus), amelyek menekülésre készítetik az embereket. Kérdezzük meg a csoportot, hogy szerintük hány olyan ember élhet most a Földön, aki kényszerűségből hátra hagyta az otthonát.
3. Alkossunk 5-6 fős csoportokat, és osszunk ki minden résztvevőnek három kis papírlapot és egy-egy íróeszközt.
4. Képzeljék el, hogy valamilyen okból hirtelen el kell menekülniük, és csak három dolgot vihetnek magukkal. Mi lenne az a három dolog? Mindegyiket írják fel egy-egy papírlapra.
5. Ezt követően kérjük meg őket, hogy egymás után sorban mindenki olvassa fel, mit választott, és indokolja meg a döntését.
6. Majd kérjük meg őket, hogy a kiscsoportban beszélgessenek a választásaikról és az indokokról, majd állítsák fontossági sorrendbe a kiválasztott dolgokat, közös döntés alapján. A fontossági sorrend felállításához alkalmazzák a dupla piramisos módszert (lásd 64. oldal).
7. Végül kérjük meg őket, hogy mindenki álljon fel, és nézze meg a többi csoport rangsorolásának eredményét.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük azzal, hogy megnézzük, hogyan rangsorolták a kiválasztott dolgokat a csoportok, majd beszéljünk arról, hogy mi ebből a tanulság a számukra, és hogy hogyan kapcsolódik mindez az emberi jogokhoz.

- Volt-e olyan tárgy a kiválasztott dolgok között, ami meglepett titeket?
- Könnyű volt fontossági sorrendet kialakítani? Mi az, ami vitát váltott ki, milyen véleménykülönbségek alakultak ki a csoportban?
- Mennyiben hasonlított vagy tért el az egyes csoportok által kialakított fontossági sorrend?
- Mennyire voltak gyakorlatiasak? Elsősorban a szimpla túlélésre gondoltatok, vagy az érzelmi és szellemi szükségleteitekre is?
- Mennyire lenne nehéz a választás, ha tényleg menekülőnek kellene?
- Mi hiányozna nektek a leginkább, ha menekülni kényszerülnétek?
- Ismertek bárkit, akinek el kellett hagynia az otthonát?
- Mennyire tűnt életszerűnek ez a gyakorlat? Mindig megválaszthatják az emberek, hogy mit vigyenek magukkal?
- Mi a helyzet a gyerekekkel és a fiatalokkal? Vajon a szüleik figyelembe veszik-e az ő sajátos igényeiket, amikor csomagolnak?
- Mit tehetünk azért, hogy felhívjuk a figyelmet a környezetünkben (és a világ más részein) élő menekültek szükségleteire?
- Mely emberi jogok védik kifejezetten a menekülteket?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A gyakorlatot felvezető ötletelés során törekedjünk arra, hogy a résztvevők a lehető legáltalánosabb értelemben gondoljanak a migrációra. Néhány példa arra, hogy az emberek milyen okokból váltanak lakóhelyet: tanulás és munka; szeretnek ide-oda költözni; áradás, földrengés, aszály; háború és üldöztetés. Az ötletgyűjtés végén foglaljuk össze a különböző indokokat, és készítsünk belőlük két listát aszerint, hogy ezek kényszerítő körülmények (pl. a saját hazájukban háború, üldöztetés fenyegeti őket) vagy vonzó alternatívák (pl. egy másik országban jobb lehetőségek vannak a tanulásra, munkára).

A 4. lépésnél adjunk elő egy kerettörténetet, hogy minden résztvevő ugyanabba az alaphelyzetbe képzelje bele magát. Válasszunk olyan szituációt, amely a résztvevők számára a legmegfelelőbb, legérdekesebb. A „háború” nem feltétlenül jó alaphelyzet, ha senkinek nincs erről közvetlen tapasztalata. Egy terrortámadás viszont talán valószerűbb. Olyan helyzetre alapozzuk a gyakorlatot, amely nem teljesen irreális, hanem akár tényleg meg is történhet. Ha például úgy döntünk, hogy a kerettörténet szerint árvíz fenyeget, és a település, ahol vagyunk, egy völgyben helyezkedik el, érdemes lehet azt mondani, hogy a folyó szintje gyorsan emelkedik, és a hamarosan betörő víz azzal fenyeget, hogy elsodorja a hidakat, és elönti az egész vidéket. Ha viszont a foglalkozás helyszíne hegyvidéken van, meséljük úgy az alaphelyzetet, hogy az erős esőzések miatt fölcsumálás fenyeget, és a hegyoldalról leomló sár betemetheti a várost. Legyen egyértelmű a résztvevők számára, hogy a saját településükről van szó, és azt kell elképzelniük, hogy soha többé nem tudnak visszatérni az otthonukba, és nagyon messzire kell menekülniük – még az is lehet, hogy örökre.

A résztvevők érettségétől is függ, hogy mik és mennyire praktikusak lesznek a kiválasztott tárgyak. Emellett számos más körülmény is befolyásolja majd a választásukat: például az időjárás, az évszak vagy a menekülés oka. Ha például árvíz fenyeget, és nem tudnak úszni, esetleg olyan valamit választanak, amit tutajként használhatnak. Fontos hangsúlyozni, hogy nincs jó vagy rossz válasz, amikor személyes választásokról és fontossági sorrendről beszélünk, bár egyes döntések bölcsőbbnek és hasznosabbnak bizonyulhatnak a többinél.

JELES NAP

December 18.
Migránsok
nemzetközi
napja

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) szerint, 2019-ben 79,5 millió ember volt a világon, aki kénytelen volt elhagyni az otthonát, ebből

- 26 millió menekült
- 45,7 millió belső menekült
- 4,2 millió menedékkérő
- 4,2 millió hontalan személy

Megjegyzés:

Az 5. fejezet online verziójában, a Migráció című részben megtalálhatjuk a különböző fogalmak – pl. menekült, belső menekült, menedékkérő, és migráns munkavállaló – magyarázatát.
www.coe.int/compass

Amikor a háború és üldöztetés elől Dániába érkezett menekülteket kérdeztek, mindannyian azt mondták, a pénz volt a legfontosabb, amit magukkal hoztak. Az útlevelet vagy személyi igazolvány szintén fontos, de azt mondták, „ha kell, bármikor lehet venni hamis papírokat”. Ugyanez igaz a meleg ruhára és az élelemre is – pénzzel mindig meg lehet szerezni azt, amire szükség van. Néhányan a Bibliát – mint lelki, szellemi táplálékot – említették a legfontosabb dolgok között.

Azért ajánlatos a dupla piramisos módszert és post-it-eket használni a rangsoroláshoz, mert nagyon nehéz és egyáltalán nem természetes végleges döntéseket hozni ilyen kérdésben, és ez a praktikus módszer lehetővé teszi, hogy a papírokat könnyen át lehessen rendezni a vita során.

Variációk

A gyakorlatban alkalmazott módszer bármely más témával kapcsolatban is jól alkalmazható, és segíthet feltárni a résztvevők adott témával kapcsolatos attitűdjeit. Például:

- Állampolgárság és részvétel: Mi az a három legfőbb tulajdonság, amelyre egy multikulturális társadalomban élve szükségünk van?
- Béke és erőszak: Melyik három dolog jelenti a legfőbb fenyegetést a világbékére?
- Demokrácia: Mi az a három dolog, amire egy országnak leginkább szüksége van egy jól működő demokrácia működtetéséhez?
- Diszkrimináció és intolerancia: Hosszú vonatra indulsz, és más országokból származó emberekkel kell egy vasúti kocsiban utaznod. Válaszd ki, melyik az a három nemzetiség, akikkel legszívesebben utazol? (A gyakorlatot kiegészíthetjük azzal, hogy megkérdezzük, melyik három nemzetiséggel utaznának a legkevésbé szívesen.)
- Egészség: Dohány, kokain, alkohol, hasis, efedrin, viagra? Melyik három szer az, amellyel kapcsolatban a leginkább szükség lenne tájékoztatni a fiatalokat?
- Emlékezet: Válasszatok egy helybeli emlékművet, amely a nemzeti történelem egyik eseményének állít emléket. Mondjatok három ötletet, hogyan lehetne az eseményről mindenféle torzítás és manipuláció nélkül nyilvánosan megemlékezni úgy, hogy az tanulságot szolgáljon a jövőre.
- Fogyatékoság és fogyatékoság-alapú társadalmi megkülönböztetés: A közlekedés sok fogyatékosággal élő személy számára jelent problémát. Mi lenne a három leghasznosabb fejlesztés a városunkban például egy vak ember számára?
- Globalizáció: Melyik három Fenntartható Fejlődési Cél a legfontosabb a számodra?
- Gyermek: Mi a boldog gyermekkor három legfontosabb feltétele?
- Háború és terrorizmus: Van egy nemzetközi megállapodás a taposóaknak betiltásáról. Ezen felül melyik három fegyvert kellene mihamarabb betiltani?
- Környezet: Melyik három veszélyeztetett faj szerepeljen a WWF (World Wildlife Fund, magyarul: Vadvédelmi Világalap) következő kampányában?
- Kultúra és sport: A kultúrád melyik három eleme a legfontosabb a számodra?
- Média: Az utóbbi tíz évben mi volt az a három újítás a médiában, amely a leginkább hozzájárult az emberi jogok előmozdításához?
- Migráció: Ha menekülnöd kellene a hazádból, melyik három országban élnél a legszívesebben?
- Munka: A tisztességes munkához való jogot érintő jogsértések közül melyik három agaszt a legjobban?
- Oktatás: Melyik három nyelvet kellene a gyermekeknek világszerte tanítani ahhoz, hogy segítsük az emberek közötti párbeszédet és megértést?
- Szegénység: Melyik három intézkedéssel lehetne a legsikeresebben megszüntetni a szegénységet?
- Társadalmi nem: Mondjatok három okot, miért létezik még mindig nemi alapú hátrányos megkülönböztetés?
- Vallás és meggyőződés: Mi lenne az a három dolog, amelynek segítségével a leghatékonyabban lehetne fellépni a fundamentalizmus terjedése ellen?

Javaslatok a folytatáshoz

Ha a csoport még jobban elmélyülne abban a témában, hogy milyen lehet elhagyni az otthonukat, és máshol menedéket keresni, végezzük el velük a *Bejöhetek?* (120. oldal) vagy a *Nyelvi akadályok* (288. oldal) című gyakorlatot.

Amikor múltbéli eseményekre gondolunk, sokféle emlékünk előjöhet. Ha a résztvevők szeretnék megvizsgálni, hogy a köztéri háborús emlékművek hogyan idézik fel a múlt emlékeit, kipróbálhatjuk velük a *Szófelhő* című gyakorlatot (314. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

A résztvevők kérdezzék meg a családtagjaikat, barátaikat és munkatársaikat, hogy ők melyik három dolgot vinnék magukkal, majd kezdeményezzenek velük beszélgetést az emberi jogokról és a menekültekről.

Keressünk egy helyi szervezetet, amely menedékkérőkkel és menekültekkel foglalkozik, és derítsük ki, hogyan segíthetnénk a munkájukat.

Emberi jogok
általában

Állampolgárság
és részvétel

Szegénység

2. szint

Tetszőleges

50 perc

Hová állsz?

Tényleg fontosabb, hogy az embernek legyen mit ennie, legyen hol laknia és az alapvető szükségletei kielégüljenek, mint hogy elmondhassa a véleményét?

Témakörök

- Emberi jogok általában
- Állampolgárság és részvétel
- Szegénység

Nehézségi szint 2

Csoportlétszám Tetszőleges

Szükséges idő 50 perc

A gyakorlatról A véleményvonal módszerére épülő gyakorlatban a résztvevőknek szó szerint ki kell állniuk a véleményük mellett.

Érintett jogok Az emberi jogok mindegyike

- Célok**
- A polgári és politikai, valamint a szociális és gazdasági jogok közötti különbségek megértése
  - Vita- és érvelési készségek fejlesztése és alkalmazása
  - A kölcsönös tisztelet és nyitottság erősítése

Eszközök

- Állításlista (1 példány)
- Tollak és nagy papírlapok vagy flipchart-papírok
- Fonál vagy kréta (opcionális)
- Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának egyszerűsített változata (480. oldal) több példányban fénymásolva (opcionális)
- Elegendő tér, hogy a résztvevők kényelmesen mozoghassanak, szétszóródhassanak a teremben

Előkészítés

- Készítsünk két nagy feliratot: „Egyetértek”, és „Nem értek egyet”. Ragasszuk ki őket a padlóra vagy a falra a terem két átelles végében, hogy a résztvevők fel tudjanak közöttük sorakozni egyenes vonalban. Összeköthetjük a két végpontot egy krétával húzott vonal vagy egy földre fektetett fonal segítségével.)
- Nézzünk utána, mit jelentenek a „jogok generációi”, illetve melyek a polgári és politikai, illetve a szociális és gazdasági jogok. (Erről lásd alább Tanácsok a csoportsegítőnek részt, illetve a 4. fejezetet.)

A gyakorlat menete

1. Kezdjük a gyakorlatot egy rövid bevezetővel arról, hogy mi a különbség a polgári és politikai jogok, illetve a szociális és gazdasági jogok között.
2. Rövid (kb. 5 perces) ötletbörze keretében gyűjtjük össze a résztvevőkkel, hogy melyik kategóriába milyen jogok tartozhatnak. Ezeket írjuk fel a táblára „polgári és politikai jogok”, illetve „szociális és gazdasági jogok” csoportosításban.
3. Mondjuk el, hogy állításokat fognak hallani, melyek megosztóak lehetnek. Egyesek valószínűleg többé-kevésbé egyetértenek velük, mások viszont ellenkező állásponton lehetnek.
4. Mutassunk rá a két végletet jelző két felíratra: „Egyetértek” és „Nem értek egyet”. Magyarázzuk el, hogy a két végpont közötti (képzeletbeli) vonalon bárhol el lehet helyezkedni, és próbáljanak azokhoz közel állni, akikkel majdnem azonos nézeteket vallanak. Szabad véleményt cserélni, amíg a résztvevők a helyüket keresik.
5. Egyenként olvassuk fel az állításokat.

December 5.

A gazdasági és szociális fejlődés önkénteseinek világnapja

6. Ösztönözzük a vélemények alapos átgondolását és a vitát. Az egyes állítások után kérdezzük meg a két végpont közelében elhelyezkedő embereket, miért oda álltak. A középtájon lévők közül is kérdezzük meg valakit, hogy miért ott áll: esetleg nincs elég információja a témáról, nincs határozott véleménye, vagy más megfontolásból?
7. Miközben egymás érveit hallgatják, a résztvevők helyet változtathatnak.
8. Miután az összes állítással végeztünk, ülünk vissza egy nagy körbe, és térjünk rá a feldolgozásra.

Feldolgozás és értékelés

Először magát a gyakorlatot beszéljük meg, azután azt, hogy mit tanultak belőle a résztvevők.

- Voltak olyan kérdések, amelyekre nehéz volt válaszolni – akár azért, mert nehéz volt elhatározásra jutni, hogy mit is gondoltok, akár azért, mert a kérdések rosszul voltak megfogalmazva?
- Akik valamelyik állítás kapcsán kialakult vita során helyet változtattak, miért tették?
- Meglepi volt-e, hogy mennyire különbözőek voltak a nézetek az egyes kérdésekben?
- Számít az, ha eltérő nézeteket vallunk az emberi jogokkal kapcsolatban?
- Szerintetek van „jó” vagy „rossz”, „helyes” vagy „helytelen” válasz az egyes kérdésekre, vagy ezek szubjektív dolgok?
- Lehetséges egyáltalán, hogy az emberi jogi kérdésekben mindenki egyetértson?
- Van-e alapvető különbség az első generációs (polgári és politikai), illetve a második generációs (szociális és gazdasági) jogok között? Meg lehet mondani, hogy melyek a fontosabbak?
- Van szükségünk további jogokra? Létezhetnek harmadik generációs jogok is?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A gyakorlatot úgy is levezethetjük, hogy a mozgásos részt viszonylag gyorsan lebonyolítjuk, közben kevés időt hagyunk a vitára, utána pedig kiválasztunk 2-3 állítást, és ezeket részletesebben megbeszéljük a teljes csoporttal. Érdekes azonban néhány ponton megállítani a gyakorlatot, hogy a résztvevők kifejthessenek egy-egy véleményt, és átgondolhassák, hogy hol helyezkednek el a többiekhez képest.

Ez a gyakorlat az összes emberi joggal foglalkozik, de különösen a szociális és gazdasági jogokkal; például a munkához és a szabadidőhöz való joggal, az egészségügyi ellátáshoz, illetve az alapvető emberi igényeknek megfelelő életszínvonalhoz való joggal.

A segédletben szereplő állítások a polgári és politikai jogok, illetve a szociális és gazdasági jogok közötti különbségekkel és azok fontosságával kapcsolatos vitás pontokra próbálnak rávilágítani. A gyakorlat elején ebbe nem érdemes nagyon részletesen belemenni, mert a beszélgetés során úgyszólván sok szempont fölmerül majd.

Két szempontot azonban érdemes talán már a bevezetésben felhozni. Először is fontos felvázolni a két jogcsoport közötti különbséget. A polgári és politikai jogok – ilyen például a tisztességes tárgyaláshoz, a szavazáshoz vagy a szólásszabadsághoz való jog – az állammal szemben politikai és polgári kérdésekben támasztott erkölcsi követeléseken alapulnak. A szociális és gazdasági jogok pedig értelemszerűen az állammal szemben különböző szociális és gazdasági kérdések – például a hajléktalanság, a nem megfelelő orvosi ellátás vagy a szegénység – kapcsán támasztott erkölcsi követelésekhez kötődnek.

A másik szempont, hogy egyesek szerint a jogok két csoportja között alapvető különbségek vannak. Ők azt állítják, hogy a szociális és gazdasági jogok kevésbé fontosak, és/vagy nehezebb őket biztosítani, mint a polgári és politikai jogokat.

Az ötletelés során odaadhatjuk a résztvevőknek az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának egyszerűsített változatát (kimásolhatjuk a 600. oldalról), hogy felfrissítsék az emlékezetüket; vagy mi magunk olvashatunk föl belőle néhány pontot, és megkérhetjük a résztvevőket, hogy helyezték el a kapcsolódó jogokat a megfelelő kategóriákba. Általában a 16., valamint a 22-29. cikket szokták a szociális és gazdasági jogok közé sorolni.

Variációk

Kitalálhatunk és használhatunk más állításokat; vagy megkérhetjük a résztvevőket, hogy maguk írjanak ilyeneket.

Javaslatok a folytatáshoz

Formális vitát, ún. disputát is szervezhetünk valamelyik témában. Ez esetben kérjük meg a leendő vitapartnereket, hogy előre készüljenek fel érvekkel. A vitára meghívhatunk más fiatalokat vagy akár a nagyközönséget is. A disputa közönsége a vita elején és a végén is, miután meghallgatta a két oldal érveit, szavaz a kérdésben.

Az emberi jogok megismerése fontos lépés, de ahhoz, hogy meg is védjük őket, elengedhetetlen az aktív állampolgári részvétel. Ennek kapcsán kipróbálhatjuk a Vitassuk meg! című gyakorlatot (356. oldal). Ez azzal foglalkozik, hogy a demokratikus társadalomban az eltérő véleményeket valló emberek hogyan próbálhatják meggyőzni egymást – úgy, hogy közben tiszteletben tartják társaikat.

Az emberi jogokkal kapcsolatban nagyon fontos tudatában lenni a megfelelő szóhasználatnak és annak, mely kifejezések mit közvetítenek. Nem mindegy, hogy azt mondjuk, „meleg”, vagy azt, hogy „homoszexuális”; azt, hogy „nyomorék”, „sérült”, vagy azt, hogy „fogyatékos-sággal élő”. A hétköznapi beszéd és a politikai korrektség témáját megvizsgálhatjuk a Képzők könyvében³⁴ található Fehér jövő című gyakorlat segítségével.

Javaslatok a cselekvésre

Lépünk kapcsolatba egy olyan helyi szervezettel, amely az emberi jogokkal vagy szociális segítségnyújtással foglalkozik, és kérdezzük meg, hogyan segíthetjük a munkájukat.

További információk

A Kompas 4. fejezetében bővebb információk találhatóak az emberi jogok generációiról, ezen belül a harmadik generációs jogokról is.

Segédlet

Állítások

- Fontosabb, hogy tető legyen a fejünk fölött, tudjunk mit enni, és meglegyen mindenünk, ami a létfenntartáshoz szükséges, mint hogy elmondhassunk a véleményünket.
- A munka nem jog, hanem kötelesség.
- Az állam alapvető feladata gondoskodni arról, hogy az állampolgárainak legyen mit ennie.
- A pihenéshez és szabadidőhöz való jog olyan luxus, amit csak a gazdagok engedhetnek meg maguknak.
- Nem az államnak kell gondoskodnia arról, hogy az emberek ne éhezzenek, hanem maguknak az embereknek!
- A nemzetközi közösségnek semmi köze ahhoz, hogyan bánunk a munkásainkkal.
- A szegény országoknak először arra kellene törekedniük, hogy minden embernek legyen mit enni és inni, az állampolgáraik polgári és politikai jogaival ráérnek azután foglalkozni.
- A szélsőséges gazdasági egyenlőtlenségek sértik az alapvető jogokat.
- A szociális és gazdasági jogok csak eszmények, egy ideális jövő elemei, de a világ még nem áll készen arra, hogy biztosítsa őket.
- Nincs értelme a jogoknak, ha nem tudjuk biztosítani a megvalósulásukat.
- Egyes jogok fontosabbak, mint mások.
- Egyes emberek természetből fogva több joggal rendelkeznek, mint mások.
- Vannak, akik maguk választották a hajléktalanságot.
- A gazdagok boldogabbak, mint a szegények.
- A szegénységet lehetetlen teljesen megszüntetni.
- A jogaink nem születésünknél fogva járnak nekünk, hanem megszerezzük őket

Hősnők és hősök

Neked ki a női hősed?

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Társadalmi nem • Diszkrimináció és intolerancia • Állampolgárság és részvétel
Nehézségi szint	2
Csoportlétszám	Tetszőleges (5–7 fős kiscsoportok)
Szükséges idő	60 perc
A gyakorlatról	<p>Ebben a gyakorlatban a résztvevők egyéni, kiscsoportos és nagycsoportos munka keretében ötletelnek és vitáznak az alábbi kérdésekről:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mit szimbolizálnak a hősök és hősnők, és mi a szerepük a szocializációban és a kultúrában; • a nemi sztereotípiák történelmi és kulturális gyökerei, szerepük a mindennapi életünkben.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • Az egyenlőséghez való jog • A hátrányos megkülönböztetés tilalma • A vélemény és a kifejezés szabadsága
Célok:	<ul style="list-style-type: none"> • Annak a kérdésnek a megvizsgálása, hogy ugyanazt a történelmi eseményt miért értelmezzük többféleképpen • A kritikai elemzéshez szükséges készségek fejlesztése • A kíváncsiság, a nyitottság és az igazságérzet erősítése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Papír és tollak (lehetőség szerint résztvevőnként egy kék és egy piros toll) • Flipchart-papír és filcek

A gyakorlat menete

1. Adjunk a résztvevőknek öt percet arra, hogy átgondolják: kik azok a (történelmi vagy ma is élő) nemzeti hősök és hősnők, akiket ők a legnagyobbra tartanak.
2. Osszuk ki a papírokat és a tollakat. A résztvevők két oszlopot rajzoljanak a papírukra: az elsőbe (piros tollal) három-négy női hős nevét írják, és fejték ki röviden, kik ők és mit tettek a hazájukért. Ez alá írják le pár szóval mindazt, ami szerintük a női hősoket általában jellemzi.
3. A második oszlopba (kék tollal) ugyanezt tegyék meg három-négy férfi hőssel kapcsolatban.
4. A résztvevők most 5–7 fős kiscsoportokban beszéljék meg, hogy ki milyen hősoket és hősnőket választott. A csoportok próbáljanak meg konszenzusos döntéssel kiválasztani négy nőt és négy férfit, akik szerintük a legfontosabb hősoek.
5. Ezután térjünk vissza a nagycsoportba, és írjuk fel a táblára a csoportok által kiválasztott női és férfi hősoket, ugyanúgy két oszlopba, mint korábban. Alulra írjuk fel azokat a tulajdonságokat, tetteket, amelyek a résztvevők szerint a hősnőket és hősoket jellemzik.
6. Vitassuk meg az összegyűjtött jellemzőket, majd beszélgessük arról, hogy mennyire szolgálnak példaképként, mintaként az ilyen hősnők és hősoek, illetve mennyire tükrözik a nemi sztereotípiákat. Ezután lépjünk tovább a feldolgozás és értékelés szakaszra.

Társadalmi nem

Diszkrimináció és intolerancia

Állampolgárság és részvétel

2. szint

Tetszőleges (kiscsoportok 5-7)

60 perc

JELES NAP

Július 18.
Nelson Mandela
nemzetközi nap

Feldolgozás és értékelés

Először beszéljük át, mi történt a gyakorlat során, és azt, mit tudtak meg a résztvevők a férfi és női hősekről. Ezután beszéljünk a sztereotípiákról és arról, hogyan befolyásolják az ilyen sztereotípiák azt, ahogyan érzékeljük, látjuk a világot, és ahogyan cselekszünk.

- Milyen típusú emberekből lesznek hősnők és hősök? (Átlagos, hétköznapi emberekből? Királyokból?) Mit tettek ezek a hősnők és hősök? (Harcoltak? Verset írtak?) Honnan halottak róluk?
- A két oszlopban szereplő jellemzőket tekintve milyen hasonlóságokat és milyen különbségeket láttok?
- Milyen értékeket képviselnek a hősnők és a hősök? Ezek az értékek ugyanazok mindkét nemnél, vagy különböznek?
- Mit jelent számotokra az a szó, hogy „sztereotípiá”? Mennyi igazság van a sztereotípiákban? A sztereotípiák mindig negatívak?
- Élnek-e általános sztereotípiák és elvárások bennetek, illetve a társadalomban a nőkkel és a férfiakkal kapcsolatban?
- Korlátoznak-e benneteket ezek az elvárások? Ha igen, hogyan?
- Az összegyűjtött jellemzők között vannak-e olyanok, amelyeket egyesek nemzeti jellemvonásoknak tartanak?
- A társadalmi és kulturális korlátok vajon mennyire fakadnak a sztereotip gondolkodásból?
- A nemi sztereotípiák milyen módon korlátozzák az emberi jogokat?
- Milyen emberi jogi dokumentumok és azoknak mely cikkei tiltják a nemi alapú diszkriminációt?
- A sztereotip elvárások gyakran korlátozzák a férfiak és nők lehetőségeit és az életben hozott döntéseit, választásait. A nemekkel összefüggésben ti milyen korlátokkal találkoztok már otthon, az iskolában vagy a munkahelyen?
- Mit lehet tenni ezeknek a korlátoknak a leküzdéséért? Tudtok mondani olyan stratégiákat, amelyek segítségével el lehet szakadni a férfiassággal és nőiességgel kapcsolatos kulturális normáktól és értékektől?

Példa – ilyen listát állítottak össze ukrán résztvevők a 2. lépésben

Hősnők	Hősök
Olga fejedelemszony, az első keresztény a Kijevi Ruszban	Vlagyimir herceg, Kijevi Rusz (Ukrajna régi neve), megkeresztelték
Rokszolána, fiatal lányként elrabolták a törökök. A szultán háremében élt, jelentős politikai befolyással rendelkezett.	Mazepa hadvezér, függetlenségért harcolt
Leszja Ukrajinka költőnő, az ukrán identitásról és a női emancipációról írt	Sevcsenko, költő, a szabadságot éltette
• erős, ravasz, lány, nőies, befolyásos, szép	• erős, befolyásos, hősiesség, bátor, kitartó, makacs

Tanácsok a csoportsegítőnek

A „hős” és a „hősnő” fogalmát a különböző társadalmakban, kultúrákban különféleképpen értelmezhetik. Fontos ezt szem előtt tartani, és alaposan végiggondolni, hogyan vezetjük be ezeket a fogalmakat; érdemes lehet hangsúlyozni, hogy a hősök – legyen szó nőkről vagy férfiakról – szerepmockokat személyesítenek meg.

A gyakorlat 5. pontjánál a kiscsoportok minden javaslatát írjuk fel a táblára – azt is, ha valaki a „nőies” vagy „férfias” jelzőket javasolja. Ezekre visszatérhetünk a feldolgozási szakaszban, amikor ezeknek a szavaknak a jelentésével foglalkozunk.

Célcsoporttól és az adott környezettől függően lehet, hogy segít a résztvevőknek összekapcsolni a témát az emberi jogokkal, ha rákérdezzük, milyen emberi jogi hősnőket és hősöket ismernek (jogvédőket / aktivistákat / olyan embereket, akik véleményük szerint megváltoztatták az ország sorsát vagy a világ menetét). Ezután beszélgethetünk az emberi jogok fejlődéséről, hatásokról a helyi, regionális törvényekre és nemzetközi szabályokra, illetve az ezzel kapcsolatos dilemmákról.

Ez a gyakorlat különösen jól alkalmazható nemzetközi csoportoknál, mert így a kulturális elemek hangsúlyosabbá válnak. Hozzunk létre vegyes nemzetiségű csoportokat, és hívjuk fel a figyelmet, hogy a résztvevők akár jelenlegi, akár származási országukból is említhetnek női és férfi hősöket.

Variációk

Fiatalabb résztvevők esetén érdemes másfajta hősökkel dolgozni, például film- vagy képregényszereplőkkel, popzenészekkel, filmsztárokkal vagy sportolókkal. Kezdhethetjük a gyakorlatot úgy is, hogy elolvassuk velük egy képregényt, aztán összegyűjtjük a szereplők tulajdonságait. Vagy esetleg kitehetjük sportolók vagy popsztárok képeit, és megkérhetjük a résztvevőket, hogy csináljanak szövegbuborékokat, és írjanak bele valamit, vagy rajzban egészítsék ki a képeket. Ha teljesen általánosan tesszük fel azt a kérdést, hogy „kik a te hőseid?“, érdekes eredményekre juthatunk, amelyekből izgalmas beszélgetés kerekedhet. Előfordulhat például, hogy valaki a saját szüleit, Jurij Gagarint, Hello Kittyt, Nelson Mandelát vagy Beethovent említi!

Azt is megtehetjük, hogy megkérjük a résztvevőket, hogy válasszanak két embert, akikre felnéznek, akiket nagyra tartanak, de azt nem mondjuk, hogy egyikük férfi, a másik pedig nő legyen. A feldolgozás során számolják össze, hogy miből van több: férfiakból vagy nőkből, és kérdezzük meg, hogy a résztvevők szerint van-e ennek jelentősége.

Javaslatok a folytatáshoz

Ha a csoport szívesen foglalkozna emberi jogi hősökkel, megcsinálhatjuk az Emberi jogi harcok című gyakorlatot (172. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

A résztvevőkkel tegyünk személyes fogadalmat, hogy tudatosabban figyelünk mindennapi életünkben a sztereotípiákra, különösen azokra, amelyek előítéletekhez vezetnek – akár mások részéről tapasztalunk ilyesmit, akár (önkéntelenül!) saját magunk részéről.

Keressünk információkat olyan kevésbé ismert nőkről, akik sokat tettek a hazáért (vagy ha nemzetközi közegben dolgozunk, a világért). Szervezzünk kiállítást az iskolában vagy az ifjúsági klubban. Cikket is írhatunk róluk a helyi újságba, vagy készíthetünk egy rövid videót, és feltehetjük az internetre.

Szervezzünk ünnepséget a nemzetközi nőnapra.

Csatlakozzunk olyan helyi, nemzeti vagy nemzetközi szintű kampányokhoz, amelyek a női jogokhoz kapcsolódnak, például egyenlő munkáért egyenlő bért követelnek, felhívják a figyelmet az emberkereskedelem problémájára vagy azért küzdenek, hogy világszerte minden gyerek egyenlően hozzáférjen az oktatáshoz.

További információk

A sztereotípiát olyan leegyszerűsített, általánosító és gyakran tudattalan feltételezés emberekkel vagy fogalmakkal kapcsolatban, amely előítéletekhez és diszkriminációhoz vezethet. Lényege, hogy egy olyan tulajdonságot, amely a csoport egyes tagjaira igaz, kiterjesztjük a csoport összes tagjára. Például az olaszok imádják az operát, az oroszok odavannak a balettért, vagy a sötét bőrű emberek mind Afrikából jönnek. Amikor bizonyos szerepeket nőkre vagy férfiakra osztanak, vagy elvárásokat támasztanak azzal kapcsolatban, hogy a nemük alapján hogyan kellene viselkedniük, azt nemi sztereotipizálásnak hívjuk.

Nem mindenki van tisztában a biológiai és társadalmi nem közötti különbséggel. A biológiai nem a férfiak és nők közötti testi különbségekre utal; ezek az egész világon azonosak és nem változnak³⁵. A társadalmi nem (idegen szóval: gender) azokra a jellemzőkre utal, amelyeket férfiak és nők a szocializációjuk során, az adott közösség normái szerint tanulnak vagy sajátítanak el.

Vagyis a társadalmi nem olyan társadalmilag meghatározott jellemzők, szerepek, tevékenységek, feladatok és szükségletek összessége, amelyeket egy adott társadalom és/vagy annak egy konkrét kisebb csoportja egy adott időben a férfiakkal (férfiasság), illetve a nőkkel (nőiesség) kapcsol össze.

Forrás:

Az ENSZ fejlesztési programja,
Gender in Development
Programme, Learning and
Information Pack, Gender
Mainstreaming Programme
and Project Entry
Points. 2001. január

Idővonal

„A történelem mindent elárul, a jövőt is.”

Lamartine

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Emberi jogok általában • Emlékezet • Vallás és meggyőződés
Nehézségi szint	3
Csoportlétszám	Tetszőleges
Szükséges idő	Legalább 60 perc
A gyakorlatról	A résztvevők közösen idővonalat készítenek, amelyen bejelölik az emberi jogok fejlődésében fontos szerepet játszó eseményeket i.e. 2000-től napjainkig, illetve megpróbálják elképzelni a jövőt. Ez a módszer bármilyen csoport történelmének áttekintéséhez használható.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • Az oktatáshoz és az emberi jogi neveléshez való jog • Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog • A vallás és meggyőződés szabadsága
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • Az emberi jogok történelmével kapcsolatos ismeretek bővítése • Kommunikációs készségek és a kritikai gondolkodáshoz szükséges készségek fejlesztése • Az emberi jogok iránti érdeklődés és a védelmük iránti elkötelezettség erősítése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Egy tekercs széles maszkoló szalag • 10–12 m hosszú fal • Öntapadós (post-it) jegyzetömbök 3 színben • Flipchart és színes filctollak
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Olvassuk el az emberi jogok kialakulásának és fejlődésének történetéről szóló áttekintést a 4. fejezet 395-400. oldalán. • A maszkoló szalag segítségével ragasszunk egy hosszú csíkot szemmagasságban a falra. A bal oldali végétől kb. 50 cm-re írjuk rá: „i.e. 2000”, a jobb oldali végétől 50 cm-re pedig az aktuális évszámot. Ezen kívül jelöljünk be a szalagon még három dátumot: i.e. 1000, 0 és i.sz. 1000. • 4 öntapadós jegyzetlapra írjuk fel az alábbiakat: „egyiptomi és kínai civilizáció”, „az asszír, babiloni és minószi civilizációk virágkora”, „Róma nagyhatalom” és „Nyugat-Európában királyságok, keleten pedig a bizánci birodalom”.

A gyakorlat menete

1. Mutassuk meg a résztvevőknek az idővonalat. Mondjuk el, hogy körülbelül 4000 évvel ezelőtt (i.e. 2000-ben) virágzott az első egyiptomi és kínai civilizációk, i.e. 1000 körülre tehető az asszír, babiloni és minószi civilizáció fénykora, időszámításunk kezdetekor Róma nagyhatalomnak számított, és i.sz. 1000 tájékán Nyugat-Európában számos királyság volt, keleten pedig a Bizánci Birodalom volt a leghatalmasabb. Jelöljük be az aktuális dátumot is.
2. Ismertessük a feladatot: el kell helyezni az idővonalon az emberi jogokhoz kapcsolódó eseményeket. Ilyen lehet például törvények megalkotóinak vagy az igazságosságot hirdető vagy azért küzdő embereknek a születési vagy halálzási éve, olyan események dátuma, amelyek változást idéztek elő az emberek jogokkal kapcsolatos felfogásában és új kezde-

Emberi jogok általában

Emlékezet

Vallás és meggyőződés

3. szint

Tetszőleges

60+ perc

ményezésekhez vezettek, illetve az emberi jogokat lefektető jogszabályok és egyezmények megalkotásának időpontja.

3. Minden résztvevőnek adjunk 3 öntapadós lapot, minden színből egyet-egyed. Mondjuk el, hogy az egyes színek más-más kategóriákat jelentenek: pl. a kékre az emberi jogi szempontból lényeges események kerüljenek, a sárgára fontos emberek vagy intézmények neve, a zöldre pedig fontos dokumentumok és jogszabályok címe. Mindezt a flipchartra is írjuk fel, hogy ne felejtsek el.
4. Mondjuk el, hogy az események lehetnek helyi, regionális, országos vagy nemzetközi események is. A résztvevők először dolgozzanak egyedül; próbáljanak írni legalább egy eseményt, egy eseményt és egy jogszabályt vagy egyezményt. Ezeket a vonatkozó dátummal együtt írják fel a megfelelő színű öntapadós lapokra, és helyezzék el az idővonalon.
5. A cél az, hogy minden résztvevő tegyen fel az idővonalra legalább három lapot, a csoport pedig összegyűjtsön annyi példát, amennyit csak tud. Ha a résztvevők látják, hogy az általuk kigondolt esemény már szerepel az idővonalon, próbáljanak másikat kitalálni. Ha valaki nagyon megszorul, segítséget kérhet a többiektől, vagy keresgélhet az interneten is.
6. Biztassuk a résztvevőket, hogy merítsenek ihletet a többiek ötleteiből. Ha valaki szeretne háromnál több lapot feltenni, annak sincs akadálya.
7. Amikor kezd alábbhagyni a lelkesedés, kérjük meg a résztvevőket, hogy jöjjenek mind az idővonalhoz, majd nézzük végig közösen a feltett eseményeket. Kérjük meg a csoport tagjait, hogy röviden fejték ki, mit írtak és miért.
8. Mondjuk el, hogy most nem folytatjuk tovább ezt a gyakorlatot, és kérjük meg a résztvevőket, hogy a következő foglalkozásra hozzanak magukkal további példákat. A gyakorlat áttekintésére és a teljes körű feldolgozásra a következő alkalommal kerül sor.

Feldolgozás és értékelés

- Könnyű volt eseményeket, neveket, címeket találni az idővonalhoz? Mik bizonyultak jó információforrásnak?
- Mi volt számotokra a legérdekesebb, legmeglepőbb és legmegdöbbentőbb tény? Miért?
- Mik voltak az emberi jogok fejlődésének fő mozgatórugói a történelem során?
- Fontos-e tisztában lennünk az emberi jogok történetével? Miért?
- Milyen új jogokra lesz még szükségünk a jövőben?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Ha van valaki a csoportban, akit kimondottan érdekel a történelem, kérjük meg, hogy ellenőrizze az idővonalon a dátumokat.

Ne feledkezzünk meg arról, hogy a világon több mint 40 féle naptár használatos; létezik egyebek között kínai, iszlám, hindu, héber, perzsa és buddhista kalendárium is. A dátumok ezért megtévesztőek lehetnek: például ami a keresztény naptárban a 2010. év, az az iszlám naptár szerint 1431. Figyeljünk tehát az ebből adódó lehetséges félreértésekre, és ragadjuk meg a lehetőséget, hogy utaljunk az interkulturális vonatkozásokra.

Variációk

Írjuk fel öntapadós cédulákra a További információk címsor alatt szereplő dátumokat és eseményeket, és játsszunk egyet: olvassuk fel egyenként a cédulákról a neveket, eseményeket vagy címeket, a résztvevők pedig próbálják meg kitalálni a helyes dátumot. Ezt követően helyezzük el a lapokat az idővonalon, hogy ezek a „mértékökök” inspirálják a csoportot.

Kérjük meg a résztvevőket, hogy keressenek olyan idézeteket híres emberektől, olyan zenéket, irodalmi és képzőművészeti alkotásokat, sporteseményeket, amelyek kapcsolódnak az emberi jogokhoz vagy azokat hirdetik, és ezeket is helyezzük el az idővonalon.

A gyakorlat elvégezhető kötetlen időben is (például egy képzés vagy az iskolai órák szünetében). Így az idővonalra bármikor fel lehet tenni újabb és újabb „mérőköveket”.

Ez a módszer nagyon jó arra, hogy vitát indítsunk az emlékezetéről, valamely nép történelméről. A felkészüléshez tájékozódhatnak az internetről.

Javaslatok a folytatásra

Az idővonalon megjelölt események ürügyével, például valamilyen évforduló kapcsán szervezzünk más csoportokkal együtt közös emberi jogi programot.

Ha a csoport szeretne többet megtudni korunk emberi jogi harcásairól, elvégezhetjük az Emberi jogi harcok című gyakorlatot (172. oldal).

Ha a résztvevőket érdekli, hogy a különböző nézetek, meggyőződések, hiedelmek hogyan változnak és fejlődnek az idők során, érdemes lehet kipróbálni a Változnak az idők című gyakorlatot (341. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

Egészítsük ki idővonalunkat fényképekkel vagy rajzokkal, és állítsuk ki valamilyen rendezvény keretében. Vagy rajzoljuk fel az idővonalat egy nyilvános rendezvényen, és vonjuk be a jelenlévőket is a „mérőkövek” gyűjtésébe.

További információk

Az emberi jogok történetéhez kapcsolódó események vázlatos összefoglalása:

i.e. 1760 – Hammurabi babiloni király megalkotja „Hammurabi törvénykönyvét”. (A kőoszlopra vésett törvénygyűjteményben kijelenti: „előmozdítom, hogy igazságosság uralkodjon a királyságban, ... , és a nép javát szolgálom”.)

(kb.) i.e. 1440 – Izráel népe megkapja a Tórát, benne a tízparancsolattal. A Tóra azt is részletesen leírja, hogy milyen büntetés vár azokra, akik a mózesi törvényeket – például a „Ne ölj!” parancsot – megszegik.

i.e. 528– 486 – Buddha Indiában az erkölcsösséget, az élet tiszteletét, az erőszakmentességet és a helyes viselkedést hirdeti.

26–33 – Jézus az erkölcsösséget, a toleranciát, az igazságosságot, a megbocsátást és a szeretetet hirdeti.

613–632 – Mohamed próféta az egyenlőséget, az igazságosságot és az együttérzést Koránban rögzített elveit hirdeti.

930 – Izlandon megalakul az Alþingi, a világ legrégebbi parlamenti intézménye.

1215 – Angliában aláírják a Magna Chartát, amely korlátozza a király hatalmát, és kimondja, hogy szabad embert csak a vele azonos állásúak által hozott törvényes ítélet alapján lehet jogaitól megfosztani.

1789 – A francia Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata. (Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés elfogadja a szabadsághoz, az egyenlőséghez, a tulajdonhoz, a biztonsághoz és az elnyomással szemben való ellenálláshoz való jogot szavatoló nyilatkozatot.)

1791 – Az Amerikai Egyesült Államok Jognyilatkozata. (Az Egyesült Államok Kongresszusa elfogadja az USA Alkotmányának első tíz módosítását, az úgynevezett Jognyilatkozatot (Bill of Rights), amely rögzíti többek között az esküdtszéki eljáráshoz való jogot, a szólásszabadságot, a sajtószabadságot, a vallásszabadságot és a békés gyülekezéshez való jogot.)

JELES NAP

augusztus 23.
A rabszolga-kereskedelemtől és annak eltörléséről való megemlékezés nemzetközi napja

- 1807** – Az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok is törvényt fog el, mely tiltja a rabszolgák behozatalát.
- 1859** – Solferinói ütközet, amelynek hatására Henry Dunant később megalapítja a Nemzetközi Vöröskeresztet, és létrejön az első (a nemzetközi humanitárius jogról szóló) Genfi Egyezmény.
- 1863** – Létrejön a Nemzetközi Vöröskereszt.
- 1864** – A Genfi Egyezmény elfogadása.
- 1899** – Az Első Hágai Egyezmény aláírása. (A Genfi Egyezményekkel együtt a Hágai Egyezmények alkotják a nemzetközi humanitárius jog alapját.)
- 1893** – Új-Zélandon a nők (a világon elsőként) szavazati jogot kapnak.
- 1945** – Véget ér a II. világháború.
- 1945** – Létrejön az Egyesült Nemzetek Szervezete. („... hitet teszünk az alapvető emberi jogok, az emberi személyiség méltósága és értéke [...] mellett ..”)
- 1948** – Az ENSZ elfogadja az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát.
- 1950** – Az Európa Tanács elfogadja az Emberi Jogok Európai Egyezményét.
- 1961** – Létrejön az Amnesty International – hét évnyi szabadságvesztésre ítélt két portugál egyetemista kiszabadításáért indított kampány folyamánként (azért ítélték el őket, mert koccintottak a szabadságra).
- 1965** – Nemzetközi egyezmény a faji megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről (hatályba lépés: 1969).
- 1966** – A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (hatályba lépés: 1976).
- 1969** – Amerikai Emberi Jogi Egyezmény (hatályos 1978 óta).
- 1976** – Sowetói lázadás, a dél-afrikai felszabadítási harc fordulópontja.
- 1979** – Egyezmény a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről (hatályba lépés: 1981).
- 1981** – A Népek Jogainak Afrikai Chartája (elfogadta az Afrikai Egységszervezet, jelenlegi nevén Afrikai Unió).
- 1984** – A kínzás elleni ENSZ egyezmény (hatályba lépés: 1987).
- 1989** – Egyezmény a gyermek jogairól (hatályba lépés: 1990; ez a legszélesebb körben ratifikált emberi jogi szerződés, csak az Amerikai Egyesült Államok nem ratifikálta).
- 1990** – Az Iszlám Emberi Jogok Kairói Nyilatkozata.
- 1990** – A migráns munkavállalók és családtagjaik jogainak védelméről szóló nemzetközi egyezmény (hatályba lépés: 2003).
- 1992** – az ENSZ Környezet és Fejlődés Konferenciája; és ennek eredménye, a Riói Nyilatkozat.
- 2007** – A Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény (az ENSZ történelmében ezt az egyezményt írták alá a legtöbben mindjárt az első napon. Hatályba lépés: 2008. május).

Jövőink

„A haladás próbája nem az, ha azokat gyarapítjuk, akiknek sok van, hanem az, ha azok számára nyújtunk eleget, akiknek nincs.”

Franklin D. Roosevelt

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Gyermekek • Környezet • Egészség
Nehézségi szint	2
Csoportlétszám	Legalább 6 fő (3-4 fős kiscsoportok)
Szükséges idő	60 perc
A gyakorlatról	<p>Ebben a gyakorlatban a résztvevők a saját generációjuk jövőjével kapcsolatos reményeiket és aggodalmaikat gondolják végig, rajzolják le és beszélik meg, többek között az alábbiak mentén:</p> <ul style="list-style-type: none"> • a jövő nemzedékeket érintő környezeti kérdések, • mennyire felelnek meg a helyi fejlesztési programok a lakosság igényeinek, • a fejlődés mozgatórugói.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • A vélemény szabadsága és az információhoz való hozzáférés joga • A gyermek joga, hogy elmondhassa a véleményét az őt érintő kérdésekről, és azt figyelembe vegyék • A megfelelő életszínvonalhoz való jog
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • A jogok és kötelezettségek, valamint a közösségek működésének jobb megértése • A nyílt vitához, a csapatmunkához és a jövőkép kialakításához szükséges készségek fejlesztése • A fiatalok érdeklődésének felkeltése és hitének megerősítése abban, hogy a jövő az ő kezükben van, és számít, amit tesznek
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Papír a tervezgetéshez, vázlatok készítéséhez • Nagyméretű papírlapok a végleges tervekhez • Festék, ecsetek, ceruzák, tollak és filctollak • Kollázshoz szükséges anyagok, például színes papír, képes magazinok, faágak, rizs, bab, száraz falevelek, kagylóhéjak, szívószálak • Olló • Folyékony ragasztó és ragasztószalag • Fényképek arról, hogyan nézett ki a környék, a város tíz-húsz évvel korábban (opcionális) • Régebbi és aktuális térkép lakóhelyünkről (opcionális)

A gyakorlat menete

1. Bevezetőként mondjunk pár szót az idő múlásával bekövetkező változásokról. Kérjük meg a csoportot, emlékezzenek vissza arra, hogyan nézett ki az otthonuk, a környékbeli utcák akkoriban, amikor még fiatalabbak voltak, és mennyit változott azóta. Felújították-e az iskolában (vagy ahol a foglalkozást tartjuk) a termeket, kicserélték-e a bútorokat? Vannak-e új házak, létesítmények a környéken, például bevásárlóközpontok, lakótelepek, játszóterek vagy kerékpárutak?

Gyermekek

Környezet

Egészség

2. szint

6+
(kiscsoportok
3-4)

60 perc

2. Kérjük meg a résztvevőket, gondolják végig, miért változtak meg mindezek a dolgok, és ki döntött arról, mit kell felújítani és hogyan. Épültek-e például megfizethető árú lakások a környékbeliek számára, vagy inkább befektetési célú beruházások, például luxus lakó- és nyaralóingatlanok valósultak meg?
3. Röviden beszéljünk meg egy-két példát: kinek és milyen előnye származott a fejlesztésekből? Mit tettek volna a résztvevők, ha ők lettek volna a döntéshozók helyében?
4. Ezután kapcsoljuk össze a mások életére kiható döntések és az emberi jogok kérdését. Egyetértenek-e azzal, hogy az emberi jogok hasznos keretet nyújtanak a döntéshozatalhoz? Fontosabbak lesznek a jövőben a döntéshozók számára az emberi jogok vagy sem? Miért?
5. Mondjuk el a csoportnak, hogy eljött az ő idejük! Itt az alkalom, hogy elkezdjenek a jövőre gondolni – és hatást gyakorolni.
6. Bontsuk a résztvevőket 3-4 fős csoportokra.
7. Osszunk ki tollat és papírt, hogy vázlatokat készítsenek, milyen lenne a számukra ideális lakóhely, város. Szabad kezet kapnak, csak a képzeletük szabhat határt.
8. Amikor a vázlatok, javaslatok alapján egyezsége jutottak, a tervet rajzolják meg egy nagy papírlapon, majd festék és kollázsanyagok felhasználásával készítsék el a végleges változatot.
9. Amikor elkészültek a csoportok, mutassák be a terveiket, mondják el, honnan eredtek az ötleteik, és hogyan fejlesztették tovább azokat. Hagyjunk minden bemutató után időt rövid kérdéseknek és válaszoknak, de az általános vitát halasszuk a feldolgozás idejére.

Feldolgozás és elemzés

Először beszéljük meg, hogy az egyes csoportok tagjai hogyan dolgoztak együtt, majd térjünk rá arra, hogy az elkészült tervek megfelelnek-e az emberek egészséges lakókörnyezettel kapcsolatos igényeinek.

- Mindenki úgy érezte, hogy részt tud venni a munkában, és hozzá tud járulni valamivel? Hogyan használták ki az egyes csoportok a tagjaik erősségeit és tehetségét?
- Milyen érzés volt visszajelzést kapni a terveitekről?
- Milyen érzés volt visszajelzést adni mások terveiről?
- Hajlandók lennétek egyes elképzeléseitekkel kapcsolatban kompromisszumokra, ha most egyetlen közös tervet kellene készítenetek, olyat, amelyik az osztály vagy csoport minden tagjának igényeit és vágyait kielégíti?
- Figyelembe vettétek-e tervezéskor a környezetvédelmi szempontokat, például törekedtetek-e a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésére, megújuló és fenntartható erőforrások igénybevételére és az újrahasznosításra?
- Élveztétek-e azt, hogy saját „jövőtök építései” lehettek? Hisztetek abban, hogy elképzeléseitek valamikor megvalósulhatnak? Miért? Miért nem?
- Mit gondoltok, a felnőttek hajlandók lennének megvitatni a terveiteket? Miért? Miért nem?
- Mi volt a legnagyobb meglepetés a tervekben?
- Állampolgárként milyen jogaitok lesznek a jövőben?
- Állampolgárként milyen kötelezettségeitek lesznek a jövőben?
- Van-e beleszólásotok az iskolában (klubban vagy közösségben) a titeket közvetlenül érintő fejlesztésekbe, illetve általában abba, milyen fejlesztések történnek? Milyen jogokra hivatkozhattok, mely jogszabályok biztosítják számotokra azt a jogot, hogy részt vehesetek a döntéshozatali folyamatokban?
- Általában milyen lehetőségei vannak a fiataloknak az életüket és jövőjüket formáló demokratikus folyamatok befolyásolására?
- Milyen helyi szolgáltatásokra van szükség ahhoz, hogy mindenki számára biztosított legyen az egészséghez, pihenéshez, szabadidőhöz és kulturális élethez való jog?

Tanácsok a csoportsegítőknak

A gyakorlat címe: Jövőink. A többes szám azt hivatott hangsúlyozni, hogy a jövő nem előre eldöntött; tőlünk függ, hogy hogyan alakítjuk. Tehát többféle lehetséges jövő is elképzelhető, és a fiatalokon múlik, hogy a saját elképzeléseiknek és törekvéseiknek megfelelő jövőt építsenek.

Ha hangsúlyozni szeretnénk a változás szerepét, erejét, mutathatunk régi fotókat arról, hogyan nézett ki a környék tíz vagy húsz évvel ezelőtt. Megkérhetjük őket, hogy gondoljanak csak a globális átalakulásra, például arra, hogy harminc évvel ezelőtt a világháló szinte a sci-fi világába tartozott, most viszont ott tartunk, hogy néhány év múlva már a világ összes iskolájában és könyvtárában lesz internet.

Ha a résztvevőknek elképzelésük sincs, hogyan fest majd egy város a jövőben, az alábbi kérdésekkel segíthetjük őket:

- Kik fognak ott élni? Olyanok, akik ott születtek, vagy újonnan érkezettek? Milyen korúak lesznek? Családokban élnek-e majd?
- Milyenek lesznek a mindennapjaik? Járnak-e majd bevásárolni? Hogyan fognak közlekedni?
- Milyen egészségügyi és egyéb szolgáltatásokra (pl. kórház, fogászat stb.) lesz majd szükségük?
- Milyen iskoláik lesznek majd?
- Hogyan fognak utazni?
- Milyen házakban fognak lakni?
- Milyen lesz a társasági élet majd? Mit csinálnak a szabadidejükben?
- Lesznek-e háziállataik?
- Mit fognak dolgozni?
- Milyen technikai vívmányok várhatók?
- És vajon mi lesz a környezettel? A természettel?

Variációk

A csoportok kollázs helyett háromdimenziós maketteket is készíthetnek hulladékanyagok, például kartondobozok, vécépapír-gurigák, szétnyitható képeslapok, építőkockák vagy Lego felhasználásával.

A környék általános tervének elkészítése helyett kiválaszthatnak egy használaton kívüli, üres telket is. Mérjék fel az érintett közösség különböző csoportjainak igényeit, és készítsenek az önkormányzat elé terjeszhető fejlesztési tervet. Néhány ötlet a telek hasznosítására: bevásárlóközpont, szabadidőközpont, iskola, lakóház, parkoló, zöldterület, játszótér, sportpálya, szép rózsakert, ahol a nyugdíjasok nyugodtan elüldögélhetnek, közösségi kert, vadrezervátum, vidámpark, kemping vagy uszoda. Ha ehhez kapcsolnánk valamilyen cselekvési projektet is, annak tervezésével és megvalósításával kapcsolatban információkat a 3. fejezetben találhatunk.

Javaslatok a folytatáshoz

Érdekes lehet megvizsgálni, hogyan tudna a helyi közösség alkalmazkodni az olajkitermelési csúcs (vagyis az az időpont, mely után a ma még növekvő olajkitermelés elkezd csökkenni) és az éghajlatváltozás jelentette kihívásokhoz. Az Átalakuló Városok (Transition Town) kezdeményezés keretében az emberek saját környezetük minden vonatkozását (élelem, energia, közlekedés, egészségügy, gazdaság, megélhetés, lelki tényezők stb.) megvizsgálják, majd kreatív megoldások alkalmazásával a következő 15-20 év alatt helyben megvalósítandó energiakímélő akcióprogramot (Energy Descent Action Plan) dolgoznak ki a helyi közösség döntése szerint. Az eddigi kezdeményezések között megemlíthető többek között a közösségi kertek létrehozása élelmiszer termesztése céljából; iparihulladék-csere, amelynek célja, hogy egy adott iparág hulladékát egy másik iparág nyersanyagként hasznosítsa; régi tárgyak megjavítása ahelyett, hogy kidobnák őket; helyi cserekereskedelmi rendszerek, úgynevezett kalákakörök vagy más néven szívesség-bankok létrehozása. A www.transitiontowns.org honlapon részletesebb infor-

JELES NAP

augusztus 12.
Nemzetközi
ifjúsági nap

mációkat és példákat találunk arról, mi történik ezen a téren a világ különböző részein, vagy keressünk rá az interneten a „Transition Towns” kifejezésre.

Másik lehetőség a folytatásra, ha megkérjük a résztvevőket, hogy mindenki készítsen egy személyes, illusztrációkkal és magyarázatokkal ellátott, nagyléptékű rajzos térképet a környékről, és jelöljék be a számukra fontos dolgokat: például egy graffitit, egy bizonyos útmenti fát, vagy azt az útvonalat, ahol át szoktak vágni a házak között. Ha ily módon rögzítjük valaminek a létezését, már jelezzük, hogy értékes számunkra; ez is hozzájárulhat, hogy megmentsük attól, hogy egy későbbi „fejlesztés” alkalmával tönkretegyék vagy megsemmisítsék.

Érdeemes lehet ellátogatni az angol Common Ground alapítvány honlapjára (www.commonground.org.uk), és megnézni a hasonló jellegű térképek készítését célzó „Parish Maps” projektjüket az „Archive” menüpont alatt³⁶.

Az erőforrások, a természeti és épített környezeti elemek, a főbb területhasználati módok elhelyezkedését és eloszlását felmérhetjük a közösségi terepbejárás (transect walk) módszerével is, amelyet a Világbank is alkalmaz szegénységi és társadalmi hatáselemzéseiben. Próbáljuk ki egy délután, amikor kirándulni szeretnénk! Keressünk rá a „transect walk” kifejezésre a Világbank honlapján: <http://web.worldbank.org>.

Javasolhatjuk, hogy nézzenek utána annak, hogyan történik a helyi településfejlesztési tervezés, és hogyan lehet abba beleszólni. Bátoríthatjuk a résztvevőket, hogy vegyenek részt a döntéshozatalban az iskola, a klub vagy az egyesület szintjén, például elmehetnek a diákönkormányzat üléseire, vagy indulhatnak annak választásain is.

A jövő lehetőségeinek feltárásában más gyakorlatok is segítségünkre lehetnek, például az Úton Egyenlőségföldjére című (332. oldal), amely a nemek közötti egyenlőség megvalósításának módjait vizsgálja. Ha olyan gyakorlattal folytatnánk, amelyik a fiatalok demokratikus döntéshozatalban való részvételével foglalkozik, jó választás a Mindenki hallassa a hangját! című gyakorlat (267. oldal), amelyben a fő kérdés az, hogy milyen oktatás szeretnének a résztvevők, és hogyan tudnának erre hatást gyakorolni a diákönkormányzaton keresztül. Miközben lehetséges jövőinkről álmodozunk, hozzáláthatunk egy igazságosabb társadalom megteremtéséhez. Ha a csoport szívesen körbejárna a kortárs vagy iskolai zaklatás kérdését, elvégezhetjük a Lehet másképp? című gyakorlatot (236. oldal), amely erősíti a résztvevőkben a mások iránti empátiát és tiszteletet.

Javaslatok a cselekvésre

Készítsünk kiállítást az elkészült térképekből, és hívjuk meg a helyi önkormányzat képviselőit, hogy hallgassák meg a csoport véleményét.

Szerezzük be lakóhelyünk (éves és hosszú távú) stratégiai terveit. Vitassuk meg ezeket a csoportban, majd a résztvevők kérjék ki barátaik és családtagjaik véleményét is! Írják meg a következtetéseiket blogbejegyzés formájában, vagy írjanak az ügyben a helyi újságba, illetve szervezhetünk nyilvános összejövetelt, vagy részt vehet a csoport az illetékes hatóság által szervezett lakossági fórumon.

Felvehetjük a kapcsolatot az Agenda 21 folyamatban résztvevő helyi szervezettel vagy más környezetvédelmi csoporttal, és kapcsolódjunk be a fenntartható jövőért folyó munkába.

Képjátékok

Egy kép többet mond ezer szónál, és a kamera nem hazudik – vagy mégis?

Nehézségi szint 1

Csoportlétszám Tetszőleges

Szükséges idő 30 perc

Témakörök • Emberi jogok általában

A gyakorlatról A gyakorlatban a résztvevők az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának cikkeit társítják képekhez.

Érintett jogok Az emberi jogok mindegyike

Célok

- Az emberi jogok mindennapi életben játszott szerepének tudatosítása
- Vizuális készségek, értő figyelem és kommunikációs készségek fejlesztése
- Az empátia és az emberi méltóság tiszteletének erősítése

Eszközök

- 20–30 fénykép, megszámozva
- Egy nagy asztal
- Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának cikkei a falra kifüggesztve (a rövidített verziót lemásolhatjuk a 480. oldalról)

A gyakorlat menete

1. Helyezzük el a képeket egy nagy asztalon.
2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy önállóan dolgozzanak.
3. Olvassuk fel az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának egy cikkét, és írjuk fel a táblára / flipchartra.
4. Kérjük meg a résztvevőket, hogy válasszák ki azt a fényképet, amely szerintük a legjobban jeleníti meg a cikket.
5. Kérjünk meg mindenkit, hogy egymás után mondják el, melyik képet választották, és miért.
6. Jegyezzük fel, mely képek lettek kiválasztva; írjuk fel a sorszámkat a táblára.
7. Válasszunk még 45 cikket a Nyilatkozatból, és sorban ezeket is dolgozzuk fel ugyanilyen a módon. (Válogassunk úgy, hogy legyen egy-egy példa a polgári és politikai, valamint a szociális és gazdasági jogok közül is.)

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük a gyakorlat áttekintésével, majd folytassuk annak megbeszélésével, hogy mit tanultak a résztvevők.

- Különböző képeket választottatok a különböző körökben, vagy úgy gondoltátok, egy két kép mindegyik jogot lefedti?
- Választottátok-e többen ugyanazt a képet az egyes körökben, vagy mindenkinek eltérő benyomása volt azzal kapcsolatban, hogy mi ábrázolja a legpontosabban az egyes jogokat? Mit mond ez el arról, hogy milyennek látjuk a világot?
- Nézzük végig a listát a táblán. Mely fényképeket választotta a csoport a legtöbbször? Mi miatt voltak különlegesek ezek a képek? Miért lettek ezek többször kiválasztva? Számított-e a kép mérete és színvilága, vagy az volt a fontos, ami a képen szerepel?
- Volt-e olyan kép, amelyet több különböző jog ábrázolására is kiválasztottatok?
- Van-e köztetek olyan, aki egy-egy kép kapcsán nem értett egyet mások értelmezésével?
- Voltak-e olyan képek, amelyeket egyszer sem választott ki senki? El tudjátok-e képzelni, hogy akár ezek is jelképezhetnek valamilyen emberi jogot? Melyiket?

Emberi jogok általában

1. szint

Tetszőleges

30 perc

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ne szabjunk határt annak, hogy hányszor lehet ugyanazt a képet kiválasztani. Egy körön belül többen is választhatják ugyanazt a képet, és különböző körökben is ki lehet választani ugyanazt. Így egy adott kép akár jelképezheti ugyanazt a jogot több ember számára is, vagy különböző jogokat különböző emberek számára.

A képek összeválogatásához segítségképpen olvassuk el az 1. fejezet A KompasZ gyakorlatainál alkalmazott módszerek című részét a 213. oldalon. Ebben a gyakorlatban fontos, hogy a képek sok szempontból mutassák be a világunkat: legyenek köztük egyénekről és csoportokról, különböző életkorú, kultúrájú és képességű emberekről készült képek. Legyenek vidéki és városi, ipart és mezőgazdaságot ábrázoló képek, és olyanok, amelyek különböző munkákat és szabadidős tevékenységet végző embereket ábrázolnak. A képek beszámozáskor ne próbáljunk semmilyen rendszert alkalmazni. A számozásnak csupán az a célja, hogy könnyen beazonosíthatók legyenek a képek.

Ne felejtjük el ellenőrizni, védi-e szerzői jog a képeket és fotókat, amelyeket használni szeretnénk.

A csoporton és a tagok vizuális készségein múlik, hogy mennyire kell iránymutatást adnunk a résztvevőknek a képek értelmezéséhez és elemzéséhez. Érdemes lehet egy-két kép közös elemzésével kezdeni a gyakorlatot.

Variációk

Megkérhetjük a résztvevőket arra is, hogy válasszák ki azt a képet, amely szerintük az emberi jogok fogalmát általánosságban a legjobban kifejezi. Miután mindenki választott egy képet, kérjük meg őket, hogy indokolják választásukat.

Készíthetünk másolatot Pancho rajzaiból is (ld. 5. fejezet), és megkérdezhetjük a résztvevőket, hogy szerintük melyik kép melyik emberi jogot ábrázolja.

Ha képek helyett szívesebben használnánk videókat, akkor érdemes elvégezni a Most mutasd meg! gyakorlatot, amelyben drámajátékon keresztül fedezik fel a résztvevők, mit is jelentenek számukra az emberi jogok. Javasolhatjuk a résztvevőknek, hogy vegyék fel videóra a jeleneteiket, és osszák meg a felvételeket az interneten (pl. youtube, instagram stb.).

Javaslatok a folytatáshoz

„Emberi jogi látkép” címmel indítsunk projektet a résztvevőkkel, melynek keretében a saját környezetükről készítenek fényképeket. Ha a résztvevőknek nincs saját telefonjuk/fényképezőgépük, kölcsönözzünk eszközöket számukra.

A Most nézd az én szememmel! című gyakorlatnál (275. oldal) a résztvevők emberi jogi „szemüvegen” keresztül nézve fedezik fel és fotózzák saját környezetüket.

Vizuális élmények azonban nemcsak képeken keresztül juthatnak el hozzánk, hanem a különböző helyzeteken és eseményeken keresztül is. A Tégy egy lépést előre! című gyakorlatnál (322. oldal) a diszkrimináció szemmel látható formában is megnyilvánul.

Javaslatok a cselekvésre

Rendezzünk kiállítást az „Emberi jogi látkép” projekt fényképeiből. A következő oldalakon található javaslatok alapján plakátokat is készíthetünk, amelyeket szintén bemutathatunk a kiállítás keretében.

További képjátékok

Képrészlet

Szükséges eszközök / előkészítés

- Keressünk egyszerű történeteket megjelenítő képeket. Vágjuk őket ketté olyan módon, hogy a két képrészlet külön-külön másra engedjen következtetni, mintha egyben szemlélnénk a teljes képet.
- Rakjuk a két képrészletet egy borítékba. Minden résztvevőnek jusson egy boríték.

A gyakorlat menete

1. Alkossunk párokat.
2. Minden párnak osszunk ki két borítékot, fejenként egyet.
3. Kérjük meg a résztvevőket, hogy először csak az egyikük bontsa ki a borítékját, majd ha azzal végeztek, akkor a másikuk is. Az első a benne található egyik képet adja oda a párjának. A párjuk ekkor mondja el, szerinte mi történik a képen, ki(ke)t ábrázol, és ő(k) mit csinál(nak).
4. Ezután az első résztvevő adja át a kép második felét a párjának, és kérdezze meg, szerinte mi történik a képen így, hogy most már egészben látja.
5. Beszéljék meg:
  - Mi okozott meglepetést?
  - Milyen gyakran történik meg, hogy elfogadjuk, amit látunk, és nem gondolunk bele abba, hogy esetleg „nem a teljes képet látjuk”?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ezt a gyakorlatot jégtörőként is használhatjuk.

Feliratok

Szükséges eszközök / előkészítés

- 5 kép, megszámozva
- 5 papírcsík és egy toll minden résztvevőnek
- Ragasztószalag vagy ragasztó
- 5 nagyalakú papír (A3) vagy filpchart-papír

A gyakorlat menete

1. Helyezzük el a képeket egy nagy asztalon, majd kérjük meg a résztvevőket, hogy találjanak ki képaláírást vagy címet mindegyik képhez. Minden papírcsíkra egy ilyen kerüljön. A résztvevők dolgozhatnak egyénileg vagy párban is.
2. Amikor mindenki végzett, tartsuk fel a képeket, és kérjük meg a résztvevőket, hogy olvassák fel az általuk adott címeteket, képaláírásokat.
3. Ragasszuk ki mindegyik képet egy-egy nagy papír közepére, a résztvevők pedig ragasszák fel a hozzájuk tartozó szövegeket.
4. Az így készült plakátokat függesszük fel a falra.
5. Beszéljük meg közösen a képeket és a hozzájuk tartozó képaláírásokat, címeteket.
  - Mitől lesz jó egy cím vagy képaláírás?
  - Ha egy kép többet mond ezer szónál, miért van szükség ilyen szövegre?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Olyan képeket válasszunk, amelyek kapcsolódnak a kiválasztott témánkhöz, és vegyük figyelembe azt is, mennyire lehet humoros vagy provokatív feliratokat készíteni hozzájuk.

Az 5. fejezetben található illusztrációk között is vannak, amelyek jól használhatók ehhez a gyakorlathoz.

JELES NAP

október 25.
Művészek
nemzetközi napja

Szövegbuborékok

Szükséges eszközök / előkészítés

- Képek (páronként egy, és legalább két pár kapja ugyanazt a képet)
- Papír, toll (páronként egy-egy)
- Ragasztó

A gyakorlat menete

1. Alkossunk párokat. Osszuk ki a képeket, papírokat és tollakat.
2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy válaszoljanak a kép alapján a következőkre: Ki? Mit? Hol? Mikor? Hogyan?
3. Minden pár ragassza fel a képét a papírra, és írjanak hozzá szövegbuborékokat.
4. Kérjük meg a résztvevőket, hogy mutassák meg mindenkinek az alkotásaikat, majd dolgozzuk fel röviden a gyakorlatot:
  - Mennyire volt nehéz értelmezni a képeket és szöveget írni hozzájuk?
  - Egymáshoz képest hogyan értelmezték a képeket azok a párok, akik ugyanazt a képet kapták?
  - Milyen sztereotípiák jelennek meg a képeken és a szövegekben?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Nem muszáj csak embereket ábrázoló képeket választanunk. Miért ne használhatnánk állatos képeket is? Ez különösen hasznos lehet, ha szeretnénk a sztereotípiákkal foglalkozni. Hívjuk fel a figyelmüket arra, hogy a rajzfilmekben az állatok milyen gyakran jelenítenek meg valamilyen sztereotípiát, majd kérjük meg őket, hogy nézzék meg, hogy a képeken és a gyártott szövegbuborékokban milyen sztereotípiák jelennek meg.

Az 5. fejezetben található illusztrációk között is vannak, amelyek jól használhatók ehhez a gyakorlathoz.

A képeken túl

Szükséges eszközök / előkészítés

- Papír, színes tollak és filcek
- Nagyméretű papírlapok, páronként egy
- Alapanyagok kollázs készítéséhez
- Képek

A gyakorlat menete

1. Mindenki számára jól látható módon terítsük ki a képeket.
2. Mondjuk el, hogyan szokták a fényképészek és szerkesztők megválni a képeket, hogy arra irányítsák a néző figyelmét, amit meg szeretnének mutatni.
3. A résztvevők párokban dolgozva válasszák ki azt a fényképet, amellyel dolgozni szeretnének. Kérjük meg őket, hogy elemezzék a képet, majd ragasszák fel egy nagy papírlapra. Ezután rajzolják meg, szerintük mi történik a kép szélein túl – vagyis állítsák helyre az „eredeti” képet.
4. Kérjük meg a résztvevőket, hogy mutassák meg egymásnak alkotásaikat, majd közösen beszéljük meg:
  - A fotósok és a szerkesztők miért vágják meg a képeket?
  - A képvágás tekinthető-e a cenzúra egy formájának?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Hagyjuk, hogy a résztvevők kedvük szerint valóságúen vagy a valóságtól teljesen eltérő módon egészítsék ki a képeket. Ha van rá lehetőségünk, digitális eszközökön is végezhetjük a gyakorlatot.

Két város meséje

„A civilizáltság olyan életmódot és emberi viszonyulást jelent, amely biztosítja minden ember egyenlő tiszteletét”

Jane Addams

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Állampolgárság és részvétel • Környezet • Munka
Nehézségi szint	4
Csoportlétszám	4–10 fő
Szükséges idő	90 perc
A gyakorlatról	<p>Táblás játék, amelyben a játékosok eldöntik, milyen városban szeretnének élni, és milyen társadalmi szolgáltatásokat szeretnének igénybe venni.</p> <p>Érintett témák:</p> <ul style="list-style-type: none"> • társadalmi szolidaritás, • az adófizetés vonatkozásai, • a helyi demokrácia fontossága.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • A szociális biztonsághoz jog • A tulajdonhoz való jog • A megfelelő életszínvonalhoz való jog
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • A szociális gondoskodás társadalmi fontosságának megértése • Kommunikációs készségek és a csapatmunkához szükséges készségek fejlesztése • A szolidaritás és a közösségen belüli felelősségvállalás erősítése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • 1 játéktábla, A3-as méretben • A3-as méretű karton (ajánlott) • 1 dobókocka • Bábuk (pl. különféle gombok) a játékhoz, minden játékosnak 1-1 • Gemkapcsok kétféle színben (pl. piros és kék) – színenként egyenlő számban, résztvevőnként egy darab • Olló • Gyurmaragasztó • Cserekartók lemásolva 4 példányban • 2 boríték • Játékpénz (6.000 KP résztvevőnként) • 2 példány a városi bankár szerepkártyájából • 1 példány a főbankár szerepkártyájából • Papír, toll • Időmérő eszköz • Projektor a szabályok kivetítéséhez (opcionális)
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Olvassuk el a gyakorlat leírását és a segédleteket, hogy tisztában legyünk a játékszabályokkal, ismerjük a játéktáblát és a cserekartók tartalmát. • A cserekartókról készült másolatok közül kettőt vágunk szét, legyen két egyforma sorozatunk, ezeket tegyük külön borítékba, a borítékokat pedig jelöljük meg „A” és „B” betűvel. (A fennmaradó két példányt az önkormányzati üléseken segédletként fogjuk használni).

Állampolgárság és részvétel

Környezet

Munka

4. szint

4-10

90 perc

- A játéktáblát ragasszuk kartonra vagy más kemény papírra, hogy tartósabb legyen.
- Másoljuk le és vágjuk ki a 377. oldalon található bankjegyeket. Minden résztvevő 6000 KP-t kap majd.

A gyakorlat menete

1. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy társasjátékot fognak játszani. Mutassuk meg a játéktáblát. Az ujjunkat végigvezetve a megfelelő mezőkön, mutassuk meg először az „A” várost, majd a „B” várost jelképező útvonalat. Ismertessük a játék menetét (ld. Segédlet), és győződjünk meg arról, hogy mindenki megértette a szabályokat.
2. Hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a két útvonal kereszteződésében található mezőkön vehetik fel a játékosok a fizetésüket, fizethetik be az adót, és itt mehetnek át a másik városba is. Közösen döntsük el, mikor tekintsük befejezettnek a játékot.
3. Jelöljük ki három résztvevőt – ők lesznek a bankárok. Mindkét városnak lesz egy-egy bankára, valamint kell egy főbankár is. Adjuk oda nekik a szerepüknek megfelelő szerepkártyát, majd a városi bankároknak a cserekártyákat tartalmazó borítékokat is. Kérjük meg a bankárokat, hogy készítsenek maguknak névtáblát, hogy a gyakorlat közben könnyen felismerhetők legyenek, és a résztvevők tudják, kinek kell majd befizetni az adót.
4. A többi résztvevőt osszuk két egyenlő csoportra, és adjuk az egyik csoportnak a piros gemkapcsokat, a másiknak a kékkeket.
5. Minden résztvevő készítsen névkártyát magának, és a kapott gemkapocccsal tűzze fel.
6. Játsszuk végig a játékot, majd folytassuk a gyakorlat feldolgozásával és értékelésével.

Feldolgozás és értékelés

Először vitassuk meg a csoporttal, mi történt a gyakorlat során, majd beszéljük meg a tanulságokat.

1. Élveztétek a játékot? Mi tetszett, és mi nem?
2. Van, aki igazságtalannak érezte az elején, hogy egyeseknek több adót kellett fizetnie, mint másoknak? Változott ez az érzés a játék során?
3. Hogyan folytak az önkormányzati ülések? Hogyan születtek a döntések? Demokratikusan?
4. Hogyan érezte magát az, aki nem értett egyet az önkormányzat döntéseivel?
5. Ki ment át a másik városba? Miért?
6. Volt olyan köztetek, aki az önkormányzati ülésen a saját pénzéből adott valamilyen célra, így járulva hozzá a közösség jólétéhez? Miért tettetek így?
7. A gyakorlat elején két városban a szociális feltételek azonosak voltak. Hogyan változott ez a végére? Lettek különbségek? Mik voltak azok?
8. Melyik városban éltek szívesebben? Miért?
9. Megéri magasabb adót fizetni, hogy összességében a közösség élete jobb legyen? Vagy szívesebben tartanátok-e meg a fizetéseket, hogy abból vegyétek meg, amire szükségetek van, vagy amit szeretnétek?
10. Milyen volt a két város lakossága a gyakorlat végére? Egálvárosban voltak többen, ahol a közösségi szemléletű lakók készek fizetni a szociális szolgáltatásokért, vagy Egóvárosban, ahol a lakók individualista módon állnak a dolgokhoz, és nem szeretnék a közös szolgáltatásokért adót fizetni?
11. Hogyan értékelnétek a saját társadalmatokat 1-től 10-ig terjedő skálán? (1 = Egóváros, 10 = Egálváros)
12. Nézzétek meg egymás után a játéktábla minden mezejét. Milyen emberi jogok sérülnek?
13. Léteznek-e a hazánkban olyan közösségek vagy csoportok, akiknek sérül az egészségük és jólétük biztosítására alkalmas életszínvonalhoz való joguk (Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 25. cikk)? Melyek azok a csoportok? Miért?

Tanácsok a csoportsegítőknél

A játék viszonylag könnyű azoknak, akik szoktak társasozni, nagyon fontos azonban, hogy elmagyarázzuk a résztvevőknek a szabályokat és a játék menetét. Érdekes lehet a játékszabályokat felírni a táblára vagy flipchartra, vagy kivetíteni, esetleg papíron kiosztani néhány példányban.

A játék akkor működik a legjobban, ha legfeljebb 10 játékos játszik. Fontos, hogy a játék elején mindkét városnak ugyanannyi lakosa legyen. Egy 16 fős csoportnál jó megoldás lehet, ha a bankárok párban dolgoznak. Több résztvevő esetén érdemes egymással párhuzamosan két játékot játszani. Ebben az esetben ne feledkezzünk meg arról, hogy minden segédanyagból kétszer annyira lesz szükség, ezenkívül szükség lesz még egy csoportsegítőre, hogy legyen, aki a második játék levezetésében segít!

Érdekes barátokkal, szomszédokkal kipróbálni a játékot, mielőtt a csoportunkkal játszunk, így magabiztosabban tudjuk elmagyarázni a gyakorlat menetét, és zökkenőmentesen tudjuk levezetni azt.

Javaslatok a folytatáshoz

Az Úton Egyenlőségföldjére című gyakorlat (332. oldal) keretében alaposabban megvizsgálhatjuk, milyen tényezők segítik, illetve akadályozzák egy igazságosabb társadalom létrehozását. A Jövőink című gyakorlat (209. oldal) segít felderíteni a változások háttérében álló erőket, és arra bátorítja a fiatalokat, hogy higgyenek abban, hogy meg tudják valósítani az általuk elképzelt jövőt.

Javaslatok a cselekvésre

Szerezzünk egy példányt a lakókerületünk helyi fejlesztési tervéből, és vitassuk meg a csoporttal. Vizsgáljuk meg a résztvevőket érintő témákat, például azt, mire lesz szükségük a helyi fiataloknak a jövőben, és nézzük meg, milyen választ ad ezekre a terv. Vagy foglalkozhatunk az akadálymentesítés kérdéseivel, a közbiztonsággal vagy a biztonságos kerékpározás kialakítására vonatkozó tervekkel. Érdekes elmenni egy közmeghallgatásra, ahol a fiatalok elmondhatják véleményüket az illetékes hivatalok, hatóságok képviselőinek. Vagy a helyi lakosok aktivizálása érdekében létrehozhatnak blogot, írhatnak újságcikkeket, esetleg rendezhetnek nyilvános találkozót vagy figyelemfelhívó eseményt.

Elképzeltető, hogy a csoportunk szívesen hallana vagy tudna meg többet a közösségi költségtervezés módszeréről, és örömmel megismernének különböző kezdeményezéseket a világ minden tájáról. Utánaolvashatnak például, hogy miről szól az Átalakuló Városok (Transition Town) mozgalom, vagy másokkal közösen indíthatnak helyi kezdeményezést olyan fenntartható változások bevezetése érdekében, amelyek segítik az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodást és a széndioxid-kibocsátás csökkentését.

További információk

A közösségi költségtervezés egy demokratikus részvételi folyamat, amelynek révén a helyi lakosok közvetlenül részt vehetnek a közpénzek elköltésével kapcsolatos prioritások meghatározásában, ilyenek lehetnek például: a helyi környezetvédelmi projektek, közösségi létesítmények, közúti biztonsági intézkedések vagy helyi bűnmegelőzési kezdeményezések. Az interneten hasznos információkat találhatunk, ha beírjuk a keresőbe a „közösségi tervezés”, „közösségi költségtervezés” vagy „részvételi költségvetés-tervezés” kifejezéseket.

JELES NAP

Október
első hétfője
Habitat-világnap

Megjegyzés

Ebben a gyakorlatban bankárnak hívjuk az adók beszedéséért felelős, és a város pénzügyeit kezelő játékosokat. A valóságban a bankárok nem látnak el ilyen feladatokat: Azért ezt a szót választottuk, mert sok népszerű társasjáték (pl. Monopoly) ezt használja. Ha a bankár szót nem érezzük megfelelőnek, változtassuk meg, pl. pénztárosra.

Az „Átalakuló Városok” (www.transitiontowns.org) egy nemzetközi hálózat, amelynek tagjait az a kérdés foglalkoztatja, hogy közösségként hogyan tudunk reagálni az olajcsúcs (az az időpont, mely után a ma még növekvő olajkitermelés elkezd csökkenni) és az éghajlatváltozás kihívásaira, és az általuk kínált lehetőségekre. Közösségi szinten próbálnak megoldást találni az energiafelhasználás csökkentésére és az önellátás erősítésére. A mozgalom kezdeményezői között megemlíthető többek között a közösségi kertek létrehozása élelmiszer termesztése céljából; iparihulladék-csere, amelynek célja, hogy egy adott iparág hulladékát egy másik iparág nyersanyagként hasznosítsa; régi dolgok megjavítása kidobás helyett; helyi cserekereskedelmi rendszerek, úgynevezett kalákaörök, más néven szívesség-bankok létrehozása.

Európai Szociális Biztonsági Kódex

Az Európa Tanács által elfogadott Európai Szociális Biztonsági Kódex 1968-ban lépett hatályba. 2010 márciusáig 21 tagállam ratifikálta. A kódex széleskörű szociális védelmet nyújt, többek között:

- orvosi ellátás, ideértve a házi orvosi, a szakorvosi és a sürgősségi orvosi ellátást;
- munkanélkülieknek nyújtott juttatás;
- öregségi juttatás;
- fogyatékossgal élők számára biztosított és rokkantsági juttatás.

Segédletek

Játékosok száma

7–13 játékos. Ebből három játékos bankár lesz. A játék kezdetén mindkét városnak ugyanannyi lakosa van.

A játék célja

Az nyeri a játékot, akinek a legtöbb pénze lesz a játék végére.

A játék menete

1. Válasszunk ki három résztvevőt a bankárok szerepére: ketten városi bankárok lesznek („A” és „B” város), egy résztvevő pedig a főbankár szerepét tölti be.
2. A résztvevők egyik felén piros, a másik felén kék gémpapocccsal feltűzött névkártya van.
3. A játék kezdetén a résztvevők két egyenlő létszámú csoportban vannak. Mindkét csoporton belül egyenlő számú piros és kék jelű résztvevő legyen. Az egyik csoport az „A” város útján megy végig, a másik csoport pedig a „B” város útjain halad.
4. Minden résztvevő válasszon egy bábút magának.
5. Minden résztvevő a „Start és fizetés” mezőről indul.
6. A játék alatt csak az mehet át egyik városból a másikba, aki a „Merre tovább?” mezőre lép.
7. Minden résztvevő a színének megfelelő nagyságú fizetéssel indul:
  - Kék résztvevők: 500 KP
  - Piros résztvevők: 100 KP
8. Dobókocka segítségével döntsük el, ki kezdi a játékot. Az léphet először, aki a legnagyobbat dobja, ezután a játékosok az óra járásával ellentétes irányban következnek.
9. Ha valakire rákerül a sor, dob a kockával, majd az adott mezőre lép a saját városában. Amikor a résztvevő rálép egy mezőre, hangosan felolvassa az ott szereplő utasítást, és teljesíti azt.
10. Megjegyzés: ha a résztvevőnek vissza kell lépnie egy másik mezőre, az azon szereplő utasítást már nem kell végrehajtania.
11. Ha fizetni kellene, de a játékosnak nincs elég pénze, akkor az adott mezőn marad, és koldussá válik.
12. Két vagy több résztvevő is állhat egyszerre ugyanazon a mezőn.

Különleges mezők

Adófizetés

Az „Adófizetés” mezőn való áthaladáskor minden alkalommal adót kell fizetni. (Minden áthaladáskor fizetni kell, akkor is, ha a játékos nem lép rá a mezőre.) A fizetendő adó összege a résztvevő fizetésétől és a várostól függ.

„A” város	40% – 500 KP fizetés esetén
	10% – 100 KP fizetés esetén
„B” város	10% – a fizetés nagyságától függetlenül

Megjegyzés: Azok a munkanélküliek, akik nem kapnak munkanélküli segélyt, nem fizetnek. Az viszont, aki kap munkanélküli segélyt, a juttatás 10%-át fizeti be, mindkét városban. Az adót az adott város bankárának kell megfizetni (az „A” város lakója az „A” város bankárának, a „B” város lakója a „B” város bankárának).

Fizetés

Minden alkalommal, amikor egy résztvevő áthalad a „Start és fizetés” mezőn (elég áthaladni, nem kell rálépni), megkapja a fizetését a főbankártól. Ha a játékos munkanélküli, és a városban működik társadalombiztosítási rendszer, akkor a városi bankártól munkanélküli segélyt kap.

Merre tovább?

Ha valaki a „Merre tovább?” mezőre lép, eldöntheti, átköltözik-e a másik városba („A” városból „B” városba, vagy fordítva). A költözéshez csupán be kell jelentenie döntését a többi résztvevőnek és a bankároknak. A következő körben már a másik városban halad tovább.

A játékosok az új városukban is az eredeti fizetésüket kapják, viszont az új város adózási rendszere szerint fizetnek adót.

Önkormányzati ülések

A város összes lakója részt vesz az önkormányzati üléseken. Itt lehetőség nyílik a város politikáját megváltoztatni.

Az ülésre minden 5. adófizetéskor kerül sor. A városi bankár nyomon követi, hogy hány lakos haladt át az adófizetési mezőn az adott városban, és minden ötödik lakos áthaladása után összehívja az ülést.

A város polgárai eldönthetik, hogy kívánnak-e ülésezni vagy sem.

Az ülés ideje alatt a játék szünetel. A másik város lakóinak meg kell várniuk az ülés befejeztét, mielőtt folytatják a játékot.

A résztvevőknek öt perc áll a rendelkezésükre ahhoz, hogy megvitassák a város szükségleteit, és döntsenek az esetleges változtatásokról. A lehetséges módosításokat a cserekártyák tartalmazzák, amelyek alapján a város polgárai megnézhetik, milyen intézkedési lehetőségek vannak napirenden.

A változás megvalósításához a résztvevőknek a városi adóból meg kell vásárolniuk a cserekártyát az azon feltüntetett áron. Az önkormányzat csak olyan változásokat hajthat végre, amelyekre van anyagi fedezete. A városi bankár kifizeti az adott összeget a főbankárnak. A lakosok annyi változásról dönthetnek, amennyiről szeretnének, ezeket azonban ki kell tudniuk fizetni.

Ha az önkormányzat anyagi gondokkal küzd, dönthet úgy, hogy visszaváltja az addig megvásárolt egy vagy több cserekártyáját a főbankárnál. A visszavásárlási ár az eredeti ár 50%-a.

A gazdagabb városi polgárok – ha úgy döntenek – hozzájárulhatnak a város kiadásaihoz, hogy tudjanak a lakosok cserekártyát vásárolni.

A bankár a gyurmaragasztóval a megvásárolt cserekártyákat az önkormányzat döntése szerinti mezőre ragasztja a játéktáblán.

Cserekártyák

A játékban 17 cserekártya áll a résztvevők rendelkezésére. Ezek a kártyák tartalmazzák azon várospolitikai intézkedéseket, amelyeket az önkormányzat az üléseken elfogadhat. A cserekártyák a főbankártól vásárolhatók meg a kártyákon szereplő áron. A megvásárolt cserekártyá(ka)t a városi bankár a játéktáblán a polgárok döntésének megfelelően a megfelelő mezőre ragasztja.

Bármely mezőre lehet cserekártyát kiváltani. Ha a csere időpontjában már áll egy résztvevő az adott mezőn, a kártyán szereplő rendelkezés rá még nem vonatkozik. Az csak akkor lép életbe, amikor egy további résztvevő lép a mezőre.

Az önkormányzati üléseken a lakosok dönthetnek a városi politikáról, és vásárolhatnak egy vagy több cserekártyát. Minden kártyáért fizetni kell.

Koldusok

Ha valakinek nincs pénze az adót befizetni, vagy egyéb fizetési kötelezettségeinek nem tud eleget tenni, koldussá válik, és ott kell maradnia azon a mezőn, ahová utoljára lépett. Ha azonban a városban működik hajléktalanszálló, a koldus – ha szeretne – ott megszállhat, ahelyett, hogy az adott mezőn maradjon. Az adósságai ettől függetlenül megmaradnak.

A koldus minden résztvevőtől kérhet pénzt, aki arra a mezőre lép, ahol ő tartózkodik. A résztvevők maguk döntenek el, hogy adnak-e pénzt a koldusnak vagy sem. Ha a koldusnak összegyűlt annyi pénze, amennyiből kifizetheti tartozásait, a következő körben fizet, dob a kockával és lép.

A koldus minden második körben dobhat a kockával. Az alábbi lehetőségei vannak:

- 6-ost dob Talál 50 KP-t egy kukában.
- 5-öst dob Összegyűjt 20 üres sörösüveget, és 50 KP-t kap értük – amennyiben a városban van üvegviszaváltó hely!
- 4-est dob A következő áthaladó játékos ad neki 10 KP-t.
- 3-ast dob Fázik, kimerült, és átulssza a következő kört.
- 2-est dob A parkban alszik, és talál egy 10 KP-s bankjegyet a pad alatt. Ha a város felújította a parkot, akkor 20 KP-t talál.
- 1-est dob Kirabolják. A következő kapott adományt át kell adja a városi bankárnak.

A koldusnak a fenti összegeket annak a városnak a bankára fizeti ki, ahol él.

Mikor van vége a játéknak?

A résztvevők még a játék kezdete előtt eldöntik, mikor érjen véget a játék. A következő lehetőségek közül választhatnak:

- amikor az első résztvevő teljesít 20 kört
- egy előre meghatározott idő letelte, pl. 45 perc után.

Megjegyzés: a játéknak automatikusan vége van, ha valamelyik város csődbe megy.

A játékot az nyeri, akinek a végén a legtöbb pénze van.

Cserekártyák

Park felújítása, úszómedencével, játszótérrel. Költség: 200 KP.	Tisztítsuk meg a parkot! Költség: 100 KP	Befejeződött a teljes útfelújítás, Minden út jól járható. Lépj előre három mezőt! Költség: 400 KP.	Az utakat rendbe hozták, kátyúkat betömték. A javítás azonban csak az önkormányzat következő üléséig tart ki. Költség: 200 KP.	Elveszítetd az állásod! A munkanélküli alapból megkapod a bérled 30%-át. Ehhez min. 1000 KP-nek kell lennie a városi bankban.
Megbetegszel. A városi fenntartású kórházban megkapod a szükséges ellátást. Csak 10 KP-t kell fizetned. Költség: 600 KP.	Megbetegszel. A kórházi ellátás csak részben támogatott. 30 KP-t kell fizetned. Költség: 400 KP.	Szabadstrand a vízparton! Jó szórakozást! A strand fenntartási költsége: 100 KP.	A közlekedési problémákat enyhíti egy kerékpárút kialakítása. Kerékpárút költsége: 150 KP.	Véget ért az iskolai sztrájk. Még egyszer dobhatsz! A fizetésemelés költsége: 400 KP.
Új színház és mozi nyílt. Költség: 400 KP.	Édesapád nyugállományba vonult, de nem kap nyugdíjat. A nyugdíjrendszer bevezetésének költsége: 400 KP.	Olvasni szeretnél, és van már könyvtár! Még egyszer dobhatsz. A könyvtár költsége: 200 KP	Nincsenek már utcagyerekek a városban, mert megépült az árvaház. Az intézmény költsége: 200 KP.	Az újrahasznosítás miatt csökken a hulladék mennyisége. Lépj hármat előre! A rendszer költsége: 150 KP.
Jogi problémád akadt. Igénybe veheted az ingyenes ügyvédi szolgáltatást! Lépj két mezőt előre! Költség: 200 KP.	A hajléktalanoknak nem kell többé az utcán aludniuk, mivel megnyílt a hajléktalanszálló. Költség: 200 KP.	A játékhoz szükséges bankjegyek a 377. oldalon találhatóak.		

A városi bankár szerepkártyája

A játék kezdetén egyik városnak sincs pénze. A városok összes bevétele a játékosok által befizetett adóból származik, amelyet az „Adófizetés” mezőn való áthaladáskor fizetnek meg.

1. A városi bankárok a nekik kiosztott nyilvántartásban vezetik, hogy hány résztvevő haladt át az „Adófizetés” mezőn, és minden ötödik résztvevő áthaladása után összehívják az önkormányzati ülést.
2. A városi bankárok minden, a városuk „Adófizetés” mezőjén áthaladó játékosról beszedik az adót. Azok a játékosok, akik átköltöztek a másik városba, az új adórendszer szerint fizetnek.

Adórendszerek:

„A” város 40% – 500 KP összegű bér esetén

10% – 100 KP összegű bér esetén

„B” város 10% – a fizetés nagyságától függetlenül

A munkanélküli segélyben nem részesülő polgárok nem fizetnek adót.

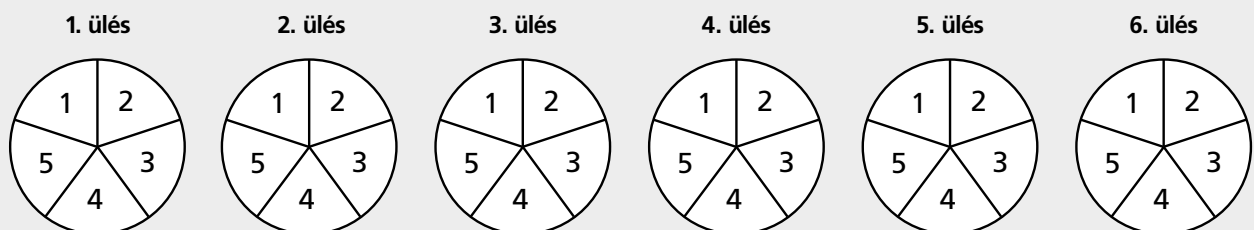
Azok a munkanélküliek, akik kapnak segélyt, a kapott juttatás 10%-át fizetik meg adóként.

3. A városi bankár egyéb feladatai:
  - Felügyeli a város pénzét.
  - Kifizeti a főbankárnak a cserékártyák megvásárlásáért járó összeget.
  - Felragasztja a cserékártyákat az önkormányzat döntése szerinti mezőre.
  - Kezeli a munkanélküli segélyekre szánt alapot, amennyiben a város úgy dönt, hogy létrehoz ilyen.
  - Kifizeti a munkanélküli segélyt az arra jogosultaknak, amennyiben a város létrehozott társadalombiztosítási rendszert. Ehhez a rendszer bevezetésekor legalább 1000 KP-nek kell lennie a városi bankban.
  - Szemmel tartja a koldusokat a városban, és figyel az alábbiak betartására, amikor valamelyikük dob a kockával:
    - 6-ost dob Talál 50 KP-t egy kukában.
    - 5-öst dob Összegyűjt 20 üres sörösüveget, és 50 KP-t kap értük – amennyiben a városban van üvegviszaváltó hely!
    - 4-est dob A következő áthaladó játékos ad neki 10 KP-t.
    - 3-ast dob Fázik, kimerült, és átalussza a következő kört.
    - 2-est dob A parkban alszik, és talál egy 10 KP-es bankjegyet a pad alatt. Ha a város felújította a parkot, akkor 20 KP-t talál.
    - 1-est dob Kirabolják. A következő adományt, amelyet kap, átadja a városi bankárnak.

Megjegyzés: a városi bankár fizeti ki a pénzt a koldusnak, ha az a parkban vagy a kukában pénzt talál; amikor pedig kirabolják, akkor elveszi tőle az összeget.

Adónyilvántartás

Minden alkalommal, ha egy játékos áthalad az „Adófizetés” mezőn, a városi bankár beszedi az adót, és kipipál egy részt az első körben. Ha kipipált 5 részt, összehívja az első városi ülést. A játék folytatásakor a második körrel folytatja, és így tovább.

A főbankár szerepkártyája

A játék kezdetén a főbankárnál van az összes pénz. A bankár feladatai a következők:

1. Biztosítja a játék zökkenőmentességét:
  - elindítja a játékot,
  - ügyel arra, hogy a résztvevők betartsák a szabályokat,
  - méri az időt az önkormányzati üléseken (az ülések legfeljebb ötpercesek lehetnek), és
  - megállítja a játékot, miután letelt az előzetesen megállapított időkeret, vagy amikor az első játékos teljesíti a szükséges számú kört – attól függően, mit döntöttek erről a résztvevők előzetesen.

2. Felírja magának
  - a játék elején minden egyes résztvevő nevét, színét és városát, és
  - hogy hányszor haladtak át a résztvevők a „Start és fizetés” mezőn.

3. Minden résztvevőnek kifizeti a bérét a játék kezdetén, valamint akkor, amikor a résztvevők áthaladnak a „Start és fizetés” mezőn. A fizetés összegét a résztvevő színe határozza meg (a fizetés összege független a várostól) az alábbiak szerint:
  - kékek: 500 KP
  - pirosak: 100 KP

4. Begyűjti a cserékártyákért fizetett összegeket a városi bankároktól.

Nyilvántartás

A Főbankár piros vagy kék tollal felírja a résztvevők nevét aszerint, hogy a résztvevő melyik színt kapta a játék kezdetekor. Ajánlott az úgynevezett ötrovásos módszer a nyilvántartás vezetésére. Ez a következőt jelenti: az első négy kört egy-egy függőleges vonallal jelöljük, majd mikor a játékos ötödször is áthaladt a „Start” mezőn, akkor egy vonallal keresztben áthúzzuk a négy függőleges vonalat. A hatodik körben előlről kezdjük a fenti jelölést. Ily módon könnyen számon tarthatjuk, hány kört teljesítettek a résztvevők. A 12. kör teljesítése után így fog kinézni a nyilvántartás, ha a fenti módszert alkalmazzuk:

Az „A” város lakói a játék elején	
Játékos neve	A „Start” mezőn való áthaladások száma (max. 20)

A „B” város lakói a játék elején	
Játékos neve	A „Start” mezőn való áthaladások száma (max. 20)

Két város meséje

B VÁROS —>

Kátyúsak az utak.
Lassabban érsz oda
mindenhova. Egy
körből kimaradsz.

Utcagyerekek
kirabolnak.
Fizetsz 10 KP-t.

Szabad mező

Megbetegszel,
de nincs kórház.
Lépj vissza háromti

Nyertél a lottón!
Kapsz 50 KP-t.

Ma este semmi
dolgod. Unatkozol.
Lépj vissza háromti

Játéktábla

Édesapád nyugállo-
mányba vonul, de
nyugdíjat nem kap.
Fizess 20 KP-t, hogy
segíts neki.

Ma este semmi
dolgod. Unatkozol.
Lépj vissza háromti.

**Start
és
fizetés**

Utcagyerekek
kirabolnak.
Fizetsz 10 KP-t.

Szabad mező

Kátyúsak az utak.
Lassabban érsz oda
mindenhova. Egy
körből kimaradsz.

Merre tovább?

Megbetegszel,
de nincs kórház.
Lépj vissza háromti

Szabad mező

Szabad mező

Jogi problémád
akadt, ezért
ügyvédet fogadsz.
Fizess 50 KP-t!

Nincs olvasnivalód,
ezért veszel
egy könyvet,
fizess 10 KP-t!

Visszaktaptad
az állásod!
A fizetésed
nem változott.

A kukások sztrájkol-
nak. Magad viszed el
a hulladékot a
szeméttelpre, ezért
egy körből kimaradsz.

Merre tovább?

Édesapád nyugállo-
mányba vonul, de
nyugdíjat nem kap.
Fizess 20 KP-t, hogy
segíts neki.

Egy részeg hajlék-
talan nem hagy
békén. Egy körből
kimaradsz, hogy
megoldd a helyzetet.

Szabad mező

A kukások sztrájkol-
nak. Magad viszed el
a hulladékot a
szeméttelpre, ezért
egy körből kimaradsz.

Jogi problémád
akadt, ezért
ügyvédet fogadsz.
Fizess 50 KP-t!

A tanárok magasabb
fizetésért sztrájkolnak.
Nincs kire hagyni a
gyerekeidet. Egy
körből kimaradsz.

A buszok
nem járnak.
Hívj taxit!
Fizess 10 KP-t!

Adófizetés

Szabad mező

A tanárok magasabb
fizetésért sztrájkolnak.
Nincs kire hagyni a
gyerekeidet. Egy
körből kimaradsz.

A VÁROS —>

KOMPASZ

**Kézikönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez**

Pompás idő van,
elmész a strandra.
Fizess 10 KP
belépti díjat.

Elvesztéd az
állásod! Igazán
sajnálatos!

Szabad mező

Nyertél a lottón!
Kapsz 50 KP-t.

Pompás idő van,
elmész a strandra.
Fizess 10 KP
belépti díjat.

Önkormányzati ülés

Minden 5. adófizetés
után.

Társadalmi nem

Diszkrimináció és intolerancia

Vallás és meggyőződés

2. szint

8+

25 perc

Ki vagyok te?

„A másokhoz fűződő kapcsolataim tesznek azzá, aki vagyok”

Albert Jacquard

Témakörök

- Társadalmi nem
- Diszkrimináció és intolerancia
- Vallás és meggyőződés

Nehézségi szint 2

Csoportlétszám Legalább 8 fő

Szükséges idő 25 perc

A gyakorlatról

A gyakorlat kiscsoportos beszélgetéssel, ötleteléssel, rajzolással és közös beszélgetéssel segít feltárni az identitás fogalmához kapcsolódó témákat.

Érintett jogok

- Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség
- A hátrányos megkülönböztetés tilalma
- Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog

Célok

- Az identitás fogalmának jobb megértése, a saját identitással kapcsolatos tudatosság növelése
- Kommunikációs képességek fejlesztése
- Szolidaritás és kölcsönös tisztelet erősítése

Eszközök

- Színes tollak, vastag filcek, lehetőleg minden résztvevőnek másféle színű
- Fejenként egy A4-es lap
- Flipchart-papír/nagy ív papír, vastag filcek

A gyakorlat menete

1. Bemelegítésként kérjük fel a résztvevőket rövid páros beszélgetésre. Tegyenek úgy, mintha most találkoznának először, és mutatkozzanak be egymásnak.
2. Kérdezzük meg, hogy a résztvevők szerint mi az, amit fontos vagy érdekes lehet megtudni valakiről, akivel először találkozunk. Beszéljük át, hogy milyen általános kategóriákba lehet sorolni ezeket az információkat. Például név, életkor, nem, állampolgárság, családban betöltött szerep, vallás, nemzetiség, foglalkozás, tanulmányok, kedvelt zenék, hobbi, sport, általában mit kedvel vagy nem kedvel az illető stb.
3. Ezután mondjuk el, hogy a résztvevőknek lehetőségük lesz megtudni, hogy kivel hány közös pontjuk van a csoportban. Osszuk ki az A4-es lapokat és a tollakat, és ismertessük az első lépést, mely abból áll, hogy megrajzolják identitásuk szimbólumát. Ábrázolják a papíron magukat csillagként, identitásuk különböző vonatkozásai legyenek a fénysugarak, amelyek a társadalom irányába sugároznak. Gondolják végig és jelenítsék meg identitásuk legfontosabb 8-10 elemét személyes csillagjukon.
4. Amikor mindenki elkészült, kérjük meg a résztvevőket, hogy menjenek körbe, és hasonlítsák össze az identitáscsillagukat a többi résztvevőével, keresve a közös pontokat. Amikor találnak valakit, akinek a csillagjában van az övével azonos sugár, írják fel az illető nevét a saját identitáscsillagukon a megfelelő sugár mellé (például ha Katinak és Jánosnak is van "rapper" sugara, írják egymás nevét a saját "rapper" sugaruk közelébe). A rendelkezésre álló idő 15 perc.
5. Ülünk össze nagy körben, és beszéljük meg, hogy mennyire találták egyedinek az identitáscsillagukat. A következő kérdéseket érdemes átbeszélni:
  - Az identitás mely vonatkozásaiban találtak sok közös vonást, és melyek voltak nagyon egyéniéik?

- Mennyire hasonlóak vagy különbözőek a csoport tagjai? Hasonlóságból vagy különbözőségből találtak többet?
6. Végül röviden szedjük össze nagy csoportban, hogy a résztvevők szerint identitásunk mely vonatkozásai velünk születettek, és melyek azok, amelyeket életünk során magunk választunk. Gyűjtjük ezeket két oszlopba a flipchart táblán.

Feldolgozás és értékelés

Ezután beszéljük meg a résztvevőkkel, hogy mit fedeztek fel saját magukkal és a többiekkel kapcsolatban, és hogy mily módon kapcsolódhatnak ezek a felismerések az emberi jogokhoz.

- Mit tudatok meg magatokról? Mennyire volt nehéz kiválasztani, melyik 8–10 dolog a legfontosabb része az identitásotoknak?
- Meglepődtek, amikor összehasonlítottátok a csillagokat? Több vagy kevesebb közös pontot találtatok, mint amire számítottatok?
- Mit gondoltok a csoporton belüli különbségekről, sokszínűségről? Ettől szerintetek csak érdekesebb a csoport, vagy a sok különbözőség megnehezíti az együttműködést?
- Volt olyasmi a többiek csillagában, ami arra késztetett titeket, hogy kijelentsétek, hogy „én nem!”? Például, „én nem szeretem a focit”, „én nem bírom a technót”, „nem kedvelem a kutyákat”, „nem vagyok meleg”, „nem vagyok keresztény”.
- Hogyan alakul az identitásunk? Az identitás mely részei társadalmilag meghatározottak, és melyek azok, amelyek velünk születnek, és nem lehet megváltoztatni?
- A nemi hovatartozással kapcsolatban az identitás mely vonatkozásai azok, amelyek társadalmi hatásra jönnek létre, és melyek azok, amelyek születésunktől adóttak és megváltoztathatatlanok?
- Van, aki beírta a csillagjába, hogy „nő” vagy „férfi”? Mi jut az ember eszébe a „nő” és „férfi” szavakról? Azonosak ezek a gondolattársítások mindkét nem esetén? Igazak-e minden nőre, illetve minden férfira?
- Az embereket mennyire az egyéni tulajdonságaik alapján ítélik meg, és mekkora szerepet játszik megítélésükben az, hogy milyen csoporthoz tartoznak?
- Mennyire vagyunk szabadok abban, hogy megválasszuk saját identitásunkat? Mik a következményei mindennek az egyénre és az egész társadalomra nézve? Hogyan függ ez össze az emberi jogokkal, ezen belül az egyenlőséghez való joggal és az egymás iránti tisztelettel?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A gyakorlat címe nem tévedés, az a célja, hogy kicsit megzavarja a résztvevőket.

A bemelegítésnél adhatunk tippet a csoportnak, mire is gondoljanak. Példaként megrajzoljuk és megmutathatjuk saját identáscsillagunkat vagy egy képzeletbeli személyét.

Ha lehet, adjunk minden résztvevőnek más színű tollat, ezzel szimbolizálva, hogy mindenki egyedi a csoportban, és a csoport az egyéniségek sokszínű szívárványát alkotja. Ha nagy a csoport, és így több résztvevőnek is ugyanolyan szín jut, javasolhatjuk, hogy használjanak eltérő írásmódot.

Tovább finomíthatjuk a gyakorlatot azáltal, ha azt javasoljuk a résztvevőknek, hogy variálják a sugarak hosszát, ezzel érzékeltetve, hogy egy-egy tulajdonságukat mennyire tartják személyes és nyilvános jellegűnek. A hosszabb sugarak jobban kinyúlnak a társadalom felé, ezek legyenek identitásuk nyilvánosabb vonatkozásai.

A gyakorlatot záró ötleteléskor (6. pont) például ilyen szempontok merülhetnek fel:

- Az identitás választható elemei lehetnek: név, barátok, munka, politikai hovatartozás, kedvenc zenék, öltözködési stílus, kedvenc focicsapat, lakhely.
- Az identitás velünk született vonatkozásai: biológiai nem, életkor, magasság, szemszín.
- Lehetnek az identitásunknak olyan vonatkozásai is, amelyek vitát válthatnak ki, például nemzetiség, nemi identitás, szexuális orientáció, vallás, kisebbségi csoporthoz tartozás.

JELES NAP

Október 10.
A lelki egészség világnapja

Vitát válthat ki az is, hogy az identitás hogyan alakul ki, mely vonatkozásai velünk születettek, és melyek társadalmi konstrukciók, különösen a vallásosságot és a társadalmi nemeket illetően. Érdekes lehet beszélgetni a résztvevőkkel arról, mit tapasztaltak a saját életükben, és rákérdezni, hogy hogyan változott az identitásuk az évek során, akár olyan dolgokban is, amiket véglegesnek gondoltak korábban.

A gyakorlatot zárhatjuk a beszélgetés alapján levonható tanulságok kihangosításával, például kiemelhetjük, hogy mindannyian emberi lények vagyunk, akiknek vannak emberi jogai, amelyek nem adományozhatóak és nem elvehetőek, függetlenül nemzetiségi hovatartozástól, borszíntől, vagyoni helyzetétől, vagy más egyéb megkülönböztető tényezőktől.

Variációk

A gyakorlat 3. lépésénél (Gyakorlat menete, 3. pont) megkérhetjük a résztvevőket, hogy rajzolják magukat a csillag közepébe, vagy ragasszanak oda egy gyermekkori fényképet magukról.

Másik lehetőség, hogy név nélkül rajzolják meg a csillagokat, és utána közösen találgathat a csoport, hogy melyik csillag kié lehet.

További információk

Az Európa Tanács Képzők könyve című kiadványában³⁷ további információkat és gyakorlatokat találhatunk az identitáshoz kapcsolódó témákban.

Javaslatok a folytatáshoz

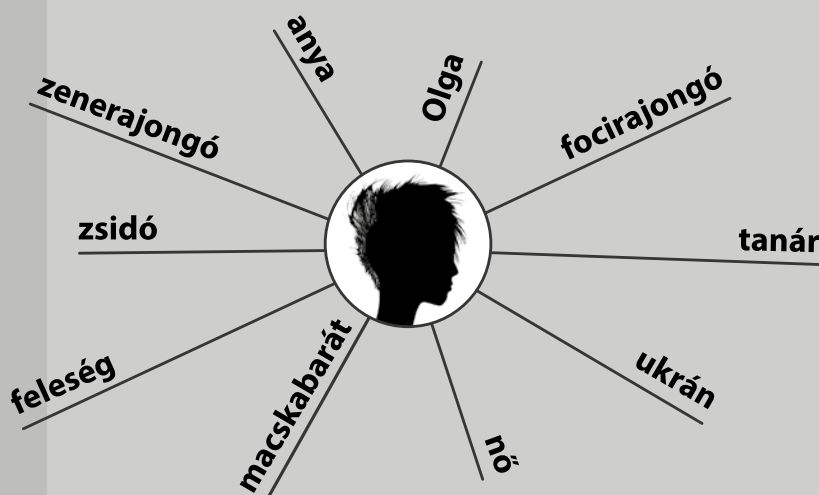
Kipróbálhatjuk ezt a gyakorlatot barátokkal, kollégákkal vagy családtagokkal is.

Használhatjuk bevezető gyakorlatként, például az emberi jogok egyetemességével, a diszkriminációval és idegengyűlölettel, a gyermeki jogokkal vagy az állampolgársággal kapcsolatos beszélgetésekhez.

Ha a csoport szívesen foglalkozna az identitás és a társadalmi nemek összefüggéseivel, érdemes kipróbálni a Hősnők és hősök című gyakorlatot (201. oldal).

Amennyiben az identitás témájáról az egyenlő méltósághoz való jog és általában az emberi jogok irányában haladunk tovább, érdemes elvégezni a Rajzos „most mutasd meg” című gyakorlatot (272. oldal).

Ha multikulturális csoporttal dolgozunk, és szeretnénk felkelteni a résztvevők kíváncsiságát a különböző kultúrák iránt, folytathatjuk a Képzők könyvében található Az én történetem című gyakorlattal.

Kődobálás

Ha egy kővel száll vitába, a tojásnak sose lesz igaza.

African Proverb

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Háború és terrorizmus • Béke és erőszak • Gyermekek
Nehézségi szint	2
Csoportlétszám	12–20 fő (6-7 fős kiscsoportok)
Szükséges idő	90 perc
A gyakorlatról	Ez a gyakorlat szerepjáték segítségével vizsgálja, hogy az emberek miért követnek el erőszakos cselekményeket.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog • A jogalanyiség elismeréséhez való jog • A törvény előtti egyenlőséghez való jog
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • Annak megértése, hogy miért válnak erőszakossá az emberek, és mik az erőszak következményei • Azon készség fejlesztése, hogy az erőszakra erőszakmentesen reagáljunk • Az együttérzés, valamint az igazság- és felelősségérzet fejlesztése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Segédlet, kiscsoportonként egy példány • Kövek (opcionális)
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Fénymásoljuk le a Segédletet, minden kiscsoportnak jusson egy. • Biztosítsunk elég helyet a kiscsoportos próbákhoz és az előadásokhoz.

A gyakorlat menete

1. Kérjük meg a résztvevőket, hogy idézzenek fel egy esetet, amikor dühösek és frusztráltak voltak, és amikor legszívesebben törtek-zúztak volna. Hagyjunk pár percet, hogy csendben felidézhesék magukban akkori lelkiállapotukat.
2. Kérjünk néhány önként jelentkezőt, hogy osszák meg az emlékeiket a csoport többi tagjával, röviden felvázolva, hogy mi történt, és ők mit éreztek ezalatt.
3. A szerepjáték felvezetéseként álljunk olyan pózba, mintha egy követ akarnánk eldobni. A testtartásunk hatalmas dühöt vagy frusztrációt fejezzen ki, és legyen nyilvánvaló, hogy a követ szándékosan akarjuk eldobni. Tartsuk a testhelyzetet egy pár másodpercig.
4. Osszuk a résztvevőket 6-7 fős kiscsoportokba. Mondjuk el nekik, hogy 30 percük van egy olyan rövid jelenet megalkotására, amelynek a végén valaki épp egy követ készül eldobni.
5. Adjunk a „Megfontolandó kérdések”-ből egy példányt minden csoportnak, és mondjuk el, hogy a kérdések segíthetnek a jelenet kidolgozásában.
6. A fél óra elteltével hívjuk össze a csoportokat, és kérjük meg őket, hogy mutassák be egymásnak a darabjukat. Minden egyes előadás után adjunk pár percet a résztvevőknek, hogy reagálhassanak a látottakra, és kérdéseket teheszenek fel.
7. Folytassuk a feldolgozás és értékelés résszel.

Feldolgozás és értékelés

- Mennyire jött át, hogy mi történik és miért az egyes jelenetekben? Át tudták érezni az ábrázolt helyzeteket? Érthetőbbé vált, hogy mi készíthet valakit arra, hogy elhajtson egy követ?

War and
Terrorism

Peace and
Violence

Gyermekek

2. szint

12 – 20 (small
groups: 6-7)

90 perc

- Voltak olyan érzések vagy érzelmek, amelyek közösek voltak a különböző előadásokban, és amelyek központi szerepet játszottak abban, hogy az adott szereplő erőszakosan akart viselkedni?
- Mit gondoltok, miért érzik néha úgy az emberek, hogy rombolni vagy valakit bántani akarnak? A rombolás vagy sérelemkötés tényleg segít megoldani az erőszakos viselkedést kiváltó problémát? Miért? Miért nem?
- Segített a gyakorlat a saját vagy mások erőszakos cselekedeteinek jobb megértésében? Hogyan?
- Vannak olyan erőszakos cselekedetek, amelyek teljességgel érthetetlenek számotokra? Meg tudjátok érteni, hogy mi vesz rá embereket, hogy háborúban harcoljanak, vagy épületeket és embereket robbantsanak fel?
- Mi köze van mindennek az egyes országokat érintő terrorista fenyegetésekhez?
- Van-e különbség aközött, ha az erőszakos cselekedet okát megértjük, illetve az erőszakot jogosnak is tekintjük? Fontos megérteni, hogy mi húzódik meg az erőszakos cselekedetek mögött? Miért? Miért nem?
- Mi a legjobb válasz az erőszakos cselekedetekre? Mik az előnyei és mik a hátrányai, ha erőszakkal, illetve ha békésen reagálunk?
- Milyen emberi jogok kerültek veszélybe vagy sérültek az egyes jelenetekben?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ha a csoport tagjai nem vagy alig ismerik egymást, az első, emlékfelidéző részt kihagyhatjuk. Vagy azt is megtehetjük, hogy az emlékek egyéni felidézését elvégezzük, de azt már a résztvevőkre bizzuk, hogy később, a kiscsoportos munka elején megosztják-e ezeket egymással.

A szerepjáték alkalmat kínál arra, hogy a résztvevők valós frusztrációiknak hangot adjanak. Így aztán előfordulhat, hogy hosszabb időt kell hagynunk a gyakorlatra, hogy sietség nélkül foglalkozhassanak ezekkel.

Hagyjunk pár percet az egyes előadások között, hogy minden csoport érezhesse a munkája hatását, és hogy az előadásokkal kapcsolatos kérdések előkerülhessenek, de ebben a szakaszban még ne hagyjunk túl sok időt a megbeszélésükre. Legjobb először megnézni az előadásokat, és aztán azokat az általános kérdéseket megbeszélni, amelyek mindegyikben előkerültek.

A feldolgozásnál hasznos lehet felhozni a terrorista erőszak kérdéskörét, illetve a résztvevők jó eséllyel maguktól is előhozzák majd. Próbáljunk szabad teret adni a terrorista cselekmények lehetséges indítékainak megvitatására, anélkül, hogy rögtön az elején hangsúlyosan elítélnénk azokat. Hasznos lehet az ilyen cselekedetek lehetséges pszichológiai és lelki okait elkülöníteni a várható következmények megtárgyalásától. Ehhez érdemes lehet közösen „problémafát” készíteni (lásd lentebb).

Fontos, hogy próbáljunk egyensúlyt teremteni aközött, hogy egyfelől megértsük az erőszakos cselekményeket elkövető egyént mint emberi lényt, másfelől pedig elítéljük és elfogadhatatlannak minősítjük az erőszakos cselekedeteket (különösen, ha a következmények másoknak szenvedést okoznak). Mindkét szempont összhangban áll az emberi jogok eszméjével, és mindkettő szükséges is ahhoz, hogy az erőszak és a kölcsönös bizalmatlanság ördögi köréből kiutat találjunk.

Variációk

Sokak szemében a kódobálás a megszállt palesztin területekről készült képekhez és tudósításokhoz kötődik, amelyekben palesztin fiatalok, köztük egészen kis gyerekek, kövekkel dobálják az izraeli katonákat. Eljátszhatjuk ezt a forgatókönyvet is, akár önállóan, akár a gyakorlat folytatásaként, és ezen keresztül megtárgyalhatjuk, hogy a háború miként sérti a gyermekek emberi jogait.

Február 12
A vörös kéz napja

Javaslatok a folytatáshoz

Vegyünk példának egy megtörtént erőszakos cselekményt a saját környezetünkől vagy történelmünkől, és próbáljuk meg felvázolni a hozzá vezető események sorozatát. Tehetjük ezt például egy idővonal segítségével, ahol az egyik esemény a másiktól következik. Kérjük meg a csoportot, hogy találják meg azokat a pontokat, ahol az erőszak megelőzhető vagy a konfliktus kiéleződése visszafordítható lett volna.

Ha a terrorizmus témáját szeretnénk jobban kibontani, érdemes lehet elvégezni Chahal kontra Egyesült Királyság című gyakorlatot (130. oldal).

A kódobálásról néha a megkövezés jut eszébe az embereknek. A vallási-kulturális szokások és az emberi jogok közötti kapcsolat mindig érdekes, és gyakran ellentmondásos terület. Ha a csoport szeretné megvizsgálni, hogyan változnak idővel a szokások és a meggyőződések, végezzük el a Vátoznak az idők című gyakorlatot (341. oldal).

Esetleg kipróbálhatjuk Az életem nem show-műsor! című gyakorlatot (105. oldal), mely az online erőszak egy formájával, az internetes zaklatással foglalkozik.

Javaslatok a cselekvésre

Válasszunk ki néhányat a gyakorlat során felmerült, a környezetünkben történt erőszakos cselekedetek közül, és járjunk utána, hogy mely szervezetek foglalkoznak ilyen témákkal, és segítik az áldozatokat, vagy esetleg akár az elkövetőket is. Derítsük ki, mit tud tenni a csoport a különféle erőszakos cselekedetek megszüntetéséért.

2008-ban az ENSZ becslése alapján több mint 250.000 gyermekkatonára volt a világban. Tudjunk meg többet ezekről a gyerekekről, akiket erőszakos cselekedetekre kényszerítenek, és csatlakozzunk a gyermekkatonaság intézményének felszámolására irányuló számos kampány egyikéhez. Olyan szervezeteket is kereshetünk, amelyek korábbi gyermekkatonáknak segítenek visszailleszkedni a társadalomba. Írjuk be a keresőbe a „gyermekkatonára” kifejezést, vagy látogassunk el a következő oldalakra: www.warchild.org, www.hrw.org (ez a Human Rights Watch oldala), www.redhandday.org.

További információk

A „problémafa” hasznos vizuális eszköz problémák elemzéséhez, az ötletelés és az gondolatterkép egyfajta kombinációja. A fa törzse jelképezi a problémát. A résztvevők a probléma gyökerének keresésével kezdenek (ezt a fa gyökerei jelképezik), majd a következmények felsorolásával folytatják, amelyek a fa ágaiént jelennek meg. A problémák és következményeik felmerülhetnek például szociális, gazdasági vagy politikai tényezők, vagy az emberek általános hozzáállása és viselkedése miatt. További információért felkereshetjük a www.thechangeagency.org angol nyelvű oldalt, ahol rákereshetünk a „problem tree analysis” kifejezésre.

Segédletek

Megfontolandó kérdések

Gondoljátok át az alábbi kérdéseket a jelenet megtervezésekor:

- Ki ez a személy, és kire vagy mire dobja a követ?
- Mi a kapcsolat a követ dobó személy és a tárgy vagy személy között, amire/akire a követ dobja?
- Van vele valaki, vagy egyedül van?
- Ha mások is jelen vannak, akkor részt vesznek-e ebben az incidensben? Ha igen, hogyan?
- Mit akar elérni az illető a kő eldobásával?
- Milyen események vezettek a kő elhajításához? Ez egy hirtelen felindulásból elkövetett vagy előre eltervezett tett?
- Volt-e egy konkrét esemény, amely kiváltotta a kő eldobására vonatkozó döntést?
- Milyen érzések, gondolatok járnak a cselekvő személy fejében, amikor arra készül, hogy eldobja a követ?
- Milyen érzések, negatív gondolatok járhattak a tettét megelőző időszakban?

A Global Red Hand kampányt támogató szervezetek közé tartozik a Human Rights Watch, az Amnesty International, a német Vöröskereszt ifjúsági tagozata, a Terre des Hommes és a PLAN International. www.redhandday.org.

Megjegyzés

Ez a gyakorlat Fiona Macbeth és Nick Fine Playing with Fire című könyvében talált ötleten alapul (New Society Publishers, 1995).

Állampolgárság
és részvétel

Demokrácia

Emberi jogok
általában

4. szint

8-20

120 perc

Kölcsönös kapcsolatok

„A demokrácia nem olyan dolog, amiben hiszünk, vagy ahova felakaszthatjuk a kalapunkat, hanem valami, amit csinálunk. Ha abbahagyjuk, akkor a demokrácia összeomlik.”

Abbie Hoffman

- Témakörök**
- Állampolgárság és részvétel
  - Demokrácia
  - Emberi jogok általában

Nehézségi szint 4

Csoportlétszám 8–20 fő

Szükséges idő 120 perc

A gyakorlatról Ez a gyakorlat az állampolgárok, a kormányzat, a civil szervezetek és a média demokratikus jogait és felelősségét tárgyalja.

- Érintett jogok**
- Az ország közügyeiben és a szabad választásokon való részvétel joga
  - Az információ és a kifejezés szabadsága
  - Mindenkinek kötelességei vannak a közösséggel szemben

- Célok**
- A jogok és felelősségek közötti összefüggések jobb megértése
  - A tárgyalási és együttműködési készségek fejlesztése
  - Az állampolgári felelősségvállalás elősegítése

- Eszközök**
- Egy A4-es lap és egy ceruza mindegyik csoport számára, a jegyzeteléshez
  - 4 nagy papírlap (A3) vagy flipchart-papír (a „feladatköri lapokhoz”)
  - 3 vastag filc (egy piros, egy zöld és egy kék) minden csoportnak
  - 4 gombolyag madzag vagy fonal (minden csoportnak különböző színű)
  - Egy tekercs ragasztószalag (cellux) minden csoport számára
  - Ollók
  - Játékszabály, csoportonként egy példányban

- Előkészítés**
- Vágjunk le 6 darab, 1,5 méter hosszú madzagot vagy fonalat mindegyik gombolyagból. (Összesen 24 szál: 4 csoport, csoportonként egy szín, minden színből 6 madzag.)

A gyakorlat menete

1. Mondjuk el, hogy a gyakorlat célja egy (ideális) demokratikus társadalom négy „szereplője” közötti kapcsolatok „térképének” megrajzolása.
2. Osszuk a résztvevőket négy egyenlő csoportba, ezek egy demokrácia négy fontos „szereplőjét” jelenítik meg: a kormányzatot (vagyis az állam irányítását végző egész államapparátust), a civil szervezeteket, a médiát és az állampolgárokat.
3. Adjunk minden csoportnak egy A4-es papírlapot és egy ceruzát a jegyzeteléshez, és kérjük meg őket, hogy tíz percet ötleteljenek arról, hogy az ő „szereplőjük” milyen szerepet tölt be egy demokratikus társadalomban, vagyis mi a fő funkciója, amelyet ellát. Az idő végére meg kell állapodniuk az öt legfontosabb funkcióban.
4. A következő lépésben elkészítik a „feladatköri lapjukat”. Adjunk mindegyik csoportnak egy nagyméretű papírlapot (A3-as vagy flipchart-papír) és egy vastag piros filcet, és kérjük meg őket, hogy írják a lap tetejére az általuk képviselt „szereplő” nevét, alatta pedig sorolják fel az öt legfontosabb funkciójukat.
5. Hívjuk össze a csoportokat, hogy bemutassák feladatkörüket. Hagyjuk, hogy a csoportok reagáljanak egymás listáira. Kérdezzük meg őket, hogy egyetértenek-e a négy „szereplő” fő funkcióiban. Ha akarják, a csoportok a visszajelzések alapján módosíthatják a listájukat.

Szeptember 15.
A demokrácia
nemzetközi napja

6. A négy csoport ismét külön dolgozik. Osszuk ki nekik a zöld filceket. Adjunk nekik 15 percet, hogy gondolkozzanak azon, mire van szükségük egymástól (a többi szereplőtől) ahhoz, hogy saját feladataikat elláthassák. Amikor már majdnem lejárt az idő, kérjük meg a csoportokat, hogy válasszák ki mindhárom másik „szereplő” vonatkozásában a két-két legfontosabb elvárást, és ezeket a „szereplők” megnevezésével együtt a zöld filccel írják fel.
7. Adjunk minden csoportnak a Játékszabályból egy példányt, majd közösen vegyük át a szabályokat, és győződjünk meg róla, hogy mindenki érti, mi a feladat. Ezután kérjük meg a csoportokat, hogy hozzák a feladatköri lapjukat a terem közepére, és helyezték el őket egy képzeletbeli négyzet négy sarkába, egymástól körülbelül 1 méterre (lásd a lenti ábrát). Kérjük meg az egyes csoportok tagjait, hogy helyezkedjenek el a saját térfelükön.
8. Adjunk minden csoportnak 6 szál egyszínű fonalat, egy tekercs ragasztószalagot és egy kék filcet.
9. Most kezdődnek a tárgyalási fordulók. Minden fordulóra 10 percet hagyjunk. Hívjuk fel a résztvevők figyelmét, hogy a cél a különböző „szereplők” közötti kapcsolatok feltérképezése. Ha egy elvárást elfogadnak, akkor ragasszanak egy szál fonalat a két papír közé, így jelezve a felelősség felvállalását.
10. A résztvevők üljenek le a térkép körül, majd kezdjük el a feldolgozást és értékelést.

Feldolgozás és értékelés

Kérjük meg a résztvevőket, hogy nézzék meg az általuk készített térképet, majd beszéljünk meg közösen a gyakorlatot az alábbi kérdések segítségével:

- Nehéz volt végiggondolnotok azokat a funkciókat, amelyeket a kormányzat, a civil szervezetek, a média és az állampolgárok egy demokráciában ellátnak?
- Voltak nézeteltérések a csoporton belül, hogy melyik elvárást kellene elfogadni vagy elutasítani?
- Mely elvárásaitokat nem fogadták el a megcélzott csoportok felelősségként? Miért lehetett ez? Gondoljátok, hogy az ilyen esetek a valóságban is problémásak lennének?
- Voltak olyan elvárások, amelyeket elfogadtatok, de ti eredetileg nem gondoltatok rá, hogy az az általatok alakított szereplő felelőssége lenne? Hogy vélekedtek ezekről most?
- A gyakorlat során kiderült a számotokra bármi újdonság a demokratikus társadalommal kapcsolatban, amit korábban nem tudtatok? Ért titeket meglepetés?
- Milyen jogokat érintett ez a gyakorlat?
- Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 29. cikke kimondja, hogy „Minden személynek kötelességei vannak a közösséggel szemben, amelyben egyedül lehetséges személyiségének szabad és teljes kibontakozása”. Melyek a legfontosabb kötelességek jelenleg az életetekben?
- Milyen szerepe van az egyes szereplőknek abban, hogy senki jogai ne sérüljenek?
- Mi a különböző szereplők feladata annak biztosításában, hogy mindenki részesülhessen emberi jogi nevelésben?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A négy különböző színű fonal használata (minden „szereplőnek” egy) feldobja a térképet, és nyomon követhetővé teszi a kapcsolódásokat. Például az állampolgárok összes elvárása sárga lehet, a média elvárásai feketék és így tovább.

A Gyakorlat menete rész 5. lépésében, miután a csoportok összeállították a funkciók listáját, ne töltsünk túl sok időt ezek nagy csoportos megbeszélésével. Tekintsük ezt inkább gyors alapozásnak a következő kics csoportos munkához. Ugyanakkor a résztvevők feljegyezhetik a többi csoport funkcióit.

Ha a csoportok nehéznek találják a funkciók összegyűjtését, javasoljuk nekik, hogy gondolkodjanak el azokon a dolgokon, amiket a „szereplőjük” csinál, illetve hogy mi hiányozna, ha nem lennének! Érdemes néhány példát megadnunk a csoportok számára az induláshoz:

- A kormányzat jogszabálytervezeteket dolgozik ki, döntéseket hoz az általános politikai irányelvekről, és biztosítja, hogy az ország költségvetése egyensúlyban maradjon.

- A civil szervezetek érdekképviselőket nyújtanak a kisebbségeknek, felvetnek olyan kérdéseket, amelyekkel a kormányzat (vagy az ellenzék) nem foglalkozik, és kampányolnak a jogszabályok megváltoztatása érdekében.
- A média beszámol a kormányzati politikáról, kivizsgál bizonyos ügyeket, továbbá elemzéseket készít, véleményez.
- Az állampolgárok „funkciói” magukban foglalnak mindent, ami fontos egy demokratikus társadalomban: beszélhetünk itt a választásokon való indulásról, az emberi jogi aktivizmusban való részvételről, egyes csoportok védelmét szolgáló szervezetek felállításáról, a politikai élet mikéntjének megkérdőjelezéséről vagy az abba való bekapcsolódásról és így tovább.

Amikor összeállítják az elváráslistájukat (5. lépés), figyelmeztessük őket arra, hogy ne legyenek irreális elvárásaik a többi szereplővel szemben. Ezeknek elfogadhatónak kell lenniük, ezért ne tegyenek méltánytalan vagy ésszerűtlen követeléseket.

Fontos, hogy a 9. lépésben a tárgyalásokat ne versenyként fogják fel, és ne is töltsünk ezzel túl sok időt. Emeljük ki, hogy csoportok tekintsék magukat együttműködő partnereknek: a cél egy olyan társadalom létrehozása, amelyben az összes szereplő mindenki meglegedésére együtt dolgozik. Ezért a megállapodásoknak viszonylag gyorsan le kell zajlaniuk: mondjuk meg a csoportoknak, hogy fogadják el a követeléseket, ha azok ésszerűnek tűnnek, egyébként pedig utasítsák el azokat; az esetlegesen felmerülő megosztóbb kérdéseket pedig majd később, közösen beszéljük meg.

Ha a csoportoknak segítségre van szükségük az elvárások és a felelőségek átgondolásában, akkor példaként említhetjük a média és az állampolgárok esetét: az újságíróknak tippekre van szükségük arról, hogy hol történnek az események, az állampolgároknak pedig feladata, hogy a médiát figyelmeztessék, és ha szükséges, nyilatkozzanak.

Variációk

A gyakorlat egyszerűsíthető vagy bonyolítható a társadalmi szereplők számának csökkentésével vagy növelésével. Például felvehetjük a szereplők sorába a „vállalkozásokat”, a „kisebbségeket” vagy a „hátrányos helyzetű csoportokat”. Ez azonban sokkal bonyolultabbá teszi a tárgyalási folyamatot, és nem biztos, hogy szeretnék, hogy minden egyes csoport az összes többivel tárgyaljon az elvárásairól. Használhatunk olyan kategóriákat is, amelyek közvetlenebb módon kapcsolódnak a fiatalok valóságához - például az „állampolgárokat” helyettesíthetjük a „fiatalokkal”, a „kormányzatot” pedig az „iskolával”.

A gyakorlat egyszerűsíthető egy vagy több csoport kihagyásával: például dolgozhatunk csak az „állampolgárok” és „kormányzat” kapcsolatával. Ez különösen jól jöhet, ha alacsony a csoportlétszám.

Érdekes lehet kipróbálni a tevékenységet a „feladatköri lapok” használata nélkül: ilyenkor a tárgyalási folyamat során az egyik csoportból valaki megfogja a fonal egyik végét, a másik végét pedig felajánlja a másik csoportból valaki másnak. Ha mindenki mindvégig kezében tartja a rá eső fonalvégeket, akkor a folyamat végére az egész „társadalom” kézzelfoghatóan összekapcsolódik.

Javaslatok a folytatáshoz

A csoport tovább bővítheti a térképet a társadalom különböző csoportjainak hozzáadásával (lásd fentebb, a Variációk részben). Át is másolhatják a térképet egy új lapra a könnyebb átláthatóság érdekében. Átgondolhatják azt is, hogy a saját társadalmunkban mely területek között nem elég jó az együttműködés, és mit lehetne tenni ennek megváltoztatásáért.

Ha a csoport szeretne azon gondolkodni, hogy merre tart a társadalom (és főleg, hogy szerintük merre kellene haladnia), akkor érdekesnek találhatják a Jövőink című gyakorlatot (209. oldal).

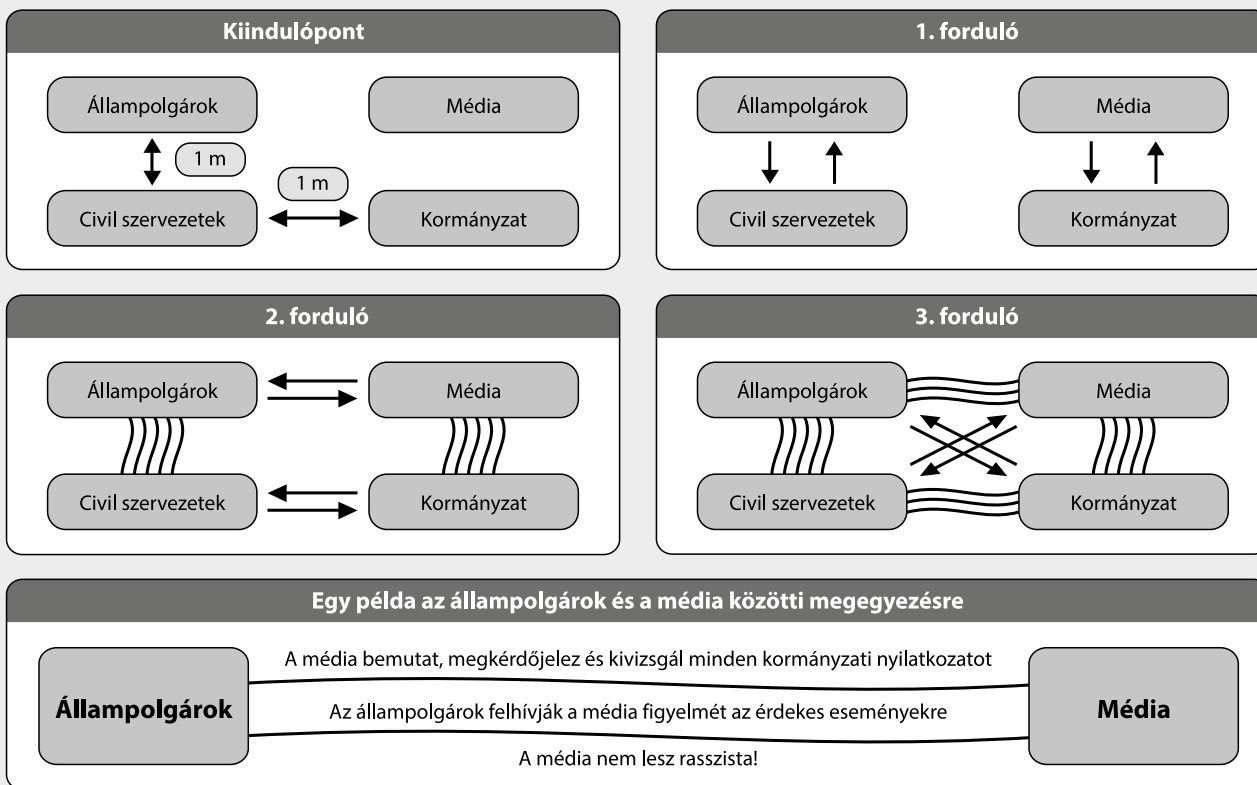
Javaslatok a cselekvésre

Ismét végezzük el a gyakorlatot, de ezúttal használjuk annak elemzésére, hogy a helyi önkormányzat, a helyi média, a helyi civil szervezetek és az állampolgárok milyen kapcsolatban vannak egymással. Határozzuk meg, hol lehetnének jobbak a viszonyok, és osszuk is meg a javaslatainkat az adott „szereplőkkel”, akár levél, blog vagy a helyi újságba írt cikk formájában. Ezzel konkrétan el is indíthatjuk a saját szervezetünk, iskolánk, egyetemünk vagy klubunk és a többi „szereplő” közötti kapcsolat javítását.

Segédlet

Játékszabály

1. Ennek a résznek a célja, hogy az egyes „szereplők” elfogadtassák az elvárásaikat a többi „szereplővel”.
2. A tárgyalások a „szereplőpárok” között három fordulóban zajlanak, az alábbiak szerint:
  - 1. forduló: az állampolgárok és a civil szervezetek, valamint a média és a kormányzat tárgyal egymással.
  - 2. forduló: az állampolgárok és a média, valamint a civil szervezetek és a kormányzat tárgyal egymással.
  - 3. forduló: az állampolgárok és a kormányzat, valamint a média és a civil szervezetek tárgyalnak egymással.
3. Minden körben maguk a párok döntenek arról, hogy ki kezd, és felváltva mondanak egy-egy elvárást.
4. Minden elvárást világosan és tömören kell megfogalmazni. Azt is el kell magyarázni, hogy mit takar az adott elvárás, és hogy miért pont ezt várjátok el, vagyis hogy a saját funkcióitok ellátásához ez miért szükséges.
5. Amikor egy elvárás elfogadását vagy elutasítását mérlegelitek, gondoljátok át, hogy az elvárás jogos-e, és hogy az általatok alakított szereplő képes lenne-e azt megvalósítani.
6. Ha elfogadtátok, akkor az elvárást előterjesztő csoport egyik fonalával kössétek össze a két „feladatköri lapot” (a fonalat celluluszal rögzítsétek), jelezve a megkötött megállapodást. Az elfogadó csoportnak a kék filccel fel kell jegyeznie a saját lapjára, hogy mi az a felelősség, amit felvállalt.
7. Ha a másik csoport elutasítja az előterjesztett igényt, a fonalat félre kell tenni.
8. A tárgyalásokat addig folytassátok, amíg minden elvárást meg nem beszéltetek.
9. Minden körben ugyanezt ismételjétek, amíg végül mind a négy szereplő között létrejönnek a kapcsolatok.
10. A folyamat végére kapunk egy térképet, amely bemutatja a demokrácia különböző szereplői közötti kapcsolatokat. Mindegyik szereplőnek lesz egy feladatköri lapja, amelyen piros színnel szerepel a funkcióik felsorolása, zölddel a többi szereplő felé megfogalmazott elvárásainak listája, kézzel pedig azok a felelősségek, amelyeket azért vállaltak fel, hogy a többi szereplő elvárásait teljesítsék. Az elvárásokat, illetve a hozzájuk kapcsolódó felelősségvállalást pedig színes fonalak jelzik.

Béke
és erőszak

Gyermekek

Egészség

3. szint

9 – 24
(3 alcsoport)

90 perc

Lehet másképp?

Bárcsak megbeszélhettem volna valakivel!

Nehézségi szint 3

Csoportlétszám 9–24 fő (3 kicscsoportban)

Időkeret 90 perc

Témakörök

- Béke és erőszak
- Gyermekek
- Egészség

Összefoglalás Ez a szerepjátékon alapuló gyakorlat az alábbi témákkal foglalkozik:

- emberek közötti közvetlen erőszak,
- kortárs zaklatás és bántalmazás (bullying).

Érintett jogok

- A megalázó bánásmód tilalma
- A méltósághoz való jog
- A mindenfajta fizikai és lelki erőszakkal szembeni védelemhez való jog

Célok

- A kortárs zaklatás³⁸ okainak és következményeinek megismerése és megértése
- A probléma kezeléséhez szükséges készségek elsajátítása
- A kortárs zaklatás áldozatai iránti együttérzés kialakítása

Eszközök

- Az eljátszandó jelenetek leírása (csoportonként egy jelenet)
- Az „Igaz történetek” oldal (egy példány)
- A szerepjátékhoz szükséges tér

A gyakorlat menete

1. Vezessük fel a gyakorlatot: mondjuk el, hogy a kortárs zaklatás témájában fogunk kisebb csoportokban jeleneteket eljátszani.
2. Még a teljes csoportban gyűjtünk közösen ötleteket, gondolatokat és kapcsolódó fogalmakat a kortárs zaklatás témájában, hogy mindenki értse, mi az, milyen formákban jelentkezhet, és hogy bármelyik iskolában, egyetemen, klubban, egyesületben vagy munkahelyen megtörténhet.
3. Oszuk három csoportra a résztvevőket, és mindegyik csoportnak adjunk egy-egy jelenetet. 15 percet kapnak arra, hogy előkészítsék és elpróbálják a szerepjátékot.
4. Amikor elkészültek, a csoportok egymás után előadják a jeleneteket.
5. Addig ne adjunk teret meglátásoknak, kérdéseknek és visszajelzéseknek, amíg minden csoport elő nem adta a jelenetét, és vissza nem tértünk a nagycsoportba.

Feldolgozás és értékelés

Először foglalkozunk a szerepjátékkal.

- Mire alapoztak a csoportok, amikor a jelenetüket kidolgozták? A kortárs zaklatásról szóló történetekre, filmekre vagy saját tapasztalataikra?
- Valószerűek voltak a jelenetek?
- Az 1. jelenetben mely hozzászólások voltak hasznosak és segítő jellegűek, és melyek akadályozták a helyzet megoldását?
- A 2. jelenettel kapcsolatban: mennyire könnyű vagy nehéz őszintén beszélni valakivel, aki bántalmaz másokat? Milyen technikák lehetnek hatékonyak, és melyek azok, amelyeknek negatív hatása lehet?

- A 3. jelenet kapcsán: mennyire könnyű vagy nehéz őszintén beszélni valakivel, akit bántalmaznak a társai? Hogyan lehet olyan megoldásokat találni, amelyek az áldozat számára is elfogadhatók?

Kérjünk meg három önként jelentkezőt, hogy olvassák fel a három „igaz történetet”. Kérjük meg a diákokat, hogy reagáljanak az esetekre, azután pedig irányítsuk a beszélgetést a kortárs zaklatás okaira, kezelésének lehetséges módjaira és arra, milyen emberi jogokat érint.

- Szerintetek hogyan érezheti magát az efféle bántások áldozata?
- Tehet az áldozat arról, hogy bántják?
- Miért bántalmaznak egyesek másokat? Például lehetséges-e, hogy ezzel bizonyítani akarnak valamit?
- Tekinthejtük-e a kortárs zaklatást az erőszak egy formájának?
- A kortárs zaklatás a hatalomról szól?
- Elkerülhetetlen-e a kortárs zaklatás?
- Ha egy barátodat bántalmazza a társai, szólnod kell-e valakinek, aki felelős helyzetben van, és ezért tudna tenni ez ellen – akkor is, ha a barátod a problémát bizalmasan osztotta meg veled?
- Mik a leggyakoribb előítéletek a kortárs zaklatás áldozataival szemben?
- Kinek a felelőssége kezelni a kortárs zaklatás problémáját?
- Mit tettél volna az áldozat helyében?
- Mit tegyünk a bántalmazókkal? Hogyan tanulhatják meg, hogy ne bántsanak másokat? Meg kéne-e büntetni őket?
- Milyen emberi jogok forogtak kockán a három történetben?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A kortárs zaklatás lehet közvetlen vagy közvetett. Közvetlen formái például a csúfolódás, ugratás, lökdösés, megütés vagy megtámadás, a másik táskájának vagy egyéb tárgyainak elvétele és dobálása, a másik pénzének vagy tárgyainak elszedése, vagy mások megtámadása vagy megfenyegetése a vallása, bőrszíne, fogyatékosága vagy szokásai miatt. Közvetett zaklatás például, ha valakiről pletykákat terjesztenek azzal a céllal, hogy kiközösítsék, és senki ne akarjon barátkozni vele. Ezeket a viselkedéseket általában egy vagy több személy kezdeményezi egy konkrét áldozat vagy áldozatok ellen. Mind a közvetlen, mind a közvetett zaklatás alapvető eleme a tartósan és rendszeresen ismétlődő fizikai vagy lelki megfélemlítés, melynek következtében állandósulnak a szerepek, és szisztematikussá válik a zaklatás és bántalmazás.

Ha bármilyen, a gyakorlattól függetlenül is létező csoporttal, illetve klubban, egyetemen vagy munkahelyen végezzük a gyakorlatot, érdemes a szituációkat az adott helyzethez igazítani. Figyeljünk oda a csoportban lévő fiatalokra, és vegyük figyelembe, hogy egyeseknek lehet személyes élményük a kortárs zaklatással kapcsolatban. Ennek tudatában alakítsuk ki a kiscsoportokat, és osszuk ki a jeleneteket.

Variációk

A szerepjáték helyett megkérhetjük a csoportokat, hogy elemezzék az egyes jeleneteket, és gondolják át, hogy hogyan oldanák meg a problémát.

Az is egy lehetőség, hogy csak az egyik jelenetre koncentrálunk, és mindegyik csoportnak azt adjuk oda. Így minden csoport ugyanarra a jelenetre ad elő egy változatot, a saját megoldási javaslataikkal. Ennek előnye, hogy mélyebben belemegyünk a problémákba, és több megoldást is láthatunk ugyanarra a helyzetre.

Ha kevés az időnk, vagy nincs elég hely a jelenetek előadására, a résztvevők kiscsoportokban megbeszélhetik az igaz történeteket. Kérjük meg őket, hogy gondolkodjanak el a helyzete-

JELES NAP

Június 4.
Az agresszió ártatlan gyermek-áldozatainak nemzetközi napja

ken, és javasoljanak konkrét megoldási lehetőségeket, alternatívákat, illetve gondoljanak bele, ők mit tennének az áldozat helyében.

Javaslatok a folytatáshoz

Derítsük ki, folynak-e a környéken olyan kezdeményezések, melyek keretében kortás képzőket, vagyis fiatal önkénteseket képeznek ki a konfliktusok rendezésében közreműködő kortárs mediátornak. Ha igen, hívjuk meg egy képviselőjüket a csoportunkhoz előadni, és fontoljuk meg annak a lehetőségét, hogy az iskolánkban vagy klubunkban is kialakítsunk kortárs mediátori rendszert.

Ha a csoportot érdekelnék a kortárs képzéssel kapcsolatos jó példák, akkor érdemes megnézni például az Európa Tanács DOMINO című (angol nyelvű) kiadványának 5.1 alfejezetét, melynek címe: Békéltető projekt a németországi Offenbachban – iskolai kortárs mediáció a gyakorlatban.

Az internetes zaklatással kapcsolatban használhatjuk például Az életem nem show-műsor! című gyakorlatot (105. oldal). Lehet, hogy a csoport szeretne saját bullying-ellenes szabályzatot kidolgozni a résztvevők iskolája vagy szervezete számára. A Válasz a rasszizmusra című gyakorlatnál (335. oldal) a rasszizmusellenes szabályzat készítéséhez javasolt módszert ugyanúgy alkalmazhatjuk egy bullying-ellenes szabályzathoz is.

A DOMINO 4. fejezetében található egy gyűjtemény fiatalok valódi történeteiből. Itt olvashatjuk Gábor történetét, akit azért zaklattak az iskolában, mert zsidó. Ebből kiindulva beszélgetést kezdeményezhetünk az antiszemitizmusról, vagy feltehetjük azt a kérdést, hogy a csoport tagjai mit tennének ilyen helyzetben.

Javaslatok a cselekvésre

Keressünk egy hazai, kortárs zaklatással foglalkozó csoportot vagy szervezetet, és ajánljuk fel a segítségünket.

Ha a résztvevők különösen kreatívak, megkérhetjük őket, hogy ők maguk írjanak jeleneteket, és azokat adják elő másoknak.

A csoport tagjai saját iskolájukban vagy közösségükben is vezethetnek vagy szervezhetnek beszélgetést a kortárs zaklatás témájában. Vagy barátaikkal együtt szervezhetnek támogató csoportot saját iskolájukban vagy közösségükben a kortárs zaklatás áldozatainak segítésére.

További információk

A zaklatók néha nincsenek tudatában, mennyire káros hatással vannak az áldozatukra. Lehetséges, hogy az egészre poénként tekintenek: hiszen ők csak ugratták vagy megviccelték az illetőt! És lehet, hogy tényleg így indult, de pár nap vagy hét után az, akiből gúnyt úznak, már nem találja ezt olyan viccesnek. A kortárs zaklatás és bántalmazás elkövetői között vannak olyanok is, akik azt hiszik, ettől menőnek tűnnek majd. Lehet, hogy irigykednek a másikra vagy a külsejére. Van, aki megszokta, hogy mindig ő van a középpontban, és nem tetszik neki, ha valaki mással foglalkoznak, ezért bántja az illetőt. A zaklatás elkövetőinek gyakran rosszak a szociális készségeik, és nem tudnak barátkozni. Az is előfordul, hogy családi problémáik vannak: aki otthon azt látja, hogy emberek erőszakosan vagy bántóan viselkednek egymással, ugyanezt a viselkedést fogja leutánozni. Egyes zaklatók valamitől rosszul érzik magukat, és azt akarják, hogy másnak se legyen jobb. A testi fenytés is hozzájárulhat ahhoz, hogy valakiből zaklató váljon, mert azt tanítja a gyerekeknek, hogy az erőszak elfogadható és megfelelő módja a konfliktuskezelésnek vagy annak, hogy rávegyünk valakit valamire. Az Európa Tanács által a gyermekek testi fenytése ellen indított kampányról az Abolishing Corporal Punishment of Children: Questions and Answers (A gyermekek testi fenytésének megszüntetése – kérdések és válaszok) című kiadványban lehet olvasni; ami angol nyelven elérhető a www.coe.int weboldalon³⁹.

Források:

www.coe.int/en/web/children/bullying
www.bullybusters.org.uk
www.kidshealth.org
www.teenhelp.org
www.breaktheabusecycle.com
www.bullying.com

A kortárs zaklatás elkövetőinek is segítségre van szükségük: meg kell érteniük saját viselkedésük okait, és meg kell tanulniuk változtatni a viselkedésükön, különösen azon, hogy hogyan kezeljék az érzéseiket mások bántása nélkül, és agresszió helyett hogyan legyenek inkább aszszertívak, hogy céljaikat elérjék. Ha bevonjuk őket olyan, kézzelfogható tevékenységekbe, amelyek lefoglalják őket, és amelyek segítségével új érdeklődési kört találhatnak és megmutathatják képességeiket, ez segíthet az önbizalmuk fejlesztésében és énképük megváltoztatásában. Képpé válhatnak arra, hogy jó embernek lássák magukat, aki nem bánt másokat.

További (angol nyelvű) információkért keressük fel a www.coe.int/en/web/ch oldalt, vagy írjuk be a keresőbe a „bullying” szót. Magyar nyelven a „kortárs zaklatás”, „iskolai zaklatás” vagy az „iskolai bántalmazás” kifejezésekre keresve találhatunk további forrásokat.

Segédlet

Jelenetek a szerepjátékhoz

1. jelenet

Egy diák a tanárokhoz fordul, mert az egyik osztálytársát zaklatják a többiek. Az igazgató hagyományos gondolkodású, tekintélyelvű tanár, aki szerint a mai iskolákban egyre csak romlik a színvonal, csökken a fegyelem, és a mai fiatalok nem tudnak viselkedni. Az osztályfőnök nem akar felelősséget vállalni a helyzetért. A többi tanár nem veszi eléggé komolyan a problémát, és nem ismerik fel, hogy itt bántalmazásról van szó. A helyi gyermekvédelmi szolgálat képviselője átérzi a probléma súlyát, de túl sok a munkája, így most nem tud közbelépni.

2. jelenet

Diákok egy csoportja megpróbál beszélgetni egy társukkal, aki egy kisebb gyereket rendszeresen bántalmaz.

3. jelenet

Egy csoport diák egy társukról beszélget, akit idősebb diákokból álló csoport bántalmaz. Szeretnének neki segíteni, és átbeszélnek az összes lehetséges megoldást.

Igaz történetek

1. történet

„12 éves vagyok, és gyűlölök iskolába járni, mert mindenki utál. Van néhány gyerek, aki állandóan csúfol. Azt mondják, csúnya vagyok és kövér, és a szüleimnek szégyellniük kéne magukat, hogy ilyen gyerekük van. A legjobb barátnőm már szóba sem áll velem, sőt, azokkal a gyerekekkel barátkozik, akik csúfolnak engem. Annyira utálom! Nagyon magányos vagyok, és félek, hogy igaz, amit a szüleimről mondanak”.

Rosanna

2. történet

„Idén új iskolába kerültem és első naptól fogva éreztem, hogy néhány lány furán néz rám. Aztán rájöttem, hogy féltékenyek rám, mert tetszem a fiúknak. Rendszeresen találok fenyegető üzeneteket a szekrényemre ragasztva. Telefonon is felhívnak és megfenyegetnek. Többször ellopták a könyveimet. Múlt héten három lány követett a végébe, kiabáltak velem, kést fogtak rám, és azt mondták, hogy ribanc vagyok, és menjek át másik suliba. Én ezt már nem bírom. Dühös vagyok és félek. Próbáltam beszélni az igazgatóval, de nem igazán hallgatott meg. Nem tudom, mit tegyek”.

Lisbeth

3. történet

„A legjobb barátom elmondta, hogy az iskolában, ahová mindketten járunk, néhány gyerek bántani szokta. Segíteni akartam neki, ezért megpróbáltam beszélni velük, de azóta velem is ugyanazt csinálják. Most már mindkettőnket zaklatnak: kicsúfolnak, szívatnak, és megfenyegettek minket, hogy megvernek. Úgy döntöttünk, nem mondjuk el senkinek, mert félünk, hogy ha árulkodnánk, még rosszabbra fordulna a helyzet”.

Andrey

Kultúra
és sport

Környezet

Globalizáció

4. szint

14+ (5 fős
kiscsoportok)

150 perc

Makah bálnavadászat

„Bárhogy is szépítgetjük – a bálnavadászat gyilkosság, és a gyilkosság bűn.”

Whale and Dolphin Conservation Society (Bálna- és Delfinvédő Társaság)

Nehézségi szint 4

Csoportlétszám Legalább 14 fő (egy minimum 4 fős csoport, és további 4 kiscsoport)

Szükséges idő 150 perc

Témakörök

- Kultúra és sport
- Környezet
- Globalizáció

A gyakorlatról Ez a gyakorlat kiscsoportos munkán, szimulációs játékon, csoportos vitán és a közös megegyezést célzó döntéshozatal gyakorlásán keresztül az alábbi témákkal foglalkozik:

- a tengeri erőforrások fenntartható használata;
- az őslakos közösségek joga ahhoz, hogy szabadon dönthessenek gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésükről.

Érintett jogok

- Aközösség kulturális életében való részvételhez fűződő jog
- Az élelemhez és a természeti erőforrásokhoz való hozzáféréshez fűződő jog
- Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog

Célok

- A kulturális életben való részvételhez fűződő jog és a környezetvédelmi szempontok közötti látszólagos ellentmondások jobb megértése
- A kritikai gondolkodáshoz, az érveléshez és a közös megegyezésen alapuló döntéshozáshoz szükséges készségek fejlesztése
- A kulturális különbségekre való nyitottság erősítése

Eszközök

- Segédletek
- Papír és toll a csoportoknak a jegyzeteléshez

Előkészítés

- Olvassuk el az összes segédletet, hogy kellően tájékozottak legyünk a témáról. Így szükség esetén információkkal segíthetjük a résztvevőket.
- Fénymásoljuk ki a szerepkártyákat (minden résztvevőnek jusson egy kártya).

A gyakorlat menete

A gyakorlat két részből áll. Az első rész (30 perc) felvezeti a gyakorlatot, és felveti a kapcsolódó környezetvédelmi és kulturális szempontokat. A második rész (90 perc) egy szimulációs játék, amelynek során a makah törzs és a bálnavadászat-ellenes aktivisták megpróbálnak közös megegyezésre jutni.

1. rész: Környezetvédelmi és kulturális szempontok (30 perc)

1. Mondjuk el, hogy ez a gyakorlat a környezethez kapcsolódó és a kulturális jogokról szól. Középpontjában egyrészt a makah indián törzs áll, akik szeretnék folytatni a bálnavadászat hagyományát, másrészt azok a környezetvédő és más csoportok, akik ezt ellenzik.
2. Meséljünk a csoportnak a makah népről és arról, hogy ez a feszültség és vita már több éve fennáll – a jogi eljárások költségei az egekben járnak, de tartós eredmény még nem született. A környezetvédők több meggondolatlan lépést is tettek, amelyekkel a saját és mások életét veszélyeztették, a makah törzs egyes tagjai pedig már annyira zaklatottak és türelmetlenek, hogy megszegték a törvényt, és illegálisan ismét elkezdtek bálnára vadászni. Ez a helyzet senkinek sem kielégítő, így ideje, hogy a felek összeüljenek: megnézzék, miben értenek egyet, és valamilyen megoldásra jussanak.

Augusztus 9.
A világ
bennszülötteinek
nemzetközi napja

3. Vezessük fel a témával kapcsolatos problémát a „fent és lent” módszerrel (ennek leírását lásd a 352. oldalon). A résztvevőknek az alábbi állításokkal kapcsolatban kell állást foglalniuk (egyenként olvassuk fel az állításokat):
  - A különböző népcsoportok szokásait tiszteletben kell tartani, amíg azok nem sértik az emberi jogokat.
  - Mindenkinnek joga van eldönteni, mit eszik: vegán, vegetáriánus vagy húsevő.
  - Ételeinket környezetkímélő módon kell előállítani.
  - Az állattenyésztés során nem szabadna kegyetlen módszereket használni, például intenzív tenyésztést alkalmazni vagy kegyetlen módon levágni az állatokat.
  - A kulturális hagyományok nagyon fontosak az emberek számára, ezért tiszteletben kell őket tartanunk.
  - A bálnákat még kulturális célokból sem szabadna levadászni.

2. rész: Szimulációs játék, amelyben a résztvevők eljátszák a makah törzs és támogatói, illetve a bálnavadászatot ellenzők közötti megbeszélést, és ennek során megpróbálnak megoldást találni a régóta fennálló problémára.

1. Emlékeztessük a csoportot, hogy a téma kapcsán évek óta heves küzdelem folyik a felek között – jogi szinten és szó szerint is –, így most már legfőbb ideje megoldást találni. Ebben a szimulációs játékban eljátszunk egy találkozót, amelyet a Kultúra, Jogok, Környezet, Fenntarthatóság és Párbeszéd (rövidítve: KJKFP) nevű képzeletbeli egyesület szervezett. A KJKFP egy független szervezet, amely emberi jogi szempontból igyekszik megközelíteni a környezeti problémákat. Céljuk a kölcsönös megértés elősegítése párbeszéd útján. A szimulációs játék során a KJKFP moderálja a beszélgetést a négy (a valóságban is létező) csoport képviselői közt:
  - a. A makah törzs, akik szeretnének ismét bálnára vadászni.
  - b. A High North Alliance nevű ernyőszervezet, amely a bálna- és fókavadászatot folytató közösségeket képviseli, és az északi sarkvidék partmenti kultúráinak megőrzése és a tengeri emlősök fenntartható felhasználása a célja – ebben az ügyben a makah törzset támogatják.
  - c. A Sea Shepherd nevű szervezet, amely a tengerek élővilágára vonatkozó nemzetközi jogszabályok, egyezmények és előírások megszegését deríti fel és dokumentálja; valamint a bálnák és delfinek védelmével foglalkozó Whale and Dolphin Conservation Society – ők ellenzik a makah törzs kérését.
  - d. A Greenpeace környezetvédő aktivista csoport, amely ellenzi a bálnavadászatot.
2. A KJKFP moderálja a beszélgetést, amely öt témára koncentrál:
  - Miért fontosak a bálnák?
  - A szürke bálna veszélyeztetett fajnak számít-e?
  - Miért kellene megállítani a makah közösség bálnahús-fogyasztását?
  - Átalakítható-e valamilyen módon a makah nép bálnavadászattal kapcsolatos rítusa?
  - Ha megegyezés születik, milyen módon lehet annak betartását ellenőrizni, és a bálnák megfelelő védelmét biztosítani?
3. Kérjünk négy önkéntest, hogy képviselje a KJKFP-t, a többiek pedig osszuk négy egyenlő létszámú csoportba. Osszuk ki a szerepkártyákat. A csoportoknak 30 percük van, hogy feldolgozzák a rendelkezésükre bocsátott információkat, megbeszéljék és kialakítsák az álláspontjukat a fent említett öt kérdésben, és összegyűjtsék érveiket.
4. Mikor a csoportok elkészültek, a résztvevők visszajönnek nagycsoportba, és a KJKFP képviselői megnyitják a találkozót. A találkozóra 60 percet adjunk.
5. A KJKFP először is röviden összefoglalja az ügy fő emberi jogi és a környezetvédelmi szempontjait, és elmondja, hogy a megbeszélés célja az információmegosztás és a probléma megvitatása az öt kérdés mentén. Ezután a makah törzs ismerteti az álláspontját. Ezt követően kerül megvitatásra az öt téma.
6. A vita végén a KJKFP összefoglalja az elhangzottakat. Itt tartunk egy rövid szünetet, majd lépünk tovább a Feldolgozás és értékelés részre.

Feldolgozás és értékelés

Először kérjük meg a résztvevőket, hogy tekintsenek vissza a vitára, és gondolják át, hogy sikerült-e közös megegyezésre jutni valamelyik kérdésben. Ezután térjünk át az általánosabb témákra.

- Nehéz volt belehelyezkednetek a szerepetekbe?
- Mi volt a legérdekesebb dolog, amit megtudtatok a gyakorlat során?
- Melyek voltak a leghatásosabb érvek: amelyek az érzelmekre hatottak, vagy a racionális, logikus érvek?
- Mennyire volt nehéz a másik oldal szempontjait figyelembe venni? Mennyire volt nehéz ezeket elfogadni?
- Mennyire sikerült közös nevezőre jutni az egyes kérdésekben?
- A valóságban mennyire nehéz elfogadni olyan kulturális hagyományokat, amelyeket durvának, érthetetlennek vagy helytelennek tartotok?
- A kultúrák ütközése nyomán mikor alakul ki diszkrimináció?
- Mennyire nehéz nyitottnak lenni a kulturális különbségekre?
- A globalizáció elkerülhetetlenül a kultúrák pusztulásához vezet? A megváltozott kultúra már elveszett kultúra? Lehetséges-e pozitív folyamatnak tekinteni a kultúrák változását?
- Mely emberi jogokhoz kapcsolódik szerintetek ez a gyakorlat?
- A jogvitákat általában bíróságon oldják meg. Szerintetek ez a megfelelő, igazságos módja az emberi jogi problémák megoldásának is?
- Mi a fontosabb: a közösség hagyományos életmódjához és ételéhez való jog, vagy a környezetvédelem és a fajok megőrzése?

A végén ismételjük meg a „fent és lent” gyakorlatot ugyanazokkal az állításokkal, mint az 1. részben, hogy megnézzük, változott-e a résztvevők hozzáállása a bálnavadás�athoz.

Tanácsok a csoportsegítőnek

Mivel ez a gyakorlat összetett problémákat érint, érettebb vagy gyakorlottabb, fejlett vitakészségekkel rendelkező résztvevőkkel érdemes elvégezni. Nagyon sok információt kell befogadni, és a szerepkártyák nyelvezete feltételezi az emberi jogi és környezetvédelmi szakkifejezések bizonyos szintű ismeretét. A gyakorlatot felbonthatjuk két alkalomra; a köztes időben a résztvevők elolvashatják a szerepkártyákat, és átgondolhatják a problémákat.

A gyakorlat egyik fontos célja, hogy szembesítse a résztvevőket saját kulturális nézőpontjuk korlátaival, illetve lehetőséget nyújtson arra, hogy felülvizsgálják a környezet és a vadvilág fenntartható használatával kapcsolatos hozzáállásukat. A bálnavadászat sokak számára mély érzelmi húrokat megpendítő téma, amellyel kapcsolatban nagyon sarkos véleményeket vallanak. Ezért izgalmas, de ugyanakkor nehéz ezt a témát feldolgozni. Megközelíthetjük olyan irányból is, hogy megkérdezzük a résztvevőket: mit szólnának, ha meg akarnák tiltani nekik egy, a kultúrájuk, életük vagy hagyományaik szempontból fontos étel fogyasztását.

A gyakorlat másik célja a közös megegyezésen alapuló döntéshozáshoz, a konszenzus-építéshez szükséges készségek fejlesztése: ezt segíti egy képzeletbeli szervezet, a KJKFP által levezetett mediációs beszélgetés eljátszása.

A 2. rész 1. lépésénél részletesebben is kibonthatjuk a kérdéseket:

- Miért fontosak a bálnák? Tekintsük át gazdasági, történelmi, környezeti és spirituális szerepüket.
- A szürke bálna veszélyeztetett faj? Milyen tudományos bizonyíték van erre?
- Miért kellene megállítani a makah közösség bálnahús-fogyasztását? A zsidók és a muszlimok például kulturális okokból nem esznek disznóhúst – de nem akarják ezt másoknak is megtiltani.
- Átalakítható-e a makah nép bálnavadászattal kapcsolatos rítusa? Érdemes észben tartani, hogy a kulturális szokások változnak és megváltoztathatók. Például az AIDS hatására számos olyan kultúrában is elkezdtek nyíltabban beszélni a szexről, ahol korábban az tabu volt, és bizonyos szexuális tartalmú rítusokat – például azt a kenyai szokást, hogy az

özvegyet „megtisztítandó” a halott férje fivérével (vagy más kijelölt férfival) folytatott szexre kötelezik – megkérdőjeleztek és megszüntettek.

- Ha megegyezés születik, milyen módon lehet annak betartását ellenőrizni, és biztosítani a bálnák megfelelő védelmét? Vegyük figyelembe az információhoz való szabad hozzáférés kérdését, továbbá azt, hogy ki dönthetné el, hogy egy adott évben eléri-e a bálna-állomány a megfelelő szintet, és hogyan lehet megakadályozni az egyezés kijátszását.

Ellenőrizzük, hogy a résztvevők ismerik-e a szerepkártyákon szereplő kifejezéseket és fogalmakat. Lehet, hogy szükség lesz némi magyarázatra. Például:

Őslakos népek

Nincsenek olyan merev kategóriák, amelyek alapján egyértelműen megállapíthatnánk, hogy kik számítanak őslakos népeknek. Általában véve azoknak a leszármazottait nevezzük így, akik egy adott területen éltek, mielőtt azt gyarmatosították és államokra osztották volna. Az újonnan létrehozott államokban ezek a közösségek a társadalom peremére szorulnak, és gyakran törzsi keretek között élnek. Az ENSZ által 2007-ben elfogadott Nyilatkozat az őslakos népek jogairól elismeri önrendelkezési jogukat; azt a jogot, hogy maguk dönthessenek gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésükről; valamint a méltósághoz és a kulturális sokszínűséghez való jogukat.

Az elővigyázatosság elve

Az elővigyázatosság elve kimondja, hogy „amennyiben egy tevékenység az emberi egészségre vagy a környezetre valószínűsíthetően veszélyes, akkor szükség van az elővigyázatosságot fokozó intézkedések bevezetésére még olyan esetekben is, amikor az ok-okozati összefüggések teljes körű tudományos bizonyítására még nem került sor” (1998, Wingspreadi Nyilatkozat). Ez magában foglalja azt, hogy lépéseket teszünk akkor is, ha bizonytalan a helyzet; a bizonyítás terhe áthárul arra, aki kockázatos tevékenységet akar végezni (bizonyítania kell, hogy tevékenysége nem jelent veszélyt); megvizsgáljuk a potenciálisan káros tevékenységek alternatíváit; és részvételen alapuló döntéshozatali módszereket alkalmazunk.

Fenntarthatóság

1987-ben az ENSZ Környezet és Fejlődés Világbizottságának (WCED) jelentése, az úgynevezett Brundtland-jelentés, így definiálta a fenntartható fejlődést: „olyan fejlődés, amely a jelen szükségleteit úgy elégíti ki, hogy egyúttal nem veszélyezteti a jövő generációk szükségleteinek kielégítését”. A „fenntartható használat” fogalmát csak megújuló erőforrásoknál alkalmazzuk: azt jelenti, hogy nem használjuk nagyobb mértékben az erőforrást, mint amilyen mértékben az megújulni képes. A világ országai elfogadták a tudományos bizonyítékokon és objektív adatokon alapuló fenntartható használat elvét a világ természeti erőforrásainak használatára nézve.

Variációk

Kis létszámú csoport esetén ne négy, hanem két fél vegyen részt a tárgyaláson: az egyik oldalon a makah törzs és a High North Alliance, a másik oldalon a Greenpeace és a Sea Shepherd.

A gyakorlatot két külön alkalomra is felbonthatjuk, így a kettő között a résztvevők maguk is utánanézhettek a tényeknek, és több idejük lesz átgondolni az álláspontjukat.

A helyzet nemcsak vita formájában, hanem kerekasztal-beszélgetésként is eljátszható. Ebben az esetben mind a négy felet (makah törzs, High North Alliance, Sea Shepherd és Greenpeace) egy-egy résztvevő képviseli. Mindegyikük összefoglalja az álláspontját, majd válaszolnak a közönség kérdéseire. A végén a résztvevők mind az öt kérdésben szavaznak. Ez a módszer is teret ad rá, hogy felvezzük a téma emberi jogi, kulturális és környezeti szempontjait, kimarad viszont a közös megegyezésre épülő döntéshozatal gyakorlása.

The Sea Shepherd International:
www.seashepherd.com

International Whaling Commission:
<https://iwc.int/home>

Makah törzs:
www.makah.com

Greenpeace:
www.greenpeace.org

A <https://www.casj.org.uk/> (angol) és a <http://veganallatvedelem.hu/> (magyar) oldalon további információkat találhatunk az állatok jogairól és arról a gondolatról, hogy minden élő lény érdemes a tiszteletre és a védelemre.

Javaslatok a folytatáshoz

Ha a csoportot érdekli a kultúrák változása, végezzük el velük a *Változnak az idők* című gyakorlatot (341. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

Támogassuk az őslakos népeket azzal, hogy vásárolunk a termékeikből. A „fair trade” üzletekben kapható kézműves termékek közül sokat őslakos népek tagjai készítenek. Ha legközelebb ajándékot keresünk valakinek, érdemes az ilyen boltokban körülnézni.

További információk

Rob van Ginkel: *Makah Whale Hunt and Leviathan's Death: Reinventing Tradition and Disputing Authenticity in the Age of Modernity* (Makah bálnavadászat és a Leviathan halála – Hagymányok újrafelfedezése és hitelességük megkérdőjelezése a modern korban) című könyve, az amszterdami egyetem kiadásában, elérhető az interneten is, érdemes rákeresni.

Az őslakos népek jogairól tájékozódhatunk az International Work Group for Indigenous Affairs (Őslakos ügyek munkacsoportja) honlapján: www.iwgia.org; az ENSZ 2007-es nyilatkozata az őslakos népek jogairól (A/RES/61/295) megtalálható az ENSZ honlapján: <http://undocs.org/A/RES/61/295>.

Segédletek

Általános információk a csoportsegítőnek

A makah nép (vagy makah törzs) egy rezervátumban él az Egyesült Államok nyugati partvidékén, a Washington államban található Olympic-félsziget északnyugati csücskében. A rezervátum jelenlegi területe kb. 11 ezer hektár. Az 1999. júliusi törzsi népszámlálás szerint a törzsnek hivatalosan 1214 tagja van, noha közülük jelenleg csak 1079-en élnek itt. A rezervátumban a munkanélküliségi ráta kb. 51%, a háztartások közel 49%-ának a jövedelme az Egyesült Államokban megszabott létminimum alá esik, a lakóépületek 59%-a nem biztosít kielégítő lakókörülményeket.

A zord körülmények ellenére a közösség erősen őrzi hagyományait, és a tanulmányaik végeztével a makah fiatalok közül sokan visszatérnek a rezervátumba, hogy a törzsnél, a helyi orvosi rendelőben vagy az iskolában dolgozzanak. <https://makah.com/>

Az elmúlt évtizedek bálnavadászattal kapcsolatos vitáinak összefoglalása

- 1997. október – A Nemzetközi Bálnavadászati Bizottság évente négy szürke bálna elejtését engedélyezte a makah törzsnek.
- 1999. május 10. – Több mint 70 év után az első makah bálnavadászat. Az eseményt tiltakozók zavarták meg, akik ezzel saját életüket és mások életét kockáztatták.
- 1999. május 17. – Egy bálnát elejtettek.
- 2000. június 9. – Az illetékes szövetségi fellebbviteli bíróság elrendelte a bálnavadászat beszüntetését, amíg az új környezeti hatásvizsgálat el nem készül.
- 2001. július – Az új környezeti hatásvizsgálat elkészült. A vadászatot ismét engedélyezték.
- 2002. – A Nemzetközi Bálnavadászati Bizottság jóváhagyta a makah törzs kérését, hogy további öt évre megmaradjon az addigi bálnakvótájuk.
- 2002. december – Az illetékes szövetségi fellebbviteli bíróság által felállított, három bíróból álló testület meghatározatlan időre felfüggesztette a bálnavadászatot, amíg el nem készül a teljes hivatalos környezeti hatástanulmány.
- 2005. február – A makah törzs kérvényt nyújtott be a Nemzeti Tengeri Halászati Szolgálathoz, amelyben mentességet kérnek a tengeri emlősök védelmére vonatkozó törvény alól, hogy bálnára vadászhatnak.
- 2007. szeptember – A törzs néhány tagja, akiket frusztrált, hogy nem történik előrelépés az ügyükben, illegálisan elejtett egy bálnát.
- 2008. május – A Halászati Szolgálat nyilvánosságra hozta a hivatalos környezeti hatástanulmány tervezetét.
- 2009. közepe – A hivatalos környezeti hatástanulmány még nem készült el, a mentességi kérelemről még nincs döntés.⁴⁰

Forrás: www.historylink.org

Bővebb információ a bálnavadászatról és a makah törzsről elérhető angol nyelven, a „makah whaling” kifejezésre keresve pl. itt: www.historylink.org

Szerepkártyák

KJKFP szerepkártya

Semlegesen viszonyultok a bálnavadászat kérdéséhez. Az a feladatotok, hogy háttérinformációt nyújtsatok a vonatkozó emberi jogi és környezetvédelmi jogszabályokról, közvetítsetek a csoportok között, és a végén összefoglaljátok az eredményeket. Moderátorként biztosítanotok kell, hogy a beszélgetés a témára koncentráljon, illetve tisztázzátok a félreértéseket és a téves állításokat. Segítsetek a feleknek felülemelkedni az eltérő nézeteiken, és ehelyett arra összpontosítani, hogy mi az, amiben egyetértenek. A cél, hogy közös megegyezés szülessen az alábbi kérdésekben:

- Miért fontosak a bálnák?
- A szürke bálna veszélyeztetett fajnak számít-e?
- Miért kellene megállítani a makah közösség bálnahús-fogyasztását?
- Átalakítható-e valamilyen módon a makah nép bálnavadászattal kapcsolatos rítusa?
- Ha megegyezés születik, milyen módon lehet annak betartását ellenőrizni, és biztosítani a bálnák megfelelő védelmét?

A beszélgetés elején üdvözljétek a résztvevőket. Körülbelül 2 percben vázoljátok fel a téma legfontosabb emberi jogi és környezetvédelmi vonatkozásait; ha gondoljátok, idézhetek az alábbi forrásokból. Ismételten hívjátok fel a figyelmet arra, hogy a találkozó célja a problémák megvitatása és a közös megegyezés és megoldás keresése annak érdekében, hogy a jelenlegi konfliktusra tartós megoldást találjatok.

Először kérjétek meg a makah törzs képviselőit, hogy mondják el, miért akarják folytatni a bálnavadászatot, majd nyissátok meg és vezessétek le a találkozót. Kb. 50 percet engedjétek a vitára, majd röviden foglaljátok össze az elhangzottakat, és soroljátok fel azokat a felmerült kérdéseket, amelyeket egy következő találkozón tisztázni kell.

Háttérinformációk az emberi jogok, a kultúra és a környezetvédelem témájában

A Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmányának 1. cikke kimondja:

1. Minden népnek joga van az önrendelkezésre. E jog értelmében a népek szabadon határozzák meg politikai rendszerüket és szabadon biztosítják gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésüket.
2. Céljai elérése érdekében minden nép – a kölcsönös előnyök elvén alapuló nemzetközi gazdasági együttműködésből és a nemzetközi jogból eredő kötelezettségeinek a tiszteletben tartásával – szabadon rendelkezik természeti kincseivel és erőforrásaival. Semmilyen körülmények között sem fosztható meg valamely nép a létfenntartásához szükséges eszközeitől.

15. cikk

1. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenki jogát arra, hogy
  - a) részt vegyen a kulturális életben;
  - b) élvezze a tudomány haladásából és annak alkalmazásából származó előnyöket.

Az 1993-as Bécsi Nyilatkozat preambuluma kijelenti: „Valamennyi emberi jog egyetemes és oszthatatlan, kölcsönösen összefüggnek és kapcsolódnak egymáshoz. A nemzetközi közösség feladata, hogy az emberi jogok teljességét tisztességes és méltányos módon, azonos indítással, egyenlő hangsúllyal kezelje [...] nem szabad megfélemlíteni a nemzeti és regionális sajátosságok, valamint a különféle történelmi, kulturális és vallási előzmények jelentőségéről!”

1981-ben a Nemzetközi Bálnavadászati Bizottság úgy döntött, hogy engedélyezi az őslakosok létfenntartást célzó bálnavadászatát (Aboriginal Subsistence Whaling, ASW). Meghatározásuk szerint ez „olyan bálnavadászat, amelynek célja a helyi őslakosok általi fogyasztás, amelyet őslakos, bennszülött vagy helyi közösségek vagy azok megbízottjai hajtanak végre, akiket erős közösségi, családi, társadalmi és kulturális kötelékek fűznek a hagyományos, bálnavadászaton és bálnafelhasználáson alapuló életmódhoz.”

Az ENSZ Tengerjogi Egyezményének egyik legfőbb alapelve a tengeri erőforrások optimális fenntartható felhasználása. 1982-ben a Nemzetközi Bálnavadászati Bizottság moratóriumot hirdetett a veszélyeztetett szürke bálna vadászatára. 1994-re a szürke bálna populációja valamelyest helyreállt, becslések szerint 21 ezer egyedre nőtt, ezért törölték az Egyesült Államok veszélyeztetett állatfajainak listájáról.

Makah törzs szerepkártya

Ti képviselitek a makah indián népet, akik Észak-Amerika északnyugati partvidékén élnek. A makah nép számára a bálnavadászat fontos kulturális hagyomány, és évente mindössze öt szürke bálna vadászatára szeretnétek engedélyt kapni.

Az érveléshez használjátok fel meglévő tudásokat az emberi jogokról és a környezetvédelmi problémákról, illetve az alábbi információkat:

- Noha az utolsó rituális bálnavadászat 70 éve történt, az ezzel kapcsolatos hagyományok, szokások, rítusok, dalok és mesék generációról generációra öröklődnek, és élénken élnek a makah kultúrában. A bálnavadászat köré egy egész társadalmi rendszer szerveződött.
- Napjainkban a makah indiánok egy része lazac és csendes-óceáni skorpióhal halászatából él, a zsákmányt a helyi halfeldolgozóknak adják el; de tovább él az a hagyomány is, hogy az emberek megosztják a fogást a családjukkal és barátaikkal.
- A bálnák számának csökkenését az okozta, hogy az európaiak és az amerikaiak ipari méretekben vadásztak rájuk, kimerítve az állományt. Számuk azonban újra emelkedni kezdett, sőt el is érte a korábbi magas szintet, a szürke bálnát pedig törölték az Egyesült Államok veszélyeztetett állatfajainak listájáról.
- Népünk fiataljai számára különösen fontos a saját kultúrájukon és történelmükön alapuló identitásuk. Egy ilyen ősi hagyományokkal rendelkező kultúra részesének lenni ritka érték, ami az Egyesült Államokban nem sok fiatalnak adatik meg.
- Nem kereskedelmi célból vadászunk a bálnákat, hanem a bálnavadászathoz kapcsolódó kulturális szokások miatt, illetve saját fogyasztásra.
- Évi legföljebb öt bálna vadászatára kértünk engedélyt – de nem is biztos, hogy minden évben ennyit le is vadászunk.
- Kis, partmenti hajózásra alkalmas csónakokból, hagyományos kéziszigonnyal halászunk. Fontolóra vettük egy módosított változat bevezetését; ennél a szigony végén egy robbanófej található, hasonlóan azokhoz, amelyekkel Alaszkában a grönlandi bálnákat vadásszák.
- Aktívan tenni kívánunk azért, hogy a szürke bálna soha többé ne szerepeljen a veszélyeztetett fajok listáján.

Sea Shepherd és Whale and Dolphin Conservation Society szerepkártya

A Sea Shepherd International egy nonprofit szervezet, amely a tengerek élővilágára vonatkozó nemzetközi jogszabályok, egyezmények és előírások megszegését deríti fel és dokumentálja. A Whale and Dolphin Conservation Society (WDCS) az összes bálna-, delfin- és disznódelfin-faj védelmével és jóllétével foglalkozó, a világ legaktívabb ilyen szervezete.

Az érveléshez használjátok fel meglévő tudásokat az emberi jogokról és a környezetvédelmi problémákról, illetve az alábbi információkat:

- „Bárhogy is szépítgetjük – a bálnavadászat gyilkosság, és a gyilkosság bűn.”
  - Igaz, a bálnák nem emberek, de ettől még nem alacsonyabb rendűek az embereknél. Az a gondolkodás, amely elfogadja a bálnák megölését, hasonlít ahhoz a gondolkodáshoz, amely elfogadja az „alacsonyabb rendűnek” tekintett emberek ellen elkövetett népirtást.
  - Mélyebb értelemben, a bálnákat és más érző emlősöket megilletik, ha nem is az emberi jogok, de legalább az emberséges bánásmód joga.
- A makah indiánok valójában azért akarnak bálnára vadászni, mert pontosan tudják, hogy Japánban 80 dollárt is kaphatnak egy kiló bálnahúszért, így egyetlen bálnából csaknem egymillió dollár jövedelmük lesz.
- Ha a makah törzsnek megengedjük a bálnavadászatot, azzal veszélyes precedenst teremtünk, hiszen ezen az alapon Norvégia, Japán, Oroszország és Izland is engedélyt kér majd, és ez már több ezer bálna életét veszélyezteti.
- Vékony jégen táncolunk, amikor megpróbáljuk egyszerre tiszteletben tartani a történelmi hagyományok megtartásához való jogot, és biztosítani a bálnák védelmét és megőrzését.
- 1995-ben sokan kritizálták az orosz szürkebálna-vadászatot, mert kiderült, hogy az őslakosok nem saját maguk ették meg a bálnahúst, hanem a prémtenyésztésre tartott rókákat etették vele.
- A kultúrák változnak. Az Alaszka északi partján élő eszkimók gazdaságilag ma már nagyon különböznek az őseiktől, akik száz éve ugyanott bálnára vadásztak. Az olajbányászat rengeteg pénzt hozott a helyi őslakosoknak. Ráadásul a motoros szárnőről és helikopterről végrehajtott vadászat azért erősen feszegeti az „őslakos kultúra” fogalmának határait.
- Miközben a Nemzetközi Bálnavadászati Bizottság (IWC) még mindig a kereskedelmi bálnavadászat újraindításáról szóló érzelmileg fűtött vitával foglalkozik, évente többszáz bálna és delfin pusztul el, szinte észrevétlenül, az őslakosok keze által.
- A vadállatok és az élővilág tekintetében az elővigyázatosság nemzetközi elvét kell követni.

High North Alliance szerepkártya

A High North Alliance egy ernyőszervezet, amely a kanadai, grönlandi, feröeri, izlandi és norvég bálna- és fókavadász közösségeket képviseli. Célja az északi sarkvidék parti kultúráinak megőrzése és a tengeri emlősök fenntartható felhasználása.

Az érveléshez használják fel meglévő tudásokat az emberi jogokról és a környezetvédelmi problémákról, illetve az alábbi információkat:

- A makah nép már kétezer éve is vadászott bálnákra, mielőtt a fehér imperialisták megjelentek, legyilkolták a bálnákat, és elpusztították a makah nép hagyományait és életmódját.
- Most már ismét rengeteg a bálna, a fehér ember mégis meg akarja tiltani nekünk, hogy vadásszunk rájuk, és ezzel csorbítja a jogainkat.
- A különböző kultúrák sosem fognak megegyezni abban, hogy mely állatok különlegesek és melyek szolgálnak élelemként. Észak-Norvégia lakóit különleges kapcsolat fűzi a pehelyrécéhez, miközben Dániában a pehelyréce-mell ínycsésnek számít. Amikor tehát azt mondják, hogy „a bálnák különlegesek”, fel kell tennünk a kérdést: kinek a számára?
- A bálnavadászatot, akárcsak a fókavadászatot, csak az őslakos népek számára engedélyezik, csakis nem kereskedelmi célból, hanem kizárólag „hagyományos” felhasználásra. Ez igazságtalan, mert:
  - Rendszerint kívülállók határozzák meg, mi számít „hagyományosnak”.
  - A bálna- és fókavadászat nem kereskedelmi célokra való korlátozása megtagadja az őslakos közösségek jogát ahhoz, hogy szabadon dönthessenek gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésükkel kapcsolatban.
  - A kultúrák folyamatosan változnak, viszont a bálnavadászat ellenzői megpróbálják „befagyasztani” a jelen helyzetet, és a fejlődésben levő kultúrákat statikus múzeumi tárggyá tenni.
  - A Nemzetközi Bálnavadászati Bizottság (a bálnavadászatot felügyelő szerv) és az abban résztvevő kormányzatok többsége károsnak tekinti a kereskedelmi célokra történő vadászatot. Ironikus, hogy pont ezek a kormányok általában lelkes támogatói a szabad kereskedelemnek.
- A jelenlegi moratóriumot, vagyis az „el a kezekkel a bálnáktól” megközelítést nehéz logikus érvekkel alátámasztani. A mezőgazdaságban, halászatban és erdőgazdálkodásban számos nem fenntartható gyakorlatot alkalmaznak, mégsem mondja senki, hogy ezeket a gazdasági ágazatokat teljes egészében tiltsák be.
- „A tengeri emlősök az óceáni ökoszisztémák élő erőforrásai közé tartoznak. Ezért veszélyeztetett fajukat védeni kell, és csak azokat szabad vadászni, amelyeknek állománya ezt megengedi. A vadászat a túlszaporodás elkerülése és a sósvízi ökoszisztémák egyensúlyának megőrzése érdekében akár szükséges is lehet.” (Jelentés a tengeri emlősökről, Európa Tanács, 1993. július 12.)
- A bálnavadászat jó példa arra, hogy a nemzetközi együttműködésnek köszönhetően hogyan változtatható át az erőforrások kizsákmányolása fenntartható használattá. A nemzetközi együttműködés nem tökéletes ugyan, de működhet, és működik is.

Greenpeace szerepkártya

A Greenpeace támogatói egy fenntarthatóbb világ kialakításáért kampányolnak világszerte.

Az érveléshez használják fel meglévő tudásokat az emberi jogokról és a környezetvédelmi problémákról, illetve az alábbi információkat:

- A világ számos népe szentnek tartja a bálnákat, minden fajukat önálló népnek tekinti, amelyek tiszteletet és védelmet érdemelnek.
- A bálnák sokezer embernek szereznek örömet a bálnanéző túrákon.
- A Greenpeace semmilyen formában nem támogatja a bálnavadászatot, de nem ellenzi a bálnák valóban saját fogyasztásra, létfenntartási céllal történő elejtését, amennyiben az nem tartalmaz kereskedelmi elemeket.
- A sűrű bálnák nagy távolságokat tesznek meg minden évben, a makah törzs vizein csak rövid ideig tartózkodnak.
- Ha egy törzsnek megengedik, hogy évi öt sűrű bálnát levadásszon, akkor Alaszka és Kanada számos más törzse is jogot formál majd a bálnavadászatra.
- Nagyon nehéz pontosan megállapítani egy adott bálnapopuláció egyedszámát; legtöbbször csak kb. 50%-os pontossággal tudják azt megbecsülni. Mivel a változások nagyon lassúak, pár évnyi megfigyelés alapján lehetetlen megmondani, hogy a populáció ténylegesen csökken vagy növekszik. Az viszont kétségtelen, hogy a kereskedelmi célú bálnavadászat hatására csökkent a bálnák száma.

Vallás és
meggyőződés

Diszkrimináció
és intolerancia

Állampolgárság
és részvétel

2. szint

15 - 30

2 – 2 ½ óra

Mecset Alvóvárosban

„Ha nincs saját meggyőződésed, bárki bármiről meggyőzhet!”

Malcolm X

Témakörök

- Vallás és meggyőződés
- Diszkrimináció és intolerancia
- Állampolgárság és részvétel

Nehézségi szint 2

Csoportlétszám 15–30 fő

Szükséges idő 2–2 ½ óra

A gyakorlatról

A gyakorlat egy önkormányzati ülés szimulációja, melynek során a résztvevők egy hagyományosan keresztény környéken tervezett új mecset építése körüli vitában vesznek részt.

Érintett jogok

- A hátrányos megkülönböztetés tilalma
- Gondolat- és vallásszabadság
- A vélemény és az információ szabadsága

Célok

- A sokszínű közösségekben felmerülő, eltérő igényekből származó valós konfliktusok megtapasztalása
- A vallásszabadsághoz és a gondolatszabadsághoz való jog megismerése és feltárása
- A vitakészség és az elemzési készség fejlesztése

Eszközök

- Papírlapok, névtáblák készítéséhez
- Flipchart-papír
- Karóra vagy fali óra
- Kis csengő a polgármester számára

Előkészítés

- Fénymásoljuk le a 252-254. oldalon található szerepkártyákat, valamint a probléma leírását és a vita szabályait (opcionális).
- Készítsünk névtáblákat az ülésen részt vevő, különböző pártok, csoportok képviselői számára.
- Írjuk fel egy flipchart-papírra a különböző szerepeket, hogy mindenki jól lássa.
- Gondoskodjunk megfelelő helyről az önkormányzati üléshez, és biztosítsunk külön teret az egyes csoportok számára, hogy az ülés előtt kialakíthassák álláspontjukat, vagy egyeztethessenek más csoportokkal

A gyakorlat menete

1. Olvassuk fel a probléma leírását tartalmazó segédletet a 252. oldalon. Mondjuk el, hogy a résztvevők Alvóváros polgárai, akiket az a kérdés aggaszt, hogy épüljön-e új mecset egy kihasználatlan, elhagyatott önkormányzati telken.
2. Ismertessük a résztvevőkkel a különböző szerepeket, és kérjük meg őket, hogy válasszanak maguknak egyet. Osszuk ki a szerepkártyákat és a probléma leírását, majd mutassuk meg, hol találkozhatnak, egyeztethetnek előzetesen a csoportok, és hogy hol kerül majd sor az önkormányzati ülésre.
3. Mondjuk el, milyen szabályok mentén zajlik majd a vita az ülésen. A szabályokat lásd a 252. oldalon.
4. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy 30 percük lesz az ülés előtt, hogy polgártársaikkal találkozzanak, felkészüljenek a felszólalásaikra, és hogy eldöntsék, hogyan fognak szavazni. Hívjuk fe a figyelmet arra, hogy az önkormányzati ülés 40 percig fog tartani, és hogy a

Szeptember 21.
A béke nemzetközi napja

- résztevők nagy száma miatt lehet, hogy csak rövid idő jut majd egy-egy megszólalásra. Emiatt érdemes arra az egy-két főbb pontra összpontosítani, amit ki akarnak emelni.
5. A felkészülési idő alatt rendezzük be az önkormányzati ülés helyét. Ideális esetben a résztvevők félkörben vagy patkó alakban ülnek, a polgármester pedig elől középen, egy kicsit magasabban helyezkedik el. Fontos, hogy az azonos csoportokhoz és pártokhoz tartozók vagy hasonló álláspontot képviselők együtt tudjanak majd ülni. Készítsük be a névtáblákat a megfelelő helyekre.
  6. 30 perc elteltével hívjuk be a polgárokat az ülésre (vagy kérjük meg a polgármestert, hogy ő tegye meg ezt). A polgármester ismertesse a vita szabályait, és egy rövid bevezetővel nyissa meg az ülést.
  7. Az ülés végén, 40 perc elteltével a polgármester szólítsa fel szavazásra a résztvevőket. Miután összeszámoltuk a szavazatokat és kihirdettük az eredményt, zárjuk le a gyakorlatot, és kérjük meg a résztvevőket, hogy üljenek körbe a gyakorlat feldolgozásához.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük azzal a feldolgozást, hogy mindenkit név szerint – a valódi nevén szólítva – üdvözlünk, vagy használjunk más módszert arra, hogy a résztvevők ki tudjanak lépni abból a szerepből, amit a szimulációs gyakorlat során felvettek. Ezt nagyon fontos a beszélgetés megkezdése előtt megtennünk.

Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy mit gondolnak az imént lezajlott folyamatról:

- Meglepő volt számotokra a szavazás eredménye? Tükrözte az általatok játszott személy álláspontját?
- Mit gondoltok, mennyiben befolyásoltatok ti (az általatok játszott szereplőként) az eredményt?
- Változott az álláspontotok vagy a hozzáállásotok a problémával kapcsolatban a többiekkel vagy más csoportokkal folytatott beszélgetések hatására?
- Mennyire volt könnyű azonosulni a szerepetekkel? Miért volt könnyű? Miért nem?
- Mit gondoltok, ez a helyzet a való életben is előállhat? Ismertek hasonló eseteket?
- Hogyan reagálnátok, ha ez a helyzet a ti városotokban vagy lakóközösségetekben mérülne fel? Megváltoztatta a gyakorlat bármilyen módon a hozzáállásotokat?
- Mit jelent számotokra a gondolati, lelkiismereti és vallásszabadsághoz való jog? Tudtok olyan esetről a történelemből (vagy a jelenből), amikor ezt a jogot megtagadták?
- Mit gondoltok, miért alapvető emberi jog a vallásszabadság?
- Mit gondoltok, mennyire érvényesül ez a jog a ti közösségetekben?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ha lehetséges, ezt a gyakorlatot egy másik csoportsegítővel együtt vezessük le, hogy jusson elég figyelem a gyakorlat egyes lépéseinek a lebonyolítására és a felmerülő kérdések megválaszolására is.

A gyakorlat előnyére szolgálhat, ha több időt tudunk rászánni, különösen az önkormányzati ülésre, hogy a résztvevőknek legyen alkalmuk reagálni a többiek felszólalásaira. Időt nyerhetünk azzal, ha a szerepeket előre kiosztjuk, vagy véletlenszerűen adjuk ki a résztvevőknek.

A felkészülés alatt érdemes ellenőriznünk, hogy a résztvevők arra használják-e ezt az időt, hogy másokkal egyeztessenek, és megtervezzék, mit mondanak majd a vita során.

A szerepek kiosztásakor vegyük figyelembe, hogy a polgármester szerepe különösen nehéz. Fontos, hogy az öt alakító résztvevő képes legyen magabiztosan levezetni az ülést, és ha szükséges, akár megszakítani egyes felszólalásokat, hogy mindenki szóhoz juthasson. A szerepjáték megkezdése előtt mindenképpen vegyük át a polgármestert játszó résztvevővel a feladatát.

Ezt követően viszont az lenne a legjobb, ha az ülés levezetését teljes mértékben a polgármestert játszó személyre hagynánk – egyrészt hogy érezze, bízunk benne, másrészt, hogy a többi résztvevő tiszteletben tartsa a döntéseit, és ne tőlünk várjanak megerősítést. Természete-

sen, ha nehézségek adódnak, muszáj lehet beavatkozni a szerepjátékba. Ez esetben próbáljunk meg úgy eljárni, hogy ezzel ne csorbítsuk a „polgármester” tekintélyét.

Ha a szimuláció irányíthatatlanná válik – például a résztvevők eltérnek a témától, vagy az eredeti helyzethez képest új elemeket találnak ki –, vagy az ülés holtpontra jut, és nem születik megegyezés, mutassunk rá, hogy ez a valós életben ugyanígy előfordulhat, és hogy ettől még nem sikertelen a gyakorlat. Felhasználhatjuk ezt a helyzetet arra, hogy a feldolgozás során érzékeltesük, milyen nehéz egyezsége jutni az ilyen ügyekben.

Figyeljünk rá, hogy a feldolgozás során a résztvevők ne hagyják visszacsúszni a szerepjátékba. Fontos, hogy kilépjenek a gyakorlat során játszott szerepükből, hogy aztán megfelelő távolságból tekinthessenek rá a folyamatra, amelyben részt vettek. Segítsünk nekik, hogy saját valódi önmaguk és ne az általuk alakított szereplő szemével tekintsenek vissza a szimulációs gyakorlatra.

A feldolgozáshoz és értékeléshez való felkészüléshez érdemes elolvasni az 5. fejezet Vallás és meggyőződés című részét online (www.coe.int/compass).

Variációk

Attól függően, milyen környezetben dolgozunk, megfelelőbb lehet a gyakorlatot „Templom Alvóvárosban” vagy „Zsinagóga Alvóvárosban” jellegű eset köré építeni, és a történetet például egy túlnyomórészt muszlimok lakta környezetbe helyezni. De bármilyen más kombinációt is választhatunk.

„Újságírókat” is beépíthetünk a gyakorlatba, hogy egy kevésbé bevonódó, elfogulatlanabb nézőpont is megjelenjen a folyamatban, ugyanakkor a tudósítások meghallgatása és megvitatása növelheti a gyakorlathoz szükséges időt (lásd alább a javaslatokat).

Javaslatok a folytatáshoz

Beszélgessünk a gondolat- és vallásszabadság helyi vonatkozásairól és arról, milyen feszültségek voltak/vannak jelen e téren a saját országunkban. A hírekben is megjelenő jelentősebb események jó kiindulópontot nyújthatnak, különösen kiscsoportos beszélgetéshez. Folytathatjuk a Meggyőződéseink című gyakorlattal (255. oldal) is, hogy mélyebben feltárjuk a résztvevők véleményét a vallásról és a vallás fiatalok életére gyakorolt hatásáról.

Ha „újságírók” is részt vettek a szimulációs gyakorlatban, következő lépésként – egy külön alkalommal – az ő beszámolóik feldolgozására is sort keríthetünk. Különösen abból a szempontból lehet hasznos megnézni az egyes tudósításokat, hogy miben különböznek egymástól. Ennek kapcsán beszélgethetünk a média szerepéről és hatásairól. A Címlap című gyakorlat (136. oldal) azzal foglalkozik, hogyan alakul, változik az emberek véleménye, különösen tekintettel a média szerepére.

Szintén jó folytatás lehet a Vitassuk meg! című gyakorlat (356. oldal), amelynek célja a vitakészség, az elemzés és a meggyőzés képességének fejlesztése. Ehhez kiindulópontként használhatjuk a jelen gyakorlat feldolgozása során felmerült vitás vagy megosztó kijelentéseket.

Javaslatok a cselekvésre

Bátorítsuk a résztvevőket, hogy figyeljék meg a saját környezetüket, és próbálják meg feltérképezni, milyen mértékben tartják tiszteletben az ott élő különféle vallási közösségek jogait. Próbáljunk találkozókat szervezni különböző közösségek képviselőivel, és tudakoljuk meg tőlük, hogy megítélésük szerint mások tiszteletben tartják-e az ő jogaikat.

Attól függően, hogy milyen környezetben élünk vagy dolgozunk, és hogy milyen aktuális kérdésekről tárgyalunk épp a helyi önkormányzatban, érdekes lehet ellátogatni egy ilyen ülésre, hogy részesei legyünk azoknak a helyi politikai vitáknak, amelyek hatással lehetnek a közösség összes tagjának emberi jogaira.

További információk

A vallásszabadság a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban: Az alábbi szemelvényeket lefénymásolhatjuk az Alvóvárosi Muszlimok Egyesülete és az Alvóvárosi Fiatalként az Emberi Jogokért akciócsoport tagjai számára.

Emberi Jogok Európai Egyezménye, 9. cikk:

1. Mindenkinek joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és vallásszabadsághoz; ez a jog magában foglalja a vallás vagy meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben istentisztelet, oktatás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.
2. A vallás vagy meggyőződés kifejezésre juttatásának szabadságát csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban a közbiztonság, a közrend, közegészség vagy az erkölcsök, illetőleg mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükségesek.

Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 18. cikk:

Minden személynek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához, ez a jog magában foglalja a vallás és a meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy a meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben oktatás, gyakorlás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.

ENSZ Egyezmény a gyermek jogairól, 30. cikk:

Azokban az államokban, amelyekben nemzetiségi, vallási és nyelvi kisebbségek, illetőleg őslakosságból származó személyek léteznek, az őslakossághoz vagy az említett kisebbséghez tartozó gyermek nem fosztható meg attól a jogától, hogy saját kulturális életét élje, vallását vallja és gyakorolja, illetőleg csoportjának többi tagjával együtt saját nyelvét használja.

Jóllehet ez a szimulációs gyakorlat egy fiktív eseményről szól, számos hasonló vita övezi a vallási kisebbségek imahelyeinek építését Európa-szerte és azon túl is. Svájcban 2009 novemberében népszavazással fogadtak el egy alkotmánymódosítást, amely tiltja a minaretek építését. A népszavazás eredménye sértheti a muszlimok azon jogát, hogy nyilvánosan gyakorolják a vallásukat, istentisztelet, oktatás és szertartások útján, ami elemi része a gondolati, lelkiismereti- és vallásszabadsághoz való jognak. Továbbá egyre több európai és más állam fogad el (vagy tervez) a muszlim fejkendő (burka, nikáb vagy hidzsáb) nyilvános helyen történő viselését tiltó törvényeket, ami szintén felveti a vallási alapú hátrányos megkülönböztetés kérdését. Az Article 19 – Global Campaign for Free Expression (19. cikk – Globális Kampany a Kifejezés Szabadságáért) nevű emberi jogi szervezet jogi állásfoglalást tett közzé a teljes arcot takaró fátylat tiltó rendelkezések és az emberi jogok kapcsán (www.article19.org). Mi is végezhetünk kutatást arról, hogy milyen problémákkal néznek szembe napjainkban az Európában élő vallási kisebbségek.

Ez a gyakorlat az Európa Tanács kiadásában megjelent, Companion – a campaign guide about education and learning for change in Diversity, Human Rights and Participation (Útmutató és képzési segédlet a sokszínűség, az emberi jogok és a részvétel előmozdításáért folytatott kampányhoz) című kiadvány Mecset Alvóvárosban című gyakorlata alapján készült. Írta: Susanne Ulrich: Achtung (+) Toleranz – Wege demokratischer Konfliktregulierung 2000, Verlag Bertelsmann Stiftung

Segédletek

Az ülés résztvevői

Próbáljuk egyensúlyban tartani a részvételi arányokat azáltal, hogy minden egyes politikai pártnak azonos számú képviselője legyen, illetve a civil csoportok is azonos mértékben legyenek képviselve. Az egyszerű „polgárok” bármennyien lehetnek.

- Alvóváros polgármestere;
- önkormányzati képviselők: 3 különböző pártból, mindegyiket 1-2 ember képviselje;
- az Alvóvárosi Fiatalok az Emberi Jogokért akciócsoport tagjai (2-4 fő);
- az Alvóvárosi „Múlt és Jelen” Egyesület tagjai (2-4 fő);
- az Alvóvárosi Muszlimok Egyesülete tagjai (2-4 fő);
- egyszerű polgárok: tetszőleges számban;
- opcionális: 1 vagy 2 újságíró, akik tudósítanak az ülésről.

A vita szabályai

A csoport méretének és a rendelkezésre álló időnek megfelelően módosíthatunk az alábbi szabályokon.

- Az ülést a polgármester vezeti, és minden kérdésben az ő döntése a végző.
- Ha valaki beszélni szeretne, emelje fel a kezét, és akkor szóljon hozzá, ha erre a polgármestertől engedélyt kap.
- A felszólalások legyenek rövidek (maximum 2 percesek).
- Az ülés 40 perc elteltével szavazással zárul arról, hogy megépüljön-e a mecset vagy sem.
- Mindenkinek, aki a vitában részt vesz, joga van megszólalni a vita során, illetve szavazni a végén.

Szerepkártyák

Új Mecset Alvóvárosban (minden résztvevőnek)

A festői szépségű Alvóvárosban él, melynek kb. 80 ezer lakója van. Az elmúlt 60 évben a lakosság összetétele számottevően megváltozott, részben mivel a fiatalok inkább a nagyobb városokba próbálnak költözni, ahol jobbak a munkalehetőségek, részben pedig azért, mert a régióba nagy számban érkeztek bevándorló családok, sokan muszlim országokból. Közülük több család már generációk óta itt él, a városban mégis sokan gyanakvással, idegenként, jövevényként kezelik őket. Mostanra a teljes lakosság 15%-át teszik ki.

A kérdés, ami most megosztja a várost, az, hogy az Alvóvárosban élő muszlimok szeretnék mecsetet építeni a helyi önkormányzat tulajdonában lévő üres telken. Az elhagyatott területet eddig egyáltalán nem hasznosították, és sokan panaszkodtak miatta az önkormányzatnál: a bevásárlóutca mellett található, és visszatérő probléma itt a rongálás és a drogozás.

Így mikor egy gazdag üzletember felajánlotta, hogy leveszi az önkormányzat válláról ezt a terhet, a polgármester azt hitte, beütött a szerencse. Az önkormányzat szívesen beleegyezett abba, hogy átadja a telket, és vállalta, hogy fedezi az új mecset építési költségeinek 20%-át. A költségeket nagyrészt az üzletember fizetné, kivéve 10%-ot, amit ő nem tud fedezni, így a maradékot a muszlim közösség állná. Az építkezést ezen a héten kezdték volna, de az önkormányzatot elárasztották az építkezés ellen tiltakozó, dühös lakosok panaszaival. A helyzet megoldására rendkívüli ülést hívtak össze, amelyen minden érintett részt vesz. Az ülésre 30 percnél hamarabb kerül sor.

Szerepkártya: Alvóváros polgármestere

Az ülést te vezeted, a te feladatod lesz köszönteni a résztvevőket, és emlékeztetni őket a vita szabályaira. A vita során próbáld meg mindenkinek lehetőséget biztosítani a megszólalásra, és ne engedd, hogy bárki túl hosszan beszéljen. Nagyon aggaszt az ügy által keltett negatív sajtóvisszhang, ezért megpróbálsz az ülés előtt néhány csoporttal beszélni, és igyekszel meggyőzni őket, hogy engedjenek az álláspontjukból.

Szerepkártya: önkormányzati képviselő - Hagyományőrző Párt (1 vagy 2 fő)

Te képviseled a Hagyományőrző Pártot a helyi önkormányzatban, és keményen ellenzed a mecset építését. Szerinted nem helyes, hogy az önkormányzat földet és forrásokat biztosít egy olyan imahely felépítéséhez, amely nem tiszteli az ország és a város hagyományait. Úgy érzed, kiváltság a bevándorló családoknak, hogy itt élhetnek, és nem kellene azzal próbálkoznuk, hogy eltérő életstílusukat egy olyan országra kényszerítsék, amelyben ők csak vendégek. Aggódsz, hogy a mecset terrorista-toborzás helyszínéül fog szolgálni.

Szerepkártya: önkormányzati képviselő - Populista Párt (1 vagy 2 fő)

A Populista Pártot képviseled a helyi önkormányzatban. Az eredeti döntés megszületésekor támogattad, hogy a telken mecset épüljön, részben azért, mert felismerted, hogy a muszlim közösség jó hatással van a város gazdasági életére, és nem akarsz őket elidegeníteni. De a lakosok panaszai is aggasztanak, és nem szeretnél felesleges konfliktust a közösségben. Azon is aggódsz, hogy bejutsz-e a képviselő-testületbe a következő önkormányzati választáson, ezért valószínűleg a népszerűbbnek tűnő álláspontot fogod támogatni.

Szerepkártya: önkormányzati képviselő - Sokszínűség Párt (1 vagy 2 fő)

A Sokszínűség Pártot képviseled a helyi önkormányzatban. Úgy véled, hogy a világ más tájairól származó emberek arányának növekedése a közösségben gazdagabb és érdekesebbé tették Alvóváros kultúráját, és úgy érzed, igazságtalan az, hogy a város sokukat ilyen hosszú ideig megfosztotta a lehetőségtől, hogy vallásukat gyakorolják. Azt is látod, hogy az üres telek társadalmi problémákat okoz a városban, és hogy az önkormányzat jelen pillanatban nem rendelkezik elegendő forrással az önálló fejlesztéshez.

Szerepkártya: az Alvóvárosi „Múlt és Jelen” Egyesület tagjai (2-4 fő)

A mecset felépítését leginkább ellenző egyik csoport tagja vagy. Ti Alvóváros hagyománytisztelő (nem muszlim) közösségeihez tartoztok, és különösen fontosnak tartjátok megőrizni annak a városnak a történelmi jellegét, ahol az egyesületi tagok többsége egész életében élt. A telek, amelyre a mecsetet építenék, központi helyen van, így a városközpont minden részéből látható lenne. Ami a legzavaróbb, hogy a város főteréről a mecset miatt nem lehetne rendesen látni a templomot. Úgy érzed, hogy ez a nemrég érkezett közösség teljesen megváltoztatta a szülővárosod jellegét. Nem érted, hogy azoknak az embereknek, akik máshonnan érkeztek ebbe az országba, miért ne ugyanazon szabályok szerint kellene élniük, mint amelyek szerint az itteniek élnek.

Szerepkártya: az Alvóvárosi Fiatalok az Emberi Jogokért akciócsoport tagjai (2-4 fő)

A szervezeted azért jött létre, hogy az alvóvárosi fiatalokat érintő súlyos problémákkal foglalkozzon. A mecset felépítését megoldásnak látod mind a muszlim közösség számára – amelynek szüksége van egy imahelyre –, mind pedig számos társadalmi problémára, amelyek abból erednek, hogy a telek olyan sokáig elhanyagolva, üresen állt. Támogatod a mecset felépítését, de tartasz tőle, hogy ha az önkormányzatnak hozzá kell járulnia az építkezéshez, akkor nem jut majd forrás más társadalmi problémák orvoslására. Főként, hogy az ifjúságra szánt költségvetési keretet az elmúlt 5 évben olyannyira megválták, hogy még csak köszönőviszonyban sincs azzal, amire a városban élőknek szüksége lenne.

Szerepkártya: az Alvóvárosi Muszlimok Egyesülete tagjai (2-4 fő)

Évek óta kéritek az önkormányzatot, hogy biztosítson helyszínt a muszlim közösség számára a vallásgyakorláshoz, de ezt eddig anyagi okokra hivatkozva mindig elutasították. Úgy érzed, igazságtalan, hogy a muszlim közösségnek elő kell teremnie az építési költségek 10%-át, miközben a legtöbben nehéz anyagi helyzetben vannak, ráadásul a keresztény közösségnek 11 különböző temploma is van, és ezeket sokkal kevesebben használják, mint ahányan a mecsetet látogatnák. Azt gondolod, hogy nincs megbecsülve az a hozzájárulás, amelyet a közösséged nyújt a városnak, és hogy a közösséged tagjait igazságtalan diszkrimináció éri az élet számos területén; továbbá ha az önkormányzat nem engedélyezi a mecsetépítést, azzal megtagadja a közösség tagjaitól a vallásgyakorláshoz való alapvető jogot.

Szerepkártya: alvóvárosi polgárok

Aggodalommal tölt el a konfliktus, amely látszólag már teljesen eluralkodott Alvóvárosban, így el szeretnél menni az önkormányzat ülésére, hogy szavazhass. Egyelőre nem tudod, melyik álláspontot fogod majd támogatni: minél több különböző csoporttal szeretnél beszélni, és ezt követően tervezed meghozni a döntésedet.

Meggyőződéseink

„Az emberi jogok egyetemes értékek, voltaképp minden vallásnak és civilizációnak részét képezik.”

Shirin Ebadi

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Vallás és meggyőződés • Kultúra és sport • Diszkrimináció és intolerancia
Nehézségi szint	3
Csoportlétszám	Tetszőleges (45 fős kiscsoportok)
Szükséges idő	180 perc
A gyakorlatról	A résztvevők összehasonlítják és megvitatják az általuk képviselt meggyőződéseket.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • A vallás és a meggyőződés szabadsága • A vélemény és az információ szabadsága • A hátrányos megkülönböztetés tilalma
Feldolgozásra kerülő kérdések	<ul style="list-style-type: none"> • Vallási sokszínűség • A vallásról alkotott különböző felfogások és a vallás fiatalok életére gyakorolt hatása • A különféle vallások és a szellemi és világi kérdésekre irányuló vallási tanok
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • Különféle hitrendszerek és vallások megismerése • A kritikai gondolkodás fejlesztése • A vallások és világnézetek sokszínűsége iránti nyitottság erősítése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Az állításokat tartalmazó kártyák kinyomtatva (minden csoportnak egy teljes készlet) • Kényelmes hely a csoportoknak, ahol leülhetnek és beszélgethetnek.
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Vágjuk ki a kártyákat. • Olvassuk el a Vallás és meggyőződés című részt az 5. fejezet online verziójában. • Lehetőség szerint vonjunk be további csoportsegítőket (minden kis csoport mellé), vagy készítsünk fel erre önkénteseket a résztvevők közül.

A gyakorlat menete

1. Mondjuk el, hogy a gyakorlat során arról fogunk beszélgetni, hogy ki miben hisz. Vannak közöttünk, akik mélyen vallásosak, mások kevésbé, és olyanok is akadnak, akik nem vallásosak. A cél az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 18. cikkében foglaltak jobb megértése. Ennek érdekében a résztvevők megosztják majd egymással személyes meggyőződéseiket és nézeteiket, majd objektív megközelítéssel, ítélezés nélkül beszélgetnek arról, milyen módon próbálnak az emberek értelmet adni az életüknek.
2. Nyomatékosan hívjuk fel a résztvevők figyelmét arra, hogy nagyon figyeljenek oda arra, hogy a beszélgetés során mit mondanak, és hogyan fejezik ki magukat. A vallásszabadság magában foglalja az emberek vallásos meggyőződésének és a vallási szimbólumoknak a védelmét is azok megsértésével és becsmérlésével szemben. Ez a védelem azonban egyensúlyban kell legyen a gondolat és a véleménynyilvánítás szabadságával, nem terjed ki arra, hogy a hitbéli és más meggyőződések ne lehetne kritikával illetni. Az őszinte és nyílt érdeklődés, a kérdésfeltevés vagy akár megkérdőjelezés tehát megengedett, ugyanakkor

Vallás és meggyőződés

Kultúra és sport

Diszkrimináció és intolerancia

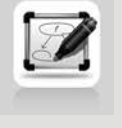
3. szint

Tetszőleges (kiscsoportok: 4-5)

180 perc

az előítéletes, diszkriminatív megnyilvánulások nem.

3. Osszuk a résztvevőket 4–6 fős csoportokra, és kérjük meg őket, hogy 3-4 percre mindenki magában gondolkodjon el a saját személyes hitén, meggyőzésén. Például, ha valamilyen felekezethez tartozik, mennyire szorosan követi a vallási tanokat, előírásokat.
4. Ezek után – jégtörő gyanánt – kérjük meg őket, hogy meséljék el egymásnak, milyen volt, amikor életükben először részt vettek egy vallási eseményen.
5. Most helyezünk el egy-egy csomag kártyát – szöveges felükkel lefelé – a csoportok elé. Mondjuk el, hogy egy óra áll rendelkezésükre, és az a cél, hogy azalatt minél több kártyáról beszélgessenek. Így szélesebb látásuk lesz a különböző témákra és felmerülő kérdésekre; később pedig behatóbban is foglalkozhatnak azokkal a témákkal, amelyek különösen érdekesekek a számukra.
6. Mondjuk el, hogy minden körben valaki más vegyen fel egy kártyát a pakliból, olvassa fel a többieknek a szöveget, és reagáljon az abban szereplő állításra. Majd ehhez a többiek is hozzátehetnek egy-egy példát a saját vallásuk vagy tapasztalataik alapján.
7. Ezután a következő résztvevő húz egy kártyát, és így tovább.
8. Ha minden kártyát sikerült megnézni, vagy lejárt az idő, akkor rátérhetünk a feldolgozásra (lehetőleg továbbra is a kiscsoportokban).

Feldolgozás és értékelés

- Volt-e olyan állítás, amelyet nehezebb volt átbeszélni? Miért?
- Saját világnézetetekkel kapcsolatban felmerült-e olyan tény, feltételezés vagy megnyilvánulás, vagy tapasztalatok-e olyan hozzáállást valaki részéről, ami meglepett titeket?
- Mi volt a közös bennetek az eltérő világnézeteitek ellenére?
- Melyek voltak a legalapvetőbb különbségek az egyes résztvevők által képviselt világnézetek között? Feloldhatatlan ellentétek ezek?
- Miért fontos megismerni mások világnézetét? Mennyire vagytok tájékozatlanok ilyen kérdésekben? Jó lenne többet tudni mások meggyőzéséről?
- Tudva azt, hogy a vallás és a meggyőzés szabadsága emberi jog, mennyire könnyű tisztelni azokat, akiknek a világnézetével egyébként alapvetően nem értetek egyet?
- Mekkora szerepet játszik a mások értékrendjével és világnézetével kapcsolatos tudatlanság és előítélet abban, hogy milyenek látjuk egymást?
- Ebben az országban mindenki ugyanolyan szabadon gyakorolhatja a vallását? Miért? Miért nem?
- Milyen módon sérül a hazánkban a meggyőzés és a vallás szabadsága?
- A gondolati, lelkiismereti és vallásszabadságba mennyire férhet bele, hogy egyesek a tágabb vallási közösség normáitól eltérő sajátos vallásgyakorlatot kövessenek vagy a hívők többsége által elfogadottól eltérő életmódot folytassanak? (Ilyen lehet például a női vallási vezetőkkel kapcsolatos álláspontok, a gyermekek bevonásával zajló hagyományos szertartások, a keresztelésre, a válásra vagy a temetkezésre vonatkozó előírások, a vallásalapító vagy az istenség ábrázolásának tilalma és így tovább.)
- Ha a teljes csoport számára szerveztek rendezvényeket, például egy pikniket vagy sporteseményt, vagy hétvégi ottalvós programot, mire kell figyelnetek annak érdekében, hogy abban mindenki vallásától vagy hitétől függetlenül, egyformán részt tudjon venni?
- Egy esemény szervezésekor néha nagyon nehéz eleget tenni az összes érintett – valásból vagy meggyőzésből eredő – igényeinek. Hogyan próbáltok erre megoldást találni? Ha kompromisszumokat kell kötnötök, mi alapján döntötök, milyen igény fontos, melyik kevésbé?
- Mi a legérdekesebb, amit ebből a gyakorlatból megtanultatok?

November 16.
A tolerancia
nemzetközi napja

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ez a gyakorlat nagyon érzékeny témát dolgoz fel, ezért fontos odafigyelni arra, hogy senki se érezze magát kényelmetlenül. Amennyire lehet, könnyed hangvételben vezessük le a gyakorlatot; segíthet ebben, ha sikerül nyugodt, barátságos környezetet találni hozzá. Hívjuk fel a figyelmet arra, hogy mindenki csak annyit osszon meg a többiekkel, amennyit ő maga szívesen elmondana.

Tartsuk tiszteletben a résztvevők hozzászólásait és korlátait. Nem mindenki tudja elmagyarázni, hogy egyes dolgokat miért éppen így vagy úgy kell csinálni a vallása szerint – főleg, ha már nagyon kicsi korától ebben a vallásos közegben nevelték. Ilyen értelemben a vallás nagyon hasonlít a kultúrához, alapvetően „természetesnek” vesszük azokat az értékeket, hagyományokat és kulturális szokásokat, amelyek között felnőttünk.

Legyünk tisztában a kortársak befolyásával, a közösségi nyomás hatásával. Ne hagyjuk, hogy bárki védekező helyzetbe kényszerüljön a vallása vagy a hite miatt, például azért, hogy valaki számon kéri, hogy „Hogy hihetsz ebben? Hogy fogadhatod el azt, hogy...?”

Próbáljuk elkerülni, hogy a résztvevők elveszenek a részletekben. Figyeljünk, mennyi kártya van még hátra, és gondoskodjunk arról, hogy lehetőleg mindegyikre jusson idő. Engedjünk szabad teret a beszélgetéseknek, és csak akkor szóljunk bele, ha úgy látjuk, kimerítettek egy-egy témát, vagy félő, hogy túl messzire mennek; illetve ha valaki túlságosan domináns módon nyilvánul meg.

Készüljünk fel arra, hogy tudjunk információkkal szolgálni, különösen olyan vallásokról, amelyeket senki nem képvisel a csoportban. Készüljünk fel arra is, hogy adott esetben az „ördög ügyvédjét” alakítsuk.

Ha megtehetjük, minden kiscsoporthoz vonjunk be további csoportsegítőket a beszélgetések és a feldolgozás levezetésére. Ha egyedül tartjuk a foglalkozást, kérhetünk önkénteseket a résztvevők közül. Ebben az esetben fontos őket előzetesen felkészíteni erre a feladatra. Azért hasznos, ha minden kiscsoportban külön csoportsegítő van (bár az adott csoporttól is függ, hogy ez mennyire szükséges), mert így jobban biztosítható, hogy a résztvevők mindenki hozzászólását és tapasztalatait egyformán tiszteletben tartják, és hogy a feldolgozás is építő jellegű legyen. Ha nem sikerül segítőket bevonni, akkor a gyakorlatot követő feldolgozást mindenképpen a teljes csoportban, közösen végezzük.

A hit természeténél fogva nem magyarázható észérvekkel, ezért ne engedjünk teret azoknak a hozzászólásoknak, amelyek racionális érvekre hivatkozva vonják kétségbe mások vallásos meggyőződéseit. Előfordulhat, hogy ismételt fel kell hívni a résztvevők figyelmét arra, hogy mindenki vélemény- és vallásszabadsághoz fűződő jogait tiszteletben tartani. Ez nem azt jelenti, hogy tisztelni kell azt, amit a másik hisz, hanem azt jelenti, hogy tiszteletben kell tartani a másik jogát arra, hogy azt gondoljon, higgyen, amit akar. Ne feledjük, a kritikai gondolkodás fejlesztése fontos célja az emberi jogi nevelésnek. Az, hogy megismernek és összehasonlítanak eltérő világnézeteket, segíthet a résztvevőknek felismerni, hogy a saját meggyőződésük melletti elköteleződésük nem érvényteleníti mások – adott esetben eltérő – választását. E beszélgetés eredményeképpen a résztvevők remélhetőleg megértik, hogy választott meggyőződésük nem abszolút érvényű, hanem relatív. És arra is rájönnek, hogy minden vallásnak, nézetrendszernek és hagyománynak megvannak a maga erősségei és a gyengeségei. A vallási fanatizmus és a bigottság a kizárólagos, zárt gondolkodásból és a pluralizmus elutasításából fakad. Egyetlen vallás sem egységes, és nincs olyan értelmezése, amelyik egyedül mérvadó lenne, egyedül képviselné az összes különféle felfogást, vagy magasabb rendű lenne más értelmezésekhez képest.

Variációk

Ha a gyakorlatot több párhuzamos kiscsoportban végezzük, érdemes lehet a végén a teljes csoporttal együtt is lezárni. Mielőtt a kiscsoportok újra visszajönnének a közös, nagy körbe, kérjük meg őket, hogy gondolják át az alábbi kérdéseket, hogy aztán az eredményekről, az ezekkel kapcsolatos meglátásaikról beszámoljanak a többiek felé:

- Keressetek példákat a vallási és nem vallási tradíciókkal szembeni tudatlanságra és előítéletekre saját hazánkon belül!
- Mit tehetünk a tudatlanság és az előítéletek visszaszorítása érdekében?

Javaslatok a folytatáshoz

Ha a gyakorlatot olyan csoporttal végezzük, amelynek a tagjai mind ugyanahhoz a valláshoz tartoznak, számos módon vihetjük tovább a beszélgetést. Keressük fel a www.religioustolerance.org weboldalt, vagy keressünk hasonló tartalmú magyar nyelvű oldalt, és másoljuk ki a vallások, nem istenhívő vallások és erkölcsi rendszerek listáját. Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy melyekről hallottak már, és mit tudnak ezekről.

A különböző vallások és világnézeti rendszerek fejlődésének a történetét idővonal készítésével is vizsgálhatjuk. Ehhez érdemes megnézni a 205. oldalon található Idővonal című gyakorlatnál a Variációk címsor alatt szereplő javaslatokat.

Paulo Freire az mondta: „Nevelni annyit tesz: hinni a változásban”. Ha a csoport szeretne arról beszélgetni, hogy mi is a nevelés, és hogy mennyiben felel meg – és mennyiben nem – az emberek igényeinek, akkor érdekesnek találhatják a Mindenki hallassa a hangját! című gyakorlatot (267. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

Az adott környezettől, közegetől függően érdekes lehet ellátogatni valamilyen – a résztvevők felekezettől eltérő – egyházi gyülekezetbe vagy közösségi házába, kapcsolatba lépni az ottani ifjúsági csoporttal, és beszélgetni, közös programot tervezni velük. Kezdeményezhetjük például:

- közös esemény szervezését az emberi jogok világnapjára (december 10.);
- egymás kölcsönös meghívását a fontosabb vallási ünnepekre, eseményekre;
- közös akciót vagy kampányt a szegények és rászorulóknak megsegítésére.

További információk

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 18. cikke kimondja: „Minden személynek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához, ez a jog magában foglalja a vallás és a meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy a meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben oktatás, gyakorlás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.”

A gyakorlat a lehető legtágabb értelemben kezeli a hitrendszer fogalmát. A vallásoknak többnyire részét képezi az anyagi világon túli létezőben való hit, egy erkölcsi szabályrendszer és az élet értelméről szóló tanítás is. A vallás fogalma egyaránt vonatkozik a közösen vallott hit személyes gyakorlására és a csoportos szertartásokra, valamint a közös meggyőződés nyilvános kifejezésre juttatására. A vallások mellett világnézeti alternatívát jelenthet többek között az ateizmus, a szkepticizmus, a szabad gondolkodás és a humanizmus.

Ebben a gyakorlatban a gondolati, lelkiismereti és vallásszabadsággal foglalkozunk, vagyis azzal a jogunkkal, hogy saját magunk dönthessük el, milyen vallást vagy meggyőződés követünk vagy nem követünk. Ezért aztán az állításokat tartalmazó kártyákon a világnézet kifejezést alkalmaztuk, amely a vallásokat és más hitrendszereket egyaránt magában foglalja, mindenféle értékítélet nélkül. Világnézet alatt azon elképzelések rendszerét értjük, amelyek segítenek

megérteni a világot, és értelmet és értéket találni az életben. Sok világnézet egyértelműen vallásos, mint például a kereszténység, a hinduizmus vagy az iszlám. De vannak nem vallásos világnézetek is, mint például a Karl Marx és követői által vallott dialektikus materializmus, vagy Ayn Rand objektivizmusa, vagy a humanizmus. Más világnézeteiket, mint például a buddhizmust vagy a konfucianizmust hagyományosan ugyan vallásnak tekintenek, de ezzel számos követőjük nem ért egyet. Ők úgy érvelnek, hogy mivel a buddhizmus és a konfucianizmus nem foglalkozik az isteni létező kérdésével, ezek nem vallások, hanem filozófiák. A „világnézet” fogalma mindezeket magában foglalja.

Könnyen használható alapinformációkat találunk a világban követett legfőbb hitrendsze-
rekről a www.religioustolerance.org honlapon.

Ez a gyakorlat az Európai Bizottság és az Európa Tanács ifjúsági partnerségének keretében megjelentetett Mosaic, the T-kit on Euro-Mediterranean youth work (Mozaik: T-Kit az euro-mediterrán ifjúsági munkához) című kiadvány azonos nevű gyakorlatán alapul.

Segédlet

Kártyák

Különleges szertartás keretében vezetjük be a gyerekeket a világnézetünkbe.	Jellegzetes szabályaink és szertartásaink vannak a temetésre és a halott elbúcsúztatására.
A férfiaknak és a nőknek eltérő szerepei és feladatkörei vannak a világnézetünk gyakorlásában, például a szertartásaink levezetésében	Meg van határozva, hogy az év mely napjain kell böjtölnünk.
A múltban és a jelenben is előfordul, hogy az általunk követett világnézet nevében, arra hivatkozva bűncselekményeket követnek el, és egyes csoportokat hátrányosan kezelnek.	A világnézetünk szerint a szegényeket és a rászorulókat segítenünk kell.
Határozott véleményünk van a homoszexualitásról.	A világnézetünket kifejező szimbólumokat és sajátos öltözeteket viselünk.
A házasságra és a szexualitásra vonatkozó erkölcsi elvek és előírások is részét képezik az általunk követett világnézetnek.	Határozott véleményünk van az abortuszról.
A világnézetünk szent könyveken és írásokon alapul.	Abban hiszünk, hogy az élet a legfőbb érték, amire vigyáznunk kell.
A világnézetünk a más vallások és hitek iránti türelemre és elfogadásra tanít.	A világnézetünket főképp próféták alakították, akikre az isteni üzenetek közvetítőiként tekintünk.
Hiszünk a halál utáni életben és a végítéletben.	Vannak olyan fontos vallási ünnepeink, amelyeket nemzeti ünnepnapként tartanak számon.
Évente legalább egyszer megemlékezünk a halottainkról, és ellátogatunk a temetőbe.	Saját naptárunk van, mely eltér a világi naptártól. Az újév nem január elsejére esik.
Iskolákat és tanórákat szervezünk, ahol a világnézetünket megismertetjük a közösségünkbe tartozó gyerekekkel.	Abban hiszünk, hogy az élet nemcsak az anyagi dolgokról szól, hanem van egy fontos szellemi dimenziója is.

Saját történetünk van a világ keletkezéséről.	Határozott elképzeléseink vannak arról, kivel házasodhatunk össze és kivel nem.
A világnézetünk nemcsak szellemi kérdésekkel kapcsolatban ad iránymutatást, hanem a társadalmunk működésére vonatkozólag is.	Gyakran félreértenek minket, és sokszor ér minket hátrányos megkülönböztetés.
Naponta többször kell imádkoznunk.	Van egy olyan nap a hét során, amikor nem dolgozunk, helyette egy jellegzetes szertartáson veszünk részt, ahol a hitünket ünnepeljük.
Úgy hisszük, különös kapcsolatunk van a teremtővel.	Mi irányítjuk az életünket.
Abban hiszünk, hogy az élet értelme és célja a folyamatos kreatív felfedezés és önmegvalósítás.	A szeretet fontos tanítás a világnézetünkben.
Világnézetünk erkölcsi keretet ad, világosan meghatározza az értékeinket, egész értékrendünket.	A világnézetünkhöz kapcsolódó szertartásokban megtaláljuk a spiritualitást, azt a rácsodálkozást, hogy valami nálunk hatalmasabbnak vagyunk a részesei.

Mennyi az annyi?

„Nem kell ugyanazon az úton járnunk, hogy közös célunkhoz eljussunk!”

Amadou Hampatê Bâ

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Háború és terrorizmus • Egészség • Oktatás
Nehézségi szint	3
Csoportlétszám	Tetszőleges (5-6 fős kiscsoportok)
Szükséges idő	60 perc
A gyakorlatról	A gyakorlatban vitára és közös döntések meghozására kerül sor. A résztvevők kis csoportokban döntenek el, hogy hogyan csoportosítanák át a világ katonai költségvetését négy Fenntartható Fejlődési Cél (FFC) finanszírozási hiányának fedezésére.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog • A fejlődéshez való jog • A megfelelő életszínvonalhoz való jog • Az egészséghez és az oktatáshoz való jog
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • A résztvevők Fenntartható Fejlődési Célokkal kapcsolatos tudásának bővítése • A problémamegoldó készség és a kritikai gondolkodás fejlesztése • A szolidaritás és a globális problémák megoldására való törekvés erősítése
Eszközök:	<ul style="list-style-type: none"> • Kompasz-pénz az alábbi címletekben (kiscsoportonként egy köteg): 8 x 100 KP 15 x 50 KP 20 x 10 KP • A 2-es, 3-as, 4-es és 6-os Fenntartható Fejlődési Célt ábrázoló kártyák (csoportonként egy csomag) • Boríték (kiscsoportonként egy) • Tábla és két különböző színű vastag filc • A tizenhét FFC-t ábrázoló poszter
Előkészítés:	<ul style="list-style-type: none"> • Készítsünk a tizenhét FFC-t ábrázoló plakátot: fénymásoljuk le kinagyítva a 266. oldalon található képet a fenntartható fejlődési célokról • Fénymásoljuk ki a 2-es, 3-as, 4-es és 6-os számú FFC logóját, és vágjuk ki őket körülbelül 10x10 cm-es kártyákra. • Másoljuk le a KP bankjegyeket (377. oldal), a szükséges példányszámban. • Készítsük össze a kártyákat és a pénzt a borítékokba.

A gyakorlat menete

1. Mondjuk el, hogy ez a gyakorlat arról szól, mennyi pénzre lenne szükség a világ néhány súlyos társadalmi problémájának a megoldásához.
2. Kérdezzük meg a résztvevőket, mit tudnak a Fenntartható Fejlődési Célokról. Hányat tudnak megnevezni?
3. Mutassuk meg a posztert. Ha szükséges, röviden meséljünk a Fejlődési Célokról, és említsük meg, hogy az ENSZ elkötelezett ezek megvalósítása mellett.

Háború és terrorizmus

Egészség

Oktatás

3. szint

Tetszőleges (kiscsoportok: 5-6)

60 perc

4. Osszuk a résztvevőket 5-6 fős csoportokba, és vázoljuk fel az alaphelyzetet. A közgazdászok keményen dolgoznak, hogy legyen elég pénz a Fenntartható Fejlesztési Célok megvalósítására, de még mindig lyukak tátonganak a költségvetésben. Most a résztvevőknek, az ENSZ egyik munkacsoportjának kell felbecsülniük, elég lesz-e 1.750 milliárd dollár, hogy pótolja az éves hiányt az alábbi célok megvalósításához: 2-es cél: az éhezés megszüntetése; 3-as cél: egészség és jóllét; 4-es cél: minőségi oktatás; valamint 6-os cél: tiszta víz és alapvető köztisztaság. Hogy érzékeltessük, mennyit ér 1.750 milliárd dollár, mondjuk el, hogy 2014-ben a világ éves GDP-je (vagyis az egyes országok bruttó hazai termékének összesítéséből számolt éves bruttó világtermék) 77.000 milliárd dollár volt; ebből az Egyesült Államoké 17.500 milliárd, Németországé 3.850 milliárd, Szomáliáé pedig 5,7 milliárd.
5. Osszuk ki a borítékokat a kártyákkal és a pénzzel. Mondjuk el, hogy 1 KP egymilliárd dollárt ér.
6. Kérjük meg a résztvevőket, hogy gondolják át, mit kellene tenni az egyes FFC-k megvalósítása érdekében, és becsüljék fel, mennyit költenének rájuk. Az egyes célokra szánt pénzt tegyék a célt jelképező kártyára. Nem kell az összes pénzt elkölteniük, hiszen van még további 13 FFC, amelyeknél szintén jelentkezhet forráshiány.
7. Minden csoport mondja el, melyik célra mennyi pénzt szánt, és ezeket az összegeket írjuk fel a táblára. Ezen a ponton még nem kell megindokolniuk a döntéseiket, azt majd később, a megbeszélés során tehetik meg.
8. Ismertessük, hogy a Tengerentúli Fejlesztési Intézet (Overseas Development Institute, ODI) becslése szerint milyen összegekkel lehetne az éves költségvetési hiányt fedezni:
2-es cél (az éhezés megszüntetése): 50 milliárd dollár,
3-as cél (egészség és jóllét): 40 milliárd dollár,
4-es cél (minőségi oktatás): 40 milliárd dollár, és
6-os cél (tiszta víz és alapvető köztisztaság): 30 milliárd dollár.
Ezeket is írjuk fel a táblára egy más színű filccel. A csoportok most eszerint osztják szét a bankjegyeket, és összeszámolják, mennyi maradt.
9. Mondjuk el, hogy az 1.750 milliárd dollár nem egy hasraütésszerűen megadott összeg volt: 2014-ben ennyit költöttek a világ országai összesen katonai célokra.

Feldolgozás és értékelés

Először tekintsük át a gyakorlatot, majd beszéljünk arról, mit tanultak belőle a résztvevők.

- Hogyan működtek együtt a csoportok? Könnyű volt döntést hozni az összegekről és a fontossági sorrendről? Hogyan kezelték a véleménykülönbségeket?
- Van valakinek megjegyzése a 2-es, 3-as, 4-es és 6-os FFC megvalósításához szükséges összegekkel kapcsolatban? A 1.750 milliárd dollár több vagy kevesebb, mint amit a csoportok tagjai szükségesnek gondoltak?
- Szerintetek csökkenteni kellene a katonai kiadásokat, hogy ebből az összegből az FFC-k megvalósítását finanszírozzuk?
- Honnan szerezzünk pénzt a maradék 13 FFC megvalósítására? Ti erre költenétek a katonai költségvetésből fennmaradó 1.590 milliárd dollárt?
- A biztonság természetesen nagyon fontos. Napjainkban mi fenyegeti az emberek biztonságát helyi és globális szinten?
- Hogyan tudnánk legjobban elkölteni azt az (egyszerűség kedvéért eddig 1.750-re kerekített) 1.776 milliárd dollárt, amit globális szinten jelenleg katonai kiadásokra fordítunk?
- Milyen emberi jogokhoz kapcsolódik a 16-os Fenntartható Fejlesztési Cél (béke, igazság és erős intézmények), illetve a 2-es, 3-as, 4-es és 6-os FFC?
- Mit tehetne a csoport helyi és országos szinten a Fenntartható Fejlesztési Célok érdekében?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A Fenntartható Fejlesztési Célokot csak 2015-ben határozták meg. Fontos kiemelni, hogy a költségvetési hiány összege (vagyis azok a plusz összegek, amelyekre szükség lenne a megvalósítá-

sukhoz) becslésen alapszik (odi.org). Ez a gyakorlat 2016-ban készült, amikor még nem voltak adataink arról, hogy mennyi pénzre lenne szükség a többi FFC megvalósításához.

A 4. lépésnél három ország költségvetése szerepelt példaként. Az Egyesült Államoké azért, mert ott a világon a legmagasabb a GDP, Németországé Európában a legmagasabb, Szomáliáé pedig az egyik legalacsonyabb a világon, ráadásul az országban régóta háború és erőszak dúl. A résztvevők számára érdekesebbé tehetjük a gyakorlatot, ha számukra ismerős országokat hozunk példának. Az egyes országok GDP-jét megtalálhatjuk a worldbank.org weboldalon.

Nem várható el, hogy a résztvevők kevés háttértudással reálisan megbecsüljék a célok megvalósításához szükséges összegeket. Bátorítsuk őket, hogy használják meglevő tudásukat, és nyugodtan tippeljenek.

A költségek és a katonai kiadások összegeit praktikus okokból kerekítettük, de közel állnak a valós összegekhez. Például a Stockholm International Peace Research Institute (Stockholmi Nemzetközi Békekutató Intézet) szerint 2014-ben a globális katonai költségvetés 1.776 milliárd dollár volt (sipri.org). Ami a költségvetési hiányt illeti, a 2-es, 3-as, 4-es és 6-os FFC-hez a Tengerentúli Fejlesztési Intézet szerint évente 50,2, 37, 38 és 26,8 milliárd amerikai dollárra lenne szükség.

Azért kell a csoportoknak a bankjegyeket szétosztaniuk, majd átcsoportosítaniuk, hogy kézzel foghatóan érzékeljék, viszonylag milyen kevés pénzre lenne szükség tulajdonképpen.

A feldolgozás során elárulhatjuk, hogy a 2-es, 3-as, 4-es és 6-os FFC megvalósításához szükséges összegből 175 milliárd dollár hiányzik, ami csak egytizede a globális katonai költségvetésnek.

A biztonságról szóló beszélgetés során az alábbi szempontok merülhetnek fel:

- A hagyományos katonai-honvédelmi gondolkodás nem nyújt megoldást napjaink olyan fenyegetéseire, mint a HIV, az ebola-, zika- és koronavírus, a nemzetközi bűnözés, a kiberterrorizmus, a szervezett bűnözés, a terrorizmus és a klímaváltozás.
- Sokkal több a polgárháború, mint régen. Tehát az erős katonaság nem jelent valódi biztonságot.
- Az ENSZ emberi fejlődésről szóló 1994-es jelentése (UN Human Development Report) hét csoportra osztotta az emberiség biztonságát fenyegető veszélyeket: a politikai, gazdasági, egészségügyi, élelmezési, környezetvédelmi, személyi biztonsági, valamint közösségi biztonsági fenyegetésekre. A Fenntartható Fejlesztési Célok megvalósítása több szempontból is növeli a biztonságot.
- A diszkrimináció, illetve a szociális és gazdasági jogok megsértése is lehet fegyveres erőszak kiváltó oka, amennyiben ezek olyan súlyos sérelmeket és csoportidentitásokat eredményeznek, amelyek bizonyos körülmények között erőszakos formában fakadnak ki.
- A polgári és politikai jogok megsértése – például ha egyesektől megvonják a politikai életben való részvétel jogát – gyakran vezet országon belüli fegyveres konfliktushoz.
- A személyes biztonsággal kapcsolatos jogok megsértése, különösen elnyomó rendszerekben, szintén erőszakba torkollhat.
- A jól működő demokráciákban kevesebb a fegyveres összecsapás, mint az olyan országokban, amelyek nem demokratikusak, és ahol nincs hagyománya az emberi jogok tiszteletének.
- A biztonságra hivatkozva drónokkal figyelnek meg minket, videókamerákat helyeznek el a közterületeken, nyomon követik telefonhívásainkat és internetes tevékenységeinket. Mennyire szükséges ez a fajta felügyelet, mely emberi jogokat sérti, és melyeket védi?

December 20.
Az emberi szolidaritás nemzetközi napja

A 16-os Fenntartható Fejlődési Cél és az emberi jogok közötti kapcsolatáról lásd az 5. fejezet online verziójában a Béke és erőszak című részt (www.coe.int/compass).

Variációk

A gyakorlatot szerepjáték formájában is elvégezhetjük, melynek keretében a résztvevők a katonai és a Fenntartható Fejlődési Célokra szánt kiadásokat vitatják meg. Osszuk a résztvevőket kis csoportokra. Mindenki kapjon egy szerepet: a kormányzat képviselője, (a szegénység vagy a HIV elleni küzdelem vagy az oktatás területén aktív) civil szervezetek munkatársai, a hadsereg tábornoka, a hadiipari cégek szóvivője, egy fegyvergyár munkásainak képviselője, katonák és más érdekcsoportok. Minden szerephez útmutatást kell adni, például:

- Kormányzati tisztviselő: Számodra prioritás az állampolgárok életminőségének javítása, ugyanakkor az ország biztonsága is.
- Civil szervezetek: Fő célotok a katonai költségek drasztikus lecsökkentése és a legszegényebb országok adósságának felszámolása.
- A hadiipar képviselője: Nem akartok piacot és pénzt veszíteni, de nyitottak vagytok a tárgyalásokra.
- A hadiiparban dolgozók szakszervezetének képviselője: Fontos nektek, hogy jobban és békében éljete, ugyanakkor nem akarjátok elveszíteni a munkátokat.

Javaslatok a folytatáshoz

Kezdeményezzünk beszélgetést arról, hogyan lehetne javítani az emberek biztonságát világszinten. Írjuk fel a 16-os FFC tíz részceljét (lásd alább) kis kártyákra, és készítsünk minden csoport számára egy paklit ezekből. Kérjük meg a csoportokat, hogy rakják őket fontossági sorrendbe piramisos rangsorolással (a módszer leírását lásd a 64. oldalon). Ezután kérdezzük meg a résztvevőket, hogy mit gondolnak az egyes részcelokról: milyen mértékben járulnának hozzá az átfogó cél, a globális biztonság eléréséhez? A résztvevők indokolják is meg a válaszukat. Mely emberi jogokhoz köthetők az egyes célkitűzések?

A résztvevők hasonlítsák össze saját országuk bruttó nemzeti termékét (GNP) és emberi fejlődési indexét (HDI) egy fejlődő országéval (vagy egész Európa mutatóit Afrikáéval). Nézzenek utána, milyen múltbeli és jelenlegi okokra vezethetők vissza az egyenlőtlenségek. Ezek alapján mit gondolnak, több felelősséget kellene-e vállalniuk a gazdag országoknak azért, hogy más országokban lassabb a fejlődés?

Ha szeretnénk, hogy a résztvevők többet tudjanak a gazdasági fejlődés elmaradásának okairól és következményeiről, és alaposabban megértsék ezeket az összefüggéseket, érdemes elvégezni A gyógyszerek elérhetősége (82. oldal), vagy a menekültekről szóló Bejöhettek? (120. oldal), vagy a Harc a vagyonért és a hatalomért (190. oldal) című gyakorlatot.

Javaslatok a cselekvésre

Iskolai vagy egyéb, nagyobb rendezvény részeként kvízt is csinálhatunk a feladatból. A kvízt összeállíthatjuk saját magunk, vagy használhatjuk valamelyik internetes kvízkészítő oldalt (például www.qzzr.com/boombox vagy 17goals.org/quiz). Emellett akár plakátot is készíthetünk a Fenntartható Fejlődési Célokkal és azok szimbólumaival, és megkérhetjük az esemény látogatóit, hogy adjanak hangot az egyes célokkal kapcsolatos véleményüknek.

Megkérhetjük a résztvevőket arra is, hogy járjanak utána, az állam milyen lépéseket tervez az Fenntartható Fejlődési Célok megvalósítására. Ha úgy érezi, hogy a politikai vezetők nem tesznek eleget ezen a téren, írhatnak a helyben megválasztott parlamenti képviselőnek, illetve ha szeretnék megtudni, európai szinten milyen lépések történtek, írhatnak az adott európai parlamenti képviselőnek.

További információk

A Fenntartható Fejlődési Célok 2015 szeptemberében fogadta el az ENSZ. A Millenniumi Fejlesztési Célok folytatásaként rendeltetésük az – mint nevük is mutatja –, hogy 2030-ra a fenntartható fejlődés mindenki számára realitássá váljon, a világunk olyan legyen, ahol nincs szegénység, éhínség, mindenki számára elérhető a minőségi oktatás, ahol béke és igazságosság uralkodik, ahol mindenki emberi jogai tiszteletben vannak tartva, és mindenki gyakorolhatja azokat. A nyolc Millenniumi Céllal szemben 17 Fenntartható Fejlődési Célt tűztek ki, ez a számbeli növekedés is jelzi az emberi fejlődéssel kapcsolatos kérdések összetettségét, mindenre kiterjedő jellegét.

A Millenniumi és a Fenntartható Célok között az egyik lényeges különbség, hogy az utóbbiakban már tükröződik az a felismerés, hogy a biztonság hiánya és az erőszak erősen hátráltatja a fejlődést, míg a béke és a stabilitás segíti azt.

A 16-os Fenntartható Fejlődési Cél (Béke, igazság és erős intézmények) tíz részfelt tartalmaz:

- 16.1. Az erőszak minden formájának, valamint a kapcsolódó halálzási arányoknak a jelentős csökkentése mindenütt.
- 16.2. A gyermekeket érő bántalmazás, kizsákmányolás, emberkereskedelem, erőszak és kínzás minden formájának felszámolása.
- 16.3. A jogállamiság támogatása nemzeti és nemzetközi szinten, az igazságszolgáltatáshoz való egyenlő hozzáférés biztosítása mindenki számára.
- 16.4. Az illegális pénzmozgások és fegyverkereskedelem jelentős csökkentése 2030-ra, az eltulajdonított javak visszaszerzésének és visszaszolgáltatásának erősítése, küzdelem a szervezett bűnözés minden formája ellen.
- 16.5. A korrupció és vesztegetés minden formájának jelentős csökkentése.
- 16.6. Hatékony, elszámoltatható és átlátható intézmények kialakítása minden szinten.
- 16.7. Fogékony, befogadó, részvételen és képviselőn alapuló döntéshozatal biztosítása minden szinten.
- 16.8. A fejlődő országok részvételének kiszélesítése és megerősítése a globális kormányzás intézményeiben.
- 16.9. 2030-ig mindenki számára a törvényes személyazonosság biztosítása, beleértve a születéskori anyakönyvezést.
- 16.10. Az információhoz történő nyilvános hozzáférés biztosítása, és az alapvető szabadságjogok védelme a nemzeti jogszabályokkal és a nemzetközi megállapodásokkal összhangban.

Részletesebb információk található az alábbi dokumentumokban:

- Világunk Átalakítása: Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030, www.ensz.kormany.hu/agenda-2030
- <https://www.ksh.hu/sdg>
- Opportunity Costs: Military Spending and the UN's Development Agenda (Alternatív költségek – Hadászati kiadások és az ENSZ fejlesztési terve), International Peace Bureau, www.IPB.org
- Paying for Progress: How Will Emerging Post-2015 Goals Be Financed in the New Aid Landscape? (A fejlődés ára – hogyan finanszírozhatók a 2015 utáni célok az új segélyezési rendszerben) www.odi.org
- Do Human Rights Violations Cause Internal Conflict? (Vezetnek-e az emberi jogi jogsértések belső fegyveres konfliktusokhoz?) Oskar N.T. Thoms & James Ron in Human Rights Quarterly 29 (2007)
- Financing an End to Poverty by 2030 (A szegénység felszámolásának finanszírozása 2030-ig), infografika a www.odi.org oldalon
- Security: The Missing Bottom of the Millennium Development Goals? (Biztonság – A Millenniumi Fejlesztési Célok hiányzó alapja) www.odi.org

Segédlet

1. **Szegénység** – A szegénység valamennyi formájának felszámolása mindenhol.
2. **Élelmezés** – Az éhezés megszüntetése, az élelmezésbiztonság és a jobb táplálkozás megteremtése, valamint a fenntartható mezőgazdaság támogatása.
3. **Egészség** – Az egészséges élet biztosítása és a jóllét előmozdítása minden korosztály valamennyi tagjának.
4. **Oktatás** – Az inkluzív, méltányos és minőségi oktatás biztosítása, valamint az élethosszig tartó tanulás lehetőségeinek elősegítése mindenki számára.
5. **Nők** – A nemek egyenlőségének megvalósítása, minden nő és lány társadalmi szerepének megerősítése.
6. **Víz** – A vízhez és szanitációhoz történő hozzáférés és a fenntartható vízgazdálkodás biztosítása mindenki számára.
7. **Energia** – Megfizethető, megbízható, fenntartható és modern energiához való hozzáférés biztosítása mindenki számára.
8. **Gazdaság** – Tartós, befogadó és fenntartható gazdasági növekedés, teljes és termelékeny foglalkoztatás és méltányos munka elősegítése mindenki számára.
9. **Infrastruktúra** – Ellenállóképes infrastruktúra kiépítése, az inkluzív és fenntartható iparosítás támogatása, és az innováció ösztönzése.
10. **Egyenlőtlenségek** – Az országokon belüli és az országok közötti egyenlőtlenségek csökkentése.
11. **Települések** – A városok és egyéb emberi települések befogadóvá, biztonságossá, ellenállóképesé és fenntarthatóvá tétele.
12. **Fogyasztás** – Fenntartható fogyasztási és termelési módok kialakítása.
13. **Éghajlat** – Sürgős lépések megtétele a klímaváltozás és hatásainak leküzdésére.
14. **Tengerek** – Az óceánok, a tengerek és a tengeri erőforrások megőrzése és fenntartható használata a fenntartható fejlődés érdekében.
15. **Ökoszisztémák** – A szárazföldi ökoszisztémák védelme, helyreállítása és fenntartható használatának támogatása, a fenntartható erdőgazdálkodás, a sivatagosodás leküzdése, a talajdegradáció megállítása és visszafordítása, valamint a biológiai sokféleség csökkenésének megállítása.
16. **Intézmények** – Békés és befogadó társadalmak támogatása a fenntartható fejlődés érdekében, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés biztosítása mindenki számára, és a hatékony, elszámoltatható és mindenki számára nyitott intézmények kiépítése minden szinten.
17. **Fenntarthatóság** – A végrehajtás eszközeinek erősítése és a Globális Partnerség újjáélesztése a fenntartható fejlődés érdekében.

Mindenki hallassa a hangját!

„Nevelni annyit tesz: hinni a változásban!”

Paulo Freire

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Oktatás • Állampolgárság és társadalmi részvétel • Gyermek
Nehézségi szint	3
Csoportlétszám	8–50 fő (45 fős kiscsoportok)
Szükséges idő	Legalább 120 perc
A gyakorlatról	<p>Kiscsoportos és közös vita az alábbi témákban:</p> <ul style="list-style-type: none"> • az oktatás és nevelés fogalma és eredményessége, vagyis hogy mennyiben felel meg / nem felel meg az elvárásoknak; • részvétel a döntési folyamatokban.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • Az oktatáshoz és azon belül az emberi jogi neveléshez való jog • A vélemény és a kifejezés szabadsága • Az ország közügyeiben való részvétel joga
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • Közös gondolkodás az oktatási rendszerről és arról, hogy az mennyiben felel meg az elvárásoknak • Az együttműködési készségek fejlesztése, valamint a demokratikus döntéshozatali folyamatokban való részvétel ösztönzése az iskolákban és iskolán kívül szerveződő közösségekben • Az igazságosság és a befogadó magatartás erősítése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • 4 nagyméretű papírlap vagy flipchart-papír, és tollak minden kiscsoport részére • Tartalékpapír jegyzeteléshez, ha szükséges
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Másoljuk le a Segédletet (csoportonként egy-egy példány).

A gyakorlat menete

A gyakorlat két részből áll: az 1. rész (35 perc) beszélgetés arról, hogy a résztvevők milyen oktatást szeretnének, a második rész (60 perc) pedig arról, hogy hogyan lehet kialakítani egy olyan demokratikus rendszert, amely lehetővé teszi a fiatalok számára, hogy beleszólhassanak, milyen nevelést-oktatást biztosítanak számukra.

1. rész: Milyen nálunk az oktatás és milyen szeretnénk? (35 perc)

1. Kezdjük egy rövid általános beszélgetéssel arról, hogy ki mit ért az „oktatás” és a „nevelés” szó alatt. Hangsúlyozzuk, hogy az oktatás, a nevelés, a tanulás fogalma tágabb annál, mint ami az oktatási intézményekben történik. Említsük meg a formális, az informális és a nemformális nevelés/tanulás közötti különbségeket is. Fontos már az elején kiemelni, hogy az oktatáshoz való jog emberi jog (EJENY 26. cikk).
2. Közösén gyűjtjük össze a hazánkban működő oktatási rendszer pozitívumait és negatívumait, és a főbb pontokat írjuk össze a flipcharton.
3. Fussunk végig együtt a kulcsszavakon, és azok segítségével vitassuk meg, hogy vajon miért olyan az oktatási rendszer – a tanterv, az osztálylétszám, az öltözködéssel kapcsolatos iskolai szabályok, az órarenden kívüli foglalkozások stb. –, amilyen.

Oktatás

Állampolgárság és részvétel

Gyermekek

3. szint

8-50
(kiscsoportok
6-8)

120 perc

4. Osszuk a résztvevőket 45 fős csoportokra. Mindegyiknek adjunk egy példányt a segédletből (a Gyermejjogi Egyezmény 28-29. cikke). A résztvevőknek 15 percük van arra, hogy az olvasottak alapján megállapítsák, milyen mértékben valósul meg az oktatáshoz való joguk. Például elérhető-e és ingyenes-e az alapfokú oktatás mindenki számára? Ha nem, kik nem részesülhetnek belőle, és miért nem? A fegyelmezésnek milyen formái léteznek, és tiszteletben tartják-e az egyén méltóságát? Előmozdítja-e a tanterv minden gyermek személyiségének fejlődését, tehetségének és képességeinek kibontakoztatását? Mi áll az oktatás középpontjában: például az, hogy „jó” állampolgárokat vagy képzett munkaerőt neveljen? Részét képezi-e az oktatásnak az emberi jogi nevelés?
5. Hívjuk össze ismét a résztvevőket, és kérjük meg őket, hogy osszák meg a többiekkel, mire jutottak.

2. rész: Olyan demokratikus szervezet kialakítása, ahol a fiatalok hangot adhatnak a véleményüknek (60 perc)

1. Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy ki dönt arról, hogy milyen oktatásban részesülnek.
2. Kérjük meg őket, hogy – a korábbi csoportokban dolgozva – beszéljék át, hogy az iskolájukban miként születnek a döntések. Ki dönti el például, hogy mit tanítanak, vagy milyen órarenden kívüli foglalkozásaik, szakköreik vannak? Hogyan irányítják az iskolát? Hogyan születnek a költségvetéssel és a kiadásokkal kapcsolatos döntések? Hogyan történik a különböző szabályzatok kidolgozása és elfogadása? Mennyire szólhatnak bele mindebbe a diákok?
3. Mondjuk el, hogy az emberi jogok között nem csupán az oktatáshoz való jog szerepel, hanem a Gyermejjogi Egyezmény 12. cikke értelmében „a gyermeknek joga van ahhoz, hogy minden őt érintő kérdésben kinyilváníthassa véleményét, és a gyermek véleményét kellően tekintetbe kell venni”.
4. Kérjünk meg minden csoportot, hogy vegyék sorra, milyen pozitívumokkal és negatívumokkal jár, ha helyi szinten egy demokratikusan megválasztott testület, például a diákönkormányzat dönthet az oktatásukról.
5. Ez a lépés a résztvevők adottságaitól, körülményeitől függ. Ha az iskolában nincs diákönkormányzat, határozzák meg, hogy milyen testületet szeretnének, az milyen döntési jogkörrel bírjon, és hogyan kellene nekilátni a létrehozásának. Amennyiben már működik diákönkormányzat, tekintsék át a működését, és dolgozzanak ki terveket hatékonyságának javítására. Mondjuk el, hogy hogyan kell SWOT elemzést készíteni, és adjunk a csoportoknak harminc percet arra, hogy akciótérvet dolgozzanak ki, és azt felvázolják egy flipchart-papírra.
6. Hívjuk össze ismét az összes résztvevőt, és kérjük meg a csoportokat, hogy foglalják össze, mire jutottak.

Feldolgozás és értékelés

A gyakorlat eddigi részében lezajlott beszélgetések során már sok idevágó témát átbeszeltünk a résztvevőkkel, de most szánjunk némi időt a gyakorlat egészének áttekintésére, a tanulságok levonására és az ezután következő teendők meghatározására.

- Hogy tetszett nektek a gyakorlat? Hasznos volt? Miért? Miért nem?
- Miért olyanok a jelenlegi döntéshozatali struktúrák, amilyenek? Milyen történelmi előzményeik vannak? Korábban megfeleltek a rendeltetésüknek? És most megfelelnek? Ha nem, miért nem?
- Miért van szükség a döntéshozatali struktúrák és eljárások rendszeres felülvizsgálatára?
- Mennyiben hasonlítanak, illetve térnek el egymástól a csoportok akciótervei?
- Mennyi idő, munkaráfordítás és pénz szükséges a megvalósításukhoz?
- Mennyire reálisak? (Megjegyzés: jó, ha valakinek nagyszabású elképzelései vannak, de a megvalósításnál célszerűbb, ha egyszerre csak mindig a következő lépésre koncentrálnak, és így haladunk a cél felé.)

október 15.
körűli hét
 Az európai helyi
 demokrácia hete

- „A gyermeknek joga van ahhoz, hogy minden őt érintő kérdésben kinyilváníthassa véleményét, és a gyermek véleményét kellően tekintetbe kell venni.” Reális elvárás ez a nemzeti alaptanterv kapcsán? Milyen módon tudnának a diákok belefolyani egy ilyen országos szintű tervezési folyamatba?
- Milyen mértékben érvényesül a 12. cikk a tantervekben? Mennyi időt kellene biztosítani arra, hogy a fiatalok „kinyilvánítsák véleményüket”?
- Egyes csoportok, például a romák esetében az oktatáshoz való jog gyakran sérül. Mi ennek az oka, és hogyan lehetne az oktatáshoz való hozzáférésüket megkönnyíteni?
- Hogyan biztosítja az emberi jogi nevelést konkrétan az az iskola, ahova ti jártok? Tanultok az emberi jogokról és a vonatkozó egyezményekről? Van lehetőségetek arra, hogy az iskolátokban vagy más keretek között emberi jogi témákat érintő projektekben vegyetek részt?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ez a gyakorlat az intézményes oktatással foglalkozik, így diákönkormányzatokról van benne szó. Ettől függetlenül ugyanolyan jól alkalmazható nemformális környezetben is. A gyakorlat tehát ugyanannyira releváns lehet ifjúsági szervezetekben vagy egyesületekben tevékenykedő fiatalok számára, ahol a diákönkormányzat helyett esetleg elnökség vagy ügyvivő testület működik; csak ilyen esetben ennek megfelelően módosítsuk a terminológiát.

Tanulmányozzuk a Gyermekjogi Egyezmény 12. és 28. cikkét (lásd a 486. oldalon). Ha 18 éven felüli fiatalokkal dolgozunk, akkor az EJENY-re hivatkozva foglalkozzunk az oktatáshoz való joggal (26. cikk).

A www.coe.int/compass weboldalon az Oktatás című rész foglalkozik az oktatással és annak emberi jogi vonatkozásaival. A formális, nemformális és informális tanulás közötti különbségek magyarázatához lapozzunk a 30. oldalra. A SWOT elemzés leírása és magyarázata a Cselekvés az emberi jogokért című fejezetben található a 382. oldalon.

Miért van szükség diákönkormányzatra?

A diákönkormányzatok biztosítják a diákok számára, hogy kinyilváníthassák véleményüket az őket közvetlenül érintő kérdésekkel kapcsolatban. Számos érv szól létrehozásuk és hathatós működésük biztosítása mellett, és ezek az érvek az ifjúsági szervezetek elnökségeire vagy irányító testületeire is érvényesek.

Előnyök a diákok számára

A diákönkormányzatban való részvétel több oknál fogva is előmozdítja a diákok tanulásbeli és személyes fejlődését.

- A diákönkormányzatok hozzájárulnak az állampolgári neveléshez, valamint erősítik a demokratikus attitűdöket.
- A diákönkormányzati munka erősíti a benne résztvevők társas készségeit, önbizalmát, és segíti egyéni értékrendjük kialakulását.
- A diákok olyan helyzetbe kerülnek, ahol megkérdőjelezhetik a felsőbb döntéseket.
- A diákok megtanulnak méltányosan, felelősen, elszámoltatható módon döntéseket hozni.
- A diákok sok mindent megtanulnak a valódi viszonyokról, például arról, hogy hogyan lehet szűkös költségvetéssel vagy nem igazán együttműködő hivatali vezetőkkel dolgozni.

Gyakorlati előnyök

- A demokratikus irányítási rendszerek jobban működnek és összességében hatékonyabban, mint autokratikus megfelelőik, mert a diákokat felelősségvállalásra ösztönzik.
- A diákönkormányzatok erősítik az együttműködést, hasznosítják a diákok lekötetlen energiáit, és csökkentik az elidegenedettséget.
- A diákönkormányzatok javítani tudják az iskolai légkört: a diákok jobban megbíznak tanáraikban, és mindenki számára látható, hogy a szabályok kialakítása demokratikusabb módon történik.
- A külső társadalmi és politikai korlátozó tényezők ellenére a diákok a diákönkormányzat intézményén keresztül megtapasztalhatják a tantestület jóindulatát és adott értékek melletti elkötelezettségét.

Javaslatok a folytatásra

A gyakorlat során felvetett gondolatok és ötletek mentén továbbhaladva a résztvevők lépéseket tehetnek azért, hogy több beleszólásuk legyen az iskolájukban, az egyetemükön vagy a szervezetükben szülői döntésekbe. Munkájukat a 3. Cselekvés az emberi jogokért című fejezetben (379. oldal) és az 5. fejezet online verziójának Oktatás című részében található bevált példákkal segíthetjük.

Ha a résztvevőknek tetszett a gyakorlatnak az a szakasza, amelyikben meg kellett határozniuk, hogy milyen oktatást szeretnének, lehet, hogy szívesen játszanák a Két város meséje társasjátékot (217. oldal), amely arról szól, hogy milyen városban élnének szívesen az emberek. Ha pedig a résztvevők szeretnének többet megtudni arról, hogyan viszonyulnak az emberek általában a választásokon való részvételhez, javasoljuk a Szavazzunk vagy ne szavazzunk? című gyakorlatot (307. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

A résztvevők információ- és tapasztalatcseré céljából felvehetik a kapcsolatot a környékükön, vagy az ország más részén, vagy akár más országokban működő diákönkormányzatokkal.

További információk

A fiatalok döntéshozatalban való részvételének mértéke függ az életkoruktól és a döntés tárgyától. Ezt remekül szemlélteti Roger Hart fiatalok társadalmi részvételéről kidolgozott modellje, a döntési létra. A 5. fejezet webes verziójának Állampolgárság és részvétel című szakasza részletesen tárgyalja Hart modelljét (www.coe.int/compass).

A döntéshozatalban való közvetlen részvétel lehetőségei egyre bővülnek. Ilyen például a közösségi költségtervezés, amelynél az adott közösség tagjai közvetlenül beleszólhatnak a szakpolitikák alakításába és a költségvetési prioritások kijelölésébe. Nem pusztán arról van szó, hogy meghallgatják a közösség véleményét; a közösségi költségtervezés a közvetlen, úgynevezett deliberatív demokrácia megvalósulása (lásd <http://www.participatorybudgeting.org.uk>). Jó példa erre az angliai Newcastle város „Udecide” (Te döntesz) nevű programja, amelynek keretében 2008 májusában a helyi fiatalok 20%-os szavazati jogot kaptak abban a kérdésben, hogy a város mire költse a gyermekalapjában rendelkezésre álló 2,25 milliárd fontot. A városvezetés felismerte, hogy e témában a gyermekek és a fiatalok a valódi szakértők, így az volt a célja, hogy a helyi fiatalok – mint a gyermekalap elsődleges kedvezményezettjei – lehetőséget kapjanak arra, hogy ténylegesen beleszólhassanak az összeg felhasználásába.

Az Európai Diákszövetségek Szervezőirodája (Organising Bureau of European School Student Unions, OBESSU) – amint a neve is mutatja – az iskolai diákszervezetek európai csúcshozza, együttműködési platformja. Célkitűzései:

- az európai diákok véleményének képviselete Európában a különböző oktatási intézményekben és fórumokon;
- az oktatás minőségének és hozzáférhetőségének biztosítása és javítása, valamint az iskolai demokrácia erősítése Európában;
- a középiskolai oktatási körülmények javítása Európa-szerte, ami erősíti a diákok közötti szolidaritást, együttműködést és megértést;
- a hátrányos megkülönböztetés és az igazságtalanság felszámolása (ahol erre szükség van) az európai országok oktatási rendszereiben.

Segédlet

Egyezmény a gyermek jogairól

28. cikk

A gyermeknek joga van az oktatáshoz. A részes államok az alapfokú oktatást mindenki számára kötelezővé és ingyenesé teszik, és előmozdítják a középfokú iskolák különböző formáinak megszervezését, s ezeket minden gyermek számára hozzáférhetővé teszik. Az iskolai fegyelmet a gyermek méltóságával összeegyeztethető módon kell fenntartani.

29. cikk

A gyermek oktatásának a következő célokra kell irányulnia: a gyermek személyiségének kibontakoztatása, szellemi és fizikai képességeinek és tehetségének fejlesztése, az emberi jogok és alapvető szabadságok tisztelete; továbbá fel kell készíteni arra, hogy a béke, barátság, megértés, tolerancia és egyenlőség szellemében tudja vállalni a szabad társadalomban az étellel járó felelősséget, valamint tiszteletet kell ébreszteni benne a természeti környezet iránt.

Emberi jogok
általában

Gyermekek

Állampolgárság
és részvétel

2. szint

9+
(kiscsoportok
4-5)

90 perc

Most mutasd meg!

Mutasd meg, mit értesz az alatt, hogy „emberi jogok”!

- Témakörök**
- Emberi jogok általában
  - Gyermekek
  - Állampolgárság és részvétel

Nehézségi szint 2

Csoportlétszám Legalább 9 fő (45 fős kiscsoportok)

Szükséges idő 90 perc

A gyakorlatról Ebben a drámajátékban a résztvevők bemutatják, mit jelentenek számukra az emberi jogok általánosságban, és megosztják ezzel kapcsolatos gondolataikat és elképzeléseiket.

Érintett jogok Az emberi jogok mindegyike

- Célok**
- Az emberi jogok eszméjének és fogalmának felfedezése
  - Interkulturális és kommunikációs készségek fejlesztése
  - Az együttműködés és a kreativitás fejlesztése

- Eszközök**
- Kellékek: jelmezek, játékok, háztartási cikkek stb.
  - Papír és színes filcek, zsírkréták

A gyakorlat menete

1. Mondjuk el, hogy a gyakorlat célja az emberi jogok eszméjének és fogalmának olyan szín-darabszerű bemutatása, ami különböző kultúrájú, és akár különböző nyelveket beszélő emberek számára is érthető.
2. Mondjuk el, hogy előadás közben egyáltalán nem beszélhetnek: ez egy pantomimszerű darab lesz. Ugyanakkor, ha szeretnének, használhatnak kellékeket.
3. Osszuk a résztvevőket 4-6 fős csoportokba, és adjunk mindegyik csapatnak egy nagy ív papírt és egy zsírkréta- vagy filctollkészletet.
4. Adjunk a csoportoknak 10 percet ötletelésre. Gyűjtsék össze, mit gondolnak, mi jut eszükbe az emberi jogokról, majd válasszanak ki két-három alapgondolatot, amelyet az előadás középpontjába kívánnak helyezni.
5. Most adjunk további 30 percet a társulatoknak, hogy megtervezzék és elpróbálják az előadásukat. Mondjuk el azt is, hogy ennek csapatmunkának kell lennie, és mindenkinek szerepet kell vállalnia a produkcióban.
6. A 30 perc elteltével hívjuk össze a csoportokat, hogy mindenki megnézhesse egymás előadását.
7. Mindegyik előadás után adjunk néhány percet visszajelzésre és megbeszélésre.
8. Az egyes előadások után kérjük meg a nézőket, hogy értelmezzék a látottakat, és próbálják meghatározni, mik lehettek azok az alapgondolatok, amelyeket az előadás ábrázolni kívánt.
9. Ezután adjuk meg a lehetőséget a pantomimot előadó társulatnak is, hogy röviden egészítsék ki az elhangzottakat, különösen, ha valami számukra fontos dolog nem merült fel a visszajelzés során.
10. Ismételjük meg ezt mindegyik előadásnál.

December 10.
Emberi jogi világnap

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük magának a gyakorlatnak az áttekintésével, majd folytassuk azzal, hogy mit tanultak eközben a résztvevők az emberi jogokról.

- Mit gondoltok erről a gyakorlatról? Könnyebb vagy nehezebb volt, mint ahogy először elképzeltétek? Mi okozott esetleg nehézséget? Mit volt a legnehezebb megjeleníteni?
- Megtudtatok bármi újat az emberi jogokról? Esetleg meglepődtek azon, hogy valójában többet tudtok, mint gondoltátok?
- Voltak hasonlóságok és különbségek az egyes előadások között?
- Voltak a társulatokon belül alapvető nézeteltérések az emberi jogok fogalmával kapcsolatban? Hogyan oldottátok meg ezeket?
- Az előadások alapján mit gondoltok, mik az emberi jogok legfontosabb és közös jellemzői?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Hacsak nem teljesen ismeretlen az emberi jogok fogalma a résztvevők számára, sokkal érdekesebb, ha ebben a gyakorlatban a lehető legkevesebb kezdeti útmutatást kapják a csoportsegítőktől. A gyakorlat legfőbb célja előhívni azokat az emberi jogokkal kapcsolatos benyomásokat és ismereteket, amelyeket a fiatalok a mindennapi életük során eddig szereztek. Érdemes ezt a csoport előtt is hangsúlyozni, mielőtt munkába kezdenének, hogy ne feszélyezze őket, hogy esetleg nem „tudják” pontosan, hogy mik azok az emberi jogok.

Tegyük világossá a résztvevők számára, hogy feladatuk általában az emberi jogok szemléltetése – tehát nem az a feladat, hogy elmutogassanak egy vagy több konkrét emberi jogot. Dönthetnek úgy, hogy egy konkrét jogot használnak az általánosságok bemutatására; de tartsák észben, hogy a feladat lényege megmutatni, hogy a különböző emberi jogokban mi a közös. Az előadás célja, hogy segítsen válaszolni arra a kérdésre, hogy „mik azok az emberi jogok?” – hogy az egyes előadások végére a nézőkben megfogalmazódjon valami válasz ezzel a kérdéssel kapcsolatban.

Ne hagyjuk, hogy azok, akik nem tartják magukat ügyesnek a színészkedés terén, azok ne vállaljanak aktív szerepet. Hangsúlyozzuk, hogy mindenki számára bőven jut szerep, és hogy fontos, hogy olyan előadás szülessen, amelyet az egész csoport örömmel bemutat. Színesítheti az előadásokat és beindíthatja a kreativitást egy-egy szokatlan kellék, legyen az bármi: serpenyő, játékauto, kalap, párna, kavicsok, vagy akár egy kuka fedele.

Ha feltétlenül szükséges némi fogódzót adnunk a csoportoknak a kezdéshez, vagy a megbeszélés lezárásakor, akkor a következőkre hívjuk fel a figyelmüket:

- Az emberi jogok azok a jogok, amelyek minden embert megilletnek pusztán azért, mert embernek született. Mindenkinek egyenlő jogai vannak.
- Az emberi jogok minden személyt egyformán, egyetemesen és örökké megilletnek.
- Az emberi jogok oszthatatlanok és egymással kölcsönösen összefüggenek: nem tagadhatnak meg senkitől sem egy-egy jogot arra hivatkozva, hogy az „kevésbé fontos” vagy „nem alapvető” fontosságú.
- Az emberi jogok azok az alapkövetelmények, amelyek nélkül az emberek nem élhetnek méltóságteljesen.

Variációk

Ha a résztvevők számára nehézséget okoz összeállítani egy előadást, megkérhetjük őket, hogy inkább egy kollektív „szoborrá” álljanak össze. Ha ezeket lefényképezzük, azokból később fotóalbumot vagy képgyűjteményt készíthetünk, és további alkalmakkor felhasználhatjuk beszélgetésindítóként vagy kiállítási anyagként.

Alternatív megoldásként ezt a gyakorlatot rajzos feladatként is elvégezhetjük: kérjük meg a csoportokat, hogy készítsenek egy posztert (szintén szöveg használata nélkül), amely kifejezi az emberi jogokkal kapcsolatos főbb elképzeléseiket. Ezután rendezzünk kiállítást ezekből a plakátokból.

Ha azt szeretnénk, hogy a csoportok bizonyos fogalmakra összpontosítsanak, kihagyhatjuk a Gyakorlat menete rész 3. és 4. pontját, és helyette kulcsszavakat adhatunk a csoportoknak, mint például egyenlőség, béke, szegénység vagy szolidaritás. Azáltal, hogy az egyes kiscsoportoknak más szavakat adunk, több fogalmat fedhetünk le; ha pedig ugyanazt a szót adjuk mindegyik csoportnak, a kifejezőmódok és jelentéstartalmak érdekes sokszínűségét tapasztalhatjuk meg.

A gyakorlatot nemcsak a téma bevezetésére, hanem arra is használhatjuk, hogy a résztvevők rendszerezzék, tisztázzák az emberi jogokkal kapcsolatos gondolataikat, miután már a kézikönyv több más gyakorlatát is elvégezték, vagy önállóan kutakodtak a témában.

Javaslatok a folytatáshoz

Keressünk színdarabokat vagy más emberi jogi témájú irodalmat, és szervezzünk ezeken alapuló előadást a helyi közösségünk tagjai számára.

Ha általánosságban az emberi jogok témájával szeretnénk tovább foglalkozni, végezzük el a Virágozzék ezer virág című gyakorlatot (352. oldal). Ha pedig a csoport célzottan szeretne foglalkozni néhány konkrét emberi joggal, vegyük elő A gyermekek jogai című gyakorlatot (77. oldal) a Gyermekek jogi Egyezmény feldolgozásához.

A gyakorlat folytatásának másik módja lehet, ha a résztvevők rövid levelet írnak arról, hogy mit jelentenek számukra az emberi jogok. Ehhez használhatjuk a Kedves barátom című gyakorlatot a Képzők könyvéből⁴¹. A levélírás célja, hogy segítse a résztvevőket gondolataik tisztázásában, valamint hogy a címzettet válaszra sarkallja, s így elinduljon a párbeszéd a két fél között. A leveleket elküldhetik a csoport más tagjainak, vagy más iskolák tanulóinak, illetve más ifjúsági csoportok tagjainak.

Az Európa Tanács DOmino című (angol nyelvű) kiadványának 4. fejezetében található egy gyűjtemény fiatalok valódi történeteiből, amelyek érdekes beszélgetések alapjául szolgálhatnak arról, milyen jelentős szerepet játszhatnak az emberi jogok a mindennapi életben.

Javaslatok a cselekvésre

Továbbfejleszthetjük a pantomimelőadásokat, vagy létrehozhatunk egy közös produkciót a teljes csoport bevonásával, és előadhatjuk azt a csoporton kívül is. Ha a plakátkészítést vagy a fotógyűjteményt választottuk, rendezzünk belőlük kiállítást. Mindkét ötlet felhasználható az emberi jogok világnapjának megünneplésére is.

Filmre is vehetjük az előadásokat, és videómegosztó oldalakon népszerűsíthetjük őket – a személyiségi jogok védelmére vonatkozó szabályok betartása mellett.

Most nézd az én szememmel!

„Tudom, hogy nem olyanok látom a dolgokat, amilyenek, hanem amilyen én vagyok!”

Laurel Lee¹

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Szegénység • Fogyatékoság és fogyatékoság-alapú társadalmi megkülönböztetés • Migráció
Nehézségi szint	2
Csoportlétszám	Tetszőleges
Szükséges idő	90 perc
A gyakorlatról	Ebben a nagyon egyszerű szabadtéri gyakorlatban a résztvevők valaki másnak a szemével fedezik fel a környezetüket.
Érintett jogok	Az emberi jogok mindegyike
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • A társadalmi egyenlőtlenségek felismerése • A megfigyelőkészség és a képzelőerő fejlesztése • A szolidaritás és az igazságosságért való aktív cselekvés s szándékának erősítése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Régi szemüvegek vagy szemüvegkeretek, adományboltból vagy bolhapiacról • Nagy papírlapok, tollak • Régi újságok, képeslapok és kollázshoz használható egyéb anyagok, pl. szövet- vagy papírdarabok, ragasztó • Ragasztószalag vagy gyurmaragasztó a képek kihelyezéséhez • Digitális fényképezőgép vagy okostelefon fotók készítéséhez – ideális esetben fejenként egy, de osztozhat az egész csoport egy vagy több gépen • Számítógép és nyomtató

A gyakorlat menete

1. Gyűjtjük össze közösen, kik azok, akik hátrányos helyzetűek vagy a társadalom peremére szorulnak – mint például a fogyatékosokkal élők vagy a hajléktalanok.
2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy gondolatban mindenki válasszon ezek közül egyet, a saját érdeklődése szerint, és mondjuk el, hogy most egy ilyen személynek a szemszögéből fogják felfedezni a környéket.
3. Hangsúlyozzuk, hogy nem az a cél, hogy eljuttassák ennek a személynek a szerepét, hanem az, hogy kimenjenek, és elképzeljék, milyen érzés lehet az ő bőrén lenni, az ő életét élni? Például ő vajon maximálisan hozzáfér mindenféle szolgáltatásokhoz? Hol vásárolna kenyeret (ha egyáltalán megengedheti magának)? Hol lakna?
4. Ha sikerült beszerezni szemüvegeket, osszuk ki őket. Kérjük meg a résztvevőket, hogy miközben a környéket járják, dokumentálás céljából készítsenek fotókat a telefonjukkal vagy digitális fényképezőgéppel. Állapodjunk meg, hogy mennyi idő múlva kell visszaérniük.
5. Miután visszajöttek, mindenki töltsse fel a képeit a számítógépre, majd válasszon ki közülük 2-t, 3-at vagy 4-et, ezeket nyomtassa ki és ragassza fel egy nagy papírlapra, majd tegye fel a falra, de címet ne írjon rájuk.
6. Ha mindenki kitette a képeit a falra, kérdezzük meg a résztvevőket, hogy szerintük milyen csoporthoz tartozhat az az ember, akinek a szemszögéből készült egy-egy konkrét kép. Ezek után kérjük meg a résztvevőket, hogy egymás után mutassák be a képeiket, és mondják el, miért azt az adott csoportot, illetve személyt választották, hogy az ő szemével „lássanak”.

Szegénység

Fogyatékoság

Migráció

2. szint

Tetszőleges

90 perc

¹A fenti idézet – „Tudom, hogy nem olyanok látom a dolgokat, amilyenek, hanem amilyen én vagyok” – Laurel Leetől származik, akit 29 éves korában rákkal diagnosztizáltak. Az orvosok jóslatai ellenére még húsz évig élt, közben felnevelt három gyermeket, utazott és írt. Az ő esetében ösztönzőleg hatott az, hogy nem volt hajlandó elfogadni a dolgokat olyanok, amilyenek. Más körülmények között ez ostobaság lehet.

Feldolgozás és értékelés

Először nézzük végig a kiállítást, majd kérdezzük meg a résztvevőket, mit tapasztaltak, láttak a gyakorlat közben.

- Mi történt? Élveztétek a feladatot? Miért? Miért nem?
- Mi volt a legmeglepőbb dolog, amit felfedeztetek?
- Miért az adott csoportot, személyt választottátok?
- Milyen előzetes feltételezéseitek, sztereotípiáitok voltak azzal a csoporttal, személlyel kapcsolatban, akit kiválasztottatok? Milyen hatással volt ez arra, ahogy a feladatot megoldottátok? Hogyan befolyásolta vajon, hogy mit láttatok az ő „szemüvegén” keresztül?
- Hozzájárult-e ez a gyakorlat ahhoz, hogy jobban együtt éreztek az adott marginalizált személlyel? Miért? Miért nem?
- Mit tudtatok meg saját magatokról?

Ezek után térjünk át az átfogóbb, általánosabb jellegű kérdések megvitatására:

- „Tudom, hogy nem olyanok látom a dolgokat, amilyenek, hanem amilyen én vagyok” – Mennyiben befolyásolják a sztereotípiáink és saját elképzeléseink azt, ahogyan a minket körülvevő világot látjuk?
- Honnan származnak a hátrányos helyzetű vagy marginalizált csoportokkal kapcsolatos információink?
- Mennyire kockázatos feltételezéseket kialakítani valakiről az alapján, hogy mit hiszünk általánosságban a csoportról, amelyhez tartozik?
- Mennyire kockázatos egy-két egyedi példa alapján általános véleményt alkotni emberek egy csoportjáról?
- Mely konkrét emberi jogok védik meg a gyakorlat legelején összegyűjtött hátrányos helyzetű vagy marginalizált csoportokat és azok tagjait?
- Hogyan sérülnek leggyakrabban ezeknek a személyeknek a jogai?
- Mennyire nehéz vagy könnyű számukra az, hogy jogaiknak érvényt szerezzenek?
- Kinek a dolga garantálni, hogy ezek a jogok ne sérüljenek, illetve hogy az érintettek azokkal élni tudjanak?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ezt a gyakorlatot más gyakorlatok felvezetőjeként vagy egy foglalkozás fő gyakorlataként is elvégezhetjük. Egy hosszabb képzés során bevethetjük pihenésképpen, hogy a résztvevők kis szünetet tartsanak és friss levegőt szívjanak, de a „hivatalos” képzési nap után, a szabadidős program részeként is használhatjuk.

A feladatleírás szerint a résztvevők egyénileg dolgoznak, de végezhetjük a gyakorlatot kisebb csoportokban is. Nyilván a konkrét körülmények – a csoport létszáma vagy a rendelkezésre álló fényképezőgépek/okostelefonok száma – is befolyásolják majd a megvalósítás módját. Számoljunk azzal is, hogy a képek ismertetése időt vesz igénybe, ezért a csoport méretétől függően határozzuk meg, hogy egy-egy résztvevő maximum hány fotót választhat ki.

A társadalmilag hátrányos helyzetű emberek közé tartozhatnak például a gyermeküket egyedül nevelő kisgyermekes anyukák, a nyugdíjasok, a bevándorlók, a kerekesszékesek vagy az AIDS/HIV-fertőzöttek. A marginalizált emberek közé pedig többek között a hajléktalanok, az illegális bevándorlók, az írástudatlanok, a mentális betegségben szenvedők vagy a roma közösség tagjai. Ezen csoportok tagjai nem ugyanazokhoz a lehetőségekhez férhetnek hozzá, mint a többség. A hátrányos helyzetű és marginalizált személyek általában szegények, előítéletek és sztereotípiák sújtják őket, továbbá sokszor éri őket valamilyen hátrányos megkülönböztetés, például az élethelyzetük miatt nehezebben jutnak megfelelő lakhatáshoz vagy munkához.

Nagyon fontos, hogy a résztvevők megértsék, hogy minden törekvésük ellenére valójában

csak a saját szemükön át tudják nézni a világot, és csak elképzelni tudják, milyen lehet egy olyan személy bőrében lenni, aki a társadalom peremén él. Tisztában kell lenniük azzal, hogy ha a meglévő sztereotípiákat vagy együttérzésüket beleviszik a gyakorlatba, előfordulhat, hogy azazal még ráerősítenek a valósághoz képest torz vagy téves feltételezéseikre, meggyőződéseikre.

Azt is fontos tudniuk, hogy a sztereotípiák a különböző csoportokkal kapcsolatos (hasznos) általánosítások, amelyeket azonban nagyon óvatosan kell kezelniük, ugyanis bármely csoporton belül jelentős különbségek lehetnek annak tagjai között, és az általánosítás nem igaz a csoport minden tagjára. A sztereotípiákkal kapcsolatban további információkat találhatunk a KompasZ 5. fejezetének online verziójában, a Diszkrimináció és intolerancia című részben: www.coe.int/compass.

Variációk

A feladatleírás szerint a résztvevők egyénileg dolgoznak, de a gyakorlat kisebb csoportokban is végezhető, attól függően, hány fényképezőgép vagy okostelefon áll a rendelkezésükre.

Egyéni poszterek készítése helyett közös kiállítást vagy vetítést is szervezhetünk az összes fénykép felhasználásával, például „Élet a társadalom peremén” címmel.

Fényképezés helyett arra is megkérhetjük a résztvevőket, hogy miután visszatértek, írjanak képzelt történetet vagy adjanak elő némajátékot az adott személyről.

Ha azt szeretnénk elérni, hogy a résztvevők jobban beleérezzenek mások helyzetébe, „belebújjanak a bőrébe”, vagy elképzeljék, hogy a választott személlyel „egy cipőben járnak”, a szemüveg mellé adhatunk nekik másik ruhát vagy cipőt is! (A nyelvek más-más metaforákat használhatnak annak kifejezésére, hogy valaki beleképzelet, beleéli magát a másik ember helyzetébe.)

A gyakorlat eredeti menete szerint a résztvevőket arra kérjük, hogy képzeljék el, hogyan élnek a marginalizált vagy hátrányos helyzetű emberek, és aztán induljanak el és próbálják meg az ő szemükkel nézni a világot. A feladatot lehet fordítva is csinálni: először menjenek ki és tegyenek megfigyeléseket, és utána próbáljanak képet alkotni az adott személyekről. Mondjuk el, hogy a hétköznapiakban általában túl elfoglaltak vagyunk, és nem igazán vesszük észre a többi embert. Most viszont legyenek nagyon figyelmesek! Kérjük meg őket, hogy menjenek ki az utcára, és öt percen belül válasszanak ki maguknak valakit, akit figyelni fognak. Hangsúlyozzuk, hogy nagyon diszkréten tegyék ezt, nehogy kellemetlen helyzetbe hozzák az illetőt. Bárkit választhatnak, akit „érdekesnek” találnak, de lehetőleg olyasvalaki legyen, akinek az élete nagyon másnak tűnik, mint a sajátjuk. Kérjük meg a résztvevőket, hogy jegyezzék meg, mi volt az első benyomásuk, és miért azt a konkrét személyt választották. Figyeljék meg alaposan, próbálják elképzelni, ki lehet, és alkossanak magukban képet az életéről:

- Mi lehet a neve?
- Hány éves lehet?
- Mit csinálhat épp?
- Hova igyekezhet?
- Hol élhet?
- Van-e családja vagy egyedülálló?
- Van-e munkája? Vagy esetleg munkanélküli?
- Mi okoz neki örömet?
- Van-e hobbi? Vajon mi?
- Mit szeret enni, inni?

Állapodjunk meg abban, hogy például 30 perc után mindenki visszatér, és megosztja a többiekkel a tapasztalatait. Meséljék el szóban vagy képek segítségével, milyennek gondolják a megfigyelt személy életét.

A Tégys egy lépést előre! című gyakorlat (322. oldal) szerepkártyáit is felhasználhatjuk ehhez a foglalkozáshoz. A Tégys egy lépést előre! gyakorlatot egyébként ennek a gyakorlatnak a bevezetőjeként, de a folytatásaként is alkalmazhatjuk.

Javaslatok a folytatáshoz

A Tégys egy lépést előre! című gyakorlat (322. oldal) során a résztvevők megtapasztalhatják, hogyan hat az egyének életére az, hogy nem mindenki jut ugyanolyan lehetőségekhez.

A Két város meséje című gyakorlat (217. oldal) segítségével pedig megvizsgálhatják, milyen hatással vannak a közösség életére a szociális szolgáltatások finanszírozásával kapcsolatos döntések.

Ahhoz, hogy valaki kikerülhessen marginalizált helyzetéből, tisztességes munkára van szüksége. Ez viszont nehéz lehet például egy fogyatékossgal élő személy vagy egy bevándorló számára. A Dolgozni akarok! című gyakorlat (152. oldal) ezzel a kérdéssel foglalkozik.

Javaslatok a cselekvésre

Végezzük el ezt a gyakorlatot a családtagjainkkal, barátainkkal vagy kollégáinkkal, majd beszélgessünk velük az emberi jogokról.

A marginalizált emberekkel kapcsolatos vélekedéseinket úgy is próbára tehetjük, ha személyesen találkozunk velük, és megismerjük őket, például az Élő Könyvtár segítségével. Amennyiben a résztvevőket érdekli a hajléktalanok vagy menekültek élete, ellátogatunk egy hajléktalanszállóra vagy menekültbefogadó állomásra. Vagy felvehetjük a kapcsolatot egy hátrányos helyzetűekkel foglalkozó szociális munkással vagy ifjúságsegítővel, és megkérhetjük, hogy meséljen a célcsoportjába tartozó emberek életéről.

További információk

Ennél a gyakorlatnál a „hátrányos helyzetű” kifejezést azokra az emberekre vagy csoportokra értjük, akik nem képesek anyagilag önállóan fenntartani magukat, ezért pénzügyi támogatásra szorulnak – egyszerűen szegények. Ide tartozhatnak például egyedülálló anyák, bevándorlók vagy fogyatékossgal élők. Gyakran azért lesznek „hátrányos helyzetűek”, mert a többségi társadalom működési módja hátrányos helyzetbe kényszeríti őket. Ők viszont annyiban tekintik magukat hátrányos helyzetűnek, amennyiben a többségi társadalomhoz képest nem ugyanolyan egészségügyi ellátáshoz, oktatáshoz, információhoz és munkához férnek hozzá. A hátrányos helyzetű emberek hiányt szenvedhetnek továbbá az autonómia, a motiváció, a felelősség és az önbecsülés terén is. Az önfenntartó képességüket akadályozó egyik tényező lehet az erőforrások elérhetetlensége, pl. a munka- és pénzhiány, vagy a testi fogyatékossgal élők esetében a közösségi közlekedéshez való hozzáférés korlátozottsága. A szolgáltatásokhoz való hozzáférés hiánya mögött okként meghúzódhat a költségigényesség, a rossz tervezés, a távolság, továbbá a nyilvánosság és a társadalmi odafigyelés hiánya. Egyes erőforrások elérhetetlenségét az is okozhatja, hogy az adott csoport számára ezek nem kívánatosak vagy épp tisztítóak, vagy ellentétesek az általuk vallott értékekkel. A hátrányos helyzetűek egy része marginalizálódhat is.

Amikor arról beszélünk, hogy valaki a társadalom peremén él, azaz marginalizált helyzetben van, akkor azt nem földrajzi értelemben, hanem szimbolikusan értjük. Alapvetően arról van szó, hogy az ilyen emberek kiszorultak a társadalom életében való részvételből. Közéjük tartozhatnak a büntetésüket töltő rabok, a hajléktalanok, a gyógyíthatatlan mentális betegségben szenvedők vagy bizonyos csoportok tagjai, például romák. Például egy hajléktalan nem tud a választásokon részt venni, mert ahhoz rendelkeznie kellene bejelentett lakcímmel. Ezt azt jelenti, hogy elesik a lehetőségtől, hogy az őt érintő fontos kérdésekben szavazzon; a társadalmon kívül marad, hiszen nincs beleszólása az ország ügyeinek irányításába vagy abba, milyen

szolgáltatásokat kellene biztosítani a számára. Hasonló a helyzete az írástudatlanoknak, akik azért szorulnak ki a társadalomból, mert nem tudnak kitölteni egy támogatásigénylő űrlapot vagy jelentkezési lapot vagy megírni egy álláspályázatot.

Az Élő Könyvtár ötlete 2000-ben született Dániában. Az Európa Tanács Nézz a borító mögé!⁴² című kiadványa is hozzájárul népszerűsítéséhez. Az Élő Könyvtár pont ugyanúgy működik, mint egy rendes könyvtár: az olvasók meghatározott időre „könyveket” kölcsönöznek ki. Miután elolvasták, visszaviszik a könyvtárba, majd újat vesznek ki. Egy különbség van: az Élő Könyvtárban a „könyvek” élő személyek, és az „olvasás” során a „könyvek” és az olvasók személyesen beszélgetnek egymással. Az Élő Könyvtár „könyvei” olyan társadalmi csoportokat képviselnek, amelyek gyakran szembesülnek előítéletekkel, sztereotípiákkal, és amelyeket sokszor ér hátrányos megkülönböztetés vagy társadalmi kirekesztés.

A hátrányos helyzet és a társadalmi fellépés kérdésével kapcsolatban érdemes elolvasni Steven E. Mayer, Ph.D: *What is a Disadvantaged Group?* (Mi az a hátrányos helyzetű csoport?) című cikkét.

Megjegyzés

Ezt a gyakorlatot eredetileg a Human Rights Education and Informality: How you act in informal times and moments in a Human Rights Education perspective? [Emberi jogi nevelés és informális helyzetek – Viselkedésünk informális helyzetekben az emberi jogi nevelés szempontjából] című képzés résztvevői dolgozták ki és tesztelték. Association Inter-cultura, Dinan, Franciaország, 2009. május. A variációban leírt változat pedig a Blast Theory művészcsoport Rider Spoke című projektjének tapasztalata alapján jött létre. <http://www.blasttheory.co.uk>

Munka

Társadalmi nem

Diszkrimináció és intolerancia

2. szint

10 - 25
(kiscsoportok:
5)

90 perc

Munka és család

Szeretnéd az állást? Akkor ne is álmoldj arról, hogy gyereket szülsz!

Témakörök

- Munka
- Társadalmi nem
- Diszkrimináció és intolerancia

Nehézségi szint

2

Csoportlétszám

10–25 fő (5 fős kiscsoportok)

Szükséges idő

90 perc

A gyakorlatról

- Szerepjáték, mely a következő témákkal foglalkozik:
- reprodukciós jogok és a munkavállalás viszonya,
  - nőikkel szembeni hátrányos megkülönböztetés a munkahelyen.

Érintett jogok

- A szabadon megválasztott munkához és a szakszervezetekbe való belépéshez fűződő jog
- A házasságkötéshez és családalapításhoz fűződő jog
- A hátrányos megkülönböztetés tilalma

Célok

- A nők reprodukciós jogaival kapcsolatos ismeretek fejlesztése
- A kritikai gondolkodás és a vitakészség fejlesztése
- A szélesebb látókör, igazságérzet és társadalmi felelősségvállalás kialakítása

Eszközök

- Nagy ív papír, flipchart-papír vagy tábla, valamint vastag filc
- Elegendő tér a kiscsoportos munkához és a szerepjátékhoz
- Kellékek a szerepjátékhoz: asztal, székek, toll és papír

Előkészítés

- Írjuk fel a jelenetet a táblára, egy nagyméretű papírlapra vagy flipchart-papírra

A gyakorlat menete

1. Bevezetésként mondjuk el a csoportnak, hogy a gyakorlat során szerepjáték segítségével dolgozzuk majd fel a nők reprodukciós jogai és a munkavállalás összefüggéseit. Indítsunk rövid ötleteléssel a nők reprodukciós jogaival kapcsolatban, hogy mindenkinek legyen fogalma arról, mit jelent ez a kifejezés.
2. Osszuk a résztvevőket legfeljebb 5 fős csoportokba.
3. Olvassuk fel a szituációs kártyát.
4. Adjunk a csoportoknak 20 percet arra, hogy kigondolják a történet végét, és felkészüljenek a jelenet előadására. A szerepjáték Mária és Szabó úr találkozási pontján indul, és legfeljebb öt perccel tartson.
5. Kérjünk meg egymás után minden kiscsoportot, hogy adja elő a jelenetét. Az előadással kapcsolatos észrevételeket tartogassuk a végére, miután minden csoport eljátszotta a maga darabját.

Feldolgozás és értékelés

Először vegyük végig az összes szerepjátékot: a szerepjátékosok mondják el, hogyan alakították a történetet, a többiek pedig az észrevételeiket. Ezután térjünk át a szerepjátékokban megjelenített helyzet jelentőségére, és hogy hogyan lehet fellépni a diszkrimináció ezen formájával szemben.

- Megleپódtetek a jelenetben felvázolt helyzeten? Előfordulhat ilyesmi a valóságban?
- Hogyan döntöttétek el, hogy mi legyen a jelenet végkifejlete?
- Valószínűnek találtátok a történet végét a különböző előadásokban? Melyek voltak a jobb, és melyek a kevésbé hasznos megoldások Mária részéről a helyzet kezelésére? Mennyire nehéz asszertíven⁴³ kezelni egy ilyen helyzetet, ahelyett, hogy agresszíven vagy megalázkodva reagálnánk?
- Hazánkban milyen jogai vannak a terhes munkavállalóknak?
- Miért próbál a cég ilyen feltételt szabni Máriának? Igazságos ez? Miért? Miért nem?
- Sérültek-e emberi jogok? Ha igen, melyek?
- Ha Mária férfi lenne, ugyanilyen bánásmódra számíthatna? Miért? Miért nem?
- Mit gondoltok, különbözik a nők és a férfiak hozzáállása a témához? Ha igen, miben?
- Mivel lehetne támogatni és megvédeni a nők reprodukációs jogait?

Tanácsok csoportsegítőknek

Gondoljuk át, hogy nemi szempontból kiegyensúlyozott vegyes kiscsoportokat szeretnénk-e vagy sem. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az egynemű csapatok izgalmasabb befejezéseket találnak ki, és ez gazdagítja a szerepjátékot követő feldolgozást.

Elképzeltető, hogy a résztvevők nem ismerik a „reprodukációs jogok” kifejezést, és a csoportvezetőnek kell pár gondolattal segítenie a gyakorlat elején, hogy a résztvevők megértsék, mi mindent foglal magában ez a fogalom.

A reprodukációs jogként tekinthetünk a következőkre:

- örömteli és teljes nemi élet, erőszaktól, fertőzésektől és betegségtől való félelem nélkül;
- szabad döntés a gyermekvállalásról;
- gondoskodó jellegű családtervezési szolgáltatások, olyan szolgáltatással párosulva, amely lehetőséget nyújt a biztonságos és ítélkezéstől mentes terhességmegszakításra, ahol tisztelettel és a nők méltóságát biztosító módon bánnak a nőekkel, és garantálják a titoktartást;
- szexuális felvilágosítás.

Tartsuk szem előtt, hogy a feldolgozás során a Máriával szembeni emberi jogi jogsértések felvethetnek megosztó kérdéseket, mint például az abortusz és a nők szabad választáshoz való joga, illetve a magzat élethez való joga. Ez a téma az emberi jogi nevelés szempontjából különösen fontos, mivel nyitottságot igényel a résztvevőktől, valamint azt, hogy képesek legyenek eltekinteni egyes sztereotípiáktól, korábban kialakított álláspontoktól, és hogy kritikusan gondolkodjanak. A téma kiválóan illusztrálja az emberi jogok komplexitását. Ha előkerül ez az ellentmondás a vitában, érdemes lehet rá később külön beszélgetést szánni.

Variációk

Használhatjuk esetleg a fórumszínház módszerét (lásd 66. oldal). Kiscsoportok helyett kezdetünk két önként jelentkezővel, akik megszemélyesítik Máriát és Szabó urat, míg a többiek megfigyelőként vesznek részt. Időnként állítsuk meg a szerepjátékot, és kérjünk hozzászólást a megfigyelőktől. Tegyenek javaslatokat arra, hogy hogyan folytatódjon a jelenet. Úgy is alakíthatjuk, hogy egy-egy megfigyelő időnként felvált egy szereplőt, és így alakítja a szerepjátékot.

További szereplőket is adhatunk a jelenethez. Például megjelenhet Mária férje, aki szakszervezeti bizalmi ugyanannál a cégnél, és a történet folytatódhat a személyzeti irodában lejátszott jelenet után is.

Ha nagy az ellenállás a csoportban a szerepjáték módszerével kapcsolatban, használhatunk mesélést is helyette. Alakítsunk ki csoportokat, osszuk ki a jelenet egy-egy példányát, és kérjük meg a résztvevőket, hogy beszéljék meg az esetet, és írják meg a történet végét. Ezután nagy körben a csoportok beszámolnak a beszélgetések eredményéről, és elmondják, hogyan fejezték be a történetet, majd összevetik a különböző végkifejleteket.

JELES NAPOK

Május 15.
A család nemzetközi napja

Március 8.
Nemzetközi nőnap

Javaslatok a folytatáshoz

Ha zajlik szexuális felvilágosítás az iskolában, ez a gyakorlat nagyon jól kiegészítheti a tananyagot. Használhatjuk a gyakorlatot a Nemzetközi nőnap (március 8.) vagy A család nemzetközi napja (május 15.) megünneplésére is társadalomtudomány- vagy történelemórán.

A csoport utánajárhat, mi a helyzet az országban a reprodukciós jogok terén. Majd készíthetnek interjúkat nőkkel és munkáltatókkal, hogy tájékozódjanak arról, hogyan érvényesülnek az ország vonatkozó törvényei a gyakorlatban. A csoport tanulmányozhatja azt is, hogy a közoktatásban milyen szexuális felvilágosítás folyik: foglalkoznak-e a reprodukciós jogok összes aspektusával?

A munkahelyi diszkrimináció más formáinak feltérképezésére használjuk az *Eltérő bérek* című gyakorlatot (164. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

A résztvevők bevihetik a reprodukciós jogok témáját az iskolába, diákönkormányzatba vagy ifjúsági szervezetükbe.

Járjunk utána, hogy mely helyi civil szervezetek foglalkoznak a nők reprodukciós jogaival, és vegyünk részt rendezvényeiken és kampányaikban.

További információk

Egyezmény a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről (CEDAW Egyezmény)

A polgári és politikai jogok mellett az egyezmény jelentős figyelmet szentel a reprodukciós jogoknak, melyek alapvető fontossággal bírnak a nők számára. A preambulum hangsúlyozza, hogy „a nőknek az utódok létrehozásában játszott szerepe nem lehet hátrányos megkülönböztetés alapja”.

A diszkrimináció és a nők reprodukciós jogai közötti kapcsolat visszatérő téma az Egyezményben. Például az Egyezmény 5. cikke hangsúlyozza, hogy a részes államok „gondoskodjanak arról, hogy a családi nevelés felölelje az anyaság mint társadalmi feladat megfelelő megértését”, és megköveteli a gyermeknevelés minden felelősségének és feladatának egyenlő megosztását a nemek között. Ezzel összhangban az anyaság és a gyermekgondozás védelmével kapcsolatos intézkedések alapvető jogok, amelyek megjelennek az Egyezmény munkavállalással, családjoggal, egészségügygel és oktatással kapcsolatos részeiben. Az Egyezmény kötelezi a részes államokat szociális szolgáltatások működtetésére, különös tekintettel azon gyermekgondozási szolgáltatásokra, amelyek lehetőséget adnak arra, hogy az anyák össze tudják egyeztetni családi kötelezettségeiket a munkavállalással és a közéletben való részvétellel. Az Egyezmény javasolja az anyaság védelmét célzó intézkedéseket, melyeket „nem lehet megkülönböztető jellegűnek minősíteni” (4. cikk).

Az Egyezmény megerősíti a nők reprodukciós választáshoz való jogát is. Ez az egyetlen emberi jogi egyezmény, mely a családtervezést megemlíti. Egyrészt kötelezi a részes államokat arra, hogy családtervezéssel kapcsolatos tanácsadást biztosítson az oktatás keretében (10. cikk, h) bekezdés), valamint hogy a családjogban biztosítsa a nők számára az „azonos jogokat arra, hogy szabadon és felelősen dönthessenek gyermekeik számáról és a gyermekszülések közé eső időközről, valamint hogy hozzájussanak mindahhoz a tájékoztatáshoz, oktatáshoz és eszközökhöz, amelyek lehetővé teszik számukra az említett jogok gyakorlását” (16. cikk, e) bekezdés).

Segédletek

A jelenet

Mária csaknem egy éve munkanélküli, és elszántan kutatja az álláslehetőségeket. Tíz napja elment egy állásinterjúra, és ez lenne álmai állása – pont valami ilyesmit keresett! Az interjú jól sikerült, és felajánlották Máriának az állást. A cégtől felhívták, hogy jöjjön be Szabó úr, a személyzeti főnök irodájába aláírni a szerződést. A munkakörével kapcsolatos tudnivalókat már az interjú során megbeszélték. Mária már épp aláírná a szerződést, amikor Szabó úr megjegyzi, hogy az állás betöltésének van egy feltétele: Máriának alá kell írnia egy nyilatkozatot, melyben vállalja, hogy a következő két évben nem szül gyermeket.

Mutasd az ujjad!

„Lehet, hogy különböző hajókon érkeztünk, de most mindannyian egy csónakban evezünk!”

Martin Luther King Jr.

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Környezet • Béke és erőszak • Migráció
Nehézségi szint	4
Csoportlétszám	Tetszőleges (5 fős kiscsoportok)
Szükséges idő	60 perc
A gyakorlatról	A gyakorlat szimulációs játékra épül, melynek keretében keressük a legkörnyezettudatosabb ifjúsági csoportot játékos verseny formájában. Az is kiderül, hogy vajon tisztességesen játszanak-e a játék során?
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • A törvény előtti egyenlőséghez való jog • Az élethez és az életben maradáshoz való jog • Jog ahhoz, hogy a nemzetközi viszonyok tekintetében olyan rendszer uralkodjék, amelyben a jogok és a szabadságok teljes mértékben érvényesülhetnek
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • Az együttműködés fontosságának és annak jobb megértése, hogy miért van szükség a megállapodásokban vállalt kötelezettségek nyomon követésére és ellenőrzésére • Együttműködési készségek fejlesztése • Az igazságérzet és a becsületesség erősítése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Játékszabály (lásd Segédlet), minden csoportnak egy példány • Pontozólap, minden csoportnak egy • Toll a pontok felírásához, csoportonként egy • Elegendő tér a kiscsoportos munkához

A gyakorlat menete

Vázoljuk fel a helyzetet. Versenyt írtak ki a város (vagy az iskola vagy az osztály) legkörnyezettudatosabb ifjúsági csapatának megtalálására. Minden résztvevő más-más ifjúsági csoportot képvisel, és most épp a selejtező zajlik, amelynek eredménye dönti el, ki jut tovább a következő fordulóba. A verseny célja, hogy a játékosok minél több pontot szerezzenek.

1. Alkossunk ötfős csoportokat, majd a csapatok külön-külön, kis körökben üljenek le.
2. Az öt főből négy résztvevő a négy különböző, egymással versengő ifjúsági csoportot képviseli, egy pedig a játékvezető lesz. Ő fogja minden kör elején megadni a jelzést a kezdésre, és az ő feladata lesz a pontszámok összeírása és a játékszabályok betartatása is.
3. Minden csoport döntse el, ki lesz a tagok közül a játékvezető.
4. Osszuk ki a Játékszabályt a játékvezetőknek, és kérjük meg őket arra, hogy olvassák fel a szabályokat a csoportnak. Fontos, hogy minden játékos megértse a szabályokat és a pontozás menetét. Tegyük a Játékszabályt tartalmazó lapot jól látható helyre, hogy a játék közben újra bele lehessen nézni, ha szükséges.
5. Ha minden csoport készen áll, játszunk egy próbakört, hogy lássuk, mindenkinek világos-e, mi a feladat. Ha igen, kezdődhet a verseny!
6. Ha az összes csoport lejátszotta mind a 10 kört, kérjük meg a játékvezetőket, hogy számolják ki a csoport összpontszámát, valamint a legmagasabb és a legalacsonyabb egyéni

Környezet

Béke és erőszak

Migráció

4. szint

Tetszőleges (kiscsoportok: 5)

60 perc

pontszámot. Ezek után térjünk rá a feldolgozásra. Először a csoportokban beszéljék meg, hogyan zajlott a játék, és milyen következtetésekre jutottak, majd folytassuk a feldolgozást és értékelést a teljes csoporttal.

Feldolgozás és értékelés

A kics csoportos megbeszélés során kérjük meg a résztvevőket, hogy válaszoljanak a következő kérdésekre:

- Ki kapta a legtöbb pontot? Aki a legtöbb pontot kapta: Hogyan játszottál, hogyan sikerült nyerni?
- Kinek lett a legkevesebb pontja? Aki a legkevesebb pontot kapta: Hogyan érezd magad most?
- Érzi úgy valaki, hogy becsapták, hogy valaki más csalással ért el eredményt?
- Megállapodtatok valamiben az 5., a 8. és a 10. kör előtt? Mi történt?
- Volt, aki megszegte a megállapodást? Miért?

A közös feldolgozáskor:

Kérjük meg a játékvezetőket, hogy olvassák fel, hogy mi volt a legmagasabb és a legalacsonyabb pontszám a csoportjukban, és hogy mennyi lett a csoport összpontszáma.

Írjuk fel jól láthatóan ezeket a pontokat a flipchartra vagy a táblára.

- Melyik csoporté lett a legmagasabb összpontszám? Ebben a csoportban a résztvevők együttműködtek, vagy tisztességtelenül játszottak?
- Mennyire hasonlít ez a játék a valósághoz? Mondjatok konkrét példákat!
- Amikor születik egy megállapodás, mondjuk, a környezet védelmében, mi biztosítja azt, hogy tényleg minden szereplő tisztességesen jár el?
- Van-e értelme, hogy egy csoport úgy lesz a „legzöldebb”, hogy közben mások rosszul járnak?
- Az egyik oka annak, hogy a 2009-es klímakonferencián (röviden: COP 15 konferencia) a politikusoknak nem sikerült elérniük a remélt megállapodást a széndioxid-kibocsátásra vonatkozólag, az volt, hogy nem tudtak megegyezni arról, hogyan lehetne ellenőrizni az egyes országok kibocsátását. Lehet, hogy segített volna, ha „hátralépnek egyet” a gyakorlati részletek taglalásától, és inkább azt nézik meg, hogy mely emberi jogok sérültek? Miért?
- A klímaváltozás kiknek a jogait érinti a leginkább? Mely jogok sérülnek a leginkább?
- Ismerve a tényt, hogy a klímaváltozást illetően a szegényebb országok szenvednek jobban, miközben a gazdagabb országok okozzák a probléma nagy részét, mi lenne szerintetek a megfelelő megoldás ennek az egyenlőtlenségnek a feloldására?
- A klímaváltozási modellek által előrejelzett szélsőséges időjárási események számának növekedése miatt emberek milliói válnak majd hajléktalanná. Hogyan kellene erre reagálni hazánkban?
- Lehet-e szerepe az emberi jogi nevelésnek a klímaváltozás elleni küzdelemben? Ha igen, hogyan, milyen eszközökkel?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A játék végén azt fogjuk látni, hogy azok a csoportok szerzik a legmagasabb összpontszámot, ahol a tagok együttműködnek. Ott, ahol valaki a többiek rovására érvényesül, az összpontszám alacsonyabb lesz, azaz az egyén ugyan a maga részéről jól teljesíthet, de ez az egyéni „siker” csak a többiek kárára valósulhat meg. A tanulság az, hogy olyan helyzetekből, ahol az emberek együttműködnek, végül mindenki nyertesként kerül ki.

Amikor arról beszélgetünk, hogy milyen hiányosságai vannak az önkéntes vállalásokon alapuló megállapodásoknak, és hogy mi szól a kormányzati utasítások és a törvényi szabályozás mellett és ellen, kérdezzük meg a résztvevőket, mit gondolnak azokról a tájékoztató kampányokról, amelyek ámbár népszerűtlen, mégis szükségszerű intézkedésekhez kívánják megnyerni

COP 15: az ENSZ éghajlatváltozási keretegyezményében részes államok 15. konferenciájának a neve. A 2009-es klímakonferenciának is nevezett eseményre Koppenhágában került sor.

június 5.
Környezetvédelmi
világnap

a választók támogatását. Vegyünk egy példát: pár évvel ezelőtt a Tidy Britain (Nagytakarítás Nagy-Britanniában) csoport az alábbi címmel indított kampányt: „My Little Wrapper Won't Make Any Difference” – „Ezen a kis csokipapíron nem múlik”. A kampány plakátján egy utca látható, tele üres cukorkás zacskókkal és csokipapírokkal, és mindegyik szemét mellett kis szöveg-buborékban ez áll: „Nem rajtam múlik”. Neked mi jutna eszedbe erről a plakátról?

- Ha venném a fáradságot, és nem dobálnám el a saját szemetemet, tisztább lenne az utca, és másoknak is jó példát mutatnék (ez a játékban megfelel az 1 hüvelykujj + 3 mutatóujj esetének).
- Ha csak néhányan tennék így, az sem jelentene különösebb változást, főleg akkor nem, ha mások esetleg még többet szemetelnének, mint eddig (ez a 2 mutatóujj + 2 hüvelykujj esete).
- Ha meg tudnánk győzni sok embert, hogy figyeljen oda és ne szemeteljen, akkor az utcák tisztábbak lennének. De mindig maradnak néhányan, akik továbbra is szemetelnek, persze közben ők is részesülnek abból az előnyből, amelyet a mások lelkiismeretes magatartása eredményez (ez 3 hüvelykujj mutatóujj + 1 mutatóujj).
- Miért tegyek bármit is, ha mások úgysem tesznek semmit? (4 mutatóujj).

A széndioxid-kibocsátás csökkentését szorgalmazva a példa így is hangozhatna: „az én autóm nem múlik semmi”; vagy az energiatakarékosság népszerűsítése esetén: „ha teregetés helyett a szárítógép használom, azon nem múlik semmi”. Keressünk olyan példát, amely jól kapcsolódik a résztvevők mindennapi életéhez!

Sok városban bírságot szabnak ki arra, aki eldobálja a szemétét, vagy akinek a kutyája összepiszkítja a járdát. Mivel nem működik az önkéntes fegyelem, szükség van valamiféle szabályozásra és szankciókra.

A COP15 csúc eredményeként létrejött klímamegállapodás (Koppenhágai Egyezmény) egyik fő hiányossága az volt, hogy nem tartalmazott szigorú módszereket a széndioxid-kibocsátás nyomon követésére és ellenőrzésére.

Javaslatok a folytatáshoz

Érdekes téma lehet, hogy mennyire hatékonyak az otthoni, az iskolai, a diákcsoporton vagy a helyi közösségen belüli szabályok megsértéséért járó különféle szankciók és büntetések. Milyen jó módszerek vannak arra, hogy az emberek betartsák a szabályokat?

Mutassunk rá, hogy a játékban a legegyszerűbb módja a legmagasabb pontszám elérésének az lenne, ha mindenkinek kötelezővé tennénk, hogy a hüvelykujját mutassa fel. A való világban hasonló történe, ha például a kormányzat elrendelné, hogy senki nem használhatja az autóját (a széndioxid-kibocsátás csökkentése érdekében), vagy ha kötelezően maximalizálnák a tévénézés idejét, mondjuk napi 1 órában (az energiatakarékosság érdekében), ha háromévente maximum egy elektronikai eszközt – pl. mobiltelefont, zenelejátszót, játékkonzolt – lehetne vásárolni (az erőforrások védelme érdekében), vagy betiltanák a húsfogyasztást (a termőföld kíméletesebb hasznosítása és a szerves trágyából felszabaduló széndioxid és nitrogén-oxidok csökkentése érdekében). Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy tudnak-e olyan jogszabályokról, amelyek úgy működnek, mintha mindenkinek azt mondanánk, hogy a mutatóujját mutassa fel (például a közlekedési szabályok ilyenek). Kérdezzük meg, hogy a résztvevők véleménye szerint a példaként említett intézkedések sértenék-e az emberi jogokat. Melyeket és hogyan?

A Harc a vagyonért és a hatalomért című gyakorlatban (190. oldal) szimulációs játék segítségével az erőforrások egyenlőtlen elosztásából eredő igazságtalanságokkal foglalkozhatunk. Ha pedig a természeti egyensúly kérdésével szeretnénk foglalkozni, és azzal, hogy az emberek hogyan teszik ezt tönkre, próbáljuk ki Az élet szövődése című gyakorlatot (110. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

Érdeemes lehet kiválasztani egy helyi környezetvédelmi problémát, és másokkal összefogva nyomást gyakorolni a helyi politikusokra, hogy lépjenek fel a megoldás érdekében.

Ha a nemzetközi kérdések érdeklik a csoportot, megvizsgálhatjuk, hogy mi vezetett a COP 15 konferencia kudarcához, és hogy hogyan lehetne elősegíteni a nemzetek közötti bizalom és megértés elmélyülését.

Napjainkban a klímaváltozással kapcsolatos cselekvés az emberiség egyik legsürgetőbb feladata. Kérjük meg a résztvevőket, hogy gondolják végig, mit tehetnek a széndioxid-kibocsátás csökkentése érdekében egyéni, helyi, országos és nemzetközi szinten.

Jó ötlet lehet felvenni a kapcsolatot a Fridays For Future mozgalom helyi szervezetével, és meghívni valakit tőlük, hogy meséljen a tevékenységeikről. Ha a csoportnak van kedve, részt is vehetnek valamelyik általuk szervezett eseményen is (<https://fridaysforfuture.hu>).

További információk

Még mielőtt az állami vezetők megérkeztek volna COP 15 konferencia utolsó napjaira, a rendezvény egyik fő témája az átláthatóság volt. Egy korábbi COP konferencián már megállapodtak a fejlődő országok kibocsátás-csökkentésével kapcsolatos nyomon követési, jelentési és ellenőrzési rendszer alkalmazásáról. Ezt a rendszert kifejezetten a fejlődő országok által önkéntes alapon vállalt „országoként eltérő kibocsátás-csökkentési célok” esetén kell alkalmazni annak érdekében, hogy a gyorsan iparosodó világ legnagyobb kibocsátói, különösen Kína és India, megfelelő célokat tűzzenek ki, és belegyezzenek a nyomon követés és az ellenőrzés rendjébe.

Az ellenőrzési folyamatra vonatkozó megállapodás hiánya jól mutatja a kérdés bonyolultságát, különösen ami az igazságosságot és a méltányosságot illeti. A fejlődő országok, és különösen Kína részéről megfogalmazott egyik ellenérv szerint a javaslat rendkívül igazságtalan, mivel Kína egy főre eső kibocsátása jóval alacsonyabb, mint a fejlett országoké, akiknek eleve nagyobb részt kellene vállalniuk a kibocsátás-csökkentés terén, mivel nagyrészt ők a felelősek a problémáért.

Ezek a kérdések 2015-ben a Párizsi Klímacsúcson (COP 21) is előkerültek, ahol végül megállapodás született a hosszú távú célokról a kibocsátáscsökkentés, a fejlődő országok klíma-intézkedéseinek támogatása, valamint az átláthatóság és elszámoltathatóság terén – utóbbi kettőt egy átfogó ellenőrző rendszer garantálja majd.

Az Environmental Justice Foundation (Környezeti Igazságosság Alapítvány) a környezeti biztonság kérdésének és az emberi jogok védelmének közvetlen kapcsolatát mutatja be. Weboldaluk: <http://www.ejfoundation.org>

Az önkéntesen vállalt cselekvés nem haszontalan. Még mindig jobb tenni valamit, mint nem tenni semmit. Viselkedésünkkel példát mutathatunk másoknak is. Ez az alaptézise a WWF Climate Savers kezdeményezésének. Céljuk, hogy rávegyék a gazdasági társaságokat az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére. <http://www.worldwildlife.org/climate/business.html>

Ez a gyakorlat a „Let's Take the World in Hand” (Vegyük kezünkbe a világot) című kiadványban található gyakorlat alapján készült © Woodcraft Folk 1993)

Segédlet

Játékszabály

A játék célja, hogy minél több pontot szerezzetek.

A játék menete:

- A játékvezető háromig számol. Háromra nyújtsátok kicsit előre a kezeteket, és mutassatok vagy a mutatóujjakkal előre, vagy a hüvelykujjakkal felfelé. Minden körben el kell döntenetek, hogy a mutató- vagy a hüvelykujjakkal mutatjátok (tehát nem lehet „passzolni”).
- A játék során nem szólhattok a többi versenyzőhöz, kivéve az 5., a 8. és a 10. kör előtt.
- Mind a 10 kört végig kell játszaniotok.

Pontozás

A szerezhető pontok száma attól függ, mi az arány a csoportban a mutatóujjak és a hüvelykujjak között.

- Ha mind a négy versenyző a hüvelykujját mutatja, akkor minden játékos egy pontot kap.
- Ha hárman hüvelykujjat mutatnak, és csak egyvalaki a mutatóujját, akkor a három „hüvelykujjas” játékostól levonunk egy-egy pontot, míg a „mutatóujjas” három pontot kap.
- Ha ketten a mutatóujjukat, ketten pedig a hüvelykujjukat mutatják, akkor a hüvelykujjasoktól levonunk két-két pontot, a mutatóujjasok pedig két-két pontot kapnak.
- Ha csak egyvalaki mutatja a hüvelykujját, a másik három játékos pedig a mutatóujját, akkor a hüvelykujjastól vonjuk le a három pontot, míg a többieknek egy-egy pont pluszban jár.
- Ha mindenki a mutatóujját mutatja, mindenki veszít egy pontot.

Az alábbi táblázat összefoglalja a fentieket

(az ujjak variációi és az ezek után járó pontok; H – hüvelykujj, M - mutatóujj):

HHHH	HHHM	HHMM	HMMM	MMMM
+1+1 +1+1	-1 -1 -1 +3	-2 -2 +2 +2	-3 +1 +1 +1	-1 -1 -1 -1

Az 5., a 8. és a 10. körök bónuszkörök, amelyek során extra pontokat kaptok az alábbiak szerint:

5. kör – az ebben a körben elért pontszámotok háromszorosát kapjátok.

8. kör – az ebben a körben elért pontszámotok ötszörösét kapjátok.

10. kör – az ebben a körben elért pontszámotok tízszeresét kapjátok.

A játékvezető minden kör után kitölti a pontozólapot.

Pontozólap				
A játékos neve				
Kör				
0 (próbakör)				
1				
2				
3				
4				
5 (háromszoros pont)				
6				
7				
8 (ötszörös pont)				
9				
10 (tízszeres pont)				
Összpontszám: 1–10. kör:				

Migráció

Háború és terrorizmus

Diszkrimináció és intolerancia

2. szint

Tetszőleges

60 perc

Nyelvi akadályok

Meg tudod válaszolni ezeket a kérdéseket? Kaphatnál menedékjogot?

Nehézségi szint 2

Csoportlétszám Tetszőleges

Szükséges idő 60 perc

Témakörök

- Migráció
- Háború és terrorizmus
- Diszkrimináció és intolerancia

A gyakorlatról Ez a szerepjáték megmutatja, milyen nehézségekkel találják szemben magukat a menekültek, amikor menedékért folyamodnak.

A felmerülő témák többek között:

- a menekülteket érő frusztrációk és érzelmi hatások,
- a nyelvi akadályok leküzdése,
- hátrányos megkülönböztetés a kérelmek elbírálása során.

Érintett jogok

- A más ország által nyújtott menedékhez való jog
- Az etnikai és a származási országon alapuló diszkrimináció tilalma
- Az ártatlanság vélelméhez való jog

Célok

- A határőrség, a határrendészet és a bevándorlási hatóságok által alkalmazott diszkrimináció tudatosítása
- A kultúrák közötti párbeszédhez szükséges készségek fejlesztése
- A menekültek és menedékkérők iránti együttérzés erősítése

Eszközök

- A segédletben található „Menedékkérő lap” másolata (fejenként egy)
- Tollak (fejenként egy)

Előkészítés Úgy rendezzük át a termet, hogy egy asztal mögött ülve mi játszassuk a szerepjátékban a hivatalnokot.

A gyakorlat menete

1. Amikor a résztvevők megérkeznek, ne üdvözljük őket, és ne vegyünk tudomást a jelenlétükről. Ne mondjunk semmit arról, mi fog történni.
2. A foglalkozás előre beharangozott kezdési időpontjához képest várjunk pár percet, majd osszuk ki a menedékjogi kérelmeket és a tollakat, minden résztvevőnek egyet.
3. Semmi mást ne mondjunk nekik, csak annyit, hogy öt percük van a formanyomtatvány kitöltésére. Ha tiltakoznak vagy kérdeznek valamit, ne reagáljunk. Ha muszáj kommunikálni velük, idegen nyelven (vagy egy kitalált, halandzsza nyelven) és gesztusokkal tegyük. Szorítkozzunk a lehető legkevesebb beszédre vagy érintkezésre: bevándorlási hivatalnokként minket nem érdekelnek a menekülők problémái, a mi dolgunk csak annyi, hogy kiosszuk és beszedjük a formanyomtatványokat.
4. A későn érkezőket röviden, barátságatlanul köszöntsük (például: „Elkéstek. Töltsék ki ezt a nyomtatványt. Már csak pár percük van rá.”)
5. Az öt perc leteltével szedjük össze a kérdőíveket. Közben ne mosolyogjunk, és ne váltsunk szót a résztvevőkkel.
6. A kitöltött lapok alapján szólítsunk fel valakit a csoportból, és hívjuk előre az asztalhoz. Nézzük meg a nyomtatványát, és tegyünk rá valamilyen megjegyzést, például: „A 8-as kérdést nem válaszolta meg” vagy „Látom, nemet írt a 6. kérdésre. A menedékjogi kérelmét elutasítom.” Ezután küldjük a résztvevőt a helyére. Ne bocsátkozzunk semmilyen vitába, hanem rögtön szólítsuk a következő résztvevőt.

Február 21.
Az anyanyelv nemzetközi napja

7. Ezt többször ismételjük meg. Nem kell minden formanyomtatványt megnézni, csak addig folytassuk a szerepjátékot, amíg a résztvevők meg nem értik, mi történik.
8. Végül lépünk ki a szerepünkből, és kezdeményezzünk beszélgetést a történetekről.

Feldolgozás és értékelés

Először kérdezzük meg a résztvevőket, hogyan érezték magukat a gyakorlat során, majd térjünk át arra, mi történt, mit tanultak, és hogyan kapcsolódik mindez az emberi jogokhoz.

- Hogy érezték magukat, amikor egy érthetetlen formanyomtatványt kellett kitöltenetek?
- Szerintetek mennyire tükrözta a gyakorlat a menedékkérők tapasztalatait?
- Szerintetek ebben az országban méltányosan bánnak a menedékkérőkkel, amikor menedékkért folyamodnak? Miért/miért nem?
- Milyen következményekkel járhat, ha valakinek a menedékjogi kérelmét elutasítják?
- Voltatok valaha olyan helyzetben, hogy valahol nem beszéltek a helyi nyelvet, és egy hivatali személlyel, például egy rendőrrel vagy jegyellenőrrel kerültetek szembe? Milyen érzés volt?
- Milyen emberi jogokat érint ez a gyakorlat?
- Milyen segítséget kaphatnak azok a menedékkérők, akiknek a jogait megsértik?
- Hány menedékkérő van a hazánkban? Szerintetek befogad az ország annyi menekültet, amennyi arányosan rá esne a világ menekültjei közül?
- Hazánkban milyen jogokat tagadnak meg a menedékkérőktől?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ezt a gyakorlatot meglehetősen könnyű levezényelni; az a legfontosabb, hogy „erősek” maradjunk a szerepünkben, és jól játszunk a komoly, kemény bürokratát. Minket nem érdekelnek a menekülők problémái, mi csak a munkánkat végezzük! A helyzet az, hogy sokan nem akarnak menekülteket az országukban. A bevándorlási hivatal⁴⁴ alkalmazottainak a nekik adott utasítások értelmében meg kell vizsgálniuk a menedékkérőket, és csak azokat engedhetik tovább, akiknek megvannak a megfelelő személyes irataik, és jól töltötték ki a formanyomtatványt. A menekültek viszont gyakran rosszul beszélnek a befogadó ország nyelvét, ezért nehéz kitölteniük ezt a papírt, ráadásul zaklatott lelkiállapotban vannak. Gyakran úgy utasítják el a menedékjogi kérelmüket, hogy ennek okait ők nem értik.

A „Menedékkérő nyomtatvány” részben spanyol, részben haiti kreol nyelven íródott. A kreol nyelvek úgy jönnek létre, hogy két olyan népcsoport, akiknek nincs közös nyelvük, megpróbál kommunikálni egymással. A végeredmény egy vegyes nyelv. Például a jamaikai kreol (patois) nagyrészt angol szavakból áll, amelyeket némileg eltérően ejtenek ki, a nyelvtana viszont nyugat-afrikai nyelvekből származik. Számos kreol nyelv létezik, többek között Haitin, a Dominikai Köztársaságban, a Csendes-óceán és az Indiai-óceán egyes szigetein, például Pápua Új-Guineában és a Seychelle-szigeteken. Ebben a gyakorlatban azért kreol nyelvet használtunk, mert viszonylag kevés európai ismeri. Ha véletlenül van a csoportunkban olyan résztvevő, aki ezt a kreol nyelvet beszéli, megkérhetjük, hogy játssza ő a határőr vagy a bevándorlási hivatal alkalmazottjának a szerepét.

Javaslatok a folytatáshoz

A Bejöhettek? című gyakorlat (120. oldal) segítségével többet megtudhat a csoport arról, milyen érvek merülhetnek fel annak kapcsán, hogy a menedékkérőket beengedjék-e az országba vagy sem.

Sok, Európába érkező menekültnek azért nehéz beilleszkednie, mert a hazájában nagyon kevés oktatásban részesült. Az Oktatást mindenkinek? című gyakorlat (292. oldal) keretében a résztvevők a világon fennálló oktatási egyenlőtlenségek kérdésével foglalkoznak.

Javaslatok a cselekvésre

Derítsük ki, országunkban mi történik pontosan, amikor egy menedékkérő a határra érkezik. Hol és mikor tölti ki az első formanyomtatványt? Jogában áll a kezdetektől fogva tolmácsot kapni? Nézzük meg az interneten az állam hivatalos információs oldalát; hívjunk meg a csoportba valakit az idegenrendésztől, és kérdezzük a munkája nehézségeiről; beszélgessünk menedékkérővel arról, mit gondolnak a helyzetről, mennyire érzik igazságosnak a rendszert, és milyen nehézségeik voltak, különösen az első formanyomtatványok kitöltésénél. Az így szerzett információkat aztán felhasználhatjuk, ha a menekültek helyzetéről tájékoztató kampányt szervezne a csoport, vagy eljuttathatják a résztvevők az idegenrendészethez, vagy olyan emberi jogi szervezetekhez, mint az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága és az Amnesty International.

Különleges védelemre szorulnak a menedékkérő gyermekek, különösen, ha szülő vagy felnőtt családtag nélkül érkeznek. Derítsük ki, milyen eljárások vannak érvényben országunkban a kísértő nélküli kiskorúakkal kapcsolatban, és hogyan tudnánk segíteni nekik – például a hatóságok által kiküldött dokumentumok fordításával.

További információk

Menekültek

A „menekült” szót általánosságban olyan emberekre használjuk, akik elmenekültek a hazájukból, hogy biztonságosabb országot keressenek. Hivatalos, jogi értelemben az számít menekültnek, aki az 1951-es Genfi egyezmény és az 1967-es Jegyzőkönyv értelmében védelemre szorul⁴⁵. A „menedékkérő” olyan személy, aki szeretne hivatalosan elismert menekültté válni, és ennek érdekében menedékjogi kérelmet nyújt be. A szöszedetben megadjuk ezeknek a fogalmaknak a pontos definícióját. További információkat találhatunk az 5. fejezet online verziójának (www.coe.int/compass) Migráció című részében, illetve a Bejöhettek? című gyakorlat (115. oldal) További információk című szakaszában.

Az alábbi információk az Európai Menekültügyi Tanács (European Council on Refugees and Exiles, ECRE) honlapjáról származnak: www.ecre.org.

Az, hogy egy menedékkérő mekkora eséllyel kap védelmet, nagymértékben múlik a menedékjogi kérelmek elbírálására használt eljárásokon. Még a legindokoltabb menedékjogi kérelem is elutasításra kerülhet, ha nem vetik teljes körű és méltányos kivizsgálás alá. A határvédelmi és bevándorlási hatóságoknak tisztában kell lenniük a menedékkérők befogadásával kapcsolatos kötelezettségekkel, és megfelelő jogi segítséget és tolmácsolást kell biztosítani a menedékkérők számára.

2005. december 1-jén lépett hatályba az EU menekültügyi eljárásokra vonatkozó irányelve, amely meghatározza a menekültstátusz megadására és visszavonására vonatkozó tagállami eljárások alapkövetelményeit. Olyan kérdéseket szabályoz, mint az eljárásokhoz (köztük a menedékjogi kérelem határon történő benyújtásához) való hozzáférés, az őrizet, a menedékjogi kérelmek kivizsgálása, a személyes meghallgatás és a jogi segítség. Az ECRE véleménye szerint azonban az irányelv hiányossága, hogy „rendelkezései nem biztosítják a menedékjogi kérelmek teljes körű és méltányos kivizsgálását [...] aggodalomra adhat okot többek között, hogy [...] az irányelv lehetővé tesz olyan, határon folytatott eljárásokat is, amelyek összeegyeztethetetlenek éppen az irányelvben magában lefektetett alapelvekkel és garanciákkal.” Az irányelvet az európai menedékjogi rendszer összehangolásának érdekében 2009-ben módosították.

Menekült-témában további gyakorlatokat találhatunk a brit Vöröskereszt által összeállított, Positive Images (Pozitív képek) című kézikönyvben. Ehhez látogassunk el a www.redcross.org.uk oldalra, és ott írjuk be a keresőbe: Positive Images.

Menedékkérő gyermekek

Az Európa Tanács emberi jogi főbiztosa 2010. április 20-án ezt írta: „Kötelességünk védelmet nyújtani ezeknek a gyermekeknek [a kísérő nélküli kiskorúaknak]. A lényeg az, hogy joguk van a védelemhez. Ezért az első lépés ne az legyen, hogy automatikusan visszaküldik őket, hanem minél gyorsabban nevezzenek ki számukra egy gyermekvédelmi gyámot, aki képviseli az érdekeiket. Ez a legjobb módja annak, hogy a gyermeket megvédjük az emberkereskedőtől, de akár a célország hatóságainak esetleges mulasztásaitól is.” <https://www.coe.int/en/web/commissioner>

A gyakorlat forrása:
Donahue, D. and Flowers, N.,
The Uprooted [Földönfutók],
Hunter House Publishers, 1995.

Segédlet

Menedékkérő lap

Menedékkérő lap	
1. Appellido	
2. Primer nombre	
3. Fecha de nacimiento	
4. Pais, ciudad de residencia	
5. Ou genyen fanmi ne etazini?	
6. Kisa yo ye pou wou	
7. Ki papye imagrasyon fanmi ou yo genyen isit?	
8. Eske ou ansent?	
9. Eske ou gen avoka?	
10. Ou jam al nahoken jyman	

Oktatás

Gyermekek

Állampolgárság
és részvétel

2. szint

6 – 30
(kiscsoportok
4-5)

90 perc

Oktatást mindenkinek?

Jó a memóriád? Most kipróbálhatod!

- Témakörök**
- Oktatás
  - Gyermekek
  - Állampolgárság és részvétel

Nehézségi szint 2

Csoportlétszám 6–30 fő (45 fős kiscsoportok)

Szükséges idő 90 perc

A gyakorlatról A gyakorlat során a résztvevőknek meg kell találniuk az összeillő kártyapárokat, miközben végiggondolják, mennyire egyenlőtlenül férnek hozzá a fiatalok az oktatáshoz a világ különböző részein, és hogy miként érhető el az ENSZ 4. Fenntartható Fejlődési Célja: a mindenki számára elérhető minőségi oktatás.

- Érintett jogok**
- Az oktatáshoz való jog
  - A teljes testi, lelki, szellemi, erkölcsi és szociális fejlődéshez való jog
  - Az egyenlőséghez való jog

- Célok**
- Az oktatással kapcsolatos ismeretek fejlesztése, és annak megértése, hogy miként kapcsolódik az oktatás az élet minden területéhez
  - A memória és a kritikai elemzőképesség fejlesztése
  - A felelősségérzet, az emberi méltóságérzet és az igazságérzet erősítése

- Eszközök**
- 3-4 résztvevőnként egy csomag játékkártya
  - Papír és tollak a jegyzeteléshez a 2. részben

- Előkészítés**
- Ismerkedjünk meg a játékkártyákkal.
  - Olvassunk utána, miről szól a 4. Fenntartható Fejlődési Cél, és milyen rész céljai vannak (lásd az Oktatás című részt az 5. fejezetben).
  - Másoljuk le a kártyákat, és kasírozzuk kartonra, hogy tartósabbak legyenek. Vágjuk ki a kártyákat!

A gyakorlat menete

Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy mit tudnak az ENSZ Fenntartható Fejlődési Célokról. Ha szükséges, röviden ismertessük ezeket, és mondjuk el, hogy a 4. cél az, hogy 2030-ra mindenki számára biztosítva legyen a minőségi oktatás.

Mondjuk el, hogy a gyakorlat két részből fog állni, egy memóriajátékból (1. rész) és a kapcsolódó témák megvitatásából (2. rész).

1. rész: Memóriajáték (10 perc)

1. Mondjuk el, hogy a csomagban húsz kártyapár található. Minden pár egy témakártyából és egy képes kártyából áll, a feladat az, hogy megtalálják az összeillő párokat. A témakártyákon szereplő állítások mindegyike a 4. Fenntartható Fejlődési Célhoz, az emberi jogokhoz és az oktatáshoz kapcsolódik. A dőlt betűs kérdések a játékot követő beszélgetéshez kellenek majd.
2. Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy ismerik-e a „Memory”-t vagy más hasonló memóriajátékot, ugyanis ezt fogják négyfős csoportokban játszani. Idézzük fel a szabályokat! Terítsék ki a lapokat a képes felükkel lefelé a padlón vagy egy asztalon. Az első játékos felfordít

két lapot. Ha az egyik (vagy mindkettő) témakártya, a játékos hangosan felolvassa a címét és az alatta szereplő állítást (a dőlt betűs kérdést nem, az majd csak a 2. részhez kell). Ha a két felfordított kártya összetartozik, akkor a játékos megtartja őket, és újra ő következik. Ha a kártyák nem tartoznak össze, akkor vissza kell őket fordítani képpel lefelé, vigyázva, hogy az eredeti helyükön maradjanak. Ekkor a soron következő résztvevő folytatja a játékot azzal, hogy megnéz két kártyát. A játék akkor ér véget, amikor az összes kártyának meglett a párja. Az a győztes, aki a legtöbb párt gyűjtötte össze.

2. rész: Beszélgetés és visszajelzés a témákról (60 perc)

1. Írjuk össze a témákat a táblán, flipcharton vagy nagy papírlapon. Kérjük meg a résztvevőket, hogy olvassák fel a kártyákon szereplő címeket, ezeket írjuk fel.
2. Kérjük meg a csoportot, hogy válasszanak 4–6 témát az alapján, hogy mi érdekli őket a leginkább.
3. Alakítsunk 45 fős csoportokat. Kérjük meg a csoportokat, hogy válasszák ki, melyik két témáról szeretnének a leginkább beszélgetni.
4. Ha megállapodtak a témákban, adjunk 20 percet arra, hogy megvitassák az általuk választott témákat. A beszélgetések kiindulópontja a kártyákon szereplő dőlt betűs kérdés legyen.
5. 20 perc elteltével hívjuk össze a teljes csoportot, hogy mondják el, mire jutottak. Vegyünk sorra minden egyes témát. Adjunk minden csoportnak 5 percet arra, hogy elmondják a gondolataikat, és további maximum 5 percet a többiektől érkező kérdésekre.
6. Miután mindegyik csoport beszámolt, térjünk át a feldolgozásra és értékelésre.

Feldolgozás és értékelés

Mivel már volt alkalmunk megvitatni a témaköröket, így következhet magának a gyakorlatnak és tanulságainak az értékelése:

- Élveztétek a játékokat?
- Alkalmas volt arra, hogy elindítsa a beszélgetést az oktatáshoz kapcsolódó témákról?
- Hogyan zajlott a beszélgetés a kisebb csoportokban? Mindenki úgy érzi, részt tudott venni?
- Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 26. cikke az oktatáshoz való jogról szól. Mit kellene magában foglalnia ennek a jognak a gyakorlatban?
- Mit gondoltok, túl sok-e a kihívás az oktatás biztosítása terén? Van realitása annak, hogy sikerül megvalósítani azt a célt, hogy 2030-ig mindenki számára elérhető legyen az inkluzív és megfelelő minőségű oktatás és az egész életen át tartó tanulás lehetősége?
- Mit gondoltok, miért tartozik az oktatás a Fenntartható Fejlődési Célok közé?
- Milyen kihívások érik az oktatáshoz való jogot a hazánkban, saját környezetetekben vagy iskolátokban?
- Mit tehettek ti vagy a csoportotok, közösségetek annak érdekében, hogy a 4. Fenntartható Fejlődési Cél megvalósuljon a hazánkban és/vagy a fejlődő országokban?
- Fenyeget-e az a veszély, hogy az emberi jogi neveléshez való jog „elfelejtődik”, amikor olyan nagy hangsúly kerül az írás-olvasás és a számolás tanítására, valamint a szakképzésre? Ha így van, mit tehetünk ez ellen?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A gyakorlat elején azért használjuk a memóriajátékot, hogy a résztvevők szórakoztató módon szerezzék meg a későbbi beszélgetéshez szükséges információkat.

Ez a gyakorlat elég egyszerűen levezethető. Fontos, hogy még a gyakorlat előtt elolvassuk az összes témakártyát, és tudjuk, melyik kép melyik témához tartozik. Így szükség esetén segíthetünk a gyakorlat során, és ellenőrizhetjük, tényleg összeillenek-e a kártyák. A szabályok ismertetése közben illusztrálhatjuk a feladatot, megmutatva, hogy néz ki egy konkrét kártyapár. Hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a témakártyán szerepel egy állítás és egy kérdés is.

JELES NAP

szeptember 8.
Az írni-olvasni
tudás világnapja

Elmondhatjuk a résztvevőknek, hogy ezt a játékot azért hívják Memory-nak, mert a játékosoknak a memóriájukra kell támaszkodniuk, hogy fel tudják idézni, hol helyezkednek el a már megtekintett kártyák, hogy képesek legyenek aztán megtalálni az összetartozó párokat.

A második részt úgy is alakíthatjuk, hogy két különböző csoport ugyanazt a témát dolgozza fel, ezáltal több ötlet születhet egy adott témában. Ez azt jelenti, hogy a csoportoknak egyeztetniük kell egymás között arról, ki melyik kérdést vitatja meg.

El kell döntenünk, hogy a gyakorlat folyamán mikor kerítünk sort a 4. Fenntartható Fejlődési Cél részscéljainak részletes ismertetésére. A csoport méretétől és a rendelkezésre álló időtől is függ, hogy milyen sorrend és módszer a legmegfelelőbb. Beszélhetünk ezekről a gyakorlat bevezetések vagy a feldolgozás keretében is. Érdemes a különböző részscélokat röviden összefoglalni, hogy a résztvevők átfogó képet kapjanak ezekről.

A kártyák sokszorosításakor érdemes felnagyítani az eredetit, hogy olvashatóbb legyen a szöveg. Ha a papírt kartonra ragasztjuk, a kész kártyáink tartósabbak és könnyebben kezelhetők lesznek.

A kártyák kb. egyharmada az ENSZ által 2015-ben elfogadott 4. Fenntartható Fejlődési Célhoz kapcsolódó állításokat tartalmaz. A többi kártyán az emberi jogokhoz és az oktatáshoz kapcsolódó, vagy más olyan témák szerepelnek, amelyekkel foglalkozni kell, ha mindenki számára biztosítani szeretnénk a minőségi oktatást.

Variációk

Ha nincs elég idő a második részre, akkor alkalmazhatjuk helyette a Csak egy perc című gyakorlatban (141. oldal) leírt technikát. Kérjük meg a résztvevőket, hogy válasszanak ki egyet a náluk levő kártyákon szereplő témák közül, és beszéljenek róla egy percen keresztül tétovázás és önmaguk ismétlése nélkül. Ez hasznos lehet akkor is, ha úgy érezzük, érdemes fejleszteni a csoporttagok előadói készségét.

Megtakaríthatunk némi időt a második rész elején, ha az összes képes kártyából a kapcsolódó címeikkel együtt előre készítünk egy nagyított verziót, és akkor a témák közös összegyűjtése helyett kihelyezhetjük ezeket a képeket, amik ráadásul még jól is mutatnak.

Javaslatok a folytatáshoz

A foglalkozás során felmerülő témák feldolgozására sok más gyakorlat is alkalmas. Ha például annak kérdését szeretnénk megvizsgálni, hogy mennyi pénzt költ az állam az oktatásra és más szociális szolgáltatásokra, és mennyit a honvédelemre, akkor végezzük el a Mennyi az annyi? című gyakorlatot (261. oldal). A gyermekmunka kérdését és az oktatáshoz való hozzáférés hiányának problémáját pedig Ashique történetén (95. oldal) keresztül nézhetjük meg közelebbről.

Javaslatok a cselekvésre

A témakártyákon sok olyan probléma szerepel, amelyek akadályozzák, hogy 2030-ra megvalósuljon a mindenki számára elérhető minőségi oktatás. A csoport választhat ezek közül egyet, hogy annak kapcsán tovább kutasson, megoldásokat keressen a célok elérésére, és megpróbálja fellépni az ügy érdekében. A 3. Cselekvés az emberi jogokért című fejezetben további tippeket találhatnak a megvalósításhoz.

Például levelet írhatnak országgyűlési képviselőknek, és megkérdezhetik őket, hogy mit tesz az ország a 4. Fenntartható Fejlődési Cél kapcsán megfogalmazott részscélok eléréséért.

További információk

Az oktatáshoz való jogról az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 26. cikke rendelkezik. Ám annak ellenére, hogy a kormányzatok általában elismerik ezt a jogot, és elkötelezik magukat amellett, hogy mindenki számára biztosítják az ingyenes alapfokú oktatást, a valóságban az ingyenes oktatásból nem mindenki, hanem csak az emberek egy kisebb hányada részesül. A 4. Fenntartható Fejlődési Célon belül a 4.1-es célkitűzés az ENSZ egyik legfrissebb kezdeményezése annak érdekében, hogy ez a jog mindenki számára a gyakorlatban is megvalósuljon.

A múltban már egyéb kezdeményezések is voltak az oktatás globális előmozdítására. Az „Oktatást mindenkinek!” programot 1990-ben, a thaiföldi Jomtienben rendezett Oktatást Mindenkinek Világkonferencián indították el. A nemzetközi közösség 2000-ben a szenegáli Dakarban az Oktatási Világforum keretében találkozott újra, hogy áttekintse, milyen haladást tettek az alapfokú oktatás biztosítása terén, és hogy új lendületet adjanak az „Oktatást mindenkinek!” programnak. 164 ország közel 1100 képviselője ekkor fogadta el a Dakar Cselekvési Keretlevelet, amelyben az aláírók elkötelezték magukat, hogy 2015-re mindenki számára biztosítják az ingyenes minőségi alapfokú oktatást. Az UNESCO-t bízták meg azzal, hogy összehangolja a különböző nemzetközi szereplők tevékenységét, és az erőfeszítések folyamatosságát biztosítsa világszerte.

Az Oktatási Világforum kezdeményezése egybeesett az ENSZ Millenniumi Fejlesztési Céljainak elfogadásával, melyek megvalósítását szintén 2015-re tűzték ki. A 8 fejlesztési cél közül kettő kapcsolódott az oktatáshoz: a 2-es cél, amely az egyetemes alapfokú oktatás elérését, és a 3-as cél, amely a nemek közötti egyenlőséget és a nők szerepének megerősítését szorgalmazza. Az „Oktatást mindenkinek!” programról további információkat találhatunk az UNESCO honlapján: unesco.org; a Millenniumi Fejlesztési Célokról pedig az ENSZ honlapján: www.un.org/millenniumgoals. Az oktatást érintő nemzetközi szakpolitikákról és együttműködésekről lásd: www.norrag.org

Az ENSZ Közgyűlése 2015-ben fogadta el hivatalosan a Fenntartható Fejlődési Célokat mint a Millenniumi Fejlesztési Célok „utódját”. (A Fenntartható Fejlődési Célokkal kapcsolatos általános információk a Mennyi az annyi? című gyakorlat (261. oldal) leírását követő További információk részben, vagy pl. a www.undp.org weboldalon található, magyarul pedig többek között itt: <https://ensz.kormany.hu/agenda-2030>). A 4. Fenntartható Fejlődési Cél a minőségi oktatásról szól. A cél az, hogy 2030-ra mindenki számára biztosítva legyen az inkluzív és méltányos minőségi oktatás és az egész életen át tartó tanulás lehetősége. A 4. Fenntartható Fejlődési Célon belül 7 részcélt határoztak meg:

1. 2030-ra biztosítani kell, hogy minden fiú és lány ingyenes, méltányos és minőségi alap- és középfokú oktatásban részesüljön, amelynek eredményeként megfelelő és használható tudást szerez.
2. 2030-ra biztosítani kell minden fiú és lány számára a minőségi kisgyermekkori fejlesztést, gondozást és iskolaelőkészítő oktatást az alapfokú tanulmányokra való megfelelő felkészítés érdekében.
3. 2030-ra biztosítani kell minden férfi és nő számára az egyenlő esélyű hozzáférést a megfizethető és minőségi gyakorlati és szakképzéshez, valamint a felsőoktatáshoz, beleértve az egyetemet is.
4. 2030-ra jelentősen meg kell növelni azon fiatalok és felnőttek számát, akik rendelkeznek a munkaerő-piaci elhelyezkedéshez, a tisztességes munkához és a vállalkozáshoz szükséges megfelelő készségekkel, beleértve a gyakorlati és szakmai készségeket is.
5. 2030-ra meg kell szüntetni a nemek közötti egyenlőtlenségeket az oktatásban, és biztosítani kell az oktatás és szakképzés minden szintjéhez való egyenlő hozzáférést a sérülékeny csoportok, ezen belül a fogyatékosokkal élők, az őslakos emberek és a veszélyeztetett helyzetben élő gyermekek számára.
6. 2030-ra biztosítani kell, hogy minden fiatal, valamint a felnőttek – mind a nők, mind a férfiak – jelentős része tudjon írni-olvasni és számolni.

7. 2030-ra biztosítani kell, hogy minden tanuló rendelkezzen a fenntartható fejlődés előmozdításához szükséges tudással és készségekkel, és ennek érdekében részesüljön a fenntartható fejlődésről és a fenntartható életmódról, az emberi jogokról, a nemek közötti egyenlőségről, a béke és az erőszakmentesség kultúrájáról, a globális polgárságról és a kulturális sokszínűség tiszteletéről, valamint a kultúrának a fenntartható fejlődésben betöltött szerepéről szóló nevelésben.

Az alábbi honlapokon további információkat olvashatunk:

- Inclusion and education: ALL MEANS ALL, Global Education Monitoring Report (Befogadás és oktatás: a minden mindent jelent; Globális oktatási monitoring-jelentés), 2020: <https://en.unesco.org/gem-report/report/2020/inclusion>
- Global Campaign for Education (Globális kampány az oktatásért): www.campaignforeducation.org
- The Right to Education Project (Az oktatáshoz való jog projekt): www.right-to-education.org

Pénz és oktatás

Pénzügyi források nélkül a kormányzatok nem tudják teljesíteni kötelezettségeiket.

Ez az oktatás minőségét is érinti: az alacsony tanári fizetések és az oktatási anyagok hiánya veszélyeztetik az oktatás minőségét.

Ha nincs pénz, oktatás sincs. Egyetértetek?

Nemek közötti egyenlőség és oktatás

Sok ország tett már hatalmas lépéseket a nemek közötti egyenlőség érdekében. Mígközben egyes országokban a nők és a lányok számára tilos iskolába járni.

Komolyan lehet ezek után venni a 4. Fenntartható Fejlődési Cél?

Élelem és oktatás

Az „Ételt a tanuláshoz” program iskolai étkezést és/vagy hazavihető élelmiszercsomagokat biztosít annak érdekében, hogy a szegényebb gyerekek is egészségesek legyenek és képesek legyenek tanulni.

Megoldást jelent a fenti program a 4. Fenntartható Fejlődési Cél célkitűzéseinek eléréséhez?

Oktatást mindenkinek

A mindenki számára hozzáférhető alapfokú oktatás biztosítását célzó korábbi kezdeményezéseket nem sikerült maradéktalanul megvalósítani. Most a 4. Fenntartható Fejlődési Cél kívánja garantálni mindenki számára a minőségi oktatást és az egész életen át tartó tanulás lehetőségét.

Van értelme olyan célokat kitűzni, amelyek nyilvánvalóan elérhetetlenek?

Oktatás és szerhasználat

Számos iskolában és egyetemen jelent problémát a diákok alkohol-, cigaretta- és drogfogyasztása. A szerhasználat akadályozza a diákokat a tanulásban, és növeli az erőszak előfordulását.

Megoldást jelenthet a kábítószerek használatát szabályozó szigorú intézményi házirend?

Honvédelem és oktatás

Sok országban a költségvetés nagy részét a honvédelmi kiadásokra különítik el, miközben nem marad elég forrás a szociális szektorra, különösen az oktatásra.

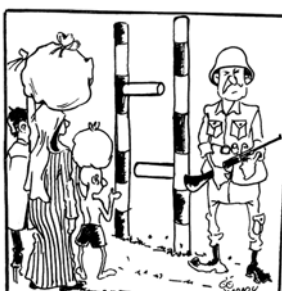
A biztonság fontosabb, mint az oktatás?

Tanárok és az oktatás

Nagyon fontos, hogy felkészült és színvonalasan oktató tanárok legyenek. Azonban sok fejlődő országban minimális képzést kapnak a pedagógusok.

Végzettséghez (pl. tanári diplomához) kellene-e kötni, hogy kik taníthassanak az iskolákban?

Migráció és oktatás

Minél magasabban képzett valaki, annál valószínűbb, hogy elhagyja a hazáját. Sok fejlődő országból származó orvos, tanár, mérnök és IT szakember dolgozik Európában.

Etikus-e az, hogy Európa hasznot húz az ilyen „agyelszívásból”, miközben ezekre az emberekre a hazájukban is szükség volna?

Ingyenes oktatás

A 4.1 Fenntartható Fejlődési Cél értelmében 2030-ra mindenki számára biztosítani kell az ingyenes alap- és középfokú oktatást.

Ez valóban jó ötlet? Vajon nem értékeli jobban az emberek azt, amiért fizetniük kell?

Emberi jogi nevelés

„... hogy minden személy és a társadalom minden szerve, állandóan szem előtt tartva a jelen Nyilatkozatot, oktatás és nevelés útján előmozdítsa a jogok és szabadságok tiszteletben tartását.”. ENSZ Közgyűlés

A társadalom mely „szervei” a leghatékonyabbak az emberi jogi nevelés megvalósításában?

Globalizáció és oktatás

A globális értékláncok arra kényszerítik a fejlődő országokban működő cégeket, hogy szakosodjanak bizonyos feladatokra (például ruhaneműgyártásra) olyan gyárakban, ahol a munkához csak alacsony képzettségre és iskolai végzettségre van szükség.

A globalizáció veszélyezteti az oktatás értékét?

Béke és oktatás

A békéért való oktatás a formális oktatási tanterv részét kell hogy képezze. Nem elég, ha csak a nemformális tanulási helyzetekben találkozunk vele.

Hogyan építenétek be a békére nevelést az iskolai tantervbe?

Internet és oktatás

Az információs technológia számos országban a tanulási folyamat elemi részévé vált, nélkülözhetetlen a kutatáshoz és a házi feladatokhoz.

Milyen lehetőségek nyílnának meg, ha a világ összes gyermeke hozzáférne számítógéphez, internethoz? Milyen problémák oldódna meg ezzel?

Sport és oktatás

A sport mindig része kell hogy legyen az iskolai oktatásnak. Számos olyan dolgot tanít meg, amelyet más tantárgyak keretében nem lehet elsajátítani. A sport nélkülözhetetlen a teljes testi és szellemi fejlődéshez.

Egyetértetek, vagy színtetek más tantárgyakra, pl. a technika és más készségtárgyakra kellene a hangsúlyt fektetni?

Egyetemi (felsőfokú és azt követő) oktatás

A 4.3 Fenntartható Fejlődési Cél biztosítja, hogy 2030-ra mindenki egyenlően hozzáférjen a megfizethető gyakorlati- és szakképzéshez, valamint a felsőoktatáshoz.

Milyen intézkedésekkel érhető el, hogy a gyakorlatban is megvalósuljon az egyenlő hozzáférés és a megfizethetőség?

Társadalmi kirekesztés és oktatás

A roma gyerekeket sok európai országban automatikusan az értelmi fogyatékkal élő gyerekekkel teszik egy osztályba, csak azért, mert romák. Másról elkülönítve, kifejezetten a romáknak fenntartott alacsonyabb színvonalú iskolákba vagy osztálytermekbe dugják őket.

Hogyan lehet a legjobban integrálni a roma gyerekeket az oktatási rendszerbe?

Környezet és oktatás

A 4.7 Fenntartható Fejlődési Cél biztosítja, hogy 2030-ra minden tanuló elsajátítsa a fenntartható fejlődés előmozdításához szükséges tudást és készségeket.

Hogyan építenétek be a fenntarthatóságra nevelést az iskolai tantervbe?

Egész életen át tartó tanulás

A 4.6 Fenntartható Fejlődési Cél biztosítja, hogy 2030-ra a felnőttek jelentős része megtanul írni, olvasni és számolni.

Van-e értelme pénzt fordítani a felnőttek írás-olvasás-oktatására ahelyett, hogy inkább jövőbe fektetnénk és az alapfokú oktatásra költenénk?

Fegyelem és oktatás

Az egyes országokban az iskolák különböző módszereket alkalmaznak a fegyelmezésre. Ezek között megtalálhatjuk a testi fenytést, a felfüggesztést, a többletmunkát, a kizárást és az iskolai fegyelmi eljárást.

Szerintetek hogyan lehet a legjobban elérni a fegyelem fenntartását?

AIDS/HIV és oktatás

„Az első csata, amit az AIDS elleni harcban meg kell nyerni, az a betegséget körülvevő hallgatás és megbélyegzés falának a lerombolása” (Kofi Annan)

Milyen szerepet tölthetnek be az AIDS/HIV elleni harcban az oktatási intézmények?

Rajzos „most mutasd meg”

Nem csak a művészeknek vannak jogai!

Témakörök	• Emberi jogok általában
Nehézségi szint	1
Csoportlétszám	Legalább 8 fő (4-5 fős kiscsoportok)
Szükséges idő	45 perc
A gyakorlatról	Csapatjáték, melynek során a játékosok az emberi jogokhoz kapcsoló fogalmakat rajzos formában ábrázolják.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • A vélemény és a kifejezés szabadsága • Gondolatszabadság • Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának megismerése • A kommunikációs készségek és a kreatív gondolkodás fejlesztése • A szolidaritás és a sokszínűség tisztelésének erősítése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Az EJENY cikkeit felsoroló poszter. • Nagyméretű papírlap vagy flipchart-papír, valamint filctoll az eredmények feljegyzéséhez • A4-es papír és filctoll a rajzokhoz, fordulónként és csoportonként egy-egy lap • Ragasztószalag vagy rajzszőg a rajzok falra rögzítéséhez
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Másoljuk ki az EJENY rövidített változatát (480. oldal) egy nagy papírlapra. • Írjunk magunknak is egy listát az ott szereplő emberi jogokról.

A gyakorlat menete

1. Alakítsunk 4-5 fős csoportokat, majd kérjük meg őket, hogy válasszanak nevet a csapatuknak.
2. Mondjuk el, hogy a gyakorlat során a csapatok versenyezni fognak egymással. Csoportonként egy ember megkapja az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának egy-egy cikkét, amelyet aztán le kell rajzolni. A többieknek ki kell találniuk, hogy melyik jogról van szó. Amelyik csapat elsőként találja ki, az kap egy pontot. Az a csapat nyer, amelyik a legtöbb pontot gyűjti össze.
3. Kérjük meg a csapatokat, hogy vegyenek magukhoz papírlapot és filctollat, majd üljenek le a teremben úgy, hogy a különböző csapatok ne hallják egymást.
4. Hívjunk ki egy-egy főt minden csoportból. Válasszunk ki egy jogot a listáról, például a „kínzás tilalma”-t, és súgjuk meg a „küldötteknek”.
5. Kérjük meg őket, hogy menjenek vissza a csapatukhoz, és ott rajzolják le a szóban forgó jogot a csoporttársaiknak, akik közben találgatnak. Csak képeket szabad rajzolni, számokat és betűket tilos használni. A rajzoló nem szólalhat meg, kivéve, amikor jelzi, hogy a társainak sikerült eltalálniuk a helyes választ.
6. A csoport tagjainak csak találgatni szabad, kérdéseket nem tehetnek fel.
7. Kérjük meg a rajzókat minden egyes forduló végén, hogy írják rá a papírra, milyen jogot ábrázol a rajzuk – akár az ő csoportjuknak sikerült elsőként kitalálniuk, akár nem –, és tegyék félre a lapot.
8. Kezdjük új fordulót. Hívjunk ki új embereket minden csoportból, és adjunk nekik egy másik jogot, amit aztán le kell rajzolniuk. Játsszunk 7 vagy 8 fordulót, mindig más-más ember rajzoljon. Ügyeljünk arra, hogy mindenkire legalább egyszer sor kerüljön rajzóként.

Emberi jogok általában

1. szint

8+
(kiscsoportok
4-5)

45 perc

9. A végén kérjük meg a csapatokat, hogy tegyék fel a rajzokat a falra, hogy az egyes jogok különböző képi ábrázolását, értelmezését össze tudjuk vetni és meg tudjuk beszélni.

Feldolgozás és értékelés

Idézzük fel, mi történt a gyakorlat során, majd beszéljünk arról, hogy a résztvevők mit tudnak az emberi jogokról.

- A vártnál könnyebb vagy nehezebb volt rajzban ábrázolni az egyes emberi jogokat?
- Hogyan döntöttétek el, hogy miként próbáljátok majd megjeleníteni az adott jogot? Honnan jöttek az ötletek, miért pont azt rajzoltátok, amit rajzoltatok?
- Ha az egyes jogok ábrázolásakor az adott jog megsértését rajzolták le a résztvevők: előfordulnak-e az ilyen jogsérelmek hazánkban?
- Hasonlóan vagy különbözően ábrázolták a rajzoló az egyes jogokat? Hányféle és mennyire különböző módon ragadták meg ugyanazt a fogalmat?
- Az összes rajz áttekintése után kérdezzük meg a résztvevőktől, hogy mit gondolnak most a gyakorlat után: mennyire sokat vagy keveset tudtok az emberi jogokról?
- Mit gondoltok, van-e bármilyen jelentősége az emberi jogoknak a ti életetekben? Ha igen, konkrétan mely jogoknak?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A gyakorlat előtt feltétlenül olvassuk el az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát (481. oldal), mert fontos, hogy tisztában legyünk azzal, mit értünk emberi jogokon, és mi jellemzi azokat. Például, hogy ezeket nemzetközi intézmények és jogszabályok biztosítják és védik; az emberi méltóságot helyezik a középpontba; egyéneket és csoportokat egyaránt védenek; elidegeníthetetlenek; mindenkit egyformán megilletnek és mindenkire egyformán vonatkoznak; és egymással kölcsönösen összefüggenek.

Érdemes eldönteni előre, hogyan fogjuk majd használni az EJENY-t bemutató posztert. Amennyiben a résztvevők nem igazán ismerik meg a Nyilatkozatot, úgy érdemes a gyakorlat előtt foglalkozni vele, hogy legyen némi elképzelésük arról, mit is kell majd kitalálniuk. Amennyiben több előismerettel rendelkeznek már, akkor inkább a gyakorlat vége felé használjuk, hogy segítségével beszélgetést kezdeményezzünk azokról a jogokról is, amelyek nem kerültek elő a gyakorlat során.

Készüljünk fel rá, hogy lehetnek olyan résztvevők, akik ügyletlennek tartják magukat a rajzolás terén, és attól tartanak, hogy túl nehezen megy majd nekik a játék. Nyugtassunk meg őket, hogy nem művészi teljesítményt várunk, és bátorítsunk mindenkit, hogy próbálkozzon a rajzolással. Lehet, hogy még maguk is kellemesen meglepődnek majd!

Az EJENY 480. oldalán található rövidített változatát használjuk, amikor kiválasztjuk és listába szedjük a lerajzolható emberi jogokat. Néhány javaslat: az élethez való jog, a kínzás tilalma, a tisztességes tárgyaláshoz való jog, a megkülönböztetés tilalma, a magánélethez való jog, az oktatáshoz való jog, a rabszolgaság tilalma, gyülekezési jog, szólásszabadság, az állampolgársághoz való jog, gondolat- és vallásszabadság, választójog, a munkához való jog, az egészséghez való jog, a magántulajdonhoz való jog, a házassághoz és családalapításhoz való jog, a házastárs szabad megválasztásához való jog.

Variációk

Ha 8 főnél kevesebben vannak a csoportban, akkor csak egy csapat legyen. Kérjünk meg valakit, hogy az első körben rajzoljon. Aki kitalálja, az rajzol a következő körben, és így tovább.

Úgy is végezhetjük a gyakorlatot, hogy rajzolás helyett el kell mutogatni az adott emberi jogot.

Javaslatok a folytatáshoz

A Virágozzék ezer virág című gyakorlat (352. oldal) szintén rajzos feladat, melynek során a résztvevők a rajz segítségével tárják fel az emberi jogok fogalmának mélyebb jelentéseit, forrásait.

Ha a csoport szereti a kreatív feladatokat, akkor talán szívesen kipróbálják majd a Most mutasd meg című gyakorlatot is (272. oldal), amelyben a résztvevők pantomim segítségével eljátsszák, mit jelentenek számukra az emberi jogok általánosságban.

Előfordulhat, hogy a csoport szeretne egy bizonyos joggal többet is foglalkozni. Ha például a fogyatékossgal élők jogai érdeklik őket, akkor elvégezhetjük az Azt nézd, mire képes! című gyakorlatot (115. oldal).

Munka

Demokrácia

Állampolgárság
és részvétel

3. szint

10 - 15

120 perc

Szakszervezeti tárgyalás

Tisztességes munkáért tisztességes bért!

Témakörök

- Munka
- Demokrácia
- Állampolgárság és részvétel

Nehézségi szint 3

Csoportlétszám 10–15 fő

Szükséges idő 120 perc

A gyakorlatról

Szimulációs gyakorlat, melynek során a munkáltató, a munkavállalók és a szakszervezeti képviselők egyeztetnek a bérekről és a foglalkoztatási feltételekről. Érintett témák:

- a szakszervezetek szerepe,
- kollektív tárgyalás a munkahelyen,
- munkavállalói jogok.

Érintett jogok

- A munkához való jog
- A méltányos munkafeltételekhez való jog
- A szakszervezet alakításának és az ahhoz való csatlakozásnak a joga, valamint a sztrájkjog

Célok

- A szakszervezetek civil társadalomban betöltött szerepével és munkájával kapcsolatos ismeretek bővítése
- A konszenzusos döntéshozatalhoz szükséges készségek fejlesztése
- A részvétel, a felelősségérzet és a szolidaritás erősítése

Eszközök

- 1. számú segédlet – Kiinduló helyzet (egy példány/fő)
- 2. számú segédlet – Munkaügyi kisorsozó (egy példány/fő)
- Öntapadós címkék vagy kártyák a szereplők azonosítására (opcionális)
- Papír, színes filctollak, golyóstollak
- Két helyiség (ha lehetséges)

Előkészítés

- Olvassuk el a gyakorlat leírását a segédletekkel együtt, és készülünk fel alaposan, hogy a gyakorlat során tudjunk válaszolni az esetleges kérdésekre.
- Rendezzük be a helyiséget. Helyezzünk el kör alakban öt széket a felek képviselői és a tárgyalás levezető elnöke számára, a többi széket pedig mögöttük, az összes többi résztvevőnek.

A gyakorlat menete

1. Röviden vezessük fel a gyakorlatot. Mondjuk el, hogy szimulációs játék következik. A helyszín egy vállalati gyűlés, ahol az egyik részről a munkaadók, a másik részről pedig a munkavállalók és a szakszervezeti képviselők egyeztetnek egymással. A megbeszélés célja, hogy a felek kollektív tárgyalás útján megállapodjanak a munkavállalók fizetéséről és a munkavégzés egyéb feltételeiről.
2. Bemelegítésként kérjük meg a résztvevőket, hogy adjanak nevet a cégnek, és döntsék el, mivel foglalkozik. Lehet létező, de akár képzeletbeli vállalat is, valóságos vagy kitalált tevékenységi körrel. Kérjük meg őket, hogy nevezzék el a szakszervezetet is.
3. Most osszuk a résztvevőket két csoportra 1/3-2/3 arányban. A kisebbik csoport tagjai lesznek a munkaadók, a nagyobbikhoz pedig a munkavállalók és a szakszervezeti képviselők tartoznak majd.

május 1.
A munka ünnepe

4. Osszuk ki az 1. számú segédletet (Kiinduló helyzet) és a 2. számú segédletet (Munkaügyi kissoztár). Adjunk a résztvevőknek tíz percet, hogy elolvassák, majd győződjünk meg arról, hogy mindenki megértette a bennük foglaltakat.
5. Vácoljuk fel röviden, mi fog történni a szimuláció során. A megbeszélést a munkaadók kezdeményezték, egyikük vezeti majd a tárgyalást. Először ők fogják előterjeszteni a javaslatukat, majd ezután a szakszervezet és a munkavállalók képviselői a sajátjukat. Ezután kezdődik az egyeztető tárgyalás, melynek célja, hogy a felek között megállapodás szülessen.
6. Kérjük meg a résztvevőket, hogy állapodjanak meg, miként folyjon a tárgyalás. Szeretnék-e időben korlátozni a hozzászólások hosszát (esetleg max. 2 percben)? Meddig tartson a megbeszélés? Mikor kerüljön sor rövid szünetekre, hogy a képviselők egyeztetni tudjanak az őket delegáló érdekcsoport tagjaival? Hozzászólhatnak-e mások is a képviselőkön kívül?
7. Most kérjük meg a résztvevőket, hogy készüljenek fel a tárgyalásra a két előzőleg megalakított csoportban (30 perc). A munkaadók válasszanak két képviselőt és egy levezető elnököt, a szakszervezeti tagok és a munkavállalók pedig összesen két képviselőt. Ezt követően mindkét csoport:
  - Dolgozzon ki egy új javaslatot, amelyet majd előterjeszt az ülésen.
  - Döntse el, hogy milyen jogosítványokkal látja el a képviselőit.
  - Beszéljék meg, hogy mi az a minimum, amihez a legrosszabb esetben is ragaszkodnak, ami végső esetben még elfogadható számukra?
8. Amikor elkészültek, kérjük meg a képviselőket arra, hogy foglaljanak helyet a körben felállított székeken, a résztvevők pedig mögöttük üljenek le. Kérjük meg az elnököt, hogy nyissa meg a tárgyalást.
9. Amikor a megbeszélés véget ért, tartsunk rövid szünetet, hogy a résztvevők kiléphessenek a szerepükből, majd térjünk rá a feldolgozásra és értékelésre.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük egy rövid körkérdéssel arról, hogy kinek hogy tetszett a gyakorlat, majd beszéljük meg a történeteket és a tanulságokat:

- Hogyan folyt a csoportmunka, hogyan döntöttetek arról, milyen javaslatot tesztek le az asztalra? Könnyen vagy nehezen ment ez?
- A kiinduló javaslat kidolgozásakor csak a saját érdekeitek vettétek figyelembe vagy a cég egészére tekintettel voltatok?
- Volt-e tárgyalási stratégiája valamelyik csoportnak?
- Hogyan zajlott az egyeztetés? Mindenki szóhoz jutott, aki szeretett volna?
- Sikerült-e olyan megállapodásra jutni, amely mindkét fél számára elfogadható?
- A szakszervezetbe való belépés joga széleskörűen elismert emberi jog. Mennyire fontos ez a jog? Milyen következményei lennének annak, ha nem létezne?
- Mennyit tudtok a szakszervezetekről, mit csinálnak, és mi a feladatuk?
- Mennyire erősek a szakszervezetek országunkban? Léteznek-e a munkáltatóknak is érdekképviseleti szervei?
- Van közöttetek olyan, aki tagja valamilyen szakszervezetnek? Miért? Mik a szakszervezeti tagság előnyei és hátrányai?

Tanácsok a csoportsegítőknek

Mielőtt belevágnánk ebbe a gyakorlatba, gondoljuk át, milyen a szakszervezetek általános megítélése, helyzete hazánkban. Például előfordulhat, hogy a volt szocialista országokban ellenérzésekkel fogadják a gyakorlatot, hiszen ott a szakszervezeteket a kommunizmus „iskolájának” tekintették néhány évtizeddel ezelőtt. Ilyen esetekben segíthet, ha a gyakorlat előtt összegyűjtjük és megvitatjuk mindazokat a véleményeket és érzéseket, amelyekkel a résztvevők viseltetnek a szakszervezetek iránt. Akár meg is kérhetjük őket arra, hogy tájékozódjanak a környezetükben működő szakszervezetekről, és gyűjtsenek anyagot a munkavállalással kapcsolatban. Végül rámutathatunk, hogy szakszervezetek valódi szerepe az, hogy védjék a munkavállalók jogait, függetlenül attól, hogy egyesek a szocialista rendszerrel kötik össze őket.

Lehet, hogy némelyik csoportnak részletesen el kell magyarázni a kollektív tárgyalás folyamatát. Az alábbi kérdésekkel sokat segíthetünk abban, mit érdemes figyelembe venni a javaslat kidolgozása során, például:

- Hajlandók lennének-e a munkavállalók lemondani a fizetésemelésről azért, hogy senkit se kelljen elbocsátani?
- Ha mégis szükséges a létszámleépítés, mely munkavállalói csoportok tagjait kellene elbocsátani?
- Reális-e a javaslat? Elbírja-e a vállalat az azzal járó pénzügyi terheket?

Hagyjuk, hogy a tárgyalások a maguk útján haladjanak. Amennyiben a munkavállalók és a szakszervezetek úgy döntenek, hogy sztrájkolni fognak, akkor adjunk nekik papírt és tollat, hogy transzparenszeket készíthessenek. Ha viszont a munkaadók döntenek úgy, hogy a munkavállalókat kizárják, vagyis nem engedik dolgozni, akkor gondoskodjunk egy másik teremről, ahová a kizárt alkalmazottak mehetnek.

A legtöbb európai országban törvény szabályozza a kollektív tárgyalás kereteit. Érdemes lehet kinyomtatni a vonatkozó törvények fontosabb cikkelyeit, és ezeket is odaadni a résztvevőknek, hogy a lehető legtöbbet tudják kihozni ebből a gyakorlatból.

Variációk

Hasonló szimulációs gyakorlat alapja lehet az a helyzet, amikor az iskola és egy problémás diák között konfliktus alakul ki, és a probléma megoldása érdekében a felek a jogaik mentén egyeztetnek. A találkozó résztvevői ebben az esetben egyik oldalon a tanuló és a szülei, másik oldalon pedig az iskolaközösség (igazgató, osztályfőnök, tanári kar, szülők) képviselői.

Javaslatok a folytatásra

Hívjunk meg egy szakszervezeti tagot, hogy meséljen a résztvevőknek a szakszervezeti munkáról. Elérhetőségüket megtalálhatjuk a weboldalukon. Mivel a szakszervezetek általában szívesen veszik a fiatalok érdeklődését, a beszélgetés valószínűleg könnyen létre fog jönni. Amennyiben a csoport szívesen vitat meg különféle elképzeléseket, érdemes kipróbálni a Hová állsz? című gyakorlatot (198. oldal) is, amelyben egy sor emberi jogi kérdéssel kapcsolatban kell megvédeniük az álláspontjukat.

Javaslatok a cselekvésre

A csoport utánanézhethet, milyen jogokkal rendelkeznek hazánkban a munkavállalók. Akár teljes munkaidőben, akár részmunkaidőben a zsebpénz kiegészítése érdekében, akár diák vagy nyári munka keretében dolgozik valaki, fontos, hogy tisztában legyen a jogaival (például azzal, hogy éjszakára és hétvégére magasabb fizetés jár, a munkáltató köteles a munkavállalót bejelenteni és megfelelő munkaeszközöket biztosítani számára stb.) és a rá vonatkozó munka- és egészségvédelmi szabályokkal is.

Egy helyi szakszervezettel közösen dolgozzunk ki egy olyan projektet, amelynek célja a szakszervezeti mozgalom népszerűsítése a fiatalok körében.

További információk

A Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség (International Trades Union Confederation) 163 országban 332 nemzeti szakszervezeti szövetségen keresztül 200 millió munkavállalót képvisel. Évente felmérést készít a szakszervezeti jogokkal kapcsolatos jogsértésekről, részletes helyzetjelentést ad arról, hogy a világ különböző országaiban – így számos európai országban is – milyen korlátokba ütközik például a szakszervezetekhez csatlakozás jogának, a sztrájkjognak, és a kollektív tárgyalás jogának érvényesítése, valamint a munkavállalók védelme. Lásd www.ituc-csi.org.

2010. március 23-án az ITUC kampányt indított, melynek célja a globális szakszervezeti munka összekapcsolása a fiatalok toborzásával, bevonásával. Az ifjúsági kampány különböző eszközökre, csatornákra támaszkodik, pl. videóklipek, közösségi oldalak, posztterek és weboldalak; továbbá egy speciális kampányútmutató is készült.

A fiatalokról és a szakszervezeti tagságról szóló további információk az 5. fejezet online verziójának Munka című részében található (www.coe.int/compass).

Megjegyzés:

Ez a gyakorlat az Egyesült Királyság-beli GMO Szakszervezeti Szövetség Képzési Központja (ETUCO) és az Egyesület a Munkavállalók Európai Képzésért a Modern Technológia Hatásáról (AFETT) közreműködésével született.

Segédletek

1. számú segédlet: Kiinduló helyzet

A helyszín egy vállalati találkozó a munkaadók, a munkavállalók és a szakszervezet között, ahol a felek próbálnak kimozdulni a holtpontról, és egyezségre jutni a munkavállalók bérkövetelésével kapcsolatban.

A vállalat az év 365 napján napi 24 órán keresztül üzemel. A szakmunkásoktól a vezetőig összesen 1000 főt foglalkoztat; a munkavállalók kivétel nélkül mind tagjai a szakszervezetnek.

A vállalat jelenleg pénzügyi és gazdasági nehézségekkel küzd, jöllehet csőd nem fenyegeti. A nyeresége még mindig magas, a tavalyihoz képest azonban jelentősen csökkent az egész ágazatot sújtó válság következtében. Ez azt is jelenti, hogy az elmúlt három év során a bérek reálértéke 3%-kal, az alkalmazottak száma pedig 10%-kal csökkent.

A munkavállalók a más ipari ágazatokban végrehajtott béremeléseknek megfelelő mértékű fizetésemelést követelnek.

A vezetőség jelezte, hogy bármiféle fizetésemelés létszámcsökkentést vonna maga után. Javaslatuk a következő:

- A szerződés szerinti alapbér 4%-os megemelése a következő 12 hónap alatt (az éves infláció mértéke jelenleg 2%);
- Az éves szinten ledolgozott óraszám alapján történő elszámolás bevezetése, a napi vagy heti ledolgozott óraszám alapján történő elszámolás megszüntetése; a túlóradíj eltörlése;
- Létszámcsökkentés (ami az alkalmazottak 10%-át érintené, elsősorban a részmunkaidősöket, a határozott idejű szerződéssel rendelkezőket és a gyakornokokat; támaszkodva arra az elvre, hogy először azokat bocsátják el, akik a legrövidebb ideje vannak alkalmazásban), valamint önkéntes távozások.

A munkavállalók közgyűlése elutasította a vezetőség javaslatát, mert úgy ítélték meg, hogy helyzetük csak romlana a változtatások következtében (jelenleg a dolgozók 40%-ánál a bér jelentős része származik a túlóradíjkból). A szakszervezet és a munkavállalók a következő ellenjavaslatot tették a vezetőségnek:

- A bérek 9%-os emelése két év alatt;
- A túlóra- és a prémiumrendszer megmarad;
- A jelenlegi munkavállalók megtartása, akit pedig mégis elbocsátanak, azt a vállalat költségén kell átképezni;
- Amennyiben a fenti követelések nem teljesülnek, az alkalmazottak sztrájkba lépnek.

A vezetőség visszautasította az ellenjavaslatot, azzal érvelve, hogy a szakszervezet és a munkavállalók javaslatai nem oldanák meg a vállalat aktuális problémáit.

A tárgyalások immáron két hónapja zajlanak.

A vállalat szervezeti és működési szabályzata értelmében amennyiben a felek két hónap alatt nem jutnak megállapodásra, rendkívüli gyűlést kell összehívni az összes érintett fél részvételével. Ez a megbeszélés áll a szimulációs gyakorlat középpontjában. Mindkét fél köteles új javaslatot előterjeszteni, amely reális alapja lehet egy kölcsönösen kielégítő megállapodásnak.

A tárgyalóasztal körül öten ülhetnek: a vezetőség két képviselője, a (munkaadó által kijelölt) levezető elnök és két szakszervezeti képviselő. Mivel rendkívüli gyűlésről van szó, minden munkavállaló jelen lehet.

2. számú segédlet: Munkaügyi kishívtár

Kollektív tárgyalás:	Tárgyalási folyamat, amelynek során a munkaadók és a munkavállalók képviselői közösen próbálnak egyezségre jutni a béreket és a munkavégzés feltételeit érintő kérdésekben.
Kizárás:	A munkáltató egyik legradikálisabb hatalmi eszköze. Ilyenkor a munkaadó a munkavállalót szó szerint kizárja a munkahelyéről, vagyis megtiltja neki, hogy oda belépjen, kényszerítve ezáltal, hogy az elfogadja a vezetőség feltételeit.
Létszámcsökkentés:	Az alkalmazottak elbocsátása abban az esetben, ha a munkaadó a vállalat (bizonyos vagy összes) tevékenységeinek megszüntetése mellett dönt. Az elbocsátott alkalmazottakat ebben az esetben végkielégítés illeti meg.
Végkielégítés:	Végkielégítés illeti meg a munkavállalókat abban az esetben is, ha a vállalat átszervezés miatt bocsátja el őket. A végkielégítés összegét általában az elbocsátás előtti fizetés alapján számolják ki, például minden ledolgozott év után egy heti bér.
Sztrájk:	A sztrájkhoz való jog a szociális jogok közé tartozó alapvető emberi jog, a kollektív tárgyalások sikerének feltétele, a munkaadó és a munkavállaló közötti, a kapcsolatuk jellegéből adódó egyenlőtlenségek kiegyenlítését szolgáló eszköz. A sztrájk többek között munkabeszüntetést, a munka lassítását vagy akadályozását jelenti. A munkavállalók azonban nem kezdenek bármikor sztrájkolni, amikor csak kedvük tartja! A sztrájkba lépésnek törvény által megszabott feltételei vannak, amelyek országonként különbözhetnek.
Szakszervezet:	Olyan tömörülés, amelynek célja, hogy a munkavállalók érdekeit képviselje olyan kérdésekben, mint például a munkavégzés feltételei vagy a fizetés. A munkaadókkal történő tárgyalások során általában a szakszervezet képviseli a munkavállalók érdekeit. Számos országban szövetségbe tömörülnek.

Szavazzunk vagy ne szavazzunk?

„A szavazás a polgári társadalmak szentsége.”

Theodore Hesburgh

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Demokrácia • Állampolgárság és részvétel • Emberi jogok általában
Nehézségi szint	4
Csoportlétszám	Tetszőleges
Szükséges idő	270 perc
A gyakorlatról	A résztvevők felmérést készítenek saját környezetükben a politikai választásokon való részvételről és az állampolgári aktivitásról.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • Az ország közügyeiben és a szabad választásokon való részvétel joga • A vélemény és a kifejezés szabadsága • A békés gyülekezéshez és egyesüléshez való jog
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • A választásokon való részvétel fontosságának tudatosítása • Az információk felkutatásához és kritikus feldolgozásához szükséges készségek fejlesztése • Annak megértése, hogy milyen sokat számít az egyes ember aktív közreműködése a demokráciában
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Kérdőívek (1-es és 2-es kérdőív; páronként egy-egy) • A kutatáshoz készült „Útmutató” másolata (páronként egy) • Toll vagy ceruza (fejenként egy) • Nagy (A3-as) papírlap vagy flipchart-papír, valamint filctoll • Ragasztószalag
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Másoljuk le a mintaként szolgáló, már kitöltött kérdőívet egy nagyméretű lapra, hogy majd ezzel illusztráljuk a kérdőív kitöltésének módját. • Flipchart-papírra másoljuk le az 1-es és 2-es számú kérdőívet, hogy ezen összesíthessük majd a felmérést követően az eredményeket. • Tervezzük meg a gyakorlat időbeosztását. Az 1. részhez (felkészülés a kutatásra) 60 percre van szükség, a 2. részhez (a felmérés lebonyolítása) legalább 120 percre, a 3. részhez pedig (az eredmények kiértékelése, majd a feldolgozás és értékelés) 90 percre.

A gyakorlat menete

1. rész: Felkészülés a kutatásra

1. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy kérdőíves kutatásban fognak részt venni. A gyakorlat első részében felkészülnek arra, hogy szűkebb környezetükben felmérést végezzenek arról, miért vagy miért nem mennek el az emberek szavazni.
2. Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy szándékukban áll-e szavazni a soron következő parlamenti vagy önkormányzati választásokon (vagy majd ha jogosultak lesznek rá). Aki igen, az emelje fel a kezét. Az eredmény alapján osszuk két csoportra őket: „A” csoport: akik elmennek majd szavazni; a „B” csoport: akik nem. A bizonytalanok bármelyik csoporthoz csatlakozhatnak, lehetőleg úgy, hogy nagyjából egyforma létszámú csoportok alakuljanak ki.

Demokrácia

Állampolgárság és részvétel

Emberi jogok általában

4. szint

Tetszőleges

270 perc

3. Kapjon mindkét csoport egy nagyméretű papírlapot, és készítsenek listát azokról az okokról, amelyek miatt szeretnének szavazni, illetve amiért nem. Erre a feladatra körülbelül 15 percet kapnak.
4. Hívjuk vissza a teljes csoportot, és a két csapat egy-egy képviselője ismertesse a listájukon szereplő okokat. Ezután hagyjunk időt egy rövid beszélgetésre, és egészítsük ki a listát, ha kell.
5. Alkossunk párokat, majd osszuk ki az 1-es és 2-es számú kérdőívet (páronként egyet-egyét). Mutassuk meg a flipcharton a nagy méretben felrajzolt két kérdőívet. Hívjuk fel a figyelmet arra, hogy az első kérdőíven a nemszavazók, a másodikon a szavazók válaszait kell majd rögzíteni. Azt is mondjuk el, hogy a 2. kérdés kivételével a két kérdőív teljesen egyforma. Vegyük végig a kérdéseket, hogy mindenki biztosan értse a feladatot.
6. Ismertessük a válaszok rögzítésének módját. Mutassuk meg a nagyméretben kinyomtatott, mintaként használható kitöltött kérdőívet, és magyarázzuk el, hogyan rögzíthetjük az eredményeket strigulázással (négy függőleges vonás, majd egy áthúzás keresztbe = 5). Ez a módszer megkönnyíti majd az eredmények összesítését is.
7. Osszuk ki az „Útmutató”-t (páronként egy példányt). Beszéljük át, és térjünk ki az alábbi témákra:
  - Hogyan biztosíthatják a véletlenszerű mintavételt a válaszadók kiválasztásakor?
  - Hány embert fognak megkérdezni páronként? (Minél többet, annál jobb!)
  - Hol és mikor fogják végezni a felmérést?
  - Mikorra készülnek el a felméréssel?
  - Mikorra jöjjenek vissza, hogy közösen megbeszéljék az eredményeket?

2. rész: A felmérés lebonyolítása

1. Ha meggyőződünk róla, hogy mindenki pontosan tudja, mi a teendő, akkor a résztvevők indulhatnak és nekikezhetnek a kutatásnak.
2. De előtte állapotdjunk meg, hogy mikor gyűljünk össze megint az eredmények közös kiértékeléséhez.

3. rész: Az eredmények kiértékelése

A megbeszélte időben a résztvevők visszatérnek, hogy összesítsék, elemezzék és megbeszéljék az eredményeket. Ez a rész körülbelül 60 percet fog igénybe venni.

1. Kérjük meg a párokat, hogy először összesítsék rubrikánként az eredményeket a saját kérdőívükön, és utána az így kapott eredményeket írják be a két nagy közös táblázatba, a megfelelő helyre. Így az összes pár eredménye felkerül a nagy táblázatokba, és ki lehet számolni a csoport végeredményét az egyes kérdésekhez. Azt is írják össze, ki mivel indokolta a választ. Ha ugyanazt az indokot többen is mondták, a már említett strigulázós módszerrel jelöljék, hogy az adott indok hányszor szerepelt.
2. Amikor a résztvevők minden információt összeírtak, kérjük meg őket, hogy készítsenek statisztikát az alábbi szempontok szerint.
  - Összesen hány embert kérdeztek meg?
  - A szavazók, illetve nemszavazók aránya a teljes mintában.
  - A férfi és női válaszadók aránya
  - A megkérdezettek korcsoport szerinti megoszlása.
  - Melyik korcsoportból szavaztak a legkevesebben?
  - Melyik korcsoportból szavaztak a legtöbben?
  - A leggyakoribb indok arra, hogy miért nem mentek el szavazni.
  - A leggyakoribb indok arra, hogy miért mentek el szavazni.
  - A szavazás vagy nemszavazás indokaként elsősorban az adott személyekkel vagy a pártokkal kapcsolatos érveket hozták fel?
3. Ezután beszéljük meg, tetszett-e a résztvevőknek a kutatás, milyen tapasztalataik voltak a felmérés közben, és mit tanultak a gyakorlatból.

Feldolgozás és értékelés

Néhány téma, amelyet érdemes érinteni a közös megbeszélés során:

- Milyen érzések merültek fel bennetek a kutatás alatt? A megkérdezettek általában szívesen válaszoltak?
- Nehéz volt a felmérést elvégezni? Tetszett nektek ez a feladat?
- A megkérdezettek nagyjából reprezentatív – a lakosság általános arányaira jellemző – mintát alkotnak? Mi okozott nehézséget ennek kapcsán?
- Miért nehéz az eredmények alapján általános következtetéseket levonni? Hogy lehetne ezeket a problémákat kiküszöbölni?
- A statisztikákban volt valami, ami meglepett titeket?
- Váratlan volt bármilyen szempontból a felmérés eredménye?
- A kapott válaszok alapján a megkérdezettek nagyjából úgy vélekednek ezekről a kérdésekről, mint ti magatok? A saját csoportotok vajon reprezentatív mintának tekinthető a teljes lakosságra nézve?
- Ha újra meg kellene csinálni a felmérést, mit csinálnátok másképp? Követtetek el hibákat?
- A felmérés eredménye vajon valós képet ad az adott településen élők szavazási hajlandóságáról? Miért/miért nem?
- Szerintetek megbízhatóak a mért adatokból levonható következtetések, vagy fenntartásokkal kell kezelni ezeket?
- Gyakori, hogy érveinket statisztikákkal támasztjuk alá. Mennyire kell a statisztikákat óvatosan kezelni?
- Most mit gondoltok arról, hogy kell-e, érdemes-e élni a szavazati jogunkkal? Megváltozott-e bárkinek a véleménye (bármilyen irányban)? Ha igen, mik voltak a legmeggyőzőbb érvek?
- A választójog emberi jognak számít? Milyen módon védik a demokratikus értékeket az emberi jogi dokumentumok?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Az 1. rész – tehát a felmérés megtervezésének – célja, hogy a résztvevők felkészüljenek magára a kutatásra, amelyre a 2. részben kerül sor. Az elején nyíltan ki is mondhatjuk: ennek a gyakorlatnak az a célja, hogy a fiatalok elgondolkodjanak azon, hogy milyen szerepet játszanak ők maguk a demokratikus folyamatokban. Érdemes inkább ebből a szempontból közelíteni a kérdéshez, ahelyett, hogy megpróbálnánk őket rábeszélni a választásokon való részvételre. Mondjuk el azt is, hogy a cél az, hogy minden résztvevő maga vonja le a saját következtetéseit a gyakorlat végére, de ehhez érdemes megismerni és megfontolni a szavazás mellett szóló érveket.

Annál a résznél, amikor a csoportok megvitatják a szavazáson való részvétel melletti és elleni indokaikat (4. pont), törekedjünk a semlegességre, és ne hagyjuk, hogy a szavazók elkezdjék győzködni a nemszavazókat. Ne töltsünk el túl sok időt ezzel a beszélgetéssel, hiszen az csupán a kutatás előkészítését szolgálja.

Amikor arról beszélünk, hogy hogyan kell a felmérést elvégezni (7. pont), ne feledkezzünk el a lehetséges nehézségekről. Egyes helyeken, közösségekben az emberek nem szeretik, ha vadidegenek kérdéseket tesznek fel nekik az utcán. Ilyen esetben jobb megoldás lehet, ha a résztvevők a barátaikat, ismerőseiket kérdezik meg inkább.

Fontos felmérni, hogy mennyi információt tud a csoport kezelni a kiértékelés során. Ha nagyon sok adatot gyűjtenek össze, akkor utána túl sok idő elmegy a számolgatásra, összegzésre. Ha sok résztvevővel dolgozunk, akkor a párok kevesebb embert interjúvoljanak meg, ha meg kicsi a csoport, akkor többet.

JELES NAP

Március 15-16.
Az első olyan parlamenti választás Európában, ahol érvényesült az általános választójog

Kitöltött kérdőív – minta

1-es számú kérdőív: Nemszavazók

1. kérdés – Melyik korcsoportba tartozik Ön? (nem kötelező)

	25 év alatt	25 – 40	40 – 60	60 év fölött	Nincs adat
Férfi					
Nő					

2. kérdés – Mi volt a fő oka annak, hogy a legutóbbi választáson nem szavazott?

Azt gondoltam, úgysem befolyásolná a végeredményt	Nem volt olyan jelölt, akire szívesen szavaztam volna	Egyik párt programjával sem értettem egyet	Nem érdekelt	Egyéb ok (kérjük, fejtse ki)
				Nem voltam itthon Nem bízom a politikusokban Valaki megkért, hogy ne szavazzak

Javaslatok a folytatáshoz

Olvassuk át az 5. fejezet online verziójában a Demokrácia című részt (www.coe.int/compass), és nézzünk utána, hogy hazánkban mikor kaptak a nők szavazati jogot. Arra is rákereshetünk, hogy melyek azok a társadalmi csoportok, amelyek ma sem szavazhatnak (például gyermekek, bevándorlók vagy elítéltek). Beszélgessünk a csoporttal arról, mi lehet ennek az oka, illetve igazságosnak tartják-e ezt.

Szervezhetünk vitát más csoportokkal vagy osztályokkal arról, hogy meg kellene-e változtatni azt a korhatárt, amely után a fiataloknak joguk van szavazni.

Egy demokratikus társadalomban számos lehetőség nyílik arra, hogy az állampolgárok beleszólhassanak az őket érintő ügyekbe. Az Erőmű című gyakorlat (178. oldal) segít a résztvevőknek átgondolni, hogyan járulhatnak hozzá a társadalmi változásokhoz.

Javaslatok a cselekvésre

Szervezzünk ünnepséget arra a napra, amelyen annak idején a nők választójogot kaptak hazánkban.

Ha vannak olyan társadalmi csoportok, amelyek szerintünk igazságtalanul nem élhetnek a választójogukkal, írjunk levelet a parlamenti képviselőnknek arról, hogy a csoport ezt miért kifogásolja. Próbáljuk elérni, hogy mások is csatlakozzanak, és írják alá ezt a levelet.

További információk

Az aktív részvételt segítő, szavazáson alapuló eszköz a „pontmókrácia”, vagyis a pontozásos szavazás. A pontmókrácia olyan csoportos részvételi döntéshozási mód, ahol mindenki egyenlő eséllyel szólhat bele a végeredménybe. Bevett módszer ez nagyszámú ember ötleteinek, véleményének összegyűjtésére és rangsorolására. A résztvevők összeírják az ötleteiket, javaslatukat, majd egyenlő számú pontokat kapnak, amelyeket elhelyeznek a számukra legvonzóbb felvetések mellé. A végeredmény vizuálisan, grafikonyszerűen mutatja a csoport preferenciáit. <http://www.dotmocracy.org/>

Segédlet

Útmutató a kutatáshoz

A válaszadók kiválasztása

Véletlenszerűen válasszátok ki a lehetséges válaszadókat, tehát ne aszerint döntsétek el, hogy ki vegyen részt a felmérésben, hogy az illető öreg vagy fiatal, nő, kedvesnek látszik-e stb. Próbáljatok előítélet-mentesen választani.

A válaszadókat először udvariasan kérdezzétek meg, válaszolnának-e egy felmérés kapcsán néhány kérdésre. Ha igen, mutatkozzatok be, mondjátok el, mi a kutatás célja, és hogy a válaszokat anonim módon rögzítitek, a felmérés eredményeit pedig nem fogjátok nyilvánosságra hozni, csak ebben a konkrét feladatban fogjátok felhasználni.

A válaszok rögzítése

Ha az illető beleegyezik abba, hogy részt vegyen a felmérésben, kérdezzétek meg, hogy szavazott-e a legutóbbi választáson. Ha nemet mond, az 1-es kérdőívet („Nemszavazók”), ha igent, a 2-es kérdőívet („Szavazók”) töltsétek ki.

- 1. kérdés:** A válaszadó csak akkor adja meg az életkorát, ha szívesen teszi. Ha nem mondja meg, húzzatok strigulát az utolsó oszlopba.
- 2. kérdés:** Mutassátok meg a válaszadónak a válaszlehetőségeket, és kérjétek meg, hogy válasszon ki közülük egyet. Ha más indoka volt, azt az E. oszlopba írjátok. Megjegyzés: a B. és a C. oszlop között az a különbség, hogy a B. konkrét személyre, a C. egy adott pártra vonatkozik.

Egyértelműen jelöljétek a válaszokat, hogy később össze tudjátok számolni a strigulákat. Egy lapon minél több ember válaszait rögzítsétek. Egy személy egy kérdésre adott válaszát csak egyszer rögzítsétek.

1-es kérdőív: nemszavazók

1. kérdés: Melyik korcsoportba tartozik Ön? (nem kötelező)

	25 év alatt	25–40 év	40–60 év	60 év fölött	Nincs adat
FÉRFI					
NŐ					

2. kérdés: Mi volt a fő oka annak, hogy a legutóbbi választáson nem szavazott?

- A. Azt gondoltam, úgysem befolyásolná a végeredményt.
- B. Nem volt olyan jelölt, akire szívesen szavaztam volna.
- C. Egyik párt programjával sem értettem egyet.
- D. Nem érdekelt.
- E. Egyéb ok (kérjük, fejtsse ki):

A	B	C	D	E

2-es kérdőív: szavazók**1. kérdés: Melyik korcsoportba tartozik Ön? (nem kötelező)**

	25 év alatt	25–40 év	40–60 év	60 év fölött	Nincs adat
FÉRFI					
NŐ					

2. kérdés: Mi volt a fő oka annak, hogy szavazott a legutóbbi választásokon?

- A. Állampolgári kötelességemnek éreztem.
- B. XY-ra [konkrét személy] akartam szavazni.
- C. Az XY pártra [konkrét párt] akartam szavazni.
- D. Nem akartam, hogy Z [másik konkrét személy vagy párt] nyerjen.
- E. Egyéb ok (kérjük, fejtse ki):

A	B	C	D	E

Emlékezet

Háború és terrorizmus

Kultúra és sport

2. szint

10-15

120 perc

Szófelhő

Amíg az oroszlánoknak nincsenek történéseik, a vadásztörténetek mindig a vadászokat fogják dicsőíteni.

African Proverb

- Témakörök**
- Emlékezet
  - Háború és terrorizmus
  - Kultúra és sport

Nehézségi szint 2

Csoportlétszám 10–15 fő

Szükséges idő 120 perc

A gyakorlatról A résztvevők közösen létrehoznak egy „szófelhőt”, amely kifejezi a háborús emlékművek által kiváltott gondolataikat és érzéseiket.

- Érintett jogok**
- Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog
  - A kulturális életben való részvételhez fűződő jog
  - Gondolati és lelkiismereti szabadság

- Célok**
- Gondolkodás és beszélgetés a háborúkkal kapcsolatos történelmi tényekről és nemzeti mítoszokról, valamint a köztéri háborús emlékművek szerepéről
  - A kreativitás és az önálló gondolkodás fejlesztése
  - A képzelőerő és az együttérzés erősítése

- Eszközök**
- Flipchart-papírok
  - Ragasztószalag
  - Sok, színes filctoll
  - Háborús emlékművek fotói (opcionális)
  - Néhány példa szófelhőkre (opcionális)

Előkészítés Több flipchart-papír összeragasztásával készítsünk egy kb. 1,5x1,5 méteres lapot, vagy amekkora elég nagy ahhoz, hogy a csoport minden tagja leülhessen előtte. Húzzunk egy halvány vonalat a közepére.

A gyakorlat menete

1. Kérdezzük meg a résztvevőket, tudják-e, mi az a „szófelhő”? Ha szükséges, adjunk rövid magyarázatot, esetleg pár konkrét példa felhasználásával. Mondjuk el, hogy most egy ilyen felhőt fognak készíteni, hogy megjelenítsék azokat az asszociációkat, gondolatokat és emlékeket, amelyeket a köztéri háborús emlékművek váltanak ki belőlük.
2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy mindenki gondoljon magában egy, az adott településen található nemzeti emlékműre, amelyet egy háború (például a II. világháború) emlékére emeltek. Próbálják meg felidézni, hogy hogyan néz ki, milyen érzéseket, gondolatokat és asszociációkat juttat eszükbe, negatívát és pozitívát egyaránt.
3. Kérjük meg mindenkit, hogy fogjon egy filctollat, üljön le a papír mellé, és írja le a saját asszociációit az alábbi alapelvek mentén:
  - a. Teljesen egyéni, hogy ki milyen szót választ: pusztán azt jelzik ezek a szavak, hogy ki milyennek érzi az adott tárgyat.
  - b. A negatív asszociációkat a vonaltól balra írjátok: minél negatívabbak, annál közelebb a papír bal széléhez.

Jeles nap
Május 8.
A második világháborúban elhunytakra való emlékezés és a megbékélés ideje

- c. A pozitív érzések a vonaltól jobbra kerüljenek: minél pozitívabbak, annál közelebb a papír jobb széléhez.
- d. Minél erősebb egy érzés, annál nagyobb vagy vastagabb betűkkel írjátok.
4. Ha mindenki befejezte az írást, kérjük meg őket, hogy nézzék meg a végeredményt. Kérdezzük meg az alábbiakat:
  - a. Vannak erős üzenetek a felhőben?
  - b. Megfigyelhető valamilyen mintázat? Mit lehetne elmondani általánosságban a felírt szavakról?
  - c. Van olyan szó a felhőben, amelyiken meglepődtek?
  - d. Pozitív vagy negatív érzések jelennek meg inkább?
  - e. Melyek a legerősebb érzések?
  - f. Gondoljátok, hogy a következő generációknak így kellene emlékezniük a háborúra? Mi hiányzik? Hogyan lehetne kiegyensúlyozottabb az üzenet?
5. Most kérjük meg a résztvevőket, hogy újra vegyék kézbe a filceket. Ez alkalommal ne egy adott, már létező emlékműre gondoljanak, hanem képzeljenek el egy olyan emlékművet, amely a számukra legfontosabb üzenetet közvetítené a háborúról. Írják fel a mostani gondolataikat is, ugyanarra a papírra, amelyekre eddig is írtak. Mondjuk el, hogy az első szófelhő most már közterületen van, nem lehet eltörölni, ezért az új szavakat csak az eddigiekre vagy azok mellé írhatják.
6. Amikor kész a „felhő”, kérjük meg a résztvevőket, hogy nézzék meg még egyszer, majd folytassuk a feldolgozással és értékeléssel.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük a szófelhő-készítés folyamatának megvitatásával, majd térjünk rá az emlékezettel és az emberi jogokkal kapcsolatos vonatkozásokra:

- Hogy éreztétek, mennyiben múlt rajtatok, hogy milyen lett a felhő végül? Volt olyan felirat, amelyik bosszantott benneteket, amiért hangsúlyosabban jelent meg, mint a ti általatok írt szavak?
- A második felhőnél egyénileg dolgoztatok, vagy próbáltatok másokkal is megbeszélni az ötleteiteket vagy közösen dolgozni?
- Mennyire befolyásoltak benneteket a többiek által felírt szavak, illetve a korábbi feliratok?
- Miben különbözik a végleges felhő az elsőtől, és melyek a főbb üzenetek?
- A második felhő az elsőhöz képest jobban kifejezi azokat az üzeneteket, amelyeket szerintetek a háborúról el kellene juttatni a következő generációkhoz? Miért? Miért nem?
- Miért szokták az emlékművek gyakran „dicsőíteni” a háborút? Szerintetek kell dicsőíteni a háborút?
- Tudtátok, hogy a Genfi Egyezményekben le vannak fektetve bizonyos alapkövetelmények háborúk esetére, amelyeket még a harcban álló felek is kötelesek tiszteletben tartani? Tudtok mondani ezek közül néhányat?
- Szerintetek rendben van, hogy háborús időkben a katonák gyakorlatilag elveszítik az élethez való jogukat?
- Milyen üzenetet közvetítenek az állami emlékművek a másik, az „ellenséges” oldalról? Hogyan kellene ma értelmeznünk ezt az üzenetet?
- Mennyire volt nehéz egy másfajta emlékművet elképzelni? Milyenek lennének ezek? Mi volt számotokra fontos ebben, és mi okozott nehézséget egy ilyen emlékmű kigondolása kapcsán?
- Egy emlékmű valóban képes emlékeztetni a közönséget a háború borzalmaira? Feladata ez egyáltalán egy emlékműnek?
- Mit gondoltok, akik túléltek egy háborút vagy a harctéren lelték halálukat, mit szeretnének, hogyan emlékezzünk erre a történelmi időszakra? Különbözne az ő szófelhőjük a tiéteketől?

- Ha egy családtagotok vagy közeli ismerősötök háború áldozatává vált volna, hogyan szeretnétek, hogy megemlékezzünk róla? Mit lenne fontos szerintetek elmondani a következő generációnak a háborúról?
- Segített ez a gyakorlat, hogy jobban megértsétek az emberi jogokat? Hogyan?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Különböző színek használatával tovább variálhatjuk a feladatot. Például minden negatív asszociációt feketével, a pozitívakat pedig más színnel írják fel a résztvevők. Egy másik lehetőség, ha a középső vonaltól távolodva sötétebb vagy világosabb árnyalatokat használnak. Jó ötlet lehet, ha az első felhőt egy bizonyos színnel, az 5. lépésben hozzáadott szavakat pedig egy másikkal írják fel el a résztvevők.

Ha úgy gondoljuk, hogy segít, akkor mutathatunk háborús emlékművekről készült fotókat, de alighanem jobb, ha az első körben a résztvevők emlékeire hagyatkozunk; az hatékonyabban megmutatja, hogy mely üzenetek ragadtak meg bennük leginkább.

Az első beszélgetős részt (4. pont) fogjuk rövidre. Használjuk ezt arra, hogy különböző, a múlt emlékezetével kapcsolatos gondolatokat hívjunk elő, és ösztönözzük az alternatív emlékműveken való kreatív gondolkodást. Ha úgy érzik a résztvevők, hogy az első felhő pontosan leképezi, ahogy szerintük ezekre a régmúlt eseményekre emlékezni kellene, felvethetünk további gondolatokat az 5. fejezet Emlékezés című alfejezetének online verziója alapján (www.coe.int/compass).

A második feliratozós körben hagyjuk, hogy a résztvevők kedvük szerint alakítsák át a felhőt, és megbeszéljék egymással ötleteiket – még ha egyébként önállóan is kellene dolgozniuk.

Minden bizonnyal elegendő hely marad majd a felhőben a második körös szavak számára is. Az összkép kissé zavarossá válhat, de ez nagyjából megfelel annak, ahogyan ez a való életben is történik: arra tudunk építkezni, amit mások már előttünk odatettek. Az új szavak ráírása a régiekre többek között azt az üzenetet közvetítheti, hogy észlelésünk nagyon kultúrafüggő, és mivel sokan sokféleképpen gondolkodunk, időnként nehéz hallatni a hangunkat. De bátran készíthetünk két külön szófelhőt, ha úgy gondoljuk, hogy az megkönnyítené a csoport számára a gondolataik és érzéseik elemzését.

Variációk

Ahelyett, hogy közvetlenül a nagy lapra írnának, a résztvevők öntapadós lapocskákat (post-itekre) is használhatnak. Ezeket aztán később könnyen arrébb lehet helyezni. Így a második körben nem nehéz átalakítani a szófelhőt, például a hasonló gondolatokat egymás mellé helyezhetjük, ezáltal hangsúlyosabbá téve őket.

Ha egy konkrét történelmi eseménnyel dolgozunk, a példaként említett II. világháború helyett mást is választhatunk, esetleg a holokausztot, az I. világháborút, egy polgárháborút vagy az adott régióban fontos hadi eseményt. A lényeg az, hogy olyan eseményt válasszunk, amelyekre emlékeztet valamilyen köztéren látható tárgy, pl. emlékmű vagy emléktábla.

Érdekes lehet a fiatalok számára, ha a háborúval kapcsolatos benyomásaikat összehasonlítják olyan emberek élményeivel, akik átélték az adott háborút. Ha erre lehetőséget adnánk, akkor félbehagyhatjuk a gyakorlatot az első szófelhő elkészülte után, és a második kör előtt a résztvevők interjúkat készíthetnek az idősebb generációk tagjaival arról, hogy ők hogyan szeretnék, hogy a következő generációk a háborúra emlékezzenek, és hogy szerintük a meglévő háborús emlékművek megfelelőek-e.

A (kézzel készült vagy digitális) szófelhő ötletét sok más Kompassz-gyakorlathoz kapcsolódóan is felhasználhatjuk; különösen, ha valamiféle vizuális produktumot szeretnénk egy kiállításához.

Más világnaphoz is köthetjük a gyakorlatot, mint például a holokauszt nemzetközi emléknapja (január 27.) vagy a rabszolgaság felszámolásának világnapja (december 2.).

Javaslatok a folytatáshoz

Érdekes lehet felmérést végezni a környéken, és megszámolni, hány utcát neveztek el hadvezérekre vagy nevezetes csatákról, és hányat olyan híres emberekről, akik a békéért tevékenykedtek. Tudjuk meg, ki dönt az önkormányzatunknál az utcák elnevezéséről, és a csoport javasoljon néhány személyt, akiknek jó lenne emléket állítani megítélésük szerint.

Ha résztvevőink kíváncsiak rá, hogy miként nézne ki a szófelhőjük digitális verzióban, kérjünk két önként jelentkezőt, aki begépel, majd bemásolja a www.edwordle.net oldalra. Az eredményt kinyomtathatják, vagy kipsztolhatják valamilyen közösségi oldalon, ha szeretnék a nyilvánossággal is megosztani a műemlékekkel kapcsolatos gondolataikat.

A folytatáshoz jó választás lehet a Csak egy perc című gyakorlat (141. oldal), melynek egyik témája a Hitler idejében épült berlini Olimpiai Stadion, és annak kapcsán az emlékezéssel kapcsolatos kérdések, így például az, hogy mi történjen ezzel a stadionnal.

Ha a csoport szívesen foglalkozna a hősökkel, illetve hősnőkkel, továbbá azzal, miért tiszteljük és tartjuk meg őket emlékezetünkben, elvégezhetjük a Hősnők és hősök című gyakorlatot (201. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

Ha egyben, egy foglalkozás keretében, tehát nem két részre bontva végezzük a gyakorlatot, akkor utána is javasolhatjuk, hogy a résztvevők készítsenek interjúkat az idősebb generáció tagjaival, és tudjanak meg többet a háborúról.

Szervezhet a csoport emlékredezvényt egy, a békéért munkálkodó hős emlékére. Ez lehet egy zenés-táncos fesztivál, egy kiállítás vagy egy performansz jellegű esemény, ahol a jelenlévők közös emlékművet építenek. Hirdessük meg az eseményt, és kérjük meg a résztvevőket, hogy járuljanak hozzá egy-egy olyan tárggyal, amely számukra az emlékezetet jelképezi. Lehet ez bármi, például egy fehér pipacs, a háborúban elvesztett rokon fotója, vagy egy pár cipő, amit akkor viselt valaki, amikor először az országunk földjére lépett, és menedékjogot kért.

További információk

A „címkefelhő” vagy „szófelhő” (vagy dizájn-nyelven: „súlyozott lista”) „címkék” vagy kulcsszavak vizuális ábrázolása. A szavak általában ábécé-sorrendben követik egymást, és egy-egy kifejezés fontosságát annak betűmérete vagy színe jelzi – tulajdonképpen egyfajta kreatív grafikonként is értelmezhetjük. Az interneten, ahonnan a koncepció ered, a címkék általában hiperhivatkozások, amelyek az adott címkéhez társított elemekhez vezetnek.

A következő oldalon láthatunk egy példát a szófelhőre.

Segédlet

A gyakorlat menete

- Húzzunk egy halvány vonalat az oldal közepére.
- A negatív asszociációkat a vonaltól balra írjátok: minél negatívabbak, annál közelebb a papír bal széléhez.
- A pozitív érzések a vonaltól jobbra kerüljenek: minél pozitívabbak, annál közelebb a papír jobb széléhez.
- Minél erősebb egy érzés, annál nagyobb vagy vastagabb betűkkel írjátok.

Szófelhő – minta

nyomorúság félelem halál
 dühös veszteség ellenség
 SZOMORÚ fegyverek sírás
 keserűség emlékek éhség
 gonosz áldozat lerombol
 ellenség ijedt meghal
 rombolás hangos árvák
 halottak essenség rémült
 SZOMORÚ

barátok áldozat erős
 hazafias büszke vezető
 szülőföld büszkeség
 szolidaritás család hazafi
 megvéd szövetségesek
 áldozat győzelem segíteni
 „nem feledjük” nagyszerű
 veszteség segítség

Te is más vagy – te sem vagy más

„Emberi mivoltában minden ember egyenlő, ugyanakkor mindannyian különbözőek vagyunk. Mind egyenlőségünket, mind különbségeinket tiszteletben kell tartani!”

Nehézségi szint 2

Szükséges idő 40 perc

Csoportlétszám 6–60 (3-4 fős kiscsoportok)

Témakörök

- Diszkrimináció és intolerancia
- Globalizáció
- Média

A gyakorlatról Rövid kvíz, amely elég provokatív ahhoz, hogy önmagában is érdekes legyen, ugyanakkor tartalmas csoportos beszélgetés kiinduló pontja is lehet.

Érintett jogok

- Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség
- A hátrányos megkülönböztetés tilalma

Célok

- Az emberi jogok egyetemes jellegének mélyebb megértése
- Az olvasott információ önálló, kritikus feldolgozásához szükséges készségek fejlesztése
- Az etnocentrizmus és az előítéletek felismerése önmagunkban és másokban, és az interkulturális tanuláshoz szükséges készségek elsajátítása

Eszközök

- Kvízlap
- Toll vagy ceruza (fejenként egy)
- Nagyméretű (A3-as) lap vagy tábla, valamint táblafilc

Előkészítés Másoljuk le a kvízlapot annyi példányban, ahányan vannak a csoportban. Alternatív megoldásként felírhatjuk a táblára vagy kivetíthetjük.

A gyakorlat menete

1. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy kvízzjáték következik, de nem az a lényeg, hogy ki tudja a helyes választ és ki nem; a játék csak a kiindulópontja lesz a beszélgetésnek.
2. Osszuk ki papíron vagy vetítsük ki a két idézetet. Adjunk a résztvevőknek 5 percet, hogy elolvassák őket.
3. Kérjük meg őket, hogy egyénileg próbálják kitalálni a választ az alábbi kérdésekre:
  - a) Az első szöveg melyik könyvből vagy dokumentumból származik?
  - b) A második szöveg szerzője melyik országból vagy földrésről származik?
4. Mikor mindenki elkészült, osszuk a résztvevőket körülbelül 3 fős csoportokba. Adjunk nekik 20 percet, hogy megbeszéljék a válaszaikat, majd gondolkozzanak el az alábbi kérdéseken, és ha lehet, jussanak közös álláspontra velük kapcsolatban:
  - Miért az adott választ jelölték meg helyesnek, miért nem másikat?
  - Mit árulnak el a szövegek az alkotójukról?
  - Miért írták meg a szerzők ezeket a szövegeket?
  - Mit gondolnak a résztvevők a szövegekről?
5. Amikor a csoportok elkészültek, kérdezzük meg őket körben egymás után, mit válaszoltak az a) kérdésre. Kérjük meg őket, hogy indokolják a döntésüket, mondják el, miért az adott választ jelölték meg. Ugyanígy gyűjtsük össze a válaszokat a b) kérdésre is. A válaszokat írjuk fel a táblára.

Diszkrimináció és intolerancia

Globalizáció

Média

2. szint

6-60 (kiscsoportok)

40 perc

¹ Emberi jogok és kötelességek nyilatkozata – a fiatalok javaslata alapján (1989)

6. Áruljuk el, hogy mindkét idézet szerzője Szaíd al-Andalusí, aki Spanyolországban élt, majd lépünk tovább a Feldolgozás és értékelés-re.

Feldolgozás és értékelés

Röviden tekintsük át a gyakorlatot, majd amikor úgy érezzük, hogy a csoport készen áll rá, folytassuk az előítélet és az etnocentrizmus fogalmának megtárgyalásával. Beszéljük meg az alábbi kérdéseket közösen vagy szükség esetén kisebb csoportokban:

- Meglepett titeket a megoldás?
- Az egyéni munkánál mi alapján választotok a kvízkérdésekre: tippeltetek, a megérzéseitekre hallgattatok, vagy tudtátok a választ?
- Volt olyan, aki a kiscsoportos beszélgetés során megváltoztatta az álláspontját? Ha igen, miért? A csoportnyomásnak engedtetek ilyenkor, vagy a hallott érvek győztek meg benneteket?
- A kiscsoportos beszélgetés során hogyan próbáltátok megvédeni a döntéseiteket? Ragaszkodtatok a véleményetekhez vagy elbizonytalanodtatok?
- Miért ír a szerző úgy az északi emberekről, ahogy?
- Mit árul el a második szöveg a szerzőről, a külsejéről és a kultúrájáról?
- Mit gondoltok, a szerző véleményét mennyiben befolyásolta saját etnocentrikus megközelítése és előítéletei? Vagy jogosan lehet azt mondani, hogy az Európa északi részén élő népek kultúrája akkoriban kevésbé volt „civilizált”, mint az övé?
- Tudtok példát mondani, amikor hasonló véleményeket hallottatok vagy olvastatok más népcsoportokról? Milyen érzés lehet olyan csoportba tartozni, amelyet mások alacsonyabb rendűnek tartanak?
- Általában mi a következménye annak, ha egy embert vagy egy közösséget nem becsülnék meg azért, amilyen? Tudtok példát mondani a történelemből? És a jelenből?
- Mit tehetünk az előítéletek következményeinek megelőzése érdekében? A mi országunkban vagy régióinkban vannak olyan csoportok, amelyekkel szemben szintén sokan előítélettel viseltetnek? Melyek ezek?
- Az oktatás-nevelés az egyik módja az előítéletek elleni küzdelemnek. Milyen más módjai vannak?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A szövegrészletek Szaíd al-Andalusí híres tudós egyik könyvéből származnak, aki i.sz. 1029-ben (iszlám időszámítás szerint 420-ban) született, és Andalúziában, a mai Spanyolország területén élt. Híres volt bölcsességéről és tudásáról. Számára a műveltség és a tudomány csaknem ugyanolyan fontos volt, mint a szent Korán ismerete. Nemcsak a vallástudományban volt járatos, hanem az arab irodalomban, az orvostudományban, a matematikában, a csillagászatban és más tudományágakban is.

Nem szabad elfelejteni, hogy ebben az időszakban a Földközi-tenger medencéje, és különösen az azt körülvevő arab kalifátusok jelentették – legalábbis a szerző számára – a „civilizáció” központját. Az arab világban, Perzsiában, Kínában és Indiában sokkal fejlettebb volt a tudomány, mint „Északon”, ahogy Szaíd al-Andalusí Európa északi részét nevezte.

A csoport jellegétől függően lehet, hogy segíteni kell nekik abban, hogyan olvassanak kritikusán. Felhívhatjuk a figyelmüket arra, hogy a második szöveg meglehetősen sokat elárul a szerző külsejéről és kultúrájáról, például valószínűleg göndör haja és sötét bőre volt. A kritikus olvasás azt jelenti, hogy nemcsak a szöveg tartalmát fogjuk fel, hanem belegondolunk a kontextusba is, például ki a szerző és miért úgy ír, ahogyan. Ennek tudatosítása fontos lépés ahhoz, hogy tudjuk, hogyan olvassunk bármilyen szöveget (történelemtudomány, hírt, verset, dalszöveget stb.), és felismerjük az általuk közvetített értékeket.

május 5.
Európa-nap
(Európa Tanács)

Az etnocentrizmus fogalmát bevezethetjük azzal, hogy felhívjuk a résztvevők figyelmét arra, hogy a legtöbb európai ember pont a barna bőrű, göndör hajú Szaídot tekintené „másnak” – olyan valakinek, aki eltér a „normális”-tól. A beszélgetés során fontos arra is rávezetni a résztvevőket, hogy a kulturális különbségek nem tesznek valakit másokhoz képes „jobb” vagy „rosszabb” emberré. Mutassunk rá, hogy nehéz másokra előítéletek nélkül tekinteni, mivel saját kulturális nézőpontunkból indulunk ki. Ennek felismerése – vagyis a saját etnocentrizmusunkkal való szembesülés – alapvető fontosságú lépés afelé, hogy másokban is észrevegyük azt, és hogy sikeresen tudjunk kommunikálni a más kultúrákba tartozó emberekkel.

A gyakorlat végén hagyjunk elegendő időt, hogy megvitathassunk a közben esetleg felmerült más témákat és gondolatokat. Például beszélhetünk kicsit mélyebben a történelemtanításról és arról, hogy mennyit (vagy milyen keveset) tanulunk itt Európában más kultúrákról.

Javaslatok a folytatáshoz

Ha ezután szeretnénk az emberi jogok egyetemes jellegéhez kapcsolódó témák irányába továbbmenni, akkor folytathatjuk a Most mutasd meg című gyakorlattal (272. oldal), amely kreativitásra és szerepjátékra épül.

Javaslatok a cselekvésre

Keressünk az újságokban vagy az interneten cikkeket egy olyan aktuális vagy történelmi eseményről, amely a saját hazánkban vagy szűkebb környezetünkben történt, és hasonlítsuk össze a különböző nézőpontokból / különböző érdekcsoportok szemszögéből írt beszámolókat. A Voxeuropa weboldalán például több nyelven is található a különböző országok különböző újságjaiban ugyanarról a hírről megjelent cikkeket: <https://voxeuropa.eu/en/>

Segédlet

„Te is más vagy – te sem vagy más” kvíz

a) Mi lehet a forrása az alábbi szövegnek? Milyen könyvből vagy dokumentumból származhat az idézet?

„A Föld minden embere, kelettől nyugatig, északról délig egy csoportba tartozik, csak három szempontból különböznek egymástól: viselkedésükben, külsejükben és nyelvükben.”

Jelöld be a helyes megoldást:

a) Az UNESCO nyilatkozata a rasszizmusól, 1958	e) Szaíd al-Andaluszi, i.sz. 1029 / iszlám időszámítás szerint 420
b) Hérodotosz Történelem című műve, i.e. 430 körül	f) Marco Polo Marco Polo utazásai című könyve, i.sz. 1300
c) Védák, India, kb. i.e. 3000	g) egyik sem
d) Beszámoló az Európa Tanács „Te is más vagy – te sem vagy más” ifjúsági kampányáról, 1996	

b) Melyik országból vagy földrésről származik az alábbi szöveg szerzője?

„Azok, akik (Európa) legészakibb részén élnek, megszenvedték, hogy túl távol vannak a naptól. Országukban hideg a levegő és felhős az égbolt. Ezért aztán temperamentumuk is hűvös, viselkedésük durva. Testük hatalmasra nőtt, bőrük kifehéredett, hajuk lelapult. Elveszítették a tudásvágyukat és az éleselméjűségüket. Eluralkodott rajtuk a tudatlanság és a lustaság, megfertőzte őket a fáradtság és az ostobaság.”

Jelöld be a helyes megoldást:

a) Kína	b) Európa	c) India	d) Afrika	e) Perzsia	f) Egyik sem

Diszkrimináció
és intolerancia

Szegénység

Emberi jogok
általában

2. szint

10 - 30

60 perc

Tégy egy lépést előre!

„Minden a mások jogaiból ered, és abból a mindenkori kötelességből, hogy tiszteletben tartsam azokat!”

Emmanuel Lévinas

Témakörök

- Diszkrimináció és intolerancia
- Szegénység
- Emberi jogok általában

Nehézségi szint 2

Csoportlétszám 10–30 fő

Szükséges idő 60 perc

A gyakorlatról

Mindenki egyenlő, de egyesek egyenlőbbek a többieknél. Ebben a gyakorlatban a résztvevők különböző szerepeket kapnak, és aszerint lépnek előre, hogy az általuk játszott személyeknek milyen esélyeik és lehetőségeik vannak az életben.

Érintett jogok

- Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség
- Az oktatáshoz való jog
- A jó egészség és a jóllét biztosításához szükséges életszínvonalhoz való jog

Célok

- Az esélyek egyenlőtlenségének felismerése és tudatosítása
- A képzelőerő és a kritikai gondolkodás fejlesztése
- A kevésbé szerencsés helyzetben levőkkel való együttérzés erősítése

Eszközök

- Szerepkártyák
- Nyílt tér (folyosó, tágas terem vagy szabad tér)
- Zenelejátszó eszköz és halk/nyugodt zene
- Egy kalap

Előkészítés

- Olvassuk el figyelmesen a gyakorlat leírását. Nézzük át a segédletben az állításokat és a szerepkártyákat, és szükség esetén módosítsuk az adott csoportnak megfelelően.
- Készítsük el a szerepkártyákat, résztvevőnként egyet. Ehhez másoljuk le a segédletek között található (esetleg módosított) lapot kézzel vagy fénymásolóval, majd vágjuk csíkokra. Hajtogassuk össze egyenként, és tegyük bele a kalapba.

A gyakorlat menete

1. Halk háttérzenével teremtünk nyugodt hangulatot, vagy kérjük meg a résztvevőket, hogy csendesedjenek el.
2. Minden résztvevő húzzon egy szerepkártyát a kalapból. Kérjük meg őket, hogy ne mutassák meg senkinek a kártyájukat.
3. Kérjük meg a résztvevőket, hogy üljenek le (lehetőleg a földre), és figyelmesen olvassák el a szerepkártyájukat.
4. Kérjük meg őket, hogy próbálják meg beleélni magukat a szerepükbe. Ezt segíthetjük azáltal, ha felolvassuk nekik az alábbi kérdéseket, mindegyik után hagyva egy kis időt, hogy elgondolkodhassanak, és elképzeljék magukat és az életüket az adott szereplő bőrében:
  - Milyen volt a gyerekkorod? Milyen házban laktál? Milyen játékokat játszottál? Mit dolgoztak a szüleid?

- Milyen most a mindennapi életed? Kikkel jársz össze, hol találkoztok? Mit csinálsz reggel, napközben, este?
  - Milyen az életformád? Hol laksz? Mennyit keresel egy hónapban? Mit csinálsz a szabadidődben? Mit csinálsz, amikor szabadságon vagy?
  - Mit találsz izgalmasnak, és mi az, amitől félsz?
5. Most kérjük meg a résztvevőket, hogy teljes csendben sorakozzanak fel egymás mellett, mintha rajtvonalon állnának.
  6. Mondjuk el, hogy különböző állításokat fogunk felolvasni. Ha a résztvevő által játszott emberre igaz az állítás, tegyen egy lépést előre; ha nem igaz rá, maradjon a helyén, ne mozduljon.
  7. Egyenként olvassuk fel az állításokat. Mindegyik után hagyjunk egy kis időt, hogy a résztvevők előreléphessenek, és megnézhessek, hol állnak a többiekhez képest.
  8. A végén kérjük meg a résztvevőket, hogy nézzék meg, hova jutottak a többiekhez képest. Ezután adjunk nekik pár percet, hogy kilépjenek a szerepükből, és csak ezután kezdjük el közösen a feldolgozást.

Feldolgozás és értékelés

Először kérdezzük meg a résztvevőket, mi történt, milyen érzéseik vannak a gyakorlattal kapcsolatban, majd térjünk át arra, milyen témák merültek föl, és mit tanultak a gyakorlatból.

- Milyen érzés volt előrelépni? Milyen volt helyben maradni?
- Azok, akik gyakran léptek előre, mikor vették észre, hogy egyesek lemaradtak?
- Érezte közületek valaki, hogy egyes esetekben alapvető emberi jogok sérülnek?
- Meg tudjátok tippelni, hogy ki milyen szerepet játszott? (Ezen a ponton a résztvevők elárulhatják egymásnak a szerepüket.)
- Mennyire volt könnyű vagy nehéz belehelyezkedni egy adott szerepbe? Mi alapján képelték el azt a személyt, akit játszottatok?
- Tükrözi-e ez a gyakorlat a társadalmat? Ha igen, hogyan?
- Mely emberi jogok sérülésének veszélye merül fel az egyes szereplők esetében? Voltak-e olyan szereplők, akik szerint az emberi jogokat mások nem tartották tiszteletben, illetve ők nem tudták gyakorolni azokat?
- Mik lehetnének az első lépések a társadalmi egyenlőtlenségek felszámolása felé?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ha a szabadban végezzük ezt a gyakorlatot, figyeljünk arra, hogy mindenki jól hall-e minket, különösen, ha nagy csoporttal dolgozunk! Ha többedmagunkkal vezetjük a gyakorlatot, akkor segítséget kérhetünk a felolvasott állítások továbbításához.

Amikor a gyakorlat elején a résztvevők megpróbálják beleélni magukat a szerepükbe, előfordulhat, hogy egyesek azt mondják: keveset tudnak a szerepkártyájuk szerinti emberről. Ilyenkor nyugtassuk meg őket, hogy ez nem gond, használják bátran a fantáziájukat.

Ennek a gyakorlatnak az ereje abban rejlik, hogy a résztvevők konkrétan látják, hogyan növekszik a távolság köztük, a végére pedig már egészen messze kerülnek egymástól azok, akik gyakran léptek előre, illetve azok, akik alig-alig. A nagyobb hatás érdekében érdemes a szerepeket úgy megválasztani és módosítani, hogy azok minél jobban tükrözzék a résztvevők valós környezetét. Az adaptálás során figyeljünk oda arra, hogy csak kevesen tudjanak előrelépni az egyes állításoknál (vagyis minél kevesebb szereplőre legyenek igazak az állítások). Erre akkor is fontos odafigyelni, ha a csoport nagy létszáma miatt további szerepeket kell kitalálnunk.

A feldolgozás és értékelés szakaszban mindenképpen térjünk ki arra, hogy mi alapján képelték el a résztvevők a szerepüket. Saját személyes tapasztalatuk alapján, vagy más forrásokból származó információkra (például sajtóhírekre, könyvekre, viccekre) támaszkodtak? Biztosak ab-

Megjegyzés:

Ez a gyakorlat
Els van Mouriktól (Something
Else) és társaitól származik

ban, hogy a szerepre vonatkozó információik és elképzeléseik hitelesek? Innen könnyen terelhetjük a beszélgetést afelé, hogyan működnek a sztereotípiák és az előítéletek.

Ez a gyakorlat különösen alkalmas arra, hogy megvilágítsuk, hogy a jogok különböző generációi (polgári/politikai, illetve gazdasági/szociális/kulturális jogok) és a jogokhoz való hozzáférés között milyen összefüggések vannak.

A szegénység és a kirekesztés nemcsak azért probléma, mert valamilyen formális jog konkrétan sérül – habár az utóbbi valós gond például a menekültek vagy menedékkérők esetében – hanem azért is, mert gyakran megakadályozzák, hogy az érintettek élni tudjanak emberi jogaikkal.

Variációk

A következőkben leírt változat még hatásosabban szimbolizálja a társadalmi egyenlőtlenségeket. Egy könnyen szakadó, hosszú, vékony fonalra vagy papírszalagra van szükség hozzá. Amikor a résztvevők felsorakoznak a rajtvonalhoz, menjünk végig előttük, és fokozatosan gombolyítsuk le a szalagot. Aki előtt elhaladunk, fogja meg a szalagot, így az gyakorlatilag összeköti őket. Amikor először kellene előrelépni, néhány résztvevő dilemmába kerül, mert ha megmozdul, elszakad a szalag. Előfordulhat, hogy a hátramaradók majd az előrelépőket fogják hibáztatni, amiért a szalag elszakadt. Ezért szükséges lehet többször is felidézni a szabályt, vagyis hogy ha az általuk játszott emberre igaz az állítás, tegyenek egy lépést előre; ha nem igaz rájuk, akkor maradjanak a helyükön, ne mozduljanak.

További variációs lehetőség, ha két körben csináljuk meg a gyakorlatot; az első kört a fent leírt módon, míg a második körben olyan képességekre derülhet fény, amelyeket hajlamosak vagyunk alulértékelni. A második körben a résztvevők ugyanabban a szerepben maradnak. Visszont most olyan (előzetesen összegyűjtött és leírt) állításokat olvasunk fel, amelyek a társadalmilag hátrányos helyzetű emberek olyan erősségeire világítanak rá, amelyek éppen hátrányos helyzetükből fakadnak. Például:

- Kettőnél több nyelven beszélsz folyékonyan, és napi szinten használod őket.
- Megküzdöttél testi vagy értelmi fogyatékosággal, ami önbizalmat adott neked, és lekierőt ahhoz, hogy megbirkózzál a munkád elvesztéséből adódó nehézségekkel.
- Halálos betegséged miatt másoknál jobban tudod értékelni az életet.
- Mivel távoli kis faluban nőttél fel, jobban megérted a klímaváltozás miatt a világot fenyegető környezeti válságot.
- Kevés pénzből is el tudsz boldogulni, és tudod, hol vásárolhatsz olcsón.

Ez a gyakorlat adaptálható a különböző területeken meglévő egyenlőtlenségek kidomborítása érdekében is: ilyen lehet például a vízhez való hozzáférés, a politikai vagy társadalmi életben való részvétel terén előforduló vagy a nemek közötti egyenlőtlenségek. Attól függően, milyen témára szeretnénk koncentrálni, más-más szerepeket és állításokat kell előkészítenünk. Ilyenkor ügyeljünk az esetlegesen érzékeny szerepekre, állításokra.

Ha szeretnénk, hogy több gondolat, vélemény merüljön föl, és a résztvevők alaposabban megértsék a szóban forgó kérdést vagy témát, érdemes lehet először kis csoportokban dolgozni, és utána megosztani az ott elhangzottakat a nagycsoportban. Ehhez szinte biztosan szükség lesz több csoportsegítő közreműködésére is. A feldolgozás és értékelés második felétől – miután mindenki felfedte, milyen szerepet játszott – áttérhetünk erre a kics csoportos munkamódszerre. Kérjük meg a résztvevőket, hogy kisebb csoportokban vitassák meg, hogy a társadalomban kiknek adódik több és kiknek kevesebb esélye és lehetősége, és mik lennének az első lépések az ilyen egyenlőtlenségek feloldása felé. Másik lehetőség, hogy kiválasztanak egy szereplőt, és megbeszéljük, hogy az ő esetében mit lehetne tenni, konkrétan milyen feladatuk és kötelességük lenne nekik maguknak, a helyi közösségnek és az államnak ezzel az emberrel szemben.

Javaslatok a folytatáshoz

Az adott társadalmi közegetől függően érdemes lehet különböző kulturális vagy társadalmi kisebbségek érdekvédelmi szervezeteinek képviselőit meghívni, és megkérdezni tőlük, mostanában milyen konkrét ügyekért küzdenek, és a fiatalok hogyan segíthetnének ebben. Az ilyen személyes találkozás arra is jó lehet, hogy a beszélgetés során fölmerült előítéleteket vagy sztereotípiákat megbeszéljük vagy eloszlassuk.

Ha a résztvevők többet szeretnének tudni az oktatással kapcsolatban világszerte tapasztalható egyenlőtlenségekről, illetve az ezek megoldására hozott intézkedésekről, érdemes elvégezni velük az Oktatást mindenkinek? című gyakorlatot (292. oldal).

Lehet, hogy a csoport szívesen foglalkozna a Tégy egy lépést előre című gyakorlatban megjelenített csoportokra vonatkozó saját sztereotípiákkal. Ehhez használhatjuk a Képzők könyvében⁴⁶ található Euro-vasút „à la carte” című gyakorlatot: ebben a résztvevőknek azt kell eldönteniük, kivel utaznának legszívesebben és legkevésbé szívesen egy vasúti kocsiban.

Javaslatok a cselekvésre

Használjuk a fenti Javaslatok a folytatáshoz részben található tippeket. Derítsük ki, hogyan segíthetnénk mi és általában a fiatalok a kulturális és társadalmi kisebbségekkel dolgozó csoportoknak és szervezeteknek, és ültessük át ötleteinket a gyakorlatba.

Segédlet

Szerepkártyák

Munkanélküli egyedülálló anya vagy.	Az éppen hatalmon levő párt ifjúsági szervezetének elnöke vagy.
A helyi bank igazgatójának a lánya vagy, közgazdaságtant tanulsz az egyetemen.	Egy sikeres gyorséttermet üzemeltető kínai bevándorló fia vagy.
Muszlim vallású arab lány vagy, a szüleiddel élsz, akik mélyen vallásosak.	Az országodba akkreditált amerikai nagykövet lánya vagy.
Sorkatona vagy, aki a kötelező katonai szolgálatát tölti.	Egy sikeres külkereskedelmi cég tulajdonosa vagy.
Fogyatékossgal élő fiatal férfi vagy, csak kerekesszékkal tudsz közlekedni.	Nyugdíjas vagy, korábban egy cipőgyárban dolgoztál.
17 éves roma lány vagy, aki nem végezte el az általános iskolát.	Egy heroinfüggő fiatal művész barátnője vagy.
Középkorú, HIV-pozitív prostituált vagy.	22 éves leszbikus nő vagy.
Nemrég végezted el az egyetemet. Állást keresel, még sohasem volt munkahelyed.	Afrikai származású divatmodell vagy.
24 éves afgán menekült vagy.	27 éves hajléktalan férfi vagy.
Maliból származó bevándorló vagy, illegálisan tartózkodsz az országban.	19 éves vagy, egy eldugott kis hegyi faluban élő parasztember fia.

Állítások

Egyenként olvassuk fel az alábbi állításokat. Mindegyik után hagyjunk egy kis időt, hogy a résztvevők léphessenek egyet előre, és megnézhessék, hol állnak a többiekhez képest.

- Sosem szembesültél még súlyos anyagi nehézségekkel.
- Kényelmes otthonod van, van benne televízió és számítógép.
- Úgy érzed, hogy anyanyelvedet, vallásodat és kultúrádat tiszteletben tartják ott, ahol élsz.
- Úgy érzed, társadalmi és politikai kérdésekben meghallgatnak, és számít a véleményed.
- Mások gyakran kikérik a véleményedet különböző kérdésekben.
- Nem félsz attól, hogy igazoltat a rendőrség.
- Tudod, hogy szükség esetén kihez fordulhatsz tanácsért és segítségért.
- Még sosem tapasztaltál a származásod miatt hátrányos megkülönböztetést.
- Ha szükséged van rá, megkapod a megfelelő szociális és orvosi ellátást.
- Minden évben el tudsz menni nyaralni.
- Meghívhatod magadhoz vacsorára a barátaidat.
- Érdekes életed van, és optimistán tekintesz a jövőbe.
- Úgy érzed, érdeklődési területednek megfelelő szakmát tanulhatsz és művelhetsz.
- Nem félsz attól, hogy támadás vagy zaklatás ér az utcán vagy a médiában.
- Szavazhatsz a parlamenti és önkormányzati választásokon.
- Legfontosabb vallási ünnepeidet családdal és rokonaiddal ünnepelheted.
- Elmehetsz egy külföldön rendezett nemzetközi szemináriumra.
- Hetente legalább egyszer el tudsz menni moziba vagy színházba.
- Nem aggódsz a gyermekeid jövője miatt.
- Legalább háromhavonta új ruhákat tudsz venni.
- Szabadon választhatsz magadnak társat.
- Úgy érzed, a társadalom értékeli és tiszteli a tudásodat és képességeidet.
- Van internet-hozzáféréseid, és tudod is használni.
- Nem aggódsz a klímaváltozás hatásai miatt.
- Bármelyik internetes oldalt megnyithatod, anélkül, hogy ebben korlátoznának.

Terrorizmus

“A terrorizmus soha nem elfogadható. Együtt kell ellene küzdenünk, mégpedig olyan módszerekkel, amelyek nem veszélyeztetik a jogállamiság és az emberi jogok tiszteletben tartását, illetve mások számára sem szolgálnak ürügyként ezen elvek megsértésére.”

Anna Lindh

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Háború és terrorizmus • Béke és erőszak • Globalizáció
Nehézségi szint	2
Csoportlétszám	Tetszőleges (45 fős kiscsoportok)
Szükséges idő	90 perc
A gyakorlatról	A résztvevők szituációs kártyák segítségével megvitatják, hogy mitől számít egy cselekmény terrorcselekménynek, és meghatározzák, mi a terrorizmus.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog • A kínzás és a megalázó bánásmód tilalma • A békéhez való jog
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • A terrorizmus okainak és az ellene való fellépés lehetőségeinek alaposabb megértése • Az információk elemzéséhez és a kritikai gondolkodáshoz szükséges készségek fejlesztése • A reflektív viszonyulás és az önálló gondolkodás ösztönzése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Szituációs kártyák • Mérlegelendő szempontok listája • 1 db A4-es papír és 1 db ceruza minden kiscsoportnak • Flipchart vagy tábla, valamint filctollak
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Másoljuk le és vágjuk ki a szituációs kártyákat. Minden kiscsoportnak jusson egy készlet. • Másoljuk le a „Mérlegelendő szempontok” című segédletet. Minden kiscsoportnak jusson egy példány.

A gyakorlat menete

1. Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy mi értenek azon a szón, hogy „terrorizmus”. Gyűjtünk be pár hozzászólást a résztvevőktől, várjunk kicsit, hátha valaki előáll egy használható definícióval. A kapott javaslatokat írjuk fel a flipchartra vagy táblára.
2. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy bár számos, terrorizmus elleni nemzetközi egyezmény van érvényben, tulajdonképpen egyik sem definiálja a terrorizmust, többek között valószínűleg azért, mert az ENSZ tagállamok gyakran másképp értelmezik a folyamatban levő konfliktusokat, és eltérnek az érdekeik a tekintetben, hogy bizonyos cselekmények terrorista cselekménynek minősülnek-e.
3. Vessük fel, hogy talán egy olyan társaság tudná jól definiálni a terrorizmust, amely nem a tagállamok képviselőiből áll. Például ez a csoport itt, a foglalkozás résztvevői! Mondjuk el, hogy a gyakorlat segítségükre lesz abban, hogy a foglalkozás végére megfogalmazzák saját definíciójukat.
4. Osszuk a résztvevőket 45 fős csoportokba, és mindegyik csoportnak adjunk egy készlet szituációs kártyát és egy papírlapot jegyzeteléshez. Kérjük meg őket, hogy vegyék sorra az

Háború és terrorizmus

Béke és erőszak

Globalizáció

2. szint

Tetszőleges (kiscsoportok: 4-5)

90 perc

egyes eseteket, és döntsék el, hogy az terrortámadásnak minősül-e, és döntésüket indokolják is meg.

5. Mintegy 20 perc elteltével hívjuk össze ismét a résztvevőket, és kérjük őket, hogy számoljanak be az eredményekről. Írjuk fel a flipchartra címszavakban, mik voltak a fő indokok, amiért egy-egy szituáció szerintük nem számít terrorcselekménynek.
6. Beszéljük meg röviden az egyes csoportok döntései közötti különbségeket; közben mind-egyik társaságnak adjunk lehetőséget arra, hogy megindokolja álláspontját. Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy mely szituációkról volt a legnehezebb dönten.
7. Most ismét kiscsoportos munka következik, amelynek során a résztvevők a korábbi döntéseik és a beszélgetések során felmerült szempontok alapján megfogalmazzák a terrorizmusra vonatkozó saját definíciójukat.
8. 10-15 perc múlva újra hívjuk vissza a csoportokat, és kérjük meg őket, hogy osszák meg a többiekkel a definíciójukat, majd térjünk rá a gyakorlat feldolgozására és értékelésére.

Feldolgozás és értékelés

- A vártnál nehezebb vagy könnyebb volt definiálni a terrorizmust? Miért?
- Reálisnak tűntek-e a szituációk? Szerepeltek-e olyan esetek a kártyákon, amelyekre „ráismertetek”, mert ténylegesen megtörténtek? Melyek voltak azok? Befolyásolta-e ez döntéseket?
- Szerintetek miért olyan nehéz az ENSZ tagállamoknak megállapodni a terrorizmus definíciójáról?
- Miben különböznek, illetve különböznek-e egyáltalán a terrorista cselekmények a háborús cselekményektől? Jogosabbnak mondható-e valamelyik a másiknál?
- Szükség lenne-e szerintetek olyan alapvető szabályokra, amelyek a „terrorizmus elleni háborúban” résztvevő minden félre (így az összes államra is) vonatkoznának? Vannak-e olyan dolgok, amelyeket egyik félnek sem szabadna megtenni?
- Vannak-e a szituációs kártyákon leírt cselekmények között olyanok, amelyek igazolhatóak, jogosak lehetnek? Miért? Miért nem?
- Szerintetek mely emberi jogok kapcsolódnak a kártyákon szereplő esetekhez?
- Jogosnak minősíthető-e bármelyik eset emberi jogi szempontból?
- Miért lesz valaki terrorista? Miért követnek el az emberek olyan bűncselekményt, amelynek az a célja, hogy másoknak fájdalmat okozzon vagy bennük félelmet keltsen?
- Meg lehet-e határozni, hogy milyen emberekből lesz terrorista? El tudjátok-e képzelni, hogy valaha valami annyira fontos legyen számotokra, hogy felmerüljön bennetek lehetőségként egy másik ember életének kioltása?
- Igazolható-e bármilyen körülmények között a polgári lakossághoz tartozók életének kioltása? Vagy egy terrorista életének kioltása? Vagy bárki másé?

Tanácsok a csoportsegítőnek

A terrorizmus természetesen nagyon kényes és ellentmondásos téma, ezért mindenképpen az adott környezet vagy a csoport sajátosságainak figyelembevételével közelítsünk hozzá. Nyugodtan hagyjunk ki bizonyos kártyákat, ha valamiért úgy érezzük, hogy használatuk nem lenne szerencsés, és természetesen ugyanez érvényes a feldolgozás során megtárgyalandó kérdésekre. A segédletben találhatóéhoz hozzáadhatunk más, a résztvevők mindennapi élete szempontjából relevánsabb eseteket is.

A gyakorlat akkor lesz sikeres, ha a résztvevők úgy érzik, őszintén elmondhatják a véleményüket, mert sem mi, sem társaik nem ítélik meg őket. Erről érdemes a gyakorlat elején szót ejteni, és közösen megállapodni abban, hogy az elhangzottakat mindenki bizalmasan kezeli. Hangsúlyozzuk, hogy a gyakorlat célja, hogy szembenézzünk olyan nehéz kérdésekkel, amelyeknél az érzelmeink adott esetben ütközhetnek a „helyesnek” tartott válasszal.

Ha a gyakorlat elején szeretnénk néhány tényt és számadatot megosztani a csoporttal az érdeklődés felkeltésére, a www.nationmaster.com honlapon találhatunk érdekes statisztikákat.

Amikor a csoportok a 7. lépésben megpróbálják definiálni a terrorizmus fogalmát, adhatunk nekik néhány támpontot a feldolgozott esetekhez kapcsolódóan, ezzel is segítve az általános következtetések levonását. Erre a célra odaadhatjuk a csoportoknak a „Mérlegelendő szempontok” című segédletet. De ugyanezeket a kérdéseket használhatjuk a végén is, a „kész” definíciók tesztelésére.

A terrorizmus emberi jogi vonatkozásainak megtárgyalásakor győződjünk meg arról, hogy a résztvevők tisztában vannak az alábbiakkal:

- Mindenkinek joga van az élethez, ahogy azt az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 3. cikke, az Emberi Jogok Európai Egyezménye 2. cikke és más nemzetközi egyezmények is leszögezik.
- A nemzetközi humanitárius jog szerint még háború idején is tilos polgári célpontok ellen szándékos támadást indítani. A nemzetközi humanitárius jog rögzíti a fegyveres konfliktusok során tanúsítandó, minden oldal által tiszteletben tartandó magatartási szabályokat (Lásd lejjebb, a További információk című részben.)

Javaslatok a folytatásra

Biztassuk a csoportot, hogy tudjanak meg többet a kártyákon szereplő esetekről, vagy gyűjtsenek példákat más terrorcselekményekre, és nézzenek utána, azok hogyan végződtek.

Amennyiben a csoport szívesen foglalkozna azzal, hogy vajon miért vesznek részt az emberek erőszakos cselekményekben, végezzük el a Kódobálás című gyakorlatot (229. oldal). Ha az erőszak más vonatkozásait szeretnénk megvizsgálni, folytathatjuk az Erőszak az életben című gyakorlattal (181. oldal).

További információk

A nemzetközi emberi jogi dokumentumok és a humanitárius jog idevágó rendelkezései:

Emberi jogi dokumentumok: az élethez való jog

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata:

„Minden személynek joga van az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.” (3. cikk)

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye:

„A törvény védi mindenkinek az élethez való jogát.” (2. cikk)

Nemzetközi humanitárius jog: a megkülönböztetés elve

A nemzetközi humanitárius jog a nemzetközi jognak a fegyveres konfliktusok szabályozásával foglalkozó része, amely a fegyveres konfliktusban érintett valamennyi félre vonatkozik, beleértve azokat is, akik önvédelemből cselekszenek. A nemzetközi és nem nemzetközi konfliktusokra egyaránt érvényes, és ugyanúgy vonatkozik az állam ellen fellépő fegyveres csoportokra és magukra az államokra is.

A nemzetközi humanitárius jog egyik legfontosabb alapköve a megkülönböztetés elve, amely szerint a háborúban álló felek kötelesek különbséget tenni a polgári lakosság és a harcolók, valamint a polgári és a katonai objektumok között.

A Genfi Egyezmények I. kiegészítő jegyzőkönyve:

„A polgári lakosságot, valamint a polgári személyeket tilos megtámadni. Tilos minden olyan erőszakos cselekmény, vagy azzal való fenyegetés, amelynek elsődleges célja, hogy rettegést keltsen a polgári lakosság körében.” (51.2. cikk)

JELES NAP

május 21.
Terrorizmusellenes nap

Nemzetközi humanitárius jog: a terrorcselekmények tilalma

Negyedik Genfi Egyezmény:

„A csoportos büntetések éppúgy, mint minden megfélemlítő vagy terrorintézkedés, tilos.”
(33. cikk)

A Genfi Egyezmények I. és II. kiegészítő jegyzőkönyve:

„A polgári lakosságot, valamint a polgári személyeket tilos megtámadni. Tilos minden olyan erőszakos cselekmény, vagy azzal való fenyegetés, amelynek elsődleges célja, hogy rettegést keltsen a polgári lakosság körében.” (I. kiegészítő jegyzőkönyv 51.2. cikk, II. kiegészítő jegyzőkönyv 13.2. cikk)

A nemzetközi humanitárius jog más rendelkezései tiltják többek között a túszejtést és a vallási kegyhelyek elleni támadásokat.

Az Európa Tanács terrorizmusra vonatkozó munkájával, így a terrorizmus elleni küzdelemről és az emberi jogok tiszteletben tartásáról szóló iránymutatásaival kapcsolatban az 5. fejezet online verziójának Háború és terrorizmus című részében találunk részletes információkat a www.coe.int/compass honlapon.

Segédletek

Szituációs kártyák

<p>1. eset: Egy csoport fegyveres harcot indít a totalitárius rezsim leváltása érdekében. Bombát helyeznek el a Honvédelmi Minisztériumban; a bomba felrobban, és megöl 12 embert.</p>	<p>2. eset: Valaki leveleket küldözget egyedülálló anyáknak, amelyben azzal fenyegeti őket, hogy megöli a gyermeküket. Erőszakos támadás eddig nem történt, de az érintett nők félnek elindulni otthonról a gyermekeikkel.</p>
<p>3. eset: Két ország háborúban áll egymással. Az egyik atombombát dob le a másikra; a robbanásnak mintegy 100 000 polgári áldozata van.</p>	<p>4. eset: Egy nagy kozmetikai cég igazgatója levélbombát kap, a robbanás súlyosan megsebesíti. A névtelen elkövető a céget állatok kizsákmányolásával vádolja.</p>
<p>5. eset: Egy csoport elhúzódozó küzdelmet folytat katonai létesítmények ellen, ennek eszközeként rendszeresen vet be robbanóanyagokat is. A fegyveres erők számos tagja életét veszítette már.</p>	<p>6. eset: Egy etnikai kisebbség a függetlenség elnyeréséért folytatott küzdelme keretében rendszeresen hajt végre bombatámadásokat közterületeken. Erről mindig küldenek előzetes figyelmeztetést, hogy az emberek el tudják hagyni az érintett épületeket, de a bombázásoknak így is vannak polgári áldozatai.</p>
<p>7. eset: Egy vegyifegyverekkel rendelkező ország kijelenti, hogy kész bevetni azokat, ha valamely más országtól fenyegetve érzi magát.</p>	<p>8. eset: Egy rablóbanda kirabol egy bankot. Ennek során túsul ejtenek néhány alkalmazottat, majd később lelövik őket, hogy minden nyomot eltüntessenek maguk után.</p>
<p>9. eset: Nacionalista csoportok járőröznek a nagyvárosok utcáin, és rendszeresen megverik vagy megfélemlítik más etnikai csoportok tagjait.</p>	<p>10. eset: Egy totalitárius állam megfélemlítés útján tartja fenn hatalmát: mindenkit letartóztatnak, aki felemeli a hangját a rendszer ellen, rendszeresen a letartóztatások, a kínzás, sőt a kivégzések is.</p>
<p>11. eset: Szervezett bűnözők egy csoportja pénzt zsarol ki helyi vállalkozókból. Akik nem fizetnek, azoknak vagy felgyújtják az ingatlanját, vagy meggyilkolják.</p>	<p>12. eset: A lázadók elleni harcok során a megszálló hadsereg távirányítású (pilóta nélküli) repülőgépekkel támadja a falvakat. A támadásoknak több civil áldozata is van, köztük egész családok.</p>
<p>13. eset: Az „A” országban élő munkások naponta átjárnak az „B” országba dolgozni. A „B” ország határőrei rendszeresen zaklatják az „A” országból érkezőket: alaposan ellenőrzik az irataikat, gyakran meg is motozzák őket, és sokszor önkényesen feltartóztatják az „A” országból érkezőket.</p>	<p>14. eset: Már egy évtizede zajlik a polgárháború, amikor egy 19 éves nő véletlenül belefut a lázadók egy csoportjába. A tífós csapat vezetője megerősokolja, majd megparancsolja az embereinek, hogy kövessék a példáját.</p>
<p>15. eset: A városban nemzetközi konferencia zajlik. A rendőrség – felhatalmazása értelmében – bárkit letartóztathat és 12 órán át fogva tarthat vádemelés nélkül. Felszólítják az embereket, hogy ne tüntessenek.</p>	<p>16. eset: „Keményebben dolgozzatok, még nem teltek meg a tömegsírok” – szöveg a felhívás a ruandai rádióban.</p>

Mérlegelendő szempontok

A beszélgetések során vegyék figyelembe az alábbi szempontokat

- A terrorcselekmények célja mindig az, hogy félelmet, rettegést keltsenek a lakosság körében?
- Minden olyan cselekmény, amely az emberekben félelmet kelt, terrorcselekménynek minősül?
- Államok (kormányzatok) is követhetnek el terrorcselekményeket, vagy a terrorizmus mindig valamely ország hivatalos intézményrendszere ellen irányul?
- A terrorizmus mindig a lakosságot veszi célba, vagy irányulhat katonai célpontok, illetve vagyontárgyak ellen is?
- Elképzelhető olyan körülmények, amikor valamely terrorcselekmény jogosnak minősíthető?

Úton Egyenlőségföldjére

Az akadály maga az út.

Zen bölcsesség

Társadalmi nem

Diszkrimináció és intolerancia

Oktatás

2. szint

4+

120 perc

Témakörök

- Társadalmi nem
- Diszkrimináció és intolerancia
- Oktatás

Nehézségi szint 2

Csoportlétszám Legalább 4 fő

Szükséges idő 120 perc

A gyakorlatról

A résztvevők kiscsoportos munka keretében, képzeletük és rajz segítségével dolgozzák fel a nemek közötti egyenlőség és a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés témakörét.

Érintett jogok

- A nemi alapú hátrányos megkülönböztetés tilalma
- A házassághoz és a családalapításhoz való jog
- Törvény előtti egyenlőség

Célok

- Olyan jövő elképzelése, ahol egyenlőség uralkodik
- A képzelet, a kreativitás, valamint a kommunikációs és együttműködési készségek fejlesztése
- Az igazságérzet és a mások iránti tisztelet erősítése

Eszközök

- Csoportonként 2 nagy (A3-as méretű) papírlap vagy flipchart-papír
- Minden csoportnak elegendő mennyiségű, különféle színű vastag filctoll
- Egy térkép (lehetőleg turistatérkép), amelyen fel vannak tüntetve a különböző tájlemek: hegyek, völgyek, folyók, erdők, falvak, hidak stb.

Előkészítés

- Nézzük meg alaposan a térképet, ismerkedjük meg a domborzati és más jelekkel, szimbólumokkal.

A gyakorlat menete

1. rész: A problémák meghatározása és a megoldási lehetőségek feltárása (15 perc)

1. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alkossanak 35 fős csoportokat. Minden csoportnak adjunk egy papírlapot és filctollakat. Kérjük meg őket, hogy 2 függőleges vonallal osszák 3 egyenlő részre a lapot.
2. Mondjuk el nekik, hogy Egyenlőségföldjén teljes mértékben megvalósul a nemek közötti egyenlőség. Kérjük meg őket, hogy mondjanak konkrét példákat arra, vajon milyen lehet, hogyan működhet ez az ország. A csoportból valaki írja be ezeket a példákat egymás alá az első oszlopba.
3. Kérjük meg őket, hogy gondolkodjanak el azon, milyen az élet ma, összevetve mindazzal, amit az első oszlopba írtak, és vitassák meg, hogy milyen lépésekre lenne szükség ahhoz, hogy az ott szereplő dolgok ténylegesen megvalósuljanak, vagyis eljussunk a jelenből Egyenlőségföldjére. Írják be ezeket a második oszlopba, a kapcsolódó pontokkal egy sorba.
4. Ezek után azt kell végiggondolniuk, vajon milyen akadályokkal szembesülhetnek az Egyenlőségföldjére vezető úton, és hogyan tudják legyőzni ezeket az akadályokat. Írják be az ötleteiket a harmadik oszlopba.

Március 8.
Nemzetközi nőnap
November 3.
Férfiak világnapja

2. rész: A térkép megrajzolása (40 perc)

1. Röviden foglaljuk össze, hogyan is néz ki egy térkép: mit jelent a pontozott, szaggatott és más vonal, milyen színek jelzik a hegyeket, folyókat, milyen szimbólumokat használnak az erdők, mocsarak, épületek, villamos vezetékek stb. jelzésére.
2. Ezután vessük fel, hogy vannak más jellegű szimbólumok is. Kérdezzük meg a résztvevőket, hogy ismernek-e olyan népmeséket vagy történeteket, amelyekben a főhős útnak indul, és vándorlása saját erkölcsi fejlődését jelképezi. Mondjuk el, hogy a sötét erdő például a gonoszság metaforája lehet, a piros alma pedig a kísértést szimbolizálja. A hős erkölcsi szilárdságát jelezheti, ha átúszik a gyors sodrású folyón, vagy szerénységét, ha segít egy bajba jutott állaton.
3. Most osszuk ki a csoportoknak a másik papírlapot. Mondjuk el, hogy a képzeletükre támaszkodva csoportonként rajzoljanak egy-egy térképet, amely mutatja a jelen és a jövő vidékét, valamint a kettőt összekötő utat vagy utakat, az egész tájat. Találjanak ki saját szimbólumokat a terep ábrázolására, valamint azoknak a próbatételeknek a jelzésére, amelyek akadályozzák vagy éppen segítik a vándort a jelenből Egyenlőségföldjére vezető útján.
4. Végül hívjuk össze résztvevőket, és kérjük meg az egyes csoportokat, hogy mutassák be a térképüket a többieknek.

Feldolgozás és értékelés

A beszélgetés elején minden csoport mondja el, miként zajlott az együttes munka, hogyan hoztak közös döntéseket arról, hogy mit és hogyan ábrázoljanak a térképen. Ezt követően beszéljük meg, milyen is lenne Egyenlőségföldje a valóságban, és mi akadályozza, hogy eljussunk oda?

- Hogy éreztétek magatokat a gyakorlat során? Mi tetszett benne? Mi nem?
- Melyik oszlopot volt a legnehezebb és melyiket volt a legkönnyebb kitölteni? Miért?
- Milyen Egyenlőségföldje, mik a fő jellemzői?
- Minek kell megváltoznia ahhoz, hogy a társadalomban megvalósuljon a nemek közötti egyenlőség?
- Ami a hátrányos megkülönböztetés megszüntetését illeti, igazolható lehet-e a pozitív diszkrimináció átmeneti alkalmazása a nemek közötti egyenlőség mihamarabbi elérése érdekében?
- Hogyan értékelnétek hazánkat az összes többi országhoz képest, 1-től 10-ig terjedő skálán, a férfiak és a nők esélyegyenlősége szempontjából? Az 1-es a nagyon egyenlőtlen helyzetet, a 10-es pedig a szinte tökéletes egyenlőséget jelenti.
- Miért olyan fontos kiemelten foglalkozni a nők emberi jogaival?
- A nőknél kívül még milyen más csoportokat ér hátrányos megkülönböztetés a társadalmunkban? Miben nyilvánul ez meg? Milyen emberi jogok sérülnek?
- Hogyan lehet a hátrányos helyzetű csoportokat megerősíteni és a megfelelő kompetenciákkal felruházni, hogy képesek legyenek jogaikat érvényesíteni?
- Milyen szerepe van az oktatásnak és a nevelésnek ezen csoportok megerősítésében?
- Milyen szerepe van az emberi jogi nevelésnek ezen csoportok megerősítésében?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Fontos, hogy a csoportok konkrét példákkal írják le, hogy milyen lehet az élet Egyenlőségföldjén. Próbáljuk meg elérni, hogy saját ötleteket írjanak, de ha ez nehézséget okoz nekik, javasolhatjuk, hogy gondoljanak például arra, hány nő van az országgyűlésben vagy a nagyvállalatok vezetőségében; van-e különbség a férfiak és a nők között a fizetés, a napi munkaórák száma vagy a szabadidő eltöltése terén, hogyan oszlik meg közöttük a házimunka, hány nő dolgozik rész munkaidőben; mi a helyzet a családon belüli erőszakkal, az iskolai és munkahelyi zaklatással, illetve hogy hogyan ábrázolja a nőket és a férfiakat a média.

A rajzolásnál ne erőltessük a szimbólumok használatát, hiszen a metaforikus gondolkodás nem mindenkinek megy könnyen. Ha a résztvevők elakadnak, nem tudják, miként fejezzék ki rajzban az elképzeléseiket, adhatunk pár ötletet, hogy beinduljon a fantáziájuk: például a jogi pályára készülő nő, akinek keresztezi az útját az előítéletek folyója, az oktatás hídján tud átkelni rajta; vagy egy férfi megtalálja a „boldogság kulcsát”, amikor óvó bácsinak áll és kicsikkel foglalkozhat. Amikor ilyen példákat említünk, természetesen a minket körülvevő társadalmi valóságot tükröző nemi sztereotípiákat válasszuk.

Variációk

A csoportok háromdimenziós makettet is készíthetnek háztartási hulladék felhasználásával. Ehhez sok kisméretű dobozra, tejfölös vagy joghurtos pohárra, vécépapír-gurigára, papírra, kavicsra, csonthéjas termésre, spárgára, fonalra, gémkapocsra és ragasztóra lesz szükség, valamint egy nagy kartonra, amire a makettet felépíthetik.

Ez a módszer – vagyis a jelenből a jövőbe vezető út megrajzolása térkép formájában – sok más téma feldolgozásához is alkalmazható, amikor azt szeretnénk, hogy a résztvevők szabadon, a saját képzelőerejük segítségével találjanak megoldásokat különböző problémákra.

Javaslatok a folytatáshoz

Most, hogy a résztvevők elgondolkodtak a nemek közötti egyenlőség jelenlegi és jövőbeli helyzetéről, talán szívesen kipróbálnák a *Idővonal* című gyakorlatban (205. oldal) leírt módszert, melynek segítségével visszatekinthetnek a történelem néhány híres nőalakjára. Bízassuk őket, hogy fedezzék fel, hogyan változott a nemek egyenlőségével kapcsolatos felfogás az idők során, és a gyakorlatban mi történt ezen a téren. Keressenek rá az interneten erre: „híres nők a történelemben”.

Folytathatjuk a *Makah bálnavadász* című gyakorlattal is (240. oldal), amely a kulturális identitáshoz való jog és a diszkrimináció kérdését vizsgálja a fenntartható fejlődéssel összefüggésben.

Javaslatok a cselekvésre

A résztvevők nézzenek utána, hogy saját iskolai, egyesületi vagy munkahelyi szabályzatuk mit mond a nemi esélyegyenlőségről, és vitassák meg, megvalósulnak-e az ott írtak a gyakorlatban, és hogy szükség lenne-e változtatásokra vagy további erőfeszítésekre annak érdekében, hogy az adott intézmény elérje az Egyenlőségföldjén uralkodó ideális állapotot.

Ha beírjuk a böngészőbe, hogy „arguments for parity democracy” (magyarul: érvek az egyenlőségen alapuló demokrácia mellett), akkor az első találat az Európai Női Lobbⁱ⁴⁷ (European Women's Lobby) angol nyelvű oldalára, azon belül egy olyan kiadványhoz vezet, amelyik a női egyenjogúság érdekében való lobbizáshoz és az aktivizmushoz ad praktikus ötleteket. A nők politikai szerepvállalásáról a www.iknowpolitics.org oldalon található bővebb információkat.

További információk

Ennek a gyakorlatnak az elméleti alapját az jelenti, amit angolul „empowerment”-nek nevezünk. Ezt a szót nehéz lefordítani, és sokszor a jelentését is nehéz megmagyarázni, még angolul is! Az „empowerment” egyszerre eszköze és eredménye annak, amit a „felszabadítás pedagógiájának” neveznek. Magyarul időnként megerősítésnek, kompetenciákkal vagy hatalommal való felruházásnak, képessé tételnek, feljogosításnak fordítják. Lényege az, hogy a résztvevőkben olyan változások történnek, amelyek révén saját erőforrásaikra támaszkodva jobban képesek érvényesíteni az érdekeiket.

Az Oxfam így definiálja az „empowerment” fogalmát: felvenni a kesztyűt az elnyomás formáival szemben, amelyek emberek millióit kényszerítik arra, hogy egyenlőtlen feltételekkel vagy az emberi jogaik feladásával járó módon vegyenek részt a társadalom életében.

Válasz a rasszizmusra

Mindannyiunk felelőssége, hogy figyeljünk a rasszizmusra, és hogy fellépjünk a rasszista megkülönböztetés és bántalmazás ellen!

Nehézségi szint 3

Csoportlétszám 4–30 fő (4-5 fős kiscsoportok)

Szükséges idő 120 perc

Témakörök

- Diszkrimináció és intolerancia
- Kultúra és sport
- Béke és erőszak

A gyakorlatról Egy rasszista előítéletekkel kapcsolatos esetet feldolgozó szerepjáték alapján a résztvevők az alábbi témákkal foglalkoznak:

- rasszizmus, sztereotípiák, előítéletek, kulturális különbségek;
- a rasszizmus és az előítéletek bizonyos formáinak (jelen esetben a romaellenesség) elterjedtsége;
- a rasszizmus kezelése iskolákban vagy egyéb oktatási intézményekben.

Érintett jogok

- Az egyenlő méltósághoz való jog és a jogegyenlőség
- A hátrányos megkülönböztetés tilalma
- Gondolati, lelkiismereti és vallásszabadság

Célok

- A kulturális különbségek és az intézményesített rasszizmus alaposabb megértése
- A demokratikus részvételhez szükséges készségek, továbbá a kommunikációs és együttműködési készségek fejlesztése
- A felelősségérzet, igazságérzet és szolidaritás erősítése

Eszközök

- Nagy alakú lapok vagy flipchart-papírok, filctollak
- 4 önkéntes a szerepjáték előadásához
- Szerepkártyák
- A „Cselekményleírás” című segédlet
- Az „Útmutató a csoportsegítőnek” című segédlet
- Az iskolai házirend és a rasszista incidensekre vonatkozó belső magatartási szabályok másolata, páronként egy példány
- A „Gyakorlati tanácsok” című segédlet másolata, vagy annak tartalma egy nagy papírra kimásolva
- Papír, toll

Előkészítés

- Olvassuk át az esetet, és ha szükséges, módosítsunk rajta, hogy jobban illeszkedjen a saját környezetünkhöz.
- Másoljuk le a „Cselekményleírás”-t 5 példányban (egyet-egyet minden szereplőnek és a csoportsegítőnek).
- Másoljuk le „Útmutató a csoportsegítőnek” című segédletet.
- Kérjünk fel négy önkéntest, hogy készüljenek fel és adják majd elő a cselekményleírásban ismertetett esetet egy rövid szerepjáték keretében. A felkészüléshez adjuk oda nekik a szerepkártyákat és a cselekményleírást. Akár közvetlenül a foglalkozás előtt is megtehetjük ezt, ekkor adjunk nekik 15 percet a felkészülésre.

Diszkrimináció és intolerancia

Kultúra és sport

Béke és erőszak

3. szint

4-30 (kiscsoportok 4-5)

120 perc

A gyakorlat menete

A gyakorlat két részből áll. Az első rész célja a rasszizmus fogalmának értelmezése és meghatározása. A második részben a résztvevők szabálytervezetet készítenek arról, hogy hogyan kellene kezelni a rasszista megnyilvánulásokat az iskolájukban, ifjúsági klubjukban vagy szervezetükben.

1. rész: Mit értünk rasszizmus alatt?

1. A gyakorlat elején közös ötletelés keretében gyűjtsük össze, mi jut eszükbe a résztvevőknek, ha azt hallják: rasszizmus.
2. Nap mint nap előfordulnak rasszista incidensek és a kultúrák közötti esetleges félreértések. Folytassuk az ötletelést, de most arról, hogy milyen mindennapos eseteket és viselkedésmódokat tartunk rasszistának.
3. Mondjuk el azoknak, akik nem szerepelnek a szerepjátékban, hogy ők megfigyelők lesznek. Osszunk ki papírt és tollat mindenkinek, és mondjuk el, hogy három rövid jelenetet fognak látni. Minden jelenet után kapnak majd egy kérdést és egy kis időt arra, hogy pár szóval lejegyezzék a válaszaikat.
4. Kérjük meg a négy önkéntest, akik előzetesen felkészültek a szerepjáték előadására, hogy mutassák be a jeleneteket, és hagyjanak minden jelenet között egy kis szünetet a kérdésekre és a megfigyelőknek a jegyzetelésre.
5. A jelenetek után dolgozzuk fel röviden a résztvevők válaszait:
  - a. Mit jegyeztetek le az első szünetben? Hogyan jutottatok ezekre a következtetésekre?
  - b. Mit jegyeztetek le a második szünetben? Hogyan jutottatok ezekre a következtetésekre?
  - c. Mire jöttetek rá a végére? Milyen feltételezéseitek voltak előtte?
6. Vitassuk meg, mit tehettek volna, vagy mit kellett volna tenniük a tanároknak, Gyula apukájának és az igazgatónak annak érdekében, hogy igazságos módon járjanak el az ügyben?

2. rész: Szabályzat megalkotása a rasszista incidensek kezelésére

1. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy a gyakorlat következő részében irányelveket fognak megfogalmazni és iskolai szabálytervezetet fognak kidolgozni a rasszista incidensek kezelésével kapcsolatban.
2. Vegyük sorra közösen, milyen csoportok vannak jelen az iskolában, például: tanulók, tanárok, az igazgató, takarító személyzet, könyvtárosok, iskolabusz-vezetők, szociális segítők, iskolaőrök stb.
3. Alkossunk négy-öt fős csoportokat, és kérjük meg a csapatokat, hogy gondolják át, az iskola különböző tagjainak milyen feladata és felelőssége van a rasszista incidensek kezelésére vonatkozóan. Adjuk 30 percet ennek megbeszélésére. A legfontosabb szempontokat vezessék fel egy flipchart-lapra.
4. Hívjuk vissza a csapatokat, és kérjük meg őket, hogy mutassák be munkájuk eredményét a többieknek. Készítsünk összefoglaló jegyzetet az elmondottak alapján a flipcharton vagy a táblán.
5. Kérjük meg a résztvevőket, hogy nézzék át a meglévő iskolai házirendet vagy magatartási szabályokat. Hol van szükség változtatásra, kiegészítésre?
6. A résztvevők ezután a korábbi kiscsoportokban hozzálátanak a szabálytervezet kidolgozásához. Minden csoport egyetlen szempontot (lépést vagy szabályt) dolgozzon ki. Például ha szükség van egy iskolai állásfoglalásra a rasszizmussal és a hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatban, akkor az egyik csoportnak legyen feladata ennek megfogalmazása. A csoportok beszéljék meg maguk között azt is, hogy hogyan fogják megosztani munkájuk eredményét a többiekkel – az írás mellett használhatnak például képeket, kollázst vagy emberi szobrokat az érzelmeik pontosabb érzékeltetésére.
7. Hívjuk vissza a csapatokat megint. Kérjük meg őket, hogy mutassák be munkájuk eredményét a többieknek, majd közösen beszéljük meg, hogyan fogják ötleteiket a valóságba átültetni.

Március 21.
A rasszizmus
elleni világnap

Feldolgozás és értékelés

Először beszéljük meg, mi történt a gyakorlat során, és milyen emberi jogok kapcsolódnak a témához. Ezt követően vitassuk meg, ki mit tanult a feladatból, és mit fognak tenni ezután.

- Mennyire elterjedt a rasszizmus az iskolákban és a társadalom egészében?
- Hallottatok olyan rasszista incidensről, amely az iskolákban vagy a környezetekben történt?
- Van-e olyan csoport, amelyik gyakrabban célpontja rasszista támadásoknak, mint más csoportok? Melyik csoport ez és miért? Húsz vagy ötven évvel ezelőtt is ugyanezeket a csoportokat érintette a rasszizmus?
- Hogyan bánnak az emberek a romákkal ebben az országban? Mi a helyzet más európai országokban?
- Milyen előítéletek élnek bennetek a romákról? Honnan származnak ezek az előítéletek? Hogyan lehet ezeket megingatni, megszüntetni?
- Milyen emberi jogok forognak veszélyben vagy sérülnek a szerepjátékhoz használt történetben?
- A gyakorlat végére változott-e a véleményetek arról, hogy mit tekintetek rasszista megnyilvánulásnak? Hogyan? Mondjatok példákat!
- Az iskolákban vagy a szervezetekben kinek a felelőssége biztosítani, hogy ne fordulhassanak elő rasszista incidensek?
- Bár fontos, hogy legyenek szabályok a rasszista esetek kezelésére, nem lenne mégis jobb, ha eleve nem lenne rájuk szükség? Mit lehet és kellene tenni annak érdekében, hogy megszüntessük a rasszista viselkedést kiváltó okokat az iskolában és a társadalom egészében?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Gondoljuk végig, a résztvevők milyen háttérrel rendelkeznek, és ennek megfelelően módosítsuk a gyakorlatot. A csoportot jobban le fogja kötni a feladat, ha olyan témát választunk, ami jelen van az életükben. Ezzel együtt azonban fontos felkészülnünk arra is, hogy milyen érzelmek kerülhetnek felszínre. Különösen fontos odafigyelnünk azoknak a résztvevőknek az érzéseire, akik úgy érzik, hogy már érte őket hátrányos megkülönböztetés az iskolájukban, csoportjukban.

Bevált módszer közös ötleteléssel kezdeni a gyakorlatot (1. lépés), ám érdekesebbé tehetjük a kezdést azzal, ha provokatív módon egy rasszista vicc elmesélésével indítunk. Mindenképpen olyan viccet válasszunk, amelynek céltáblája olyan csoport, amelyhez nem tartozik egy résztvevő sem a csoportunkból. Minden országnak vannak más-más nemzeteket, népeket kfigurázó viccei. Kezdhetjük a beszélgetést azzal, hogy megkérjük a csoportot, meséljenek el egy-két ilyen viccet. Ezt követően azt is érdemes megbeszélni, mi a különbség a rasszista és a nem rasszista viccek között. A romákról vagy zsidókról szóló viccek például rasszista viccek-e? Más-e egy németekről szóló vicc, mint egy zsidó vicc? Ezzel átvezethetjük a beszélgetést a rasszista vicc és rasszista incidens fogalmának meghatározásához (ld. További információk).

Az 1. rész 4. lépésénél használhatjuk a fórumszínház vagy a képszínház módszerét is, erről a 67. oldalon olvashatunk többet.

Előfordulhat, hogy az 1. rész 5. lépésénél a résztvevők érzelmileg hevesen reagálnak. Érzelmek a jelenetek után leírt jegyzeteikben is tükröződhetnek, és megnehezíthetik, hogy tárgyilagosan emlékezzenek a történetekre. Legjobb a konkrétumokra koncentrálni, és arra összpontosítani, hogy a szereplőknek mit kellene tenniük az adott helyzetben.

Megeshet, hogy a 2. rész 4. lépésénél a résztvevők következtetései nem elég lényegre törők ahhoz, hogy azok alapján a következő lépésben tovább tudjanak haladni. Ebben az esetben osszuk ki a „Gyakorlati tanácsok” című segédletet, és kérjük meg őket, hogy menjenek végig az első négy ponton.

Variációk

A gyakorlatot használhatjuk az iskolai bántalmazás (bullying) témájának feldolgozására is. Ha a téma érinti a csoportot, akkor a közösségen belüli bántalmazásra vonatkozó szabályok megalkotása előtt érdemes elvégezni a *Lehet másképp?* című gyakorlatot (236. oldal).

Javaslatok a folytatáshoz

Rendszeresen vizsgáljuk felül az aktuális helyzetet és a vonatkozó szabályokat, például évente 1-2 alkalommal. A szabályok felülvizsgálata által tudjuk biztosítani, hogy azok valóban hozzájárulnak a célok eléréséhez. A társadalom változásával a szabályoknak is alakulniuk kell, így lesz lehetséges, hogy a megváltozott feltételek között kialakult új nehézségekre is mindig szülessen válasz.

Ha kampányt szeretnénk tervezni, segítségünkre lesz a *Dosta!* című gyakorlat (158. oldal). *Az életem nem show-műsor!* című gyakorlat (105. oldal) szintén az előítéletek és a diszkrimináció témájához kapcsolódik: az internetes zaklatás jelenségét dolgozza fel. A fogyatékosággal élők elleni megkülönböztetés témájához kapcsolódik a *Sport mindenkié* című gyakorlat (100. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

A résztvevők folytassák a szabályok kidolgozását a saját iskolájukban vagy szervezetükben, és tegyenek róla, hogy azok meg is valósulnak. Ha szeretnének, csatlakozhatnak más országok antirasszista kezdeményezéseivel is. A „Rasszizmusmentes iskolák” (Schools Without Racism) programhoz úgy csatlakozhatnak, ha az iskola diákságának 60%-a aláír és megvalósít egy hátrányos megkülönböztetés elleni nyilatkozatot. A program részletes leírása: <http://www.unitedagainstracism.org/publications/a-choice-for-the-future-from-a-school-without-racism-to-a-world-without-racism/>

További információk

A rasszizmus meghatározása

A rasszizmus általában véve olyan viselkedést, szóbeli megnyilvánulást vagy gyakorlatot jelent, amely embereket a bőrszínük, kulturális vagy etnikai hovatartozásuk alapján előnyösen vagy hátrányosan különböztet meg. Rejtettebb, burkoltabb formái társadalmi szinten ugyanolyan károsak, mint nyílt formái.

Intézményesített rasszizmusnak nevezzük, amikor egy szervezet összességében véve nem nyújt megfelelő és szakszerű szolgáltatást egyes embereknek a bőrszínük, kulturális hovatartozásuk vagy etnikai származásuk miatt. Ez olyan folyamatokban, attitűdökben, valamint – nem szándékos előítéletességen, mellőzésem, tapintatlanságon vagy rasszista sztereotípiákon keresztül megnyilvánuló – diszkriminatív magatartásban érhető tetten, amelyek eredményeképpen az adott kisebbségekhez tartozó személyek hátrányos helyzetbe kerülnek. Rasszista incidensek és bántalmazás bármely intézményben előfordulhat, függetlenül attól, hogy a tagjai közül hányan tartoznak valamilyen etnikai kisebbséghez.

Rasszista incidensnek tekinthető minden olyan esemény, amelyet a sértett vagy bármely más személy rasszistának érzékel. A rasszista megkülönböztetés és cselekmények formái például:

Fizikai bántalmazás: magában foglalja a kisebbségi csoportból származó felnőttek és gyermekek ellen elkövetett egyértelmű erőszakos támadást és fizikai megfélemlítést, valamint a „kisebb” fenyegetéseket, amelyek hatása összeadódik.

Szóbeli bántalmazás: legnyilvánvalóbb példái a kisebbségi csoportokból származó személyek sértegetése, valamint az egyén háttérének vagy kultúrájának (pl. zene, öltözködés, étrend) bármilyen módon történő nevetségessé tétele. A szóbeli bántalmazásnak más, kevésbé nyilvánvaló formái is léteznek, például tanárok, diákok vagy más felnőttek rasszista jellegű, odavetett megjegyzései, amelyek sértőek a kisebbségi csoportra és annak tagjaira nézve.

Együttműködés és tisztelet hiánya: rasszista megkülönböztetésnek számít, ha az iskola/oktatási intézmény közösségének tagjai nem hajlandók együttműködni vagy tiszteletet tanúsítani a kisebbségi származású diákok, tanárok, edzők, ifjúsági vezetők iránt, és ez bizonyíthatóan rasszista indíttatásból történik, vagy a kirekesztett/semibe vett fél rasszista jellegűnek érzékeli azt. A tiszteletlenség nem feltétlenül szándékos – például ha egy tanár vagy edző figyelmen kívül hagyja a diák kulturális szokásait, és ennek következtében a diák bántva vagy kényelmetlenül érzi magát.

Egyéb esetek: rasszista viccek; rasszista szókincs használata; rasszista jelvények, kítűzők, pólók stb. viselete; rasszista graffiti; rasszista irodalom vagy rasszista plakátok osztogatása; rasszista vagy fasiszta szervezetek jelenléte az iskolai közösségen belül vagy annak környezetében; felnőttek előítéletes viszonyulása a diákokhoz, amely megkülönböztetéshez vezet.

Számos rasszista incidens kevésbé nyilvánvaló – gyakran ezeket a legnehezebb észrevenni és kezelni. Sok, diákokat célzó rasszista cselekmény nem tanárok vagy felnőttek jelenlétében zajlik. Éppen ezért fontos, hogy az iskoláknak legyen stratégiájuk arra, hogyan biztosítják, hogy az iskolai közösség minden tagja felismeri az ilyen megnyilvánulásokat, felelősséget vállal értük, jelenti őket és reagál rájuk.

További információ a rasszizmusról, antiszemitizmusról, cigányellenességről és romafóbiáról az 5. fejezet Diszkrimináció és intolerancia részében található a www.coe.int/compass weblapon.

Segédletek

Szerepkártyák

Szerepkártya – Igazgató

Leginkább az iskola biztonságával és lopásokkal kapcsolatos hírneve miatt aggódsz.

Szerepkártya – Tanár 1

Észrevetted, hogy mostanában a pénzen kívül más dolgok is eltűntek az iskolában. Feltűnt, hogy Gyula a múlt héten új mobiltelefont hozott az iskolába.

Szerepkártya – Tanár 2

Gyula osztályfőnöke vagy. Elég jól ismered, és kedveled őt. Kedves, figyelmes, szorgalmas gyerek, de nincsenek barátai.

Szerepkártya – Apa

Gyula jó gyerek. Tisztában vagy azzal, mennyire fontos a tanulás, ezért mindig ellenőrzöd, kész van-e a házi feladata, mielőtt elengeded focizni. A múlt héten volt Gyula születésnapja.

Útmutató a csoportsegítőnek

Az önkéntesek előadják a szerepjátékot. A jelenetek közötti szünetekben tegyék fel az alábbi kérdéseket, és kérjük meg a megfigyelőket, hogy válaszukat pár szóval jegyezzék fel.

Első szünet: Első kérdés a megfigyelőknek: Mit tennél, ha te lennél az igazgató?

Második szünet: Második kérdés a megfigyelőknek: Mit gondolsz, megfelelően lett megoldva az ügy?

Harmadik szünet: Harmadik kérdés a megfigyelőknek: Mit gondolsz most?

Cselekményleírás

Mindhárom jelenet az igazgató irodájában játszódik.

1. jelenet: Igazgató, Tanár 1, Tanár 2

Az Igazgató, Tanár 1 és Tanár 2 beszélgetnek az iskolában mostanában történt lopásokról. Számtalan ügy volt: egy eltűnt tollal kezdődött, és azóta rengeteg egyéb dolognak is nyoma veszett, főleg pénznek.

Pletykák keringenek az elkövetővel kapcsolatban, ezek alapján az tűnik a legvalószínűbbnek, hogy egy roma fiú, Gyula a tettes.

Időtartam: 3–5 perc

2. jelenet: Igazgató, Gyula apja és Tanár 1

Az Igazgató próbálja rávenni Gyula apját, hogy ismerje be, hogy a fia lopott. Az apa kitart amellett, hogy Gyula nem tenne ilyet. Ennek ellenére bocsánatot kér, és felajánlja, hogy kifizeti az ellopott pénzt.

A tanárok furcsán érzik magukat ezzel kapcsolatban, és megígérik, hogy az esetet titokban tartják. Gyula maradhat az iskolában, de az apát arra kérik, figyeljen oda jobban a fiára.

Időtartam: 3–5 perc

3. jelenet: Igazgató, Tanár 2

Az Igazgató és Tanár 1 arról beszélgetnek, hogy kellemesebb lett az iskolában a hangulat. Örülnek, hogy a probléma minden jel szerint megoldódott.

Belép Tanár 1: elmeséli, hogy a rendőrség épp az imént tartóztatott le egy tanulót (nem Gyulát), mert lopáson kapták az iskola kapujában. A diák bevallotta, hogy ő lopta el az összes pénzt.

Megosztják egymással, mit gondolnak a hír hallatán.

Időtartam: 3–5 perc

Gyakorlati tanácsok

Gyakorlati tanácsok a rasszizmus-ellenes szabályok kidolgozásával kapcsolatban

Ahhoz, hogy a rasszista bántalmazást és általában a rasszista megnyilvánulásokat kezelni tudjuk, és ehhez kapcsolódóan szabályokat dolgozzunk ki és valósítsunk meg, az egész iskolára (szervezetre) kiterjedő, átfogó megközelítésre van szükség. Fontos, hogy a rasszista incidensek kezelésének módja összhangban legyen az iskola/szervezet általános házirendjével, szabályaival és gyakorlatával. Az ilyen kérdéseket „különlegesnek, de nem különállónak” kell tekinteni. Néhány gyakorlati tanács:

- A házirendben vagy szabályban egyértelműen ki kell jelteni, hogy semmilyen rasszista incidens vagy rasszista bántalmazás nem elfogadható az iskolában (szervezetben).
- A házirendbe vagy szabályba egyértelműen bele kell írni, hogy milyen eljárást kell követni, ha rasszista incidens történik.
- A szabályoknak – beleértve a rasszista incidensek kezelésére szolgáló eljárásokat és intézkedéseket – az iskolai közösség minden tagjára ki kell terjednie: iskolai vezetés, tanárok és egyéb feladatokat ellátó iskolai alkalmazottak, szülők, diákok, látogatók.
- Egyértelművé kell tenni: az iskolai közösség minden tagja felelős azért, hogy felfigyeljen és reagáljon a rasszista bántalmazásra és a rasszista incidensekre.
- Egységes megközelítésre van szükség, hogy minden érintett tisztában legyen azzal, mit várnak el tőle.
- Amikor rasszista incidens történik, arra azonnal vagy az eseményről való tudomásszerzést követően haladéktalanul reagálni kell.
- Az incidenst követő intézkedéseket a házirendben vagy szabályban előre meghatározott határidőn belül kell megtenni.

Forrás: Northhamptonshire Country Council

Változnak az idők

„Amiről azt gondoljuk, hogy most lehetetlen, az egy másik korban lehetséges lesz.”

Constance Baker Motley¹

Témakörök	<ul style="list-style-type: none"> • Vallás és meggyőződés • Globalizáció • Oktatás
Nehézségi szint	2
Csoportlétszám	Tetszőleges (5-6 fős kiscsoportok)
Szükséges idő	90 perc
A gyakorlatról	A résztvevők megbeszélik, hogyan jönnek létre, és miként szilárdulnak meg bizonyos meggyőzések, vélekedések, valamint azt is, hogy ezek miért és hogyan változnak az idők során.
Érintett jogok	<ul style="list-style-type: none"> • Gondolati, lelkiismereti és vallásszabadság • A vélemény és a kifejezés szabadsága • A közösség kulturális életében való részvétel joga
Célok	<ul style="list-style-type: none"> • A meggyőzések és nézetek társadalmi beágyazottságának jobb megértése • A kritikai gondolkodás és a vitakészség fejlesztése • A nyitott, elfogulatlan gondolkodás és a kíváncsiság erősítése
Eszközök	<ul style="list-style-type: none"> • Állításokat tartalmazó kártyák; minden csoportnak egy csomag • Csoportonként egy nagy papírlap és vastag filctoll
Előkészítés	<ul style="list-style-type: none"> • Másoljuk le a Segédletet – előtte szükség szerint adjunk hozzá vagy töröljünk belőle –, majd vágjuk ki a kártyákat. Készítsünk egy teljes csomagot minden csoportnak.

A gyakorlat menete

1. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy ez a gyakorlat arról szól, hogy az idő múlásával hogyan változnak meggyőzéseink, nézeteink, vélekedésünk bizonyos témákról. Először korábbi generációk által vallott nézeteket vizsgálunk, amelyek időközben túlhaladottá váltak, majd megbeszéljük, hogy jelenkori meggyőzéseink közül vajon melyeket fogják unokáink idejémmúlnak találni.
2. Gyűjtjük össze, ki mit ért a „meggyőződés” szó alatt.
3. Ezután alkossunk 5-6 fős csoportokat. Adjunk a csoportoknak egy-egy nagy papírlapot és vastag filctollat.
4. Minden csoportban válasszanak maguk közül valakit, aki majd a nagy lapon röviden összefoglalja, majd a gyakorlat végén a többiek előtt ismerteti a kiscsoport megállapításait.
5. Kérjük meg a csoportokat, hogy nézzék meg a kártyákat, olvassák el, mi van rájuk írva, majd válasszanak ki 5 olyat, amelyiken olyan meggyőződésről van szó, amely a nagyszüleik kora óta már megváltozott, és amelyet szívesen megvitatnának.
6. A kártyákat sorra véve beszéljék meg, hogy annak idején vajon mit gondolhattak a nagyszüleik a kiválasztott kártyákon szereplő nézetekről. Honnan erednek ezek a vélekedések? Mivel igazolták őket? Hogyan szilárdultak meg? Így utólag, bölcs álláspontnak bizonyultak? Miért? Miért nem?

Vallás és meggyőződés

Globalizáció

Oktatás

2. szint

Tetszőleges (kiscsoportok: 5-6)

90 perc

¹ Az „Amiről azt gondoljuk, hogy most lehetetlen, az egy másik korban lehetséges lesz” idézet szerzője, Constance Baker Motley volt az első afroamerikai nő, aki 1966-ban szövetségi bíró lett az Egyesült Államokban.

7. Ezek után próbálják meg elképzelni, milyen lesz az élet a gyermekeik vagy az unokáik korában, és hogy vajon nekik milyen meggyőződések lesznek? Mennyiben térnek majd el a kiválasztott állításokkal kapcsolatos elképzeléseik a mieinktől? És miért térnek majd el?
8. Hívjuk össze az összes résztvevőt, és kérjük meg az egyes csoportokat, hogy mutassák be, mire jutottak.

Feldolgozás és értékelés

Kezdjük a gyakorlat rövid áttekintésével, majd beszéljünk arról, hogy milyen kihívást jelent egy olyan globalizált világban élni, ahol a kialakult általános meggyőződések és az értékek folyamatos változásban vannak.

- Volt, amiben nagyon nem értettetek egyet a csoporton belül?
- Mennyire hasonlítanak vagy éppen különböznek az egyes csoportok eredményei, megállapításai?
- Honnan származnak a meggyőződéseink? Lehetne bármit általánosságban mondani arról, hogy mit is gondoltak az emberek régen, és vajon hogyan alakulnak majd meggyőződéseink, a jövőben mit fogunk másként hinni, gondolni?
- Miért változnak a meggyőződéseink?
- Vannak abszolút érvényű, megingathatatlan meggyőződések? Ha igen, milyen jellegű meggyőződések, nézetek ezek? Ha nem, miért nem lehet abszolút érvényű egy meggyőződés?
- Mi az előnye annak, ha vannak közös nézeteink, meggyőződéseink?
- Mennyiben korlátoznak minket a meggyőződéseink?
- Minek a hatására változtatnátok meg a meggyőződéseiteket?
- Mennyire könnyű megváltoztatni a meggyőződésünket? Milyen vélekedéseket nehezebb, és melyeket könnyebb megváltoztatni? Miért?
- Hogyan védekezhetünk a propagandával és a hamis információkkal szemben, mint pl. a politikai életben előszeretettel használt csúsztatások, információk manipulatív tálalása (spin), a klímaszkeptikusok által hangoztatott kételyek, vagy a kamucégek pénzkicsaló trükkjei?
- Hozzatok példákat arra, amikor a véleménynyilvánítás szabadságát vagy a szólásszabadságot korlátozzák. Ki döntheti el, hogy mik lehetnek ezek a korlátozások?
- Tudtok olyan példákat, amikor a saját közösségekben, ebben az országban, Európában vagy a nagyvilágban sérült a gondolatszabadság, a lelkiismereti vagy a vallásszabadság?

Spin (angol szó): a tények vagy egy helyzet sajátos módon, elferdítve való tálalása, elsősorban azért, hogy magunkat, tetteinket vagy nézeteinket jobb fényben tüntessük fel.
(Forrás: Oxford szótár)

Tanácsok a csoportsegítőnek

Annak ellenére, hogy kisebb csoportban dolgoznak, előfordulhat, hogy egyes résztvevők bizonyos témákban nem merik megosztani a véleményüket a többiekkel. Erre megoldást jelenthet, ha úgy alakítjuk ki a csoportokat, hogy barátok, ismerősök vagy olyan résztvevők dolgozzanak együtt, akik nem érzik feszélyezve magukat egymás társaságában. De úgy is megoldhatjuk ezt a helyzetet, ha az elején kevésbé fajsúlyos témákat adunk meg, és amikor már nagyobb a csoporton belül a bizalom, akkor hozzuk elő a vitásabb kérdéseket.

Ha olyan világot szeretnénk építeni, ahol az emberi jogokat mindenki alapvető értéknek tekinti és tiszteletben tartja, akkor elkerülhetetlen, hogy így vagy úgy megkérdőjelezzék sok ember sokféle aktuális meggyőződése, világnézete. Ezért ennek a gyakorlatnak az a célja, hogy a résztvevők megértsék, hogy nézeteink és meggyőződéseink társadalmi konstrukciók, a társadalom és az adott kor termékei. Remélhetőleg a gyakorlat végére a résztvevők jobban megértik, miért gyökereznek ezek a meggyőződések ilyen mélyen, és miért nehéz őket objektíven szemlélni. Azt is felismerik, hogy ismeretterjesztésre, nevelésre, világos és tényszerű bizonyítékokra és jó kritikai gondolkodásra van szükség ahhoz, hogy a káros vagy egyszerűen túlhaladott nézeteket megváltoztathassuk.

A „meggyőződés” szót használjuk a vallással összefüggésben is, az emberek sokszor beszélnek a vallásos meggyőződésükről, hitükről. A meggyőződés olyan vélemény, vélekedés,

amelyikről feltételezzük, hogy igaz. Tulajdonképpen minden hit kérdése. Teljes mértékig semmiről sem tudhatjuk, hogy igaz-e, csupán feltételezzük, hogy az. Azért alakítunk ki különböző meggyőződéseket, hogy szilárdnak hitt sarokpontokhoz kötni tudjuk a minket körülvevő világról szerzett tapasztalatainkat, egész viláértelmezésünket, ezért ha kialakult egy meggyőződés bennünk valamiről, ahhoz hajlamosak vagyunk ragaszkodni. Bővebb információt találhatunk a meggyőződésekről, azok kialakulásáról és működéséről a <http://changingminds.org> oldalon.

Variációk

A kártyákon szereplő közvélekedéseket, nézeteket a 63. oldalon ismertetett „véleményvonal”-módszer segítségével is feldolgozhatjuk. Ebben a változatban a résztvevőknek nem kell feltétlenül megszólalniuk; meghallgathatják viszont a többiek véleményét, és ennek segítségével jobban megérthetik a felvetett kérdéseket, nézőpontokat.

Javaslatok a folytatáshoz

A gyakorlat során folytatott beszélgetések alakulásától függően később a Beszéljünk a szexről! (126. oldal) vagy a Meggyőződéseink (255. oldal) című gyakorlaton keresztül a személyes kapcsolatokat érintő vélekedésekkel, meggyőzésekkel is foglalkozhatunk.

Ha a meggyőződés és vallás szabadságához való joggal szeretnénk bővebben is foglalkozni, folytathatjuk a Mecsét Alvóvárosban című gyakorlattal, amelyben a résztvevők egy önkormányzati ülésen kialakult vitát játszanak el egy hagyományosan keresztény környéken tervezett új mecset felépítése kapcsán.

Javaslatok a cselekvésre

A résztvevők a barátaikkal vagy az osztálytársaikkal együtt kiválaszthatnak egy olyan általánosan elterjedt vélekedést, amely a helyiek körében bizonyos személyekkel szembeni előítélet vagy hátrányos megkülönböztetés alapja lehet; ilyen lehet például a homoszexualitással, a fogamzásgátlók használatával, az abortusszal, a házasságon kívüli kapcsolattal vagy a fiú/lány szerepekkel kapcsolatos nézetek. Érdemes lehet meghívni az adott témában érintett civil vagy más szervezetet, hogy beszéljenek a témáról, és segítsenek jobban megérteni azt. Ezek után eldöntheti az adott társaság, hogy mit szeretne tenni az ügyben.

A választott témáról szindarabot is készíthetnek, amit aztán előadhatnak a helyi közösségben. Könnyebb közönséget toborozni, ha az előadás időpontja egybeesik valamilyen nemzetközi vagy európai jeles nappal.

Másik lehetőség, hogy informális helyzetben, a gyakorlatot kicsit átalakítva, barátokkal, családtagokkal vagy kollégákkal beszéljük át valamelyik témát, és megkérdezzük őket az egyes kérdésekkel kapcsolatos véleményükről, meggyőződésükről. Ebben az esetben nem árt az óvatosság, mert vannak, akiket bizonyos témák nagyon érzékenyen érintenek.

További információk

A meggyőződésről akkor beszélünk, ha egy adott vélelem, állítás vagy nézet igaz vagy hamis voltában biztosak vagyunk. Az emberek több okból is állíthatják, hogy meg vannak győződve valaminek az igaz vagy hamis voltáról. Lehet, hogy azért, mert konkrétan láttak valamit, tanúi voltak valamilyen eseménynek, személyesen megtapasztaltak valamit. Vagy „jó okuk”, bizonyítékuk van. Vagy mert a vallásuk így diktálja.

A hit és a meggyőződés szinonimák, de jelentésük némileg eltér. Hihetünk eszmékben, ügyekben, emberekben, absztrakt, akár természetfeletti dolgokban is. Ha valakiben megbízunk, azt mondjuk, hiszünk benne. A hit szót gyakran a vallással összefüggésben használják.

JELES NAP

Október 5.
A pedagógusjogok világnapja

Az emberi jogok kultúrájának megvalósításában nagyon fontos lépés annak megértése, hogy miként alakulnak ki a meggyőződések. A meggyőződések kialakulását, valamint a tettek és a meggyőződések közötti kapcsolatot kutató pszichológusok arra jöttek rá, hogy a meggyőződések nagyon sokféle módon jöhetnek létre és változhatnak meg.

- Hajlamosak vagyunk magunkévá tenni a gyermekkorunkban bennünket körülvevő emberek nézeteit. Gyakran idézik Albert Einstein azon mondását, miszerint a „józan ész” a tizennyolc éves korunkig megszerzett előítéleteink összessége. A politikai meggyőződésünk leginkább azon közösség általános politikai nézeteitől függ, ahol élünk. A legtöbben azt a vallást gyakoroljuk, amelyet gyermekkorukban megismertünk.
- Vannak, akik képesek azonosulni egy karizmatikus vezető nézeteivel, még akkor is, ha azok szembemennek minden korábban vallott meggyőződésükkel, és olyan tettekben nyilvánulnak meg, amelyek egyértelműen ellentétesek az érdekeikkel. Ekkor a racionálisan gondolkodó emberek megpróbálják összeegyeztetni saját közvetlen valóságukat saját – a valóságnak ellentmondó – meggyőződésükkel. Ez az úgynevezett kognitív diszsonancia állapota.
- A folytonos ismétlés is hozzájárul a meggyőződések formálódásához, mint ahogy az is, ha egy adott nézet, gondolat valamilyen módon kapcsolódik a szexhez, a szerelemhez vagy más pozitív érzelmekhez. Alapvetően ezekre – az ismétlésre és a gondolattársításra – épít a reklámpia.
- A testi, különösen a fejet ért trauma is radikálisan képes megváltoztatni egy ember gondolkodását, meggyőződését.

Mindezek ellenére a meggyőződések kialakulásának mikéntjét jól ismerő tanult emberek is erősen ragaszkodnak a meggyőződéseikhez, és akár az egyéni érdekeik ellenében is képesek saját meggyőződéseik mentén cselekedni.

2010-ben a Tanárok Világnapján Prabhakara Shishila, az indiai Sullia városában található Nehru Memorial College volt igazgatója így nyilatkozott: „A tanárok feladata, hogy diákjaikba beleplántálják a racionális gondolkodás képességét”. Ön egyetért ezzel?

Segédlet

Az a meggyőződés, hogy a Föld lapos.	Az a meggyőződés, hogy a halálbüntetés igazolható.	Az a meggyőződés, hogy a házasság előtti szex bűn.	Az az elképzelés, hogy a nemi betegségtől megszabadulhat valaki, ha továbbadja egy szűznek úgy, hogy lefekszik vele.
Az a meggyőződés, hogy az uralkodóért, az országért vagy a hitért meghalni megtiszteltetés	Az a meggyőződés, hogy a dohányzás nem is igazán káros az egészségre.	A kábítószerekkel és az alkohollal kapcsolatos vélekedések.	Az a meggyőződés, hogy a „rasszokat” megkülönböztethetjük bőrszín, arctípus, koponyaforma, arcél, méretek vagy a haj textúrája és színe alapján
A gyerekek nevelésével és fegyelmezésével kapcsolatos vélekedések	Az az elképzelés, hogy az eltérő „rasszhoz” tartozó emberek erkölcsiség és intelligencia tekintetében különböznek.	Az a meggyőződés, hogy szegény, ha valakinek mentális betegsége van.	A férfiak és a nők családban betöltött szerepére vonatkozó meggyőződések
A húsevéshez kapcsolódó meggyőződések.	Az a meggyőződés, hogy a rendőröket és más hatóságokat tisztelni kell.	Az a meggyőződés, hogy a szökőár és a tornádó Isten büntetése az emberiség bűneiért.	Az abortuszra és a bérnyaságra vonatkozó meggyőződések
A fogamzásgátlással és a fogamzásgátlók használatával kapcsolatos meggyőződések.	A bűnözőkkel való bánásmódra vonatkozó vélekedések: el kell különíteni vagy vissza kell vezetni őket a társadalomba?	A pornográfiával és a prostitúcióval kapcsolatos vélekedések.	Az azonos neműek házasságával kapcsolatos vélekedések
A gyógyíthatatlan beteg emberek öngyilkosságában való segédkezéssel kapcsolatos vélekedések.	Az a meggyőződés, hogy a lánybabáknak rózsaszín, a fiúbabáknak világoskék szín való.	Férfiak és nők ugyanazon munkára való alkalmasságával kapcsolatos meggyőződések	Az a meggyőződés, hogy a fiúknak és a lányoknak más játékok valók.
A házasságon kívüli kapcsolatra vonatkozó meggyőződések.	A tetoválással vagy piercinggel kapcsolatos meggyőződések.	A házasságon kívüli gyermekvállalásra vonatkozó meggyőződések	Az istenkáromlással kapcsolatos vélekedések.
A vallástalansággal kapcsolatos meggyőződések.	A félmeztelenséggel vagy a naturizmussal kapcsolatos vélekedések.	Az önkielégítéssel és a szexualitással kapcsolatos vélekedések	A válással és az egyszülős családmoddal kapcsolatos meggyőződések.

Globalizáció

Környezet

Állampolgárság
és részvétel

3. szint

Tetszőleges
(kiscsoportok
5-8)

1. rész: 45 perc.
2. rész: változó
3. rész: változó

Vigyázz, figyelünk!

„Senki sem követhet el nagyobb hibát, mint az, aki azért nem tesz semmit, mert amit megtehet, az kicsiny!”

Edmund Burke

Témakörök

- Globalizáció
- Környezet
- Állampolgárság és részvétel

Nehézségi szint 3

Csoportlétszám Tetszőleges (5–8 fős kiscsoportok)

Szükséges idő 1. rész: 45 perc, 2. rész: változó, 3. rész: változó.

A gyakorlatról

A gyakorlat során a résztvevők végiggondolják egy pamutpóló előállításának társadalmi, gazdasági és környezeti költségeit. Ezután megterveznek és megvalósítanak egy akciót a kapcsolódó emberi jogi jogsértésekkel szemben.

Érintett jogok

- A szabadon megválasztott munkához és a szakszervezethez való csatlakozáshoz fűződő jog
- A megfelelő életszínvonalhoz való jog
- A biztonságos és egészséges környezethez való jog

Célok

- A ruhaipar globális jellegének alaposabb megismerése, valamint a vásárolt ruhaneműk valós és teljes költségének megértése
- Az információk elemzéséhez és az akciók megtervezéséhez és megvalósításához szükséges képességek fejlesztése
- A kreativitás, a fantázia és az aktivizmus iránti elköteleződés felébresztése, erősítése

Eszközök

- Flipchart tábla vagy nagy papírlapok, vastag filctollak
- Segédletek

Előkészítés

- Készítsünk másolatot a segédlet mindkét részéből; résztvevőnként egy példányt.
- Készüljünk fel alaposan, hogy a résztvevőket segíteni tudjuk a gyakorlat során.

A gyakorlat menete

1. rész: A probléma feltárása

1. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy a gyakorlat során ruhavásárlási szokásainkat nézzük meg közelebbről, és azt, hogy a vásárláskor hozott döntéseinknek milyen társadalmi, gazdasági és környezeti hatásai vannak.
2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy nézzék meg a pólójuk vagy a pulóverjük címkéjét, és keressék meg, hogy hol és milyen anyagból készült. Kérdezzük meg, emlékeznek-e, mennyibe került? Készítsünk egy listát a flipcharton, amelyre felírjuk az összes említett származási országot és az árakat.
3. Kérdezzük meg, hogy a vásárláskor csak az ár alapján döntenek-e, majd osszuk ki nekik az „A pamut útja és valódi ára” és a „Mennyibe kerül valójában egy pamutpóló?” című segédletet. Adjunk a résztvevőknek öt percet, hogy elolvassák az anyagot.

Május második szombatja
A méltányos kereskedelem világnapja

4. Ezután gyűjtsük össze közösen, hogy milyen problémákat, kérdéseket vetnek fel az olvasottak: például a munkához fűződő jogok, a gyermekmunka, a természeti erőforrások (víz, energia) felhasználása, a növényvédőszeres, rovarirtók és más mérgező anyagok által okozott környezeti károk és a globalizáció hatásai.
5. Mindezek után kérdezzük meg a résztvevőket, hogy ezen ismeretek birtokában miként vélekednek most a pólóvásárlással kapcsolatban. Mit tehetnének ők maguk az említett problémák, jogsértések ellen? Ötleteljünk közösen a cselekvési lehetőségekről, például jobban vigyázhatnak a ruháikra, hogy ne kelljen olyan sűrűn újat vásárolni, vagy a jövőben kizárólag méltányos kereskedelemről (fair trade) származó pólókat vásárolnak, vagy kampányt indíthatnak a környékükön, amellyel felhívják a kortársaik figyelmét erre a kérdésre. Vitassuk meg, hogy a felmerült ötletek közül melyeket szeretnék a leginkább továbbvinni. Hagyjuk, hogy további információkat keressenek, utánajárjanak a témának, és átgondolják, hogy melyik ötlet mennyire megvalósítható.

2. rész: Az akció kiválasztása

6. Hagyjunk időt a résztvevőknek arra, hogy átnézzék a segédletben és más forrásokban talált információkat, pontosítsák az elképzeléseiket, és megegyezzenek, hogy milyen típusú akciót szeretnének megvalósítani.
7. Alkossunk kisebb csoportokat aszerint, hogy ki milyen típusú akcióban venne részt szívesen. Ezután a csoportok készítsenek rövid, vázlatos tervezetet az alábbi szempontok mentén:
  - világos célok és célkitűzések;
  - a javasolt cselekvés, akció (bojkott, koncertek, televízió- vagy rádióprogram, utcaszínház, szórólapozás stb.) rövid leírása, és választásuk indoklása;
  - az akció előkészítésének és megvalósításának ütemterve;
  - az akció helyszíne (iskola, középület stb.);
  - a várható költségek és a szükséges eszközök, erőforrások.
8. Kérjük meg a csoportokat, hogy egyenként mutassák be a javaslatukat, a többiek pedig adjanak visszajelzést, javaslatokat az ismertetett tervek tökéletesítésére.

3. rész: Megvalósítás

- Döntsük el, hogyan haladunk tovább: a résztvevők vagy kiválasztanak az ötletek közül egyet, és az akcióban aztán a teljes csoport közösen vesz részt, vagy kisebb csoportokban dolgoznak tovább, aszerint, ki milyen akcióban venne részt szívesen.
- Az akció vagy kampány megvalósítása után beszéljük át velük, hogy ment a gyakorlati megvalósítás, és mit sikerült elérniük.

Feldolgozás és értékelés

Az 1. részt követően:

- Tényleg a pénz, a póló vásárlására fizetett összeg jelenti a legfőbb költséget? Ha nem, miért nem?
- Mennyire fontosak a társadalmi, gazdasági és környezeti költségek? Van fontosabb vagy kevésbé fontos költségelem? Mely emberi jogok sérülnek, míg a póló eljut a vásárlóhoz?
- Mennyit lennél hajlandó fizetni egy pólóért?
- Mitől lesz jó egy kampány?
- Szerintetek elérhetnek bármilyen változást a dolgozók jogait védő szervezetek, mint például az ilyen téren tevékenykedő civil szervezetek, nemzetközi szervezetek, ENSZ ügynökségek vagy a globalizációellenes kampányokat irányító szervezetek? Miért? Miért nem?

A 2. részt követően:

- Mennyire volt nehéz vagy könnyű megegyezni az akciótervekről? Mindenki elégedett azzal, ahogyan a döntések megszülettek a kicsoporton belül? Miért? Miért nem?
- Miért választottátok azt az akciót, amelyik mellett döntöttetek?

- Mindenki úgy érzi, hogy részese a közös munkának, a döntéseknek, tervezésnek? Miért? Miért nem?
- Milyen emberi jogi jogsértésekkel kapcsolatosak a tervezett akciók?

A 3. részt követően:

- Hogy sikerült az akció? Minden a terv szerint zajlott? Miért? Miért nem?
- Mik a tanulságok, mire kell legközelebb jobban odafigyelnetek?
- Mindannyian úgy érzitek, hogy kellőképp részt vettetek, és képességeitek szerint hozzá tudtatok járulni a kampány sikeréhez? Ha nem, miért nem, és mit lehetne legközelebb jobban csinálni?
- Mi mást tanultatok a tevékenység során, és milyen tapasztalatokat szűrtetek le az akció megvalósításából?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Készüljünk fel alaposan! Olvassuk el a 3. Cselekvés az emberi jogokért című fejezetet, ahol átfogó képet kaphatunk arról, milyen lehetséges módjai vannak a fellépésnek, akcióknak, és hogyan érdemes ezeket megszervezni. Olvassuk el továbbá a részvétel szintjeiről, az úgynevezett „részvételi létrá”-ról szóló részt az Állampolgárság és részvétel című részben, a Kompas online verziójában www.coe.int/compass.

A transznacionális vállalatokról szintén a Kompas online változatában, a Globalizáció című részben olvashatunk bővebben. Mielőtt belefognánk a gyakorlatba, nézzünk utána, hogy a Clean Clothes Campaign (Tiszta ruhák kampány) nevű hálózatnak vagy hasonló mozgalomnak van-e hazánkban helyi szervezete.

Tájékozódjunk a Clean Clothes Campaign aktuális akcióiról, és ha tetszik, akár használhatjuk is az általuk készített, már meglévő anyagokat. Egyszerűbb megoldás lehet, ha például az ő sportruházatokról szóló kampányvideójukat tesszük ki a csoport weboldalára vagy blogjára, mint ha a résztvevőknek saját maguknak kellene készíteni figyelemfelhívó és tájékoztató anyagokat. Ugyanakkor ennek a gyakorlatnak a részvétel és a kreativitás ösztönzése is az egyik fő célja. Tehát fontos hangsúlyozni a résztvevők felé, hogy teljesen szabadon bármilyen új kampánystratégiát kitalálhatnak.

Ha a környezeti költségeket ökológiai lábnyom formájában is szeretnénk megjeleníteni, akkor jó hasznát vehetjük az Ecometrica (<https://ecometrica.com>) számításainak. Ugyan ők azt számolták ki, hogy három alsónadrág mekkora széndioxid-kibocsátást „produkál” teljes élettartama során, de az alsónadrágoknak és a pólóknak nagy valószínűséggel hasonló kibocsátási mutatóik vannak – bár az alsóneműt vitathatatlanul többször kell mosni, viszont feltehetően kevesebbszer kell vasalni! Az eredmény: a termék teljes életciklusa során 57 kilogramm széndioxid termelődik. Ha saját számításokat szeretnének végezni a résztvevők, sok kalkulátor közül válogathatunk, ezekről például a <http://fna.hu/mittehetsz/okolabnyom> oldalon tájékozódhatunk.

Variációk

Az első részt kibővíthetjük, és a résztvevőket a valós költségek mélyebb feltárására ösztönözhetjük. Ha emellett döntünk, az alábbiak szerint építjük fel ezt a részt:

1. Kezdjük azzal, hogy megkérdezzük a résztvevőket, kinek mennyibe került a pólója, majd állapotunk meg egy átlagárban.
2. A résztvevők ezek után megnézik a pólójukban lévő címkén, hogy hol gyártották.
3. Majd kisebb csoportokban összegyűjtik, milyen lépései vannak az előállítási folyamatnak a pamuthoz szükséges gyapot termesztésétől kezdve egészen addig, amíg a póló a boltokba kerül.
4. Utána hívjuk össze ismét a teljes csoportot. Vessük össze az egyes listákat, majd állapotunk meg egy közös listában, aztán foglaljuk össze a különböző tételeket költségtípusok szerinti bontásban: szállítási költség, munkabér, energiaköltség stb.

5. Ezután a résztvevők – ismét kisebb csoportokban – minden tételhez hozzárendelnek egy konkrét összeget, például a gyapot termesztéséhez kapcsolódó munkabérek, a szállítás stb.
6. Majd újra a teljes csoportban átbeszélik a becsült összegeket.
7. Végül mindenkinek kiosztunk egy-egy példányt a segédletekből, és megkérdezzük a résztvevőket, mit gondolnak az olvasottakról.

Javaslatok a folytatáshoz

Érdeemes lehet felvenni a kapcsolatot a Clean Clothes Campaign helyi szervezetével (ha van), és folytatni a csoportunk által elkezdett munkát. A sportcipők kapcsán is utánanézhethetünk a méltányos kereskedelem kérdésének.

A vállalatok társadalmi felelősségvállalásának kérdését és az ezzel kapcsolatos dilemmákat is érdemes lehet megvitatni. Számos jó ügyet és eseményt szponzorálnak olyan cégek, amelyek egyébként emberi jogi jogsértéseket követnek el. Ráadásul a gyártási folyamatok során még a környezetet is szennyezhetik. A téma kapcsán idézhetjük a filmes Jeremy Gilley-t, a Peace One Day alapítóját, aki egyszer így nyilatkozott: „ami a Peace One Day-t illeti, nem létezhetnének és működhethetnének vállalati szponzoráció nélkül. Az álláspontom egyértelmű. Meg vagyok róla győződve, hogy ahhoz, hogy befolyásolni tudjuk az ellátási láncot, „belül kell lennünk”. Nagyon nehéz, szinte lehetetlen olyan céget találni, amelynek a teljes ellátási lánc az elejétől a végéig 100%-ig megfelel a nemzetközi emberi jogi és kereskedelmi szabályozásnak, bár ez lenne a kívánatos helyzet.”

Konkréten a fenti példával kapcsolatban információt a www.peaceoneday.org weboldalon találhatunk.

Ha a csoport szeretne tovább foglalkozni a szabadon megválasztott munkához és a szak-szervezethez való csatlakozáshoz fűződő joggal, kipróbálhatjuk az Ashique története című gyakorlatot (95. oldal), amelyben a gyermekmunkáról van szó; vagy a Szakszervezeti tárgyalás című gyakorlatot (302. oldal). Ha szóba kerül a sportruházat témája, és a résztvevők szívesen megvizsgálják a sport egyéb emberi jogi vonatkozásait is, akkor elvégezhetjük a Csak egy perc című gyakorlatot (141. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

A megkezdett munkát folytathatjuk azzal, hogy felvesszük a kapcsolatot és együttműködünk a témával foglalkozó helyi aktivistákkal, csoportokkal, helyi szervezetekkel, és szervezünk valamilyen programot a méltányos kereskedelem világnapjára.

A gyakorlat keretében megvalósított akció során szerzett tudásra és tapasztalatokra támaszkodva a csoportot érdeklő egyéb témában is szervezhetünk kampányt. Az év során számos alkalom adódik arra, hogy másokkal együttműködésben felhívjuk a figyelmet emberi jogi kérdésekre, például március 8-án a nemzetközi nőnap alkalmából foglalkozhatunk a nők jogával, június 20-án a menekültekkel, december 10-én pedig megünnepelhetjük az emberi jogok világnapját. Az ilyen együttműködés lehetőséget kínál arra, hogy kifejezzük a szolidaritásunkat azok iránt, akik az emberi jogokért dolgoznak, új barátokat szerezzünk, miközben sokat tanulhatunk, és még jól is érezzük magunkat.

További információk

Nagyon sok szervezet foglalkozik a méltányos – a környezetet és az embereket nem kizsákmányoló – termelés és kereskedelem előmozdításáért. Keressünk rá az interneten, hogy a mi környékünkön vannak-e ilyenek. Az alábbi szervezeteknek Európa számos országában található tagszervezetei vagy partnerei:

- A www.cleanclothes.org oldalon rengeteg információ található, és a kampányaikhoz mi is csatlakozhatunk.
- A Clothes for a Change (Ruhák a változásért) kampány oldalán az alábbi cikk olvasható: „Did Child Labour Make Your Shirt?” (Gyermekmunkával készült a pólód?) (<http://www.organicconsumers.org>).
- A People Tree az egyik legismertebb név a nemzetközi fair trade (méltányos kereskedelemről származó) divat és ruhagyártás terén (<http://www.peopletreefoundation.org>).
- Az Environmental Justice Foundation (Környezeti Igazságosság Alapítvány) a Children Behind Our Cotton (Gyerekek a pamut mögött) című jelentése bemutatja azokat a megdöbbentő körülményeket, amelyek között több mint egymillió gyermek – köztük alig ötévesek is – kénytelenek napi 12 órát dolgozni szélsőségesen meleg vagy hideg körülmények között, miközben sokuk testi, szóbeli és néha szexuális bántalmazásnak is ki van téve (<https://ejfoundation.org>).
- A Fair Wear Foundation küldetése a ruházati iparban dolgozók munkakörülményeinek javítása (<http://fairwear.org>).
- A Fair Trade Resource Network elnevezésű információs hálózat célja, hogy elősegítse a méltányos kereskedelem elterjedését és egy olyan piac létrejöttét, ahol „megbecsülik azokat az embereket, akik az ételeinket és használati tárgyainkat előállítják” (www.ftrn.org).
- A Play Fair kampányban munkajogi szervezetek léptek szövetségre azért, hogy arra készítsék az olimpiai játékokra termelő sportszergyártókat, hogy szüntessék meg a kizsákmányoló munkakörülményeket az ellátási láncokban, és tartsák tiszteletben a munkavállalók jogait.

További információk: http://playfair2008.org/docs/Clearing_the_Hurdles.pdf

Segédletek

A pamut útja és valódi ára

A pamutpóló számos globális iparág közreműködésének végterméke, gyártása pedig szinte a világ minden országát érinti. Íme, egy példa:

A történet Burkina Fasóban, egy magántulajdonban lévő, átlagos gyapotföldön indul. Egy család gazdálkodik rajta, akik 6-8 hektár földet művelnek meg. Egy kiló itt termesztett nyersgyapotért 0,23 eurót kapnak. Sok gyapottermelőnek a gyapot eladásából befolyó fizetésből származik az összes bevétele.

A gyapotot a farmról a gyapot tisztító üzembe viszik, ahol pamutszálát készítenek belőle. Az eljárás végére a kilónkénti ár 0,56 euróra nő. A munkások kéthetente 73,40 eurót keresnek.

A pamutot ezt követően exportértékesítés céljából a togói Lomé kikötőjébe szállítják. Kilónként 0,88 euróért adják el a kereskedőknek. Több mint a felét Kína vásárolja fel: teherhajók viszik többek között Sanghajba, ahol helyi fonalgyárak veszik meg kilónként 0,97 euróért. A gyártáson dolgozó munkások nagy része szegényebb vidékekről származik, sokszor Kína hatalmas, távoli térségeiből. A gyárhoz tartozó munkásszálláson laknak, és hosszú órákon át dolgoznak nagyon alacsony bérért.

A kész ruhákat – köztük a nyugati világ leghíresebb divatmárkáinak termékeit, amelyeket sokszor ugyanabban a hatalmas gyárban készítenek, mint a fonalat – ezek után ismét kikötőbe szállítják, és újra felpakolják, hogy a világ egy másik pontján értékesítsék. Az Egyesült Államokba így módon behozott pamutpólók átlagára 1,10 euró/darab, de egy manhattani áruházban két póló ára már 14,70 eurót tesz ki.

Az a pamut, amelyért Afrikában még kilónként csak 0,56 eurónyt fizettek, most már kilónként 18,40 eurót ér.

A fenti információk a BBC hírsztorja 2007. május 2-i „A pamut útja és valódi ára” című műsorában hangzottak el.

Mennyibe kerül valójában egy pamutpóló?

- Vízfelhasználás: 2.157 liter (ennek 45%-a a gyapot öntözéséhez kell).
- Energiafelhasználás: 8 kilowattóra (28.800.000 joule) elektromos áram az ipari fonó- és varrógépek üzemeltetéséhez, valamint 41,6 – 110 liter üzemanyag a szárazföldi és tengeri szállításhoz.
- Szállítási távolság: 8.851–15.128 km vagy még több.
- Gáz kibocsátás: nitrogén-oxidok, szénmonoxid, széndioxid, (üvegházhatású gázok) kéndioxid, dinitrogén-oxid, más gázvegyületek.
- Mérgező anyagok: 1-3 gramm növényvédőszer, kipufogógáz, nehézfémek (a színezőanyagokban).
- Importköltségek: 0,44 – 0,77 euró.
- Gyermekmunka: 17 országban, az átlag munkabér napi 0,37 euró.
- Egyéb: 53-91 gramm műtrágya.

Forrás: Earth Intelligence Network

Emberi jogok általában

Vallás és meggyőződés

Gyermekek

2. szint

Tetszőleges (kiscsoportok: 3-4)

80 perc

Virágozzék ezer virág

A jövő virágai a jelen magjaiból hajtanak majd ki

Indiai közmondás

Témakörök

- Emberi jogok általában
- Vallás és meggyőződés
- Gyermekek

Nehézségi szint 2

Csoportlétszám Tetszőleges (3-4 fős kiscsoportok)

Szükséges idő 80 perc

A gyakorlatról

A gyakorlat végére lesz egy „virágkiállításunk”, amely a csoport sokszínűségét jeleníti meg. Kreatív gyakorlat, mely az emberi jogokról általánosságban szóló beszélgetésbe megy át: mik azok az emberi jogok, miért léteznek, és hogyan tudjuk védelmezni őket.

Érintett jogok

Az emberi jogok mindegyike

Célok

- Az emberi szükségletek, a személyes jóllét és az emberi jogok közötti összefüggések megértése
- A reflexió és elemző készségek fejlesztése
- A szolidaritás és a sokszínűség tiszteletének erősítése

Eszközök

- Üres falfelület, ahol elég hely van a rajzok kiragasztásához
- Ceruza (résztevőnként egy), radírok, színes filcek
- Ragasztószalag vagy gyurmaragasztó a rajzok kiragasztásához
- Tábla vagy flipchart, táblafilcek

Előkészítés

A szükséges eszközök beszerzése

A gyakorlat menete

Mondjuk el, hogy ez a gyakorlat az emberi jogokról szóló beszélgetésre fog kifutni, de először a résztvevők azt fogják átgondolni, mit is jelent embernek lenni.

1. rész: Mit jelent teljes értékű embernek lenni?

1. Bevezetőként mondjuk el, hogy ahhoz, hogy az ember teljes életet élhessen, fontos, hogy bizonyos szükségletei kielégüljenek. Például a túléléshez szükségünk van élelemre és vízre, alvásra és levegőre. Szükségünk van biztonságra is: személyes és anyagi biztonságra és egészségre. A szeretet és a valahova tartozás érzése szintén szükséglet: ezt elégíti ki például a barátság, az intimitás és a család. Végül elismerésre is szükségünk van: arra, hogy mások elfogadjanak és értékeljenek minket, és úgy érezhessük, kibontakoztathatjuk képességeinket és megvalósíthatjuk önmagunkat.
2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy majd mindenki rajzoljon egy virágot, amely az emberi szükségleteit jelképezi. A virágoknak nyolc szirma legyen:
  - alapvető szükségletek
  - személyes biztonság
  - anyagi biztonság
  - egészség
  - barátság
  - család
  - elismerés
  - önmegvalósítás

Május utolsó
péntekje
Európai szomszédok
napja

Minden szirmot akkorára rajzoljanak, amilyen fontos a jelenlegi életükben az adott szükséglet. Példaként rajzoljunk egy virágot a flipchartra vagy táblára, de hangsúlyozzuk, hogy ez csak példa; mindenkinek a virága más-más lesz.

- Osszuk ki a papírokat, a ceruzákat és a színes filceket, és kérjük meg a résztvevőket, hogy mindenki rajzolja a lap közepére a virágát, de hagyjon mellette helyet. Mondjuk el, hogy nincs jó vagy rossz megoldás, mindenkinek a virága egyedi lesz. Bátorításként megemlíthetjük, hogy nem kell ráírni a nevüket a lapra. A rajzok elkészítésére adjunk tíz percet.
- Ezután a résztvevők gondolják át, milyen körülményekre van szükség ahhoz, hogy ők teljes értékű emberként élhessenek és „virágozhassanak”. Kérjük őket, hogy rajzoljanak leveleket a viráguk köré, amelyek ezeket a feltételeket szimbolizálják, majd egy-két szóval jelezzék, mit jelent egy-egy levél. Erre is adjunk tíz percet.
- Végül kérjük meg a résztvevőket, hogy ragasszák fel a rajzokat a falra.

2. rész: Az emberi szükségletek és az emberi jogok összekapcsolása

- Hagyjunk egy kis időt a résztvevőknek, hogy megnézzék a virágokat. Ezután alkossanak 3-4 fős csoportokat, és beszéljék meg az alábbi témákat:
  - Van-e kapcsolat az emberi jogok, illetve a virágok és a levelek között? Ha igen, hogyan kapcsolódnak egymáshoz?
  - Fontosak vajon az emberi jogok? Miért?
  - Mit jelent számotokra az a kifejezés, hogy „emberi jogok”?
- Kérjük meg a csoportokat, hogy röviden ismertessék, milyen gondolatok merültek fel a kicsoportos beszélgetés során, majd térjünk rá a feldolgozás és értékelés részre.

Feldolgozás és értékelés

Kérjük meg a résztvevőket, hogy a közös feldolgozáshoz térjenek vissza nagy körbe. Először röviden tekintsük át a gyakorlatot, majd beszéljünk arról, mit tanultak a résztvevők az emberi jogokról.

- Hogy éreztétek magatokat a gyakorlat során? Mi tetszett? Mi nem?
- Nehéz volt eldönteni, mekkorák legyenek az egyes szirmok? A teljes értékű élethez mind a nyolc szükséglet fontos?
- Vannak-e olyan szükségletek, amelyek nem kerültek rá a virágra? Más szóval: kellene még további szirmokat rajzolni?
- Van olyan, aki írt valamit a virág közepébe?
- Voltak meglepő hasonlóságok és különbségek az egyes emberek virágai között?
- Mit mond ez el az emberekről úgy általában?
- Mi a következménye annak az egyénre nézve, ha valamelyik szirm megsérül?
- Mire van szükség az egyes szirmok védelméhez? Mit írtatok a levelekre?
- Kapcsolódnak-e valahogy az emberi jogokhoz azok a dolgok, amelyeket a levelekre írtatok?
- Mit tanultatok meg saját magatokról mint emberi lényekről? Ez hogyan kapcsolódik az emberi jogokhoz?
- Milyen emberi jogokra van szükségünk a leginkább ahhoz (itt, ahol élünk), hogy virágozzunk, és teljes értékű emberi éltet élhessünk?
- Vannak olyan emberi jogok, amelyek fontosabbak a többinél? Kinek fontosabbak? Mikor? Hol?
- Miért kell folyamatosan résen lennünk, védelmezni és előmozdítani az emberi jogokat?
- Mit tehetünk annak érdekében, hogy a lehető legjobban meg tudjuk védeni az emberi jogokat?
- Vannak-e olyan szükségletek, amelyeket a meglévő emberi jogi egyezmények nem fednek le?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Az alábbi virág csak mintaként szolgál. Fontos hangsúlyozni, hogy minden résztvevő maga dönti el, mekkorák legyenek az egyes szirmok, és melyiket milyen színnel rajzolja meg.

Ne hívjuk fel külön a figyelmet a virág közepére: hagyjuk, hogy a gyakorlat során magától merüljön fel esetleg bennük, hogy ott lehet valami nagyon fontos. Ugyanígy hagyjuk, hogy

maguk vessék fel esetleg a gyakorlat során, hogy szükség lenne további szirmokra, pl. kulturális biztonság, a választás szabadsága az élet minden területén, a javak igazságos elosztása, részvétel, identitás, vallás vagy meggyőződés. Minden esetben hívjuk fel a figyelmet az összefüggésekre: mi a következménye annak, ha egy szükségletet nem elégül ki, milyen jó származik abból, ha kielégül, továbbá az adott szükséglet kielégítését hogyan védik az emberi jogi jogszabályok és dokumentumok.

A 4. lépésnél hasznos lehet, ha adunk néhány ötletet. Megemlíthetjük, hogy a levelek napfény, víz és széndioxid felhasználásával tápanyagokat állítanak elő, ezzel táplálják a virágokat. Hasonlóképp, az anyagi biztonsághoz is szükség lehet például munkahelyre, bankokra és szakszervezetekre. Megemlíthetjük itt persze a munkához való jogot – ahogy az az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 23. cikke is rögzíti –, de jobb, ha a résztvevők maguk fedezik fel, hogyan kapcsolódik mindez az emberi jogokhoz.

Fontos összekapcsolni az emberi szükségleteket az emberi jogokkal, és rámutatni, hogy az emberi jogok teremtik meg egy olyan világ alapját, amelyben mindenki szükségletei kielégülnek. Szóba hozhatjuk az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának Bevezetőjét (481. oldal), amely először is kimondja, hogy az emberiség családja valamennyi tagja veleszületett méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak elismerése alkotja a szabadság, az igazság és a béke alapját a világon, majd kifejti, hogy az ember leghőbb vágya egy olyan világ eljövetele, amelyben a félelemtől és nyomortól megszabadult emberi lények szava és meggyőződése szabad lesz.

Variációk

A gyakorlatot lerövidíthetjük azzal, ha csak az 1-5. lépést végezzük el, azután egyből rátérünk az emberi jogok témájának nagycsoportos megbeszélésére. Ez talán jobb megoldás fiatalabb résztvevőkkel, mert ők még nehezebben tudnak elméleti szinten dolgozni. Lehet, hogy nem mindenki érti meg, hogy a szirmok mérete feleljen meg az adott szükséglet fontosságának, esetleg a szükségletek és az emberi jogok összekapcsolását túl elvontnak találhatják.

A gyakorlatot továbbvihetjük úgy, ha rákérdezzük, hogy mely emberi jogok biztosítják a foglalkozás során említett emberi szükségletek teljesülését. Ehhez használhatjuk az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának összefoglalóját (480. oldal).

Javaslatok a folytatáshoz

Indítványozhatjuk, hogy a résztvevők külön projekt keretében nézzenek utána, hogyan alakultak ki történelmileg az emberi jogok, illetve mik is azok a „kibontakozó jogok”⁴⁸.

Ha a résztvevők szívesen beszéltek arról, mi a fontos számukra az életben, talán lenne kedvük a saját világnézetükkel kapcsolatos kérdéseket is bővebben feltárni a Meggyőződéseink című gyakorlat (255. oldal) segítségével. Vagy kipróbálhatjuk az Emberi jogi bingó című gyakorlatot (169. oldal), amely a hétköznapi élet és az emberi jogok összefüggéseire világít rá. Ha érdeklik őket a kibontakozó jogok, elvégezhetjük a környezethez való jogokkal foglalkozó Mutasd az ujjad! című gyakorlatot (283. oldal).

Javaslatok a cselekvésre

Felvethetjük ötletként a résztvevőknek, hogy csinálják meg ugyanezt a feladatot a családtagjaikkal, barátaikkal vagy kollégáikkal, és ennek kapcsán beszélgessenek velük az emberi jogokról.

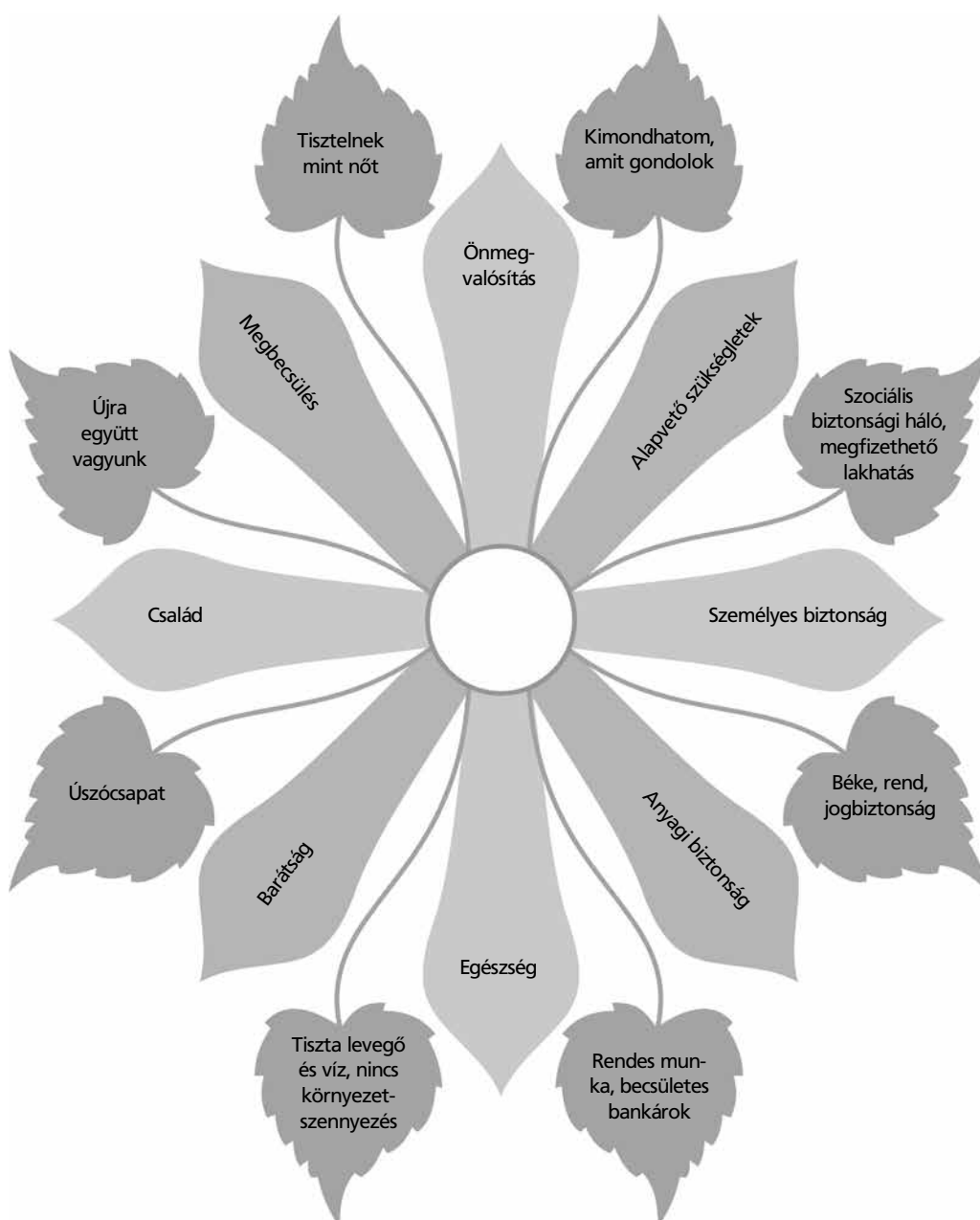

További információk

Az emberi szükségletek gondolata Maslow szükséglet-elméletén, illetve Griffin és Tyrrell elképzelésein alapul.⁴⁹ Az alapvető szükségletek azok, amelyek a túléléshez, a testi működés

fenntartásához szükségesek. A személyes biztonságba beletartozik a lakhatás – hogy valakinek legyen otthona, „fedél a feje fölött” – de az is, hogy ne kelljen félnie utcai bandáktól, betörőtől, háborútól vagy terrortámadástól.

Az anyagi biztonságnak része, hogy elegendő pénzünk van ahhoz, hogy megfelelő élet-színvonalon tudjunk élni, továbbá létezik biztonsági háló arra az esetre, ha elveszíténénk a munkánkat. Az egészséghez tartozik nemcsak a betegség hiánya, de az is, hogy megbetegedés vagy balesetet esetén megfelelő orvosi ellátást kapjunk. A barátsághoz kapcsolódik az is, hogy csatlakozhatunk klubokhoz és egyesületekhez, szabadon megválaszthatjuk barátainkat és intim partnereinket. A családi biztonságba beleértjük, hogy senkit nem szakíthatnak el a családjától erőszakkal. A megbecsülés azt jelenti, hogy mások tisztelnek és értékelnek minket mind önmagunkért, mind azért, amit teszünk. Az önmegvalósításhoz szükséges, hogy azok lehetünk, akik lenni szeretnénk, teljes mértékben kibontakoztathatjuk képességeinket, bízunk önmagunkban és abban, hogy helyünk van a világban.

Demokrácia

Állampolgárság és részvétel

Emberi jogok általában

2. szint

Tetszőleges

60 perc

Vitassuk meg!

Mennyire vagy meggyőző?

Témakörök

- Demokrácia
- Állampolgárság és részvétel
- Emberi jogok általában

Nehézségi szint 2

Csoportlétszám Tetszőleges

Szükséges idő 60 perc

A gyakorlatról

A gyakorlat során a résztvevők érvelnek és vitatkoznak, és megvizsgálják a következő témákat:

- a demokratikus jogok és kötelességek,
- a demokratikus vita.

Érintett jogok

- Az ország közügyeiben és a szabad választásokon való részvétel joga
- A vélemény és a kifejezés szabadsága
- Gondolatszabadság

Célok

- A demokratikus társadalom néhány ellentmondásos területének vizsgálata
- A másik mondandójára való odafigyelés, a vitázás és a meggyőző érvelés gyakorlása, a kapcsolódó készségek fejlesztése
- Az együttműködés és a nyitott, elfogulatlan gondolkodás ösztönzése

Eszközök

- Kellően nagy tér, egy hosszú fal és 2 szék
- A4-es lapok és színes tollak/filcek a feliratok elkészítéséhez
- Ragasztószalag
- Kisebb lapok és tollak jegyzeteléshez (opcionális)

Előkészítés

- Készítsünk egy „Egyetértek” és egy „Nem értek egyet” feliratot, és ragasszuk fel ezeket egy hosszú fal két végére. Legyen elegendő hely ahhoz, hogy a résztvevők egyenes vonalban fel tudjanak sorakozni a fal mentén.
- Tegyük két széket a terem közepére, körülbelül fél méterre egymástól – a terem középvonalától jobbra és balra – úgy, hogy a résztvevők el tudjanak járni mellettük.
- Válasszunk ki egyet a fejezet végén javasolt állítások közül, vagy írjunk egyet magunk.

A gyakorlat menete

1. Mutassuk meg a fal két végén a két feliratot („Egyetértek” és „Nem értek egyet”), és mondjuk el, hogy fel fogunk olvasni egy állítást, amellyel lehet, hogy többé vagy kevésbé egyetértenek, de az is lehet, hogy nem.
2. Olvassuk fel az állítást.
3. Kérjük meg az résztvevőket, hogy helyezkedjenek el a fal mentén, valahol a két felirat között. Ha teljesen egyetértenek, vagy egyáltalán nem értenek egyet vele, akkor álljanak a fal megfelelő végére, máskülönben álljanak a két végpont közé, annak megfelelően, hogy mennyiben értenek egyet ezzel a mondattal.
4. Miután a résztvevők megtalálták a helyüket, kérjük meg azt a két embert, akik a véleményvonal két ellentétes végén a legmesszebb állnak, hogy jöjjenek a terem közepére, és üljenek le egy-egy székre. A többiek pedig helyezkedjenek el azon társuk mögé, amelyekük

szeptember 19.
A választójog napja

- véleményéhez közelebb áll a saját álláspontjuk. Aki bizonytalan, az álljon nagyjából a terem középvonalába.
- Adjunk egy-egy percet a széken ülőknek, hogy megindokolják, miért értenek egyet, illetve miért nem az elhangzott állítással. Eközben senki ne szakítsa félbe a beszélőket, se vitatva az elhangzottakat, se egyetértőleg. Mindenki csendben figyeljen.
  - Miután a két fél egy-egy percben elmondta az érveit, kérjük meg a középben állókat, hogy álljanak be az egyik vagy a másik szószóló mögé (valahogy dönteniük kell, nem maradhatnak középben). Így két csoport alakul ki: egy a szóban forgó állítás mellett, és egy ellene. Adjunk a csoportoknak 10 percet arra, hogy összegyűjtsék az álláspontjukat alátámasztó érveket, és kiválasszanak egy másik személyt, aki ezeket az érveket ismerteti.
  - A tíz perc elteltével hívjuk össze a két csoportot, és kérjük meg a két új szószólót, hogy foglaljanak helyet a két széken, és a velük hasonló véleményen lévők pedig gyűljenek mögéjük.
  - Adjunk a két szószólónak három-három percet, hogy kifejtsék érveiket. Ha ezután az egyik vagy a másik oldalon állók közül bárki megváltoztatta az álláspontját, mert az elhangzott érvek meggyőzték őt, most átállhat a másik csoportba.
  - Adjunk a csoportoknak még öt percet, hogy tovább csiszolják az érveiket, és kiválasszanak egy harmadik szószólót. Ezek is kifejthetik a mondandójukat. Az elhangzott érvek után újfent engedjük meg, hogy a résztvevők helyet változtassanak, ha szeretnének.
  - A gyakorlat végén hívunk össze mindenkit a feldolgozáshoz.

Feldolgozás és értékelés

Ebben a szakaszban a résztvevők végiggondolják a vita mint társalgási forma folyamatát és célját, valamint azt, hogy miért jó pluralista társadalomban élni. Próbáljuk elkerülni, hogy a résztvevők visszatérjenek a korábbi témához, vagyis magának az állításnak a megvitatásához.

- Volt-e, aki megváltoztatta a véleményét a vita során? Ha igen, milyen érvek győztek meg benneteket?
- Mit gondoltok, az érveken kívül más dolgok is befolyásoltak benneteket? Például a csoportnyomás, a szószóló szenvedélyes beszédmódja vagy a győzni vágyás?
- Azok, akik a vita során nem változtatták meg a véleményüket, hasznosnak találták ennek a témának az átbeszélését? El tudtok képzelni olyan érvet, körülményt, amelytől mégis megváltozna az álláspontotok?
- Miért vannak az emberek különböző véleményen? Mi a teendő ezzel egy demokratikus társadalomban?
- Egy demokráciában minden véleményt tolerálni kell?
- Milyen érzés volt, amikor valaki más képviselte a nézeteiteket a vitában? És fordítva: milyen érzés volt szószólónak lenni, és tolmácsolni a többiek véleményét?
- Milyen érzés, hogy a politikai életben mások képviselnek benneteket, helyi és országos szinten egyaránt? Hogy zajlik és milyen érzés ugyanez abban a szervezetben, klubban, egyesületben, ahol tagok vagytok, vagy akár az iskolai osztályban?
- Milyen emberi jogokat érintett ez a gyakorlat?

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ennek a gyakorlatnak az első része, tehát amikor a résztvevők a fal mellett a két végpont között megkeresik a helyüket, legfeljebb néhány percig tartson. Ennek a műveletnek mindössze annyi a célja, hogy kiderüljön a résztvevők kiinduló pozíciója, és hogy lássák, hol állnak a véleményükkel a többiekhez képest.

A gyakorlatnak egyformán célja a kommunikációs és érvelőkészségek gyakorlása és az adott téma megfontolása, átgondolása. Így aztán törekedjünk arra, hogy a résztvevők ne csak a saját véleményük tartalmával és bemutatásával törődjenek, hanem azon is gondolkodjanak, milyen típusú vagy formájú érvek lehetnek a leginkább alkalmasak a másik oldalon álló társaik meggyőzésére. Elvégre az a céljuk, hogy minél több embert állítsanak maguk mellé. A szószólók

beszédei közötti időben, tehát amikor közösen átgondolják a csapat érveit, az ellenoldal álláspontját is mérlegelhetik, és kigondolhatják, hogyan lehetne azt megingatni.

A segédletben található állításoktól, azok témájától eltérő állítások és témák ugyanannyira jó kiindulási alapot adhatnak a vitához. A lényeg az, hogy olyan állítást válasszunk, amely megosztja a csoportot.

Ne feledjük, hogy egy állítás ilyen többfordulós megvitatása mintegy 30 percet vesz igénybe. Ha több állítást szeretnénk feldolgozni, ennek megfelelően több időt kell szánni a gyakorlatra.

Célszerű rugalmasnak lenni az egyes lépések pontos sorrendjét, időzítését illetően, attól függően, hogy mik a csoport erős és gyenge pontjai, valamint, hogy mennyire élénk vita alakul ki. Például:

- Hozzáadhatunk még egy vagy két fordulót, hogy a csoportok további érveket gyűjtsenek, és több felszólalónak legyen lehetősége arra, hogy ismertesse a csoport álláspontját.
- Ha korábban már végeztük ezt a gyakorlatot ezzel a csoporttal (vagy ha nem, akkor is), meglephetjük a résztvevőket azzal, hogy alkalmanként máshogy választjuk ki a legelső felszólalókat – például a sor két végéről számított harmadik embert kérjük meg, hogy első körben fejtse ki a véleményüket.
- Dönthetünk úgy is, hogy az egyik csoportos egyeztető körben megkérjük a két csapatot, hogy – a szószólók kivételével – cseréljenek helyet egymással, és most az ellenkező oldal szószólójával működjenek együtt, vagyis a saját álláspontjukkal ellentétes érveket gyűjtsenek. Ez jó módszer lehet arra, hogy a résztvevők az ellenoldal nézőpontját is átgondolják, és különösen érdekes lehet akkor, ha a résztvevők egyébként nem nagyon változtatták meg a véleményüket a gyakorlat során.

Hagyhatjuk, hogy a szószólók egy képeslap méretű papírlapra emlékeztetőül feljegyezzék a fő pontokat, nehogy menet közben elfelejtsék az összegyűjtött érveket.

Felvethetjük azt a kérdést is, hogy egy toleráns társadalomban lehet-e, kell-e korlátozni a „pluralizmust” vagy a véleménynyilvánítás szabadságát? Például engedni kell-e a fasiszta vagy nacionalista tüntetéseket?

Javaslatok a folytatáshoz

Ha a csoportot érdekli, hogyan alakítják, formálják véleményünket, nézeteinket külső hatások, különös tekintettel a médiára, akkor érdemes kipróbálni a Címlap című gyakorlatot (136. oldal).

Ha azt vizsgálánk tovább, hogy hogyan függ össze az emberek véleménye a világról alkotott elképzeléseikkel és sztereotípiáikkal, jó választás lehet a Szórajz című gyakorlat a Képzők könyvéből⁵⁰

Javaslatok a cselekvésre

Ha a politikai választásokkal, szavazással kapcsolatos állítást választottunk a gyakorlathoz, folytathatjuk a gyakorlatot egy, a helyi közösség szavazási szokásaival kapcsolatos felméréssel; lásd a Szavazzunk vagy ne szavazzunk? című gyakorlatot (307. oldal).

További információk

Szeptember 19-ét a választójog napjaként tartják számon. 1893-ban ezen a napon szavazták meg Új-Zélandon a nőknek választójogot adó törvényt, így ez lett a világ első országa, amelyik általános szavazójogot biztosított. Magyarországon 1918-ban született az első törvény, mely lehetővé tette a nők részvételét a választásokon, azonban az általános, titkos és egyenlő választójogot csak 1945-ben vezették be.

Segédletek

Állítások a vitához

- Erkölcsi kötelességünk, hogy a választásokon szavazzunk.
- Minden törvényt be kell tartani, még az igazságtalanokat is.
- A demokráciában csak a politikusoknak van hatalmuk.
- Olyanok a vezetőink, amelyeket megérdemlünk.
- Az állampolgárok felelőssége, hogy ellenőrzést gyakoroljanak a kormányzat mindennapi tevékenysége fölött.
- A véleménynyilvánítás szabadsága azt jelenti, hogy mindenki elmondhatja, amit akar.
- Be kell tiltani az újfasiszta pártokat.
- Nem szabadna engedni a szélsőséges politikai nézetek nyilvános hangoztatását.
- A szavazást minden állampolgár számára kötelezővé kell tenni.
- Nem érdemes képviselőket választani a diákönkormányzatba, mert az csak tanácskozik és ajánlásokat tesz; úgysem hozhat kötelező érvényű döntéseket.

Emberi jogi naptár

Az alábbi emberi jogi naptár azoknak a jeles napoknak a frissített gyűjteménye, amelyeken a világ különböző pontjain megemlékezünk az emberi jogokról, tisztelgünk az emberi jogi hősök emléke előtt, felidézünk az emberi jogokat ért jogsérelmeket, és megünnepeljük a sikereket. A listába az ENSZ által elismert, illetve civil szervezetek által számon tartott világnapok, valamint évfordulók – pl. történelmi események dátuma, valamint kiemelkedő emberi jogi aktivisták születésnapja – kerültek. A lista nem kimerítő és nem is végleges; csupán kiindulási alap, amelyet mindenki kiegészíthet a saját maga választotta jeles napokkal.

A naptárt lemásolhatjuk plakát formájában, és kitehetjük a falra: ezzel felkelthetjük az érdeklődést az emberi jogi témák iránt, hiszen a lista jól tükrözi azok változatosságát, sokféleségét. Kezdeményezhetünk beszélgetést például ezekkel a kérdésekkel: Mindegyik felsorolt világnapról vagy eseményről hallottatok már? Melyek azok a fontos helyi és országos emléknapok, amelyeket felvennétek a listába?

A 2. fejezetben lévő összes gyakorlathoz tartozik (legalább) egy jeles nap. A naptár célja, hogy segítséget nyújtson az éves emberi jogi nevelési program kidolgozásához; kezdetünk minden hetet vagy hónapot egy-egy éppen aktuális témát feldolgozó gyakorlattal. Május 3-án, a sajtószabadság világnapján elvégezhetjük például a Címlap gyakorlatot, november 25-én, a nők elleni erőszak felszámolásának világnapján pedig esetleg a Családi ügy címűt. De választhatja a csoport azt is, hogy aktívan részt vesz valamely, azon a napon különböző szervezetek által rendezett eseményen vagy tevékenységben, például bekapcsolódhat egy környezetvédelmi csoport április 22-ére, a Föld napjára tervezett eseményeinek megszervezésébe, vagy részt vehet magán az eseményen.

A cselekvésekhez további ötletadó javaslatok találhatóak a Képzők könyve című kézikönyv⁵¹ A kampány tevékenységeinek ABC-je című részében (65. oldal). Az eredményes cselekvés mi-kéntjére vonatkozó tippek és javaslatok jelen kézikönyv 3. Cselekvés az emberi jogokért című fejezetében olvashatók.

Évről évre fejlődnek az emberi jogokról alkotott ismereteink, ezért remélhetőleg változik majd ez a naptár is. A kézikönyv használóira hárul majd az a feladat, hogy újabb és újabb módokat találjanak az emberi jogok mindennapi megünneplésére.

Dátum	Jeles nap	Leírás	Gyakorlat
27 January	A holokauszt nemzetközi emléknapja	Január 27-e a legnagyobb náci haláltábor, az auschwitz-birkenauai koncentrációs tábor felszabadításának napja. Az ENSZ Közgyűlés 2005-ben a náci korszak áldozatainak emlékére nyilvánította ezt a napot a holokauszt nemzetközi emléknapjává.	Szófelhő
február második keddje	Az internet-biztonság napja	Az internetbiztonság napját az Insafe renkezi abból a célból, hogy felhívja a figyelmet az internet, a mobiltelefonok és okoseszközök biztonságosabb és felelősségtudatosabb használatára, különösen a gyermekek és fiatalok körében.	Az életem nem show-műsor!
február 12	A vörös kéz napja	A Globális Vörös Kéz Kampány célja a gyermekkatonák bevetésének felszámolása. A Kampányt többek között a következő szervezetek támogatják: Human Rights Watch, Amnesty International, a Német Ifjúsági Vöröskereszt, Terre des Hommes és Plan International.	Kódobálás
február 21.	Az anyanyelv nemzetközi napja	Az UNESCO 1999 óta hív fel ezen a napon a többnyelvűség és nyelvi sokszínűség iránti széles és nemzetközi elkötelezettségre, ezen belül a veszélyeztetett nyelvek védelmére.	Nyelvi akadályok

március 8.	Nemzetközi nőnap	A nemzetközi nőnapon a nőknek a gazdasági, politikai és társadalmi életben eddig és az ezt követően elért eredményeit ünnepeljük. Az első nemzetközi nőnapot 1911-ben tartották. Az ENSZ 1977-ben nyilvánította hivatalos ünnepé a nemzetközi nőnapot.	Úton Egyenlőség-földjére
március 12.	Az internet-cenzúra elleni világnap	2009. március 12-én tartották meg először a Riporterek Határok Nélkül (Reporters sans frontières) és az Amnesty International kezdeményezésére indított világnapot.	
március 15-16.	Az első olyan parlamenti választás Európában, ahol érvényesült az általános választójog	1907-ben került rá sor az Oroszország részét képező finn nagyhercegségben (Finnország végül 1917-ben nyerte el függetlenségét).	Szavazzunk vagy ne szavazzunk?
március 21.	A költészet világnapja	Az UNESCO nyilvánította világnappá 1999-ben. A világnap célja, hogy népszerűsítse a versek olvasását és írását, megjelentetését és oktatását.	
március 21.	A rasszizmus elleni világnap	1960-ban ezen a napon nyitottak tüzet a rendőrök az apartheid belső utazási szabályai ellen tiltakozókra, és lőttek agyon 69 békés tüntetőt a dél-afrikai Sharpeville-ben. Az emléknap 1966-os kinyilvánításakor az ENSZ Közgyűlése felszólította az államok nemzetközi közösségét, hogy fokozza erőfeszítéseit a faji megkülönböztetés minden formájának eltörlésére.	Válasz a rasszizmusra
március 22.	A víz világnapja	A világnapot az Egyesült Nemzetek az 1992-ben Rio de Janeiróban megtartott Környezet és fejlődés konferenciáján elfogadott Agenda 21 akciótervében javasolta először hivatalosan. Az 1993 óta tartott világnap célja annak tudatosítása, hogy a vízkészlet-gazdálkodási fejlesztések miként járulnak hozzá a gazdaság termelékenységéhez és a társadalmi jóléthez.	
március 23.	Meteorológiai világnap	A Meteorológiai Világszervezet (WMO) időjárás-előrejelzési tevékenysége az élelmiszerbiztonság, a vízkészletek és a közlekedés szempontjából egyaránt fontos.	
március 24.	A tuberkulózis világnapja	1882-ben ezen a napon számolt be Dr. Robert Koch a tbc-t okozó bacilus felfedezéséről orvostársai előtt Berlinben. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 1992-ben nyilvánította hivatalos emléknapra ezt a napot.	
április 7.	Az egészség világnapja	Az Egészségügyi Világszervezet 1950-ben nyilvánította világnappá, hogy felhívja a figyelmet a szükségtelen szenvedésre, és tudatosítsa, hogy mennyi mindent kell még tennünk közösen az élet és a jó egészség biztosításához a világban.	Csak egy perc
április 7.	A tuszik ellen irányuló 1994-es ruandai népirtás nemzetközi emléknapja	Az ENSZ által kijelölt emléknapon arra a több mint egymillió emberre emlékezik a világ, akiket kevesebb mint három hónap alatt szisztematikusan lemészároltak. Az áldozatok túlnyomó része tuszi volt, de akadtak közöttük a népirtást ellenző hutu és twa lakosok és mások is. 1994. április 7-ét tekintik a népirtás kezdetének.	
április 8.	Roma világnap	Ezt a napot 1990-ben nyilvánították a roma kultúrát méltató és a romákat sújtó társadalmi problémákra való figyelemfelhívást szolgáló világnappá.	Dosta!
április 23.	A könyv és a szerzői jogok világnapja	E nap megünneplésével az UNESCO népszerűsíti az olvasást, továbbá támogatja a könyvkiadást és a szellemi tulajdon szerzői jog általi védelmét. A világnapot 1995-ben ünnepezték először. A könyv világnapja néven is ismert.	
április 24.	Az örmény népirtás áldozatainak emléknapja	1915-ben ezen a napon vette kezdetét a népirtás. Április 24-én Konstantinápolyban (a mai Isztambulban) az oszmán kormányzat utasítására több száz örmény vezetőt és értelmiségit letartóztattak és kivégeztek. Becslések szerint a megszállások és az azokat követő éhínség következtében 1,5 millió örmény vesztette életét.	

április 28.	A munkavédelem világnapja	A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) nyilvánította világnappá.	
május 1.	A munka ünnepe	Május elseje a nemzetközi munkásmozgalom ünnepe.	Szakszervezeti tárgyalás
május második szombatja	A méltányos kereskedelem világnapja	A World Fair Trade Organisation (Méltányos Kereskedelem Világszervezete) vezette be	Vigyázz, figyelünk!
május 3.	Sajtószabadság világnapja	Az UNESCO 1993-ban nyilvánította világnappá a sajtószabadság globális ügyének támogatására, valamint annak elismerésként, hogy a szabad, pluralista és független sajtó nélkülözhetetlen eleme minden demokratikus társadalomnak.	Címlap
május 5.	Európa-nap (Európa Tanács)	Az európai béke és egység éves ünnepe. Két különböző Európa-nap létezik: az Európa Tanácsé május 5-én és az Európai Unióé május 9-én.	Te is más vagy – te sem vagy más
május 8.	A Vöröskereszt és a Vörös Félhold napja	A Vöröskereszt napján a Vöröskereszt és a Vörös Félhold nevű szervezet által világszerte végzett munka előtt tisztelgünk.	Emberi jogi bingó
május 8–9.	A második világháborúban elhunytakra való emlékezés és a megbékélés ideje	Az ENSZ Közgyűlése 2004-ben nyilvánította emléknapra mindazok emlékére, akik a második világháborúban életüket veszítették.	Szófelhő
május 15.	A család nemzetközi napja	1993-ban nyilvánította nemzetközi nappá az ENSZ Közgyűlése, hogy rávilágítson a családok által megélt problémákra és a családok szükségleteire.	Munka és család
május 15.	A lelkiismereti okból történő katonai szolgálatmegtagadás nemzetközi napja	A War Resisters' International elnevezésű háborúellenes szövetség kezdeményezte, hogy ezzel előmozdítsa a háború okaival szembeni erőszakmentes fellépést, valamint világszerte támogassa és összekösse a háborúban és háborús felkészülésben való részvételt megtagadó személyeket.	
május 17.	A homofóbia és transzfóbia elleni világnap	Az Egyesült Nemzetek közös programja a HIV/AIDS-ről (UNAIDS). Koordinátora a Párizsban székelő IDAHO Bizottság.	Beszéljünk a szexről!
május 17.	Az információs társadalom világnapja	2005-ben vezette be az ENSZ, hogy világszerte ráirányítsa a figyelmet az internet és az új technológiák okozta társadalmi változásokra. Céljai közé tartozik a digitális szakadék áthidalása is.	Impact of the Internet
május 21.	Terrorizmusellenes nap	A terrorizmusellenes nap célja a terrorizmus és az erőszak valamennyi formája elleni fellépés, a béke és erőszakmentesség népszerűsítése. Indiában kezdeményezték, tekintettel arra, hogy az országban évről évre fiatalok ezreit csalogatják terrorista kiképzőtáborokba és szervezetekbe.	Terrorizmus
május 21.	A kulturális sokszínűség világnapja a párbeszédért és a fejlődésért	2002-ben vezette be az ENSZ a jólét, a fenntartható fejlődés és a békés együttélés globális megvalósulásához szükséges kulturális sokszínűség védelmére.	Jövőink
május 22.	A biológiai sokféleség világnapja	2000-ben vezette be az ENSZ Közgyűlése a biodiverzitás megóvása érdekében. E világnap dátuma korábban december 29. volt.	
május utolsó szerdája	A kihívás napja	A Nemzetközi Szabadidősport Szövetség (TAFISA) rendezi meg minden évben. A világ minden sarkából származó közösségek versenyeznek, hogy melyikük tudja a lehető legtöbb embert testmozgásra ösztönözni.	A sport mindenkié

május utolsó péntekje	Európai szomszédok napja	A szomszédok napja Párizsból indult 1999-ben, de mostanra világszerte elterjedt, és az Európa Tanács, az Európai Parlament, továbbá a helyi önkormányzatok, városok támogatását is élvezi. Célja, hogy utcabálok és hasonló összejövetelek szervezésével erősítse az összetartást a helyi közösségekben.	Flowers and rights
május 29.	Az ENSZ békefenntartók nemzetközi napja	2002-ben vezette be az ENSZ a békefenntartó műveleteiben szolgáló férfiak és nők professzionalizmusának, áldozatkészségének és bátorságának elismerésére, valamint azok emlékére, akik életüket áldozták a béke ügyéért.	
május 31.	World No-Tobacco Day	Started in 1987 by the WHO to encourage a 24-hour period of abstinence from all forms of tobacco to draw global attention to the widespread use of tobacco use and the health risks.	
június 4.	Az agresszív ártatlan gyermekáldozatainak nemzetközi napja	Ezen a napon 1982 óta emlékezünk meg a fizikai, mentális és érzelmi bántalmazást elszenvedő számtalan gyermekről. A világnap felhívja a figyelmet a gyermekjogok védelmének szükségességére.	Lehet másképp?
június 5.	Környezetvédelmi világnap	1972-ben indította el az ENSZ Közgyűlése, hogy a környezet megőrzésének és védelmének szükségességére figyelmeztessen.	Mutasd az ujjad!
június 12.	A gyermekmunka elleni világnap	A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 2002-ben szervezte meg a gyermekmunka elleni első világnapot.	Ashique története
június 17.	Az elsivatagosodás és aszály elleni küzdelem világnapja	1995-ben nyilvánította világnappá az ENSZ, hogy rávilágítson a nemzetközi együttműködés fontosságára az elsivatagosodás és az aszályok következményei elleni harcban, és hogy elősegítse az Elsivatagosodás elleni küzdelemről szóló ENSZ egyezmény végrehajtását.	
június 20.	Menekültek világnapja	2000-ben nyilvánította világnappá az ENSZ Közgyűlés, a menekültek helyzetére vonatkozó 1951-es ENSZ egyezmény 50. évfordulója alkalmából.	Bejöhetnek?
június 23.	Az ENSZ közszolgálati napja	Bevezetésével az ENSZ a közszolgálatnak a fejlesztés folyamatában betöltött szerepére kíván rávilágítani.	
június 26.	A kábítószerrel való visszaélés és az illegális kábítószer-kereskedelem elleni küzdelem nemzetközi napja	1987-ben jelölte ki ezt a napot az ENSZ Közgyűlés, hogy erősítse a fellépést és az együttműködést a kábítószer-visszaéléstől mentes nemzetközi közösség megvalósítása érdekében.	
június 26.	A kínzás áldozatainak támogatásának világnapja	Az ENSZ által 1997-ben kihirdetett világnap céljai a kínzás teljes felszámolása, valamint az 1984-ben elfogadott Egyezmény a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok ellen betartatása. A világnap az Egyezmény hatálybalépése napjának (1987. június 26.) állít emléket.	Chahal kontra Egyesült Királyság
július első szombatja	A szövetkezetek nemzetközi napja	1992-ben hirdette ki az ENSZ Közgyűlése. A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének centenáriuma emlékező világnap annak elismerése, hogy a szövetkezetek elengedhetetlenül fontos szerepet töltenek be a fejlődés folyamatában.	
július 11.	Népesedési világnap	1989-ben hirdette ki az ENSZ Fejlesztési Programja (UNDP), hogy ráirányítsa a figyelmet a népesedési kérdések sürgősségére és fontosságára.	
július 18.	Nelson Mandela nemzetközi nap	2009-ben nyilvánította az ENSZ július 18-át „Nelson Mandela nemzetközi nappá”, hogy elismerje mindazt, amit az egykori dél-afrikai elnök a béke és szabadság kultúrájáért tett.	Hősnők és hősök

augusztus 2.	A roma és szinti holokauszt emléknapja	Az emléknap annak a közel háromezer férfinak, nőnek és gyermeknek állít emléket, akiket az ún. „cigány családi tábor” likvidálásakor, 1944. augusztus 2-áról 3-ára virradó éjszakán gyilkoltak meg a náciak a birkenauai gázkamrákban.	
augusztus 6.	Hirosima-nap	Az emléknapon a japán Hirosimára 1945-ben ledobott első atombomba áldozataira emlékezünk.	
augusztus 9.	A világ bennszülötteinek nemzetközi napja	1994-ben hirdette ki az ENSZ Közgyűlés a világ bennszülött népeit megillető jogok előmozdítása és támogatása érdekében.	Makah whaling
augusztus 12.	Nemzetközi ifjúsági nap	1999-ben vezette be az ENSZ, hogy világszerte felhívja a figyelmet az ifjúsággal kapcsolatos kérdésekre.	Jövőink
augusztus 21.	A terrorizmus áldozatainak világnapja	Az ENSZ 2017-ben vezette be. Ezen a napon a terrorizmus áldozatai előtt tisztelgünk.	Terrorizmus
augusztus 23.	A rabszolga-kereskedelemtől és annak eltörléséről való megemlékezés nemzetközi napja	Az UNESCO ezzel a nappal az atlanti-óceáni rabszolgakereskedeleme emlékeztet, és a karib-tengeri Santo Domingóban 1791. augusztus 23-án indult rabszolgafelkelésnek állít emléket. A felkelés végül a haiti forradalomhoz vezetett, és előmozdította az emberi jogok ügyét.	Idővonal
augusztus 23.	A totalitárius diktatúrák áldozatainak európai emléknapja	Ezen a napon a náciizmus és a kommunizmus áldozataira emlékezünk.	
szeptember 8.	Az írni-olvasni tudás világnapja	Az UNESCO által meghirdetett ünnepnapot 1966-ban tartották meg először. Célja, hogy felhívja az egyének, közösségek és társadalmak figyelmét az írni-olvasni tudás fontosságára.	Oktatást mindenkinek?
szeptember 15.	A demokrácia nemzetközi napja	2007-ben hirdette meg az ENSZ.	Kölcsönös kapcsolatok
szeptember 18.	Az egyenlő díjazás világnapja	A BPW (Business and Professional Women) nemzetközi szövetség kezdeményezte, hogy felhívja a figyelmet a nemek közötti bérszakadékra. 2019-ben az ENSZ világnappá nyilvánította, első alkalommal 2020-ban ünnepelték. Az egyenlő díjazás európai napját az EU-ban és az egyes országokban minden évben más-más napon tartják.	Eltérő bérek
szeptember 19.	A választójog napja	1893-ben ezen a napon adta meg Új-Zéland a választójogot a nőknek, és vált ezzel az első olyan országgá, amely általános választójogot vezetett be.	Vitassuk meg!
szeptember 21.	A béke nemzetközi napja	1981-ben hirdette ki az ENSZ Közgyűlése a globális fegyvernagyvadás és erőszakmentesség napjaként. A felhívás célja, hogy ezen a napon minden fegyveres konfliktusban álló nemzet és nép szüneteltesse a harcokat.	Mecset Alvóvárosban
szeptember 28.	Információsabadság világnapja	Az információsabadságot szorgalmazó, a világ különböző tájain működő szervezetek aktivistái 2002-ben ezt a napot a tudáshoz való jog napjának nyilvánították, hogy felhívják a figyelmet arra, hogy minden egyénnek joga van hozzáférni az állami intézmények által nyilvántartott információkhoz. 2015-ben az UNESCO is elismerte, 2019-ben pedig az ENSZ az információsabadság világnapjának minősítette.	Fokról fokra
október első hétfője	Habitat-világnap (Nyomornegyed nélküli városok)	Az ENSZ által kihirdetett nap. Először 1986-ban ünnepelték meg. A nap célja, hogy elgondolkodtasson a településeink állapotáról, és emlékeztessen a megfelelő lakhatáshoz való alapvető emberi jogra.	Két város meséje

október második szerdája	A természeti katasztrófák csökkentésének világnapja	2002-ben jelölte ki ezt a napot az ENSZ, hogy elősegítse olyan globális kultúrának a kialakítását, amelyben megelőzés, kármérséklés és felkészülés révén csökkenthető a természeti katasztrófák hatása.	Az élet szövedéke
október 1.	Az idősek világnapja	1990-ben hozta létre a világnapot az ENSZ Közgyűlése, hogy felhívja a figyelmet az időseket érintő kérdésekre és az idős emberek társadalmi szerepének fontosságára.	
október 1.	A zene világnapja	1975-ben kezdeményezte a Nemzetközi Zenei Tanács, hogy ezzel a zenét a társadalom minden rétegében népszerűsítse.	
október 2.	Az erőszakmen- tesség világnapja	Az ENSZ erőszakmentességi napja oktatás és figyelemfelhívás útján támogatja az erőszakmentességet. Mahátma Gandhi indiai vezető születésnapjára esik.	Erőszak az életemben
október 5.	A pedagógusjo- gok világnapja	1994-ben hozta létre az UNESCO, hogy ösztönözze a pedagógusok támogatását, és biztosítsa, hogy a pedagógusok ki tudják elégíteni a jövő generációk igényeit.	Változnak az idők
október 7.	A tisztos munka világnapja	A Szakszervezetek Nemzetközi Szövetsége által 2008-ban indított napon a világ szakszervezetei felemelik szavukat az embereket megillető tisztos munkáért.	Dolgozni akarok!
október második csütörtökje	A látás világnapja	Az Egészségügyi Világszervezet által kezdeményezett világnap, mely a vaksággal és gyengénlátással kapcsolatos problémákra és a gyengénlátók rehabilitációjára hívja fel a figyelmet.	Most nézd az én szememmel!
október 10.	A halálbüntetés elleni harc világnapja	2002 óta rendezi meg a Halálbüntetés Elleni Világkoalíció (WCADP).	Amikor eljön a holnap
október 10.	A lelki egészség világnapja	Első alkalommal 1992-ben került megrendezésre a Lelki Egészség Világ-szövetség kezdeményezésére.	Ki vagyok te?
október 15. körüli hét	Az európai helyi demokrácia hete	Az Európa Tanács által kezdeményezett évente tartott esemény. Célja a helyi demokratikus működéssel kapcsolatos ismeretek fejlesztése és a helyi szintű demokratikus részvétel elősegítése.	Mindenki hallas- sa a hangját!
október 16.	Élelmezési világnap	1979-ben hirdette meg az ENSZ, hogy felhívja a figyelmet a világ élelmezési problémáira, és erősítse a szolidaritást az éhezés, az alultápláltság és a szegénység elleni harcban.	Tégy egy lépést előre!
október 17.	A szegénység elleni küzdelem világnapja	Az ENSZ Közgyűlése 1992-ben nyilvánította világnapnak. Célja, hogy ráirányítsa a figyelmet a szegénység és a nyomor globális, de különösen a fejlődő országokban sürgető felszámolásának szükségességére.	Harc a vagyonért és a hatalomért
október 18.	Az emberkeres- kedelem elleni küzdelem világ- napja	A 2007-ben az Európai Parlament ajánlására bevezetett nap emlékeztet arra, hogy az emberkereskedelem megelőzését és felszámolását célzó politikákat folyamatosan tovább kell fejleszteni ahhoz, hogy valóban be tudják tölteni céljukat.	
október 24.	Az ENSZ napja	1947-ben a Közgyűlés az ENSZ Alapokmánya évfordulóját világnappá nyilvánította. Határozatában kimondta, ez a nap „arra szolgál, hogy ismertté tegye a világ népei előtt az ENSZ céljait és eredményeit, és megszerezze munkájához a támogatásukat” ⁵²	
október 24-30.	A leszerelés hete	1978-ban vezette be az ENSZ a leszerelés hetét, hogy rámutasson a fegyverkezési verseny veszélyeire, felszámolásának fontosságára, és felhívja a közvélemény figyelmét a lefegyverzés terén sürgető teendőkre.	
október 25.	Művészek nemzetközi napja	A művészek nemzetközi napja alulról induló kezdeményezés. Október 25-e Picasso születésnapja.	Képjátékok

november 3.	Férfiak világnapja	A nemzetközi férfinap 1999-ben indult Trinidad és Tobago Köztársaságából. Az ENSZ támogatja. Céljának megfelelően a férfiak és fiúk egészségével, a nemek közötti kapcsolatok jobbításával, a nemek közötti egyenlőség növelésével foglalkozik, és hangsúlyozza a pozitív férfi példaképeket.	Úton Egyenlőségföldjére
november 4.	Emberi Jogok Európai Egyezménye	1950-ben ezen a napon írták alá az Emberi Jogok Európai Egyezményét.	Erőmű
november 6.	Nemzetközi nap a környezet háború és fegyveres konfliktus során történő károsításának megelőzéséért	Az ENSZ által 2001-ben bevezetett világnap célja közös környezetünk védelme fegyveres harcok idején is. Ennek érdekében felhívja a figyelmet arra, hogy a fegyveres konfliktusok miatt az ökoszisztémákat és a természeti erőforrásokat érő károk országhatárokon és generációkon átnyúlva a harcok után is sokáig fennmaradnak.	
november 9.	1989: a berlini fal leomlása	A Nyugat- és Kelet-Európa közötti korlátok ledöntésének kezdetét jelképezi ez a nap.	
november 9.	A fasizmus és az antiszemitizmus elleni nemzetközi nap	1938-ban ezen a napon – mely a zsidó intézmények és üzletek tömegeinek kivert ablakai és felgyújtott maradványai miatt Kristályéjszaka néven híresült el – országos zsidóellenes pogromot indítottak a náci Németországban és Ausztriában. A nemzetközi napot elismeri az Európa Tanács.	
november 10.	A tudomány és a béke nemzetközi napja	Ezt a világnapot magyar kezdeményezésre hirdette meg 2001-ben az UNESCO, hogy felhívja a közvélemény figyelmét a tudománynak a társadalmi béke és a fenntarthatóság terén betöltött szerepére, és szorgalmazza a nemzeti és nemzetközi szolidaritást és a tudományos eredmények országok közötti megosztását.	
november 16.	A tolerancia nemzetközi napja	1995-ben vezette be az UNESCO, hogy felhívja a közvélemény figyelmét az intolerancia veszélyeire.	Meggyőződéseink
november 18.	Gyermekek szexuális kizsákmányolása és zaklatása elleni védelem napja	Az Európa Tanács 2015-ben nyilvánította ezt a napot a gyermekek szexuális kizsákmányolással és szexuális visszaélésekkel szembeni védelmének európai napjává.	
november 20.	Gyermekek világnapja	1954-ben nyilvánította az ENSZ a gyermekek közötti testvériség és megértés, valamint a világ gyermekeinek jóléte érdekében kifejtett tevékenységek napjává.	A gyermekek jogai
november 21.	A televíziózás nemzetközi napja	1996-ban vezette be az ENSZ, hogy ösztönözze az olyan televíziós programok cseréjét, amelyek témája a béke, a biztonság, a gazdasági és társadalmi fejlődés, és a kulturális cserekapcsolatok fejlesztése.	Képjátékok
november 25.	A nők elleni erőszak felszámolásának világnapja	Női jogi aktivisták 1981 óta tekintik november 25-ét az erőszak elleni fellépés napjának. Az ENSZ 1999-ben nyilvánította hivatalos világnappá, hogy felhívja a közvélemény figyelmét a témára, és „nemet mondjon a nőkkal szembeni erőszakra”.	Családi ügy
november 29.	A palesztin néppel való szolidaritás nemzetközi napja	1977-ben vezette be az ENSZ a szolidaritás kifejezésére. A nap keretében a palesztinok jogairól szóló kiállítások és egyéb kulturális események kerülnek megrendezésre.	
december 1.	AIDS-ellenes világnap	1988-ban minősítette világnappá az ENSZ (konkrétan az Egészségügyi Világszervezet) a szerzett immunhiányos tünetegyüttes (AIDS) aggasztó, világvégényszerű terjedése nyomán.	A gyógyszerek elérhetősége

december 2.	A rabszolgaság felszámolásának világnapja	Az emberkereskedelem és a személyek prostitúciós célú kizsákmányolásának visszaszorításáról szóló ENSZ egyezmény 1949-es elfogadásának napját idézi fel a világnap.	
december 3.	A fogyatékossgal élők nemzetközi napja	1992-ben hirdette ki az ENSZ, hogy a köztudatba emelje a kérdést, és intézkedéseket szorgalmazzon a fogyatékossgal élők helyzetének javítására, esélyegyenlőségük biztosítására.	Azt nézd, mire képes!
december 5.	A gazdasági és szociális fejlődés önkénteseinek világnapja	1985-ben azért vezette be az ENSZ, hogy növelje az önkéntes szolgáltatók munkájának közismertségét, ezáltal ösztönözve az embereket az élet minden területén, hogy önkéntességet vállaljanak hazájukban és külföldön egyaránt.	Hova állsz?
december 9.	Korrupcióellenes világnap	2003-ban vezette be az ENSZ, hogy felhívja a figyelmet a korrupcióra, valamint arra, hogy az nem az élet elkerülhetetlen tartozéka, hanem a fejlődés egyik legfőbb akadálya.	
december 10.	Emberi jogi világnap	Az ENSZ Közgyűlése 1950-ben kérte fel az államokat és az érintett szervezeteket, hogy ezen a napon ünnepeljék meg az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának Közgyűlés általi, 1948. évi elfogadását.	Rajzos „most mutasd meg”, Most mutasd meg!, Emberi jogi harcosok
december 18.	Migránsok nemzetközi napja	2002-ben vezette be az ENSZ a minden migráns emberi jogainak és alapvető szabadságainak tiszteletben tartására felhívó napot.	Három dolog
december 20.	Az emberi szolidaritás nemzetközi napja	Ez a világnap az ENSZ szegénység elleni harchoz fűződő 2005-ös kezdeményezése. Célja, hogy ünnepelje az egységet a sokféleségben, és előmozdítsa a szolidaritást a Millenniumi Fejlesztési Célok, és azt követően a Fenntartható Fejlesztési Célok elérése érdekében.	Mennyi az annyi?

Emberi jogok általában

2. szint

15 perc

Jégtörők és bemelegítő gyakorlatok

A kezdet már fél siker.

Görög közmondás

Témakörök • Emberi jogok általában

Nehézségi szint 2

Szükséges idő 15 perc

A gyakorlatról Az alábbiakban ismertetett jégtörő és bemelegítő gyakorlatok nemcsak a pozitív légkör megteremtésében segítenek, hanem az emberi jogi témákkal való szórakoztató ismerkedéshez is jól használhatóak.

Érintett jogok Az emberi jogok mindegyike

Célok

- Az emberi jogi témák iránti kíváncsiság felkeltése
- Az együttműködés fejlesztése
- A kreativitás elősegítése, a résztvevők felfrissítése, motiválása

A Kompaszt több, mint könyv

Ez a „mutogatós” gyakorlat jól használható arra, hogy a Kompaszt kézikönyvet szórakoztató módon megismertessük egy új közönséggel

A gyakorlat menete

1. Tegyük a Kompaszt egy példányát a földre, és kérjük meg a résztvevőket, hogy állják körül.
2. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy ebben a gyakorlatban különböző tevékenységeket kell eljátszaniuk a Kompaszt segítségével. Használhatják a Kompaszt, aminek csak akarják, csak éppen könyvnek nem! A csoport többi tagjának ki kell találnia, hogy mit jelképez a könyv.
3. Mutassuk be a játékot! Vegyük fel a könyvet, és mondjuk: „Ez nem könyv. Akkor mi lehet?” Aztán tegyünk úgy, mintha egy szendvicset ennénk. Amikor valaki kitalálja, hogy „szendvics!”, tegyük a könyvet újra a földre, és álljunk vissza a körbe.
4. A résztvevők felváltva mutogassanak el egy-egy cselekvést. Hagyjuk, hogy ötleteket merítsenek egymástól. Aki készen áll, az legyen a következő.

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ezt a technikát alkalmazhatjuk akkor is, amikor egy képzés során a gyakorlatok és módszerek kiértékelését kezdjük.

Székfoglaló

Ez a gyakorlat véleményük megosztására bátorítja a résztvevőket, ugyanakkor jól használható bevezetőként a különböző emberi jogi témákhoz.

Eszközök

- Elegendő tér
- Eggyel több szék, mint ahány résztvevőnk van
- Állítások

A gyakorlat menete

1. Kérjünk meg mindenkit, hogy üljenek le körben a székekre. Egy üres széket is tegyünk a körbe.
2. Olvassuk fel az első állítást, és kérjük meg a résztvevőket, hogy ha egyetértenek ezzel az állítással, gyorsan üljenek át egy másik székre. Akik nem értenek egyet, maradjanak a helyükön. Aki nem tud dönteni, álljon fel, forduljon meg egyszer maga körül, és üljön vissza a székére.

Tanácsok a csoportsegítőnek

Ez a jégtörő szórakoztató, önmagában is jó gyakorlat. A végén megkérdezhetjük a résztvevőket, hogy hogyan kapcsolódnak az állítások az emberi jogokhoz. Ne feledjük ugyanakkor, hogy ez egy jégtörő, ezért ne nyújsuk túl hosszúra az eszmecsértét.

Azonban használhatjuk ezt a módszert mélyrehatóbb beszélgetések bevezetésére is. Ebben az esetben összpontosítsunk a célunkra, és úgy válogassuk össze az állításokat, hogy azok az adott célt szolgálják. Rákérdezhetünk arra, hogy a résztvevők miért gondolják magukra nézve igaznak vagy hamisnak a különböző állításokat, és vajon mi az alapja vélekedésüknek.

Másik lehetőség, hogy amikor egy adott témával foglalkozunk, megkérjük a résztvevőket, hogy ők maguk írjanak állításokat. Minden állítás külön papírra kerüljön. Dobjuk őket egy kalapba vagy dobozba, majd egymás után olvassuk fel őket.

Állításainkat választhatjuk az alábbi listáról, vagy használjuk ezt inspirációként a saját állításaink megírásához:

- A rossz hírnév jobban árt egy lánynak, mint egy fiúnak.
- Rendben van, ha a fiatal nők nem távolítják el a testszőrzetüket.
- Nem helyes, hogy az üzletek gyerekeknek is árulnak tangabugyit.
- A fiatal nők és a fiatal férfiak közötti barátság elfogadható.
- A nők jobban főznek, mint a férfiak.
- A melegeket és a leszbikusokat is megilleti a házasságkötés joga.
- Ha a barátom elmondaná nekem, hogy homoszexuális, akkor is a barátja maradnék.
- Csak a vékony lányok lehetnek szépek.
- A szépség belülről fakad.
- A lányok már gyerekkorban is jobban tudnak varrni, a fiúk pedig szerelni.
- Néha a nemi erőszak a lány/nő hibája.
- Az izmos test férfias.
- A férfiak jól kimutatják az érzéseiket.
- A bevándorlók mindig keményen dolgoznak, mert muszáj nekik.
- A balettozás nem férfiaknak való.
- A férfiak számára természetes, hogy irányító szerepet vállalnak és vezetőként viselkednek.
- Jobb, ha az elnök/miniszterelnök férfi, és nem nő.
- Egy férjnek nem szabadna kevesebb pénzt keresnie, mint a feleségének.
- Ha elmondod a barátaidnak, hogy félsz valamitől, az a gyengeség jele.
- Az érzésekről beszélni nem férfias dolog.
- A szerelem idővel elhalványul.
- A szexhez szerelem kell.
- A felnőttek régmódián gondolkodnak a szexről.
- Pornómagazinokban jó tanácsokat találhatunk a szexről.
- A tinimagazinokban jó tanácsokat találhatunk a szexről.
- Minden ember egyformán értékes.

„Jó vagyok benne”

Ennek a gyakorlatnak a célja az önbecsülés erősítése, valamint a csoporton belüli sokszínűség és szolidaritás felismerése.

A gyakorlat menete

1. Kérjük meg a résztvevőket, hogy álljanak széles körbe.
2. Kérjük meg valamelyik résztvevőt, hogy lépjen egyet előre, befelé a körbe, és mondjon valamit, amiben ő jó.
3. Most kérjük meg a csoport többi tagját, hogy tegyenek ők is egy lépést előre, ismételjék el a társuk nevét, és azt, hogy miben jó.
4. Ezután kérjünk meg valaki mást, hogy mondjon valamit, amiben jó, és lépjen egyet előre.

Tanácsok a csoportsegítőnek

A gyakorlat kezdetén jó nagy kört csináljunk, hogy legyen elég hely a további fordulókra, hiszen a kör egyre szűkülni fog. A végére a résztvevők nagyon közel állnak majd egymáshoz.

Gyönyörű Gyuri és Bájos Blanka

Ezt a gyakorlatot olyankor alkalmazzuk, ha a résztvevők még nem ismerik egymást. Nemcsak a névtanulásban segít, hanem a szolidaritást és a tiszteletet is erősíti.

A gyakorlat menete

1. Kérjünk meg mindenkit, hogy álljanak körbe.
2. Kérjük meg valamelyik résztvevőt, hogy mondja meg a nevét (pl. Gyuri).
3. Kérjük meg a csoport többi tagját, hogy gondoljanak olyan pozitív jelzőkre, amelyek ugyanazzal a betűvel kezdődnek, mint a neve, ebben az esetben gy-vel.
4. Kérjük meg Gyurit, hogy válasszon egyet a javaslatok közül (pl. gyönyörű).
5. Most kérjük meg a Gyuri jobbán álló személyt, hogy mondja azt: „Szia, gyönyörű Gyuri. A nevem... (pl. Blanka)”.
6. Kérjük meg a csoportot, hogy találjanak egy jelzőt Blankának is (pl. bájos).
7. Majd kérjük meg a következő embert, hogy mondja azt: „Helló, gyönyörű Gyuri és bájos Blanka. A nevem ...”
8. Folytassuk a kört mindaddig, amíg mindenki bemutatkozik.

Tanácsok a csoportsegítőnek

Hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a lényeg az, hogy a részvevő nevének első betűjével kezdődő jelző pozitív legyen, és nem az, hogy valóban igaz legyen az illetőre.

Mindenki maga választhatja ki a saját jelzőjét azok közül, amelyeket a csoport javasol.

Csoportsegítőként fel kell készülnünk arra, hogy minden névhez tudjunk pozitív jelzőt javasolni, ha esetleg senkinek nem lenne ötlete.

Szórakoztató változata ennek a gyakorlatnak, ha minden résztvevő tesz egy mozdulatot is, amikor kimondja a nevét. Például Gyuri megpaskolhatja a feje búbját. Ez esetben a csoportnak nemcsak a nevet és a jelzőt, hanem a mozdulatot is meg kell ismételnie.

Csomók

Ez a gyakorlat az együttműködésről szól, és azt szimbolizálja, hogy a problémák megoldásához közös erőfeszítésre van szükség.

A gyakorlat menete

1. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alkossanak 6-8 fős csoportokat.
2. Kérjük meg őket, hogy álljanak kis körbe úgy, hogy a válluk szinte összeérjen, majd nyújtsák előre mindkét kezüket.
3. Fogják meg egymás kezét úgy, hogy a) senki nem foghatja meg egy másik ember mindkét kezét, és b) nem foghatja meg a közvetlenül mellette álló személy kezét. (Az eredmény úgy fog kinézni, mint egy óriási csomó, kezekből!)
4. Mondjuk a résztvevőknek, hogy oldják ki a csomót anélkül, hogy elengednék egymás kezét.

Tanácsok a csoportsegítőnek

A résztvevőknek át kell bújniuk egymás karja alatt és fölött. Kell hozzá egy kis türelem, de lesz meglepetés, amikor kiderül, hogy végeredmény (valószínűleg) egy vagy két nagy kör lesz.

Ez az élvezetes gyakorlat jól működik frissítőként is. Ha szeretnénk valamilyen tanulságot is levonni, megkérdezhetjük őket, hogyan érezték magukat, amikor elkészült a csomó: örült feladatnak tűnt, vagy teljesen reménytelennek, hogy kibontsák? Amikor végeztek a feladattal, meglepődtek az eredményen? Végül idézhetjük Mahátma Gandhi szavait: „A különbség aközött, amit megteszünk és amire képesek lennénk, megváltoztathatná a világot”.

Pontozó

Ez a frissítő gyakorlat segíti az együttműködést, és fejleszti a csoportos döntéshozatalhoz szükséges készségeket. Szoros testi érintkezéssel jár.

A gyakorlat menete

1. Mondjuk el, hogy ebben a játékban a test kilenc pontja érintheti a padlót: a két lábfej, a két kéz, a két könyök, a két térd és a homlok.
2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy szóródjanak szét a teremben. Mondjunk egy számot 1 és 9 között, és kérjük meg a játékosokat, hogy ennyi ponton érintsék a padlót. Ismételjük meg még kétszer.
3. Kérjük meg a résztvevőket, hogy keressenek egy partnert. Mondjunk egy 2 és 18 közötti számot. Ahhoz, hogy a megfelelő számú ponton érintsék a talajt, a pároknak együtt kell működniük. Ismételjük meg még kétszer.
4. Folytassuk úgy, hogy a résztvevők 4, aztán 8, majd akár 16 fős csoportban dolgozzanak, vagy amíg végül az egész csoportnak együtt kell megoldania a feladatot.

Tanácsok a csoportsegítőnek

Választhatunk, hogy beszélhetnek-e a résztvevők a gyakorlat során, vagy csak testbeszéddel kommunikálhatnak. Amikor négyen játszanak együtt, akár a 2-es számot is bedobhatjuk: ilyenkor két fő fél lábon áll, miközben a másik két társukat felemelik! Ha négyen játszanak, talán praktikusabb 4-nél kisebb számot nem megadni. (4 fő esetén a legmagasabb szám a $4 \times 9 = 36$ lehet.) A legmagasabb szám mindig a csoporttagok számának a kilencszerese.

Jó, ha a résztvevőket gyorsaságra buzdítjuk. Nagy csoportban túl sokáig tarthat, amíg a tagok kitalálják, hogy ki melyik testrészével érintse a földet. A legviccesebb, amikor egy nyolctagú csoport 6 vagy 8 ponton próbál a talajhoz érni.

Lépj rá ABC

Ez a frissítő jól működik nyitó gyakorlatként egy új csoportban. Anélkül, hogy sokat beszéljenek, a résztvevők megismerik egymás nevét és azt, hogy hová valósiak. Ez a gyakorlat a sokféleségről és a sokféleség tiszteletben tartásáról szóló beszélgetés kiindulópontja is lehet.

Előkészítés

Írjuk az ABC minden egyes betűjét egy-egy A4-es lapra.

A gyakorlat menete

1. Véletlenszerűen tegyük le a betűket a padlóra, majd kérjük meg a résztvevőket, hogy álljanak egy nagy körbe.
2. Mondjuk el, hogy fel fogunk tenni néhány kérdést, mint például: „Mi a neved?” Ezután – amilyen gyorsan csak lehet – a résztvevőknek meg kell találniuk és rá kell állniuk arra a lapra, amelyiken a nevük első betűje van. Például Vera a V betűhöz áll, Laci az L-hez, és így tovább.
3. Amikor mindenki megtalálta a lapját, betűről betűre haladva kérjük meg a résztvevőket, hogy gyorsan mondják el a nevüket.
4. Ismételjük meg más kérdésekkel.

Tanácsok a csoportsegítőnek

Úgy terítsük ki a betűket, hogy bőséges hely maradjon mindegyik körül, hiszen nagyon valószínű, hogy egynél több embernek kell majd ugyanarra a betűre ráállnia. Az igazi móka akkor kezdődik, amikor több mint 3 ember próbál egy betűre ráállni, mivel ekkor már kénytelenek egymásba kapaszkodni.

A betűk véletlenszerű elrendezése azért is jó, mert így a résztvevők segítenek egymásnak megtalálni az egyes betűket.

Nemzetközi csoport esetén figyeljünk oda arra, milyen ábécét használunk, fontos, hogy az összes betű könnyen értelmezhető és olvasható legyen. Ha ugyanazon a lapon szerepelnek a különböző ábécék egymásnak megfelelő betűi, az felkeltheti a résztvevők kíváncsiságát.

A csoport méretétől függően döntsük el, hogy hány kört teszünk. Ne nyújtuk túl hosszúra a gyakorlatot.

Néhány javasolt kérdés:

- Mi a neved?
- Melyik országban élsz?
- Melyik országban születted?
- Mi a kedvenc ételed/italod?
- Mi a kedvenc színed?
- Mi a kedvenc könyved/zenei műfajod?
- Mi a jelmondatod az életben?

További információk

További bemelegítő gyakorlatokat és jégtörőket találhatunk az alábbi weboldalakon:

- <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hrhandbook/activities/11.htm>
- <https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/>

Áttekintő gyakorlatok

„Semmi sem időpazarlás, ha a tapasztalatot bölcsen használjuk fel!”

Auguste Rodin

Témakörök Emberi jogok általában

Nehézségi szint 1

Csoportlétszám Tetszőleges

Szükséges idő 10 perc

A gyakorlatról Az áttekintés elengedhetetlen része az ebben a kézikönyvben alkalmazott módszertani megközelítés, a tapasztalati tanulás folyamatának. Az alábbi gyakorlatok egyszerű és szórakoztató módon segítik, hogy a résztvevők tanuljanak tapasztalataikból. Használhatjuk őket az egyes KompasZ-gyakorlatok után, de nem helyettesíthetjük a részletes feldolgozást és értékelést. A leghasznosabb egy teljes képzési nap vagy egy hosszabb képzés végén alkalmazni őket, hogy a résztvevők átgondolhassák, mit és hogyan tanultak, illetve amikor a képző gyors visszajelzést szeretne kapni.

Érintett jogok

- Az emberi jogi neveléshez való jog
- Az oktatáshoz való jog
- A részvételhez való jog

Célok

- Az emberi jogi kérdések tapasztalati úton való jobb megismerése és megértése
- A kritikai gondolkodás fejlesztése
- Annak elősegítése, hogy a tapasztalatokra való reflektálás – mint a tanulás forrása – rutinná váljon a résztvevők számára
- A tanulási folyamatok értékelésének elősegítése

Végjáték

Szükséges idő: 10 perc

A gyakorlat menete

1. Röviden foglaljuk össze a foglalkozás során történeteket.
2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy üljenek körbe.
3. Válasszunk egyet az állítások közül, és sorban kérjünk meg mindenkit, hogy egészítse ki a mondatot. Sem megjegyzéseknek, sem közös megbeszélésnek nincs most helye.
4. Indítsunk további köröket, ha van rá idő, vagy ha több visszajelzést szeretnénk kapni.

Tanácsok a csoportsegítőnek

Használhatjuk például az alábbi állításokat:

- Az volt a legjobb az egészben, hogy ..., a legrosszabb pedig az volt, hogy ... .
- Az volt a legérdekesebb, amikor ..., a legunalmasabb pedig az volt, amikor ... .
- Leginkább az zavart, hogy ..., amit pedig igazán nagyra értékeltem, az az volt, hogy ... .
- Az volt a legviccesebb, amikor ..., a legkomolyabb pedig az, amikor ... .
- Jó lett volna több ... és kevesebb ... .
- Azt tanultam ebből, hogy ..., és szeretnék többet megtudni arról, hogy ....
- Most azt szeretném, hogy ... és azt remélem, hogy ....

Emberi jogok általában

1. szint

Tetszőleges

10 perc

- Megértettem, hogy ... és szükségem van arra, hogy ....
- A legjobban azon lepődtem meg, hogy ....
- A legjobban azt élveztem, hogy ..., és amit a legkevésbé szerettem csinálni, az ....
- Akkor éreztem magam a legmagabiztosabbnak, amikor ..., a legkevésbé magabiztosnak pedig amikor ....

Ha jut rá idő, mélyrehatóbb visszajelzéseket kaphatunk, ha indoklást is kérünk a résztvevőktől. Például: „Az volt a legjobb az egészben, hogy ... mert..., a legrosszabb pedig az, hogy ..., mert ... .

Fent és lent

Ez a gyakorlat nagyon gyors, jól jöhet, ha idő szűkében vagyunk.

Szükséges idő: 2 perc

Előkészítés

- Találjunk ki előre 3-4 kérdést. Például: Élvezted a gyakorlatot? Tanultál valami újat? A mindennapi életben fogod tudni hasznosítani, amit tanultál?

A gyakorlat menete

1. Mondjuk el a résztvevőknek, hogy fel fogunk tenni néhány kérdést arról, hogy mennyire élvezték a gyakorlatot, és hogy mit tanultak. Ők a válaszokat nonverbális úton, a testükön keresztül fogják megadni. Ha igent válaszolnának, akkor emeljék fel a karjukat jó magasra. Akár lábujjhegyre is állhatnak, ha a válaszuk nagyon pozitív. Azok, akik egyáltalán nem értenek egyet, guggoljanak le, vagy akár feküdjenek le a földre, minél laposabban. E kettő között ki-ki találja meg a saját köztes testhelyzetét, ami a leginkább kifejezi a választát.
2. Olvassuk fel az első kérdést, és adjunk a résztvevőknek egy percet, hogy felvegyék a kívánt pozíciót.
3. Nézzünk körül, és fejben jegyezzük fel a résztvevők válaszait, de ne kérjünk, és ne is engedjük megjegyzéseket.
4. Kérjük meg a résztvevőket, hogy lazítsanak (lépjenek ki a testhelyzetből, amit felvettek), és olvassuk fel a következő kérdést.

Nézőpontok

Ez egy gyors módszer, amely lehetőséget ad a résztvevőknek, hogy hozzá is szóljanak, ha szeretnének.

Szükséges idő: 20 perc

Előkészítés

- Találjunk ki előre 3-4 kérdést. Például: Élvezted a gyakorlatot? Tanultál valami újat? A mindennapi életben fogod tudni hasznosítani, amit tanultál?
- Készítsünk elő 4 db feliratot A4-es lapokon: „Igen”, „Nem”, „Nem tudom” és „Szeretnék mondani valamit”. Ragasszuk ki ezeket a terem négy sarkába/falára.

A gyakorlat menete

1. Mutassunk rá a kiragasztott feliratokra, és mondjuk el, hogy ezek négy különböző reagálási lehetőséget képviselnek. Azt is mondjuk el, hogy csak a „Szeretnék mondani valamit” sarokba/oldalra álló embereknek lesz alkalma szóban is kifejezni a gondolataikat.
2. Mondjuk el, hogy fel fogunk olvasni egy kérdést, a résztvevőknek pedig a válaszukat képviselő sarokban/fal mentén kell elhelyezkedniük. A résztvevők a gyakorlat során helyet változtathatnak.

3. Tegyük fel az első kérdést a gyakorlatról.
4. Adjunk időt, hogy mindenki megtalálja a helyét, majd kérjük meg azokat, akik mondani szeretnének valamit, hogy fejtsek ki a véleményüket.

Időjárás-jelentés

Ez a gyakorlat az időjárást használja az érzések metaforájaként.

Szükséges idő: 30 perc

Szükséges eszközök

- Papír és ceruza (opcionális)

A gyakorlat menete

1. Röviden mondjuk el, hogy az időjárást fogjuk használni az érzéseink metaforájaként.
2. Adjunk a résztvevőknek 5–10 percet, hogy gondolják át a napot/a képzést/a projektet/a közös munkát, és kérdezzék meg maguktól: Élveztem az eddigieket? Mit kapok ettől a folyamattól? Hasznos lesz számomra?
3. Ezután egyenként kérjük meg mindenkit, hogy mondja el az érzéseit egy időjárás-jelentés formájában.

Tanácsok a csoportsegítőnek

Mondjunk pár példát, amikor elmagyarázzuk, hogyan működhet az időjárás-jelentés metaforaként. Például: „A napom kissé ködösen indult. Aztán késő délelőtt heves záporok voltak. Ebéd után volt még néhány kisebb zivatar, de a délután vége felé már kisütött a nap.” Ez azt jelenti, hogy az illető kissé tétován vagy bizonytalanul kezdte a napot, és aztán a dolgok kifejezetten rosszra fordultak. Ebéd után viszont javult helyzet, és most a végén úgy érzi, hogy sokat tanult.

Variációk

A résztvevők beszéd helyett le is rajzolhatják az időjárás-jelentésüket.

Használhatjuk ezt az alapötletet a projekt áttekintésére úgy is, mintha egy futball- vagy jégkorong-meccset közvetítenénk, vagy bármilyen, a foglalkozáson résztvevők számára érdekes más eseményt.

Címlapra kerülünk

A résztvevők kis csoportokban elkészítik egy bulvárlap címlaptervét.

Szükséges idő: 60 perc

Előkészítés

Szükségünk lesz csoportonként egy A3-as papírra és néhány filctollra.

A gyakorlat menete

1. Alkossuk 3-4 fős csoportokat. Egy bulvárújság címlapját fogják elkészíteni: nagy fócímekkel és rövid cikkekkkel!
2. Kérjük meg őket, hogy beszéljék át, mit csináltak eddig, és mit hoztak ki a projektből vagy a gyakorlatból, valamint hogy ötleteljenek, mik voltak eddig a fénypontok és a mélypontok.
3. Mindegyik csoport válasszon ki együtt 5-6 „sztorit”. Mindegyikhez írjanak egy fócímet és pár mondatot, ami összefoglalja a történeteket. Ne írják meg az egész történetet. „Fénykép” (vagyis rajzos illusztráció) nem kötelező, de jó ötlet.

4. Állítsuk ki a címlapokat.
5. A bemutatásuk és a megbeszélésük opcionális.

Hátizsák

Ezt a gyakorlatot a képzés végén jó használni. A képek mindig többet mondanak el, mint amit szavakkal ki lehetne fejezni.

Szükséges idő: 40 perc

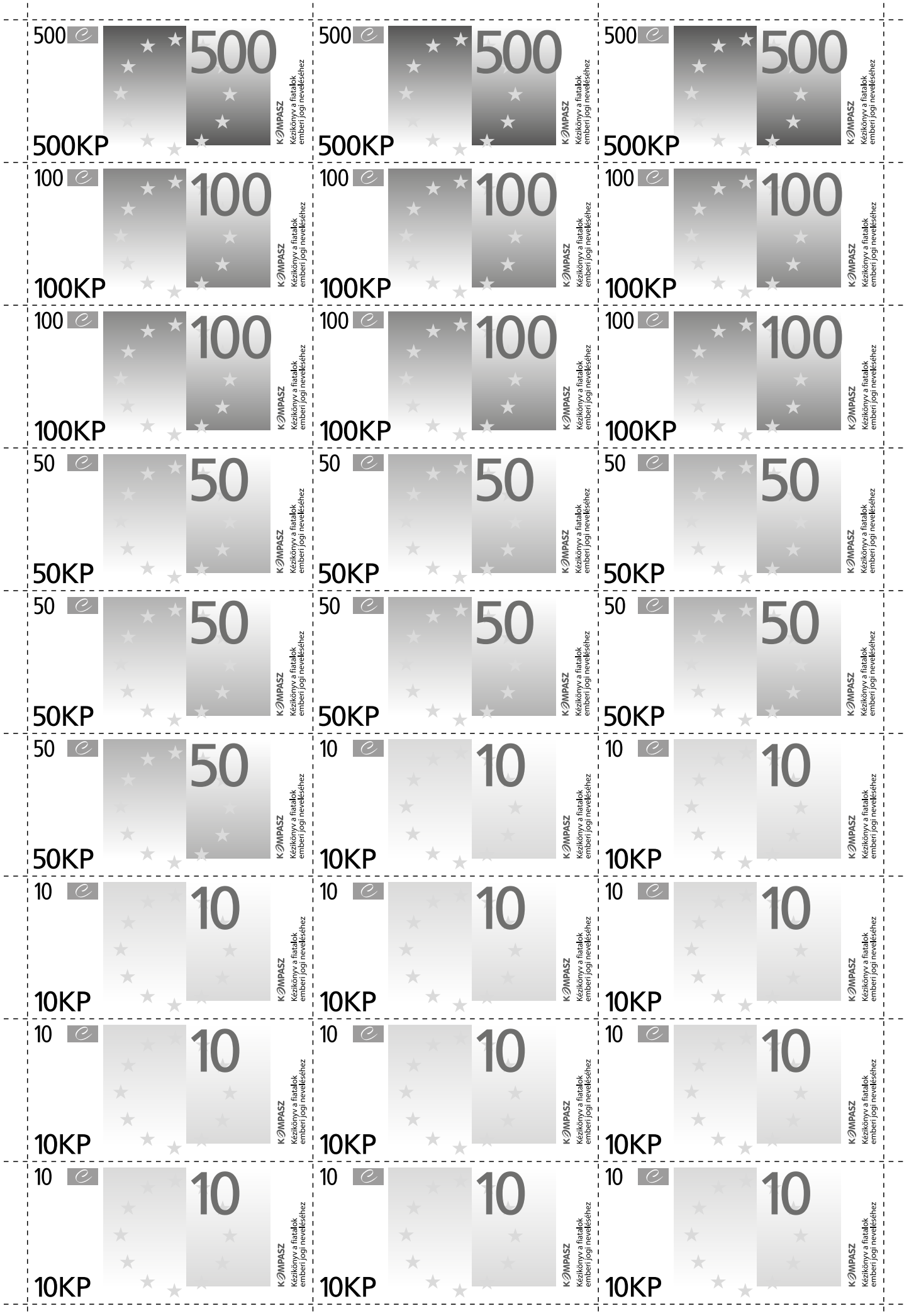
Szükséges eszközök

Papír és színes tollak

A gyakorlat menete

1. Kérjük meg a résztvevőket, hogy gondolják át, mit tanultak aznap / a képzés során, és rajzolják le magukat, amint egy nagy hátizsákkal a hátukon búcsút intenek. A hátizsákban lehetnek azok a témák, ötletek és remények stb., amelyeket magukkal visznek.
2. Vegyenek sorra magukban mindent, amit tanultak, és amit meg akarnak tartani. Ezek lehetnek például könyvek vagy képek, érzések, emberek, ötletek, új megközelítések, világnézetek és nézőpontok, az egyes nehézségek leküzdéséből nyert erejük vagy értékek.
3. Megmutathatják azokat a dolgokat is, amelyeket maguk mögött akarnak hagyni, pl. kidobni egy kukába. Ezek lehetnek például rossz szokások, felülírt gondolatok, nehéz pillanatok vagy rossz ételek – bármi!
4. Nyugtassuk meg a résztvevőket, hogy a gyakorlathoz nem kell nagy művésznek lenniük. Pálcikaemberek, szavak és egyszerű szimbólumok is tökéletesen megfelelnek.

500 €

500

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

500KP

500 €

500

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

500KP

500 €

500

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

500KP

100 €

100

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

100KP

100 €

100

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

100KP

100 €

100

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

100KP

100 €

100

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

100KP

100 €

100

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

100KP

100 €

100

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

100KP

50 €

50

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

50KP

50 €

50

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

50KP

50 €

50

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

50KP

50 €

50

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

50KP

50 €

50

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

50KP

50 €

50

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

50KP

50 €

50

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

50KP

10 €

10

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

10KP

10 €

10

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

10KP

10 €

10

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

10KP

10 €

10

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

10KP

10 €

10

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

10KP

10 €

10

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

10KP

10 €

10

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

10KP

10 €

10

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

10KP

10 €

10

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

10KP

10 €

10

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

10KP

10 €

10

KOMPASZ
Kézíkönyv a fiatalok
emberi jogi neveléséhez

10KP

3. fejezet

Cselekvés az emberi jogokért

A FEJEZET TARTALMA

RÖVIDEN A FEJEZETRŐL	381
3.1. EMBERI JOGI NEVELÉS ÉS AZ AKTIVIZMUS	382
Mi az aktivizmus?	382
Mit jelent a cselekvés?	383
Mikor cselekedhet a csoport?	384
3.2. EGYSZERŰ CSELEKVÉSI LEHETŐSÉGEK AZ EMBERI JOGOKÉRT	385
Nyilvános akciók	385
Fiatalok képzői szerepben	386
Csináld magad!	387
Az állami szabályozás vagy a kormányzati képviselők magatartásának megváltoztatása	388
Kapcsolatfelvétel más csoportokkal és mozgalmakkal	390
Adatgyűjtés	391
3.3. AKCIÓTERV KÉSZÍTÉSE	392
Mielőtt elkezdjük	392
<i>Önismeret – a SWOT-elemzés</i>	392
<i>Hogyan döntsünk?</i>	393
<i>Mi a probléma?</i>	394
<i>A „problémafa”</i>	394
<i>Minta problémafa</i>	394
<i>Mi a megoldás?</i>	395
A cselekvés megtervezése	395
<i>Melyik problémával foglalkozunk?</i>	396
<i>Ki a célközönség?</i>	396
<i>Milyen változást remélünk?</i>	397
<i>Hogy érhető el a változás?</i>	397
<i>Milyen eszközökkel befolyásoljuk a közönséget?</i>	398
Indulhat a szervezés	398
<i>A feladatok táblázatba foglalása</i>	398
Feldolgozás és értékelés	399

Röviden a fejezetről

Talán már is Ön észrevette, hogy a 2. fejezet minden gyakorlatánál van egy Javaslatok a cselekvésre című rész. Hogy miért? Mert úgy véljük, hogy az emberi jogi nevelés nem lehet teljes, ha az osztályterem vagy az ifjúsági központ falai között marad. A cselekvés az emberi jogi nevelés alapvető része. Egyrészt azért, mert az emberi jogok ezáltal válnak „valódivá” a fiatalok számára; másrészt pedig azért, mert az emberi jogi nevelés a változásra irányul, célja az, hogy cselekvéshez vezessen.

Ahogy azt az 1. fejezetben is kiemeltük, az emberi jogi nevelés az emberi jogokról, az emberi jogokon *keresztül* és az emberi jogokért történő tanulásra irányul. Tehát az emberi jogi cselekvés nem valamiféle „sallang”, hanem a nevelési folyamat alapvető része, az oktatás hagyományos terein kívüli tetteket jelenti. Azt, hogy teszünk valamit azért, hogy az emberi jogok valósággá, a világ pedig – az emberi jogokat tekintve – jobb helyé váljon.

Ebben a fejezetben az emberi jogi nevelés gyakorlati oldalát mutatjuk be. Ez egyfajta átmenetnek tekinthető a 2. fejezetben leírt – a képzési, szakköri vagy tantermi környezetben végzett – gyakorlatok és a 4. fejezetben bemutatott „profi” aktivizmus között. Így vezethetjük be a fiatalokat abba, hogy aktívabb szerepet vállaljanak az emberi jogok védelme és előmozdítása terén, miközben továbbra is elsősorban a képzési célokra összpontosítunk.

- Az 1. részben megvizsgáljuk, hogy mi az aktivizmus, és mit jelent az emberi jogi cselekvés, valamint azt is, hogy ezek hogyan kapcsolódnak az emberi jogi neveléshez.
- A 2. részben egy sor egyszerű cselekvési módszert és ötletet mutatunk be, amelyeket kipróbálhatunk a fiatalokkal. A 2. fejezetben javasolt cselekvési lehetőségek is ezekre a módszerekre épülnek.
- A 3. részben tervezési eszközöket nyújtunk, amelyek segítségével a csoport tagjai saját személyes érdeklődési körükre és készségeikre építve, hosszabb távú stratégia kidolgozásával mélyebben belemerülhetnek egy-egy témába.

A fenti részek külön-külön is jól használhatóak, habár a 3. rész valószínűleg könnyebben emészthető annak, aki előtte már átolvasta az 1. és a 2. részt.

A Szabadegyetem

2008 tavaszán litván diákok és más aktív ifjúsági csoportok több tüntetést is szerveztek a kormány reformtervei ellen, melyek egyik célja a felsőoktatás ingyenességének megszüntetése volt. Az elégedetlen diákok különféle akciókban vettek részt, és elfoglalták a Vilniusi Egyetem előtti központi teret. Bár a reformot nem sikerült megakadályozniuk, az akciók összehozták őket, és meggyőzték őket arról, hogy mennyire fontos, hogy egy tanulni vágyó fiatal se maradjon ki az oktatásból csak azért, mert nincs elég pénze. Ezért létrehoztak egy mindenki számára nyitott alternatív teret, ahol nem a hagyományos egyetemi tantárgyak szerint folyik a tanulás. Ez a Szabadegyetem (LUNI) olyan központtá vált, ahová mindenki, aki a tanulni és tanítani vágyik, eljőhet. Egy hely, ahol nincs rasszizmus, szexizmus vagy diszkrimináció, a tudás pedig nem a „szakértők” privilégiuma, hanem közös, egymással megosztható „kincs”.

További információkért érdemes rákérdezni a neten erre a kifejezésre: „Free University Luni”.

„Ha csak beszélünk és gondolkodunk a könyörületről, de nem teszünk semmit, az olyan, mint egy gyönyörű színes virág, amelynek nincs illata.”

Thich Nhat Hanh

3.1 Emberi jogi nevelés és az aktivizmus

Mi az aktivizmus?

A mai értelemben vett „aktivizmus” szó csak körülbelül 100 éve használatos. Az „aktív” melléknévből (az pedig az act = cselekszik igéből) alakult ki. Aktivista az, aki aktívan tesz a változásért, általában politikai vagy társadalmi téren. Az aktivizmus az a tevékenység, amit az aktivisták végeznek; vagyis a változás előidézését célzó módszereket is jelenti.

Békeaktivisták és a tüntetéshez való jog

Két békeaktivista a brit miniszterelnök otthona előtt, a Downing Street-en demonstrált. Egyikük, a 23 éves Maya Evans az Irakban megölt brit katonák nevét olvasta egymás után, társa pedig az iraki háborúban életüket veszített irakiak hosszú névsorával folytatta. Mayát letartóztatták, mert a tüntetésről nem értesítette előre a rendőrséget. Az esemény országos médiafigyelmet kapott, valamint vitát indított a szólásszabadságról és a tüntetéshez való jogról. Ennek és sok hasonló akciónak köszönhetően a kormány vállalta, hogy felülvizsgálja azt a jogszabályt, amely megtiltja a rendőrség előzetes jóváhagyása nélküli tüntetést London központjában.

„Nem akartam, hogy letartóztassanak. De nem gondoltam, hogy bármi rosszat tennék azzal, hogy egy esős kedd reggel egy társammal együtt ott állok, és felolvasom a háborús áldozatok nevét. Nem hiszem, hogy ez bűn lenne, és nem hiszem azt sem, hogy ezért a letartóztatás járna.” – Maya Evans

Az emberi jogi aktivizmus az emberi jogok védelmezését jelenti, amikor azok bármilyen szinten veszélybe kerülnek vagy sérülnek. Az emberi jogi aktivizmus arról szól, hogy reagálunk az igazságtalanságra, a bántalmazásra, az erőszakra és a diszkriminációra, és igyekszünk tenni ellene. Készek vagyunk segíteni a másik embert a küzdelmében, és szolidaritást mutatni felé, harcolni azért, hogy mindenki tisztelettel és méltósággal bánjon másokkal, és így egy humánusabb, egyenlőbb, a jogokat tiszteletben tartó társadalmat alakítsunk ki. Az eredményes aktivisták kitartóak, kreatívak, elkötelezettek, és gyakran bátrak is. De mindenekelőtt hisznek az emberekben és az emberi jogokban. Hiszik, hogy létre lehet hozni egy olyan világot, amelyben az emberek jogait tiszteletben tartják, és meg is akarják valósítani azt.

? *Az aktivisták vajon tényleg annyira mások, mint a „normális” emberek?
• Milyen tulajdonságokkal rendelkeznek, amelyek Önben is megvannak?*

Az aktivizmus kétségkívül elkötelezettséget igényel egy ügy vagy ideál mellett. Továbbá nem árt, ha ez az elkötelezettség folyamatos és hosszú távú is egyben. Például:

- A környezetvédelmi aktivistáknak sikerül megakadályozniuk, hogy megépüljön egy szén-erőmű, és utána rögtön kampányba kezdenek egy repülőtéri kifutópálya meghosszabbítása ellen.
- A békeaktivisták harminc évig küzdenek a gyalogsági aknák betiltásáról szóló nemzetközi egyezmény megkötéséért.
- Egy kórház vagy sportszarnok bezárása ellen küzdő helyi aktivisták minden szempontból megvizsgálják a kérdést, és ha az egyik módszer eredménytelennek bizonyul, akkor más utat keresnek.

„Aki tudja, mi a helyes,
de nem azt teszi,
az nem bátor.”

Konfuciusz

Habár hisszük, hogy tulajdonképpen minden emberben csörgedezik némi aktivistavér, és az élete során mindenki küzd különféle ügyekért, ebben a kézikönyvben elsősorban mégsem aktivizmusról beszélünk, hanem inkább cselekvésről. A hagyományos értelemben vett aktivisták is cselekednek, de folyamatosan, különféle módszerekkel, és valószínűleg nem is állnak meg addig, amíg a tetteik valamilyen eredményre nem vezetnek a szóban forgó ügyben. Azok a fiatalok viszont, akikkel Ön dolgozik, valószínűleg szakaszosan aktivizálódnak, néha másokkal együttműködve, néha pedig egyedül cselekedve az általuk fontosnak tartott ügyekben.

? Van olyan ügy, ami mellett Ön kiállt, amiért küzdött? Az oktatást ilyen ügynek tartja?

Mit jelent a cselekvés?

Amikor arról beszélünk, hogy egy csoport aktívan fellép, cselekszik, akkor ez alatt a formális foglalkozásokon – például a 2. fejezetben leírt gyakorlatokon – túli tetteket értjük, melyekben az adott csoport tagjain kívül valószínűleg mások is részt vesznek. Az emberi jogi nevelés keretei közötti aktív cselekvés olyan eredmény elérésére irányul, amely nemcsak nevelési szempontból hasznos, hanem azon túl is. Például:

- A helyi hajléktalanszálló vagy menekültközpont meglátogatása hozzájárulhat a korlátok és előítéletek lebontásához, ugyanakkor az ott élőknek is vigaszt nyújthat.
- Ha a fiatalok levelet írnak a sajtó képviselőinek, kifogásolva a rasszista vagy intoleráns megnyilvánulásokat, ezzel ráirányíthatják a média figyelmét a fiatalok véleményére, egyben elérhetik, hogy az újságírók szembenézzenek a saját előítéleteikkel.
- A helyi közösség számára rendezett, a környezetszennyezés helybeni hatásaival foglalkozó fotókiállítás felnyithatja az emberek szemét, és hozzájárulhat a probléma megoldására irányuló mozgalom elindításához.

Ezeknek az akcióknak van céljuk, hatásuk túlmutat a csoporton, ugyanakkor a fiatalok aktív bevonódását, hatóerejük felismerését és erősödését is eredményezi. A tényleges cselekvés életre kelti a tanultakat: valódi jelentést ad az emberi jogoknak, és kézzelfoghatóvá teszi azokat. Ha azt látjuk, hogy a tetteink mások – és a magunk – számára valami jót eredményeznek, az nagyon tanulságos és motiváló, és megerősít bennünket abban, hogy a dolgok változhatnak, ha teszünk a változásért.

? Ha már dolgozott olyan csoporttal, amelyik aktívan fellépett valamilyen ügyben, mik voltak a főbb eredmények a hatást és a tanultakat tekintve?

„Légy te a változás, amit a világban látni szeretnél.”

Gandhi

„A színház a tudás egy formája, de a társadalmi változás eszköze is lehet, és legyen is. A színház segít abban, hogy építsük a jövőnket, ahelyett, hogy csak várnánk rá.”

Augusto Boal

Emberi jogi nevelés, cselekvés és aktivizmus: mi a különbség?

- A 2. fejezetben lévő gyakorlatok során elsősorban befelé, magára a csoportra összpontosítottunk: a folyamat a résztvevők tanulására irányult.
- A csoport által a külvilágban végzett aktív cselekvés egyrészt nevelési célt szolgál, másrészt kívülről, a világ valamely valós problémájának megoldására irányul.
- Az aktivisták számára – legyen szó professzionális vagy „részmunkaidős” aktivistáról – az egyetlen valódi cél a probléma megoldása és a külső világ megváltoztatása. Az aktivisták addig dolgoznak és kampányolnak, amíg a céljukat el nem érik.

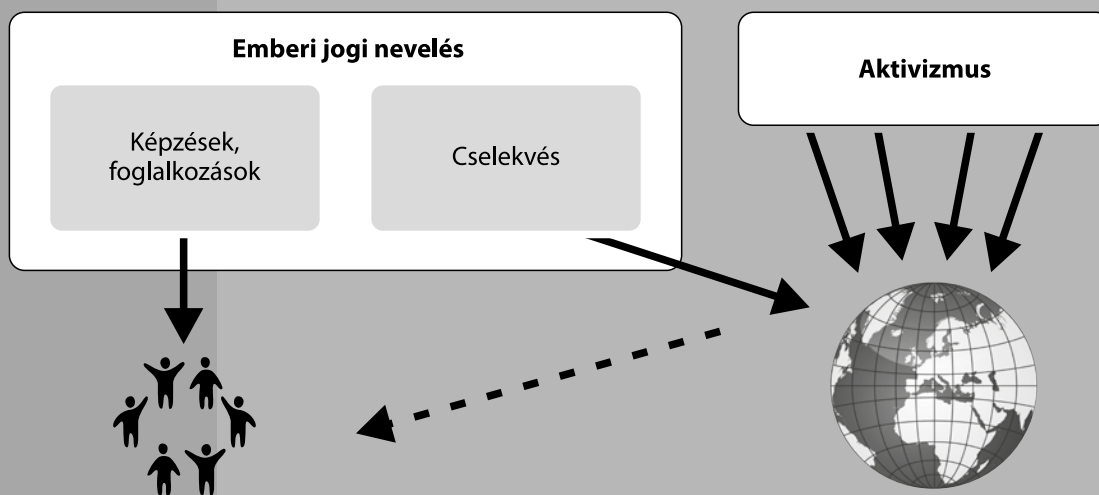

„Putos qui a ta cria” (Fejlődésben lévő kölykök) projekt

Lisszabon külvárosában élő, afrikai származású fiatalok a zene segítségével próbáltak megküzdeni a társadalmi kirekesztettség érzésével, és a kulturális sokszínűség tiszteletére nevelni másokat. Ahogy az a honlapjukon is szerepel, a második generációs bevándorlók gyakran úgy érzik, hogy „ki vannak zárva a társadalomból abban az országban, ahol születtek és élnek, és abban az országban is, ahonnan a szüleik származnak. Ennek a dilemmának – és az abból eredő frusztrációnak – egyik kifejezési módja mindig is a zene volt”.

Ezért a fiatal művészek a rap és más zenei stílusok segítségével igyekeztek formálni a társadalmat, motiválni a többi fiatal, és erősíteni a társadalmi összetartást. A ritmuson és a költészetben át közölték mondanivalójukat, támogatva más rappereket is abban, hogy a zenét a társadalmi átalakulás eszközeként használják. Pár tanfolyam elvégzése után, az Európai Unió Ifjúsági Programjának támogatásával a „Putos qui a ta cria” nevű együttes készített két CD-t és egy DVD-t, részt vett különféle nyilvános rendezvényeken, szervezett egy ifjúsági fesztivált az emberi jogokról, és ösztönzést adott más rappereknek. „A hiphop jó buli, de arra is jó, hogy megváltoztassuk a világot.” <http://www.myspace.com/putosquiatacria>

Az emberi jogi nevelés és az aktivizmus célja

Mikor cselekedhet a csoport?

„A civil aktivizmus arra ösztönöz, hogy minden nap tegyünk egy kis lépést a célunk felé. Néha rájövünk, hogy a világ megváltoztatása ad értelmet az életünknek. Néha azt érezzük, hogy sokat tehetünk a rászoruló megsegítéséért. Szabaddá válunk, és más szemmel nézünk a világra.”

Ivan Kondratyenko,
a *Perehod* című orosz
diáklap főszerkesztője

A rövid válasz az, hogy bármikor. A fejezet 2. részében leírt közösségi akciók általában a szakcsoport vagy az iskolai foglalkozások előtt vagy után is alkalmazhatók. Ha a cselekvés az emberi jogi foglalkozás után történik, annak az az előnye, hogy a résztvevők jobban megértik az adott témát, ügyet, és kreatívabb módon tudnak gondolkodni arról, hogy mik lehetnek a legeredményesebb lépések. Ha viszont először cselekszünk, annak az az előnye, hogy a csoport majd aktívabban részt vesz a gyakorlatban, mert már maga is megtapasztalta az adott ügy jelentőségét.

Azok a nevelők, akik rendszeresen tartanak emberi jogi foglalkozásokat, gyakran váltogatják a sorrendet, attól függően, hogy mi a téma, azt mennyire ismerik a résztvevők, mennyire érdeklődnek iránta, sőt talán attól függően is, hogy az adott pedagógusnak vagy képzőnek milyen a kapcsolata a csoporttal. Az ebben a fejezetben javasolt cselekvési lehetőségeket megpróbáltuk összekötni a 2. fejezetben leírt gyakorlatokkal, ezeket a lap szélén jelezzük is. Közülük több a gyakorlatleírást követő Javaslatok a cselekvésre részben leírt akciónak mondhatni „megágyaz”. Majdnem minden ilyen akció megvalósítható a gyakorlat előtt és után is; első esetben segíti a ráhangolódást, második esetben pedig gyakorlatba ülteti az elméletben tanultakat.

3.2 Egyszerű cselekvési lehetőségek az emberi jogokért

? *Ha igazságtalanságot lát, vagy egy Ön szerint igazságtalan szabállyal találkozik, mit tesz? Hogyan fejezi ki mások felé, amit érez?*

Ebben a részben megnézzünk pár olyan módszert, amelyek révén az emberi jogi nevelést kivitjük a tágabb környezetünkbe. Ezek a javaslatok nem radikálisak, sőt valószínű, hogy közülük többet sokan már korábban is kipróbáltak a munkájuk során: molinókészítés, különböző témák megvitatása, kulturális események szervezése, találkozó különféle szervezetekkel, levélírás stb. A profi aktivisták is ezeket az egyszerűnek tűnő, de eredményes módszereket alkalmazzák!

Az alábbi lista csak egy kis részét öleli fel azoknak a tevékenységeknek, amelyeket a csoport végezhet. A cél az, hogy kiindulásként felvessünk pár ötletet, nem pedig az, hogy receptet adjunk a cselekvéshez. Fontos a kreativitás; érdemes megkérdezni résztvevőket, hogy szerintük mi lenne a leghasznosabb vagy a legérdekesebb tevékenység, mi felelne meg az akcióban résztvevők készségeinek, képességeinek.

Nyilvános akciók

Az olyan nyilvános tevékenységeknek, mint pl. az utcai színház, a tüntetés, a petíció, vagy egy terület „ülősztájkjal” való elfoglalása, sokféle célja lehet. Ezek közül valószínűleg az alábbiak a legfontosabbak:

- Ráirányítani a figyelmet az adott ügyre,
- Másokat is az ügy mellé állítani,
- Felkelteni a média figyelmét,
- Megmutatni a politikusoknak és a hatalomnak, hogy az emberek figyelemmel kísérik az adott ügyet.

Ha nyilvános akciót tervezünk, ne feledkezzünk el a figyelemfelkeltés fontosságáról: nevetessük meg az embereket, értjük el, hogy megálljanak, és nézzék, mi történik. Akár még sokkolhatjuk is őket. A lényeg az, hogy beszélni kezdjenek a témáról!

Critical Mass

Sok európai nagyvárosban – általában minden hónap utolsó péntekén – több tucat vagy akár több száz kerékpáros gyűlik össze, hogy visszahódítsák az utcákat az autóktól. Ez spontán akció: nincs konkrét szervezője, sőt előre meghatározott útvonala sem. A bicajos tömeg együtt teker, így lassítva a forgalmat, rámutatva a légszennyezés problémájára, vagy arra, hogy milyen veszélyes az autókkal teli utakon kerékpározni. Vagy egyszerűen azért, hogy bizonyítsák a tömeg erejét: hogy együtt le tudják lassítani a szokásos városi életet, átélni a közös cél örömet, megünnepelni a közös értékeket. A résztvevők motivációi sokfélék – sok bicajos saját molinót hoz, vagy saját kampánya iránt igyekszik felkelteni a közérdeklődést. Ami néhány kerékpáros közös tekerésével indult, mára havi rendszerességű tömegrendezvény lett sok városban.

„Aki a hatalmasok és a kiszolgáltatottak konfliktusa láttán mossa kezeit, az nem pártatlan, hanem a hatalmasok oldalára áll.”

Paulo Freire

Kapcsolódó gyakorlatok:

Sok gyakorlat olyan globális ügygel foglalkozik, amely tudatosító kampány témája is lehet. Ilyen az **Ashique története** (gyermekmunka), a **Beszéljünk a szexről!** (társadalmi nem / homofóbia), vagy a **Válasz a rasszizmusra** (rasszizmus, diszkrimináció).

Javaslatok a csoportnak:

- Írjanak dalt vagy musicalt, vagy saját színdarabot, és vigyék ki az utcára.
- Csináljanak transzparenst, és szervezzenek demonstrációt egy helyi vállalat székhelye előtt a környezetszennyezés vagy a munkahelyek kiszervezése ellen, a dolgozók jogaiért vagy más releváns ügyben.
- Készítsenek posztereket vagy szórólapokat a témában, és közterületen osztogassák vagy helyezték ki.
- Hozzanak létre egy adott ügygel foglalkozó tematikus Facebook-oldalt; aztán más közösségi oldalak segítségével szerezzenek további követőket.

? *Sokan azt mondják, hogy a tüntetés csak időpazarlás. De mi az üzenete annak, ha senki nem tüntet?*

A „99%” hangja

Az Occupy mozgalom 2011-ben több mint 80 ország közel ezer városában jelen volt. Részben az „arab tavasz” által inspirálva – amikor a tüntetők addig nem voltak hajlandóak szétszéledni, amíg a követeléseiket nem teljesítették – az aktivisták, fiatalok és sokan mások sátrakat állítottak fel és kicsi, önfenntartó közösségeket hoztak létre, „elfoglalva” a városok központjában lévő üres helyszíneket szerte a világon. A „mi vagyunk a 99%” szlogennel arra igyekeztek rámutatni, hogy nagyon kevés ember kezében hatalmas vagyon halmozódott fel, ami a demokrácia torzulásához vezetett, valamint arra, hogy a közszolgáltatások jelentős szűkítése igazságtalan és sérelmes a többség számára.

Fiatalok képzői szerepben

„A tanító tekintélye a tanulni vágyók számára gyakran akadályt jelent.”

Cícero

Az előző részben említett nyilvános akciók elsődleges célja nem a nevelés, sokkal inkább arról szólnak, hogy gyors és egyszerű üzeneteket közvetítsünk, ráirányítsuk a figyelmet egy-egy ügyre, és elhítsük a magját a jövőbeni aktív cselekvésnek. A fiatalok nagyon jó képzőkké, nevelőkké válhatnak, gyakran jobban meg tudnak nyerni másokat az ügyüknek, vagy eredményesebbek a szemléletformálásban, különösen akkor, ha a közönség is a saját korcsoportjukhoz tartozik. Amikor megpróbálnak elmagyarázni másoknak valamit, azzal a fiatalok a saját álláspontjukat is jobban átgondolják, ezáltal az önbizalmuk is növekedhet.

A Powerpod projekt

Az Edinburgh Woodcraft Folk nevű, gyermekprogramokat szervező önkéntes szervezet egy pályázaton támogatást nyert arra, hogy egy napelemekkel és szélturbinákkal felszerelt utánfutót a fenntartható energiatermelést bemutató oktatóeszközként Skócia Lothians régiójában élő fiatalokhoz elvigyék. A Powerpod nevű utánfutót az egyik helyi egyetem hallgatói építették meg, hogy demonstrálják a napenergia áram- és hőtermelésre való felhasználását, és a szélenergia által nyújtott alternatívát. A Woodcraft Folknál kortárs képzőnek jelentkező gyermekek első csoportja ellátogatott az Alternatív Energia Központjába, ahol megismerkedtek a Powerpod tudományos hátterével és műszaki tulajdonságaival. Hazatérésük után workshopokat állítottak össze saját kortársaik – gyerekek és fiatalok számára. Ennek eredményeképpen a térségben működő más Woodcraft-csoportok számára is rendszeresen tartanak workshopokat, melyek hatalmas érdeklődést keltettek a formális és nemformális oktatási szektorban egyaránt.

Javaslatok a csoportnak:

- Szervezzék nyilvános vitát egy érdeklődésre számot tartó témáról, például az oktatásra szánt állami források csökkentéséről, vagy arról, hogy a bűnözőket is megilletik-e az emberi jogok, vagy hogy kevesebbet kellene-e költeni a hadászati programokra a szegénység csökkentése érdekében. Meg lehet hívni köztisztviselőket, illetve barátokat is.
- Készítsenek videót vagy szervezzék színházi előadást az emberi jogok témájában.
- Írjanak cikket egy helyi (vagy országos) lapnak, vagy kérjenek interjúlehetőséget a helyi rádió- vagy TV-csatornától. Próbáljanak meg keresni valamilyen figyelemfelkeltő képet!
- Keressenek olyan témát, amelyet a csoport jól ismer, és szervezzék képzést, szakkört vagy hasonló programot kortárs csoportoknak vagy a helyi iskola tanulóinak. Próbálják ki magukat, hogy tudnak-e beszélni az emberi jogokról más fiataloknak, vagy meg tudják-e csinálni velük a 2. fejezet valamelyik gyakorlatát?

Kapcsolódó gyakorlatok:

A **Hová állsz?** vagy a **Vitaszuk meg!** című gyakorlat segítségével feltérképezhetjük a fiatalok érdeklődésére számot tartó ügyeket, és fejleszthetjük az érvelési és vitakészségüket.

A **Most mutasd meg!** című gyakorlat az emberi jogokról való kreatív gondolkodásra bátorít. A gyakorlat pantomim vagy dráma alapjával is szolgálhat.

Az **Oktatást mindenkinek?** című gyakorlattal az oktatás/tanulás témáját vezethetjük be – mit jelent, miért fontos, és hogyan hat a élet összes területére.

Az „Élő Könyvtár” projekt

Egy, a lengyelországi Wroclawban működő csoport ún. „élő könyvtárát” szervezett, amelyben a könyveket különböző kulturális, társadalmi és más csoportokhoz tartozó emberek képviselik, akiket egy félórás beszélgetés erejéig „ki lehet kölcsönözni”. Ezek olyan csoportok, amelyek tagjait általában kirekesztik a társadalomból, és gyakran megsértik az emberi jogait: például homoszexuálisok, romák, fogyatékosokkal élők, vallási kisebbségek tagjai stb.

A könyvtárát két nap alatt hatszázán látogatták meg, és több mint százan vettek ki „könyvet”. Az eseményt az állami és magán televíziók és -rádiók is közvetítették, valamint a nyomtatott sajtó is beszámolt róla.

Az Élő Könyvtár célja az előítéletek lebontása. Ennek érdekében lehetőséget teremtenek arra, hogy a nagyközönség olyan tagjai, akiknek bizonyos közösségekhez tartozó emberekkel kapcsolatban előítéleteik lehetnek, találkozhassanak, beszélhessenek velük, és meghallgathassák őket. A következő megjegyzéseket az „olvasók” tették, miután beszélgettek a „könyvekkel”:

„Segített abban, hogy döntsek az életemről”.

„Egy csomó mindent tanultam. Az, hogy beszélgettem bizonyos emberekkel, tényleg lerombolta a sztereotípiáimat”.

További információk az Élő Könyvtár módszeréről <https://www.coe.int/en/web/youth/living-library>

Csináld magad!

Számos módja van annak, hogy a csoport közvetlenül érjen el változást, a politikusok, a nyilvánosság vagy mások közvetítése nélkül. Az ilyen cselekvés keltheti a legnagyobb elégedettséget, mert az eredménye azonnal látható, és a résztvevők érezhetik, hogy a változáshoz az ő tetteik is hozzájárultak.

Sok ifjúsági csoport például közvetlenül nyújt segítséget olyan, valamely sérülékeny csoporthoz tartozó embereknek, akiknek a jogait nem tartják tiszteletben. Ezeket az embereket az államnak kellene támogatnia, mert végső soron az állam feladata megakadályozni a jogsértéseket. A társadalomnak gyakran mégis közbe kell lépnie, hogy azonnali segítséget nyújtson, ha az állam nem teljesíti a kötelezettségét.

A fiatalok be tudják tölteni ezt az űrt, gyakran már az is elég, hogy jelen vannak, rendszeresen találkoznak és beszélnek a nehéz helyzetben levőkkel, odafigyelnek a gondjaikra, és társaságot nyújtanak nekik. Ez mindkét fél számára gazdagító élmény. Emellett a kiszolgáltatott helyzetben lévők meglátogatása és az állam hiányosságainak felismerése után a fiatalok erősebb pozícióból lobbizhatnak a felelősöknél, és a média révén a nyilvánosság figyelmét is felhívhatják az ellátás hiányosságaira.

„A 'gerillaszínház' szó spon-tán, meglepetésszerű előadást jelent, amelyet valamilyen valószínűtlen nyilvános helyen, mit sem sejtő közönség előtt tartanak. A cél általában az, hogy a szatíra és a tiltakozás eszközeivel, valamint karneváli technikák alkalmazásával ráirányítsák a figyelmet valamely politikai

Wikipedia

Kapcsolódó gyakorlatok:

A **Jövőink** című gyakorlat során beszélgethetünk a saját környezetünk iránti felelősségről és a terek használatáról.

A **Fokról fokra** című gyakorlat segítségével megnézhetjük, hogy a fiatalok hogyan vehetnének részt közvetlenebbül a helyi közéletben.

A **Harc a vagyonért és hatalomért** című gyakorlat során megvizsgáljuk az igazságosság kérdését és azt, hogy hogyan érezhetik magukat a társadalomból kirekesztett emberek.

? Gondoljon valamilyen konkrét csoportra: milyen emberi jogi ügyek előmozdítását segíthetné, ha fiatalok meglátogatnák a csoport tagjait?

Egyéb javaslatok a csoportnak:

- „Fogadjanak örökbe” egy lepusztult helyet a környéken: ültessenek virágot vagy zöldséget, és tegyék a helyet olyanná, hogy az emberek szívesen jöjjenek oda.
- Ajánlják fel a közösségnek, hogy kertészkednek vagy más munkát végeznek. Válthat-e vajon a csoport olyan tanulási központtá, mint a fejezet elején említett szabadegyetem?
- Kérdezzenek körbe, van-e valakinek maradék festéke, dekorációs eszköze. Varázsolják újjá az ifjúsági központot, a helyi közösségi házat, vagy akár valakinek az otthonát!
- Süssenek süteményt, és vigyék el egy hajléktalanszállóba vagy egy magányosan élő szomszédnak. Vagy osztogassák szórólap kíséretében, hogy ráirányítsák a figyelmet egy számukra fontos ügyre.

Ültessünk magot!

Világszerte sok országban vannak kezdeményezések az elhanyagolt közterek kertté alakítására. Ezt „gerillakertészetnek” is hívják. A spanyol „guerilla” szó „kis háború”-t jelent. A „Brüsszeli gazdák” nevű csoport május elsejét a Gerillakertészek Nemzetközi Napraforgó Napjának nyilvánította. 2010-ben, az ezen napon rendezett eseményen világszerte kb. ötezer ember vett részt, hogy napraforgómagot ültessenek a lakóhelyük környékén

Az állami szabályozás vagy a kormányzati képviselők magatartásának megváltoztatása

Ne feledjük, hogy az államnak, vagyis az állam képviselőinek a kötelessége az emberi jogok tiszteletben tartásának biztosítása. Tehát egy emberi jogi kampánynak gyakran az a végső célja, hogy valamely szakpolitika, törvény vagy előírás megváltozzon.

Ez a terület túl „komolyan” tűnhet a fiatalok számára – úgy gondolhatják, hogy nemigen tudnak változást elérni. De a politikai változás helyi, országos és nemzetközi szinten is többféle, egymást követő, és különböző irányokból kifejtett nyomásgyakorlás útján következhet be. Az emberi jogi aktivizmus terén még kezdő fiatalok ugyanúgy hozzájárulhatnak ehhez a folyamat-hoz, mint a gyakorlott aktivisták. Talán nagyobb eséllyel érnek el sikert helyi vagy intézményi szinten, mert ott nem olyan kiterjedt a szervezeti háló, és könnyebb elérni a hatalom képviselőit. Mindemellett ne zárjuk ki az országos vagy akár nemzetközi szintű munkát sem, ha a csoport emellett dönt.

Az állami képviselők esetében néha az vezet a legtöbb eredményre, ha együttműködünk, és megpróbáljuk megértetni velük az érveinket. Máskor pedig a tiltakozás és a nyomásgyakorlása hatásosabb. Törvényi, szakpolitikai változást általában többirányú – együttműködő és konfrontatív jellegű – hatás eredményeképpen lehet elérni.

? Tudják-e azok a fiatalok, akikkel Ön dolgozik, hogy kik a politikai képviselők helyi, országos és európai szinten?

„A világ veszélyes hely. Nem azok miatt, akik rosszat cselekednek, hanem azok miatt, akik ezt tétlenül nézik.”

Albert Einstein

Diákok tiltakozása miatt elhalasztott oktatási reform

Sok országban a diáktüntetések nagy múltra tekintenek vissza. A diákok akciói gyakran közvetlenül hatottak a politikára, vagy kiindulópontot jelentettek ahhoz, hogy más csoportok is kifejezzék elégedetlenségüket a politikai döntésekkel kapcsolatban. 2008-ban a francia kormány az oktatási rendszerben több módosítást is javasolt. A reform részeként sok tanárt elbocsátottak volna, és a tanórák számát is csökkentették volna. A diákok országszerte az utcákra vonultak, a kormány pedig a reformok elhalasztására kényszerült.

Javaslatok a csoportnak:

- Vegyék fel a kapcsolatot egy konkrét ügyben illetékes helyi döntéshozóval, valamint olyan ellenzéki politikusokkal vagy más szereplőkkel, akiknek az adott ügyre befolyásuk van. Kérjenek tőlük találkozót, vagy szervezzenek közmeghallgatást, és hívják meg oda őket.
- Írjanak petíciót és gyűjtsenek be minél több aláírást. Adják át az aláírásokat az illetékes tisztviselőnek, és hívják meg az eseményre a média képviselőit is.
- Derítsék ki, hogy az államnak milyen kötelezettségei vannak az emberi jogok terén, és hogy milyen egyezményeket írt alá. Érdemes lehet kikérni az adott témában jártas jogász vagy civil szervezet tanácsát is. Aztán írjanak levelet a választókerület országgyűlési képviselőjének vagy más illetékes helyi politikusnak, rákérdezve, hogy mit tesznek ők a vonatkozó kötelezettségek teljesítése érdekében. Jó, ha a médiát is tájékoztatják minderről!
- Nézzenek utána, milyen más országos vagy nemzetközi eljárások léteznek arra, hogy panaszt tegyenek egy számukra fontos ügyben, vagy elérjék, hogy azt kivizsgálja valamilyen hivatalos szerv.

Kapcsolódó gyakorlatok:

Válasszuk a **Mennyi az annyi?** című gyakorlatot, ha szeretnénk az ENSZ Fenntartható Fejlődési Céljaival foglalkozni, és megvizsgálni, mit tesz az állam azok megvalósítása érdekében.

A **Chahal kontra Egyesült Királyság** című gyakorlatban az Emberi Jogok Európai Bírósága által tárgyalta egyik esetet játszhatják el a résztvevők. Utána nézhetnek a saját országuk ellen hozott döntéseknek is, és hogy azoknak milyen politikai hatása volt.

A **Szakszervezeti tárgyalás** című gyakorlat során a résztvevők fejleszthetik tárgyalási készségeiket, és megvizsgálhatják a munkaadó és a munkavállaló közti viszonyt.

Szemmel tartják a rendőrséget

A "LegalTeam" („Jogi csapat”) egy Oroszországban működő, fiatal jogászokból, aktivistákból és szakértőkből álló csoport. Jogsegélyt és jogvédelmet nyújtanak a nyilvános gyűlések és tüntetések résztvevőinek, akikre ilyen tevékenységük miatt gyakran rendőrségi nyomás nehezedik. Sok más országban is vannak hasonló kezdeményezések.

Az orosz csoport eredeti célja az volt, hogy figyelje és megakadályozza a 2006-os szentpétervári G8 csúcstalálkozóval kapcsolatos emberi jogi jogsértéseket. Ebből nőtt ki a csapat, akik képzéseket is tartanak aktivistáknak a tiltakozásokra vonatkozó jogszabályokról és arról, hogy a jogkörüket túllépő hatóságok ellen milyen jogi lépéseket tehetnek. A csoport szemináriumokat is tart, és számos információs anyagot készített. LiveJournal nevű weblapjuk virtuális találkozási pontként szolgál, ahol kérdéseket lehet megvitatni és tanácsot lehet kérni, továbbá akciók szervezésénél koordinációs felületként is működik. (http://community.livejournal.com/legal_team).

Kapcsolatfelvétel más csoportokkal és mozgalmakkal

Bár hasznos, ha a fiatalok önállóan cselekednek, annak is megvan az előnye, ha nagyobb mozgalom részeként lépnek akcióba, vagy más szervezetekkel együttműködve szereznek tapasztalatokat. Számos szervezet dolgozik az emberi jogokért, a professzionális civil szervezetektől kezdve a spontán, alulról jövő mozgalmakig. Sokan szívesen dolgoznak együtt fiatalokkal, mert örülnek a támogatásuknak. Vannak olyan szervezetek, amelyek nem kifejezetten emberi jogi tevékenységként utalnak a saját munkájukra; de a hajléktalansággal, a gyermekszegénységgel, a családon belüli erőszakkal, a rasszizmussal, a diszkriminációval vagy sok más hasonló ügygel foglalkozó szervezetek természetesen akkor is emberi jogi munkát végeznek, ha ezt nem mondják ki konkrétan.

A fiatalok részt vehetnek az ilyen szervezetek kampányaiban, vagy – ami komolyabb munkát jelent – felajánlhatják segítségüket valamilyen esemény megtervezésében vagy lebonyolításában. A megfelelő finanszírozást nélkülöző, alulról jövő kezdeményezések mindig örömmel fogadják az önkéntesek segítségét, és általában több teret engednek az önkéntesek saját kezdeményezéseinek. A nagyobb civil szervezetek a rész munkaidős, önkéntes segítségért cserébe munkatapasztalatot ajánlhatnak. Így a fiataloknak lehetősége van profi aktivistákkal együtt dolgozni, hasznos tapasztalatokat szerezni, és megismerni a harmadik szektor működését.

? *Ismer olyan helyi szervezeteket, amelyek az emberi jogi ügyekért dolgoznak? Van-e olyan ügy, amellyel nem foglalkoznak megfelelően?*

Food not Bombs, vagyis „Étel bombák helyett”

A Food not Bombs (röviden: FNB) egy civilek által kezdeményezett békemozgalom, amely az Egyesült Államokból indult, de mára a világ számos országában működik. Az ételmezési és hadiipari témákban tájékozott önkéntescsoportok vegetáriánus ételt adnak ingyen hajléktalanoknak, sőt bárki másnak is. A cél nemcsak az önmagukat élelmezni képtelen emberek segítése, hanem az is, hogy felhívják a figyelmet arra, hogy a hadiipari kiadások átcsoportosításával és az élelmiszerpazarlás megszüntetésével világszerte véget vethetnének az éhezésnek. A mozgalomnak nincs hivatalos szervezete; ehelyett arra ösztönzi tagjait, hogy saját környezetükben szervezzenek helyi csoportokat, és politikai gesztusként adjanak enni másoknak. A FNB az USA minden részén és sok európai városban is jelen van. További információk: <http://www.foodnotbombs.net/>.

„Szerintem a FNB tartós sikerének a titka, hogy az eredmény közvetlenül látható. Az emberek megváltoznak, amikor látják, hogy képesek élelmiszert összegyűjteni, és az ételosztás révén közvetlen hatással lehetnek mások életére. A program tartósságának másik oka az, hogy nincsenek vezetői, minden csoportot konszenzusos döntésre bátorítunk. Az önkéntesek nem érzik, hogy parancsot teljesítenek, vagy hogy az ő terepmunkájukért egy irodai alkalmazott kap fizetést. Személyes felelősséget vállalnak a FNB működéséért” – Keith McHenry, alapító.

Javaslatok:

- Derítsük ki, hogy mely helyi szervezetek foglalkoznak a csoportot érdeklő témákkal. Szervezzünk találkozót a képviselőikkel, és a csoportunkkal gondoljuk át, hogy hogyan lehetne bekapcsolódni a munkájukba!
- Vizsgáljuk meg a nagyobb, ismert emberi jogi szervezetek (pl. Orvosok határok nélkül, Amnesty International, Save the Children, Nemzetközi Emberi Jogi Föderáció (FIDH), Greenpeace) kampányait. Vitassuk meg a csoporttal, hogy melyik ügyért tennének, és melyik kampányban vennének részt szívesen.
- Érdemes elolvasni a jelen fejezet A cselekvés megtervezése című részét, és megnézni, hogy a csoport szeretne-e saját szervezetet létrehozni valamilyen ügy érdekében. Kapcsolatba léphetnek fiatalok más csoportjaival is, vagy meghívhatják a barátait, hogy hozzanak be új készségeket és ötleteket, és növeljék a csoport létszámát. Végül is így indulnak az emberi jogi szervezetek!

„Ha az ember szerencsés, egyetlen fantáziaképe milliónyi valóságot képes átalakítani.”

Maya Angelou

A Nemzetközi Emberi Jogi Ifjúsági Mozgalom

A Nemzetközi Emberi Jogi Ifjúsági Mozgalom (YHRM) elsősorban közép- és kelet-európai fiatalok és szervezetek nemzetközi hálózata, melynek tagjai – az emberi jogok védelmezőinek új generációját alkotva – együtt védik és mozdítják elő az emberi jogi értékeket és alapelveket, támogatják egymás akcióit. A Mozgalom 1998-ban, fiatalok kis csoportjának kezdeményezésére jött létre. Ma már 37 országból több mint ezer embert egyesít. További információk: www.yhrm.org

Adatgyűjtés

A Nemzetközi Emberi Jogi Ifjúsági Mozgalom

A Nemzetközi Emberi Jogi Ifjúsági Mozgalom (YHRM) elsősorban közép- és kelet-európai fiatalok és szervezetek nemzetközi hálózata, melynek tagjai – az emberi jogok védelmezőinek új generációját alkotva – együtt védik és mozdítják elő az emberi jogi értékeket és alapelveket, támogatják egymás akcióit. A Mozgalom 1998-ban, fiatalok kis csoportjának kezdeményezésére jött létre. Ma már 37 országból több mint ezer embert egyesít. További információk: www.yhrm.org

A kutatás és adatgyűjtés minden aktivista munkájának fontos része, mert ez szükséges ahhoz, hogy az aktív cselekvés érdekében az érintett csoport igényeiről és problémáiról átfogó képet lehessen alkotni, továbbá a lobbizáshoz, illetve a nyilvánosság tájékoztatásához is szükség van rá. Egy adott ügy különféle vetületeinek megértése nélkülözhetetlen az eredményes akciók megszervezéséhez. Vagy – ahogy a fenti példa mutatja – időnként maga az információ is jó eszköz lehet a hatalmon lévők befolyásolására.

Hogyan gyűjtsön egy csoport információkat (mint a fenti példában) úgy, hogy az adatok ne csak saját maguk számára legyenek hasznosak, hanem a felkarolt ügyet is szolgálják? Más szóval: hogyan érhetjük el, hogy az adatgyűjtés ne csak egy nevelési célú gyakorlat legyen, hanem cselekvés kiindulópontjává váljon?

- Fontos, hogy az információ friss legyen, vagy sokkoló, vagy kevesek számára ismert. Ilyen lehet a városban fedél nélkül éjszakázó fiatalok száma, a koruk, hogy hogyan kerültek utcára, és mit mondanak a saját igényeikről.
- Gondoljuk át, hogy kinek kellene megismernie az adott információkat, és a csoportunk szerint mit kellene kezdenie velük. Egy helyi politikus meggyőzésére használjuk majd? Vagy nyomást akarunk gyakorolni a közvélemény, esetleg nemzetközi szervezetek segítségével?
- Gondoljuk át, hogy hogyan érdemes bemutatni az információkat: egy olyan kiállítás, mint amelyet a lengyel csoport szervezett, vonzóbb lehet a nagyközönség számára, mint a száraz statisztikák.
- Értesítsük a médiát is a kutatási eredményekről, még akkor is, ha nem ők a közvetlen célpontjaink. Ők majd tesznek róla, hogy az ügy ne tűnjön el a süllyesztőben.

Kapcsolódó gyakorlatok:

Próbáluk ki a **Szavazzunk vagy ne szavazzunk?** című gyakorlatot, hogy a fiatalok tapasztalatot szerezzenek abban, hogyan kell kutatást végezni.

Az élet szövedéke című gyakorlat a környezetvédelemmel és a környezetszennyezéssel kapcsolatos kérdésekkel foglalkozik. Aztán egy online karbonlábnyom-kalkulátor segítségével a résztvevők kiszámolhatják saját ökológiai lábnyomukat.

Fiatal választási megfigyelők

Az örmény parlamenti választás lehetőséget nyújtott a hazai és külföldi fiataloknak arra, hogy részt vegyenek a választási megfigyelésben. Először is készült egy útmutató, a „Fiatal megfigyelők kézikönyve”, amely minden információt tartalmazott, amire a résztvevőknek a választás ellenőrzése során szükségük lehetett. Szó volt benne a jogi vonatkozásokról, a választás céljáról és szükségességéről, az örmény politikai pártokról és a megfigyelési feladatokról. A misszióban kb. 82 fiatal vett részt. A választás után jelentést hoztak nyilvánosságra a tapasztalataikról, és azt eljuttatták az illetékesnek is. A jelentés az Örmény Ifjúsági Klubok Szövetségének honlapján olvasható: www.fyca.net

3.3 Akcióterv készítése

Emberi jogok a történelmen keresztül

Az oroszországi Pljussza iskolásai többet akartak tudni a sztálini korszakról és arról, hogy milyen volt abban a rezsimben élni. Úgy döntöttek, hogy megkérdezik azokat, akik akkor is éltek már. A csoport többször összejött, hogy eldöntsék, hogyan szólítsák majd meg az interjúalanyokat, hogyan folytassák le magukat az interjúkat, és aztán hogyan gyűjtsék össze, összegezzék és mutassák be a nagyközönségnek az információkat.

Több mint 70 interjút készítettek rokonokkal, tanárokkal és másokkal, akik meg kívánták osztani gondolataikat a közös múltról. Ezután a gyerekek a Pszkov régió számos falujában kiállítást szerveztek, fotókkal és az interjúkból vett részletekkel. Az interjúalanyok örültek az érdeklődésnek és annak is, hogy beszélhetnek erről a nehéz, de életüket jelentősen formáló időszakról. Néha az emlékek mind az idősebb, mind pedig a fiatal generáció számára fájdalmasak és felkavaróak voltak. De a folyamat eredményeként mindkét oldal jobban megértette a másikat, a nehéz időszak eseményeit, a résztvevők motivációit, az emberi életre tett hatásokat és a tapasztalatokat is.

Általában minden akció tervezést igényel, a jó aktivizmus pedig mindenképpen. Ha a csoportban időt szakítunk a tervezésre, az segít összpontosítani arra, hogy pontosan mit akarunk és tudunk csinálni, és mi a céljaink elérésének legjobb módja. Ambíciózusbab célok esetében ajánlatos ezzel kezdeni a munkát, mert ha az akció nem éri el a kívánt eredményt vagy váratlan problémákba ütközik, az kedvét szegheti a résztvevőknek. Fontos, hogy az első akció eredményes legyen.

Ez a rész a tervezési folyamat egy lehetséges módját mutatja be, és abban is segít, hogy a csoport az általa kitűzött célhoz vezető legeredményesebb módszerre irányítsa figyelmét. A módszerek az előző részben említett egyszeri akciók esetében is hasznosak, de több különböző lépésből álló – egyazon cél elérését szolgáló – hosszabb távú kampány tervezésében is alkalmazhatók.

Mielőtt elkezdjük...

Önismeret – a SWOT-elemzés

? Tudja Ön, hogy a csoport tagjai milyen készségekkel, képességekkel rendelkeznek? Tudja, hogy mi érdekli őket?

Minden csoportban vannak rejtett tehetségek. A csoport minden tagjának más tetszik vagy nem tetszik, más készségekkel rendelkeznek, és más-más feladatok okoznak nekik jelentős nehézséget. Ha maximálisan ki akarjuk használni a tagok képességeit, hasznos lehet külön alkalmat keríteni azok megismerésére. Ennek jó módja a SWOT-elemzés (vagyis az erősségek, gyenge pontok, lehetőségek és veszélyek vizsgálata). Ennek során a csoporton kívüli körülményeket is szemügyre vesszük, amelyek befolyásolhatják, hogy mit érhetünk el.

A SWOT rövidítés jelentése:

- **Strengths** = erősségek: amiben a csoport jó;
- **Weaknesses** = gyenge pontok: amiben a csoport nem olyan jó;
- **Opportunities** = lehetőségek: a csoporton kívüli lehetőségek, amelyeket kiaknázhatunk az akció érdekében;
- **Threats** = veszélyek: a csoporton kívüli tényezők, amelyek az akció útjában állhatnak.

„Ha azt kiáltod: 'előre!', meg kell mondanod az irányt is. Mert ugye ha nem teszed, akkor egy szerzetes és egy forradalmár – ha azt hallja, „előre!” – pont ellenkező irányba indul el.”

Anton Csehov

„Az képes rá, aki elhiszi, hogy képes rá.”

Buddha

Az elemzés elvégzésére hagyjunk sok időt; érdemes legalább egy órát rászánni. Alakítsunk négy kisebb csoportot, és osszuk ki köztük az erősségek, a gyenge pontok, a lehetőségek és a veszélyek meghatározásának feladatát. Aztán hívjuk össze a teljes nagy csoportot, és nézzük meg, hogy a többiek egyetértenek-e társaik meglátásaival. Szükség szerint módosítsuk vagy egészítsük ki a négy listát.

Az alábbi táblázat egy elvégzett elemzésre nyújt példát, segítségül hívhatjuk, ha a résztvevőknek ötletre van szükségük. Mindazonáltal ne ragaszkodjanak túlságosan ehhez az ábrához! Minden csoport egyedi, saját erősségekkel (és gyenge pontokkal), amelyeket a tagoknak maguknak kell feltárniuk.

Példa egy elvégzett SWOT-elemzésre

Mik a csoportunk erősségei?	Mik a csoportunk gyenge pontjai?
<ul style="list-style-type: none"> • Nagy a csapat • Van időnk, és tenni akarunk valamit • Misi apja politikus • Van találkozóhelyünk a városközpontban • Gabi jó szónok • Bencének van számítógépe 	<ul style="list-style-type: none"> • Túl sok a vezető • Nincs pénzünk • Nagyon kevés a fiú • Nem csináltunk még ilyesmit – izgulunk • Van, aki a városközponttól messze lakik • Nem mindig működünk jól csapatként
Mik a csoporton kívüli lehetőségek?	Milyen külső tényezők fenyegetik a tevékenységünket?
<ul style="list-style-type: none"> • Közelednek a választások • Vannak most pályázatok menekültügyi projektekre • Az Emberi Jogok Európai Bírósága nemrég elítélte az országot a fogvatartottakkal való bánásmóddért • Az új városháza jó helyszín lehet egy színházi előadásra 	<ul style="list-style-type: none"> • Instabil gazdasági helyzet • Néhányunknak vizsgára kell készülnie • Az önkormányzat a nyilvános rendezvények betiltására készül • Sokan félnek attól, hogy a menekültek elveszik a munkájukat • Túl hideg van ahhoz, hogy kültéren akciózzunk • A szüleink nem akarják, hogy veszélyes dolgokba keveredjünk

Hogyan döntsünk?

Hogyan válassza ki a csoport, hogy melyik ügygel foglalkozzon? Legtöbbször minden tag számára van olyan ügy, amelyet fontosnak tart, és dolgozni akar rajta. Ezek kapcsolódhatnak valós eseményekhez, mint például a Haitin történt földrengés, a szudáni éhínség, vagy egy helyi család kilakoltatása. A fő nehézség az lehet, hogy közös nevezőre jussanak a tagok arról, milyen ügyet válasszanak, és mi lenne a legmegfelelőbb cselekvési mód.

Fontos, hogy a csoport minden tagja a közös döntés mögé álljon. Tehát amikor azt vitatják meg a résztvevők, hogy milyen ügyet válasszanak, ne sietessük őket: hagyjunk sok időt arra, hogy a résztvevők kifejezzék, mi fontos nekik és miért, és megbeszéljék, hogy az egyik vagy másik választásnak mik lennének az előnyei. Hívjuk fel a figyelmüket arra, hogy később talán még lesz lehetőségük a fenntartásaikat és aggodalmaikat megbeszélni. Mutassunk rá arra is, hogy a legfontosabb az, hogy a csoport együtt csinálja végig az akciót. Vagyis ha egy valaki erősen ellenzi valamelyik témát, akkor lehet, hogy azt nem kellene erőltetni. Törekedjünk konszenzusra, ahelyett, hogy többségi döntést hoznánk.

? *Hogyan lehet biztosítani, hogy a csoporttagok közti véleménykülönbségek ne destruktív hatásúak, hanem hasznosak legyenek?*

„Kezdd azzal, ami helyes, és ne azzal, ami elfogadható.”

Franz Kafka

Mi a probléma?

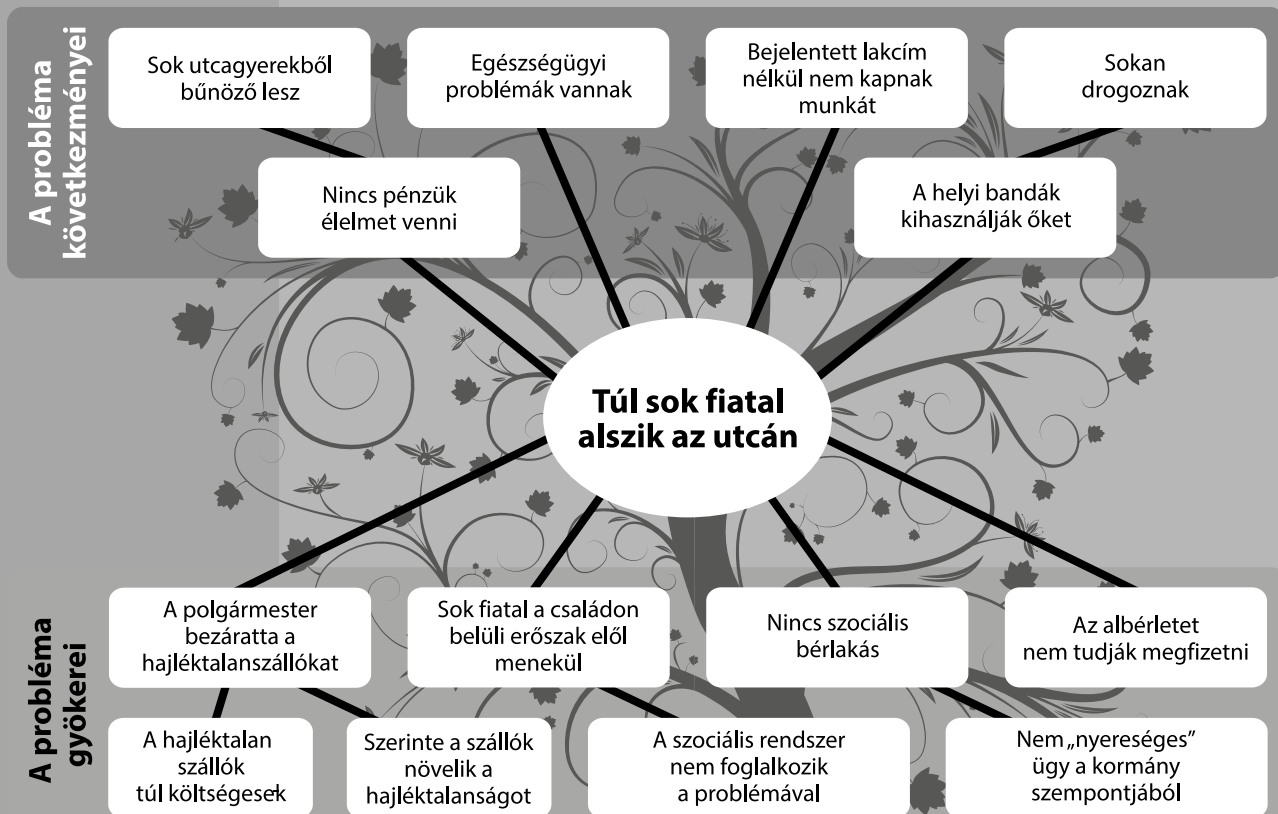
A „problémafa”

Egy adott probléma megértésének hasznos eszköze a „problémafa”. Ezzel a módszerrel alkotóelemeire bontjuk a szóban forgó témát, megvizsgálva az okokat és a következményeket, és feltárjuk az egyéb társadalmi problémákkal való összefüggéseket. Az eszköz segítségével a csoport egyrészt jobban megértheti a témát, másrészt stratégiaileg megalapozottabban tudja megközelíteni a lehetséges megoldást.

Példaként a következő oldalon látható egy problémafa, amely az utcagyerekek problémáját bontja elemeire. A csoport a következő eljárással készítheti el a saját témájához a problémafát:

- Először írjuk le egy nagy papírlap közepére a megoldandó problémát.
- Alatta soroljuk fel az összes olyan tényezőt, amely a problémához hozzájárul, és kössük össze ezeket a problémával: ezek alkotják annak a gyökereit.
- Vegyük sorra ezeket a gyökereket, és gondoljuk végig, hogy azoknak mi az oka, és írjuk fel a problémához hozzájáruló tényezőket.
- Kövessük nyomon az összes gyökeret addig, amíg már nem tudunk további okokat feltárni. A fának mélyebbre hatolhatnak a gyökerei, mint gondolnánk!
- Ugyanígy a fa „ágait” is megrajzolhatjuk: ezek lesznek az eredeti problémának a következményei. Előfordulhat, hogy rájövünk, hogy az eredeti probléma valójában egy másik fa gyökere vagy ága.
- Ha végeztünk, nézzük meg a fánkat. Mivel foglalkozunk? Az eredetileg meghatározott problémával, vagy inkább először annak egyik kiváltó okával? Segített a fa annak feltárásában, hogy a probléma megoldásához hogyan kellene hozzáfogni?

Minta problémafa

„A fák és a kövek olyasmit tanítanak neked, amit egy mestertől sosem tanulhatsz meg.”

Clairvaux-i Szent Bernát
(XII. sz. eleje)

Mi a megoldás?

Fontos tudni, hogy milyen eredményt várunk az akciótól. Mit tekintenénk sikernek? A résztvevők gondolkodjanak el arról, hogy mit akarnak elérni, és hogyan mérik majd fel, hogy sikeresek voltak-e vagy sem. Érdeemes lehet visszatérni a problémafához, és annak segítségével meghatározni a konkrét megoldásokat. Ha foglalkozunk gyökerekkel, annak hatása általában a fa magasabb szintjén jelentkezik. Például ha lenne több szociális bérlakás, vagy alacsonyabbak lennének az albérleti díjak, akkor sokkal több fiatalnak lehetne fedél a feje fölött.

Ne feledjük, hogy bonyolult ügy esetében sokszor nehéz törvényi/szabályozói szinten változást elérni, és ahhoz ritkán elég egyetlen akció. A csoport próbáljon a realitások talaján maradni, amikor meghatározza, hogy mit érhet el: mutassunk rá, hogy egy „kis” eredmény is fontos hozzájárulást jelenthet egy nagyobb probléma megoldásához. Az eredményes kampányok majdnem mindig ilyen „kis” cselekvésekből épülnek fel. Bármilyen sikerre, amit a csoport elér, lehet később tovább építkezni, és az is előfordulhat, hogy ezt majd a problémával foglalkozó más aktivisták fogják megtenni.

Hasznos lehet, ha a csoport ötletbörze segítségével összegyűjti az aktív cselekvés mögött meghúzódó általános indokokat, ez segíthet kiválasztani, hogy az adott ügy vonatkozásában mi releváns számukra, és meghatározni pár konkrét, elérhetőnek tartott célkitűzést is.

? *Gondoljunk egy közelmúltbeli tiltakozó akcióra, amelyet láttunk vagy hallottunk róla. Mit próbáltak a szervezők elérni? Sikerült? Ha igen, miért? Ha nem, miért?*

A cselekvés megtervezése

Miután a csoport kiválasztotta az ügyet, és van némi elképzelése arról, hogy mit akar elérni, ideje eldönteni, milyen úton-módon tudnak eljutni a célhoz.

Az alábbi folyamatábra ennek a döntésnek a lépéseit mutatja be, és abban is segít, hogy a választott módszerrel valóban el lehessen érni a kitűzött célt. Az alábbi folyamatábra – amely öt lépésen keresztül vezet el a legmegfelelőbb cselekvési mód meghatározásához – öt hipotetikus példa segítségével illusztrálja, hogyan működik a folyamat.

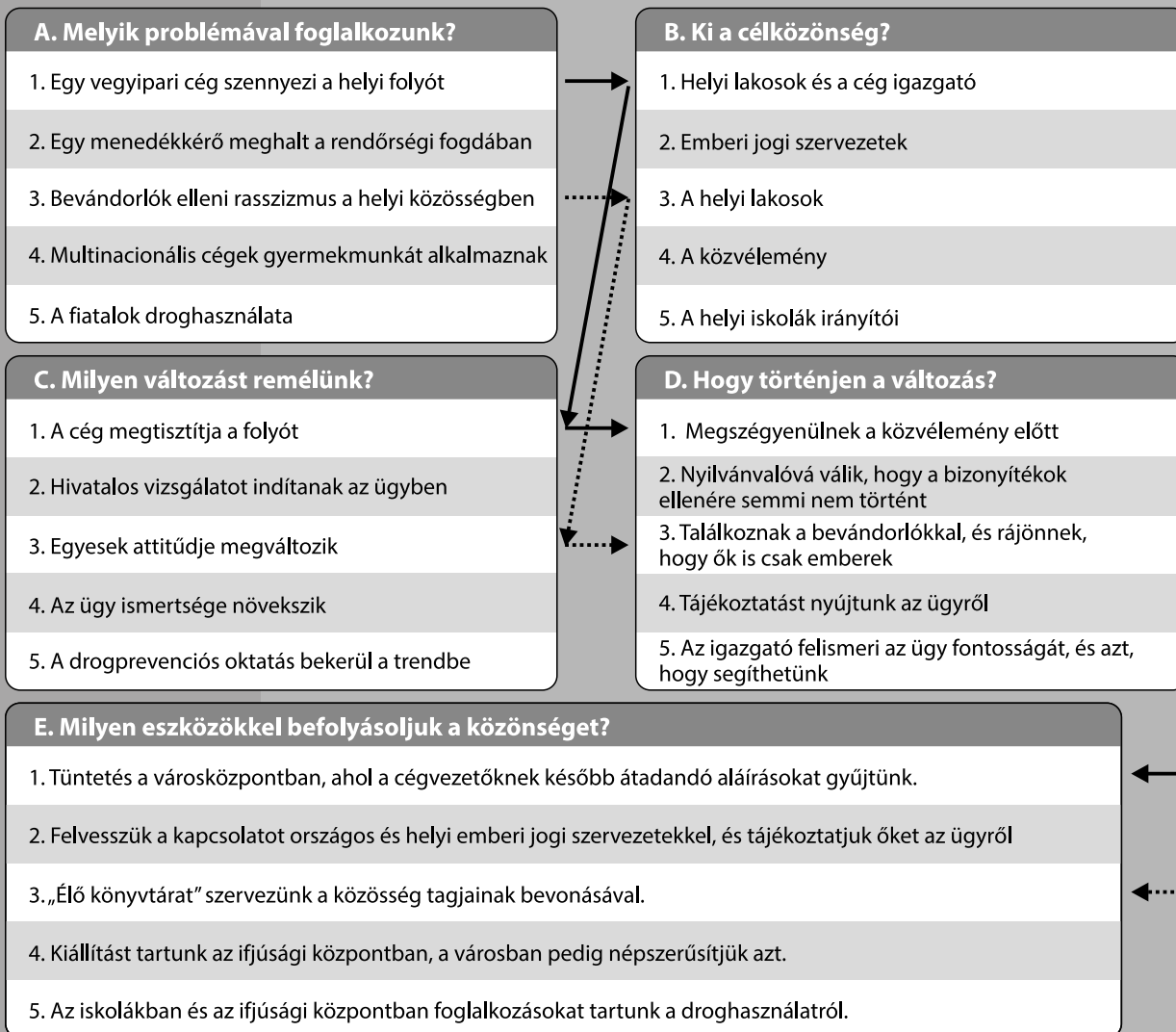
A folyamatábra alatt minden lépésről részletesebb magyarázat található.

„Csak azt bánom, hogy ilyen sokáig vártunk a tiltakozással.”

Rosa Parks

A cselekvés megtervezése – folyamatábra

Tiltakozást kifejező szimbolikus, nyilvános akciók

- Zászlók és szimbolikus színek elhelyezése
- Szimbólumok viselése
- Ima
- Szimbolikus tárgyak átadása
- Tiltakozási célú vetkőzés
- Saját vagyontárgyak megsemmisítése
- Szimbolikus fények
- Portrék kiállítása
- Tiltakozási célú festés
- Új jelek és nevek
- Szimbolikus hangok
- Szimbolikus birtokbavétel
- Durva gesztusok

Forrás: az erőszakmentes akciók 198 módja: <http://www.peacemagazine.org/198.htm>

Melyik problémával foglalkozunk?

Ez a lépés egyszerű: megegyezik a csoport által kidolgozott „problémafa” eredményével. Ha azt a gyakorlatot nem végezte el a csoport, akkor igyekezzenek a lehető legpontosabban megfogalmazni a kezelni kívánt problémát.

Ki a célközönség?

Hacsak nem azonnal szeretnénk megoldani a problémát, az akciónk célközönsége nem feltétlenül egyezik meg azzal a személlyel vagy intézménnyel, aki/ami a csoport által elérni kívánt változtatás megvalósításában illetékes. A cselekvésünk valószínűleg csupán egy lépés lesz a változás felé. Például fel szeretnénk hívni a nyilvánosság figyelmét egy ügyre, hogy ezzel nyomást gyakoroljunk a kormányra. Vagy helyi csoportot próbálunk felállítani, hogy dolgozzon az ügy megoldásán.

A folyamatábra „B” jelű részében a célközönség az a csoport, amelyre az akciónk irányul. Lehet, hogy valójában több csoportról van szó: a folyamatábrán bemutatott első esetben pél-

dául az akció mind a helyi lakosokra, mind pedig a cégvezetőkre irányul, és attól függ, hogy a lakosok aláírják-e a petíciót, amelyet aztán át lehet adni a cégvezetőknek, hogy ezzel nyomást gyakoroljunk rájuk, és a folyó megtisztítására kényszerítsük őket.

Milyen változást remélünk?

Ez a kérdés megint csak az akcióval, de nem feltétlenül az elérni kívánt végső változással kapcsolatos. Például valószínűtlen, hogy a csoportunk akciója véget vethet a multinacionális cégek által alkalmazott gyerekmunkának. Viszont felkeltheti az érdeklődést a probléma iránt, és emiatt mások további lépéseket tehetnek az ügyben. Ez pedig már elég lehet ahhoz, hogy az érintett vállalatok megváltoztassák a belső előírásaikat, vagy az állam jogszabályi úton szabályozza a kérdést.

Ebben a lépésben azt kell átgondolni, milyen eredményt kívánunk elérni az akcióval, és hogy miből tudjuk majd megállapítani, hogy sikerült-e elérni a célt. Bátorítsuk a csoportot arra, hogy minél konkrétabb eredményeket határozzanak meg, és gondolkodjanak azon, hogy mitől lesz az akció sikeres vagy sikertelen. Érdeemes felidézni a fenti Mi a megoldás? című részben írtakat.

Hogy érhető el a változás?

Ez a kérdés még nem a csoport által alkalmazandó cselekvési módról szól, hanem arról, hogy az akció mitől működik (vagy nem működik). Alapvetően a változás pszichológiai oldalához kapcsolódik: minek kell ahhoz történnie, hogy az embereknek megváltozzon a véleménye, vagy felismerjék, hogy valamit másként kell csinálniuk. Ez egy nagyon fontos, de gyakran elhanyagolt kérdés, amely – ha nem foglalkozunk vele – negatívan befolyásolhatja az akció hatását.

Tegyük fel például, hogy a csoportot aggasztja a nacionalista vagy félfasiszta szervezetek népszerűségének növekedése, és foglalkozni szeretne a kérdéssel. A résztvevők szórólapokat akarnak bedobni a postaládákba abban a körzetben, ahol az ilyen szervezetek népszerűek. Azonban ha nincsenek tisztában azzal, hogy az emberek miért fordulnak a nacionalista szervezetek felé, akkor a szórólapoknak akár ellentétes hatása is lehet. Át kell gondolni, hogy egy szórólap hogyan változtathatja meg valaki véleményét, és hogy a célcsoport tagjaira milyen üzenetekkel lehet legjobban hatni. Ismerni kell azokat az okokat és félelmeket, amelyek a nacionalista szervezetek növekvő támogatása mögött meghúzódnak.

A folyamatábrának ez a lépése tulajdonképpen annak átgondolására szolgál, hogy minek kell megtörténnie ahhoz, hogy a mostani helyzetből szükségszerűen megszülessen a kívánt eredmény.

Diákok a rasszizmus ellen: segítség az iskolavezetésnek

Egy portugáliai falusi iskolában a Romániából és Ukrajnából érkező gyerekek diáktársaik rasszista megjegyzéseinek és tetteinek célpontjává váltak. A tanárok és az iskolavezetés nem tudta, hogy reagáljon, mert ez teljesen új probléma volt a régióban.

A helyzet miatt aggódó diákok közül sokan a helyi szabadidőközpont ifjúságsegítő szakemberéhez fordultak segítségért és tanácsért. Közös elindítottak egy egyhetes kampányt az iskolában „Kívül más, belül ugyanolyan” (Diferente por fora, Igual por dentro) címmel. A gyerekek egész napját kihasználták (ebéd, tanórák, szabadidő), és különféle tevékenységeket szerveztek a probléma kezelésére. A színjátszókör fórumszínházat csinált, saját készítésű posztereket és kítűzőket osztogattak, a szabadidőközpontban művészeti foglalkozásokat tartottak, filmeket vetítettek, a büfében pedig különböző országok süteményeit lehetett kapni. Az egyhetes rendezvény akkora siker lett, hogy az iskola úgy döntött, hogy évente megismétli.

Milyen eszközökkel befolyásoljuk a közönséget?

Ide vezet a folyamatábra! Mostanra, az előző lépéseknek köszönhetően leszűkült a választási lehetőségek azzal kapcsolatban, hogy a csoport pontosan mit is tegyen. Most már össze lehet állítani azoknak a lehetséges akcióknak listáját, amelyek segítenek az előző lépésben meghatározott átalakulást, változás elérni. Bátorítsuk a résztvevőket, hogy gondolkodjanak kreatívan, nézzük meg újra a fejezet 3.2. pontjában szereplő javaslatokat (és a valóságból vett konkrét példákat), és kérjük őket, hogy vegyék figyelembe a csoportjuk egyedi jellemzőit. A végső döntés meghozatalánál is törekedjünk konszenzusra.

Új emberi jogi taktikák

A New Tactics („Új taktikák”) egy nemzetközi szervezetekből, tanácsadókból és szakemberekből álló sokszínű csoport, melynek célja a taktikai innováció és a stratégiai gondolkodás elősegítése a nemzetközi emberi jogi közösségen belül. Az 1999-ben indult „Új emberi jogi taktikák” nevű projekt olyan egyedülálló – a potenciális megoldásokra fókuszáló, és nem konkrét ügyek, földrajzi régiók vagy célcsoportok szerint rendszerezett – segédanyagokat, eszközöket hozott létre. Ezek segítségével az aktivisták meghatározhatják a helyzetük egyedi elemeit, megkereshetik azokat a releváns megközelítéseket, amelyek máshol már beváltak, és a taktikák kombinációjával komplex stratégiát tudnak kidolgozni.

Az eszközök egy része több nyelven is elérhető a szervezet weboldalán: <http://www.newtactics.org/>

Indulhat a szervezés

Még egy szakasz van hátra, mielőtt a csoport elképzeléseit az utcára vihetjük. A gyakorlati lépések megkezdése előtt erősen ajánlott, hogy a csoport készítsen akciótervet a szervezési kérdések eldöntésére. Egy egyszerű akció esetén ez talán nem létfontosságú, de érdemes ebből szokást csinálni, mert az ilyen tervezés biztosítja, hogy a feladatokat egyenlően, a résztvevők képességeinek és preferenciáinak megfelelően osszák szét, és hogy semmiről ne feledkezzenek meg.

Amiről dönteni kell:

- Milyen feladatokat kell elvégezni?
- Ki vállalja az egyes feladatokat?
- Mikor végzik el azokat?

A feladatok táblázatba foglalása

Az alábbi táblázat egy fiktív akció feladatait a fenti három kérdés szerint csoportosítja. A csoporttal együtt készítsük egy ilyen táblázatot a következő támpontok alapján:

1. Mindent írjunk le, hogy követni tudjuk a tervek alakulását. Ehhez két nagy papírlap és egy filctoll kell majd.
2. Győződjünk meg arról, hogy mindenki tudja, miről is van szó. Válasszunk egy „írnokot”. Kerüljön fel a papír tetejére a cím. Gyűjtsük össze együtt az összes elvégzendő feladatot, ezeket mind fel kell írni az egyik nagy papírlapra, hogy mindenki lássa.
3. Gondoljuk végig a csoporttal az egész napot, képzeljük el, mit fog történni, és ellenőrizzük, hogy minden feladat felkerült-e a listára.
4. Ezután menjünk végig a feladatokon, mindegyikről döntsük el, hogy most kell elvégezni, vagy hamarosan vagy majd később. Ennek megfelelően M, H vagy K betűt írjunk a listán a feladatok mellé.

- A második lapra az ütemterv kerül. A baloldalra sorrendben írjuk fel a feladatokat, a következő oszlopba pedig azt, hogy ki fogja azokat elvégezni. Végül a harmadik oszlopba kerülnek a határidők.
- Osszuk ki a feladatokat úgy, hogy ne mindent ugyanaz az egy-két ember csináljon. Mert mi történne, ha ők lebetegednének, vagy más feladataik miatt nem érnének rá?

Ütemterv - minta

Esemény: utcai akció a kisebbségek jogaiért

Feladat	Felelős	Mikor
A szórólapok megtervezése	Sára, Márk,	szept. 10-i és 17-i találkozó
Közzététel megszervezése	Robi, Beni	szept. 20. után
Molinók, plakátok készítése	mindenki	szept. 24-i hét
Molinók stb. anyagainak beszerzése	Ráhel, Karen, Iván	szept. 17-i hét
Érdeklődés felkeltése	Ráhel, Móni, Tamara	szept. 17-i hét
Kapcsolatfelvétel az önkormányzattal	Dávid, Zsuzsa	Ha már biztos a dátum
A rendőrség értesítése	Dávid, Zsuzsa	
Befolyásos helyi emberek bevonása	Tómi, Hanna	
A kisebbségi csoportok értesítése	Luca, Lili	
Beszédírás	Nati, Beni, Sára	
Frissítők biztosítása	Petra, Péter	
Takarítás	Nati, Beni, Robi, Lili	

Feldolgozás és értékelés

Mint minden emberi jogi nevelési tevékenység (sőt bármilyen tevékenység) esetében, itt is alapvető, hogy az akció befejezte után szánjunk időt a csoportos feldolgozásra, hogy felmérjük, mi ment jól, és mit csinálhattunk volna jobban. A csoport valószínűleg érzelmileg felfokozott állapotban –negatív vagy pozitív érzésekkel telve – fejezte be az akciót. Fontos, hogy beszélhessenek ezekről, és megoszthassák élményeiket a csoporttal. Ez a további akciók tervezését is segíti.

Az alábbi kérdések hasznosak lehetnek a feldolgozás során:

- Hogyan érzitek magatokat az akció napja után? (Mehetünk egy gyors kört, hogy mindenkire sor kerüljön.)
- Szerintetek mi ment jól?
- Volt-e olyasmi, ami nehezebbnek bizonyult, mint gondoltátok?
- Merült-e fel váratlan körülmény?
- Milyen tanulságokat vonhatunk le a következő akcióhoz?
- Elértük, amit akartunk?
- Elértünk-e esetleg olyasmit, amire előre nem gondoltunk?
- Elégedettek vagytok magatokkal? Belevágnátok valami hasonlóba még egyszer?
- Most mit csináljunk?!

Futballcipők Afrikának

Emil a dániai Sorø város Frederiksberg nevű iskolájának hetedikes tanulója volt. Itt tanított a dél-afrikai Anaclayto vendégoktatóként. Egyszer, amikor az otthoni és az iskolai életről beszélgettek az osztállyal, Anaclayto megjegyezte, hogy a dán gyerekeknek és fiataloknak milyen sok lehetőségük, és mennyi mindenük van. Elmondta, hogy otthon, Dél-Afrikában a diákjainak nemhogy rendes focipályája nincsen, de még futballcipője sem. A diákoknak az az ötlete támadt, hogy használt sportcipőket gyűjthetnének, és elküldhetnék azokat Anaclayto iskolájának. Megkérdezték a vendégtanárt, hogy mit gondol az ötletről. Tetszett neki, tehát a diákok adománykérő posztereket helyeztek ki a saját iskolájukban és a környékbeli iskolákban is. A helyi labdarúgóklub is értesült a kezdeményezésről, és a náluk hagyott gazdátlan cipők közül több párat odaadtak.

Hirtelen Emil és barátai ott álltak 100 pár cipővel. Megdöbbenéssel értesültek róla, hogy ezeket 500 dán koronába (67 euróba) kerülne elküldeni Johannesburgba. Át kellett gondolniuk a dolgot. Először átvizsgálták a cipőket, hogy érdemes-e mindegyiket elküldeni. Hetvenöt megfelelő pár maradt. Aztán pénzt kellett szerezniük a csomag feladására. Hogy támogatást kérjenek, az osztály levelet írt több segélyszervezetnek és a helyi önkormányzatnak is, sőt a helyi újságba és rádióba is bekerültek. Számos sikertelen kísérlet után egy dél-afrikai utakat szervező helyi utazási iroda vezetője megkereste az újságot, és felajánlotta segítségét. Így végül félévnyi kemény munka után Emil elvihette a csomagokat a postára, hogy elküldje őket Johannesburgba, Anaclayto tanítványainak.

Forrás: The Global Guest Teacher, AFS Interkultur, Denmark

4. fejezet

Az emberi jogok rendszere

A fejezet tartalma

BEVEZETÉS.....	383
4.1. MIK AZOK AZ EMBERI JOGOK?	384
Alapvető értékek.....	385
Az emberi jogok jellemzői.....	385
Történeti áttekintés.....	386
Emberi jogok szerepe a világon	390
Hogyan élhetünk jogainkkal?	392
Emberi jogi dilemmák.....	393
4.2. AZ EMBERI JOGOK FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE	397
Az ígéret szép szó... ..	397
Milyen jogaink vannak?	397
A tudomány fejlődése.....	401
4.3. AZ EMBERI JOGOK JOGI VÉDELME.....	403
Az emberi jogok nemzeti szintű védelme	403
Az emberi jogokat egyezmények rögzítik	404
A legfontosabb nemzetközi dokumentumok.....	405
Az emberi jogok érvényre juttatása	413
Vajon ez elegendő?.....	419
4.4. AZ EMBERI JOGI AKTIVIZMUS ÉS A CIVIL SZERVEZETEK SZEREPE	420
Mik azok a civil szervezetek?.....	420
Az emberi jogi civil szervezetek fajtái.....	421
Hogyan tudják befolyásolni a folyamatokat?.....	421
Példák sikeres kampányokra	423
4.5. KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK AZ EMBERI JOGOKRÓL	426
4.6. KÉTELYEK ÉS VÁLASZOK.....	429

Bevezetés

Emberi jogi nevelés nem létezhet emberi jogok nélkül. Az egyik legfontosabb készség, amelyre egy emberi jogi nevelőnek szüksége van, az nem más, mint az emberi jogok mibenlétének megértése. Az emberi jogokat értelmezhetjük és elmagyarázhatjuk igen egyszerűen vagy bonyolult módon is; alkalmazhatunk elvont elvi megközelítést, ugyanakkor gyakorlati példákon keresztül rendkívül életszerűvé is tehetjük azokat. Vizsgálhatjuk őket globális szemszögből vagy a közvetlen környezetünkben vett példákon keresztül. Elengedhetetlen azonban, hogy mindenki, aki emberi jogi neveléssel kíván foglalkozni, úgy érezze, hogy képes az emberi jogokat bemutatni és a velük kapcsolatos kérdésre válaszolni. A csoportsegítő legfőbb feladata, hogy a fiatalokat olyan tevékenységekbe vonja, melyek révén tanulhatnak az emberi jogokról. Ebben beletartozik az is, hogy pontos információkat adjon, eloszlassa azt a tévhitet, hogy az emberi jogok kiismerhetetlenek, és foglalkozzon a témához kapcsolódó számtalan dilemmával. Mindeközben arra is figyelnie kell, hogy nehogyan elsikkadjanak az emberi jogok alapjául szolgáló legfőbb eszmék és értékek, nevezetesen az emberi jogok egyetemessége, oszthatatlansága és elidegeníthetlensége. Az emberi jogi nevelés során a csoportsegítő az emberi jogok „nagykövetének”, szószólójának a szerepét is betölti. Ha nem képes arra, hogy kezelje és megválaszolja az emberi jogokkal kapcsolatos legfontosabb kérdéseket, akkor az egész emberi jogi nevelés kudarcba fullad. Természetesen senki nem várja el a csoportsegítőktől, hogy ismerjék a választ minden emberi jogi problémára és kérdésre. Az azonban jogosan elvárható tőlük, hogy tudják, hol találhatóak ezek a válaszok, és bátorítsák a résztvevőket arra, hogy ők is keressenek választ a saját kérdéseikre.

Az emberi jogok eredetével – feltételezett nyugati jellegével –, egyetemességével, alkalmazhatóságával és érvényesítésével kapcsolatos téves elképzelések könnyen oda vezethetnek, minden jó szándék ellenére, hogy egy emberi jogi foglalkozás végére ezek a kétségek és tévhitek megerősödnek, ahelyett, hogy eloszlanának. Az emberi jogok megismerése vitathatatlanul az emberi jogi nevelés sarkalatos eleme; nélkül értelmét vesztené minden más vetülete is.

Ebben a fejezetben a KompasZ használói további ismereteket szerezhetnek az emberi jogokról: áttekintést adunk arról, mik is azok az emberi jogok, hogyan alakultak ki és fejlődtek, és mit lehet tenni a védelmük és előmozdításuk érdekében. Természetesen nem vállalkozunk arra, hogy teljes körűen ismertessünk minden emberi jogi fogalmat és rendszert; mindössze – ahogyan a KompasZ más részeiben is – fontos kiindulási pontokat és alapvető információkat kívánunk nyújtani. Az már a csoportsegítő feladata, hogy az adott foglalkozás, képzés vagy program jellegének és a résztvevők igényeinek megfelelően további információkat keressen. Nyilván arról sincs szó, hogy ezt a fejezetet úgy kellene tekinteni, mint „amit mindenkinek tudnia kell az emberi jogokról”. Célja annyi csupán, hogy rávilágítson az emberi jogok különféle fontos aspektusaira. Előfordulhat, hogy egyes résztvevőknek vagy a csoportsegítőnek több (vagy éppen kevesebb) ismeretre van szükségük, főként azzal kapcsolatban, hogy az emberi jogok miként alakultak és milyen védelemben részesülnek a saját hazájukban.

A fejezet egy kérdezz-felelek résszel zárul, ahol megpróbálunk válaszolni néhány olyan kételyre, kérdésre, amelyek az emberi jogokkal kapcsolatban a leggyakrabban felmerülnek.

Mivel az emberi jogok (tökéletlen) emberek (tökéletlen) művei, folyamatosan megkérdőjeleződnek, fejlődnek és tökéletesednek. Reméljük, hogy a KompasZ használói kiegészítik ismereteiket friss, aktuális információkkal, különös tekintettel a KompasZ előző kiadása óta bekövetkezett fejleményekre.

Az emberi jogok azok a dolgok, amelyeket senki sem vehet el tőlünk.”

René Cassin

Az emberi jogokat minden egyes embernek ismernie kell, nem csak a szakértőknek.

Az emberi jogok folyamatosan megkérdőjeleződnek, fejlődnek és tökéletesednek.

4.1 Mik azok az emberi jogok?

Az emberi jogok olyanok, akár a védőpajzs: oltalmaznak; ugyanakkor olyanok is, mint a szabályok: megmondják, hogyan kell viselkednünk. Hasonlítanak a bírákhoz is, hiszen jogorvoslatért fordulhatunk hozzájuk. Az emberi jogok elvont fogalmak, mint ahogy az érzelmek is, és akár csak az érzelmek, emberi jogai is mindenkinek vannak – történjék bármi, léteznek.

Veszélybe kerülhetnek, mint a természet, ugyanakkor elpusztíthatatlanok, akár a lélek. Mindenkit egyformán érintenek, akár az idő múlása, amely nem tesz különbséget gazdag és szegény, idős és fiatal, fehér és fekete, magas és alacsony között. Tiszteletet biztosítanak számunkra, ugyanakkor arra köteleznek, hogy mi is tiszteljünk másokat. Az emberi jogok jelentését illetően nem feltétlenül értünk mindig egyet – ahogy a jóság, az igazság és az igazságosság fogalmával kapcsolatban sem –, de egyből ráébredünk, mit is jelentenek, amikor épp lábbal tiporják őket.

? *Ön hogyan határozná meg, hogy mit értünk emberi jogok alatt? Hogyan magyarázná el, hogy mik is valójában?*

A jog olyan igény, amelynek teljesítését megalapozottan követelhetjük. Jogom van a bevásárlókosaromban lévő árukhoz, ha azokat kifizettem. Az állampolgároknak joguk van elnököt választani, ha országuk alkotmánya ezt a jogot biztosítja. Egy gyermeknek joga van ahhoz, hogy elvigyék az állatkertbe, ha ezt szülei megígérték neki. Ezek mind olyan dolgok, amelyeket az emberek jogosan elvárhatnak, amennyiben egy másik fél ígéretet tett vagy garanciát vállalt értük.

Az emberi jogok azonban különleges igények, a különbség pedig abban rejlik, hogy ezek nem függenek egy másik fél ígéreteitől vagy garanciáitól. Az élethez való jogunk nem függ másvalaki azon ígéretétől, hogy nem fog megölni minket. Lehet, hogy az életünk mástól függ, de a jogunk nem. Az élethez való jogunk csak egyetlenegy dologtól függ: attól, hogy emberek vagyunk.

Az emberi jogok elfogadása nem más, mint annak elfogadása, hogy egytől-egyig mindenki joggal kijelentheti: „bárki bármit is mond vagy csinál, engem megilletnek ezek a jogok, mert én is ugyanolyan emberi lény vagyok, mint te.” Az emberi jogok tehát minden emberi lényt születésétől fogva megillető, tőle elidegeníthetetlen jogok.

? *Miért ne lehetne ezt a követelést meghatározott viselkedési előírások teljesítéséhez kötni? Miért ne követelhetnénk meg, hogy az emberek érdemeljék ki jogaikat?*

Az emberi jogok iránti igény végső soron erkölcsi értékeken alapuló, morális követelmény. Az élethez való jog valójában azt jelenti, hogy senki sem veheti el az életemet tőlem, mert az helytelen volna. Innen nézve egyértelmű, hogy ezt az igényt nem kell alátámasztani. Valószínűleg a Kompas minden olvasója egyetért ezzel, hiszen önmagunkra vonatkoztatva valamennyien elismerjük, hogy vannak az életünknek, létünknek olyan aspektusai, amelyeknek sérthetetlennek és érinthetetlennek kell maradniuk, mivel ezek létünk alapelemei: meghatározzák, hogy kik és mik vagyunk, és elengedhetetlenek emberi mivoltunkhoz és emberi méltóságunkhoz. Emberi jogok nélkül nem tudunk kiteljesedni. Az emberi jogok egyszerűen csak ennek az egyéni szinten való értelmezésnek a kiterjesztései a Földön élő minden egyes emberi lényre. Ha én ezekre igényt tartok, akkor ugyanúgy bárki más is igényt tarthat.

? *Miért helytelen megsérteni valaki más élethez való jogát? Miért helytelen másnak az életét elvenni? Vajon ez a két kérdés egy és ugyanaz?*

„Ha bármit egy személy jogának nevezünk, ezen azt értjük, hogy igényt tarthat rá, hogy a társadalom megvédje őt annak birtoklásában akár a törvény, akár a nevelés vagy a közvélemény erejével.”

John Stuart Mill

„Minden alkalommal, amikor az igazság meghal, az olyan, mintha sosem létezett volna.”

José Saramago

Alapvető értékek

Két alapvető érték van, amelyek az emberi jogok eszméjének legbensőbb lényegét adja: az egyik az **emberi méltóság**, a másik az **egyenlőség**. Az emberi jogok úgy is értelmezhetők, hogy meghatározzák azokat az alapvető normákat, amelyek nélkülözhetetlenek a méltóság- teljes élethez; egyetemességük pedig abból fakad, hogy minden ember egyenlő – ebben az értelemben legalábbis. Nem szabad és nem is lehet az emberek között különbséget tenni.

Ha ebben a két dologban hiszünk és ezeket értéknek tekintjük, akkor valójában nem is kell több ahhoz, hogy elfogadjuk az emberi jogok eszméjét. Ez a két érték aligha vitatható, éppen ezért az emberi jogokat a világ minden egyes kultúrája, minden egyes civilizált kormányzati rendszer és minden világvallás pártfogolja. Jószerivel egyetemesen elfogadott nézet, hogy az állam nem gyakorolhatja hatalmát korlátlanul vagy önkényesen; annak legalább olyan mértékben határt kell szabni, hogy a fennhatósága alatt élő egyének az emberi méltóság minimális követelményeinek megfelelő körülmények között élhessenek.

Ebből a két alapértékből fakad több más érték, melyek segítenek pontosabban meghatározni, hogy a gyakorlatban miként éljenek egymás mellett az emberek és a társadalmak. Például:

Szabadság – mivel az emberi akarat az emberi méltósághoz elválaszthatatlanul hozzátartozik. Amikor arra kényszerítenek, hogy akaratunk ellenére tegyünk valamit, az az emberi lélek megalázása.

Mások iránti tisztelet – mivel aki nem tanúsít tiszteletet mások iránt, az semmibe veszi személyiségüket és alapvető méltóságukat.

Megkülönböztetésmentesség – mivel az, hogy emberi méltóságában minden ember egyenlő, azt jelenti, hogy nem függhet az emberek tulajdonságaitól, hogy milyen jogokhoz és lehetőségekhez jutnak hozzá.

Tolerancia – mivel az intolerancia a mások tiszteletének hiányát jelzi; és figyelmen kívül hagyja, hogy az egyenlőség nem azonos az egyformasággal.

Igazságosság – mivel az emberek emberi mivoltukban egyenlőek, ezért igazságos bánásmódot érdemelnek.

Felelősség – mivel mások jogainak tisztelete azzal jár, hogy felelősséget vállalunk tetteinkért, és erőfeszítést teszünk minden ember jogának érvényesüléséért.

Az emberi jogok jellemzői

Meglehet, hogy a filozófusok még sokáig elvitatkoznak az emberi jogok természetéről, a nemzetközi közösség azonban már akkor lenyűgöző elkötelezettségről tett tanúbizonyságot, amikor 1948-ban elfogadta az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát (EJENY). Azóta a nemzetközi közösség az EJENY nagy jelentőségű alapvetéseit számos nemzetközi, regionális és nemzeti jogszabályba, dokumentumba átültette. Így aztán, noha az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata eredetileg nem bírt jogilag kötelező erővel, a benne foglalt normák jogi ereje ma már megkérdőjelezhetetlen, hiszen ezeket a normákat a későbbiek során egy sor kötelező erejű megállapodásba (más néven „egyezménybe” vagy „egyezségokmányba”) belefoglalták. Ezen elvek értelmében:

Az emberi jogok elidegeníthetetlenek

Ez azt jelenti, hogy nem veszíthetjük el őket, mivel eredendő jogok, azaz ember mivoltunkból fakadnak. Bizonyos körülmények között egyes jogok – de nem az összes – felfüggeszthetők vagy korlátozhatók. Például, ha valakit bűnösnek találnak egy bűncselekmény elkövetésében, akkor elvehetik a szabadságát; vagy országos szintű rendkívüli állapot kihirdetését követően az állam bizonyos, az emberi jogok védelmére vonatkozó kötelezettségeivel ellentétes intézkedéseket tehet, például a mozgás szabadságát korlátozva kijárási tilalmat rendelhet el.

„Úgy tekintek a halálbüntetésre, mint barbárságra, egy erkölcstelen intézményre, mely aláássa egy társadalom erkölcsi és jogi alapjait. Meggyőződésem [...], hogy a barbárság csak barbárságot szül.”

Andrej Szaharov

„Ahogyan neked kint okoz a fájdalom, ugyanúgy másoknak is. Fogadd el hát az egyenlőség ezen alapelvét, és bánj másokkal tisztelettel és együttérzéssel!”

Suman Suttam

„Az állami szuverenitás felelősséget jelent, és első-sorban maga az állam felelős azért, hogy megvédje saját lakosságát.”

Az Intervenció és Állami Szuverenitás Nemzetközi Bizottságának jelentése, 2001

Az emberi jogok oszthatatlanok, kölcsönösen összefüggnek és kapcsolódnak egymáshoz
Ez azt jelenti, hogy a különböző emberi jogok szerves kapcsolatban állnak egymással, és nem lehet egymástól elszigetelten kezelni őket. Az egyik jog élvezete több más jog élvezetétől is függ, és egyik jog sem fontosabb, mint a többi.

Az emberi jogok egyetemeselek

Ez azt jelenti, hogy a világ minden táján minden emberre időbeli korlátozás nélkül és egységesen érvényesek. Az emberi jogok minden egyes embert megilletnek etnikai hovatartozás, bőrszín, nem, szexuális irányultság, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy bármely más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, születés, vagy bármely más körülmény alapján történő megkülönböztetés nélkül.

Meg kell jegyeznünk, hogy az emberi jogok egyetemessége semmilyen módon sem jelent fenyegetést az egyének vagy kultúrák sokszínűségére nézve. Az egyetemesség nem azonos az egyformasággal. A sokszínűség egy olyan világot feltételez, ahol mindenki egyenlő, és egyenlő mértékben méltó a tiszteletre. Az emberi jogok valamennyi emberre kiterjedő minimumszabályok, azonban minden állam és társadalom szabadon meghatározhat és alkalmazhat magasabb szintű védelmet előíró és közelebről meghatározott normákat. Például a gazdasági, szociális és kulturális jogokat illetően a kötelezettségvállalás arra terjed ki, hogy az államok olyan intézkedéseket hoznak, amelyek fokozatosan biztosítják ezeknek a jogoknak a teljes körű gyakorlását, ugyanakkor nincs olyan előírás, hogy ennek elősegítése érdekében például adót kellene emelniük. Az egyes országok és társadalmak önállóan, saját körülményeik függvényében dönthetnek arról, hogy milyen intézkedéseket fogadnak el.

„Az egyén a többi emberen keresztül válik emberré”.

Desmond Tutu dél-afrikai Nobel-békedíjas egyházi vezető, emberi jogi aktivista

Történeti áttekintés

Annak a felfogásnak a gyökereit, hogy az embereknek veleszületett jogaik vannak, számtalan kultúrában és hagyományban megtaláljuk. Sok nagy tekintélyű vezető és történelmi jelentőségű magartartási szabályrendszer példája bizonyítja, hogy az emberi jogokban megtestesülő értékrend nem „nyugati találmány”, és nem is a XX. század terméke, hanem válasz az egyetemes emberi igényekre és az igazság utáni vágyra. Minden emberi társadalomnak voltak (és vannak) igazságeszményei és az igazságszolgáltatást biztosító – olykor szóban hagyományozott, máskor írott – szabályrendszerei, noha ezek nem mindegyike maradt fenn.

Ókor

- Az egyik első írásba foglalt törvénykönyv megalkotása (i.e. XVIII. sz.) Babilónia királya, Hammurabi nevéhez fűződik. Ebben a következő fogadalmat tette: „előmozdítom, hogy igazságosság uralkodjon a királyságban, elpusztítom a gonoszokat és bűnösöket, az erőseket pedig eltántorítom a gyengék elnyomásától, [...] világosságot teremtek az országban, és a nép javát szolgálom”.
- Az ókori Egyiptom egyik fáraója (i.e. 2000 körül) állítólag ezt az intelmet intézte alattvalóihoz: „Amikor Felső- vagy Alsó-Egyiptomból kérelmező érkezik [...], akkor bizonyosodj meg afelől, hogy minden törvény szerint lett elvégezve, a szokásokat figyelembe vették, és minden egyes ember jogát tiszteletben tartották”.
- Nagy Kürosz, Perzsia (i.e. 539 körül) királya rendeleteiben felszabadította a rabszolgákat, és elismerte a királyságában élő népek szabadsághoz és biztonsághoz való jogát, a vallásszabadságot, a szabad költözködéshez való jogot, továbbá néhány társadalmi és gazdasági jogot.

„Az emberek a történelem minden szakaszában fel-emelték tiltakozó hangjukat az elnyomás ellen; ugyanakkor minden korban időnként árnyék vetült az emberi szabadság látomására. A modern kor felé haladva ezek a hangok és látomások társadalmi cselekvési programokká alakultak, majd alkalomadtán az országok alkotmányának részévé váltak.”

Micheline R. Ishay

„A szabadság nem más, mint az, hogy hatalmunk van önmagunk felett.”

Hugo Grotius

- Konfucius (más írásmód szerint: Kung Fu-ce, i.e. 500 körül) tanításainak középpontjában az együttérzés („ren”) és a mások iránti szeretet áll. Tőle származik az a mondás, hogy „amit nem kívánsz magadnak, te se tedd embertársadnak”. Dr. Peng-chun Chang, a konfucianizmus kínai szakértője, aki aktív szerepet vállalt az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának megfogalmazásában, úgy vélekedett, hogy az emberi jogok eszméinek alapjait a konfucianizmus fektette le.
- Zayn ul-Abidin Ali ibn al-Husszein imám i.sz. VIII. század elején írta meg „Értekezés a jogokról” című művét. Tudomásunk szerint ez az első olyan írás, amelyik taglalja – az adott kor felfogásának megfelelően – a főbb jogokat, továbbá az első törekvés arra, hogy a jogokat ne azok negatív oldaláról közelítsék meg. Az Értekezés 50 jogot sorol fel módszeresen; ezek szellemiségét erősen áthatják a korai iszlám előírások.
- A nyugat-afrikai Mande Karta vagy más néven Kurukan Fuga Karta (i.sz. 1236 körül) – a Mali Birodalom szájhagyomány útján fennmaradt alkotmánya – olyan elveket fogalmazott meg, mint a decentralizáció, a környezetvédelem, az emberi jogok és a kulturális sokszínűség.
- Az afrikai ubuntu világnézet ember voltunk lényegét ragadja meg. Az ubuntu a közösség valamennyi tagjának tiszteletét, a vendégszeretetet és nagylelkűséget állítja középpontba. Az ubuntu eszmerendszer így foglalható össze: „az egyén a többi emberen keresztül válik emberré”. Ez az elgondolás kiemelkedő jelentőségű az emberi jogokra nézve. Ha a többi emberen keresztül vagyunk emberek, akkor mások emberi méltóságának megalázása minket is megaláz – ennél fogva védenünk és tisztelnünk kell mások jogait, megbojtosítást kell gyakorolnunk és nyernünk.

? *A történelem során az Ön hazájában kik (mely politikusok, írók, költők, egyházi személyek) szálltak síkra vagy küzdöttek az emberi jogi értékekért?*

XIII–XVIII. század

Az egyetemes emberi jogok eszméje azokból az elképzelésekből született, amelyeket az évszázadok során a világ különböző civilizációi az emberi méltóságról és az egymás iránti tiszteletről alkottak. Az az elhatározás azonban, hogy a tisztelet követelményét törvényben is rögzítsék, még generációkig váratott magára. Gyakran bizonyos történelmi események hatására merül fel az igény a jogok jogszabályba való foglalására. Az alábbi lista természetesen nem teljes; ahogy bővülnek ismereteink más kultúrák történelméről, minden bizonnyal nyomára bukkanunk még más olyan eseményeknek is, amelyek történelmi jelentőségű lendületet adtak e jogok törvénybe iktatásához.

- Az angol nemesek és egyházi személyek által 1215-ben megfogalmazott Great Charter of Liberties (Magna Carta Libertatum, „Nagy Szabadságlevél”) rendelkezései arra kötelezték a királyt, hogy tartsa be a törvényeket. Mivel a Magna Charta elsősorban a kiváltságosok (a nemesség) jogait védte, ezért nem mondhatjuk, hogy kifejezetten az emberi jogokról szólt. Ugyanakkor a szabadságok széles körben idézett dokumentumává vált, mert korlátozta a király hatalmát, és elismerte más emberek szabadságait és jogait.
- 1689-ban az angol parlament törvényt hozott, mely szerint a továbbiakban nem tűri, hogy a király beavatkozzon a parlament ügyeibe. A Bill of Rights („Jogok törvénye”) megtiltotta az uralkodónak, hogy a parlament hozzájárulása nélkül felfüggeszse a törvényeket, rendelkezett arról, hogy a parlament tagjainak megválasztása szabadon kell hogy történjék, továbbá kinyilatkoztatta, hogy a parlament tagjait az ott elmondott beszédekért sem bíróság, sem más nem vonhatja felelősségre.
- Hugo Grotiust (eredeti nevén Huig de Groot 1583–1645) a nemzetközi jog megteremtőjeként tisztelik. A háború és béke jogáról (De iure belli ac pacis libri tres) című könyvében felveti a természetjogon (ius naturae) alapuló általános elvek rendszerének bevezetését. Grotius úgy gondolta, hogy a helyi törvényektől és szokásoktól függetlenül ennek min-

„A jogok törvénye olyan valami, amihez minden embernek joga van bármely kormányzattal szemben e földön, legyen az akár általános, akár speciális, helyi kormányzat, és amit egyetlen igazságos és törvényes kormányzatnak sem lenne szabad elutasítania.”

Thomas Jefferson, 1787

„Minden politikai társulás célja az ember természetes és elévülhetetlen jogainak megőrzése. E jogok: a szabadság, a tulajdon, a biztonság s az elnyomatással szemben való ellenállás.”

Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata, Franciaország, 1789

„[...] Az emberek természettől fogva mindnyájan szabadok, egyenlők és függetlenek, és ezért saját beleegyezés nélkül senkit sem lehet [...] alávetni egy másik ember politikai hatalmának.”

John Locke

den nemzetre nézve kötelezőnek kellene lennie. Európában a XVII. és a XVIII. század folyamán számos filozófus fejlesztette tovább a természetjogi szemléletet.

- John Locke (1689) dolgozta ki azt az elméletet, mely szerint minden ember természettől fogva rendelkezik bizonyos jogokkal, vagyis ezekkel nem valamilyen kormány vagy a törvény ruházza fel őket. A kormányzat hatalmának legitimitása valójában azon alapul, hogy mennyire tartja tiszteletben ezeket a természetes jogokat. Az idők során az az elgondolás, hogy ezeknek a természetes jogoknak bizonyos törvényi védelmet kell biztosítani, egyre szélesebb körben elfogadottá vált, és néhány ország alkotmányában is kifejezésre jutott. Ez a felfogás fogalmazódott újra az emberi jogokban, amelyek azonos álláspontot tükröznek a kormányzat és állampolgár viszonya tekintetében is.
- 1776-ban az észak-amerikai brit gyarmatok többsége elfogadta az Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozatát, amelyben kimondta elszakadását a Brit Birodalomtól. A Nyilatkozat szövege jórészt Locke és Montesquieu természetjogi elméletén alapul. Azon meggyőződés alapján, miszerint az állam hatalmának korlátozása és a szabadságok védelme feltétlenül szükséges, a Nyilatkozat olyan eszmék előtt nyitott utat, mint a jogok elidegeníthetlensége, az egyén jogainak védelme, a szólásszabadság, a sajtószabadság, a petíciós jog, a gyülekezés szabadsága, a magánélet védelme; a tisztességes tárgyaláshoz való jog; a törvény előtti egyenlőség és a vallásszabadság.
- 1789-ben a francia nép megdöntötte a királyságot, és kikiáltotta az Első Francia Köztársaságot. A forradalom eredményeként született meg az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata, melyben a felvilágosodás jelentős alakjainak – többek között Voltaire, Montesquieu, az enciklopédisták és Rousseau – gondolatai öltöttek testet. Az egyházi személyek, nemesek és közemberek képviselői által megfogalmazott Nyilatkozat szembehelyezkedett a monarchia politikai rendszerével és jogrendjével, és a szabadságot, a tulajdonhoz való jogot, a biztonságot, valamint az elnyomással való szembeszegülés jogát az ember természetes jogaként határozta meg. A monarchiában biztosított arisztokratikus előjogok rendszerét a törvény előtti egyenlőség elvével helyettesítette. A társadalmat azonban súlyos egyenlőtlenlégek jellemezték, és még hosszú időnek kellett eltelnie és több generációnak felnőnie ahhoz, hogy a mindenkire egyformán érvényes jogok és a jogegyenlőség eszméje valósággá váljon.

Az emberi jogok nemzetközivé válása: a rabszolgaságra és a munkakörülményekre vonatkozó megállapodások

A XIX. és XX. században számos emberi jogi kérdés – elsősorban a rabszolgaság, jobbágyaság, szolgaság, az embertelen munkakörülmények és a gyermekmunka – került a figyelem homlokterébe, immár nemzetközi szinten. Nagyjából erre az időre tehető az emberi jogokra vonatkozó első nemzetközi szerződések megszületése. Ezek a megállapodások ugyan hasznos védelmet biztosítottak, azonban még csupán az államok kölcsönös kötelezettségvállalásain alapultak. Ez szöges ellentétben áll a modern emberi jogi megállapodásokkal, ahol a kötelezettségek közvetlenül a jogokat birtokló egyén felé állnak fenn.

- A rabszolgatartást a XIX. században tiltották be Angliában és Franciaországban. 1890-ben a Brüsszeli Konferencia résztvevői elfogadtak egy nemzetközi egyezményt, melyben az aláíró felek kijelentették határozott szándékukat az afrikai rabszolgák kereskedelmének megszüntetésére. Az egyezményt az idők során 18 állam ratifikálta.
- A megállapodások egyike sem foglalkozott azonban a kényszermunkával és az embertelen munkakörülményekkel. Habár a rabszolgaság tárgyában 1926-ban Genfben aláírt nemzetközi egyezmény megtiltotta a rabszolgaság minden formáját, a kényszermunka egészen az 1940-es évek derekáig általános gyakorlat maradt.

- A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (angol rövidítéssel: ILO) 1919. évi létrehozása azt a meggyőződést tükrözte, hogy egyetemes és tartós béke csak a társadalmi igazságosság talaján épülhet. Az ILO átfogó nemzetközi munkajogi rendszert dolgozott ki olyan értékek védelmében, mint a tisztességes és produktív munka, továbbá a szabadság, a méltányosság, a biztonság és a méltóság.
- A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet munkájának egyik fontos eleme a gyermekmunka – különösen a gyermekmunka legrosszabb formáinak – felszámolása. A mai napig szerteágazó tevékenységet fejt ki ezen a területen, többek között a gyermekmunka betiltására vonatkozó nemzetközi egyezmények megalkotása útján. Ilyen például a 182. számú Egyezmény a gyermekmunka legrosszabb formáinak betiltásáról és a 138. számú Egyezmény a foglalkoztatás alsó korhatáráról.
- 1899 és 1977 között több fontos egyezmény született a nemzetközi humanitárius jog területén, ahol szintén viszonylag korán elindult a nemzetek közti együttműködés. A nemzetközi humanitárius jog a fegyveres konfliktusokra vonatkozóan szab meg magatartási normákat. Noha természetesen sok esetben – például a foglyokkal való bánásmódot illetően – átfedést mutat az emberi jogokkal, a fegyveres konfliktusok számos egyéb vetületével kapcsolatban sokkal célzottabb és részletesebb szabályokat állapít meg, így például a megengedett vagy tiltott fegyverhasználat és hadászati taktikák tekintetében.

? *Ön szerint miért merült fel a nemzetközi egyezmények iránti igény, ahelyett, hogy megelégedtek volna azzal, hogy az egyes országok saját belső szabályokat alkotnak?*

XX. század

A XX. században még nagyobb teret nyert az a szemlélet, hogy az emberek jogait törvényekkel kell védeni az állam hatalmi túlkapásaival szemben; ehhez jelentősen hozzájárult a Népszövetség és a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet létrejötte, és a két szervezetnek a kisebbségek jogaival kapcsolatos, továbbá a munkaügyi és más jogok terén kifejtett munkája. Az államok elismerték annak fontosságát, hogy ezeket a jogokat írásba foglalják és törvényben szentesítik, ily módon a korábban említett dokumentumok számos modern emberi jogi egyezmény előfutárai lettek. Mégis, alapvetően a II. világháború volt az az esemény, amely felgyorsította az emberi jogok ügyének nemzetközi szintre emelkedését. A háború során elkövetett szörnyű gaztettek – többek között a holokauszt és a súlyos háborús bűnök – megismétlődésének elkerülésére megalakult egy újabb nemzetközi jogi szervezet, az Egyesült Nemzetek Szervezete, és ami a legfőbb, megszülettek a mai értelemben vett emberi jogok.

Az ENSZ 1945. június 26-án aláírt Alapokmánya is tükrözi ezt a szándékot, amikor a szervezet elsődleges céljait így fogalmazza meg: „elhatározván azt, hogy megmentjük a jövő nemzedékét a háború borzalmaitól [...], hitet teszünk az alapvető emberi jogok, az emberi személyiség méltósága és értéke, a férfiak és nők [...] egyenjogúsága mellett”.

Az Emberi Jogok Bizottsága (az ENSZ egyik szervezete) által kidolgozott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát a Közgyűlés 1948. december 10-én fogadta el. A Nyilatkozat vitán felül korszakalkotó jelentőségű, és a mai napig a legfontosabb nemzetközi emberi jogi dokumentum. Noha eredetileg nem szánták kötelező erejűnek, inspirációként szolgált számos nemzetközi, regionális és nemzeti emberi jogi kötelezettségvállaláshoz. A nemzetközi közösség azóta kulcsfontosságú egyezmények egész sorát alkotta meg és fogadta el, hogy biztosítsa ezeknek az alapelveknek az érvényre jutását.

Ezen nemzetközi megállapodások közül néhányat részletesebben is tárgyalunk a fejezet későbbi részében.

„Inkább vagyok szabad éhesen, mint rabszolga tele hassal.”

Ezópus

„Mindaddig lesznek háborúk, amíg az emberiség rá nem ébred, hogy az emberi természet azonos, bárhol is legyünk a földön.”

Pierre Daco pszichológus

Emberi jogok szerte a világon

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának elfogadását követően a világ több térsége saját rendszert alakított ki az emberi jogok védelmére, amelyek az ENSZ rendszerével párhuzamosan működnek. Regionális emberi jogi intézmények alakultak ki Európában, az amerikai kontinensen és Afrikában is. Az arab világ és a délkelet ázsiai térség is tett már lépéseket a regionális emberi jogi szabályok intézményesítéséért. Ugyanakkor a világ e részén a legtöbb ország szintén ratifikálta az ENSZ főbb nemzetközi szerződéseit és egyezményeit, amellyel kinyilvánították egyetértésüket az általános elvekkel, és önkéntesen kötelezőnek ismerték el magukra nézve a nemzetközi emberi jogi szabályokat.

Európában az Európa Tanács feladata a különféle emberi jogi normák és mechanizmusok megszilárdítása és az emberi jogi értékek fölötti őröködés. Szerepét a későbbiekben részletesebben ismertetjük, különös tekintettel az Emberi Jogok Európai Egyezményén és az Emberi Jogok Európai Bíróságán keresztül kifejtett tevékenységére.

Az Európa Tanács mellett az Európai Unió, továbbá az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) is fontos feladatokat lát el.

Európai Unió

Az Európai Unió emberi jogok védelme iránti elkötelezettségének új lendületet adott a 2009. december 1-jén hatályba lépett Lisszaboni szerződés, amely teljes jogerőre emelte az Európai Unió Alapjogi Chartáját. A polgári, politikai, szociális és gazdasági jogokat egyaránt tartalmazó Charta mind az Európai Unió, mind a tagállamok számára – amennyiben uniós jogot hajtanak végre – előírja ezeknek a jogoknak a tiszteletben tartását. Az Európai Unió Bírósága hatályon kívül helyezi a Charta rendelkezéseit sértő uniós jogszabályokat, és ellenőrzi, hogy a tagállamok betartják-e a közösségi jogot, noha a végrehajtás gyakorlati megvalósításáról való döntés a tagállamok bíróságainak hatáskörébe tartozik. A Charta a következő hat fejezetre (címre) osztva ismerteti a jogokat: méltóság, szabadságok, egyenlőség, szolidaritás, a polgárok jogai és igazságszolgáltatás. A „méltóság” címszó alatt szerepel többek között az élethez való jog, továbbá a kínzás, a rabszolgaság és a halálbüntetés tilalma; a „szabadságok” címszó alatt a magánélet tiszteletben tartásának joga, a házasságkötéshez való jog, a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság, a véleménynyilvánítás és a gyülekezés szabadsága, az oktatáshoz való jog, a munkavállaláshoz való jog, a tulajdonhoz való jog és a menedékjog; az „egyenlőség” címszónál a gyermekek és idősek jogai; a „szolidaritás” részben a szociális jogok és a munkavállalókat megillető jogok – például a tisztességes munkafeltételekhez való jog és az indokolatlan elbocsátással szembeni védelem – és az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés joga; a „polgárok jogai” címszónál a választójog és a szabad mozgás joga, míg az „igazságszolgáltatás” címszó alatt a hatékony jogorvoslat és a tisztességes eljárás joga és az ártatlanság vételeme.

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (Fundamental Rights Agency – FRA) olyan szakértői testület, amely EU-szerte elemzéseket készít az alapvető jogok helyzetéről, és tanácsokat és információkat nyújt annak javításához. Nincs ellenőrzési hatásköre, ehelyett az érintett intézményekkel való egyeztetés és együttműködés útján segíti elő az alapvető jogok jobb érvényre jutását.

EBESZ
<http://www.osce.org/odihr>

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) összesen 57 európai, közép-ázsiai és észak-amerikai államot tömörít. Noha elsődleges feladata nem az emberi jogok védelme, a biztonság ügyének átfogó megközelítése miatt igen szerteágazó tevékenységet fejt ki, foglalkozik például az emberi jogok, a nemzeti kisebbségek, a demokrácia előmozdítása, a rendfenntartási stratégiák, a terrorizmus-elhárítás ügyével, továbbá gazdasági és környezetvédelmi kérdésekkel is. Az EBESZ emberi jogi feladatait a varsói székhelyű Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Irodája (ODIHR) látja el, amely az EBESZ teljes térségében aktív szerepet vállal a választási megfigyelések lebonyolításában, a demokratikus fejlődés elősegítésében, to-

vábbá az emberi jogok, a tolerancia, a megkülönböztetésmentesség és a jogállamiság érvényre juttatásában. Fiatalokra irányuló tevékenységük kiterjed többek között az emberi jogi nevelésre, továbbá az antiszemitizmus és iszlamofóbia elleni küzdelemre.

Az amerikai régióban az emberi jogok norma- és védelmi rendszere az 1948. évi Emberi Jogok és Kötelességek Amerikai Nyilatkozatára és az 1969. évi Amerikai emberi jogi egyezményre vezethető vissza. Több, konkrét emberi jogi probléma megoldását célzó egyezmény is született, például a menekültek, a kínzás megelőzése és szankcionálása, a halálbüntetés eltörlése, az erőszakos körülmények közti eltűnések, a nők elleni erőszak, a környezetvédelem stb. tárgyában.

Az ember és népek jogainak afrikai chartája 1986 októberében lépett hatályba, és mostanáig 54 ország ratifikálta. A Charta azért is érdekes, mert több hangsúlybeli különbséget mutat a világ többi részén elfogadott egyezményekkel összehasonlítva:

- Az európai és amerikai egyezményekkel ellentétben az Afrikai Charta kiterjed mind a szociális, gazdasági és kulturális, mind a polgári és politikai jogokra.
- Az Afrikai Charta túlmutat az egyén jogain, és a népek kollektív jogairól is rendelkezik.
- A Charta azt is leszögezi, hogy az egyéneknek a jogok mellett kötelességei is vannak, és fel is sorol bizonyos kötelességeket, amelyek a családdal, a társadalommal, az állammal és a nemzetközi közösséggel szemben állnak fenn.

? *Ön szerint miért állapít meg egy emberi jogi karta kötelességeket is? Mit gondol, minden emberi jogi dokumentumban fel kellene sorolni őket?*

Az Arab Emberi Jogok Bizottsága 1968 óta fejti ki tevékenységét az arab régióban, az emberi jogok előmozdításával kapcsolatos hatásköre azonban igen korlátozott. Az Arab Liga államai 2004-ben fogadták el az Emberi jogok arab chartájának módosított változatát, amely azután 2008-ban lépett hatályba.

Ez a dokumentum szociális, gazdasági, valamint polgári és politikai jogokat egyaránt megfogalmaz, és hivatkozik az arab államok közös civilizációs értékeire is. A Charta hatálybalépése és az ahhoz kapcsolódó – az Arab Emberi Jogi Bizottság és az Arab Emberi Jogok Albizottsága hatáskörébe utalt – ellenőrzési mechanizmusok bevezetése kedvező fogadtatásban részesült, hiszen ezek az emberi jogok térségbeli érvényesítésének biztató jelei. Mindazonáltal a Chartát súlyos kritika is érte, többek között azért, mert nem tiltja a kegyetlen büntetéseket, kizárólag az állampolgárok számára garantál gazdasági és szociális jogokat, bizonyos jogok gyakorlását az iszlám sariától tesz függővé, engedélyezi a gyermekek halálbüntetését, ha az adott ország törvénye így rendelkezik, továbbá mert engedélyezi a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság törvény általi korlátozását.

A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN) 2009-ben létrehozta a Kormányközi Emberi Jogi Bizottságot, amely tanácsadó testületként működik. Feladata az emberi jogok előmozdítása és a 10 ASEAN tagország emberi jogi téren való együttműködésének koordinálása. Alapító okirata szerint a Bizottság biztosítja „olyan nemzetközi emberi jogi alapelvek tiszteletben tartását, mint az emberi jogok és alapvető szabadságok egyetemessége, oszthatatlansága, kölcsönös összefüggése és egymáshoz kapcsolódása, továbbá a pártatlanság, az objektivitás és a megkülönböztetésmentesség, valamint a szelektív jogalkalmazás, a kettős mérce és az átpolitizálás elkerülése”. A Bizottság 2012-ben megfogalmazta az ASEAN emberi jogi nyilatkozatát, és azt a tagországok még abban az évben egyhangúlag elfogadták.

 Amerikai Államok Szervezete

 Afrikai Unió

 „Minden személynek kötelességei vannak a közösséggel szemben, amelyben egyedül lehetséges személyiségének szabad és teljes kibontakozása.”

Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata

 Emberi jogok arab chartája

 ASEAN

Hogyan élhetünk jogainkkal?

Az emberi jogok mindannyiunkat megilletnek. De vajon hogyan élhetünk velük? Az teljesen nyilvánvaló, hogy a pusztán létük nem elegendő ahhoz, hogy véget vessünk az emberi jogok láb-
bal tiprásának; mindannyian tudjuk, hogy ilyen nap mint nap, a világ minden részén előfordul.
Akkor számítanak valamit egyáltalán? Hogyan érvényesíthetjük a jogainkat?

? *Tudja, mi a teendő, ha megsértik az emberi jogait?*

Ismerje meg a jogait!

A következő szakaszban szemügyre vesszük azoknak a jogoknak a különböző típusait, amelyeket nemzetközi jog véd. Ugyanis csak akkor kezdhetünk különböző módokon fellépni a jogok védelmében, ha ismerjük, hogy az emberi jogi előírások az emberi lét mely aspektusaira vonatkoznak, és tisztában vagyunk azzal, hogy ezek a nemzetközi jogi szabályok milyen kötelezettségeket róznak a kormányzatokra. Bemutatjuk, hogy függetlenül attól, mely területen jelenik meg az igazságtalanság – szegénység, környezetkárosítás, egészségügy, munkakörülmények, politikai elnyomás, választójog, géntechnológia, kisebbségek ügyek, fegyveres konfliktusok, népirtás és még sorolhatnánk –, annak szinte mindig van emberi jogi vetülete. Napjainkban is számos új emberi jogi probléma merül fel.

Néhány, az emberi jogi jogszabályok alkalmazásával kapcsolatos problémával a „kérdésszám – felelek” szakaszban foglalkozunk majd, ahol tömör feleletet adunk az emberi jogok témájában leggyakrabban felmerülő kérdésekre.

Aki többet szeretne megtudni arról, hogy például az egészségügyi ellátáshoz, az oktatáshoz vagy a megfelelő munkakörülményekhez való jogunkat miként védelmezhetjük hatékonyabban, annak érdemes elolvasnia az adott témával kapcsolatos részt az 5. fejezet online verziójában www.coe.int/compass.

Jogi eljárások alkalmazása

A következőkben áttekintjük azokat a már meglévő jogi mechanizmusokat, amelyek az emberi jogok védelmét szolgálják. Európában – de Afrikában és Amerikában is – működik emberi jogi panaszok vizsgálatára szakosodott bíróság. Európában ilyen ügyekkel az Emberi Jogok Európai Bírósága foglalkozik. Ha egy adott panasz nem tartozik az Emberi Jogok Európai Bíróságának hatáskörébe, még akkor is léteznek olyan egyéb eljárások, amelyek segítségével az államok felelősségre vonhatók, és rákényszeríthetők, hogy tartsák be az emberi jogi egyezményekben foglalt kötelezettségeiket. A jogszabály léte már önmagában is segítség, akkor is, ha éppen nincs olyan jogi eszköz, amellyel az állam rákényszeríthető a törvénykövető magatartásra.

Lobbizás, kampányolás és aktivizmus

Az egyesületek, civil szervezetek, jótékonyági szervezetek, és más állampolgári kezdeményezések egyik fontos feladata az, hogy nyomást gyakoroljanak az államokra. Ezt a témát az aktivizmussal és a civil szervezetek tevékenységével foglalkozó szakaszban fejtjük ki bővebben. Az ilyen szervezetek munkája különösen fontos az „utca embere” számára, egyrészt, mert ezek gyakran felvállalnak egyéni eseteket, másrészt, mert ezek lehetőséget nyújtanak arra, hogy az átlagember is kivehesse részét mások emberi jogainak védelmezésében – végtére is ezeket a szervezeteket átlagemberek alkotják. Azt is megmutatjuk majd, hogy miként segítik az emberi jogok érvényesülését, valamint néhány példát is láthatunk sikeres ténykedésükre.

? *Ön részt vett-e valaha valamilyen emberi jogi kampányban vagy tevékenységben?*

„Az értékek láthatatlanok, akár a szél. De ahogy a falevelek rezgéséből tudhatjuk, hogy fúj a szél, az emberek cselekedeteiből is felismerhetjük értékeiket.”

Ancsel Éva

Hogyan lehet bekapcsolódni?

A 3. fejezet, amelynek címe: Cselekvés az emberi jogokért, a mindennapok szintjén mutat be különféle cselekvési módokat, és számos példát kínál olyan akciókra, amelyekben Ön is részt vehet. Az ifjúsági csoportok jelentősen hozzájárulhatnak az államokra vagy nemzetközi testületekre való nyomásgyakorláshoz, továbbá az emberi jogi jogsértések megelőzéséhez vagy nyilvánosságra kerüléséhez. Az itt felhozott példák konkrét cselekvési lehetőségeket mutatnak be, amelyeket saját csoportja vagy bármilyen más csoport is kipróbálhat, továbbá mélyebb bepillantást nyújtanak a nem kormányzati szervezetek mindennapi munkájába.

Emberi jogi dilemmák

Annak, aki síkra száll az emberi jogokért, számolnia kell egy sor akadállyal. Először is: vannak olyan kormányok, politikai pártok vagy jelöltek, valamint olyan szereplők a társadalmi és gazdasági szférában, sőt, a civil társadalomban is, akik anélkül élnek emberi jogi szófordulatokkal, hogy valóban elköteleznék magukat az emberi jogi célok mellett. Ez olykor annak tudható be, hogy nincsenek tisztában azzal, mit is jelentenek, feltételeznek az emberi jogi normák. Más esetekben szándékos visszaélésről van szó, ahol a cél az, hogy az emberi jogok tisztelőiként tetszelegve jó színben tűnjenek fel a világ előtt. Másodsor: akadnak olyan kormányok, politikai pártok, jelöltek vagy civil szervezetek, akik másokat bírálják az emberi jogok megsértéséért, de maguk sem tartják be az emberi jogi normákat, vagyis kettős mércét alkalmaznak. Harmadszor: előfordulhatnak olyan esetek, amikor az emberi jogok korlátozása mások jogainak védelmére hivatkozva következik be. Olykor teljes joggal, hiszen az emberi jogoknak is vannak határai: senki nem gyakorolhatja jogait mások jogainak kárára. Körültekintőnek kell lennünk azonban, hogy „mások emberi jogainak védelme” ne csupán üres kifogás legyen a korlátozások bevezetésére. Az aktív civil társadalom és a független bíróságok fontos szerepet játszanak az ilyen esetek feltárásában, ellenőrzésében. Negyedszer: vannak olyan esetek, amikor az egyik csoport jogainak védelme önmagában is mások jogainak korlátozásával jár. Ez utóbbit meg kell különböztetni a jogok korlátozásának fent említett eseteitől, ami néha bizony elég nehéz feladat.

Jogok ütközése

Olykor azonban maguk a jogok kerülnek konfliktusba egymással. „Jogok ütközéséről” beszélünk, amikor különböző emberi jogok ellentmondanak egymásnak, vagy amikor különböző személyek ugyanazon emberi jogai ütköznek. Ez utóbbira példa, amikor két betegnek új szívre van szüksége a túléléshez, ám csak egyetlen átültethető szív áll rendelkezésre. Ekkor az egyik beteg élethez való joga ütközik a másik beteg ugyanezen emberi jogával. Az eutanázia esetén az egyén élethez való joga áll összeütközésben azzal a jogával, hogy meghalasson, vagy hogy ne bánhassanak vele megalázó módon. Ekkor ugyanakkor a személynek az emberi jogai ütköznek. Az is gyakran előfordul, hogy különböző emberek különböző emberi jogai kerülnek összeütközésbe. Ez történt abban az esetben is, melynek kapcsán az oslói zsidó közösség panaszt nyújtott be a norvég állam ellen az ENSZ Faji Diszkrimináció Felszámolásával Foglalkozó Bizottságához. 2000-ben egy „Bootboys” nevű csoport felvonulást rendezett Rudolf Hess náci vezér tiszteletére. A résztvevők katonai jellegű egyenruhát viseltek, és a felvonulás vezetője, Terje Sjolie antiszemita beszédet mondott, ami után az egybegyűltek többször is náci karlendítéssel tisztelegtek, és azt kiabálták: „Sieg Heil”. Ebben az ügyben Sjolie véleménynyilvánítási szabadsága ütközött a zsidó közösség azon jogával, hogy ne érje őket hátrányos megkülönböztetés. Az ENSZ Bizottság döntése szerint Sjolie kijelentései a rasszista felsőbbrendűség és a gyűlölet eszméit hirdették, következésképp beszéde különösen sértőnek minősül, és mint ilyet, nem védi a szabad véleménynyilvánításhoz való jog.

„Jogainak gyakorlásában és szabadságainak élvezetében mindenki csak olyan korlátozásoknak lehet alávetve, amelyeket a törvény kizárólag mások jogai és szabadságai elismerésének és tiszteletben tartásának biztosítása, valamint a demokratikus társadalom erkölce, közrendje és általános jóléte jogos követelményeinek kielégítése érdekében megállapít.”

EJENY, 29. cikk (2) bekezdés

Kulturális hagyományok

„Egyre világosabban látszik, hogy a női nemi szerv megcsonkítása, a becsületbeli gyilkosságok, a kényszerházasságok és más szokások mindaddig nem számolhatók fel, amíg saját közösségük nem tekinti a nőket a társadalmi, gazdasági, kulturális és politikai élet teljes és egyenrangú résztvevőinek.”

Halima Embarek Warzazi¹

„A hagyományos kulturális szokások olyan értékeket és nézeteket tükröznek, amelyeket a közösség tagjai gyakran generációkra visszamenően ápolnak. A világon minden közösségnél megtalálhatók a csak rá jellemző hagyományos kulturális szokások és nézetek; ezek némelyike a csoport valamennyi tagja számára hasznos, míg mások egy meghatározott csoportra – például a nőkre – nézve károsak. A káros tradicionális szokások közé tartozik többek közt a női nemi szerv megcsonkítása; a nők kényszeretetése; a korai házasságkötés; azok a különféle tabuk és szokások, amelyek miatt a nők nem gyakorolhatnak ellenőrzést saját termékenységük fölött; a táplálkozási tabuk és a tradicionális szülési eljárások; a fiúgyermek előnyben részesítése és ennek hatása a leánygyermek helyzetére; a leánysecsemők meggyilkolása; a korai terhesség; és a kötelező hozomány. Annak ellenére, hogy károsak és sértik a nemzetközi emberi jogi szabályokat, ezek a szokások továbbra is tartják magukat, mert senki nem kérdőjelezi meg őket, és azoknak a szemében, akik követik ezeket a szokásokat, ez az erkölcsösség ismérve.”

Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztossága

Káros hagyományos gyakorlatok

Azoknak a szokásoknak a körét, amelyek ártalmasak a nők és gyermekek egészségére nézve, és megsértik a nemzetközi emberi jogi normákat, összefoglaló néven gyakran „káros tradicionális gyakorlatoknak” nevezzük. Ez korántsem jelenti azt, hogy minden hagyományos eljárás káros és sérti az emberi jogokat, amikor viszont igen, akkor képesnek kell lennünk arra, hogy megkérdőjelezzük és kezeljük őket.

Számos kultúrában bevett gyakorlat az elrendezett házasság, amikor a fiatal lányoktól – és férfiktől is – elvárják vagy megkövetelik, hogy házasodjanak össze valakivel, akit a család választott ki, gyakran igen fiatal korban (az elrendezett házasság nem azonos kényszerházassággal). Vajon ezt a szokást nem kellene betiltani, hogy a gyermekek és fiatalok jogait megóvjuk? Vagy netán ezzel semmibe vennénk egy kulturális tradíciót?

Egy másik példa a női nemi szerv megcsonkításának hagyománya, amit a mai napig több országban gyakorolnak. Ezek szenvednek e tradíció következményeitől, amit a legtöbb ember nagy valószínűséggel a jogok súlyos megsértésének tart.

Minek tekintjük hát a női nemi szerv megcsonkítását? Olyan kulturális sajátosságnak, amelyet tolerálnunk kell, vagy a testi épséghez és az egészséghez való jog megsértésének?

Abból, hogy valamennyi ember összes emberi jogát védelmezni kell, egyenesen következik a káros hagyományos gyakorlatok elutasítása. Senkitől sem tagadhatók meg emberi jogai és méltósága a hagyományra és kultúrára hivatkozva, már csak azért sem, mert a hagyományok és kultúrák nincsenek kőbe vésvé, hanem változnak és fejlődnek: ami igaz volt húsz éve, az gyakran a mai fiatalok számára értelmetlen. A káros tradíciók arra is felhívják a figyelmet, hogy az emberi jogok ügyének előmozdításához szükség van nevelési-oktatási munkára és programokra. Számos olyan káros tradicionális szokás létezik, amelynek a megszüntetéséhez nem elég, ha csupán fellépünk ellenük és elítéljük őket. Ahhoz, hogy el is érjünk valamit, felvilágosításra, képzésre van szükség, és valamennyi érintett bevonására. Noha a nemzetközi emberi jogi szerződések betartása végső soron az azokat aláíró államok felelőssége, ezeket a szokásokat az egyének tartják életben, akiket gyakran családjuk és közösségük is támogat. A változáshoz nem elég a hatalmi szó: az egyetlen mód arra, hogy az emberi jogok előmozdítása összeegyeztethető legyen azzal, amit akár sajátos kulturális jogoknak és szokásoknak is felfoghatunk, az a rendszeres oktatás, képzés, felvilágosítás az érintett családok és közösségek körében.

? *Melyik előbbre való? A kulturális értékek vagy az egyetemes emberi jogok?*

„Miközben nem szabad megfeledkezni a nemzeti és regionális sajátosságok, valamint a különféle történelmi, kulturális és vallási előzmények jelentőségéről, az államok kötelessége – függetlenül a politikai, gazdasági és kulturális berendezkedésüktől –, hogy az összes emberi jogot és alapvető szabadságot előmozdítsák és védelmezzék.”

Bécsi Nyilatkozat, 1993

Egy nemes cél nevében

A nemzetközi közösség néha a céllal alkalmaz szankciókat, hogy megbüntesse azokat a rezsimeket, amelyek az emberi jogokat rendszeresen semmibe veszik. Ilyen intézkedés lehet, amikor megtiltják a kereskedelmet a jogsértő országgal, nyomást gyakorolva annak kormányára, hogy változtasson politikáján. Ezeket a határozatokat néha egyetlen ország hozza egyoldalúan, máskor pedig az ENSZ Biztonsági Tanácsa. Néhány ország esetében ez teljes elszigetelődést eredményezett: Dél-Afrikát szégyenletes apartheid rendszere miatt évekig bojkottálták, az elmúlt évtizedek alatt pedig szankciókkal sújtották Irakot, Észak-Koreát, Iránt és más országokat. Kétségtelen, hogy az ilyen szankciók a civil lakosságot is sújtják, és különösen a társadalom legelsettebb rétegei szenvednek a hatásaitól. Vajon ez elfogadható eszköz arra, hogy a nemzetközi közösség véget vessen egy-egy országban az emberi jogok megsértésének?

Az Intervenció és Állami Szuverenitás Nemzetközi Bizottsága A védelmi felelősség című jelentésében körültekintésre int, és arra, hogy a válaszlépések helyett a megelőzésre kell helyezni a hangsúlyt. Amikor azonban az öldöklés vagy az etnikai tisztogatás mértéke meghalad egy bizonyos szintet, a nemzetközi közösségnek nincs más választása, mint az, hogy „humanitárius okokból kivételes és rendkívüli intézkedésként katonai beavatkozáshoz” folyamodjon. Ám még ekkor is az alábbi „elővigyázatossági elvek” alapján járnak el:

- Tisztességes szándék: A beavatkozó államok esetleges egyéb indítékaitól függetlenül, a beavatkozás elsődleges célja kizárólag az emberek szenvedésének megszüntetése vagy megelőzése lehet. A tisztességes szándék alátámasztására nagyobb biztosítékot jelentenek a közös műveletek, továbbá az, ha a beavatkozás élvezi a térség lakosságának és az érintett áldozatoknak a támogatását is.
- Végső megoldás: A katonai beavatkozás csak akkor lehet indokolt, amikor a válság megelőzésére és békés megoldására már minden lehetőséget kimerítettek, és alapos okkal feltételezhető, hogy az enyhébb intézkedések kudarcot vallanak.
- Arányosság: A tervezett hadműveletek mértékét, időtartamát és intenzitását úgy kell megválasztani, hogy azok az előre meghatározott humanitárius cél megvalósításához szükséges minimumra korlátozódjanak.
- A siker esélyének mérlegelése: Valós esély van arra, hogy a beavatkozás sikeres lesz, és megállítja vagy elhárítja az indokál szolgáló szenvedést, és a jelek szerint a beavatkozás rosszabb következményekkel járna, mint a cselekvés.

Utólag belegondolva: vajon ezek az elővigyázatossági elvek hogyan hatottak például a nemzetközi közösség válaszlépésére az 1995. évi srebrenicai mészárlás, a NATO által irányított 1999. évi koszovói bombázások, vagy a 2001. évi afganisztáni beavatkozás esetében? Igazolhatja-e az ilyen katonai akciókat a végeredmény akkor, ha számtalan halálos áldozatot követelnek?

? Az emberi jogok védelmének szándéka igazolhat-e bármilyen katonai akciót?

2001 áprilisában az ENSZ Emberi Jogok Bizottsága 2001/24-es számú határozatában elvetette azt az elgondolást, miszerint a terrorizmus elleni harc valaha is igazolhatná az emberi jogok védelmének feláldozását. A Határozat elítélte a csecsenföldi konfliktus kapcsán az Oroszországi Föderáció által végrehajtott fegyveres támadásokat és a humanitárius jog csecsen harcosok általi megszegését, valamint az orosz fegyveres erők által Csecsenföldön alkalmazott egyes módszereket. Felszólította az Oroszországi Föderációt, hogy állítson fel az elismert nemzetközi normák szerint működő független nemzeti bizottságot a jogsértések kivizsgálására.

„Az igazság a gyengébb jussa.”

Joseph Joubert

„Ahol a lakosság polgárháború, felkelés vagy az állam bukása miatt súlyos sérelmet szenved, és a kérdéses állam nem hajlandó vagy nem képes ezt megállítani vagy megakadályozni, a be nem avatkozás elve átadja helyét a nemzetközi védelemért való felelősség elvének.”

Az Intervenció és Állami Szuverenitás Nemzetközi Bizottságának jelentése, 2001

Emberi jogok: állandó változásban, állandó fejlődésben

Az előző szakaszban feltett kérdések egy részére nincsenek egyértelmű válaszok, és a mai napig heves viták tárgyát képezik. Bizonyos értelemben ezek a viták igen fontosak, hiszen egyrészt pluralista megközelítésre utalnak, ami alapvető eleme az emberi jogok eszméjének, másrészt azt mutatják, hogy az emberi jogok nem tudományág, nem merev ideológia, hanem szüntelenül fejlődő erkölcsi és jogi rendszer. A válasz nem lehet mindig fekete-fehér, hiszen ezek a kérdések összetettek, és csak egyedileg mérlegelhetők megfelelően.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem léteznek válaszok, és egyetlen területen sincs egyetértés. Épp ellenkezőleg: sok területen született már egyetértés, és naponta gyarapodik ezek száma. A rabszolgaság valaha vita tárgyát képezte, ma viszont már elfogadhatatlannak minősül: egyetemesen elfogadott alapvető emberi jog az, hogy szabad emberként élhessünk. Noha vannak még, akik a kultúra nevében kiállnak a női nemi szerv megcsonkítása mellett, ezt a szokást a világ nagy részén az emberi jogok megsértésének tekintik és elítélik. Hasonló kérdés a halálbüntetés is, legalábbis Európában, ahol az Európa Tanács tagjainak egy része eltörölte azt, más része felfüggesztette a kivégzések végrehajtását. Ami azt illeti, ma már a halálbüntetés eltörlése az Európa Tanácsi tagság előfeltétele. Az Amnesty International szerint a világ országainak több mint kétharmada vagy eltörölte, vagy a gyakorlatban szüntette meg a halálbüntetést. 2009-ben még 58 országban lehetett halálbüntetést kiszabni, de többségük nem alkalmazza ezt a büntetési formát.

Tehát biztosak lehetünk abban, hogy ezen kérdések közül sokra születik majd megoldás. Addig is előrevehetjük a vitát azzal, hogy saját véleményyt alkotunk az ellentmondásos kérdésekről, miközben visszautalunk a két alapvető értékre: az egyenlőségre és az emberi méltóságra. Bármely tett, amelyik figyelmen kívül hagyja az emberi méltóságot, sérti az emberi jogok szellemiségét.

4.2 Az emberi jogok fejlődéstörténete

„Valamennyi emberi jog egyetemes és oszthatatlan, kölcsönösen összefüggnek és kapcsolódnak egymáshoz.”

Bécsi Nyilatkozat, 1993

Az ígéret szép szó...

Vezetőink temérdek emberi jogi kötelezettséget vállaltak a mi érdekünkben. Ha teljesítenék minden vállalásukat, amit aláírásukkal garantáltak, akkor életünk békés, biztonságos, egészséges és kényelmes, jogi rendszerünk pedig igazságos lenne, és mindenki számára azonos védelmet nyújtana, a politikai folyamatok átláthatók, demokratikusak volnának, és az emberek javát szolgálnák.

Akkor hol siklanak félre a dolgok? Az egyik apró probléma az, hogy politikusaink – a legtöbb emberhez hasonlóan – gyakran találnak kikapukat, ha ezt büntetlenül megúszhatják. Ezért ismernünk kell azon ígéreteket, amelyeket az érdekünkben tettek, és gondoskodnunk kell arról, hogy ezeket tartsák is be.

? *Ön mindig betartja az ígéretét? Még akkor is, ha senki sem emlékezteti rá?*

Milyen jogaink vannak?

Tudjuk, hogy mindnyájunkat megillet az, hogy tiszteljék valamennyi emberi jogunkat. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, az Emberi Jogok Európai Egyezménye és más nemzetközi megállapodások az emberi jogok széles körére terjednek ki. Most abban a sorrendben vesszük szemügyre őket, ahogy kialakultak, és ahogy a regionális vagy nemzetközi közösség elismerte őket. A legelterjedtebb módszer szerint ezeket a jogokat első, második és harmadik generációba szokták sorolni, így most mi is ennek megfelelően járunk el, noha ennek az osztályozásnak is megvannak a maga korlátai, sőt, olykor félrevezető is lehet. Végtére is ezek a kategóriák nem válnak el élesen egymástól, és ez mindössze egy a sok módszer közül a különféle jogok csoportosítására. A legtöbb jog több kategóriába is beilleszthető, például a szabad véleménynyilvánítás joga polgári és politikai jog is egyben, hiszen mind a közéletben való részvételhez, mind pedig a személyi szabadság gyakorlásához elengedhetetlen.

Polgári és politikai jogok (első generációs jogok)

Ezek a jogok a XVII. és XVIII. század folyamán kezdtek megjelenni, főként politikai megfontolásokon alapuló elméletek formájában. Kezdték ráébredni, hogy bizonyos dolgokat még a teljes hatalmú királyok számára sem volna szabad megengedni, valamint arra, hogy az embereknek legalább némi beleszólást kellene hagyni az őket érintő intézkedésekbe. Két gondolat játszott központi szerepet: a személyes szabadság és az egyén védelme az állami önkénnyel szemben. A polgári és politikai jogokat – így például az ország ügyeinek intézésében való részvétel jogát és a kínzás tilalmát – a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (ICCPR) és az Európai egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről (röviden: Emberi Jogok Európai Egyezménye) fejt ki részletesen. Sokan – legalábbis a nyugati világban – ezeket az emberi jogokat tartják hagyományosan a legfontosabbnak. A következők szakaszban látni fogjuk, hogy ez téves nézet.

„Nem a börtönlét elviselése nehéz, hanem az, hogy ne adjuk fel.”

*Nazim Hikmet,
török költő, író*

Az emberi jogok könnyen politikai visszaélések eszközévé válhatnak.

A hidegháború alatt a szovjet blokk országait erőteljesen bírálták a polgári és politikai jogok semmibevétele miatt. Ezek az országok válaszul a nyugati demokráciákat bíralták azért, mert figyelmen kívül hagyják a legfontosabb szociális és gazdasági jogokat (amelyeket a következőkben tárgyalunk). Mindkét kritikában volt némi igazság. Ez azt is szemlélteti, hogy az emberi jogok könnyen válnak a politikai visszaélések eszközévé.

„Az a megdöbbentő valóság [...], hogy az államok és az egész nemzetközi közösség továbbra is túl gyakran eltűri a gazdasági, szociális és kulturális jogok megsértését, míg ha ugyanez a polgári és politikai jogokkal történne, az szörnyülködést és megbotránkozást váltana ki, és mindenki egyhangúlag követelné az azonnali fellépést a helyzet orvoslása érdekében”.

Az ENSZ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottságának megállapítása a Bécsi Konferencián, 1993.

Szociális, gazdasági és kulturális jogok

(második generációs jogok)

„Előbb a has jön, aztán a morál.”

Bertold Brecht

Ezek a jogok arra vonatkoznak, hogy az emberek miként élnek és dolgoznak együtt, valamint azokra az alapvető szükségletekre, amelyek az emberi élethez elengedhetetlenek. Az egyenlőség elvén, továbbá az alapvető szociális és gazdasági javakhoz, szolgáltatásokhoz és lehetőségekhez való garantált hozzáférés elvén alapulnak. Ahogy a kezdődő iparosodás egyre jobban éreztette hatását, és erősödött a munkásosztály, úgy váltak mind szélesebb körben elfogadottá nemzetközi szinten. Újabb követelésekhez és a méltóságteljes élet fogalmának újraértelmezéséhez vezettek. Az emberek ráeszméltek, hogy az emberi méltósághoz több kell, mint az állami be nem beavatkozásnak a polgári és politikai jogok által biztosított minimuma. A szociális, gazdasági és kulturális jogokat a Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezség-alkmánya, illetve az Európa Tanács által elfogadott Európai Szociális Karta rögzíti.

- Szociális jogok azok a jogok, amelyek a társadalmi életben való teljes értékű részvételünkhöz szükségesek. Magukban foglalják legalább is az oktatáshoz, valamint a család-alapításhoz és -fenntartáshoz való jogot, de sok más, gyakran polgári jogként számon tartott jogot is, mint a pihenéshez, az egészségügyi ellátáshoz, a magánélethez való jog, illetve a megkülönböztetés tilalma.
- A gazdasági jogok körébe tartozik a munkához, a megfelelő életszínvonalhoz, a lakhatáshoz, illetve a nyugdíjhoz való jog (amennyiben valaki idős vagy munkaképtelen). A gazdasági jogok azt a tényt tükrözik, hogy az anyagi biztonság bizonyos szintje nélkülözhetetlen az emberi méltósághoz, továbbá azt is, hogy az értelmes munka hiánya és hajléktalanság megnyomoríthatja a lelket.
- A kulturális jogok egy közösség kulturális életmódjával kapcsolatosak. Ezeknek a jogoknak gyakran kevesebb figyelem jut, mint a többinek. Ide tartozik a közösség kulturális életében való szabad részvétel joga és talán az oktatáshoz való jog is. Sok más olyan jog van, amelyeket ugyan hivatalosan nem kulturális jogként osztályoznak, ám a társadalmon belül a kisebbségi közösségek számára nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy megőrizhessék kulturális jellegzetességeiket (pl. a hátrányos megkülönböztetés tilalma, az egyenlő törvényes védelem joga stb.).

A szociális, gazdasági és kulturális jogok az egyenlőség elvén, továbbá az alapvető szociális, gazdasági javakhoz, szolgáltatásokhoz és lehetőségekhez való garantált hozzáférés elvén alapulnak.

Kollektív, más néven szolidaritási jogok (harmadik generációs jogok)

A nemzetközileg elismert emberi jogok listája is változásokon ment keresztül. Habár az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában felsorakoztatott jogok egyikét sem kérdőjelezték meg komolyan létezésének több mint 70 éve során, az ott lefektetett alapelvek némelyikét új egyezményekben és más dokumentumokban pontosították és fejlesztették tovább.

Ezek a kiegészítések egy sor tényezőnek köszönhetőek: részben az emberi méltóságról alkotott felfogás változását, részben pedig az újonnan felmerült fenyegetéseket és lehetőségeket tükrözik. A harmadik generációs jogok sajátos, új kategóriája annak eredményeként született meg, hogy jobban megértettük az első és második generációs jogok érvényre juttatását megnehezítő, különféle akadályokat.

A harmadik generációs jogok a szolidaritás elvén alapulnak. Ezek a jogok egy társadalom vagy egy nép kollektív jogait ölelik fel – ilyen például a fenntartható fejlődéshez, a békéhez, illetve az egészséges környezethez való jog. Az olyan körülmények miatt, mint a szélsőséges szegénység, háború, ökológiai vagy természeti katasztrófák, a világ jelentős részén csak igen szerény előrelépés történhetett az emberi jogok tiszteletben tartása terén. Emiatt sokan úgy gondolták, hogy szükséges lenne az emberi jogok egy újabb kategóriáját rögzíteni, hiszen ezek a jogok teremtenék meg – különösen a fejlődő világban – a társadalmak számára a megfelelő körülményeket ahhoz, hogy a korábban már elismert első és második generációs jogokat biztosíthassák.

Általában a következő sajátos jogokat sorolják a harmadik generációs jogok kategóriájába: a fejlődéshez, a békéhez, az egészséges környezethez, továbbá az emberiség közös örökségének kiaknázásában való részvételhez való jog, illetve a kommunikációhoz és a humanitárius segítséghez való jog.

Azonban a jogok ezen új kategóriája új vitákat is generált. Néhány szakértő azon az alapon kifogásolja őket, hogy ezek közösségeket vagy akár egész államokat megillető „kollektív jogok”, míg szerintük emberi jogokat csak egyének birtokolhatnak. Ez nem felesleges szócséplés: sokan tartanak attól, hogy a szóhasználatban bekövetkezett változást néhány elnyomó rezsim ürügyül használja fel ahhoz, hogy ezekre a kollektív emberi jogokra hivatkozva megtagadjon bizonyos (az egyes egyéneknek járó) emberi jogokat; például a „gazdasági fejlődés biztosítása” ürügyén súlyosan megnyirbálja a polgári jogokat.

Egy másik aggály, amely időnként felmerül, az az, hogy lehetetlen garantálni az elszámoltathatóságot, mivel nem az állam, hanem a nemzetközi közösség örökdik a harmadik generációs jogok felett. Ki vagy mi a felelős azért, hogy a Kaukázusban vagy a Közép-Keleten biztosítva legyen a béke, vagy azért, hogy az amazóniai esőerdőket ne pusztítsák el, vagy az éghajlatváltozás ellen megfelelő intézkedések szülessenek?

Bárhogy is döntünk az elnevezésüket illetően, azzal általában mindenki egyetért, hogy ezek a területek további tanulmányozást és nagyobb figyelmet igényelnek a nemzetközi közösség részéről. Néhány kollektív jog elismerése már megtörtént, így különösen Az ember és népek jogainak afrikai chartájában és az ENSZ Közgyűlése által elfogadott Nyilatkozat az őslakos népek jogairól című dokumentumban. Már az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata is tartalmazza az önrendelkezési jogot, a fejlődéshez való emberi jogot pedig az ENSZ 1986. évi Közgyűlésének Nyilatkozata rögzítette.

„A fejlődéshez való jog elidegeníthetetlen emberi jog, amely alapján minden ember és minden nép jogosult olyan gazdasági, társadalmi, kulturális és politikai fejlődésben való részvételre, az ahhoz való hozzájárulásra és annak élvezetére, amely fejlődésben teljes egészében biztosítható minden emberi jog és alapvető szabadság érvényesülése.” (ENSZ Nyilatkozat a fejlődéshez való jogról)

Vannak olyan jogok, amelyek fontosabbak a többinél?

Sok nehézséget kellett leküzdeni ahhoz, hogy a szociális és gazdasági jogokat azonos szinten kezeljék a polgári és politikai jogokkal. Ennek egyaránt voltak ideológiai és politikai okai. Noha az átlagemberek számára magától értetődő, hogy a minimális életszínvonal, a lakáshatás és a megfelelő foglalkoztatási körülmények az emberi méltóság alapfeltételei, a politikusok sokáig vonakodtak ezt elismerni. Megvolt rá a jó okuk, hiszen ahhoz, hogy a világon mindenki számára

a fejlődéshez, békéhez, egészséges környezethez, humanitárius segítséghez való jog...

A különféle jogok sokkal szorosabban összefüggnek egymással, mint ahogy azt a nevük alapján hinnénk.

biztosítani lehessen az alapvető szociális és gazdasági jogokat, az erőforrások nagymértékű újraelosztására lenne szükség. A politikusok pedig teljesen tisztában vannak azzal, hogy ez a típusú politika nem hoz számukra szavazatokat.

Az ilyen politikusok úgy tüntetik fel a második generációs jogokat, mintha azok különbözénének a polgári és politikai jogok első generációjától. Gyakran hangoztatott érv, hogy a szociális és gazdasági jogok egyáltalán nem reálisak és – legalábbis rövid távon – nem elérhetőek, ezért csak fokozatosan kell haladni a megvalósításuk felé. Ezt a megközelítést alkalmazza a Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya: elegendő, ha a kormányok bemutatják, milyen intézkedéseket tesznek annak érdekében, hogy ezek a célok valamikor a jövőben megvalósuljanak. Ez az érv azonban nyilván vitatható, és úgy tűnik, inkább politikai megfontolásokon, mintsem más indokokon alapul. Több független tanulmány feltárja ugyanis, hogy elegendő erőforrás és szakértelem létezik ahhoz a világon, hogy kellő összefogással mindannyiunk alapvető szükségleteit ki lehessen elégíteni.

A másik állítás szerint alapvető elméleti különbség van a jogok első és második generációja között. A jogok első típusa az államtól csak azt követeli meg, hogy bizonyos cselekedetektől tartózkodjon (ezek az ún. negatív jogok), míg a második generációs jogok az állam részéről aktív cselekvést igényelnek (ezek az ún. pozitív jogok). E szerint a gondolatmenet szerint irreális elvárni, hogy az állam aktív lépéseket tegyen – például ételt adjon mindenkinek –, ezért erre nem is köteles. A megfelelő kötelezettségek vállalása nélkül viszont a világon semmi értelme sincs a jognak.

Csak hogy az efféle érvelésben van két alapvető félreértés.

Először is, a polgári és politikai jogok semmi esetre sem tisztán negatívak. Például ahhoz, hogy egy állam garantálni tudja a kínzás tilalmát, nem elegendő, ha a hivatalos személyek tartózkodnak az emberek kínzásától. A tilalom betartatása ezen a területen gyakran egy komplex ellenőrzési és felügyeleti rendszert feltételez: rendvédelmi rendszert, jogi mechanizmusokat, az információáramlás szabadságát, a fogvatartási intézményekhez való hozzáférést, és így tovább. Ugyanez vonatkozik a szavazati jog biztosítására, sőt a többi polgári és politikai jogra is. Más szóval ezek a jogok nemcsak bizonyos cselekedetektől való tartózkodást kívánják meg az állam részéről, hanem aktív intézkedéseket is.

Másodsorban a szociális és gazdasági jogok, ahogy a polgári és politikai jogok is, megkövetelik az államoktól, hogy tartózkodjanak bizonyos intézkedések alkalmazásától, például ne nyújtsanak jelentős adókedvezményeket a vállalatoknak, ne a többihez képest már fejlett térségek továbbfejlesztésére helyezték a hangsúlyt, illetve ne alkalmazzanak a fejlődő országokat erősebben sújtó kereskedelmi vámoakat, és még sorolhatnánk.

? Milyen aktív intézkedésekről kell gondoskodnia az államnak a valóban szabad és tiszta választások szavatolása érdekében?

Valójában a különféle jogok sokkal szorosabban összefüggnek egymással, mint ahogy azt a nevük alapján hinnénk. A gazdasági jogok összeolvadnak a politikai jogokkal; a polgári jogok sokszor megkülönböztethetetlenek a szociális jogoktól. A megnevezések ugyan hasznosnak bizonyulhatnak, amikor átfogó képet szeretnénk felvázolni, ám nagyon félrevezetőek is lehetnek. Sok jog több kategóriába is besorolható, és előfordul, hogy az egyik kategóriába tartozó jog érvényesülése egy másik kategóriába tartozó jog megvalósulásán múlik.

Érdemes itt felidézni az 1993. évi Bécsi Nyilatkozat és Akcióprogram szerinti értelmezést, amire az 5. bekezdés tér ki:

„Valamennyi emberi jog egyetemes és oszthatatlan, kölcsönösen összefüggnek és kapcsolódnak egymáshoz. A nemzetközi közösség feladata, hogy az emberi jogok teljességét tisztességes és méltányos módon, azonos indíttatással, egyenlő hangsúllyal kezelje.”

„Mind az önrendelkezési jog, mind pedig a fejlődéshez való jog [...] egyszerre egyéni és kollektív jog.”

Chidi Anselm Odinkal

Felosztás „alapjogokra” és „egyéb” jogokra

A „generációs” megközelítés nem az egyetlen próbálkozás a jogok közti különbségtételre, tekintettel a jogok számának növekedésére. Vannak olyan jogok, amelyek rendkívüli állapot idején időlegesen felfüggeszthetők, és vannak olyanok, amelyek nem. Van olyan jog, amelynek elismerték „ius cogens” voltát, ami olyan normát jelent, amelyet az államok nemzetközi közössége [...] olyanként fogadott és ismert el, mint amelytől nem lehet eltérni. Ide tartozik a népiirtás tilalma, a rabszolgaság tilalma, a rendszerszintű faji megkülönböztetés tilalma. Vannak „abszolút” jogok, amelyektől nem lehet eltérni, és ahol az adott cselekmény semmilyen formája sem megengedhető; ilyen például a kínzás tilalma. Bizonyos gazdasági és szociális jogok vonatkozásában „minimális alapkötelezettségeket” állapítottak meg, ilyenek tekinthető például az alapvető egészségügyi ellátás, az alapszintű lakhatás és az oktatás. Vannak, akik a kollektív jogokat alapjogoknak tekintik, mivel azok olyan védelmi keretrendszer alkotnak, amelyben azután majd érvényesíthetők lesznek az egyéni jogok. Ezekben a kérdésekben nincs teljes egyetértés vagy általánosan elfogadott elmélet, és a legtöbben továbbra is a jogok egyetemességének, oszthatatlanságának és egymástól való kölcsönös függésének fontosságát hangsúlyozzák. A jogok számának szaporodásától függetlenül, olykor a tudomány fejlődése teszi szükségessé, hogy az emberi jogi normák alkalmazási körét új, kihívást jelentő területekre is kiterjesszük. Ezekről lesz szó a következőkben.

A tudomány fejlődése

Az egészségügy és az orvostudomány olyan területek, ahol újabb és újabb emberi jogok elismerésére kerül sor. Az új tudományos felfedezések egy sor etikai és emberi jogi kérdést vetnek fel, különösen a géntechnológia és a szerv- és szövetátültetések vonatkozásában. Az ezeken a szakterületeken elért technikai haladás következtében immár az élet mibenlétére kell választ találnunk.

Az Európa Tanács e kihívások egy részére egy új nemzetközi egyezményrel válaszolt, a címe: Az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló Egyezmény (más néven Oviedói Egyezmény). Az 1997-ben elfogadott Egyezményt, amely iránymutatást tartalmaz néhány, az előző szakaszban bemutatott problémára, az Európa Tanács 35 tagállama írta alá, és 29 ratifikálta (köztük Magyarország is).

A legfontosabb cikkek összefoglalása:

- Az egyén örökletes genetikai állománya alapján történő hátrányos megkülönböztetésnek minden formája tilos.
- Csak orvosi vagy orvosi kutatási célból lehet olyan vizsgálatokat végezni, amelyek genetikai betegségek előrejelzésére szolgálnak. Tehát abból a célból például nem, hogy megállapítsák a gyermek jövőbeli fizikai jellemzőit.
- Olyan beavatkozás, amelynek tárgya az emberi génállomány megváltoztatása csak megelőzési, diagnosztikus vagy gyógyítási indokból hajtható végre.
- A születendő gyermek nemének megválasztására nem elfogadható az orvosi segítséggel végzett reprodukciós technikák alkalmazása.
- Élő adományozótól átültetés céljából szerv- vagy szövetkivételt csak a befogadó gyógyításának érdekében lehet végrehajtani.

A géntechnológia képes valamilyen előre meghatározott céllal egy organizmus genetikai állományának módosítása révén megváltoztatni egy élő szervezet öröklött jellegzetességeit. Az ezen a területen elért haladás heves vitákhoz vezetett több különböző etikai és emberi jogi kérdésben, pl. engedélyezhető-e összevetés megváltoztatása, amikor ez az egész szervezetben életre szóló, sőt generációkra kiható genetikai változást eredményez; vagy megengedhető-e klónozott élőlény létrehozása egy egyedi génből az ember esetében, ha ez pl. egerek és birkák esetében megengedett.

„Minden személynek joga van [...] a tudomány haladásában és az abból származó jótéteményekben való részvételhez.”

Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 27. cikk

Az Európa Tanács Oviedói Egyezménye

„Tiltott minden olyan beavatkozás, amelynek célja egy másik élő vagy holt emberi lényel genetikailag azonos emberi lény létrehozása.”

Az Oviedói Egyezmény Kiegészítő Jegyzőkönyve, Párizs, 1998

? *Kell-e korlátokat szabni annak, hogy a tudósok mit kutathatnak?*

Az orvosi biotechnológia fejlődése révén ma már arra is lehetőség van, hogy felnőtt és magzati szerveket vagy szöveteket ültessenek át egyik testből a másikba. Ahogy a géntechnológia, ez a szakterület is fantasztikus esélyt kínál egyes emberek életminőségének javítására, sőt még arra is, hogy életeket mentünk – azonban gondoljunk csak bele azokba a bonyolult problémákba, amelyeket a megnyílt lehetőségek hoztak felszínre:

- Ha egy élet megmenthető vagy minősége javítható egy holttestből vett szerv felhasználásával, ezt minden alkalommal meg kell próbálnunk? Vagy a holttest is tiszteletet érdemel?
- Hogyan tudjuk biztosítani, hogy minden rászoruló ember egyenlő eséllyel jusson transzplantátumhoz, ha ezen szervek csak korlátozott mértékben állnak rendelkezésre?
- Szükség lenne-e törvényekre a szervek és szövetek konzerválását illetően?
- Van a genetikailag módosított (GMO) ételeknek és tápoknak emberi jogi vonatkozásuk? Ha igen, mi az?

4.3 Az emberi jogok jogi védelme

Azt már tudjuk, hogy az emberi jogok minden ember elidegeníthetetlen jogai, de hogyan férhetünk hozzá ezekhez a jogokhoz? Hol találhatóunk bizonyítékot arra, hogy ezeket a jogokat hivatalosan elismerték az államok? És hogyan érvényesülnek ezek a jogok?

Az emberi jogok nemzeti szintű védelme

Magától értetődő, hogy az emberi jogok védelme és értelmezése leginkább az országhatáron belüli körülményektől és a nemzeti szintű jogi eszközök működésétől függ. Minden országban az alkalmazott törvények, szakpolitikák, eljárások és mechanizmusok jelentik az emberi jogok érvényesülésének zálogát. Éppen ezért létfontosságú, hogy az emberi jogok bekerüljenek a nemzeti alkotmányba és a törvényekbe, az igazságügyi szakemberek képzése kiterjedjen az emberi jogi normák alkalmazására, továbbá hogy az emberi jogok megsértését elítéljék és büntetéssel sújtsák. A hazai jogszabályok közvetlenebbül hatnak életünkre, a saját országunk eljárásai pedig könnyebben elérhetőek számunkra, mint azok, amelyek regionális és nemzetközi szinteken működnek. Ahogyan Eleanor Roosevelttel mondta:

„Végül is hol kezdődnek az egyetemes emberi jogok? A közvetlen környezetünkben, az otthonunkhoz közel – olyan közeli és olyan jelentéktelen helyeken, amelyek nincsenek rajta egyetlen világtérképen sem. Ez az egyén saját világa; a környék, ahol lakik; az iskola vagy egyetem, ahova tanulni jár; a gyár, a farm vagy iroda, ahol dolgozik. Ezek azok a helyek, ahol minden férfi, nő és gyermek törvény előtti egyenlőségre, esélyegyenlőségre és megkülönböztetéstől mentes egyenlő méltóságra vágyik. Ha e jogoknak ezeken a helyeken nincs jelentőségük, akkor máshol sem igazán fontosak.”

A jogok tiszteletben tartása és tartatása, előmozdítása, védelme és érvényesítése elsősorban az állam feladata, a regionális vagy nemzetközi bíróságok szerepe csak kiegészítő jellegű, ezek akkor jutnak szerephez, amikor az állam szándékosan vagy következetesen jogsértő magatartást tanúsít. Mindannyian ismerünk olyan eseteket, amikor az érintettek arra kényszerültek, hogy regionális és nemzetközi jogi eljárásokhoz folyamodjanak, mert nem volt más módjuk a hazai jogsértések elismertetésére. Noha a regionális és nemzetközi érdeklődés vagy támogatás serkentheti egy állam hajlandóságát a jogok biztosítására, az ilyen jogorvoslat csak az összes hazai lehetőség igénybevétele és kimerítése után vehető igénybe. Az alábbiakban ezt az eshetőséget vesszük szemügyre: Milyen lehetőségek állnak rendelkezésre, amikor a hazai rendszerekről bebizonyosodik, hogy nem képesek az emberi jogok védelmet garantálni?

? *Ön mit gondol, miért írják alá készséggel a nemzetközi emberi jogi egyezményeket olyan országok is, amelyek amúgy nem tartják becsben az emberi jogokat?*

Az emberi jogok védelmét alapjában véve leginkább a saját országunk jogrendszere biztosítja

Az emberi jogokat egyezmények rögzítik

„Minden lélek a maga tetteinek záloga.”

Korán

Az államok nemzetközi szintű találkozókon az emberi jogokra vonatkozó megállapodásokat fogalmaznak meg. Ezek a megállapodások objektív magatartási követelményeket állítanak fel az államok számára, és rendelkeznek az egyének irányában fennálló bizonyos kötelezettségeikről. Jellegük szerint kétféleképpen lehetnek: jogilag kötelező vagy nem kötelező erejűek.

A kötelező érvényű dokumentumban – amelyet gyakran egyezménynek, nemzetközi szerződésnek vagy egyezségokmányoknak nevezünk – az államok önkéntesen elkötelezik magukat amellett, hogy nemzeti szinten érvényre juttatják az emberi jogokat. Az államok egyenként vállalják, hogy magukra nézve kötelezőnek ismerik el az adott normákat, amit ratifikáció vagy csatlakozás útján tehetnek meg. (A dokumentum aláírása önmagában még nem jelent kötelezettségvállalást, pusztán azt fejezi ki, hogy az állam hajlandó lépéseket tenni annak előmozdítására.) A Szerződések jogáról szóló 1969. évi Bécsi egyezmény értelmében az államok fenntartásokat vagy nyilatkozatokat tehetnek, amelyek felmentést adnak számukra az adott dokumentum bizonyos rendelkezései alól. Ezzel azt kívánják elősegíteni, hogy minél többen aláírják a dokumentumot. Elvégre jobb, ha egy ország ígéretet tesz arra, hogy betart néhány emberi jogi rendelkezést, mintha egyet sem teljesítene! Ezt a lehetőséget azonban néha kijátszások, és ürügyként használják alapvető emberi jogok megtagadására, lehetővé téve, hogy az érintett ország egyes területeken kibújjon a nemzetközi ellenőrzés alól.

Ugyanakkor az emberi jogok nemzeti szinten is bekerülnek a kötelező erejű jogszabályokba. A nemzetközi emberi jogi normák arra kötelezik az országokat, hogy azokat alkotmányukba és más törvényeikbe is belefoglalják. Ezek lehetőségeket biztosíthatnak az emberi jogi jogsértések adott országon belüli orvoslatára is.

Ezzel szemben a nem kötelező erejű dokumentum alapvetően nem más, mint egy nyilatkozat vagy államközi politikai megállapodás arról, hogy minden erőfeszítést megtesznek az adott jogok biztosítására, de semmilyen jogi kötelezettséget sem vállalnak ezzel kapcsolatban. Ez a gyakorlatban általában azt jelenti, hogy nem létezik hivatalos (vagy jogi) végrehajtási mechanizmus – függetlenül attól, hogy egyébként mennyire erős a politikai elkötelezettség ezek létrehozására.

? *Mi haszna van az emberi jogi előírások betartására tett pusztán „ígéretnek”, ha ahhoz nem kapcsolódnak jogi eszközök? Vagy ez is több a semminél?*

Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése vagy egy adott témában megtartott ENSZ konferencia nyomán gyakran születik ENSZ nyilatkozat vagy más, nem kötelező erejű dokumentum. Ilyenkor gyakran úgy tekintik, hogy minden állam – pusztán azért, mert az Egyesült Nemzetek Szervezetének tagja, vagy mert részt vett a konferencián – egyetért a kiadott nyilatkozattal. Nemzeti szinten is az emberi jogok elismerése az állam és a polgárai közötti megállapodás eredménye kell legyen. Az emberi jogok melletti nemzeti szintű elköteleződés azt jelenti, hogy az állam elsődleges politikai felelősséget vállal a polgáraival szemben.

„A törvény nem változtatja meg a szíveket, de féken tartja a szívtelemeket.”

Martin Luther King

A legfontosabb nemzetközi dokumentumok

Az emberi jogok jelentősége egyre nagyobb elismerést nyer, amit a védelmük érdekében megfogalmazott emberi jogi dokumentumok számának és tárgykörének bővülése is bizonyít. Ez nemcsak az emberi jogi aktivisták győzelme, hanem általában minden emberé. Ennek a sikernek a gyümölcseként mára kialakult az emberi jogi szövegek (dokumentumok) és végrehajtási eljárások hatalmas és komplex rendszere.

Az emberi jogi dokumentumokat rendszerint három fő szempont alapján sorolhatjuk be: területi hatály (regionális vagy egyetemes), tárgyi hatály (a biztosított jogok típusa), és – ha van – alanyi hatály (a védelemben részesített személyek vagy csoportok) alapján.

Egyedül az ENSZ szintjén több mint száz emberi jogi dokumentum született, és ha hozzáadnánk a regionális szintűeket, a szám még magasabb lenne. Itt nem tudjuk számba venni az összes ilyen dokumentumot, így ebben a részben csak azokkal foglalkozunk, amelyek a Kompas használatához, az emberi jogi nevelés szempontjából a legfontosabbak. Ide tartoznak:

- azok a széles körben elfogadott dokumentumok, amelyek megteremtették az alapot más emberi jogi dokumentumok, különösen a Nemzetközi Emberi Jogi Kódex létrejöttéhez (az egyedi témákkal foglalkozó emberi jogi dokumentumokkal – ilyen például a menekültügyi egyezmény, a népirtás büntetének megelőzéséről és megbüntetéséről szóló egyezmény, továbbá a nemzetközi humanitárius jogról szóló megállapodások – az 5. fejezet online verziójában foglalkozunk részletesen, ami a www.coe.int/compass oldalon érhető el);
- a kézikönyvben érintett konkrét problémákra vagy védett csoportokra vonatkozó dokumentumok, és
- a főbb európai dokumentumok.

Valamennyi emberi jogi dokumentum közül az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata a legfontosabb.

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének emberi jogi dokumentumai

A legfontosabb nemzetközi emberi jogi dokumentum az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (EJENY), amelyet 1948-ban fogadott el az ENSZ Közgyűlése. A dokumentum olyan széles körben vált elfogadottá, hogy eredetileg nem kötelező jellege megváltozott, és napjainkban gyakran már kötelező erejűként hivatkoznak rá a nemzetközi szokásjog alapján. A Nyilatkozat lett a kiindulási alap, amely aztán inspirációként szolgált több tucat nemzetközi és regionális emberi jogi dokumentum, továbbá többszáz ország alkotmánya és más jogszabálya megfogalmazásakor.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata egy bevezetőből és 30 cikkből áll; ezek meghatározzák azokat az emberi jogokat és alapvető szabadságokat, amelyek bárminemű megkülönböztetés nélkül minden férfit és nőt megilletnek a Földön. A dokumentum a polgári és politikai jogok mellett a szociális, gazdasági és kulturális jogokra is kiterjed:

- Az egyenlőséghez való jog
- A diszkrimináció tilalma
- Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog
- A rabszolgaság tilalma
- A kínzás és a megalázó bánásmód tilalma
- A jogalanyiség elismeréséhez való jog
- A törvény előtti egyenlőséghez való jog
- Az illetékes bírósághoz jogorvoslatért folyamodás joga
- Az önkényes letartóztatás és száműzés tilalma
- A méltányos és nyilvános tárgyaláshoz való jog
- Az ártatlanság vélelméhez való jog

- Az egyén magánéletébe, családi ügyeibe, otthonába és levelezésébe való beavatkozás tilalma
- A szabad mozgáshoz való jog országon belül és kívül
- Jog a más ország által nyújtott menedékhez
- Az állampolgársághoz és annak megváltoztatásához való jog
- A házasságkötéshez és családalapításhoz való jog
- A tulajdonhoz való jog
- Gondolati, lelkiismereti és vallásszabadság
- A vélemény és információ szabadsága
- A békés gyülekezéshez és egyesüléshez való jog
- Jog az ország közügyeinek irányításában és a szabad választásokon való részvételhez
- A szociális biztonsághoz való jog
- A szabadon megválasztott munkához és a szakszervezetbe belépéshez való jog
- A pihenéshez és szabadidőhöz való jog
- A megfelelő életszínvonalhoz való jog
- Az oktatáshoz való jog
- Jog a közösség kulturális életében való részvételhez
- Jog olyan társadalmi rendhez, amelyben érvényesülnek a Nyilatkozatban foglaltak.

A Nyilatkozat nyomatékosan utal arra is, hogy a személyiség szabad és teljes kifejlődése, valamint mások jogainak és szabadságainak tiszteletben tartása nem képzelhető el az egyén közösséggel szembeni kötelességei nélkül. Kimondja továbbá, hogy a Nyilatkozatban kinyilvánított jogok sem az egyének, sem az államok számára nem szolgálhatnak hivatkozási alapul ahhoz, hogy emberi jogokat sértsenek meg.

A **Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (ICCPR)** és a **Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya (ICESCR)** – mindkettő 1976-ban lépett hatályba – a legfontosabb a jogilag kötelező erejű, világszerte alkalmazandó dokumentumok közül. A két Egyezségokmányt azzal a céllal dolgozták ki, hogy részletesebben kifejtsék az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában vázolt jogokat, és hogy e jogokat jogilag kötelező erejű egyezménybe foglalják. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával együtt e két dokumentum, valamint a hozzájuk tartozó Fakultatív Jegyzőkönyvek alkotják a Nemzetközi Emberi Jogi Kódexet. Amint azt a nevük is jelzi, más-más kategóriába tartozó jogokat biztosítanak, ugyanakkor mindkettő tartalmaz például a megkülönböztetés tilalmával kapcsolatos rendelkezéseket. A Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya és a Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya széles körben elfogadott egyezmények: előbbi 173, utóbbi pedig 171 állam ratifikálta 2020 végéig.

A Nemzetközi Emberi Jogi Kódexen túl az ENSZ további hét egyezményt fogadott el, amelyek különleges jogokkal vagy védett csoportokkal foglalkoznak. Egyre többen osztották ugyanis azt a felfogást, hogy bizonyos sérülékeny csoportoknak speciális jogokat kell biztosítani. Például a gyermekeknek külön gyermekjogokat, mivel annak ellenére, hogy valamennyi emberi jog kiterjed a gyermekekre és kiskorúakra is, a tapasztalat szerint a gyermekek esetében a felnőttekhez képest nem egyenlően érvényesülnek ezek az általános jogok, ezért a gyermekek további konkrét védelemre szorulnak.

Az **Egyezmény a gyermek jogairól (1989)** elismeri, hogy a gyermekeket is megilletik az emberi jogok, továbbá azt, hogy 18. életévük betöltéséig különleges védelmet igényelnek, amely biztosítja teljes körű fejlődésüket, túlélésüket és legfőbb érdekeik tiszteletben tartását.

A **Nemzetközi egyezmény a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről (1965)** megtiltja és elítéli a faji megkülönböztetést, és előírja az államok számára, hogy „a faji megkülönböztetés minden formája kiküszöbölésének és az összes fajok közötti

megértés előmozdításának politikáját minden alkalmas eszközzel” folytassák, és ne engedjék meg, hogy akár a közhatóságok, akár mások “a faji megkülönböztetést előmozdítsák vagy arra izgassanak”.

Az Egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések (diszkrimináció) minden formájának kiküszöböléséről (1979) középpontjában a nők által sokszor rendszerszinten és rendszeresen elszenvedett hátrányos megkülönböztetés áll. Az Egyezmény értelmében a nőkkel szemben alkalmazott diszkrimináció „a nemi hovatartozás miatti minden olyan megkülönböztetést, kizárást vagy korlátozást jelent, amelynek az a hatása vagy célja, hogy csorbítsa vagy megsemmisítse a politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális, polgári vagy bármely más területen fennálló emberi jogoknak és alapvető szabadságjogoknak elismerését és megvalósítását [...], nők által való gyakorlatát.” (1. cikk) Az államok vállalják, hogy elítélik az ilyen hátrányos megkülönböztetést, és azonnali lépéseket tesznek az egyenlőség biztosítása érdekében.

Az Egyezmény a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód ellen (1984) értelmezésében a kínzás magába foglal minden olyan cselekményt, „amelyet szándékosan, éles testi vagy lelki fájdalom vagy szenvedés kiváltása céljából alkalmaznak valakivel szemben, hogy tőle [...] értesüléseket csikarjanak ki, hogy megbüntessék vagy nyomást gyakoroljanak rá”, vagy „bármilyen megkülönböztetési formára alapított más okból” (1. cikk (1) bekezdés). Az Egyezmény előírja, hogy a részes állam „hatékony intézkedéseket köteles hozni annak érdekében, hogy megakadályozza kínzási cselekmények elkövetését a joghatósága alá tartozó egész területen”, és megtiltja számukra, hogy hazatoloncoljanak valakit, ha alapos okkal feltételezhető, hogy az illetőt ott megkínóznák.

Az Egyezmény a migráns munkavállalók és családtagjaik jogainak védelméről (1990) olyan személyekre vonatkozik – ideértve a családtagjaikat is –, „akik díjazással járó tevékenységet végeznek, fognak végezni vagy végeztek egy olyan országban, amelynek nem állampolgárai” (2. cikk (1) bekezdés). Az egyezmény – amellett, hogy ismerteti az őket megillető általános emberi jogokat – egyértelműsíti, hogy nem szenvedhetnek hátrányos megkülönböztetést olyan jogok élvezete terén, mint a szabadság, a biztonság, az erőszaktól való védelem vagy a szabadságtól való megfosztással szembeni védelem – függetlenül attól, hogy rendelkeznek-e megfelelő dokumentumokkal, továbbá az országban való tartózkodásuk szabályos, illetve törvényes-e.

A Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény (2006) hatalmas áttörést jelent, egyrészt a fogyatékosággal élők körére vonatkozó definíciót tekintve, másrészt amiatt, mert elismerte: ők is másokkal egyenértékű jogalanyok, ezért teljes körű és egyenlő emberi jogok és alapvető szabadságok illetik meg őket. Az egyezmény pontosan meghatározza, miként alkalmazandók a jogok a fogyatékosággal élő személyekre, továbbá kötelezi a részes államokat, hogy tegyenek észszerű intézkedéseket a fogyatékosággal élők igényeinek kielégítésére, hogy hatékonyan gyakorolhassák jogukat, például hozzáférhessenek a szolgáltatásokhoz, és részt vehessenek a kulturális életben.

Az Egyezmény a személyek erőszakos eltűnése elleni védelemről (2006) egy globálisan előforduló problémával foglalkozik. Az egyezmény megtiltja az olyan letartóztatást, őrizetbe vételt, elrablást, továbbá a szabadságtól való megfosztás minden más formáját (2. cikk) – függetlenül attól, hogy azt az állam képviselői vagy az állam beleegyezésével eljáró más személyek hajtják végre –, amely esetében a szabadságtól való megfosztás tényét az állam nem ismeri be, és az áldozatok sorsát és hollétét eltitkolja; továbbá leszögezi, hogy semmilyen rendkívüli körülményre nem lehet hivatkozni az erőszakos eltűntetések indokaként. Az egyezmény célja, hogy véget vessen az emberi jogok súlyos megsértése miatt járó büntetés elkerülését célzó cinikus játszadozásoknak és próbálkozásoknak.

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének főbb emberi jogi egyezményei

Az egyezmény címe	A végrehajtást ellenőrző nemzetközi szerv	Fakultatív jegyzőkönyvek
Nemzetközi egyezmény a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről (1965)	Faji Diszkrimináció Megszüntetésével Foglalkozó Bizottság	
Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (1966)	Emberi Jogi Bizottság	Első Fakultatív Jegyzőkönyv az egyéni panasztételi mechanizmusról Második Fakultatív Jegyzőkönyv a halálbüntetés eltörléséről
Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya (1966)	Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottsága	Fakultatív Jegyzőkönyv a panasztételről – elismeri a Bizottság illetékességét arra, hogy panaszbeadványt vegyen át személyektől vagy csoportoktól (2008)
Egyezmény a gyermek jogairól (1989)	Gyermek Jogainak Bizottsága	Első Fakultatív Jegyzőkönyv – Gyermekek védelme fegyveres konfliktusokban (2000) Második Fakultatív Jegyzőkönyv – Gyermekek védelme a gyermekkereskedelemtől, prostitúciótól és gyermekpornográfiától (2000) Harmadik Fakultatív Jegyzőkönyv a gyermek panasztételi mechanizmusban való részvételéről (2012)
Egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések (diszkrimináció) minden formájának kiküszöböléséről (1979)	Nőkkel Szembeni Hátrányos Megkülönböztetés Kiküszöbölésével Foglalkozó Bizottság	Fakultatív Jegyzőkönyv az egyéni panaszok benyújtásának jogáról
Egyezmény a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód ellen (1984)	Kínzás Elleni Bizottság	Fakultatív Jegyzőkönyv olyan – a Megelőzési Albizottság által felügyelendő – rendszer létrehozásáról, amelynek keretében független nemzetközi és nemzeti testületek rendszeres helyszíni látogatásokat tesznek (2002)
Egyezmény a migráns munkavállalók és családtagjaik jogainak védelméről (1990)	A Migráns Munkavállalók és Családtagjaik Jogainak Védelmével Foglalkozó Bizottság	
A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (2006)	Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága	Fakultatív Jegyzőkönyv az egyéni beadványokról – lehetővé teszi, hogy személyek vagy csoportok panaszt nyújtsanak be a Bizottsághoz
Egyezmény a személyek erőszakos körülmények közötti eltűnése elleni védelemről (2006)	Erőszakos Eltűnésekkel Foglalkozó Bizottság	

Különleges figyelmet igénylő csoportok ENSZ-szintű és európai védelme

Az egyének alapvető jogainak elismerése mellett néhány emberi jogi dokumentum egyes konkrét csoportok jogait is elismeri. A speciális védelem bevezetését az adott csoportokat korábban ért hátrányos megkülönböztetés, továbbá a társadalom bizonyos csoportjainak hátrányos és kiszolgáltatott helyzete indokolta. Maga a különleges védelem nem jelent új emberi jogokat, inkább azt kívánja biztosítani, hogy az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában lefektetett emberi jogok a gyakorlatban is mindenki számára hozzáférhetőek legyenek. Éppen ezért téves ezt úgy feltüntetni, mintha a kisebbségek több joggal rendelkeznének, mint a többség. Amikor a kisebbségeket különleges jogokkal ruházzák fel, annak egyszerűen az a célja, hogy egyenlő esélyeket garantáljanak számukra a polgári, politikai, szociális, gazdasági vagy kulturális jogok érvényesülése terén. Különleges védelemben részesített csoportok például az alábbiak:

Kisebbségek

A nemzetközi emberi jogi dokumentumok a „kisebbség” fogalmát nem határozzák meg pontosan, azonban rendszerint olyan, a helyi lakosság többségétől eltérő nemzeti, etnikai, vallási vagy nyelvi sajátosságokkal rendelkező csoportokként jellemzik őket, amelyek a jövőben is meg kívánják őrizni e sajátosságokat. Védelmük biztosítékai többek között:

- Az ENSZ szintjén a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányának 27. cikke, továbbá az 1992-ben elfogadott Nyilatkozat a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól.
- Európai szinten a Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről, egy kötelező erejű dokumentum, amely előírja egy független szakértőkből álló ellenőrző testület – a Kisebbségi Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága – felállítását. Az Európa Tanács más szektorai is aktívan közreműködnek a kisebbségek védelmében, ebben kiemelkedő szerepet játszik például A regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája, a Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság (ECRI) és az Emberi Jogi Biztos.
- A nemzeti kisebbségek főbiztosa, aki különleges helyet foglal el az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetben (EBESZ), továbbá az idevágó EBESZ-dokumentumok.

Gyermekek

A gyermekeknek a legfőbb védelmet az ENSZ által 1989-ben elfogadott Egyezmény a gyermek jogairól (CRC) biztosítja. Ez a legszélesebb körben ratifikált egyezmény (csak az Egyesült Államok nem fogadta el magára nézve kötelezőnek). Az Egyezmény négy alapelven nyugszik: a megkülönböztetésmentesség; az a köteleesség, hogy gyermek legfőbb érdekét kell szem előtt tartani; az élethez, túléléshez és fejlődéshez való jog; és a gyermek véleményének tisztelete.

Afrikában az 1999-ben hatályba lépett Afrikai charta a gyermekek jogairól és jólétéről rendelkezik a gyermekek alapvető jogairól, tekintetbe véve a kontinens sajátos körülményeit. Az Iszlám Konferencia Szervezete 2005-ben fogadta el az Iszlám Gyermejjogi Egyezményt. A nők és a gyermekek jogainak előmozdításával és védelmével foglalkozó ASEAN-bizottság 2010 áprilisában kezdte meg működését.

Az Európa Tanács egyezménye a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről (Lanzarote Egyezmény) 2010. július 1-jén lépett hatályba. Ez volt az első olyan egyezmény, amelyik kimondta: a gyermekek szexuális bántalmazásának minden formája bűncselekmény, akkor is, ha otthon vagy családon belül követik is el azt.

Menekültek

A menekültek jogait elsősorban az 1951-es Menekültek helyzetére vonatkozó egyezmény és az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) garantálja. Az egyetlen regionális menekültügyi megállapodást – Az afrikai menekültügyi problémák sajátos vonatkozásait szabályozó egyezményt – Afrikában fogadták el 1969-ben, míg Európában az Emberi Jogok Európai Egyezménye kínál bizonyos mértékű védelmet.

Nők

A nemek közötti egyenlőség globális előmozdítása érdekében az ENSZ Egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések (diszkrimináció) minden formájának kiküszöböléséről (1979) különleges védelmet biztosít a nők számára.

Az Európa Tanács 2009-ben fogadta el a Nyilatkozat a nemek közötti tényleges egyenlőség kérdésében című dokumentumot, húsz évvel a Nők és férfiak közötti egyenlőségről szóló nyilatkozat megszavazását követően. A 2009. évi Nyilatkozat célja a nemek egyenlősége terén tapasztalható hiányosságok áthidalása a gyakorlatban csakúgy, mint a törvényekben. Felhívja a tagállamokat, hogy számolják föl a nők és férfiak egyenlőtlen erőviszonyainak strukturális okait, biztosítsák a nők gazdasági függetlenségét, és erősítsék meg szerepvállalásukat, tegyenek

„Az államok a saját területükön védik a kisebbségek létezését és nemzeti vagy etnikai, kulturális, vallási és nyelvi identitását, valamint támogatják ezen identitás erősítésének feltételeit.”

Az ENSZ Nyilatkozata a kisebbségek jogairól

„Az Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.”

ENSZ Egyezmény a gyermek jogairól

lépéseket a berögződött sztereotípiák felszámolása érdekében, szüntessék meg a nők méltóságának és emberi jogainak megsértését a nemi indíttatású erőszakos cselekmények megelőzésére és felszámolására hozott hatékony intézkedések révén, továbbá érvényesítsék a nemek közti egyenlőség szemléletét a kormányzásban.

Az emberi jogok védelmében játszott vezető szerepe részeként az Európa Tanács elfogadta A nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról szóló egyezményt (Isztambuli Egyezmény). Az Egyezmény arra kéri a ratifikáló kormányokat, hogy tegyenek átfogó intézkedéseket a nők elleni erőszak és a kapcsolati erőszak minden formája elleni fellépés érdekében. Valamennyi rendelkezésének az a célja, hogy megakadályozza az erőszakot, segítsen az áldozatokon, és biztosítsa az elkövetők felelősségre vonását. Ehhez az szükséges, hogy a nők elleni erőszak különböző formáit, így például a kapcsolati erőszakot, a követést, a szexuális zaklatást és a pszichológiai erőszakot, kriminalizálják és jogilag szankcionálják.

Más csoportok

Más csoportok is részesülnek különleges védelemben, tekintettel sérülékeny helyzetükre, amely miatt könnyen válnak bántalmazás áldozatává. Ilyen csoport például a fogyatékossgal élők, akiknek az ENSZ Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezménye biztosít különleges védelmet. Erről az 5. fejezet online verziójában lehet részletesebben olvasni (ld. www.coe.int/compass).

További csoportok is kaptak különleges nemzetközi szintű védelmet, így például az őslakos népek is, amikor 2007-ben megszületett az ENSZ Nyilatkozat az őslakos népek jogairól, habár ez jogilag nem kötelező erejű dokumentum.

? *Az Ön hazájában vannak-e más csoportok, amelyek speciális védelemre szorulnak?*

Regionális emberi jogi dokumentumok

Amint az a föntebbiekből is kiderült, a regionális dokumentumok rendszerint ugyanazokat a minimum követelményeket állapítják meg, mint a nemzetközi, a különbség csak annyi, hogy másra fektetik a hangsúlyt, vagy az adott térségre jellemző problémák megoldására irányulnak. Például az afrikai térség államai már azelőtt foglalkoztak a belső menekültekkel kapcsolatos kérdésekkel, mielőtt azok az ENSZ látókörébe kerültek volna; hasonlóképpen, a kínzás megelőzése céljából a fogvatartási intézmények látogatását lehetővé tevő szabályozás először európai szinten született meg, és csak ezután került be az ENSZ rendszerébe a kínzás elleni egyezményéhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv révén. Ezek a példák is szemléltetik, hogy a regionális és a nemzetközi normák és mechanizmusok miként segítik elő az emberi jogok előmozdítását és védelmét.

Az emberi jogok védelmét szolgáló regionális emberi jogi normák és rendszerek gyakorlati előnye, hogy valószínűleg jobban igazodnak a helyi – földrajzi, történelmi, politikai, kulturális és társadalmi – viszonyokhoz. És mivel jobban reflektálnak a helyi problémákra, általában nagyobb támogatottságot is élveznek, továbbá könnyebben hozzáférhetők a döntéshozók, politikusok és az áldozatok számára egyaránt. Így azután az emberi jogok védelmének második vonalaként tekinthetünk rájuk: az első vonalat az országos, a másodikat a regionális, a harmadikat pedig a nemzetközi védelem jelenti.

A világ öt térségéből négy alakított már ki az emberi jogokat védő saját eszközrendszert. A regionális dokumentumok célja, hogy regionális szinten fogalmazzák meg az emberi jogi normákat és mechanizmusokat, az emberi jogok egyetemességének szűkítése nélkül. A regionális rendszerek fejlődésével – függetlenül attól, hogy kialakulásuk hátterében gazdasági, vagy

inkább történelmi vagy politikai okok húzódnak meg – egyre erősebbé vált a készítés arra, hogy az emberi jogok védelme iránti elköteleződés regionális szinten is megfogalmazódjon; gyakran megerősítve az ENSZ rendszerében már működő mechanizmusokat és garanciákat. Számos példa van arra, hogy a regionális normák túlszárnyalják a nemzetközileg meghatározott követelményeket. Ilyen többek között az afrikai keretrendszer, amelyik úttörő módon elismerte, hogy nemcsak a menekültek, hanem a belső menekültek is védelemre szorulnak.

Az amerikai kontinensen a legfontosabb kötelező érvényű dokumentum az Amerikai Államok Szervezete által 1969-ben elfogadott Amerikai emberi jogi egyezmény.

Afrikában ilyen dokumentum Az ember és népek jogainak afrikai chartája, amelyet 1986-ban fogadtak el az Afrikai Unió (korábbi nevén Afrikai Egységsszervezet) tagállamai.

Az ázsiai kontinensen mindmáig nem alakult ki igazi keretrendszer. Az egyetlen regionális emberi jogi dokumentum a civil társadalom kezdeményezésére 1998-ban kiadott Az Emberi Jogok Ázsiai Chartája, amely nem kötelező erejű dokumentum.

A regionális emberi jogi normák gyakran túlszárnyalják az ENSZ normáit, és erősítik azokat.

Európai emberi jogi dokumentumok

Európa szilárd rendszert működtet az emberi jogok védelmére az Európa Tanács keretein belül; a rendszer alappillére az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az általa létrehozott, strasbourgji székhelyű Emberi Jogok Európai Bírósága.

? *Mit gondol, miért tartották szükségesnek a különböző térségek, hogy saját emberi jogi keretrendszereket hozzanak létre?*

A 47 taggal rendelkező Európa Tanács kulcsszerepet játszik az emberi jogok előmozdítása terén Európában. Legfontosabb emberi jogi dokumentuma az Európai egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről (más néven az Emberi Jogok Európai Egyezménye, ECHR). Az 1950-ben elfogadott és három évvel később hatályba lépett Egyezményt az Európa Tanács valamennyi tagállama elfogadta, hiszen ez a tagság előfeltétele. A polgári és politikai jogok biztosítása mellett fő erőssége a kapcsolódó végrehajtási mechanizmus – az Emberi Jogok Európai Bírósága – létrehozása. Ezt a bíróságot és ítélkezési gyakorlatát világszerte nagyra becsülik, és mind az ENSZ, mind számos ország alkotmánybírósága, mind pedig más regionális rendszerek is gyakran hivatkoznak rá.

Hasonlóan az ENSZ rendszeréhez, Európában is külön egyezmény biztosítja a szociális és gazdasági jogokat. A (módosított) Európai Szociális Karta kötelező erejű dokumentum, amely az európaiak életszínvonalát védelmező jogokat rögzíti. A Karta eredeti vagy módosított verzióját 2020-ig 47 tagállam írta alá, és közülük 43 ratifikálta is.

Ezen a két fő dokumentumon túl az Európa Tanács emberi jogi tevékenysége többek között az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglalt garanciák és rendelkezések körét kibővítő, konkrét helyzetekkel vagy sérülékeny csoportokkal foglalkozó speciális dokumentumok és egyezmények megfogalmazására is kiterjed. Az egyezményalapú monitoring-rendszerek független testületekkel – például a Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottsággal és az Emberi Jogi Biztos hivatalával – egészülnek ki. Összességében az Európa Tanácsnak az emberi jogok területén végzett munkája során képesnek kell lennie arra, hogy számoljon a társadalmi, tudományos és technológiai fejleményekkel csakúgy, mint azokkal a lehetséges új kihívásokkal, amelyeket ezek a fejlemények jelentenek az emberi jogokra nézve.

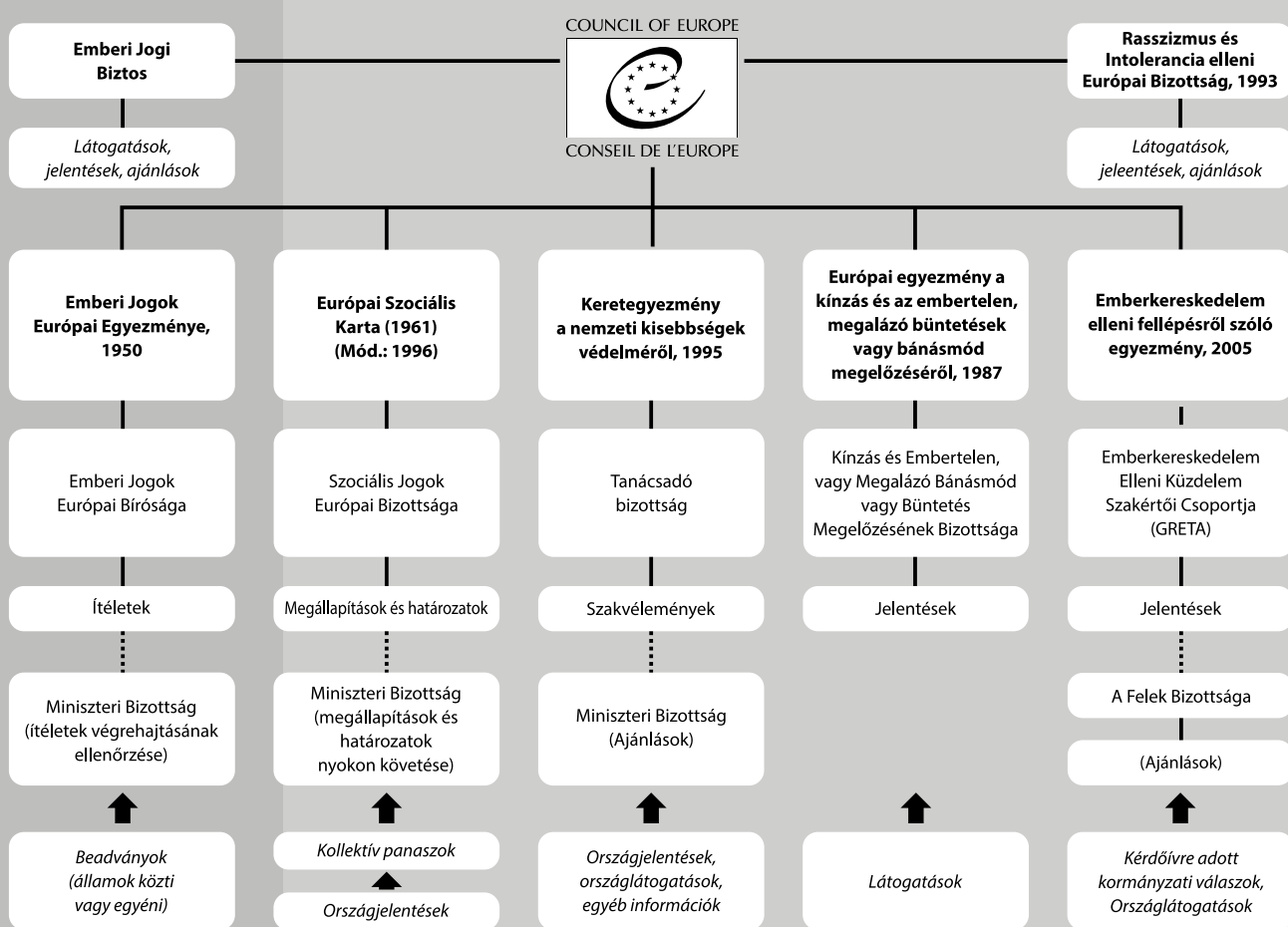
Az emberi jogok fejlődése

Az emberi jogi dokumentumok rávilágítanak arra is, hogy mi az aktuális értelmezésünk, véleményünk arról, mire is van szükség az emberi méltóság megőrzéséhez. Ezek a dokumentumok rendszerint egy lépéssel elmaradnak az aktuális viszonyokhoz képest, hiszen inkább a már korábban felismert problémákkal foglalkoznak, és nem azokkal, amelyek oly mértékben beivódtak intézményrendszerünkbe és társadalmunkba, hogy még mindig nem ébredtünk rá: itt bizony szintén jogokról és jogsértésekről van szó.

Az Európa Tanács normaalkotó munkájának célja olyan rendelkezések kidolgozása, amelyek a tagállamokban felmerülő és a Miniszteri Bizottság hatáskörébe tartozó társadalmi problémák és fejlemények kezelését célozzák. Ilyen rendelkezés lehet új jogi normák előterjesztése vagy a meglévők átdolgozása. Így fejlődnek folyamatosan az Emberi Jogok Európai Bíróságának eljárásai, amelyek biztosítják, hogy továbbra is hatékonyan végezze munkáját, így fogadták el a halálbüntetés eltörlésére vonatkozó rendelkezéseket, és így születtek meg új egyezmények, például a 2005-ben elfogadott Egyezmény az emberkereskedelem elleni fellépésről.

Más szóval az emberi jogi eszközök folyamatos felülvizsgálata és továbbfejlesztése az idők végezetéig tart majd. Aktuális ismereteink és felfogásunk, a joggyakorlat és – legfőképpen – érdekvégyesítő munkánk továbbra is folyamatosan alakítja, feszíti és bővíti az emberi jogi kereteket. Az a tény, hogy az emberi jogi egyezmények és szerződések rendelkezései olykor alulmúlják a várakozásainkat, még nem ok arra, hogy megkérdőjelezzük azt a szerepet, amelyeket az emberi jogok a remény hordozóiként betöltenek az emberiség történetében. Noha az emberi jogi szabályozás gyakran kevesebbet nyújt, mint amit az emberi jogi érdekeket képviselők elvárnának, még mindig ezek biztosítják a legmegbízhatóbb támogatást.

Az Európa Tanács fő emberi jogi dokumentumai és végrehajtási mechanizmusai

A rasszizmus és intolerancia elleni küzdelem

Minden emberi jogi dokumentum – függetlenül attól, hogy azt az ENSZ, az Európa Tanács, az Európai Unió vagy az EBESZ dolgozta ki – tartalmazza a megkülönböztetésmentesség és az egyenlőség garanciáit. A Nemzetközi egyezmény a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről című ENSZ-egyezmény 1969-ben lépett hatályba, végrehajtását egy szakértő testület – a Bizottság a Faji Megkülönböztetés Felszámolásért – ellenőrzi. A Bizottság az Egyezmény rendelkezéseinek való megfelelésről szóló országjelentéseket fogad és vizsgál meg, továbbá működtet egy előrejelző mechanizmust az olyan, intolerancia által fűtött helyzetek megelőzése céljából, amelyek konfliktusba és az Egyezmény súlyos megsértésébe torkollhatnak. Emellett befogad egyéni panaszokat is, de csak akkor, ha az érintett állam ehhez hozzájárult. Ezzel szemben az Európai Unió faji és etnikai kisebbségek egyenlő bánásmódjáról szóló irányelve¹ csupán a foglalkoztatási követelményekre, az állami és magánszektor által biztosítandó áruhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférésre terjed ki.

Az 1993-ban létrehozott Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság (ECRI) az Európa Tanács szerve. Feladata, hogy az emberi jogok védelmét szem előtt tartva egész Európában küzdjön a rasszizmus, az idegengyűlölet, az antiszemitizmus és intolerancia ellen. Az ECRI tevékenysége az erőszak, a hátrányos megkülönböztetés és egyénekkal vagy csoportokkal szembeni – főként faji hovatartozás, bőrszín, nyelv, vallás, nemzetiség, nemzeti vagy etnikai hovatartozás alapján megnyilvánuló – előítéletek felszámolásához szükséges valamennyi intézkedésre kiterjed.

Az ECRI tagjai a tagállamok által delegált, az intolerancia elleni küzdelem területén mélyreható ismeretekkel rendelkező szakemberek. Kinevezésük személyes minőségükben történik, és feladataikat független tagokként látják el.

Az ECRI tevékenységi köre magában foglalja a következőket:

- országspecifikus eljárás keretében mélyreható elemzést készít az egyes tagállamokban fennálló helyzetről, hogy aztán egyedi és konkrét javaslatokat fogalmazzon meg, amelyek megvalósítását a továbbiakban nyomon is követi;
- különböző átfogó témákkal foglalkozik (konkrét tárgykörökben gyűjti és terjeszti a bevált gyakorlatokat, ezzel is alátámasztva az ECRI ajánlásait, valamint általános szakpolitikai ajánlásokat fogalmaz meg);
- a helyi közösségekkel való kapcsolattartást szolgáló tevékenységeket folytat, például figyelemfelkeltő és tájékoztató programokat tart a tagállamokban, együttműködik az országos és helyi civil szervezetekkel, antirasszista üzeneteket közvetít és képzési anyagokat ad ki.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 12. Kiegészítő Jegyzőkönyve

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 2000-ben újabb jegyzőkönyvvel egészült ki: ez a 12. Kiegészítő Jegyzőkönyv, amely 2005-ben lépett hatályba. 2020 végéig 38 tagállam írta alá, és ezek közül 20 már ratifikálta is. A Jegyzőkönyv központi témája a diszkrimináció tilalma.

Noha az Emberi Jogok Európai Egyezményének 14. cikke már előírja a megkülönböztetés tilalmát, ezt a rendelkezést más nemzetközi dokumentumok – például az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya – azonos tárgyú kitételéhez képest elégtelennek ítélték. Ennek az volt az fő oka, hogy az említett dokumentumokkal ellentétben a 14. cikk nem abszolút érvennyel tiltja a megkülönböztetést, hanem csak azt mondja ki, hogy „A jelen Egyezményben meghatározott jogok és szabadságok élvezetét minden megkülönböztetés [...] nélkül kell biztosítani.” A Kiegészítő Jegyzőkönyv megszületésével a megkülönböztetés tilalma „önállósodott”, vagyis az Emberi Jogok Európai Egyezményének többi rendelkezésétől függetlenül érvényes. A Bíróság először 2009-ben állapította meg ennek a rendelkezésnek a megsértését a Sejdić és Finci kontra Bosznia–Hercegovina ügyben (Nagykamara által tárgyalta 27996/06. és 34836/06. számú beadványok, 2009. december 22.).

Az emberi jogok érvényre juttatása

Hogyan tudjuk biztosítani azt, hogy ezek a védelmi mechanizmusok valóban működjenek? Ki vagy mi kényszeríti az államokat arra, hogy betartsák kötelezettségvállalásaikat?

Az egyes országok szintjén ezt a feladatot – legalábbis ott, ahol az adott emberi jogi dokumentumokat ratifikálták, és átültették a nemzeti jogba – a bíróságok végzik, de vannak országok, ahol ebben a munkában az ombudsmani hivatalok, emberi jogi bizottságok, emberi jogi tanácsok, országgyűlési bizottságok stb. is részt vesznek.

Nemzetközi szinten a felügyeleti feladatokat elsősorban különböző bizottságok és bíróságok látják el, amelyek mindegyike független tagokból áll – szakértőkből, illetve bírókból –, akik nem képviselnek egyetlen államot sem. Ezek a testületek a következő főbb eszközöket veszik igénybe:

- panaszok (amelyeket egyének, csoportok vagy államok nyújthatnak be),
- bírósági eljárások,
- jelentéstételi eljárások.

Mivel nem minden emberi jogi egyezmény vagy regionális rendszer használja ugyanazokat az eljárásokat az emberi jogok érvényre juttatásához, az alábbi példák segíthetnek jobban megérteni ezeket.

Panasztétel

Az állammal szemben benyújtott panasz általában egy illetékes bizottság elé kerül, amelyik azt úgynevezett „kvázi” bírósági eljárás keretében megtárgyalja. Ezt követi a felügyelő testület döntése. Az érintett államoktól elvárják, hogy betartsa a döntésben foglaltakat, annak ellenére, hogy nem létezik a döntés végrehajtását kikényszerítő jogi eljárás. Gyakran egy kiegészítő nyilatkozattal vagy egy fakultatív jegyzőkönyv ratifikálásával kell az államnak megerősítenie, hogy elfogadja a panasztételi eljárás alkalmazását. Többek között az Emberi Jogi Bizottság és a Faji Megkülönböztetés Felszámolásával Foglalkozó Bizottság (az ENSZ-en belül), továbbá az Emberi Jogok Amerikaközi Bizottsága (az Amerikai Államok Szervezetének keretében) foglalkozik ilyen panaszokkal.

? *Ha létezne Emberi Jogok Nemzetközi Bírósága, milyen szankciókat alkalmazhatna?*

Bírósági eljárások

Jelenleg három olyan regionális állandó bíróság működik, amelyik kifejezetten az emberi jogok érvényesülését felügyeli: az Emberi Jogok Európai Bírósága, az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság és az Afrikai Emberi Jogi és Népjogi Bíróság. Az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróságot 1979-ben hozta létre az Amerikai Államok Szervezete az Amerikai emberi jogi egyezmény értelmezésével kapcsolatos kérdések eldöntésére és az egyezményben foglaltak érvényesítésére. A 2004 januárjában felállított afrikai bíróság a legújabb regionális bíróság; székhelye a tanzániai Arusha városban található. Feladata, hogy az ember és népek jogainak afrikai chartája alapján döntsön az Afrikai Unió tagjaira vonatkozó ügyekben. A bírákat 2006-ban választották meg. A bíróság 2009-ben hozta meg első határozatát, melyben kimondta, hogy nincs illetékessége a Yogogombaye kontra Szenegál ügy tárgyalásához; azóta viszont már közel száz ügyet vizsgált meg és zárt le.

Emberi Jogok
Európai Bírósága

Amerika-közi
Emberi Jogi Bíróság

Afrikai Emberi Jogi
és Népjogi Bíróság

Miután 60 ország ratifikálta a Római Statútumot, 2002-ben létrejött az első olyan állandó nemzetközi büntetőbíróság, amelyiknek feladata a háborús bűncselekményekkel, az emberiség elleni bűntettekkel és a népiirtással kapcsolatos ügyek tárgyalása. Ugyanakkor a Nemzetközi Büntetőbíróság csak akkor indít eljárást a fentiekkel vádolt egyénekk szemben, ha a nemzeti bíróságok nem hajlandók vagy nem képesek ezeknek a bűncselekményeknek a kivizsgálására vagy az eljárás lefolytatására. Eddig a Nemzetközi Büntetőbíróság többek között az alábbi országokban folytatott vizsgálatot: Észak-Uganda, Kongói Demokratikus Köztársaság, Közép-afrikai Köztársaság, Szudán (Darfúr régió) és Kenya. Úttörő jellegű ítélkezési gyakorlata elősegítette az emberi jogok mélyebb értelmezését, például a népiirtásra való felbujtással és a szabad és tisztességes választásokhoz való joggal kapcsolatban.

Nemzetközi Büntetőbíróság

A hágai Nemzetközi Bíróóság az ENSZ elsődleges bírói szerve. Két feladatot lát el: egyrészt a nemzetközi jog alkalmazásával dönt az államok által elé tárt jogvitákban, másrészt tanácsadóként szakvéleményeket készít jogi ügyekben. Kizárólag olyan ügyekkel foglalkozik, amelyeket az államok egymás ellen terjesztenek elé, rendszerint valamelyik köztük levő szerződéssel kapcsolatban.

Nemzetközi Bíróóság

Ezek a szerződések olykor alapvető államközi (például kereskedelmet vagy területet érintő) kapcsolatokra, máskor pedig emberi jogi kérdésekre vonatkoznak. A hágai Nemzetközi Bíróóságnál magánszemély nem indíthat eljárást sem emberi jogi, sem egyéb igény ügyében. Ennek ellenére a bíróság jelentősen hozzájárult az emberi jogok előmozdításához az államok és nemzetközi testületek által elé terjesztett ügyekkel összefüggő emberi jogi szabályok és elvek értelmezése és továbbfejlesztése révén. A perek során olyan jogokkal foglalkozott, mint az önrendelkezés, a megkülönböztetés tilalma, a mozgás szabadsága, a kínzás tilalma, és még sorolhatnánk.

Sokan összekeverik az Emberi Jogok Európai Bíróóságának (Európa Tanács), az Európai Bíróóságnak (EU) és a hágai Nemzetközi Bíróóságnak (ENSZ) a szerepkörét. Valójában ezek a testületek igen különbözőek: más-más területi illetékességgel rendelkeznek, más-más az általuk vizsgált ügyek természete is.

Az Európai Bíróóság az Európai Unió egyik szerve. Elsődleges feladata annak biztosítása, hogy az egyes tagállamok azonos módon értelmezzék és alkalmazzák a közösségi jog előírásait. Ítéleteit a közösségi jog alapján hozza, és nem az emberi jogi törvények alapján; noha előfordul, hogy a közösségi jog emberi jogi kérdéseket érint.

A hágai Nemzetközi Bíróóság pedig az ENSZ elsődleges bírói szerve – feladatkörét fentebb már bemutattuk.

Az Emberi Jogok Európai Bíróósága

A strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróósága több okból is nevezetes, de mindenekelőtt talán azért, mert általa nyernek értelmet és válnak valósággá az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglaltak. Fő pozitívuma a kötelező joghatóság rendszerében rejlik, ugyanis amikor egy állam ratifikálja az Emberi Jogok Európai Egyezményét, vagy csatlakozik ahhoz, ezzel automatikusan elismeri az Emberi Jogok Európai Bíróóságának joghatóságát. Ez azt is jelenti, hogy a ratifikálás után azonnal a bíróság elé lehet vinni az állammal szembeni emberi jogi panaszokat, amennyiben a jogsértés a ratifikáció után történt, vagy azt követően továbbra is fennáll.

Sikerének másik oka ítéleteinek kötelező jellege, az államok ugyanis kötelesek eleget tenni a jogerős döntésben foglaltaknak, a végrehajtást pedig az Európa Tanács Miniszteri Bizottság ellenőrzi.

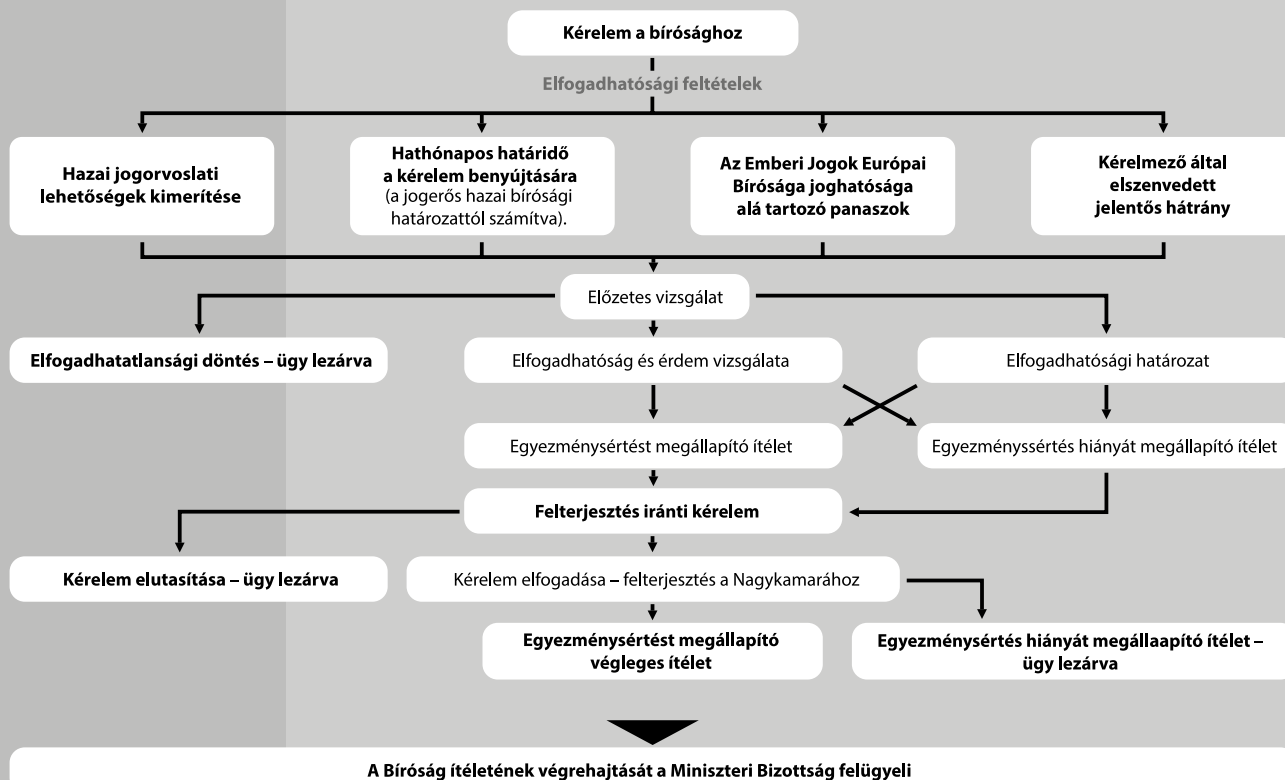
Az eljárási rend szerint az Emberi Jogok Európai Bíróósága elé terjesztett minden ügyben lehetőség van arra, hogy felek mediáció segítségével békés megállapodásra jussanak.

A Bíróóság 2009-ben 1625 ítéletet hozott, ami naponta (ideértve a hétvégéket és az ünnepnapokat is) több mint 4 ítéletet jelent!

Az idők során a Bíróság átalakult. Amikor 1959-ben felállították, az Emberi Jogok Európai Bizottságával együtt rész munkaidőben működött. Az esetek számának növekedésével szükségessé vált egy teljes munkaidőben tevékenykedő bíróság felállítása; ez 1998 novemberében meg is történt. Az elé tárt ügyek számának ilyen mértékű növekedése a bíróság sikerességének nyilvánvaló bizonyítéka, ugyanakkor veszélybe sodorhatja a rendszer minőségét és hatékonyságát. Az emberek tudják, hogy létezik emberi jogi bíróság, amely képes lépéseket tenni, ha megítélésük szerint sérülnek alapvető jogaik. Mindazonáltal az Emberi Jogok Európai Egyezményének nemzeti szinten való érvényesülését és tekintélyét a „szubszidiaritás elve” alapján kell biztosítani, mely szerint elsődlegesen az államok felelőssége az emberi jogok megsértésének megelőzése, és ha ilyen bekövetkezik, annak orvoslása.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságán folyó eljárás menete

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának néhány precedensértékű esete

- **Soering kontra Egyesült Királyság** (1989. június): Ebben az ügyben egy olyan férfi szerepelt, akit emberölés vádjá miatt az Egyesült Államok felé kellett volna kiadatni, ahol valószínűleg halálra ítélték volna. A Bíróság álláspontja szerint az USA-ba való visszaküldés a kínzás vagy más embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütközne (Emberi Jogok Európai Egyezménye, 3. cikk). Ez a döntés mérföldkővet jelentett, mert kiterjesztette az Európa Tanács tagállamaiban tartózkodó személyek védelmét az európai határokon túlra is. Ezt az alapelvet követték más ügyekben is, mint például a Jabari kontra Törökország ügyben (2000. július), megvédve a menedékkérőket attól, hogy visszaküldjék őket olyan országba, ahol életük veszélynek van kitéve.
- **Tyrer kontra Egyesült Királyság** (1978. március): Ebben az ügyben a bíróság úgy döntött, hogy a fiatalok testi fenyegetése az Emberi Jogok Európai Egyezményével ellentétes, mert megsérti azt a 3. cikkben garantált jogot, miszerint senkit sem lehet kínvallatásnak vagy megalázó, illetve embertelen bánásmódnak alávetni. A Bíróság ki-

Forrás: www.echr.coe.int

mondta: „büntetése – amelynek során a hatóságok a panaszost nekik kiszolgáltatott tárgyként kezelték – erőszakos támadás volt éppen az ellen, aminek a védelme a 3. cikk egyik fő célja, nevezetesen az egyén méltósága és fizikai integritása ellen”. Ez az eset jól példázza, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye „az élő jog eszköze”, vagyis azt, hogy a Bíróság lépést tart a társadalmi értékek változásával.

- **Kokkinakis kontra Görögország** (1993. április): Ez az érdekes eset különböző emberek jogainak ütközésével foglalkozott. Az ügy a hittérítés kérdését érintette, és azt, hogy egy vallás tanainak tanítása (amit az Emberi Jogok Európai Egyezményének 9. cikke biztosít) sérti-e a másik ember vallásszabadságát. A Bíróság szükségesnek tartotta egyértelműen megkülönböztetni a tanítást és a prédikálást az olyan típusú hittérítéstől, melynek során embereket erkölcsstelen és csalo eszközökkel (mint például anyagi vagy társadalmi előnyök ajánlása, erőszak vagy agy mosás) próbálnak rábírní vallásuk megváltoztatására.
- **D.H. és mások kontra Cseh Köztársaság** (2007. november): Az eljárást 18 roma gyermek kezdeményezte azért, mert a roma diákokat – képességeiktől függetlenül – a tanulási zavarral küzdő gyermekek számára fenntartott iskolákban szegregáltan oktatták. Ez egyben csökkentette esélyeiket, hogy később bejussanak magasabb szintű oktatási intézménybe vagy munkát szerezzenek. Ez volt az első eset, amikor a Bíróság megállapította, hogy a 14. cikk (megkülönböztetés tilalma) egy meghatározott társadalmi szférában – ebben az esetben az állami iskolában – szisztematikus diszkrimináció miatt sérült. A Bíróság ítéletében kimondta, hogy az ilyen rendszerszintű iskolai etnikai szegregáció szembe megy a megkülönböztetés Emberi Jogok Európai Egyezményében előírt tilalmával (14. cikk). Megjegyezte azt is, hogy egy semleges megfogalmazott, általános jellegű előírás vagy intézkedés is lehet diszkriminatív, és eredményezhet közvetett megkülönböztetést egy meghatározott csoporttal szemben. Ez az ügy volt az első, amelyet az oktatás terén megnyilvánuló, etnikai hovatartozás alapján történő rendszerszintű megkülönböztetés miatt indítottak.

? *Ismer Ön olyan, a hazája ellen indított jelentősebb ügyet, amelyet tárgyal az Emberi Jogok Európai Bírósága?*

Jelentések és felülvizsgálati eljárások

Az emberi jogi dokumentumok többsége előírja az államok számára, hogy időszakos jelentéseket nyújtsanak be, amelyeket a felügyelő testület iránymutatásaival összhangban kell összeállítani. A jelentések elkészítése és a megfelelő ellenőrző testület általi felülvizsgálata azt a célt szolgálja, hogy az államok őszintén feltárják, milyen kihívásokat tapasztalnak az érintett jogok megvalósítására tett erőfeszítéseik során. A jelentéseket nyilvánosan, az érintett állam képviselőivel közösen vizsgálják meg, és – ha van ilyen – összevetik a civil szervezetek által, a saját forrásaik és elemzésük alapján benyújtott „árnyékjelentésekkel” (más néven alternatív jelentésekkel), amelyekben az állam teljesítményét értékelik. Az állam képviselői és az ellenőrző testület független szakértő tagjai közti egyeztetést követően a testület kiadja megállapításait arról, hogy az adott ország miként tartja be az érintett kötelező érvényű dokumentumban foglalt normákat. Ezek a megállapítások kiterjednek az ország teljesítményének pozitív és elmarasztalható vonatkozásaira egyaránt. Ilyen időszakos jelentések benyújtását írja elő például a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya, a Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya és A nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló ENSZ egyezmény is.

Az ellenőrző testületek a tagállamokkal folytatott párbeszédén túl arra is jogosultak lehetnek, hogy helyszíni látogatást tegyenek, és személyesen győződjenek meg az emberi jogok helyzetéről. Ezek a látogatások általában az állam kifejezett, egyedi elbírálás alapján adott engedélyével történnek. Ugyanakkor erőfeszítések történnek arra, hogy minél több állam adjon nyitott állandó meghívást, hasonlóan azon országokhoz, amelyek az ENSZ különleges megbírózottjai részére már nyilvánosan kibocsátottak ilyen állandó meghívásokat.

Több emberi jogi egyezmény tartalmaz erőteljesebb intézkedést – például kéretlen, folyamatos jelenléte biztosító látogatást – lehetővé tévő rendelkezéseket is, annak érdekében, hogy ne csak utólag lehessen fellépni az emberi jogi jogsértésekkel szemben, hanem meg is lehessen akadályozni azokat.

A CPT megakadályozza, hogy a szabadságuktól megfosztott személyek rossz bánásmódban részesüljenek Európában

Szigorúbb eljárást tesz lehetővé például az Európai egyezmény a kínzás és az embertelen, megalázó büntetések vagy bánásmód ellen (1987), melynek értelmében az Európa Tanács Kínzás és Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzési Bizottságának (angol rövidítéssel: CPT) tagjai rendszeresen felkeresik az olyan helyszíneket, ahol szabadságuktól megfosztott személyek vannak (például fegyházakat, börtönöket, fiatakorúak büntetésvégrehajtási intézményeit, rendőrségi fogdákat, katonai fogdákat és pszichiátriai intézeteket). A látogatások célja, hogy megvizsgálják, miként bántak az ott elzárva tartott személyekkel, és szükség esetén ajánlásokat tegyenek a helyzet javítására, a kínzás vagy embertelen bánásmód tilalmának betartása érdekében. Ennek az eljárásnak a mintájára az ENSZ is több hasonló mechanizmust alakított ki. Amellett, hogy a CPT delegációi rendszeres látogatásokat tesznek az Egyezményben részes országokba, szükség esetén ad hoc látogatásokat is szervezhetnek. 2012. augusztus 9-ig a CPT 323 látogatást bonyolított le, és 272 jelentést hozott nyilvánosságra.

A CPT legtöbb jelentése nyilvános: <http://www.cpt.coe.int>

A török börtönökben 2000–2001-ben kitört éhségsztrájk is rávilágított a Bizottság munkájának fontosságára. Amikor a török kormányzat változtatásokat dolgozott ki a büntetésvégrehajtási rendszer terén, a reformok ellen számos elítélt éhségsztrájkba kezdett, tiltakozásuk azonban erőszakba torkollott. A CPT aktív szerepet vállalt a kormány és az éhségsztrájkot folytatók közti tárgyalásokban, kivizsgálta az éhségsztrájk körüli eseményeket, és áttekintette, hogy a törvényjavaslat miként változtatná meg a török büntetésvégrehajtási rendszert. A CPT 1999 óta (2008 kivételével) minden évben tartott helyszíni vizsgálatot Törökországban, a közelmúltban pedig például Szerbiát, Albániát és Görögországot is felkeresték.

Az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosa

Az Emberi Jogi Biztos hivatalát 1999-ben hozták létre. Ez a független intézmény kettős feladatot lát el: hatáskörébe tartozik egyrészt az emberi jogok eszméjének előmozdítása, másrészt annak biztosítása, hogy az Európa Tanács tagállamai teljes körűen tiszteletben tartják és a gyakorlatban is érvényre juttatják ezeket a jogokat. A Biztos az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése választja meg, hivatali ideje hat évre szól, és nem újítható meg.

A Biztos nem igazságszolgáltatási szerv. Munkája az Európa Tanács más, emberi jogokért sikra szálló intézményeinek tevékenységét egészíti ki. A Biztos a feladatait teljes függetlenséggel és pártatlansággal látja el, tiszteletben tartva az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európa Tanács más emberi jogi dokumentumai által felállított felügyelő testületek hatáskörét.

www.coe.int/commissioner

Az Emberi Jogi Biztos megbízatása a következőkre szól:

- elősegíti az emberi jogok megfelelő betartását, és segítséget nyújt a tagállamok részére az Európa Tanács emberi jogi normáinak megvalósításához;
- elősegíti az Európa Tanács tagállamaiban az emberi jogi oktatás-nevelés, felvilágosítás és tájékoztatás végzését;
- rámutat az emberi jogi szabályok és azok gyakorlati alkalmazásának hiányosságaira;
- támogatja a nemzeti ombudsmani és más emberi jogi szervek és intézmények munkáját;
- tanácsot és tájékoztatást ad az emberi jogok védelmével kapcsolatos kérdésekben az egész térségben.

A Biztos hivatalból foglalkozhat minden olyan ügyel, amelyik a hatáskörébe tartozik. Noha egyedi panaszok ügyében nem járhat el, de intézkedéseket kezdeményezhet minden olyan információ alapján, amely az emberi jogok Európa Tanács dokumentumaiban rögzített védelmének általános aspektusaival kapcsolatosan a tudomására jutott.

Ilyen információkat és az intézkedésére irányuló kéréseket benyújthatnak a Biztoshoz kormányok, országgyűlések, nemzeti ombudsmanok és hasonló intézmények, de akár magánszemélyek vagy szervezetek is. Konkrét témákra irányuló eddigi tevékenysége keretében a Biztos a menedékkérők, a bevándorlók és a romák emberi jogairól adott ki jelentéseket, ajánlásokat, állásfoglalásokat és véleményeket.

Az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosa nem tévesztendő össze az Egyesült Nemzetek Szervezete Emberi Jogi Főbiztosával!

Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosi pozíció létrehozásáért számos civil szervezet lobbizott, végül az ENSZ 1993. évi bécsi Emberi Jogi Világkonferenciáján a résztvevők úgy határoztak, hogy javaslatot terjesztenek be, mely szerint a Közgyűlés sürgősen vizsgálja meg az összes emberi jog védelmére kiterjedő hatáskörrel rendelkező főbiztosi szerepkör létrehozásának kérdését. A Főbiztosi intézményének felállítása még ugyanabban az évben meg is történt.

Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosát az ENSZ főtitkára nevezi ki, és a kinevezést a Közgyűlés hagyja jóvá. A Főbiztos az ENSZ tisztviselője, olyan „erkölcsileg feddhetetlen” személy, aki szakértelemmel rendelkezik emberi jogi kérdésekben, és aki elsődleges felelősséget visel az ENSZ emberi jogokkal kapcsolatos tevékenységéért. Feladata többek között: valamennyi jog előmozdítása, védelme és gyakorlati érvényre juttatása; kapcsolattartás és párbeszéd a kormányzatokkal az emberi jogok biztosítása érdekében; valamint a nemzetközi együttműködés és az ENSZ-koordináció elősegítése valamennyi emberi jog előmozdítása és védelme céljából. Az ENSZ fő emberi jogi felelőseként irányítja az ENSZ Emberi Jogi Főbiztos Hivatalának (OHCHR) és a Főbiztosság regionális és országos képviselőinek munkáját. Az OHCHR az emberi jogok védelmének előmozdításán és az egyetemes emberi jogi normák megszilárdításán dolgozik, ennek kapcsán segítséget nyújt az ENSZ számos emberi jogi tevékenységéhez, többek között az Emberi Jogi Nevelési Világprogram keretében.

ENSZ Emberi Jogi Főbiztosa

Vajon ez elegendő?

Sokak szerint a világ emberi jogi teljesítménye a megfelelő jogérvényesítő mechanizmusok hiánya miatt gyenge. Gyakran az államok döntésén múlik, hogy eleget tesznek-e az ajánlásoknak. Az, hogy egy egyén vagy csoport jogai a valóságban érvényesülnek-e, az sok esetben a nemzetközi közösség nyomásától és jelentős mértékben a civil szervezetek munkájától függ. Ez a helyzet nem igazán megnyugtató, mivel sokáig eltarthat, míg egy konkrét emberi jogi jogsértésre az ENSZ vagy az Európa Tanács illetékesei reagálni tudnak.

Lehet-e tenni valamit azért, hogy ez megváltozzon? Először is elengedhetetlen annak biztosítása, hogy az állam garantálja a határain belül az emberi jogok védelmét, és megfelelő mechanizmusokat dolgozzon ki a jogsértések orvoslására. Ugyanakkor nyomást kell gyakorolni az államokra, hogy kötelezzék el magukat a végrehajtási eljárásokat is tartalmazó megállapodások mellett.

4.4 Az emberi jogi aktivizmus és a civil szervezetek szerepe

„Mindenkinek joga van egyénileg vagy másokkal együttműködésben előmozdítani az emberi jogok és alapvető szabadságok védelmét és megvalósulását, illetve küzdeni mindezzel; mind nemzeti, mind pedig nemzetközi szinten”.

ENSZ Emberi jogi jogvédőkről szóló nyilatkozata, 1. cikk

Mik azok a civil szervezetek?

A civil szervezetek – amelyeket nemkormányzati vagy nonprofit szervezeteknek is hívunk, és amelyek tevékenységi köre rendkívül változatos – alkotják a civil társadalmat. Általános jellemzőjük, hogy nem anyagi haszonszerzés érdekében jöttek létre. Felsorolni is nehéz volna, hogy miért, milyen célból hozzák őket létre, és milyen tevékenységeket folytatnak. Ide tartoznak a kis nyomásgyakorló csoportoktól kezdve – amelyek például egy-egy meghatározott környezetvédelmi vagy emberi jogi problémákra hívják fel a figyelmet – az oktatással-neveléssel foglalkozó jótékonyági szervezeteken, a nőknek fenntartott krízisszállásokon, kulturális egyleteken, vallási szervezeteken, jogsegélyt nyújtó alapítványokon, a humanitárius segítséget nyújtó szervezeteken át – a felsorolást még hosszasan folytathatnánk – egészen azokig a hatalmas nemzetközi szervezetekig, amelyek több száz vagy több ezer irodával vagy tagszervezettel rendelkeznek a világ különböző pontjain.

Ebben a részben röviden áttekintjük, milyen szerepet töltek be a múltban – és fognak betölteni a jövőben is – ezek a szervezetek világszerte az emberi jogok védelmében. Amikor az állam részéről veszély fenyegeti az egyén emberi méltóságát, sokféle szinten fel lehet lépni a védelme érdekében, és ezekben a törekvésekben kulcsfontosságú szerepet vállalnak a civil szervezetek, amelyek:

- fellépnek az emberi jogi jogsértések konkrét eseteivel szemben, vagy közvetlenül, vagy az illetékes bíróság előtti „próbaperek” támogatásával;
- közvetlen segítséget nyújtanak mindazok számára, akiknek a jogait megsértették,
- lobbiznak a nemzeti törvények módosításáért vagy a nemzetközi jogi reformokért;
- segítséget nyújtanak a törvények tartalmának kidolgozásában;
- részt vesznek a lakosság emberi jogi ismereteinek bővítésében és e jogok iránti tisztelet előmozdításában.

A civil szervezetek szerepe nemcsak azért fontos, mert az általuk elért sikerek némi optimizmusra adhatnak okot az emberi jogok védelmével kapcsolatban szerte a világon, hanem azért is, mert a szó szoros értelmében mindenki számára hozzáférhetőek, és lehetőséget adnak az aktív cselekvésre az egész földkerekségen. Ahogy számos más szervezetet, a civil szervezeteket is magánszemélyek irányítják és koordinálják, ugyanakkor erejük jelentős mértékben a közösség többi tagjának támogatásából származik, akik önkéntes munkájukkal segítik az adott ügyet. Ezért aztán hatalmas jelentőségük van mindazok számára, akik az emberi jogok előmozdítása érdekében maguk is szeretnének valamit tenni.

Get up, stand up,
stand up for your rights!

(Kelj fel, ne hagyd,
állj ki a jogaidért!)

Bob Marley

Az emberi jogi civil szervezetek fajtái

1993-ban az ENSZ – Bécsi Konferencia néven is ismert – emberi jogi konferenciáján 841 civil szervezet vett részt a világ minden részéről, s ezek mindegyike az emberi jogok érvényesítésén munkálkodó szervezetként mutatkozott be. Ez a szám önmagában is lenyűgöző, valójában azonban a jelenlévők az emberi jogokért világszerte elkötelezetten küzdő civil szervezeteknek csupán a töredékét képviselték.

A legtöbb, magát emberi jogi szervezetnek valló csoport a polgári és a politikai jogok védelméért tevékenykedik. Közülük – legalábbis nemzetközi szinten – az Amnesty International, a Human Rights Watch, az International Federation for Human Rights, a Human Rights First és az Interights a legismertebb. Ám ahogy láthattuk, a polgári és politikai jogok csak egy részét jelentik a nemzetközi közösség által elismert sokféle emberi jognak, ráadásul e jogok listája még ma is, folyamatosan gyarapszik. Ha ez alapján figyelembe vesszük azokat a civil szervezeteket is, amelyek egy-egy konkrét témával foglalkoznak, például a szegénység, az erőszak, a rasszizmus, az egészségi problémák, a hajléktalanság vagy a környezeti problémák ellen küzdenek, akkor az emberi jogokért ilyen vagy olyan formában tevékenykedő civil szervezetek valós száma globálisan meghaladja a több százazretet is.

? *Ismer a hazájában olyan civil szervezetet, amelyik az emberi jogokért küzd?*

Hogyan tudják befolyásolni a folyamatokat?

A civil szervezetek különböző szinteken próbálnak bekapcsolódni az emberi jogok védelmébe, és az alkalmazott stratégiáik is különböznek a céljaik jellegétől függően – mennyire specifikusak vagy általánosak, hosszú vagy rövid távúak azok a célok, illetve helyi, országos vagy nemzetközi szinten szeretnének-e hatni stb.

a. Közvetlen segítségnyújtás

A szociális és gazdasági jogok területén működő civil szervezetekre különösen jellemző, hogy különféle közvetlen szolgáltatásokat kínálnak az emberi jogi jogsértések áldozatainak. Ilyen szolgáltatások közé tartozhat a humanitárius segítségnyújtás, a védelem, vagy új készségek kifejlesztését célzó képzés. Ahol a szóban forgó jogot törvények biztosítják, ott például jogi képviseletet vagy jogsegélyt is biztosíthatnak, pl. tanácsot adhatnak a jogi igények benyújtására vonatkozóan.

Sok esetben azonban a sértetteknek vagy az emberi jogi aktivistáknak való közvetlen segítségnyújtás vagy nem lehetséges, vagy nem elég hatékony módja a szervezeti erőforrások felhasználásának. Ilyenkor (és valószínűleg így van ez az esetek többségében) a civil szervezeteknek hosszabb távra kell gondolkodniuk, és más módot kell találniuk a sérelem orvoslására, illetve a hasonló esetek megelőzésére.

b. Pontos információk gyűjtése

Amennyiben létezik alapvető stratégia a különböző típusú civil szervezetek tevékenysége mögött, akkor az valószínűleg az a közös törekvés, hogy a jogtalanságot elkövetőt pellen-gérre kell állítani.

„Isten adott nekünk két kezet, de hidakat nem épít.”

Arab közmondás

A kormányzatok gyakran ki tudnak bújni a nemzetközi egyezményekben vállalt kötelezettségeik vagy más jogi követelmények teljesítése alól, hiszen politikai lépéseik hatása egyszerűen nem ismert a nyilvánosság előtt. Az ilyen információk gyűjtése és felhasználása annak érdekében, hogy világos legyen, miként kezeli a kormányzat az emberi jogokat, nélkülözhetetlen a kormányok elszámoltathatóságához. Ezt a munkát a civil szervezetek gyakran magukra vállalják. Úgy próbálnak nyomást gyakorolni egyes emberekre vagy állami szervekre, hogy kiválasztanak olyan ügyeket, amelyek felkeltik az emberek igazságérzetét, majd a megszerzett információkat a nagyközönség elé tárják.

Kiváló példája az aprólékos vizsgálódásairól és jelentéseiről közismertté vált szervezeteknek az Amnesty International és a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága. Mindkét szervezet tekintélyt élvez nem csupán a nyilvánosság körében, de az ENSZ szintjén is, ahol jelentéseiket a nemzetközi szerződésekhez már csatlakozott kormányzatokat felügyelő hivatalos eljárás részeként veszik figyelembe.

c. Kampányolás és lobbizás

A nemzetközi szereplők gyakran kampányolnak vagy végeznek más érdekérvényesítő tevékenységet valamilyen politikai változás elérése érdekében. Ennek számtalan módszere létezik, és egy civil szervezet nyilván megpróbálja a céljainak legmegfelelőbbet alkalmazni, már amit saját anyagi forrásai lehetővé tesznek. Az alábbiakban néhány példát sorolunk fel a leggyakrabban alkalmazott technikákból:

- A levélíró kampány olyan módszer, amelyet igen hatékonyan alkalmaz az Amnesty International és más civil szervezetek is. Ennek lényege, hogy a szervezetek tagjai és szimpatizánsai, több ezer ember a világ minden részéről levelekkel bombázzák a kormányzati tisztviselőket.
- Az utcai megmozdulásokat vagy demonstrációkat (az ilyesmi iránt rendszerint érdeklődést mutató média bevonásával) általában akkor szerveznek a szervezetek, amikor az adott ügy társadalmi támogatottságát kívánják megmutatni, vagy ha fel akarják hívni a figyelmet olyan valamire, amivel megszegényíthetik és sarokba szoríthatják a politikai vezetést.
- A tömegkommunikációs csatornák gyakran játszanak jelentős szerepet a lobbizásban, és ma már az internet és a közösségi média szerepe is egyre nő.
- A civil szervezetek árnyékjelentéseket nyújtanak be az ENSZ emberi jogi ellenőrző testületeihez, bemutatva, hogy milyennek látja a civil társadalom az emberi jogok valós helyzetét az adott országokban.

A támogatást vagy a közfelháborodást kifejező megmozdulásokon túl a civil szervezetek olykor hivatalos személyekkel tartott zárt körű találkozókra vagy tájékoztató jellegű megbeszéléseken is részt vehetnek. Néha a pusztán fenyegetés is, hogy valamit a nyilvánosság elé tárnak, elegendő egy bevett gyakorlat vagy politika döntés megváltoztatására. A mozgósítás valaha magnószalagok, poszterek és faxok segítségével történt, ma már e-mail-küldő kampányok, petíciók, internetes oldalak, blogok és a közösségi oldalak szolgálják ugyanezt a célt.

Általánosságban minél nagyobb a társadalom vagy a befolyásos szereplők (például más kormányok) részéről megnyilvánuló támogatás, annál valószínűbb, hogy a kampány eléri célját. Még ha a civil szervezetek nem is mindig élnek az ilyen támogatással közvetlenül, ahhoz, hogy üzenetük eljusson az illetékesekhez, már az is elég lehet, ha éreztetik, hogy széles tömegeket tudnának mozgósítani a kormányzattal szemben.

? *Volt-e már valaha nagy tömeget mozgósító kampány az Ön hazájában?
• Mi volt az eredménye?*

„Nincs is mulatságosabb annál, mint olyanoknak írni, akik tekintélyelvű vagy elnyomó rezsimet irányítanak, tudván tudva, hogy egy diktátor a levelezőtársam, és halálra bosszantom azzal, hogy ilyen leveleket írogatok neki.”

Sting

d. Emberi jogi nevelés és felvilágosítás

Sok emberi jogi civil szervezet tevékenységéhez hozzátartozik az oktatás, nevelés, képzés, illetve a tájékoztatás és figyelemfelhívás. Mivel tudják, hogy támogatottságuk alapvetően a nyilvánosságtól függ, a civil szervezetek arra törekszenek, hogy a társadalom tagjai többet tudjanak az emberi jogi kérdésekről, problémákról. Az ilyen témákra és a jogvédelem módszereire, lehetőségeire vonatkozó alaposabb tudás alkalmasint nagyobb megbecsülést ébreszt a szervezet iránt, ennek eredményeként adott esetben hatékonyabban tudnak mozgósítani, támogatást biztosítani, amikor erre szükség van valamilyen konkrét emberi jogi ügyben való fellépéshez. Ez a tényleges – vagy potenciális – támogatás a kulcsa annak, mennyire lesz sikeres a civil társadalom az emberi jogi helyzet javítása terén.

„Az emberi jogi nevelés terén fontos feladat, hogy foglalkozzunk többet a részvétel, a hozzáférhetőség és az inkluzivitás kérdésével.”

„Élni, tanulni és cselekedni az emberi jogokért” Fórum, 2009

Példák sikeres kampányokra

Centre on Housing Rights and Evictions (Lakhatási Jogok és Kilakoltatási Ügyek Központja, COHRE)

Ez az emberi jogi szervezet 1994-ben jött létre abból a célból, hogy világszerte védelmezze a lakhatási jogokat, és megakadályozza az erőszakos kilakoltatásokat. Tevékenységének vezérfonala az, hogy a nemzetközi emberi jogi szabályok értelmében a „lakás” többet jelent, mint hogy tető legyen az emberek feje felett. Hangsúlyozza, hogy „a Föld népességének mintegy fele jelenleg nem rendelkezik megfelelő lakáskörülményekkel, annak ellenére, hogy ezt nemzetközi emberi jogi egyezmények garantálják”. A COHRE és partnerszervezetei a világ minden táján az alábbi tárgykörökre kiterjedő elemzések, érdekképviselet, a nyilvánosság számára elérhető oktatási-nevelési-képzési programok és peres eljárások útján törekszenek a megfelelő lakáskörülményekhez való jog biztosítására:

- erőszakos kilakoltatások,
- lakhatás biztonsága lakásbérleti jogviszony esetén,
- termőföldre való hozzáférés,
- vízellátás és szennyvízelvezetés,
- nők lakhatási jogai,
- bírósági eljárás és jogi érdekvédelem,
- tulajdonjog helyreállítása és javak visszaszolgáltatása,
- a rendkívüli események hatása a lakhatási jogokra.

A COHRE kontra Olaszország ügyben 2010 novemberében hozott precedensértékű határozatában a Szociális Jogok Európai Bizottsága (amelynek feladata a Módosított Európai Szociális Karta betartásának ellenőrzése) kimondta, hogy Olaszország a romák kilakoltatásával, táboraik lerombolásával és az ott lakók Olaszország területéről való kiutasításával megsértette roma lakosainak jogait. Az olasz állampolgársággal nem, de más EU-tagállamban állampolgársággal rendelkező romák tömeges kiutasításának esetei 2008 után drámai módon megsaporodtak. A romákat érő jogsérelmek az alábbi jogokra terjedtek ki: diszkrimináció tilalma, a lakhatáshoz, szociális, jogi és gazdasági védelemhez való jog, a szegénység és társadalmi kirekesztés elleni védelemhez való jog, valamint a migráns roma családok védelemhez és segítséghez való joga. A Bizottság bírálta Olaszországot amiatt is, hogy politikai és gyakorlati szinten semmit nem tesz az ellen, hogy a romák elképzelhetetlenül rossz lakáskörülmények között, szegregáltan élnek.

A COHRE honlapja:
<http://www.cohre.org>

31. cikk – A lakhatáshoz való jog

„Annak érdekében, hogy biztosítsák a lakhatáshoz való jog hatékony érvényesítését, a Felek vállalják olyan intézkedések meghozatalát, amelyek célja:

1. elősegíteni a megfelelő színvonalú lakáshoz való hozzájutást;
2. megelőzni és csökkenteni a hajléktalanságot, úgy, hogy annak fokozatos felszámolását tartják szem előtt;
3. a lakások árának elérhetővé tétele azok számára, akik nem rendelkeznek megfelelő erőforrásokkal.

Módosított Európai Szociális Karta, 1996

„Nem engedhetjük, hogy a vegyipar mérgező hulladékainak gondja a jövő nemzedékek vállát nyomja.”

Stefan Weber,
Greenpeace aktivista

A Greenpeace honlapjának címe:
www.greenpeace.org

Az ERRC honlapjának címe:
<http://www.errc.org>

Környezetvédelmi problémák Svájcban

1961 és 1976 között néhány vegyipari óriásvállalat több mint 114.000 tonna mérgező ipari hulladékot rakott le a svájci Bonfolban található egykori agyagbánya területén. Jóllehet ma már törvénybe ütköző lenne az ilyen hulladéklerakás, 1961-ben, amikor a felhagyott bányát ilyen célra használni kezdték, még semmilyen jogszabály nem tiltotta az efféle lerakók üzemeltetését. A mérgező hulladék a területen maradt, szerves és szervetlen anyagaival szennyezve a környező településeket és a környezetet.

2000. május 14-én mintegy száz Greenpeace-aktivista elfoglalta a Bazel közelében levő bonfoli vegyihulladék-lerakót, követelve, hogy a vegyi üzemek, amelyek mérgező hulladékot helyeztek el a területen, vállaljanak teljes felelősséget a hulladék ártalmatlanításáért. Az aktivisták kijelentették, hogy addig tartják megszállva a szemétkerakót, amíg a vegyi üzemek el nem kötelezik magukat a terület helyreállítása mellett, mégpedig oly módon, hogy az a továbbiakban se az emberi egészségre, se a környezetre ne jelentsen veszélyt.

A szemétkerakó elfoglalása arra kényszerítette a vegyipar képviselőit, hogy találkozzanak a település és a Greenpeace embereivel. A vegyi üzemek végül olyan megállapodást írtak alá, amely szerint 2001 februárjára készítenek egy felmérő tanulmányt, emellett még ugyanebben az évben megkezdik az ártalmatlanító munkálatokat is. Az üzemek ahhoz is hozzájárultak, hogy teljes mértékben bevonják a helyi közösséget és a környezetvédelmi szervezeteket a helyreállítási folyamatba, és tájékoztatást ígértek a szemétkerakás következtében kialakult talaj- és ivóvíz-szennyezettségről. 2001. július 7-én a Greenpeace aktivistái elhagyták a vegyi hulladéklerakó területét.

Harc a diszkrimináció ellen – Európai Roma Jogok Központja (ERRC)

Az ERRC célja biztosítani, hogy a roma közösségeket érintő emberi jogi problémák ne kerüljenek le az európai és más országok politikai napirendjéről. Az ERRC mélyreható kutatásaiból részletes képet kaphatunk a romák emberi jogi helyzetéről, különös tekintettel a velük szemben megnyilvánuló erőszakra és rendszerszintű diszkriminációra, továbbá gazdasági és szociális jogaik védelmének elmaradására. Az ERRC a roma közösségek emberi jogi helyzetének javításáért a témára vonatkozó tájékoztatás és felvilágosítás, szakpolitikák kidolgozása és stratégiai pereskedés útján küzd. Kampányaikban a nyilvánosság elé tárják és felhívják a figyelmet a romákat érintő olyan esetekre, mint az ellenük irányuló erőszak és gyűlöletbeszéd, iskolai szegregáció, erőszakos kilakoltatás és kényszersterilizáció.

Az ERRC emberi jogi képzési tevékenysége elsősorban arra irányul, hogy képessé tegye a roma aktivistákat arra, hogy küzdjenek az egyenlőségükért. Mindezt szakmai gyakorlatok, kutatási ösztöndíjak, workshopok útján, továbbá olyan kézikönyvek megjelentetésével valósítja meg, mint például az *Ismerd jogaidat, és ne engedj belőlük* – Kézikönyv roma aktivisták számára című kiadvány^{III}.

2010 elején az ERRC a rendőrséggel, civil szervezetekkel és az emberkereskedelem megszüntetésével foglalkozó szakértőkkel közösen végzett kutatást Bulgáriában, Magyarországon, a Cseh Köztársaságban, Szlovákiában és Romániában. Ennek eredménye azt mutatja, hogy a romák Bulgáriában 50-80%, Magyarországon 40-80%, Szlovákiában 70% és Csehország bizonyos részein akár 70% eséllyel válnak [emberkereskedelem] áldozatává.^{III} Romajogi összefoglaló, ERRC

Gyémántháborúk

A Global Witness nevű civil szervezet a természeti erőforrások kiaknázásával kapcsolatos konfliktusok és korrupció, valamint az ezekkel összefüggő emberi jogi jogsértések ellen kampányol. Célja, hogy leleplezze a fentiekből eredő kegyetlenségeket, és az elkövetőket bíróság elé állítsa. Egyik kampányuk az ún. véres gyémántokra irányult: azokra a drágakövekre, amelyeket a legitím, nemzetközileg is elismert kormányzattal szemben álló lázadó csoportok által uralt területeken állítanak elő, és az említett kormányok vagy az ENSZ Biztonsági Tanácsa által hozott határozatok elleni katonai akciók finanszírozására használnak fel. A Global Witness által nyilvánosságra hozott bizonyítékok megerősítették, hogy a természeti kincseket olyan afrikai fegyveres konfliktusok pénzelésére használták, amelyek következtében emberek milliói váltak földönfutóvá vagy veszítették életüket. Gyémántokat terrorista csoportok is használnak – pl. az al-Kaida – egyrészt saját tevékenységük finanszírozására, másrészt pénzmosás céljából. A Global Witness más nonprofit szervezetekkel együttműködve folyamatosan lobbizott, mindaddig, amíg ki nem bontakozott egy olyan világméretű kampány, amelyik már képes volt felvenni a harcot a világot behálózó iparággal. 2000 májusában a nagyobb gyémántkereskedő és -kitermelő országok és a gyémántipar képviselői, valamint civil szervezetek pl. Global Witness részvételével találkozót tartottak a dél-afrikai Kimberley-ben. 2003-ban pedig létrehozták a gyémántok eredettanúsításának nemzetközi rendszerét, az ún. Kimberley-eljárást, melynek értelmében a tagállamok csak eredettanúsítvánnyal rendelkező gyémántokkal kereskedhetnek, így a vásárlók is biztosak lehetnek abban, hogy azok nem konfliktus-zónákból származnak. A Global Witness hivatalos megfigyelőként működik közre az egyezmény betartatásában, ugyanakkor folytatja kampányát az abban lefektetett szabályok megerősítéséért és hatékonyabb alkalmazásáért, hogy szavatolható legyen: a gyémántok többé nem konfliktusok kiobantását, hanem a fejlődést segítik elő.

A Global Witness-t 2003-ban megosztott Nobel-békedíjra jelölték a véres gyémántok elleni küzdelméért.

Mozgássérülteket segítő rámpák Tuzlában

1996-ban egy bosznia-hercegovinai városban, Tuzlában egy civil szervezet kampányt indított, hogy felhívja a figyelmet a fogyatékossgal élők közlekedési nehézségeire. A Lotos nevű szervezet számos konkrét célt fogalmazott meg, beleértve a mozgássérültek számára fenntartott parkolóhelyek kialakítását, könnyebb hozzáférést a tömegközlekedési járművekhez, akadálymentes járdák és utak építését. Közvetlenül a választási kampány kezdete előtt, egy héten keresztül rendezvényeket szerveztek. Mire a kampány véget ért, a témára sokkal nagyobb közfigyelem irányult, és végül Tuzlában minden járdát kijavítottak és rámpával egészítették ki.

A szervezet honlapjának címe:
<http://www.globalwitness.org>

„Teljes bizonyossággal állítom, hogy egész Bosznia-Hercegovinában Tuzla a legakadálymentesebb város a kerekesszékesek számára.”

Egy tuzlai aktivista

4.5 Kérdések és válaszok az emberi jogokról

? *Mik azok az emberi jogok?*

Az emberi jogok velünk született erkölcsi jogosultságok, amelyek a Földön minden embert megilletnek, egyszerűen abból a tényből eredően, hogy embernek született. Amikor emberi jogainkra hivatkozunk, akkor azzal az erkölcsi követeléssel állunk elő – többnyire a saját kormányzatunkkal szemben –, hogy ezt vagy azt nem teheti meg, mivel a morális lényünket és személyes méltóságunkat sértené. Soha senki – sem személy, sem állam – nem veheti el az emberi jogainkat.

? *Honnan erednek?*

Abból a tényből erednek, hogy nem csupán testi, hanem erkölcsi és szellemi lények is vagyunk. Az emberi jogok révén védhető és őrizhető meg minden egyén ember volta, hogy mindenki méltóságteljes és emberi lényhez méltó életet élhessen.

? *Miért kell ezeket bárkinek is tiszteletben tartania?*

Alapvetően azért, mert minden ember emberi lény, és ennek következtében erkölcsi lény is. A legtöbb ember megpróbál visszakozni, ha szembesül azzal, hogy a viselkedése sérti egy másik személy méltóságát. Általában senki nem akarja a másik embert bántani. Mégis, a saját lelkiismeretünk vagy mások erkölcsi ítéletein és korlátain túl a világ legtöbb országában ma már törvények is védik az emberi jogokat, és rákényszerítik a kormányzatokat arra, hogy tiszteletben tartsák állampolgáraik alapvető emberi jogait, ha ezt maguktól nem tennék meg.

? *Kit illetnek meg emberi jogok?*

Kivételet nélkül minden embert. Bűnözőket, államfőket, gyerekeket, férfiakat, nőket, afrikaiakat, amerikaiakat, európaiakat, menekülteket, hontalanokat, munkanélkülieket, foglalkoztatottakat, bankárokat, azokat, akiket terrorcselekmény elkövetésével vádolnak, jótékonyági szervezetben dolgozókat, tanárokat, táncosokat, úrhajósokat...

? *Még a bűnözőket és államfőket is?*

Kivételet nélkül minden embert. A bűnözők és az államfők is emberek. Az emberi jogok ereje éppen abban áll, hogy a valamennyiünket megillető emberi méltóság alapján mindenkinek egyenlő bánásmódot biztosítanak. Vannak, akik esetleg megsértik mások jogait vagy a társadalomra veszélyt jelentenek, és ezért a többiek védelme érdekében szükség van jogaik korlátozására, de csak bizonyos határokon belül. A határt pedig az a minimum jelenti, ami elengedhetetlenül szükséges az emberhez méltó élethez.

? *Miért illetnek meg bizonyos csoportokat különleges emberi jogok? Ez azt jelenti, hogy nekik több joguk van, mint másoknak?*

Nem. Mindössze arról van szó, hogy bizonyos embercsoportok, mint például Európában a romák, vagy Indiában a dalitok és a kasztrendszerből kirekesztett más csoportok, már olyan régóta szenvednek társadalmi megkülönböztetéstől, hogy csak különleges intézkedések révén lehet elérni, hogy másokkal egyenrangúan tudjanak élni emberi jogaikkal. A sok évnyi intézményesített diszkrimináció, a sztereotípiák, a nyílt gyűlölet és más akadályok miatt irreális volna azt várni, hogy az egyenlőségük biztosításához elég egyszerűen kinyilvánítani, hogy általában az emberi jogok rájuk is ugyanúgy érvényesek.

? *Miért beszélünk emberi jogokról, de emberi kötelességekről nem?*

Noha néhány gondolkodó és civil szervezet nyomós érveket sorakoztatott fel arra nézve, hogy szükség volna emberi kötelességek megállapítására, sőt, ezeket kinyilvánító jogszabályokra vagy nyilatkozatokra is, az emberi jogi közösség általában tartózkodóan foglal állást ebben a vitában. Ennek az az oka, hogy sok kormányzat úgy „adományoz” emberi jogokat, hogy azokat az állam vagy az uralkodó által megszabott „kötelességek” teljesítésétől teszi függővé, és ily módon kiüresíti azt az elképzelést, hogy az emberi jogok veleszületett jogok. Ugyanakkor magától értetődő, hogy egyénként és csoportként kötelességünk tiszteletben tartani mások jogait, tartózkodni az emberi jogok megsértésétől, és elősegíteni a saját és mások jogainak érvényesülését. Ami azt illeti, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 29. cikke szerint: „(1) Minden személynek kötelességei vannak a közösséggel szemben, amelyben egyedül lehetséges személyiségének szabad és teljes kibontakozása. (2) Jogainak gyakorlásában és szabadságainak élvezetében mindenki csak olyan korlátozásoknak lehet alávetve, amelyeket a törvény kizárólag mások jogai és szabadságai elismerésének és tiszteletben tartásának biztosítása, valamint a demokratikus társadalom erkölce, közrendje és általános jóléte jogos követelményeinek kielégítése érdekében megállapít.”

? *Ki vigyáz az emberi jogokra?*

Ez mindannyiunk feladata. Mind nemzeti, mind nemzetközi szinten léteznek jogszabályok, amelyek határt szabnak az államoknak a tekintetben, hogy mit tehetnek meg állampolgáiraikkal. Azonban ha senki sem hívja fel a figyelmet a nemzetközi normák megszegésére, akkor a kormányzatok a továbbiakban is büntetlenül semmibe veszik majd őket. Mint egyéneknek nemcsak az a dolgunk, hogy tiszteletben tartsuk mások jogait a mindennapi életünkben, hanem az is, hogy rajta tartsuk a szemünket országunk vezetésén és embertársainkon is. Az emberi jogi védelmi rendszer mindannyiunké, fontos, hogy éljünk is vele.

? *Hogyan tudom megvédeni a jogaimat?*

Mutassunk rá, hogy megsértették a jogainkat, és követeljük, hogy tartsák tiszteletben azokat! Közöljük a jogsértővel, hogy tisztában vagyunk azzal, hogy nincs joga így bánni velünk. Nyomatékosan hivatkozunk az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, az Emberi Jogok Európai Egyezménye vagy más nemzetközi okmány odavágó cikkeire. Hivatkozunk saját országunk megfelelő törvényére is, ha van! Meséljük el másoknak is: mondjuk el az újságoknak, írjunk a parlamenti képviselőnknek és az államfőnek, értesítsük valamelyik emberi jogi civil szervezetet! Kérjük tőlük tanácsot! Ha van rá lehetőség, beszéljünk ügyvéddel! Tájékoztassuk a kormányzatot is az adott ügyben tett lépéseinkről, hadd tudják, hogy nem adjuk fel, nem hagyjuk annyiban, mutassuk meg azt is, kik támogatják az ügyünket! Végző esetben, ha mindez hiábavalónak bizonyul, bírósághoz is fordulhatunk.

? *Hogyan jutok el az Emberi Jogok Európai Bíróságáig?*

Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény egyéni panasztételi eljárásra is lehetőséget biztosít. Mielőtt egy panaszt befogadnának, megvizsgálják, hogy megfelel-e a szigorú elfogadhatósági feltételeknek. Például csak akkor lehet panasszal fordulni a Bírósághoz, ha a kérelmező korábban már kimerítette a hazai bíróságok (még a Legfelsőbb Bíróság is!) által kínált jogorvoslati lehetőségeket. Csak akkor érdemes belevágni, ha a panasz megfelel az elfogadhatósági követelményeknek. Erősen ajánlott azonban jogi tanácsot kérni vagy az adott kérdésben jártas civil szervezetek véleményét kikérni, hogy a panaszos biztos lehessen abban, hogy jó esélye van az ügy megnyerésére! Tisztában kell lennie azzal is, hogy a végső ítélet meghozatalát hosszú és bonyolult folyamat előzi meg.

? *Kitől követelhetem a jogaimat?*

A nemzetközi dokumentumokban felsorolt szinte összes alapvető emberi jog esetén a kötelezett a kormányzat vagy valamilyen állami hatóság, tisztviselő. Az emberi jogok az állammal szemben védik az érdekeinket, vagyis az államtól vagy annak képviselőitől kell követelnünk azokat. Ha úgy érezzük, hogy például a munkáltató vagy a szomszéd megsértette a jogainkat, akkor nem hivatkozhatunk közvetlenül a nemzetközi emberi jogi dokumentumok rendelkezéseire – kivéve azt az esetet, ha a saját államunk vezetőinek kellett volna tennie valamit annak érdekében, hogy megakadályozza a munkáltatót vagy a szomszédot jogsértő magatartásában.

? *Van olyasvalaki, akinek kötelessége védeni a jogaimat?*

Igen. Bármilyen jog értelmetlen, ha egyben nem ró valakire a jognak megfelelő felelősséget vagy kötelességet. Minden egyes személynek erkölcsi kötelessége, hogy ne sértsen más személyes méltóságában, az államnak azonban, miután aláírta a vonatkozó nemzetközi egyezményeket, ez nemcsak erkölcsi, hanem jogi kötelessége is.

? *Az emberi jogok csak azokban az országokban jelentenek gondot, ahol nincs demokrácia?*

Még ma sincs olyan ország a Földön, amelyiknek makulátlan lenne a bizonyítványa az emberi jogok tiszteletben tartása terén. Nyilván akadnak országok, ahol gyakrabban fordul elő jogsértés, mint máshol, vagy a jogsértések a lakosság nagyobb arányát érintik. Ám minden egyes jogsértés probléma, amelynek nem kellett volna megtörténnie, és amellyel foglalkozni kell. Ha mondjuk egy jól működő demokráciában valaki jogsértést szenved el, azt aligha fogja vigasztalni a tudat, hogy a hazája általánosságban véve jobban teljesít az emberi jogok terén, mint a világ más országai.

? *Történt egyáltalán bármilyen előrelépés az emberi jogi sérelmek visszaszorítása terén?*

Igen, méghozzá jelentős előrelépés – még akkor is, ha néha úgy tűnik, az csupán csepp a tengerben. Gondoljunk a rabszolgaság eltörlésére, a nők választójogára; azokra az országokra, amelyek eltörölték a halálbüntetést; a nemzetközi nyomásra szabadon bocsátott lelkiismereti foglyokra, az apartheid rezsím összeomlására Dél-Afrikában; azokra az esetekre, amelyeket az Európai Emberi Jogi Bíróság tárgyalt, és azokra a törvényekre, amelyeket az ott született ítélet eredményeképpen módosítani kellett. Gondoljunk végig: a nemzetközi kultúrában végbement fokozatos változás révén sikerült elérni, hogy ma már a legvadabb önkényuralmi rendszerek is kénytelenek figyelembe venni az emberi jogokat ahhoz, hogy nemzetközi szinten elismerjék őket! Sok eredmény született, különösen az elmúlt mintegy 70 év alatt, de még temérdek tennivaló maradt.

4.6 Kételyek és válaszok

? *Milyen alapon mondjuk azt, hogy az emberi jogok egyetemesek, amikor világszerte emberek millióinak a jogait veszik semmibe?*

Ezeknek az embereknek akkor is vannak jogaik. Az a tény, hogy így bánnak velük, nemcsak erkölcsi szabályokat sért, hanem nemzetközi megállapodásokban rögzített előírásokat is, tehát az érintett állam képviselői a nemzetközi jog alapján felelősségre vonhatók. Egyes országokat ténylegesen meg is büntet a nemzetközi közösség, olykor szankciók formájában, máskor akár még katonai eszközök alkalmazásával is. Az ilyen lépések azonban gyakran önkényesek, alkalmazásuk inkább függ a többi nemzet érdekeitől, mintsem a jogsértés mértékétől. A Nemzetközi Büntetőbíróság felállítása előrelépést jelentett ennek a problémának az orvoslása felé. Ez a világon az első, egyezmény – a Római Statútum – alapján létrejött állandó nemzetközi büntetőbíróság. Feladata elősegíteni, hogy a nemzetközi közösséget érintő legsúlyosabb bűnök, mint például a népirtás, az emberiség elleni bűncselekmények, a háborús bűncselekmények ne maradjanak büntetlenül.

? *Mi haszna van az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának, ha nem kötelező erejű?*

Jelenleg ugyan (még) nem létezik olyan nemzetközi bíróság, ahol az államokat be lehetne perelni az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának cikkei alapján, ez az okmány mégis történelmi jelentőségű, és mind a mai napig mérvadó a kormányok nemzetközi megítélésében. A kormányzatok ma már tisztában vannak azzal, hogy ha szándékosan megsértik a dokumentumban felsorolt jogokat, akkor szembe kell nézniük annak eshetőségével, hogy a többi állam elítéli őket, és még szankciókat is alkalmazhat ellenük. Az eljárás nem mindig teljesen objektív (!), de kezdetnek ez is valami. Ráadásul az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata az alapja majdnem az összes eddig megfogalmazott nemzetközi egyezménynek, amelyek (többé-kevésbé) ki is kényszeríthetők.

? *Mire jók az emberi jogok, amikor az állam nap mint nap megsérti a hétköznapi emberek jogait, és nem törődik azzal, hogy a nemzetközi közösség ezt elítéli?*

Ismét csak: ez mindössze a kezdet; jobb, ha le vannak fektetve a jogaink, mint ha még ez sem lenne. Előbb vagy utóbb – megfelelő körülmények között és a helyes megközelítési mód alkalmazása esetén – hatni fognak a kormányzatokra, és rákényszerítik őket, hogy változtassanak eddigi gyakorlatukon, ha nem is mindenben, de legalább bizonyos téren. Ez néha csupán nagyon távoli reménynek tűnik, különösen, ha a rezsím különösen súlyos vagy nagyon gyakori jogsértéseket követ el, de a történelem újra és újra igazolta, hogy ez igenis lehetséges. Másrészt a lehetőségek alighanem lényegesen jobbak most, mint korábban voltak. A változás előmozdítása olykor lassú folyamat, de az a tény, hogy ezek a jogok minden embert megilletnek, és hogy e jogokat az egész világon egyre inkább elismerik – és ezért legalább némi fejfájást okoznak a kormányzatoknak –, hathatós eszközt és komoly előnyt jelent számunkra.

? *Ha tiszteletben tartom mások emberi jogait, az azt jelenti, hogy hagynom kell, hogy csináljanak, amit csak akarnak?*

Nem, amennyiben törekvésük arra irányul, hogy megsértsék a mi jogainkat vagy bárki más jogait. Nem árt azonban óvatosan kezelni ezt a kérdést, nehogy túlbecsüljük, meddig is terjednek a jogaink. Meglehet ugyanis, hogy valakinek a viselkedését idegesítőnek vagy ostobának találjuk, de ez még nem feltétlenül jelenti azt, hogy megsérti a jogainkat. Tehát, ha elvárjuk, hogy mások

hagyják, hogy úgy viselkedjünk, ahogy csak akarunk, nekünk is megértőbben kell viszonyulnunk mások viselkedéséhez.

? *A jogainkat bármilyen módon, akár erőszakkal is megvédhetjük?*

Általában véve nem. Viszont ha valódi és jogos önvédelem esete áll fenn, akkor a velünk szemben megnyilvánuló fenyegetéssel arányos mértékű erőszak alkalmazása elfogadható lehet, de csak addig, amíg ezzel magunkat óvjuk a további ártalomtól, ellenben a bennünket ért sérelem megtorlásként alkalmazott erőszak már nem engedélyezett. A kínzás semmilyen esetben sem elfogadható.

? *Miért kell tisztelnünk mások jogait, ha ők nem tisztelik a mi jogainkat?*

Egyrészt azért, mert ha nem tiszteljük mások jogait, könnyen bajba kerülhetünk; másrészt, mert mindenki megérdemli a tiszteletet, pusztán azon az alapon, hogy emberi lény. Harmadrészt pedig azért, mert ezzel példát mutathatunk másoknak, és így nagyobb lesz a valószínűsége, hogy ők is tiszteletben fognak tartani minket. Végső soron azonban rajtunk múlik, miféle emberek akarunk lenni, és milyen világban szeretnénk élni. Érdemes elgondolkodni azon, mit árulna el rólunk, ha úgy viselkednénk, mint azok, akiknek a magatartása ellenszenves számunkra. Vagy képzeljük el, milyen volna a világ, ha mindenki lábbal tiporná mások jogait, s a szemet szemért, fogat fogért elv uralkodna!

? *Miért illetik meg az emberi jogok azokat is, akik a legembertelenebb módon sértik meg mások jogait?*

Valószínűleg ez a legnehezebben elfogadható, ugyanakkor a leglényegesebb eleme az emberi jogok elméletének. Néha úgy tűnik, bizonyos személyekből olyannyira hiányoznak az emberi jellemvonások, hogy csak a vakhit készíthet bennünket arra, hogy embernek tekintsük őket.

A lényeg talán így foglalható össze:

- Először is, annak ellenére, hogy néhányan csakugyan embertelennek tűnnek, nincs olyan ember, akibe ne szorult volna némi emberség. A gonosztevők is szerethetik az édesanyjukat, gyermekeiket, férjüket, feleségüket – vagy valakit. A gonosztevők is éreznek fájdalmat, elutasítást, kétségbeesést és féltékenységet; ők is vágyódnak megbecsülésre, elismerésre, támogatásra, szeretetre és megértésre. Ők valamennyien – igen, mindegyikük – birtokában vannak ezeknek a csakis az emberre jellemző érzelmeknek, ha nem is mindegyiknek. Ez az, ami emberré teszi őket, és emiatt érdemelnek ők is tiszteletet.
- Másodsor, saját kárunkra válik, ha azt kívánjuk, hogy a gonosztevők ugyanazt a sérelmet szenvedjék el, mint amit ők okoztak másoknak: az ilyen érzésektől mi magunk is kevésbé méltóvá válunk mások tiszteletére.
- Harmadszor, ha netán megjelenne egy gonosztevő, aki emberi külsejű, de híján van minden emberi tulajdonságnak (amire még sosem volt példa), ki az, aki közülünk teljes bizonyossággal állíthatná, hogy íme, ő Nem Emberi Lény? És milyen kritériumok alapján? Talán annak alapján, hogy az illető képtelen szeretni vagy szeretetet elfogadni? És mi történne, ha kiderülne: tévedtünk?

A harmadik megállapítás arra figyelmeztet, mekkora veszély rejlik abban – az emberi nem egészére nézve –, ha egyes emberek ítélkeznek mások felett, s az ítéletek következménye szörnyűséges és visszafordíthatatlan. Tényleg olyan világot szeretnénk, ahol ilyen ítéleteket hoznak, és ahol bizonyos emberekről egyszerűen kijelenthetik: ők nem rendelkeznek emberi jogokkal, merthogy nem is emberek? Ha nem lenne teljes mértékben egyetemes minden emberi jog, akkor bizony ilyen lenne a világunk.

Források

- Yael Ohana (szerk.), Europe, Youth, Human Rights, Report of the Human Rights Week [Európa, ifjúság, emberi jogok, Jelentés az emberi jogok hetéről, Európai Ifjúsági Központ, Budapest, 2000]
- Garzón Valdés, E., "Confusiones acerca de la relevancia moral de la diversidad cultural" [A kulturális sokszínűség morális relevanciája körüli félreértések] CLAVES de Razón Práctica, No.74., Madrid, 1997. július–augusztus
- Human Rights, a Basic Handbook for UN Staff [Emberi jogok – kézikönyv az ENSZ hivatalnokai számára, Emberi Jogok Főbiztossága], ENSZ, Genf, 2001 - Elérhető a következő linken: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HRhandbooken.pdf>
- Levin, L., Human Rights, Questions and Answers [Emberi jogok, Kérdések és válaszok] UNESCO, Párizs, 1996
- Donnelly, Jack, Universal Human Rights in theory and practice [Az egyetemes emberi jogok elvben és gyakorlatban], Cornell University Press, 1989
- Freeman, Michael, Human Rights: Key Concepts [Emberi jogok: Fő koncepciók], Polity Press, London, 2002
- Ishay, Micheline R. (szerk.), The Human Rights Reader [Emberi jogi szöveggyűjtemény], Routledge, London, 1997
- Rishmawi, M., The Arab Charter on Human Rights and the League of Arab States: An Update [Az Emberi jogok arab chartája és az Arab Liga: Fejlemények], Human Rights Law Review, 10.1, 169-178. oldal
- Symonides, Janusz (szerk.) Human Rights: New Dimensions and Challenges, Manual on Human Rights [Emberi jogok: Új dimenziók és kihívások – Kézikönyv az emberi jogokról], UNESCO/Dartmouth Publishing, Párizs, 1998
- Robertson A. és Merrills J., Human Rights in the World [Emberi jogok világszerte], Manchester University Press, 1996
- Az Európa Tanács bioetikával foglalkozó honlapja: [bioethics: www.legal.coe.int/bioethics](http://www.legal.coe.int/bioethics)
- Részlet Eleanor Roosevelt beszédéből, amit az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 10 éves évfordulója alkalmából mondott, 1958. március 27. ENSZ, New York
- Hanski, R., Suksi, M. (szerk.), An Introduction to the International Protection of Human Rights: a Textbook [Bevezetés az emberi jogok nemzetközi védelmébe, tankönyv], Ábo Akademi University Institute for Human Rights, 1999
- Fact Sheet No. 2 (Rev. 1), The International Bill of Human Rights [2. sz. Tájékoztató (1. átdolg.): A Nemzetközi Emberi Jogi Kódex], Emberi Jogi Főbiztoság
- Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Emberi Jogi Főbiztosja: <https://www.unhcr.org/>
- Short Guide to the European Convention on Human Rights [Útmutató az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez], az Európa Tanács kiadója
- Emberi Jogok Európai Bírósága: www.echr.coe.int; az Emberi Jogok Európai Bíróságának Magyarországra vonatkozó ítéletei: <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/az-emberi-jogok-europai-birosaganak-iteletei>
- Európai Biztoság a Kínzás, az Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzéséért: www.cpt.coe.int
- Az Európa Tanács társadalmi nemek közti egyenlőséggel foglalkozó honlapja: <https://www.coe.int/en/web/genderequality>
- Európai Szociális Karta: <https://www.coe.int/en/web/european-social-charter>
- A Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény: <https://www.coe.int/en/web/minorities>
- A Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság honlapja: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/>
- Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztoságának honlapja: www.ohchr.org
- Az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosának honlapja: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/the-commissioner>
- Risse T., Ropp S., Sikink K., The Power of Human Rights [Az emberi jogok ereje], Cambridge University Press, 1999.
- Forsythe, D., Human rights in International Relations [Emberi jogok a nemzetközi kapcsolatokban], Cambridge University Press, 2000.
- Hijab, Nadia, Human Rights and Human Development: Learning from Those Who Act, HDRO Background paper [Az emberi jogok és az ember fejlődése: tanulás azoktól, akik cselekszenek, Emberi Fejlődési Jelentések Hivatala, Hattér tanulmány], 2000. <http://hdr.undp.org/sites/default/files/nadihijab.pdf>

Jegyzetek

- ¹ Az ENSZ különleges megbízottja a nők és leánygyermek egészségét érintő hagyományos szokásokról
- ¹ Fact Sheet No.23, Harmful Traditional Practices Affecting the Health of Women and Children [23. sz. Tájékoztató a nők és gyermekek egészségét érintő káros tradicionális gyakorlatokról] <https://www.ohchr.org/documents/publications/factsheet23en.pdf>
- ^{II} 2000/43/EK irányelv (2000. június 29.) a személyek közötti, faji vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról
- ^{III} Ismerd jogaidat, és ne engedj belőlük – Kézikönyv roma aktivisták számára (magyar nyelvű), Európai Roma Jogok Központja, 2004 www.errc.org/uploads/attachment_data/file/015D/m0000015D.pdf

5. fejezet

Háttér-információk a globális emberi jogi témákhoz

A fejezet tartalma:

Bevezetés az átdogozott 5. fejezethez	457
Állampolgárság és részvétel	458
Béke és erőszak.....	459
Demokrácia	460
Diszkrimináció és intolerancia.....	461
Egészség	462
Emlékezés.....	463
Fogyatékoság és a fogyatékoság-alapú társadalmi megkülönböztetés	464
Globalizáció	465
Gyermekek	466
Háború és terrorizmus	467
Környezet.....	468
Kultúra és sport	469
Média	470
Migráció.....	471
Munka.....	472
Oktatás	473
Szegénység.....	474
Társadalmi nem.....	475
Vallás és meggyőződés.....	476

Bevezetés az átdolgozott 5. fejezethez

A Kompas 2012-es kiadásának 5. fejezete – amely a fiatalokat leginkább érintő 19 globális emberi jogi témát tárgyaló háttéranyagot tartalmazza – több mint 150 oldalt tesz ki. A cél az volt, hogy az olvasó mindegyik témáról kapjon egy általános áttekintést, ami segít a gyakorlatokat az adott politikai, gazdasági, társadalmi és emberi jogi keretben elhelyezni, és elegendő (de nem nyomasztóan részletes) információt nyújt ahhoz, hogy csoportsegítőként magabiztosan vághasson bele az egyes gyakorlatokba.

A Kompas jelen kiadása nem tartalmazza az eredeti 5. fejezetet. Nem azért, mert a csoportsegítőknél ne lenne szüksége ilyen háttérismeretekre – ellenkezőleg: ez a tudás nagyon is fontos és szükséges –, hanem mert ezeknek az információknak lépést kell tartaniuk az emberi jogokat érintő aktuális fejleményekkel, szakpolitikai változásokkal és megközelítésekkel.

Ahogy az események az idő folyamán alakulnak, úgy változnak az emberi jogi kérdések és problémák is. A múltban elfogadott volt például a rabszolgaság és a halálbüntetés, míg ma már az egyén emberi jogait sértő intézményekként tekintünk ezekre. Napjainkban olyan emberi jogi kérdések okoznak dilemmát, mint például a szólásszabadság és más jogok ütközése, vagy egyes, a nők és gyerekek egészségére nézve káros kulturális hagyományok. Minden emberi jogi témában és területen folyamatos vitára, újra- és továbbgondolásra van szükség, hogy az egyetemes emberi jogi kultúra megvalósításának folyamata során ezek egyre mélyebb megértésére tehesünk szert.

A háttér-információk naprakész állapotban tartásának legjobb módja az, ha az interneten tesszük elérhetővé ezt a fejezetet, ahol aztán könnyedén lehet frissíteni. Korábban az internet nem volt olyan széles körben elterjedt, ezért sok Kompas-használó számára elérhetetlen lett volna az online verzió. Manapság azonban mindenki sokkal könnyebben hozzáfér a világhálózathoz, ezért a logikus lépés az volt, hogy a háttéranyagot tartalmazó fejezetet feltegyük az internetre, a www.coe.int/compass oldalra.

Az emberi jogok védelme mindannyiunk közös felelőssége, és a Kompas olvasóit is arra bátorítjuk – sőt, kérjük –, hogy adjanak nekünk visszajelzést, ezzel segítve, hogy a teljes Kompas kézikönyv, és különösen az 5. fejezet, továbbra is értékes segédeszköz legyen. A visszajelző ív szintén a www.coe.int/compass weboldalon található.

Az emberi jogi témák és a kapcsolódó háttér-információk

A Kompas jelen kiadása a fiatalok szempontjából különösen fontos 19 globális emberi jogi téma köré épül, melyek az Európa Tanács, a Kompas szerkesztői és szerzői, valamint emberi jogi aktivisták közötti egyeztetési és véleményezési folyamat eredményeként kerültek kiválasztásra.

A Kompas azért született, hogy legyen egy olyan kézikönyv az emberi jogi nevelésről, amelyet bárki használni tud, függetlenül attól, hogy mennyi előzetes tudással rendelkezik. Ehhez olyan háttéranyagot kellett összeállítani, amely kielégíti az emberi jogokban és a kapcsolódó témákban még kevésbé jártas olvasók igényeit, egyszerű, de nem leegyszerűsítő, lényegre törő, mégis elégséges információt kínál. Az információk helyességének, naprakész voltának és kiegyensúlyozottságának biztosítása érdekében a fejezetek megírását hosszas és alapos tervezési, szerkesztési és ellenőrzési folyamat előzte meg. Ennek a folyamatnak az eredménye az 5. fejezet, amely a 19 globális emberi jogi téma mindegyike kapcsán kitér az alábbiakra:

- Definíciók és kulcsfogalmak;
- Emberi jogi problémák, dokumentumok és intézmények;
- A fiatalokat leginkább érintő emberi jogi kérdések;
- Az olvasónak szánt kérdések, amelyek segítenek átgondolni a felvetett témákat, dilemmákat;
- Az Európa Tanács szerepe és munkája,
- Források, kapcsolódó szervezetek, hasznos linkek és ajánlott olvasmányok.

A teljes eredeti 5. fejezet elérhető az interneten, a www.coe.int/compass weboldalon.

Az alábbiakban röviden összefoglaljuk az online hozzáférhető háttéranyag tartalmát. Reméljük, hogy ez az „ízeltő” kedvet csinál az olvasóknak ahhoz, hogy a gyakorlatok megvalósítása előtt – a felkészülés részeként – ellátogassanak a www.coe.int/compass oldalra. Szeretnénk hangsúlyozni, hogy az 5. fejezet online verziója nem tekintendő végérvényes szövegnek, az csupán a megírása idején aktuális emberi jogi kérdésekről, problémákról kíván összefoglalót adni.

A háttéranyagot folyamatosan frissítjük

Bízunk a Kompassz olvasóiban és használóiban, hogy segítenek majd a háttér-információkat tartalmazó fejezetet naprakészen tartani és biztosítani, hogy alkalmazkodjon a mindenkori igényekhez. Minden javaslatot és hozzászólást szívesen fogadunk. A www.coe.int/compass weboldalon lehet nekünk üzenni, az ott található visszajelző űrlap segítségével. Előre is köszönjük!

Állampolgárság és részvétel

Kapcsolódó gyakorlatok:

Emberi jogi harcosok
Erőmű
Fokról fokra
Hová állsz?
Hősök és hősnők
Két város meséje
Kölcsönös kapcsolatok
Mecset Alvóvárosban
Mindenki hallassa a hangját!
Most mutasd meg!
Oktatást mindenkinek?
Szakszervezeti tárgyalás
Szavazzunk vagy ne szavazzunk?
Vigyázz, figyelünk!
Vitassuk meg!

Az állampolgárság fogalma

Hogy mit jelent polgárnak, állampolgárnak lenni, arra sokféle válasz született a történelem folyamán és a világ különböző tájain, az adott ország történelme, társadalmi viszonyai, kultúrája és az aktuális ideológiák függvényében. Manapság az állampolgárságot a legtöbb esetben az egyén és az állam közötti jogviszonyként értelmezik. Az EJENY 15. cikke elismeri az egyén állampolgársághoz és állampolgársága megváltoztatásához való jogát, továbbá kimondja, hogy senki nem fosztható meg önkényesen állampolgárságától.

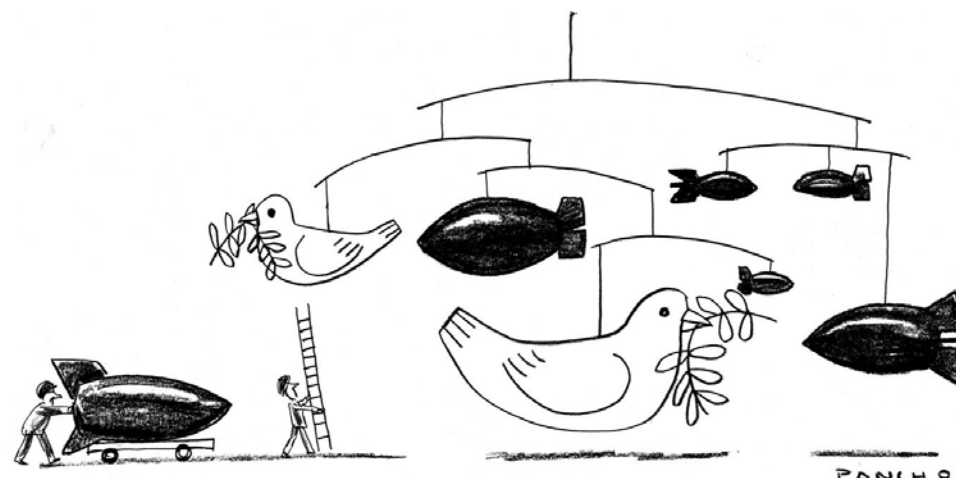
A politikai és kulturális életben való részvétel jogát számos nemzetközi emberi jogi egyezmény elismeri. A rossz egészségi állapot, az alacsony iskolázottság, a szólásszabadság korlátozottsága, a szegénység és egy sor más tényező befolyásolja, hogy milyen mértékben tudunk részt venni a bennünket és jogainkat érintő társadalmi folyamatokban és rendszerekben, ugyanakkor állampolgári részvétel nélkül lehetetlen az emberi jogokon alapuló társadalmat létrehozni.

Az 5. fejezet online verziójában olvashatunk a fiatalok jogairól és helyzetéről, továbbá arról, hogy a fiatalok különböző csoportjai hogyan tudják állampolgári jogukat gyakorolni. Ezenkívül szó esik a fiatalok részvételének különböző fokozatairól, a manipuláció szintjétől kezdve (amikor a felnőttek saját céljaik elérése érdekében vonják be a fiatalokat) egészen a közös döntéshozatal szintjéig.

Az Európa Tanács nagyon erős ifjúsági szakpolitikával rendelkezik, és aktívan törekszik arra, hogy bevonja munkájába a fiatalokat.

Kapcsolódó gyakorlatok:

- Amikor eljön a holnap
- Az életem nem show-műsor!
- Bejöhettek?
- Chahal kontra Egyesült
- Királyság
- Családi ügy
- Erőmű
- Erőszak az életben
- Kódobálás
- Lehet másképp?
- Mutasd az ujjad!
- Szófelhő
- Terrorizmus
- Válasz a rasszizmusra

Az 5. fejezet online verziójában az erőszak témáját bővebb értelmezésben tárgyaljuk, beleértve az emberek közötti közvetlen erőszakon túl a rendszerszintű és a kulturális erőszakot is. A békét szintén tágabban értelmezzük: nemcsak a fegyveres harcok hiányát értjük alatta, hanem beletartozik az igazságosság és az egyenlőség, valamint az emberi jogok és a Föld tisztelete is. A béke alapvető feltétele az emberi jogok érvényesülésének, ugyanakkor következménye is az emberi jogok tiszteletben tartásának. Magát a békét is egyre inkább emberi jognak tekintik, újonnan kibontakozó jogként vagy az úgynevezett szolidaritási jogok részeként.

A békéhez és az erőszakhoz szorosan kötődik az emberi biztonság fogalma, melyhez hozzátartozik az emberek védelme nemcsak a fizikai erőszak közvetlen fenyegetésével, hanem a szegénységből és a szociális, gazdasági vagy politikai egyenlőtlenségek egyéb formáiból eredő, illetve a természeti katasztrófákkal és betegségekkel együtt járó közvetett veszélyekkel szemben is.

Az 5. fejezet online változatában kifejtjük, hogy mások emberi jogainak védelme érdekében időnként szükség van erőszakos beavatkozásra, és sorra vesszük a hatékony és igazságos büntetőjogi igazságszolgáltatási rendszer működéséhez szükséges biztosítékokat.

Az Európa Tanács ifjúsági szektorának több mint 40 éves tapasztalata van az interkulturális tanulás, a konfliktuskezelés és az emberi jogi nevelés terén. Az évente megrendezésre kerülő Ifjúsági Béketábor lehetővé teszi, hogy a fiatalok – néhány esetben életükben először – személyesen elbeszélgessenek a „másik oldalról” érkező kortársaikkal.

Demokrácia

MINDEN VOLT
DIKTÁTOR
MEGMONDHATJA:

A demokráciát nehéz definiálni. A legegyszerűbb meghatározás szerint „az emberek hatalmának” mondhatnánk. Az emberi jogok és a demokrácia közt szoros és kétirányú kapcsolat áll fenn: mindkettő bizonyos módon függ a másiktól, és a másik nélkül nem teljes. A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága (EJENY, 18. cikk), a véleménynyilvánítás szabadsága (EJENY, 19. cikk), valamint a békés célú gyülekezés és egyesülés szabadsága (EJENY, 20. cikk) elválaszthatatlannak a demokrácia eszméjétől, de más emberi jogaink sérelme szintén befolyásolhatja azt, hogy milyen mértékben vagyunk képesek részt venni a közügyekben. A szegénység, a rossz egészségi állapot vagy a hajléktalanság is megnehezítheti, hogy valaki hallassa a hangját. A demokráciában való részvétel fontos a fiatalok számára. „Ha egy 16 éves ember elég érett ahhoz, hogy megházasodjon és munkát vállaljon, akkor nem kellene, hogy választójoggal is rendelkezzen?”

Az 5. fejezet online verziójában ezeket a kérdéseket fejtjük ki, továbbá beszélünk a demokrácia kialakulásáról, a modern világban működő különféle demokrácia-modellekről és a demokráciát érintő problémákról is.

Kapcsolódó gyakorlatok:

Kölcsönös kapcsolatok
Szakszervezeti tárgyalás
Szavazzunk vagy ne szavazzunk?
Vitassuk meg!

Diszkrimináció és intolerancia

SAJNÁLOM, DE A NYAKKENDŐJE SZÍNE NEM TETSIK AZ ÜGYFELEIMNEK...

Kapcsolódó gyakorlatok:

- A gyógyszerek elérhetősége
- Azt nézd, mire képes!
- Bejöhettek?
- Beszéljünk a szexről!
- Dolgozni akarok!
- Dosta!
- Eltérő bérek
- Hősnők és hősök
- Ki vagyok te?
- Mecset Alvóvárosban
- Meggyőződéseink
- Munka és család
- Nyelvi akadályok
- Te is más vagy – te sem vagy más
- Tégy egy lépést előre!
- Úton Egyenlőségföldjére
- Válasz a rasszizmusra

A diszkrimináció és az intolerancia az emberi jogok sérelméhez vezető két leggyakoribb viselkedési forma. Diszkriminációról akkor beszélünk, ha egyes embereket – hasonló élethelyzetben – másokhoz képest hátrányos elbánásban részesítünk csupán azért, mert ténylegesen vagy feltételezhetően egy bizonyos csoportba tartoznak. Az intolerancia a sajátunktól eltérő szokások vagy meggyőzések tiszteletének hiányát jelenti.

Az egyenlőség és megkülönböztetésmentesség alapelveit az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 1. és 2., illetve az Emberi Jogok Európai Egyezményének 14. cikke rögzíti. A diszkriminációnak közvetlen következményei vannak azokra az emberekre és csoportokra nézve, akiket életkoruk, fogyatékoságuk, etnikai hovatartozásuk, származásuk, politikai meggyőződésük, faji hovatartozásuk, vallásuk, biológiai vagy társadalmi nemük, szexuális orientációjuk, nyelvük, kultúrájuk vagy egyébek miatt hátrányosan megkülönböztetnek. Bizonyos esetekben pozitív diszkriminációt (megerősítő intézkedéseket) alkalmazunk valamilyen egyenlőtlenség orvoslása érdekében. Például több pénzt juttatunk hátrányos helyzetű régiókba, ezzel segítve a fiatalok foglalkoztatási és tanulási lehetőségeit. A kérdés a következő: igazolható-e bármikor is a diszkrimináció?

Az 5. fejezet online elérhető változatában ezt és egyéb kérdéseket tárgyalunk, többek között azokat a mechanizmusokat, amelyek a demokráciákban a „többség zsarnoksága” révén fenntartják a strukturális egyenlőtlenségeket. Ugyanitt részletes információkat találhatunk a sztereotípiákról, az előítéletekről, a diszkrimináció említett típusairól, az antiszemitizmusról, valamint a romafóbiáról és a cigányellenességről.

¹ Minthogy minden ember ugyanahhoz a fajhoz tartozik, az Európa Tanács elutasítja a különböző emberi fajok léteire alapozott elméleteket. Mindazonáltal az Európa Tanács emberi jogi dokumentumai (és időnként a KompasZ kézikönyv is) azért használják a „faj” kifejezést, hogy azokat a személyeket, akiket általában és tévesen valamely „fajhoz” tartozónak tekintenek, a nemzetközi egyezmények és hazai törvények által biztosított védelemből ne zárassanak ki.

Egészség

Az egészséghez való jogot számos nemzetközi és regionális emberi jogi dokumentum elismeri, például az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 25. cikke és az Európai Szociális Karta.

Az egészséghez való jog nem azt jelenti, hogy jogunk van egészségesnek lenni – hiszen lehetetlen védelmet biztosítani a jó egészséget fenyegető minden kockázati tényezővel szemben. Az egészséghez való jog azt jelenti, hogy minden megkülönböztetéstől mentesen mindenki számára elérhető, hozzáférhető, elfogadható és jó minőségű egészségügyi szolgáltatást kell biztosítani, valamint megfelelő életkörülményeket, hiszen ezek szükségesek ahhoz, hogy a lehető legegészségesebbek maradjunk.

A jó szándékú törekvések ellenére drámai egyenlőtlenségek léteznek mind az országokon belül, mind az országok között – ezekre az 5. fejezet online változata több példát is említ. A fejezet bőséges információt nyújt a fiatalok egészségével és az egészséges életmóddal kapcsolatban is. A szegénységben töltött gyermekkor, az elégtelen táplálkozás, a testmozgás hiánya és a függőségek egész életre kiható következményekkel járnak az egészségre nézve. Azoknál a fiataloknál, akik korán munkába állnak, fennáll a foglalkozási ártalmak veszélye, és körükben 50%-kal nagyobb a munkahelyi balesetek kockázata, mint az idősebeknél.

A fentiekén túl az 5. fejezet weben elérhető verziója foglalkozik többek között a kábítószerek, a szexuális és reprodukció egészség, a mentális egészség témájával, valamint a szegénység és a gyógyszerekhez való hozzáférés összefüggéseivel is.

Kapcsolódó gyakorlatok:
 A gyógyszerek elérhetősége
 A sport mindenkié
 Az élet szövedéke
 Beszéljünk a szexről!
 Csak egy perc
 Családi ügy
 Erőszak az életben
 Harc a vagyonért és a hatalomért
 Jövőink
 Lehet másképp?

Kapcsolódó gyakorlatok:

Dosta!
Idővonal
Szófelhő

Emlékezés

A súlyos emberi jogi jogsértéseket, az olyan atrocitásokat, mint a holokauszt, a rabszolga-kereskedelmet, a népirtást, a háborúkat vagy az etnikai tisztogatást, nem egykönnyen felejtik el vagy bocsátják meg azok, akiknek részük volt benne. Az emlékezés – ha megfelelő formát ölt – hozzásegítheti az érintetteket egyfajta lezáráshoz, a fiatalok pedig, akiket közvetlenül nem érintettek az események, megtanulhatják általa, hogy az emberek tettei vagy éppen a tétlenségük, az intolerancia, a rasszizmus és a vallási bigottság hová vezethet. Az emlékezésnek intő jelként kell szolgálnia a társadalom számára; hozzá kell segítenie minket, hogy tanuljunk a múltból, hogy a jövőben ne ismételjük meg a korábban elkövetett hibákat.

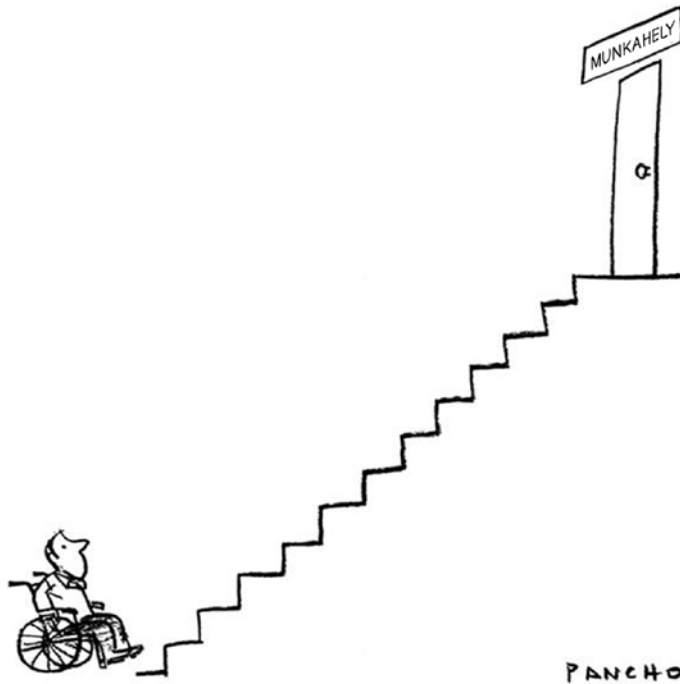
Az emlékezés aktusához nem kötődik közvetlenül emberi jog, mégis: ha belegondolunk, minden olyan esemény során, amelyről megemlékezünk, egyének vagy bizonyos csoportok emberi jogait teljesen figyelmen kívül hagyták. Az 5. fejezet online verziójában olvashatunk több olyan eseményről, amelyekre bár nem mindig emlékszünk, megérdemlik, hogy megemlékezzünk róluk. Ugyanitt bemutatjuk, miként szolgáltathatunk igazságot az áldozatoknak, és hogy milyen munka folyik a fiatalok oktatása-nevelése terén a gyűlölet legyőzése és a nemzetközi szolidaritás előmozdítása érdekében.

Maga az Európa Tanács a II. világháború romjain jött létre. A demokrácia, az emberi jogok és a jogállamiság előmozdítását szorgalmazó munkája figyelmeztet minket a XX. század első felét meghatározó totalitárius ideológiák következményeire. Az 1954-ben létrehozott Európai Kulturális Egyezmény arra hívja föl a figyelmet, hogy az összes tagállam történetét történelmük európai összefüggéseiben kell tanítani. 2001-ben az Európa Tanács új emléknapot vezetett be: a Holokauszt emlékeztetőnek és az emberiség elleni bűncselekmények megelőzésének napját.

Fogyatékoság és a fogyatékoság-alapú társadalmi megkülönböztetés

Kapcsolódó gyakorlatok:
A sport mindenkié
Azt nézd, mire képes!
Dolgozni akarok!
Eltérő bérék
Most nézd az én szememmel!

A fogyatékoságra mindeddig nem született világszerte általánosan elfogadott meghatározás. Az ENSZ Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezménye (2006) leszögezi, hogy „a fogyatékoság egy változó fogalom, továbbá, hogy a fogyatékoság a fogyatékosággal élő személyek és az attitűdbeli, illetve a környezeti akadályok kölcsönhatásának következménye, amely gátolja őket a társadalomban való teljes és hatékony, másokkal azonos alapon történő részvételben”.

A fogyatékoság-alapú társadalmi megkülönböztetés diszkriminatív, elnyomó vagy bántalmazó magatartás, amely abból a meggyőződésből fakad, hogy a fogyatékosággal élő emberek másoknál alacsonyabb rendűek.

A fogyatékoság emberi jogi kérdésként merül fel, például amikor megtagadják vagy korlátozzák a foglalkoztatáshoz, a kultúrához vagy a családi élethez való egyenlő jogot. Az eugenika olyan gyakorlati megnyilvánulása, mint a náci „fajnemésítő” programja, amelynek keretében több mint 200.000 fogyatékosággal élő gyilkoltak meg, sértik az élethez való jogot. És mi a helyzet a terhességi szűrővizsgálatokkal és a nők abortuszhoz való jogával? Ezeket az ellentmondásos kérdéseket is tárgyaljuk az 5. fejezet online verziójában.

Ugyanott feltesszük a kérdést: mit jelent az, hogy valaki fogyatékosággal él? Szóba kerül a fogyatékoság orvosi és szociális modellje is. Ezen túlmenően foglalkozunk többek között a fogyatékosággal élők jogaiért küzdő mozgalmakkal, továbbá azzal, hogy a fogyatékoság ügyének a szakpolitikákba való általános beemelése milyen távlatokat nyit meg különösen a fiatalok és a fiatal felnőttek előtt, például az oktatáshoz, a lehetőségekhez, köztük az ifjúsági szervezetekben való részvételhez, valamint a foglalkoztatáshoz való hozzáférés terén.

Globalizáció

Kapcsolódó gyakorlatok:

- A gyógyszerek elérhetősége
- Amikor eljön a holnap
- Ashique története
- Címlap
- Makah bálnavadászat
- Harc a vagyonért és a hatalomért
- Mennyi az annyi?
- Mutasd az ujjad!
- Te is más vagy – te sem vagy más
- Változnak az idők
- Terrorizmus
- Az élet szövődéke
- Vigyázz, figyelünk!

Természetesen a legtöbbszörnek van némi elképzelése arról, mit is jelent a globalizáció, maga a fogalom azonban rendkívül összetett, és több ponton is kapcsolódik az emberi jogokhoz. Sokan a globalizációt okolják számos emberi jogi jogsértésért, ugyanakkor a globalizáció teszi lehetővé azt is, hogy az emberi jogi mozgalmak szembeszálljanak annak vadhajtásaival és negatív következményeivel a globalizált médiahálózaton keresztül. Az 5. fejezet online változatában bővebben lehet olvasni a globalizáció gazdasági hatásairól, a globális nemzetközi gazdasági, pénzügyi és kereskedelmi intézményekről, a globalizáció kulturális és társadalmi hatásairól, valamint az „emberarcú globalizációért” síkra szálló mozgalmakról.

A globalizáció kártékony hatásaira adandó válaszok keresése hozzájárult ahhoz, hogy számos emberi jogi területen sikerült haladást elérni, ilyen például a fejlődéshez való jog pontosítása, továbbá a felelős vállalati politikára irányuló kezdeményezés, az ENSZ Globális Megállapodásában („Global Compact”) foglalt tíz alapelv megfogalmazása.

A felnőtté válás útján járó fiatalok nagyon kiszolgáltatottak a globalizáció hatásainak és a gazdasági, társadalmi, kulturális és politikai változásoknak. Ugyanakkor sok fiatal számára a globalizáció számtalan lehetőséget kínál az utazás, a munkavállalás és a tanulás, valamint a legkülönbözőbb életstílusok és kultúrák megismerésében. Az Európa Tanács fontos szerepet játszik olyan események lebonyolításában, ahol az ifjúsági szervezetek széles körét képviselő fiatalok találkozhatnak egymással.

Gyermekek

A nemzetközi emberi jogi normák értelmében gyermeknek tekintendő minden olyan személy, aki még nem töltötte be a 18. életévét. Az UNICEF becslése szerint 2014-ben a világon összesen 2,2 milliárd gyermek élt, ebből 200 millió Európában.

A gyerekeknek különösen nagy szükségük van gondoskodásra és segítségre. Ez a felismerés vezetett ahhoz, hogy megszülessen „saját” emberi jogi szerződésük, az Egyezmény a gyermek jogairól, amelyet 1989-ben fogadott el az Egyesült Nemzetek Szervezete. Az Egyezmény négy alapelvet fogalmaz meg: a hátrányos megkülönböztetés tilalma; a gyermek legfőbb érdekeinek szem előtt tartása; az élethez, túléléshez és fejlődéshez való jog; és a gyermek véleményének tiszteletben tartása.

Az 5. fejezet online verziójában alaposabban körbejárjuk többek között az utcán élő gyermekek, a gyermekkereskedelem, a testi fenytés, az internetes zaklatás (cyberbullying), a szexuális erőszak, a gyermekekkel szembeni szexuális erőszakról készült felvételek, illetve a gyermekekről készült felvételekkel való visszaélés témáját, továbbá szólunk a gyermekjogi ombudsmanok feladatairól is.

Kapcsolódó gyakorlatok:

A gyermekek jogai
Ashique története
Azt nézd, mire képes!
Jövőink
Ködobálás
Lehet másképp?
Mindenki hallassa a hangját!
Most mutasd meg!
Oktatást mindenkinek?
Virágozzék ezer virág

Kapcsolódó gyakorlatok:

Chahal kontra Egyesült Királyság
 Dosta!
 Erőszak az életben
 Három dolog
 Kódobálás
 Mennyi az annyi?
 Nyelvi akadályok
 Szófelhő
 Terrorizmus

Háború és terrorizmus

A háború és a terrorizmus alapjaiban veszélyezteti az emberi jogi kereteket. Az emberi jogok azonban még az emberiség legsötétebb óráiban is működnek, és ha nem is tudnak minden gaztettet orvosolni, valamennyi védelmet nyújthatnak, és reményt arra, hogy az igazság érvényesülhet.

Az 5. fejezet online verziójában kísérletet teszünk a háború és a terrorizmus fogalmának tisztázására, bármennyire is nehéz feladat ez. Szót ejtünk az erő alkalmazásának nemzetközi jogi vetületeiről és a védelmi felelősség elvének ellentmondásosságáról. Például feltesszük a kérdést: „Elképzelhető-e, hogy egy ország bombázása – minden következményével együtt – a legmegfelelőbb módja a béke előmozdításának és a gyakran szinte kibogozhatatlan konfliktusok rendezésének?” Bővebben írunk még a hadijogról, a genfi egyezményekről, a háborús bűncselekményekről és a Nemzetközi Büntetőbíróságról is.

Két kulcsfontosságú terület van, ahol az emberi jogok és a terrorizmus konfliktusba kerülhetnek. Egyrészt nyilvánvalóan maga a terrorcselekmény, másrészt azok az intézkedések, amelyeket a hivatalos szervek a terrorizmus elleni küzdelem során hozhatnak. Fontos észben tartani, hogy az emberi jogi jogszabályok az állam túlkapásaival szemben védik az egyén alapvető jogait és szabadságait, így például nincs arra lehetőség, hogy egy terrorista szervezetet perbe fogjanak az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt.

A háború és a terrorizmus témája a fiatalok számára különösen releváns. Háborúban a civil lakosság különösen veszélyeztetett, főleg a nők és a gyermekek; a gyerekeket fegyveres szolgálatra kényszeríthetik, a fiatalokat pedig – főleg, ha még az identitásukeresés szakaszában vannak – a terrorista csoportok környékezhetik meg.

Környezet

Az embernek alapvető joga van a szabadsághoz, az egyenlőséghez és ahhoz, hogy megfelelő körülmények között, emberhez méltó és egészséges életre lehetőséget adó környezetben éljen”. Az idézet az ENSZ emberi környezetről tartott 1972-es stockholmi konferenciáján elfogadott nyilatkozatból származik, és kiindulópontnak tekinthető a környezetvédelem emberi jogi alapú megközelítésében.

Az emberek jól tudják, hogy minden tevékenységünknek – legyen az bányászat, fakitermelés, építkezés, mezőgazdálkodás vagy környezetszennyezés – helyben és globálisan, illetve a jelenben és a jövőben is vannak következményei. Így a környezettel kapcsolatos aggályaink nem választhatók külön az emberiséggel kapcsolatos aggályoktól, és a környezeti problémák megoldására irányuló erőfeszítéseinknek az igazságosság, a jogok és a felelősség elvén kell alapulnia.

A fiatalokat általában nagyon aggasztja a környezet állapota, hiszen az ő jövőjükéről van szó. Gyakran az őket közvetlenül érintő, helyi környezeti kérdéseket tartják a legsürgetőbbnek. Mindemellett a globális éghajlatváltozás a legfőbb, mindenhol és mindenki által észlelhető probléma. Az éghajlatváltozás okozta nehézségek azonban egyeseket súlyosabban érintenek, míg másokat kevésbé: a népességnövekedéshez hasonlóan tehát a klímaváltozás is felveti az igazságosság kérdését.

Az 5. fejezet online változatában olvashatunk a fiatalok környezettel kapcsolatos aggályairól. A fejezet példákkal szolgál a környezeti károkhoz kapcsolódó emberi jogi jogsérelmekről – ezek közé tartozik az élethez való jog megsértése például a légszennyezés különböző formái, vagy a biztonságos és megfelelő vízellátás hiánya miatti korai elhalálozás kapcsán. A föld mezőgazdasági, bányászati, ipari, közlekedési és városépítési célú felhasználása pedig a szabadon megválasztott munkához való jog, az élelemhez való jog, valamint a kulturális életben való részvétel jogának megsértéséhez vezethet.

Ezenkívül szó esik arról a javaslatról, hogy az ökotúdiumot, azaz a nagymértékű környezetirtást és természeti pusztítást – a népirtáshoz és az emberiség elleni bűncselekményekhez hasonlóan – a Nemzetközi Büntetőbíróság hatáskörébe eső, béke elleni nemzetközi bűncselekménynek nyilvánítsuk.

Kapcsolódó gyakorlatok:

Az élet szövedéke

Címlap

Három dolog

Jövőink

Két város meséje

Makah bálnavadászat

Mutasd az ujjad!

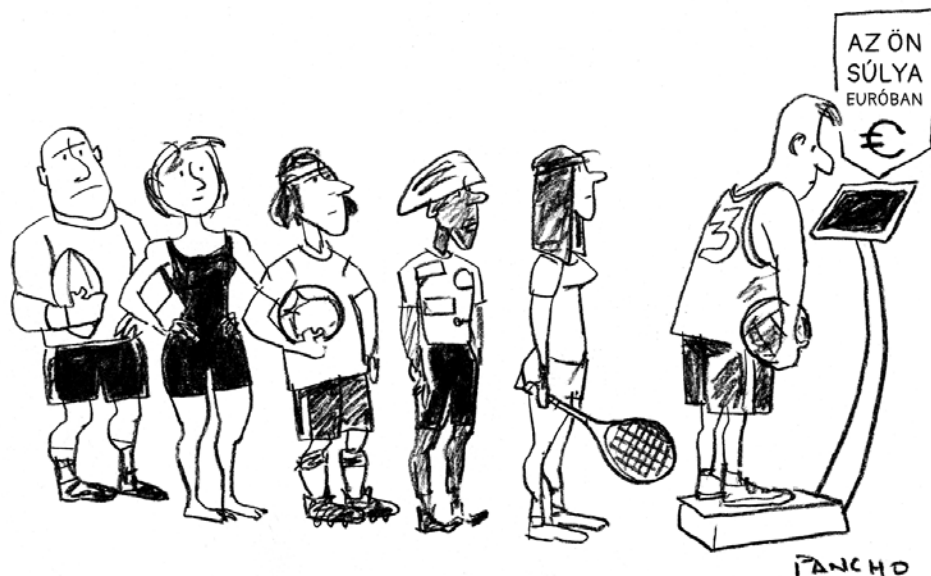
Vigyázz, figyelünk!

Kapcsolódó gyakorlatok:

- A sport mindenkié
- Csak egy perc
- Fokról fokra
- Makah bálnavadászat
- Meggyőződéseink
- Szófélhó
- Válasz a rasszizmusra

Kultúra és sport

A kulturális jogokat először az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata fogalmazta meg. A 27. cikk értelmében „Minden személynek joga van a közösség kulturális életében való szabad részvételhez, a művészetek élvezéséhez, valamint a tudomány haladásában és az abból származó jótéteményekben való részvételhez.” Ezzel szemben a sportot egyetlen emberi jogi nyilatkozat vagy egyezmény sem említi konkrétan. A sport az egész világon jelen van, minden kultúrának része, számos különféle emberi joghoz szorosan kapcsolódik, és ráadásul a fiatalok körében is népszerű, ezért a KompasZ kézikönyvben, a globális emberi jogi témák között feltétlenül helye van. A sport többek között összefügg az egészséghez való joggal. Másrészt sok emberi jogi sérelem is kapcsolódik a sporthoz, amelyek aláássák az emberi méltóságot és az egymás iránti tiszteletet, ilyen például a teljesítménynövelő szerek használata, a meccs „megbundázása” vagy a labdarúgás terén megnyilvánuló rasszizmus. Ezekről és más témákról is az 5. fejezet online verziójában lehet bővebben olvasni.

Szó lesz még a példaképként szolgáló sportolókról, a paralimpiai játékokról és arról, hogy vajon minden kulturális tradíciót tiszteletben kell-e tartani.

Média

A média – így a nyomtatott sajtó, a televízió, a rádió, a filmek, a CD-k és DVD-k, valamint modern információs szupersztrádánk, az internet és a világháló elősegítheti a társadalmi tudatosság, a közösségi részvétel és az emberi jogi aktivizmus erősödését. Ugyanakkor veszélyeket is hordoz magában, mivel ezek az eszközök a gyűlölet szítását, az előítéletek mélyítését és a hamis információk terjedését is lehetővé teszik.

A médiához legszorosabban kapcsolódó emberi jog a gondolat- és a szólásszabadság. Az 5. fejezet bővebb, online változatában olvashatunk a szólásszabadságról és az azt fenyegető veszélyekről; például a média állami ellenőrzésére irányuló törekvésekről, az újságírók ellen elkövetett erőszakról, a médiára gyakorolt üzleti nyomásról, valamint az információs és a kommunikációs eszközök hozzáférhetőségének korlátozásáról. Az Emberi Jogok Európai Bírósága sokat tett azért, hogy létrejöjjön egy keretrendszer, amely meghatározza, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikkének (2) bekezdésével összhangban milyen mértékben korlátozható a véleménynyilvánítás szabadsága.

Az 5. fejezet online verziójában olvashatunk arról is, hogy a szólásszabadság hogyan ütközhet más emberi jogokkal, például a magán- és a családi élet tiszteletben tartásának jogával vagy a hátrányos megkülönböztetés tilalmával. Ezenkívül szó esik még a fogyasztói szemléletről, erőszakról, értékekről, sztereotípiákról és önértékelésről, különösen a fiatalok vonatkozásában, akik naponta több órát töltenek médiahasználattal.

Kapcsolódó gyakorlatok:
Amikor eljön a holnap
Címlap
Hová állsz?
Mindenki hallassa a hangját!
Változnak az idők
Vigyázz, figyelünk!

Kapcsolódó gyakorlatok:

- Bejöhettek?
- Chahal kontra Egyesült Királyság
- Három dolog
- Nyelvi akadályok

Migráció

Napjaink globalizált világában az emberek állandó mozgásban vannak. Vannak, akik pihenésképpen utaznak, mások munkavállalási vagy tanulási céllal, megint mások háború vagy diszkrimináció elől menekülnek. A gyakorlatban nem mindig nyilvánvaló, hol húzódik a határ az úgynevezett önkéntes és a kényszermigráció között. A migráció mintázatai szintén elég bonyolultak: tudta például, hogy több mint 12 millió orosz él a hazáján kívül, és szintén 12 millióra tehető azok száma, akik más országból vándoroltak be Oroszországba?

Az 5. fejezet online változatában definiáljuk és bemutatjuk a migráció különböző típusait, ezen belül szólnunk az ideiglenes gazdasági bevándorlókról (más szóval vendégmunkásokról), a magasan képzett nemzetközi munkavállalókról, a rendezetlen jogi helyzetű (okmányok nélküli vagy szabálytalanul érkező) migránsokról, kényszermigránsokról, családtagokról és hazatelepülő migránsokról, valamint a belső menekültekről, menekültekről és menedékkérőkről.

Szót ejtünk továbbá az IOM munkájáról, az Európai Unió bevándorláspolitikájáról és az Európa Tanács tevékenységéről, ezen belül az Agenda 2020 című ifjúságpolitikai keretdokumentumról.

Az olyan programok fiatal résztvevőit, mint például az Erasmus Mundi, a kulturális sokszínűség előmozdítónak tartjuk. Ugyanakkor becslések szerint körülbelül 12 millió olyan fiatal él Európában, akikre – habár itt születtek és nőttek fel – bevándorlóként tekintenek, mert a szüleik bevándorlók voltak. Az ilyen „második generációs” bevándorlók gyakran szembesülnek diszkriminációval, rasszizmussal és emberi jogaik sérelmével. A fiatal menekültek, menedékkérők és belső menekültek szintén különösen hátrányos helyzetben vannak.

Munka

A munkához való jog emberi jog, amelyet többnyire a szociális és gazdasági jogok között említenek. A tisztességes munka szükséges ahhoz, hogy életünket méltósággal élhessük, biztosítja megélhetésünket, továbbá hozzájárul egyéni fejlődésünkhöz, és általában véve erősíti a társadalmat.

Az 5. fejezet online változatában többek között arról van szó, hogy a munkához való jog nem pusztán azt jelenti, hogy dolgozhatunk. Mindenkinek joga van igazságos és kedvező munkafeltételekhez, munkahelyi biztonsághoz, tisztességes fizetéshez, azonos értékű munkáért azonos díjazáshoz, esélyegyenlőséghez, ésszerű munkaidőhöz és pihenéshez, valamint a szervezkedéshez és a kollektív tárgyaláshoz. A webes verzióból többet megtudhatunk a szakszervezetekről, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetről (ILO) és az Európai Szociális Kartáról is.

2011-ben a becslést adatok szerint mintegy 7,5 millió olyan fiatal élt az Európai Unióban, aki nem is tanult és nem is dolgozott. Munka nélkül sok fiatalnál szociális és egészségügyi problémák alakulnak ki; idetartozik többek között az erőszak, a bűnözés, az öngyilkosság, a kábítószerhasználat és a túlzott alkoholfogyasztás. A fiatalok számára a munka nem pusztán eszköz ahhoz, hogy anyagilag gondoskodjanak magukról, segítségével élettapasztalatokra is szert tesznek. A szakmai gyakorlatok részben kitöltik ezt az űrt, de sok fiatal érzi úgy, hogy a gyakornoki rendszer kizsákmányolja.

Szintén a fiatalokat érintő kérdés a gyermekmunka. 2010-ben a világon mintegy 215 millió gyerek végzett gyermekmunkát, amelybe beletartozott a rabszolgaság, a kényszermunka, a szexuális kizsákmányolás, az illegális tevékenységek és a veszélyes munka is. Európában léteznek vonatkozó jogszabályok, mégis sok gyermek és fiatal kénytelen „hétvégi” vagy „iskola utáni” munkát vállalni; néha azért, hogy több zsebpénzük legyen, de gyakran azért, hogy jelentős mértékben hozzájáruljanak a család jövedelméhez.

Kapcsolódó gyakorlatok:

Ashique története
Dolgozni akarok!
Eltérő bérek
Két város meséje
Munka és család
Szakszervezeti tárgyalás
Vigyázz, figyelünk!

Kapcsolódó gyakorlatok:

- A gyermekek jogai
- Az életem nem show-műsor!
- Mennyi az anyyi?
- Mindenki hallassa a hangját!
- Oktatást mindenkinek?
- Úton Egyenlőségföldjére
- Változnak az idők

Oktatás

Az oktatás és nevelés az a folyamat, amelynek keretében a társadalom a felhalmozott ismereteket, tudást, készségeket és értékeket továbbadja a következő generációknak. Önmagában is emberi jog, emellett pedig más emberi jogok érvényesítésének is nélkülözhetetlen eszköze. Rendkívüli jelentősége miatt az ENSZ Millenniumi Fejlesztési Céljai közül kettő is az oktatáshoz kapcsolódott. A 2. cél azt kívánta elérni 2015-re, hogy a világon minden gyermek – az összes fiú és lány – elvégezze az általános iskolát; a 3. cél pedig a nemek közötti egyenlőség és a nők szerepvállalásának előmozdítását tűzte ki az oktatásban fennálló nemi egyenlőtlenség megszüntetésével.

E törekvések ellenére 2018-ban világszerte 121 millió 6-14 éves gyermek nem járt iskolába, és számos országban továbbra is fennáll a nemek közötti egyenlőtlenség az oktatáshoz való hozzáférés és részvétel terén. Így a jelenleg érvényben lévő, 2030-ra kitűzött új, Fenntartható Fejlesztési Célok között is szerepel az oktatás fejlesztése és a nemek arányának javítása. Az ENSZ által kitűzött 4-es számú cél „Az inkluzív, méltányos és minőségi oktatás biztosítása, valamint az egész életen át tartó tanulás lehetőségeinek elősegítése mindenki számára”, az 5-ös pedig „A nemi egyenlőtlenségek felszámolása és a nők egyenjogúságának biztosítása”.

Az oktatás hozzáférhetősége minden fiatal életére kihat, ezért ez a téma komolyan foglalkoztatja őket. Érintettségük miatt kivételes helyzetben vannak ahhoz, hogy aktívan fellépjenek ez ügyben, ezért fontos, hogy alaposan ismerjék a jogaikat, és tisztában legyenek az oktatási rendszer politikai és társadalmi hátterével. Az 5. fejezet online verziójában szereplő információk jó kiindulópontot nyújtanak ehhez. Itt tárgyaljuk a „4A” néven ismertté vált oktatási modellt, amelynek lényege az elérhetőség (availability), a hozzáférhetőség (accessibility), az elfogadhatóság (acceptability) és az alkalmazkodóképesség (adaptability), továbbá kitérünk a tanulás UNESCO által meghatározott négy alappillérenek (megtanulni együtt élni, megtanulni megismerni, megtanulni cselekedni és megtanulni élni) megvalósítása során felmerülő kihívásokra is.

Szegénység

ARRA NINCS
GARANCIA, HOGY
LESZ HOL LAKNIA,
DE A GLOBÁLIS
FELMELEGEDÉSRE
BIZTON SZÁMÍTHAT...

Olyan világban élünk, amelyben egy-egy milliárdos éves bevétele akkora lehet, mint bizonyos országok teljes nemzeti jövedelme. Az 5. fejezet webes változatában a szegénység meghatározásának és mérésének különböző módjairól olvashatunk. Az abszolút szegénység az alapvető életszükségletek, például a tiszta ivóvíz, az élelmiszer és az alapvető higiéniai feltételek biztosításához szükséges erőforrások hiányát jelenti. Szegénység alatt Európában általában a relatív szegénységet értjük. Ez azt jelenti, hogy azok az egyének vagy háztartások tekintendők szegénynek, amelyek jövedelme elmarad az adott társadalmi környezetben elfogadottnak, megfelelőnek tekintett szinttől.

A szegénység visszaszorításában különösen fontos szerepet töltenek be az emberi jogok. A szegénység és egyes emberi jogok – például az oktatáshoz, a tisztességes munkához, az egészséghez, az elegendő élelemhez, a megfelelő lakhatáshoz, a személyi biztonsághoz, továbbá az igazságszolgáltatáshoz való egyenlő hozzáféréshez fűződő jogok – sérülése között szoros összefüggés van. Egyes jogsérelmek szegénységhez vezetnek, a szegénység pedig számos jog sérelmét vonja maga után. Különösen a szegénységben felnövő fiatalok esetében gyakori a rossz egészségi állapot, a tanulási nehézségek, a magatartási zavarok, a korai terhesség, az alacsony képzettség, és a problémákat még hosszán sorolhatnánk. Az Eurostat szerint 2019-ben a 24 év alatti fiataloknak körülbelül egyötöde élt szegénységben az Európai Unióban.

A szegénységgel kapcsolatban fontos dokumentum az ENSZ Közgyűlése által 1986-ban elfogadott, a Fejlődéshez való jogról szóló nyilatkozat, amely a fejlődés és a szegénység felszámolására új, jogokon alapuló megközelítést alkalmaz. Ezt követték a 2000-ben közzétett ENSZ Millenniumi Fejlesztési Céllok, majd pedig a 2015-ben kitűzött Fenntartható Fejlesztési Céllok, amelyek között az első helyen szerepel a mélyszegénység és az éhezés felszámolása. Sajnos továbbra is sok a teendő ezen a téren.

Kapcsolódó gyakorlatok:

Harc a vagyonért és a hatalomért

Hová állsz?

Most nézd az én szememmel!

Tégy egy lépést előre!

Kapcsolódó gyakorlatok:

Beszéljünk a szexről!

Családi ügy

Eltérő bérek

Hősök és hősnők

Ki vagyok te?

Munka és család

Úton Egyenlőségföldjére

Társadalmi nem

A társadalmi nemek komplex módon, bűjtatottan és nyíltan is hatnak mindannyiunkra. Szexualitásunk és nemi identitásunk szerves részét képezi emberi voltunknak. A témához kapcsolódó különböző kifejezések – mint például a biológiai nem, társadalmi nem, nemi identitás, szexualitás – mást-mást jelentenek, mégis gyakran összekeverik őket. Az 5. fejezet online verziójában mind a fenti, mind pedig más kapcsolódó kifejezéseket részletesen megtárgyalunk.

A nemek közötti egyenlőség alapvető emberi jog. Az összes nemzetközi emberi jogi egyezmény egyformán vonatkozik a nőkre és a férfiakra. Bárkinek sérülhetnek az emberi jogai a neme, társadalmi neme, nemi identitása vagy szexuális orientációja miatt, de a nők különösen veszélyeztetettek. Az ilyen jogsérelmek leginkább az alábbi területeken fordulnak elő: társadalmi részvétel (oktatás, munkavállalás, politikai és közéleti részvétel), nemi alapú erőszak (például párkapcsolati erőszak, szexuális erőszak, nőnemiszerv-csonkítás, emberkereskedelem, szelektív abortusz), fegyveres konfliktusok (az áldozatok közel 90%-a civil, többnyire nők és gyermekek), szegénység (a világszerte szegénységben élő emberek több mint 70%-a nő), valamint szexuális és reprodukciós jogok (kényszerházasság, fogamzásgátlás lehetőségének hiánya). A nők különösen veszélyeztetett helyzete miatt született meg 1979-ben az ENSZ Egyezménye a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről.

Az LGBT embereket is gyakran éri jogsérelm, és az ENSZ egyre hangosabb szószólója az LGBT emberek emberi jogainak. Az ENSZ azonban egyelőre nem ismerte el a Jogászok Nemzetközi Bizottsága és más emberi jogi szakértők által 2006-ban kidolgozott Yogyakarta alapelveket.

Vallás és meggyőződés

Egyszerűen fogalmazva a vallás az embereknek az általuk szentnek, megszenteltnek, spirituálisnak vagy isteni eredetűnek tekintett dolgokhoz való viszonyát jelenti. A meggyőződés tágabb fogalom: egyfajta tudatállapot, amikor valamit igaznak tartunk, habár nem vagyunk tökéletesen biztosak benne, és nincs megfelelő bizonyítékunk sem. A meggyőződés alapja lehet vallási, filozófiai vagy ideológiai. A környezetünkben jelen lévő vallások és egyéb hitrendszerek befolyásolják identitásunkat, függetlenül attól, hogy vallásosnak vagy spirituálisnak tartjuk-e magunkat.

A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságát az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata rögzíti. Mint minden más emberi jog, ez a szabadságjog sem múlja felül jelentőségben a többit, és időnként konfliktusba kerül más emberi jogokkal, például a vélemény- és szólásszabadsággal, vagy a nemem vagy szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetéstől való védelemhez való joggal.

A történelem során számos vallási sajátosság beépült a helyi kultúrába, és ez tükröződik az irodalomban, a művészetben, a zenében stb. A vallások befolyása még erősebbé válhat, ha egy országban egy vallás vagy vallási ideológia a kormányzás szintjére emelkedik. Ilyen esetekben a vallás és a vallási érvek összekeverednek a politikai, gazdasági vagy társadalmi indokkal.

Az 5. fejezet online változata számos példát említ az emberi jogi közösségen belül folyó vitákra, például a gyermekeket érintő hagyományos szertartások, a házasságra és a válásra vonatkozó szabályok, a női nemi szervek megcsonkítása, illetve az adott közösségben az erősebb vallási csoporthoz nem csatlakozók bizonyos jogainak megtagadása kapcsán. Az adott kultúrában és hagyományban való mély beágyazottságuk miatt nem könnyű az ilyen gyakorlatoknak véget vetni.

A webes verzió foglalkozik a muszlimokkal, keresztényekkel és zsidókkal szembeni intolerancia és diszkrimináció kérdésével, továbbá az Európa Tanács szerepével – különösen a fiatalokat érintő munkájával – is; valamint ismertet pár példát az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlatából a vallással és meggyőződéssel, illetve a fiatalok oktatásával és a katonai szolgálattal kapcsolatban.

Kapcsolódó gyakorlatok:

Idővonal

Ki vagyok te?

Mecset Alvóvárosban

Meggyőződéseink

Változnak az idők

Virágozzék ezer virág

Függelék

Tartalomjegyzék

FONTOSABB NEMZETKÖZI EMBERI JOGI DOKUMENTUMOK

A fontosabb nemzetközi emberi jogi egyezményeket ratifikáló államok	479
Egyesült Nemzetek Szervezete	480
Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (összefoglaló).....	480
Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (Nem hivatalos összefoglaló).....	483
Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya (Nem hivatalos összefoglaló) ..	484
Nemzetközi egyezmény a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről (Nem hivatalos összefoglaló).....	485
Egyezmény a gyermek jogairól (Nem hivatalos összefoglaló).....	486
Egyezmény a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról (Nem hivatalos összefoglaló).....	487
Nemzetközi egyezmény a személyek erőszakos eltűnése elleni védelemről (Nem hivatalos összefoglaló).....	488
Az ENSZ Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezménye (Nem hivatalos összefoglaló).....	488
Európa Tanács	490
Emberi Jogok Európai Egyezménye és annak kiegészítő jegyzőkönyvei (Egyszerűsített változat, válogatott cikkek alapján).....	490
Emberi Jogok Európai Egyezménye (A 11. és 14. Kiegészítő Jegyzőkönyv által módosított, 2010. június 1-jén hatályba lépett szöveg)	491
Európai Szociális Karta (Nem hivatalos összefoglaló)	496
Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről (Összefoglalás).....	497
Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája (Összefoglalás)	497
Emberkereskedelem elleni fellépésről szóló egyezmény (Nem hivatalos összefoglaló)	498
Az Európa Tanács chartája a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről.....	499
FOGALOMTÁR	501

A fontosabb nemzetközi emberi jogi egyezményeket ratifikáló államok
az Európai Kulturális Egyezmény részes államai körében
(2020. szeptember 14-i állapot szerint)

ALÁÍRÓK	EGYESÜLT NEMZETEK SZERVEZETE								EURÓPA TANÁCS							
	Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya	Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya	Egyezmény a gyermek jogairól	Nemzetközi egyezmény a faji megkülönböztetés- valamint a formájának kiküszöböléséről	Egyezmény a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról	Az ENSZ Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezménye	Nemzetközi egyezmény a személyek erőszakos eltűnése elleni védelemről	Emberi Jogok Európai Egyezménye	Európai Szociális Karta	Módosított Európai Szociális Karta	Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről	Egyezmény a kínzás és az embertelen vagy megalázó bűntételek vagy bánásmód megelőzéséről	Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája	Emberkereskedelem elleni fellépésről szóló egyezmény	A nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról szóló egyezmény	
Hatályba lépés	1976. 01.03.	1976. 03.23.	1990. 09.02.	1969. 01.04.	1981. 09.03.	2008. 05.03.	2010. 12.23.	1953. 09.03.	1965. 02.26.	1999. 07.01.	1998. 02.01.	1989. 02.01.	1998. 03.01.	2008. 02.01.	2014. 08.02.	
Albánia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Andorra		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Ausztria	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Azerbajdzsán	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Belarusz	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Belgium	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Bosznia-Hercegovina	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Bulgária	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Ciprus	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Cseh Köztársaság	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Dánia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Egyesült Királyság	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Észak-Macedónia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Észtország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Finnország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Franciaország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Georgia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Görögország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Hollandia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Horvátország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Írország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Izland	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Kazahsztán	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Lengyelország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Lettország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Liechtenstein	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Litvánia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Luxemburg	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Magyarország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Málta	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Moldovai Köztársaság	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Monaco	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Montenegró	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Németország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Norvégia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Olaszország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Oroszországi Föderáció	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Örményország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Portugália	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Románia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
San Marino	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Spanyolország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Svájc	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Svédország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Szentszék			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Szerbia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Szlovákia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Szlovénia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Törökország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Ukrajna	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	

Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (Összefoglaló)

1. cikk Az egyenlőséghez való jog	17. cikk A tulajdonhoz való jog
2. cikk A diszkrimináció tilalma	18. cikk Gondolati, lelkiismereti és vallásszabadság
3. cikk Az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog	19. cikk A vélemény és információ szabadsága
4. cikk A rabszolgaság tilalma	20. cikk A békés gyülekezéshez és egyesüléshez való jog
5. cikk A kínzás és a megalázó bánásmód tilalma	21. cikk Jog az ország közügyeinek irányításában és a szabad választáson való részvételhez
6. cikk A jogalanyiség elismeréséhez való jog	22. cikk A szociális biztonsághoz való jog
7. cikk A törvény előtti egyenlőséghez való jog	23. cikk A szabadon megválasztott munkához és a szakszervezetbe belépéshez való jog
8. cikk Az illetékes bírósághoz jogorvoslatért folyamodás joga	24. cikk A pihenéshez és szabadidőhöz való jog
9. cikk Az önkényes letartóztatás és száműzés tilalma	25. cikk A megfelelő életszínvonalhoz való jog
10. cikk A méltányos és nyilvános tárgyaláshoz való jog	26. cikk Az oktatáshoz való jog
11. cikk Az ártatlanság vélelméhez való jog	27. cikk Jog a közösség kulturális életében való részvételhez
12. cikk Az egyén magánéletébe, családi ügyeibe, otthonába és levelezésébe való beavatkozás tilalma	28. cikk Jog olyan társadalmi rendhez, amelyben érvényesülnek a jelen nyilatkozatban foglaltak
13. cikk A szabad mozgáshoz való jog	29. cikk A szabad és teljes fejlődéshez szükséges közösségi kötelességek
14. cikk Jog a más ország által nyújtott menedékhez	30. cikk A fenti emberi jogokba való állami és személyi beavatkozás tilalma
15. cikk Az állampolgársághoz és annak megváltoztatásához való jog	
16. cikk A házasságkötéshez és családalapításhoz való jog	

Copyright © 1999, Minnesotai Egyetem Emberi Jogi Központjának engedélyével felhasználva.

Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata¹

Bevezető

Tekintettel arra, hogy az emberiség családja minden egyes tagja méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak elismerése alkotja a szabadság, az igazság és a béke alapját a világon,

Tekintettel arra, hogy az emberi jogok el nem ismerése és semmibevétele az emberiség lelkiismeretét fellázító barbár cselekményekhez vezetett, és hogy az ember leghőbb vágya egy olyan világ eljövetele, amelyben a félelemtől és nyomortól megszabadult emberi lények szava és meggyőződése szabad lesz,

Tekintettel annak fontosságára, hogy az emberi jogokat a jog uralma védelmezze, nehogy az ember végső szükségében a zsarnokság és az elnyomás elleni lázadásra kényszerüljön,

Tekintettel arra, hogy igen lényeges a nemzetek közötti baráti kapcsolatok kifejlődésének előmozdítása,

Tekintettel arra, hogy az Alapokmányban az Egyesült Nemzetek népei újból hitet tettek az alapvető emberi jogok, az emberi személyiség méltósága és értéke, a férfiak és nők egyenjogúsága mellett, valamint kinyilvánították azt az elhatározásukat, hogy elősegítik a szociális haladást, és nagyobb szabadság mellett jobb életfeltételeket valósítanak meg,

Tekintettel arra, hogy a tagállamok kötelezték magukat arra, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetével együttműködve biztosítják az emberi jogok és alapvető szabadságok általános és tényleges tiszteletben tartását,

Tekintettel arra, hogy e vállalt kötelezettség maradéktalan teljesítéséhez a legfontosabb az említett jogokra és szabadságokra vonatkozó közös felfogás kialakítása.

A közgyűlés kinyilvánítja az EMBERI JOGOK EGYETEMES NYILATKOZATÁT, mint azt a közös eszményt, amelynek elérésére minden népnek és nemzetnek törekednie kell abból a célból, hogy minden személy és a társadalom minden szerve, állandóan szem előtt tartva a jelen Nyilatkozatot, oktatás és nevelés útján előmozdítsa e jogok és szabadságok tiszteletben tartását, továbbá hogy fokozatosan megvalósuló hazai és nemzetközi intézkedésekkel biztosítsa azok általános és tényleges elismerését és alkalmazását mind a tagállamok népei körében, mind pedig a joghatóságuk alatt álló területek népei körében.

1. cikk

Minden emberi lény szabadnak születik, és egyenlő méltósága és joga van. Az emberek, ésszel és lelkiismerettel bírván, egymással szemben testvéri szellemben kell hogy viseltessenek.

2. cikk

A jelen nyilatkozatban kinyilvánított összes jogok és szabadságok fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy más véleményre, nemzeti vagy társadalmi származásra, vagyoni, születésre vagy más körülményre vonatkozó mindennemű megkülönböztetés nélkül mindenkit megilletnek. Ezenfelül nem lehet semmiféle megkülönböztetést tenni annak az országnak vagy területnek a politikai, jogi vagy nemzetközi helyzete alapján sem, amelynek a személy állampolgára, aszerint, hogy az illető ország vagy terület független, gyámság alatt áll, nem autonóm vagy szuverenitása bármely vonatkozásban korlátozott.

3. cikk

Minden személynek joga van az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonságához.

4. cikk

Senkit sem lehet rabszolgaságban vagy szolgaságban tartani; a rabszolgaság és a rabszolga-kereskedelem minden formája tilos.

5. cikk

Senkit sem lehet kínvallatásnak, avagy kegyetlen, embertelen vagy lealacsonyító bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.

6. cikk

Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogalanyiságát mindenhol elismerjék.

7. cikk

A törvény előtt mindenki egyenlő, és minden megkülönböztetés nélkül joga van a törvény egyenlő védelméhez. Mindenkit egyenlő védelem illet meg a jelen Nyilatkozatot sértő minden megkülönböztetéssel és minden ilyen megkülönböztetésre irányuló felbujtással szemben.

8. cikk

Minden személynek joga van az alkotmányban vagy a törvényben részére biztosított alapvető jogokat sértő eljárások ellen az illetékes hazai bíróságokhoz tényleges jogorvoslatért folyamodni.

9. cikk

Senkit sem lehet önkényesen letartóztatni, őrizetbe venni vagy száműzni.

10. cikk

Minden személynek teljesen egyenlő joga van arra, hogy ügyét független és pártatlan bíróság méltányosan és nyilvánosan tárgyalja, s ez határozza meg egyrészt jogai és kötelezettségei felől, másrészt minden ellene emelt bűnügyi vád megalapozottsága felől.

11. cikk

(1) Minden büntetendő cselekménnyel vádolt személyt ártatlannak kell vélelmezni mindaddig, amíg bűnösségét nyilvánosan lefolytatott perben, a védelméhez szükséges valamennyi biztosíték mellett, törvényesen meg nem állapítják.

(2) Senkit sem szabad elítélni oly cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése pillanatában a hazai jog vagy a nemzetközi jog szerint nem volt büntetendő cselekmény. Ugyancsak nem szabad súlyosabb büntetést kiszabni, mint amely a büntetendő cselekmény elkövetése pillanatában volt alkalmazható.

12. cikk

Senkinek magánéletébe, családi ügyeibe, otthonába vagy levelezésébe nem szabad önkényesen beavatkozni, sem pedig becsületében vagy jó hírnevében megsérteni. Minden személynek joga van az ilyen beavatkozásokkal vagy sértésekkel szemben a törvény védelméhez.

13. cikk

(1) Az államon belül minden személynek joga van szabadon mozogni és lakóhelyét szabadon megválasztani.

(2) Minden személynek joga van minden országot, ideértve saját hazáját is, elhagyni, valamint saját hazájába visszatérni.

14. cikk

(1) Minden személynek joga van az üldözés elől más országban menedéket keresni és a más ország nyújtotta menedéket élvezni.

(2) Erre a jogra nem lehet hivatkozni közönséges bűncselekmény miatti, kellőképpen megalapozott üldözés, sem pedig az Egyesült Nemzetek céljaival és elveivel ellentétes tevékenység esetében.

15. cikk

(1) Minden személynek joga van valamely állampolgársághoz.

(2) Senkit sem lehet sem állampolgárságától, sem állampolgársága megváltoztatásának jogától önkényesen megfosztani.

16. cikk

(1) Mind a férfinak, mind a nőnek a nagykorúság elérésétől kezdve joga van fajon, nemzetiségen vagy valláson alapuló korlátozás nélkül házasságot kötni és családot alapítani. A házasság tekintetében a férfinak és a nőnek mind a házasság tartama alatt, mind a házasság felbontása tekintetében egyenlő jogai vannak.

(2) Házasságot csak a jövőendő házastársak szabad és teljes beleegyezésével lehet kötni.

(3) A család a társadalom természetes és alapvető alkotóeleme, és joga van a társadalom, valamint az állam védelmére.

17. cikk

(1) Minden személynek joga van a tulajdonhoz, mind egyénileg, mind másokkal együttesen.

(2) Senkit sem lehet tulajdonától önkényesen megfosztani.

18. cikk

Minden személynek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához, ez a jog magában foglalja a vallás és a meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy a meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben oktatás, gyakorlás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.

19. cikk

Minden személynek joga van a vélemény és a kifejezés szabadságához, amely magában foglalja azt a jogot, hogy véleménye miatt ne szenvedjen zaklatást, és hogy határookra való tekintet nélkül kutathasson, tájékozódhasson és terjeszthessen információkat és eszméket bármilyen kifejezési módon.

20. cikk

(1) Minden személynek joga van a békés célú gyülekezés és egyesülés szabadságához.

(2) Senkit sem lehet valamely egyesületbe való belépésre kötelezni.

21. cikk

(1) Minden személynek joga van a hazája közügyeinek igazgatásában akár közvetlenül, akár szabadon választott képviselői útján való részvételhez.

(2) Minden személynek egyformán joga van ahhoz, hogy saját hazájában közszolgálati tisztséget betöltsön.

(3) A közhatalom tekintélyének az alapja a nép akarata; ennek az akaratnak tisztességes, rendszeres, az általános és egyenlő szavazati jogot és a titkos szavazást biztosító választásokon vagy más, a szavazás szabadságát egyenértékűen biztosító eljárás alapján kell kifejezésre jutnia.

22. cikk

Minden személynek mint a társadalom tagjának joga van a szociális biztonsághoz, továbbá jogosult arra, hogy – az államok erőfeszítései és a nemzetközi együttműködés révén, és az egyes országok szervezetével és gazdasági erőforrásaival összhangban – a méltóságához és személyiségének szabadon való kifejlődéséhez szükséges gazdasági, szociális és kulturális jogai érvényesüljenek.

23. cikk

(1) Minden személynek joga van a munkához, a munka szabad megválasztásához, a méltányos és kielégítő munkafeltételekhez és a munkanélküliség elleni védelemhez.

(2) Mindenkinek joga van egyenlő munkáért egyenlő bért kapni, bárminemű megkülönböztetés nélkül.

(3) Mindenkinek, aki dolgozik, olyan méltányos és kielégítő fizetéshez van joga, amely számára és családja számára az emberi méltóságnak megfelelő megélhetést biztosít, és amelyet szükség esetén a szociális védelem összes egyéb eszközei egészítenek ki.

(4) Minden személynek joga van, hogy érdekeinek védelme céljából másokkal együtt szakszervezet alapítson vagy szakszervezethez csatlakozzon.

24. cikk

Minden személynek joga van a pihenéshez, a szabadidőhöz, beleértve a munkaidő ésszerű korlátozását és a rendszeres fizetett szabadságot.

25. cikk

(1) Minden személynek joga van saját maga és családja egészségének és jólétének biztosítására alkalmas életszínvonalhoz, ezen belül élelemhez, ruházathoz, lakáshoz, orvosi ellátáshoz, valamint a szükséges szociális szolgáltatásokhoz, továbbá joga van a szociális biztonsághoz, ha munkanélküliség, betegség, rokkantság, özvegyiség, öregség, vagy tőle független más körülmények miatt elveszíti a megélhetését.

(2) Az anyaság és a gyermekkor különleges gondoskodásra, támogatásra jogosít. Minden gyermek, akár házasságból, akár házasságon kívül született, azonos szociális védelemben kell részesülni.

26. cikk

(1) Minden személynek joga van az oktatáshoz. Az oktatásnak legalábbis elemi és alapfokon ingyenesnek kell lennie. Az elemi oktatás kötelező. A szakoktatást és a szakmai képzést általánossá kell tenni; a felsőbb szintű oktatásnak mindenki számára – érdeimei szerint – egyenlő feltételekkel nyitva kell állnia.

(2) A nevelésnek az emberi személyiség teljes kibontakoztatására, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteltetésének megerősítésére kell irányulnia. A nevelésnek elő kell segítenie a nemzetek, valamint az összes faji és vallási csoportok közötti megértést, türelmet és barátságot, valamint támogatnia kell az Egyesült Nemzeteknek a béke fenntartása érdekében kifejtett tevékenységét.

(3) A szülőket elsőbbségi jog illeti meg a gyermekeiknek adandó oktatás megválasztásában.

27. cikk

(1) Minden személynek joga van a közösség kulturális életében való szabad részvételhez, a művészetek élvezéséhez, valamint a tudomány haladásában és az abból származó jótéteményekben való részvételhez.

(2) Mindenkinek joga van minden általa alkotott tudományos, irodalmi és művészeti termékkel kapcsolatos erkölcsi és anyagi érdekeinek védelméhez.

28. cikk

Minden személynek joga van ahhoz, hogy mind a társadalmi, mind a nemzetközi viszonyok tekintetében olyan rendszer uralkodjék, amelyben a jelen Nyilatkozatban kinyilvánított jogok és szabadságok teljes mértékben érvényesülhetnek.

29. cikk

(1) Minden személynek kötelességei vannak a közösséggel szemben, amelyben egyedül lehetséges személyiségének szabad és teljes kibontakozása.

(2) Jogainak gyakorlásában és szabadságainak élvezetében mindenki csak olyan korlátozásoknak lehet alávetve, amelyeket a törvény kizárólag mások jogai és szabadságai elismerésének és tiszteletben tartásának biztosítása, valamint a demokratikus társadalom erkölce, közrendje és általános jóléte jogos követelményeinek kielégítése érdekében megállapít.

(3) Ezeket a jogokat és szabadságokat semmi esetre sem lehet az Egyesült Nemzetek céljaival és elveivel ellentétesen gyakorolni.

30. cikk

A jelen Nyilatkozat egyetlen rendelkezése sem értelmezhető úgy, hogy az valamely állam, csoport vagy egyén részére jogot adna arra, hogy az itt kinyilvánított jogok és szabadságok megsértésére irányuló tevékenységet fejtsen ki, vagy ilyen cselekményt elkövessen.

Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya

(Nem hivatalos összefoglaló)

- Az egyezségokmányt az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése 1966. december 16-án fogadta el. Az egyezmény 1976. március 23-án lépett hatályba, és azt 2020 végéig 173 ország ratifikálta, köztük Magyarország is.
- Az egyezmény tovább részletezi az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában felsorolt polgári és politikai jogokat és szabadságokat.
- Az egyezmény 1. cikkében a részes államok kötelezik magukat arra, hogy előmozdítsák a népek önrendelkezési jogát, és e jogot tiszteletben tartják. Elismerik a népek jogát arra is, hogy szabadon rendelkezzenek és kereskedjenek természeti kincsekkel és erőforrásaikkal.
- Az egyezségokmány jogilag kötelező érvényű dokumentum; az abban foglaltak betartását a 28. cikk értelmében létrehozott Emberi Jogi Bizottság felügyeli.
- Az Első Fakultatív Jegyzőkönyv – amelyet 2020 végéig 116 ország ratifikált, köztük Magyarország is – az egyezségokmányban foglaltakhoz kapcsolódóan egyéni panaszjogot biztosít. A halálbüntetés megszüntetéséről szóló Második Fakultatív Jegyzőkönyv 1991-ben lépett hatályba, azt 2020 végéig 88 állam ratifikálta, köztük Magyarország is.

Az egyezségokmány többek között az alábbi jogokat biztosítja az egyén számára:

2. cikk

Jogsérelem esetén a jogorvoslathoz való jog, amely abban az esetben is fennáll, ha a jogsérelmet hivatalos minőségben eljáró személy követte el.

3. cikk

Férfiak és nők egyenjogúsága a polgári és politikai jogok élvezetét illetően.

6. cikk

Az élethez való jog

7. cikk

Az embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma.

8. cikk

A rabszolgaság tilalma.

9. cikk

A szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog, továbbá az önkényes őrizetbe vétel és fogva tartás tilalma.

11. cikk

Az adósság miatti börtönbüntetés tilalma.

12. cikk

A szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jog.

14. cikk

A bíróság előtti egyenlőség joga, az ártatlanság vélelméhez való jog, valamint a pártatlan bíróság általi tisztességes és nyilvános tárgyaláshoz való jog.

16. cikk

A jogalanyiség elismeréséhez való jog.

17. cikk

A magánélethez és annak törvény általi védelméhez való jog.

18. cikk

A gondolati, lelkiismereti és vallásszabadság.

19. cikk

A vélemény és a véleménynyilvánítás szabadsága.

20. cikk

A háborús propaganda, valamint a nemzeti, faji vagy vallási gyűlölet hirdetésének tilalma.

21. cikk

A békés gyülekezéshez való jog.

22. cikk

A szabad társulás joga.

23. cikk

A házasságkötéshez és a családalapításhoz való jog.

24. cikk

Gyermekek jogai (kiskorúakat megillető védelem, állampolgárság, anyakönyvezés, név).

25. cikk

Az ország közügyeiben való részvétel joga, a választásokon való részvétel és a választhatóság, valamint a közhivatali tiszttség vállalásának joga.

26. cikk

A törvény előtti egyenlőség és az egyenlő törvényes védelemhez való jog.

27. cikk

A nemzeti, vallási vagy nyelvi kisebbséghez tartozók joga arra, hogy élvezzék kultúrájukat, gyakorolják vallásukat, és használják nyelvüket.

Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya (Nem hivatalos összefoglaló)

A Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya (1966) az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával (1948) valamint a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányával (1966) együttes alkotják az ún. Nemzetközi Emberi Jogi Kódexet. Az EJENY-nyel összhangban ez az egyezségokmány leszögezi, hogy „...a félelemtől és a nélkülözéstől mentes szabad emberi lények eszménye csak akkor valósítható meg, ha olyan feltételeket hoznak létre, amelyek révén mindenki élvezheti gazdasági, szociális és kulturális jogait, úgyszintén polgári és politikai jogait is”

Az egyezségokmány 1976-ban lépett hatályba, és 2020 végéig összesen 171 ország ratifikálta, köztük Magyarország is. Az Egyezmény Fakultatív Jegyzőkönyve – amelynek 2020 decemberében 26 részes állama volt, Magyarország nincs köztük – az egyezségokmányban foglaltakhoz kapcsolódóan egyéni panaszjogot biztosít.

Az egyezségokmány rendelkezéseinek betartását az ENSZ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottsága felügyeli.

1. cikk

Minden népnek joga van az önrendelkezésre, így tehát joga van meghatározni politikai rendszerét és szabadon biztosítani saját gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődését.

2. cikk

Az egyezségokmányban részes valamennyi állam kötelezi magát arra, hogy a rendelkezésére álló valamennyi erőforrás igénybevételével fokozatosan biztosítja az egyezségokmányban elismert jogok teljes gyakorlását. Mindenkit ugyanazok a jogok illetnek meg, mindenféle megkülönböztetés nélkül.

3. cikk

A részes államok kötelezik magukat arra, hogy az egyezségokmányban meghatározott valamennyi jog gyakorlását a férfiak és a nők számára az egyenjogúság alapján biztosítják.

4. cikk

E jogok csak azok természetével összeegyeztethető mértékben és kizárólag a demokratikus társadalom általános jólétének előmozdítása céljából korlátozhatóak.

5. cikk

Egyetlen személynek, csoportnak vagy államnak sincsen joga megsemmisíteni e jogok bármelyikét.

6. cikk

Mindenkinek joga van a munkához, ami magában foglalja mindenkinek azt a jogát, hogy lehetősége legyen az általa szabadon választott vagy elfogadott munka útján való megélhetésre.

7. cikk

Mindenkinek joga van az igazságos munkafeltételekhez; a méltányos munkabérhez, amely tisztességes megélhetést biztosít önmaga és a családja számára; az egyenlő munkáért járó egyenlő díjazáshoz; a biztonságos és egészséges munkakörülményekhez; azonos lehetőséghez arra, hogy előléptessék; valamint joga van a pihenéshez és szabadidőhöz.

8. cikk

Mindenkinek joga van szakszervezetet alakítani vagy abba belépni, valamint joga van sztrájkolni.

9. cikk

Mindenkinek joga van a szociális biztonságra, beleértve a társadalombiztosítást is.

10. cikk

Védelmet és segítséget kell nyújtani a családnak. Házasság csak a házasulandók szabad beleegyezése alapján köthető. Az anyáknak külön védelmet kell biztosítani. Különleges intézkedéseket kell tenni a gyermekek védelmére és segítésére mindenféle megkülönböztetés nélkül. A gyermekeket és a fiatalkorúakat védeni kell a gazdasági kizsákmányolással szemben. Nem foglalkoztathatók olyan munkakörben, amely rájuk nézve káros vagy veszélyes. Meg kell határozni azt a korhatárt, amely alatt a gyermekmunka törvényileg tilos.

11. cikk

Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ő maga és családja megfelelő életszínvonalon élhessen, ideértve a kellő táplálkozást, ruházatot és lakást. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ne éhezzenek.

12. cikk

Mindenkinek joga van ahhoz, hogy a testi és lelki egészség elérhető legmagasabb szintjét élvezze.

13. cikk

Mindenkinek joga van az oktatáshoz. Az alapfokú oktatást mindenki számára kötelezővé és ingyenessé kell tenni.

14. cikk

Valamennyi állam, amely még nem volt képes a kötelező és ingyenes alapfokú iskoláztatást biztosítani, kötelezi magát arra, hogy intézkedési tervet dolgoz ki annak érdekében, hogy az iskoláztatás elve megvalósuljon.

15. cikk

Mindenkinek joga van ahhoz, hogy részt vegyen a kulturális életben, élvezze a tudományos haladásból származó előnyöket.

Forrás: A Minnesotai Egyetem Emberi Jogi Képzési Központja, az ENSZ Emberi Jogi Központjának a Nemzetközi Emberi Jogi Kódexről szóló 2. sz. kiadványa alapján

Nemzetközi egyezmény a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről

(Nem hivatalos összefoglaló)

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló egyezménye az 1963-ban aláírt, a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nyilatkozaton alapul. 2020 decemberéig az Egyezményhez 182 állam csatlakozott, köztük Magyarország is.

A Nyilatkozat az alábbi négy fő állítást fogalmazza meg:

- Bármely faji alapú megkülönböztetésről vagy felsőbbrendűségről szóló elv tudományosan hamis, erkölcsileg elítélendő, társadalmilag igazságtalan és veszélyes, és sem elméleti, sem gyakorlati igazolása nincs.
- A faji megkülönböztetés – még inkább a faji felsőbbrendűsége és gyűlöleten alapuló kormányzati politikák – sérti az alapvető emberi jogokat, veszélyezteti a népek közötti baráti kapcsolatokat, a nemzetek közötti együttműködést, valamint a nemzetközi békét és biztonságot;
- A faji megkülönböztetés ártalmas az elkövetőkre és áldozatokra egyaránt;
- Az Egyesült Nemzetek alapvető célja a szegregációtól és hátrányos megkülönböztetéstől, e gyűlöletet és megosztottságot keltő tényezőktől mentes társadalom megteremtése az egész világon.

1. cikk

A faji megkülönböztetés fogalma: minden olyan különbségtételt, kizárást, megszorítást vagy előnyben részesítést jelent, amelynek alapja a faj, a szín, a leszármazás, a nemzetiségi vagy etnikai származás, és amelynek célja vagy eredménye csorbítja az emberi jogok egyenrangú élvezetét. A védelemre szoruló csoportokat támogató politikák vagy intézkedések nem tekinthetők faji megkülönböztetésnek.

2. cikk

A részes államok elítélik a faji megkülönböztetést, és vállalják, hogy a faji megkülönböztetés valamennyi formája kiküszöbölésének politikáját folytatják. A részes államok semmilyen faji megkülönböztetést célzó cselekvést nem folytatnak, és biztosítják, hogy egy hatóság vagy közintézmény sem vesz részt faji megkülönböztetésben. Minden részes állam vállalja, hogy semmilyen személy vagy szervezet által alkalmazott faji megkülönböztetést nem támogat, nem védelmez és nem segít. Minden részes állam felülvizsgálja a kormányzati, országos és helyi politikáit és minden olyan törvényt és rendeletet módosít vagy visszavon, amelyek a faji megkülönböztetést megteremtik vagy állandósítják. A részes államok bármely személy, csoport vagy szervezet által alkalmazott faji megkülönböztetést megtiltanak és megszüntetnek. A részes államok megteszik a szükséges támogató intézkedéseket, hogy az egyes faji csoportokhoz tartozó egyének megfelelő fejlődését és védelmét garantálják, és ezáltal számukra az emberi jogok teljes és egyenlő élvezetét biztosítsák.

3. cikk

A részes államok elítélik az apartheidet, és vállalják, hogy területeiken minden ilyen természetű gyakorlatot megelőzzenek, megtiltanak és megszüntetnek.

4. cikk

A részes államok elítélnék minden olyan propagandát és minden olyan szervezetet, amely faji felsőbbrendűséget hirdető eszmén alapul. A részes államok vállalják, hogy a megkülönböztetésre irányuló minden izgatást kiirtanak, valamint betiltják minden olyan eszme hirdetését, amely a faji felsőbbrendűsége alapul, továbbá azokat a cselekményeket, amelyek bármely fajjal szemben erőszakosak vagy izgatók.

5. cikk

A részes államok vállalják, hogy a faji megkülönböztetést megtiltják és felszámolják, továbbá mindenki számára megkülönböztetés nélkül biztosítják a törvény előtti egyenlőséget, különösen a következő jogok tekintetében: igazságszolgáltatáshoz való jog; személyi biztonság; politikai jogok, ideértve az aktív és passzív választójogot; a kormányzásban, valamint közügyek intézésében való részvétel joga; a közhivatal egyenlő feltételek melletti betöltéséhez való jog; a szabad mozgás és letelepedés joga; bármely ország – a saját országot is beleértve – elhagyásának és a saját országba való visszatérésének a joga; az állampolgársághoz való jog; a házasságkötéshez és a házastárs megválasztásához való jog; tulajdonhoz való jog, az örökléshez való jog, a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság; a szabad véleményalkotás és véleménynyilvánítás joga; a békés gyülekezés és egyesülés szabadságához való jog; a gazdasági, szociális és kulturális jogok, különösen a munkához, a foglalkozás szabad megválasztásához, az egyenlő munkáért egyenlő bérhez, az igazságos és kedvező bérezéshez való jogok; a szakszervezetek alakításának és ezekhez való csatlakozásnak a joga; a lakhatáshoz való jog; az egészségügyi ellátáshoz, orvosi kezeléshez, társadalombiztosításhoz és szociális szolgáltatásokhoz való jog; az oktatáshoz és képzéshez való jog; a kulturális tevékenységben való egyenlő részvétel joga; a nagyközönséget szolgáló bármely helyhez vagy szolgáltatáshoz való hozzáférés joga.

6. cikk

A részes államok a joghatóságuk alá tartozó minden személynek hatékony védelmet és jogorvoslatot biztosítanak a faji megkülönböztetést jelentő cselekményekkel szemben.

7. cikk

A részes államok vállalják, hogy intézkedéseket tesznek az oktatás, nevelés stb. területén, hogy leküzdjék az előítéleteket, amelyek faji megkülönböztetéshez vezetnek.

Forrás: ENSZ Emberi Jogi Központ és az Emberi Jogok Tanulása Népi Mozgalom, www.pdhre.org

Egyezmény a gyermek jogairól

(Nem hivatalos összefoglaló)

- A Gyermekjogi Egyezmény a legszélesebb körben elfogadott emberi jogi okmány, amelyet – egy kivétellel – a világ minden országa ratifikált. Az ENSZ Közgyűlése által 1989. november 20-án elfogadott, majd 1990 szeptemberében hatályba lépett egyezmény egyetlen dokumentumban egyesíti az emberi jogok teljes körét – a gyermekek polgári, politikai, gazdasági, szociális és kulturális jogait.
- 2020 decemberéig az Egyezményhez 196 állam csatlakozott, a fegyveres konfliktusban érintett gyermekekről szóló Első Kiegészítő Jegyzőkönyvet 170, a gyermekkereskedelemtől, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló Második Kiegészítő Jegyzőkönyvet 176, a gyermekek panasztételi mechanizmusban való részvételéről szóló Harmadik Kiegészítő Jegyzőkönyvet 46 ország ratifikálta. Magyarország 1991-ben ratifikálta az Egyezményt, az első két kiegészítő jegyzőkönyvet pedig 2010-ben, azonban az egyéni panasztételről szóló jegyzőkönyvet még alá sem írta.
- Az egyezmény 41 cikkben foglalja össze az emberi jogokat, amelyeket minden 18 éven aluli gyermek esetében tiszteletben kell tartani és védelmezni kell.

1. cikk

Gyermek az a személy, aki „tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá vonatkozó nemzeti jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri”.

2. cikk

Az egyezményben lefektetett jogokat mindenféle megkülönböztetés nélkül biztosítani kell.

3. cikk

A gyermeket érintő döntésekben a gyermek legfőbb érdekét kell elsősorban figyelembe venni.

5. cikk

A részes államok kötelesek tiszteletben tartani a szülők vagy a nagycsalád felelősségét, jogait és kötelességeit.

6. cikk

Minden gyermeknek veleszületett joga van az életre.

7. cikk

A gyermeknek joga van ahhoz, hogy nevet kapjon, állampolgárságot szerezzen, ismerje szüleit, és azok neveljék.

8. cikk

A gyermeknek joga van személyazonosságához és állampolgársághoz.

9. cikk

A gyermeknek joga van ahhoz, hogy ne válásszák el szüleitől, kivéve, ha az illetékes hatóságok, bírói felülvizsgálat lehetőségének fenntartásával úgy döntenek, hogy ez az elválasztás a gyermek legfőbb érdekében szükséges.

12. cikk

A gyermeknek joga van ahhoz, hogy minden őt érintő kérdésben nyilváníthassa véleményét, és a gyermek véleményét kellően tekintetbe kell venni.

13. cikk

A gyermeknek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja mindenfajta tájékoztatás és eszme kérésének, megismerésének és terjesztésének szabadságát.

14. cikk

Tiszteletben kell tartani a gyermek jogát a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadságra.

15. cikk

A gyermeknek joga van az egyesülés és békés gyülekezés szabadságához.

16. cikk

A gyermeket nem szabad alávetni magánéletével, családjával, otthonával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig becsülete vagy jó hírneve elleni jogtalan támadásnak.

17. cikk

A részes államok biztosítják a gyermek jogát, hogy hozzájusson a különböző hazai és nemzetközi forrásokból származó tájékoztatáshoz és anyagokhoz.

18. cikk

A felelősség a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért elsősorban a szülőkre hárul.

19. cikk

A részes államok megtesznek minden törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket a fizikai és lelki erőszak, durvaság, bántalmazás, elhanyagolás, rossz bánásmód vagy kizsákmányolás bármilyen formájától.

24. cikk

A gyermeknek joga van a lehető legjobb egészségügyi ellátáshoz, különös tekintettel az egészségügyi alapellátásra. Kiemelt ebben a megelőző egészséggondozást fejlesztése.

26. cikk

A gyermeknek joga van a szociális biztonsághoz és a társadalombiztosítás juttatásaihoz.

27. cikk

A gyermeknek joga van olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi kellő testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését.

28. cikk

A gyermeknek joga van az oktatáshoz. A részes államok az alapfokú oktatást mindenki számára kötelezővé és ingyenesé teszik, és előmozdítják a középfokú iskolák különböző formáinak megszervezését, s ezeket minden gyermek számára hozzáférhetővé teszik. Az iskolai fegyelmet a gyermek méltóságával összeegyeztethető módon kell fenntartani.

29. cikk

A gyermek oktatásának a következő célokra kell irányulnia: a gyermek személyiségének kibontakoztatása, szellemi és fizikai képességeinek és tehetségének fejlesztése, az emberi jogok és alapvető szabadságok tisztelete; továbbá fel kell készíteni arra, hogy a béke, barátság, megértés, tolerancia és egyenlőség szellemében tudja vállalni a szabad társadalomban az élettel járó felelősséget, valamint tiszteletet kell ébreszteni benne a természeti környezet iránt.

30. cikk

A gyermeknek joga van a saját közössége kultúrájához.

31. cikk

A gyermeknek joga van a pihenéshez és a szabadidő eltöltéséhez, a játékhoz, és ahhoz, hogy szabadon részt vehessen a kulturális és művészeti életben.

32. cikk

A gyermeknek joga van ahhoz, hogy védelemben részesüljön a gazdasági kizsákmányolás ellen, és ne legyen kényszeríthető semmiféle olyan munkára, amely fejlődésére ártalmas.

33. cikk

A gyermeket meg kell védeni a kábítószerrel tiltott fogyasztástól.

34. cikk

A gyermeket meg kell védeni a szexuális kizsákmányolás és szexuális bántalmazás minden formájától. Meg kell akadályozni a gyermek prostitúció vagy más törvénytelen szexuális tevékenység, illetve pornográf jellegű műsorok vagy anyagok elkészítése céljára történő kizsákmányolását.

37. cikk

Tizennyolc éven aluli személyek által elkövetett bűncselekményekért sem halálbüntetést, sem szabadlábra helyezés lehetőségét kizáró életfogytiglan tartó szabadságvesztést nem szabad alkalmazni.

38. cikk

A részes államok megtesznek minden lehető gyakorlati intézkedést a fegyveres konfliktus által érintett gyermekek védelemben és gondozásban részesítésére.

40. cikk

A bűncselekmény elkövetésével vádolt minden gyermek esetében biztosítani kell, hogy mindaddig ártatlannak tekintésük, ameddig bűnösségét a törvény szerint be nem bizonyították, továbbá védelme előkészítéséhez és benyújtásához jogsegélyben

részesüljön, ne lehessen kényszeríteni arra, hogy maga ellen tanúskodjék vagy beismerje bűnösségét, magánéletét teljes mértékben tiszteletben tartsák, valamint a korát, a körülményeit és a jólétét figyelembe vevő elbánást biztosítsanak számára.

Az Egyezmény és a Fakultatív Jegyzőkönyvek teljes szövege sok weboldalon – többek között az UNICEF oldalán (www.unicef.org/crc) is – elérhető és letölthető.

Forrás: ENSZ Emberi Jogi Központ és az Emberi Jogok Tanulása Népi Mozgalom, www.pdhre.org

¹ Az Egyezmény hivatalos magyar nyelvű fordításába a korabeli nyelvhasználat vagy félrefordítás folytán néhány javításra szoruló értelmezési hiba került be. Ahol a hivatalos fordítás hibás, ott az eredeti kifejezést lábjegyzetben megadjuk.

² mindenképp felett álló

³ mindenképp felett álló

⁴ érdeklő

⁵ nemi kizsákmányolás

⁶ nemi erőszak

Egyezmény a nőekkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról

*Elfogadta az ENSZ Közgyűlése 1979-ben; hatályba lépés dátuma: 1981. szeptember 3.
(Nem hivatalos összefoglaló)*

1. cikk

A nőekkel szemben alkalmazott megkülönböztetés (diszkrimináció) fogalma: „a nemi hovatartozás miatti minden olyan megkülönböztetést, kizárást vagy korlátozást jelent, amelynek az a hatása vagy célja, hogy csorbítsa vagy megsemmisítse a politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális, polgári vagy bármely más területen fennálló emberi jogoknak és alapvető szabadságjogoknak elismerését, megvalósítását és nők által való gyakorlatát, a férfiak és a nők közötti egyenlőség alapján, függetlenül családi állapotuktól”.

2. cikk

A részes államok elítélik a nőekkel szemben alkalmazott megkülönböztetés minden formáját, és megállapodnak, hogy olyan jogi kereteket biztosítsanak, amelyek védelmet nyújtanak a megkülönböztetés ellen és megvalósítják az egyenlőség elvét.

3. cikk

A részes államok minden területen, különösen politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális téren, megtesznek minden szükséges intézkedést, hogy biztosítsák a nők számára – a férfiakkal való egyenlőség alapján – az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok gyakorlását és élvezetét.

4. cikk

A részes államok az egyenlőség elérésének meggyorsítása érdekében átmeneti különleges intézkedéseket tehetnek.

5. cikk

Megfelelő intézkedéseket kell tenni, hogy megváltozzanak a férfiak és nők kulturális viselkedésmintái, továbbá hogy a családi nevelésben elismerjék az anyaság társadalmi szerepét, valamint a férfiak és nők közös felelősségvállalását a gyermeknevelésben.

6. cikk

A részes államok kötelesek intézkedéseket tenni a nőkereskedelem és a nők prostitúciós kizsákmányolásának elfojtása céljából.

7. cikk

A nőknek egyenlő joguk van szavazni, közszolgálati tisztségeket betölteni, valamint civil szervezetek munkájában részt venni.

8. cikk

A nőknek a férfiakkal azonos joga van dolgozni és nemzetközi szinten képviselni kormányukat.

9. cikk

A nőknek a férfiakkal egyenlő joguk van saját és gyermekeik állampolgárságának megszerzésére, megváltoztatására vagy megtartására.

10. cikk

A részes államok kötelesek megszüntetni a megkülönböztetést az oktatás területén, beleértve a szakmai és szakiskolai képzést, a tananyagokhoz és az egyenlő oktatást biztosító egyéb eszközökhöz való hozzáférést, továbbá intézkedéseket tenni a férfi és a női szerepre vonatkozó megmerevedett elképzelések kiküszöbölésére.

11. cikk

A részes államok kötelesek intézkedéseket tenni a foglalkoztatás területén megjelenő megkülönböztetés kiküszöbölésére, biztosítani valamennyi jogot ezen a területen, beleértve a munkához való jogot, a foglalkoztatási lehetőségekhez való jogot, az egyenlő munkabért, a szabad munkavállalás és szakmaválasztás jogát, valamint jogot a társadalombiztosításhoz és védelemhez.

12. cikk

A részes államok kötelesek lépéseket tenni az egészségügyi ellátás terén alkalmazott megkülönböztetés kiküszöbölésére, ide értve az egészségügyi – ezen belül a családtervezési – szolgáltatásokhoz való hozzáférést.

13. cikk

A nők a férfiakkal egyenlő jogokkal rendelkeznek a társadalmi és a gazdasági élet területein, beleértve a családi juttatásokhoz, jelzálog- és bankkölcsönökhöz, valamint a kikapcsolódáshoz és a sportoláshoz fűződő jogokat.

14. cikk

A részes államok kötelesek figyelembe venni a vidéken élő nőket érintő sajátos problémákat, és biztosítani számukra a részvételt a fejlesztési tervek kidolgozásában, továbbá hozzáférést a megfelelő egészségügyi ellátáshoz, oktatáshoz, hitelekhez és a megfelelő életkörülményekhez.

15. cikk

A nők és férfiak a törvény előtt egyenlőek. A nőknek joguk van szerződést kötni, saját vagyonukat kezelni és lakóhelyüket megválasztani.

16. cikk

A részes államok kötelesek intézkedéseket tenni az egyenlőség megteremtése érdekében a házasság és a családi kapcsolatok terén, ezen belül a férfiakkal azonos jogot biztosítani a házasságkötésre és a házastárs szabad megválasztására, azonos szülői jogokat és kötelezettségeket a gyermekekkel kapcsolatos ügyekben, ideértve a szabad döntést a gyermekek számáról, a szülések közé eső időközről és ennek eszközeiről, valamint azonos jogokat a vagyontárgyak tulajdonjogát illetően.

17-30. cikk

Jelentéstételi eljárások, és az Egyezmény szervezete és végrehajtása.

¹ 2020 decemberéig az Egyezményhez 189 állam csatlakozott, míg az egyéni panasztételi jogról szóló kiegészítő jegyzőkönyvhöz 114 állam. Magyarország mindkettőt ratifikálta már.

Nemzetközi egyezmény a személyek erőszakos eltűnése elleni védelemről

(Nem hivatalos összefoglaló)

Az 1. cikk tiltja az erőszakos eltűntetést; semmilyen kivételes körülmény — legyen az hadiállapot, háborús fenyegetettség, belpolitikai instabilitás vagy bármely egyéb általános szükséghelyzetet — nem szolgálhat erőszakos körülmények közötti eltűntetés igazolására.

Az Egyezmény 2. cikke meghatározza „az erőszakos körülmények közötti eltűnést”: letartóztatás, őrizetbe vétel, elrablás, vagy a szabadságtól való megfosztás bármely más formája, amely az állam képviselői, illetve az állam felhatalmazásával, támogatásával vagy hallgatólagos beleegyezésével bíró személyek vagy személyek csoportja által történik, és amelyet a szabadságtól való megfosztás elismerésének tagadása, vagy az eltűnt személy sorsának vagy hollétének eltitkolása követ, amely az érintett személyt ezáltal a jog védelmén kívül helyezi.

A 6. cikk az erőszakos körülmények közötti eltűnés kiterjedt vagy rendszerszerű alkalmazását emberiség elleni bűncselekményként határozza meg.

Az egyezményt aláíró felek vállalják, hogy:

- az erőszakos körülmények közötti eltűnés eseteit vizsgálják, és a felelősöket bíróság elé állítják;
- az erőszakos körülmények közötti eltűnést bűncselekménnyé nyilvánítják;
- joghatóságot állapítanak meg az erőszakos körülmények közötti eltűnés bűncselekményére vonatkozóan, ha a feltételezett elkövető az adott állam területén belül tartózkodik, akkor is, ha nem állampolgár vagy lakos;
- együttműködnek más államokkal annak érdekében, hogy biztosítsák az elkövetők ellen védelmet vagy az elkövetők kiutasítását, továbbá, hogy az erőszakos eltűnés áldozatát segítsék, vagy földi maradványai hollétét meghatározzák és ezeket visszaszolgáltassák;
- tiszteletben tartják a szabadságtól való megfosztásra vonatkozó minimum jogi sztenderdeket, beleértve a szabadságvesztés bíróság előtti megtámadhatóságának jogát;
- nyilvántartást készítenek a jelenleg börtönben lévő személyekről, és azt hozzáférhetővé teszik rokonok és jogi képviselők számára;
- biztosítják a jótételhez és kártérítéshez való jogot az erőszakos eltűnés áldozatai és a közvetlenül érintettek számára (24. cikk, 4.);
- a kártérítéshez való jog magában foglalja az anyagi károkat és veszélyeket, továbbá adott esetben a kártérítés egyéb módjait, beleértve: a) eredeti állapot helyreállítását, b) rehabilitációt, c) elégtételt, ideértve a méltóság helyreállítását és a pénzbeli elégtételt, d) a meg nem ismétlődés garanciáját (25. cikk, 5.)

Az Egyezményt a Felek által választott Erőszakos eltűnésekkel foglalkozó bizottság hajtja végre. A felek a csatlakozástól számított két éven belül kötelesek jelentést készíteni a bizottság számára az Egyezmény megvalósítása érdekében hozott intézkedésekről.

Az Egyezmény magában foglal egy választható panasztételi rendszert, amelyen keresztül a felek állampolgárai segítségért folyamodhatnak a bizottsághoz eltűnt személy hollétének meghatározása érdekében. A felek bármikor csatlakozhatnak a rendszerhez, ám kilépés csak aláírás útján lehetséges.

Az Egyezményt 2020 végéig 63 ország ratifikálta, Magyarország nincs köztük.

Az ENSZ Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezménye

(Nem hivatalos összefoglaló)

Az Egyezményt 2020 végéig 182 ország és egyéb kormányközi szervezet ratifikálta, köztük Magyarország is. Az Egyezmény Kiegészítő Jegyzőkönyve egyéni panasztételi jogot biztosít az egyezményben szereplő jogok megsértése esetén. A Jegyzőkönyvet 2020 végéig 97 ország – köztük Magyarország – ratifikálta.

1. cikk — Cél

Az Egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára. Fogyatékossgal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadályal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.

2. cikk — Meghatározások

A 2. cikk meghatározza az Egyezmény bizonyos kulcsszavait, ezek többek között: „kommunikáció”, „nyelv”, „fogyatékossgal élő személy”, „hátrányos megkülönböztetés”, „esszerű alkalmazkodás” és „egyetemes tervezés”.

3. cikk — Általános alapelvek

Az Egyezmény alapelvei a méltóság tisztelete, a hátrányos megkülönböztetéstől való mentesség, részvétel és befogadás, a különbözőség tisztelete, esélyegyenlőség, hozzáférhetőség, nők és férfiak közötti egyenlőség, gyermekek tisztelete.

4. cikk – Általános kötelezettségek

Az államok kiterjedt intézkedéseket tesznek a fogyatékossgal élő személyek aktív bevonásával, hogy biztosítsák és elősegítsék valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül.

5. cikk – Egyenlőség és hátrányos megkülönböztetéstől való mentesség

A törvény előtt mindenki egyenlő. Mindenkinek joga van a törvények által nyújtott védelemhez és kedvezményhez hátrányos megkülönböztetés nélkül.

6. cikk – Fogyatékossgal élő nők

A fogyatékossgal élő nők és lányok többszörös hátrányos megkülönböztetésnek vannak kitéve. Az államok kötelesek olyan intézkedéseket tenni, amelyek biztosítják, hogy a fogyatékossgal élő nők teljes mértékben élvezik az Egyezményben meghatározott jogokat és szabadságokat.

7. cikk – A fogyatékossgal élő gyermekek

A fogyatékossgal élő gyermekeknek ugyanolyan emberi jogaik vannak, mint bármely más gyermeknek. A fogyatékossgal élő gyermekekkel kapcsolatos valamennyi intézkedés során elsődlegesen a gyermek legfőbb érdekeit kell figyelembe venni. A fogyatékossgal élő gyermekek minden őket érintő ügyben rendelkeznek a szabad véleménynyilvánítás jogával.

8. cikk – A tudatosság növelése

Az államok növelik a társadalmi tudatosságot a fogyatékossgal élő személyek jogaira, képességeire és hozzájárulására vonatkozóan, valamint kampányokon, oktatáson, médián, és egyéb tudatosság-növelő programokon keresztül küzdeniük kell a fogyatékossgal élő személyekkel kapcsolatos sztereotípiák és előítéletek ellen.

9. cikk – Hozzáférhetőség

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van másokkal azonos alapon hozzáférni az élet valamennyi területéhez, beleértve a fizikai környezetet, a közlekedést, az információt és kommunikációt, valamint más, nyilvánosan hozzáférhető lehetőségeket és szolgáltatásokat.

10. cikk – Az élethez való jog

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van az élethez. Az államok kötelesek meghozni minden szükséges intézkedést annak érdekében, hogy biztosítsák számukra e jog másokkal azonos alapon történő élvezetét.

11. cikk: Vészhelyzetek és humanitárius szükségállapotok

Az államok valamennyi szükséges intézkedést megtesznek, hogy vészhelyzetben, így fegyveres konfliktus, humanitárius szükségállapot és természeti katasztrófa esetén biztosítsák a fogyatékossgal élő személyek védelmét és biztonságát.

12. cikk – A törvény előtti egyenlőség

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van ahhoz, hogy a törvény előtt személyként ismerjék el őket. A fogyatékossgal élő személyeket az élet minden területén másokkal azonos alapon megilleti a jog-, illetőleg cselekvőképesség. Az államok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy segítsék a fogyatékossgal élő személyeket cselekvőképességük hatékony gyakorlásában.

13. cikk – Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés

A fogyatékossgal élő személyeknek másokkal azonos alapon joguk van az igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáféréshez, beleértve az eljárás során a megfelelő alkalmazkodás biztosítását.

14. cikk – A személy szabadsága és biztonsága

A fogyatékossgal élő személyeknek másokkal azonos alapon joguk van a személyi szabadsághoz és biztonsághoz. A fogyatékossgal megléte önmagában nem indokolhatja a szabadságtól való megfosztást.

15. cikk: A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma

A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés alkalmazása a fogyatékossgal élő emberekkel szemben tilos. Különösen nem végezhető orvosi vagy tudományos kísérlet senkin, a személy szabad beleegyezése nélkül.

16. cikk – Mentesség a kizsákmányolástól, erőszaktól és viszálelésektől

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van otthoni és nem otthoni védelemhez mindenfajta kizsákmányolás, erőszak és viszálelés ellen, beleértve ezek nem alapú vonatkozásait is.

17. cikk – Az egyén integritásának védelme

Minden fogyatékossgal élő személynek másokkal azonos alapon joga van fizikai és mentális integritásának tiszteletben tartásához.

18. cikk – A mozgásszabadság és az állampolgárság szabadsága

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van az állampolgársághoz. A fogyatékossgal élő gyermekeknek joguk van saját névhez, szüleik megismeréséhez és azok gondoskodásához.

19. cikk – Önálló életvitel és a közösségbe való befogadás

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van a közösségben való önálló élethez. Az államok biztosítják, hogy a fogyatékossgal élő személyeknek lehetőségük legyen megválasztani, hol és kivel élnek és megkapják az ehhez szükséges támogatást.

20. cikk – Személyes mobilitás

Az államok hatékony intézkedéseket hoznak a fogyatékossgal élő személyek személyes mobilitásának biztosítására az általuk meghatározott időben és módon, valamint elérhető áron. A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van hozzáférni a minőségi mobilitási támogatásokhoz, segítő technológiákhoz, valamint a személyes segítségnyújtáshoz és a közvetítőkhöz.

21. cikk – A véleménynyilvánítás és a szólás szabadsága, valamint az információhoz való hozzáférés

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van véleményük nyilvánítására, beleértve bármely kommunikációs formán keresztüli információk és elgondolások befogadásának és közlésének szabadságát, ideértve a hozzáférhető formák és technológiák segítségét, a jelnelveteket, a Braille-írást, az augmentatív és alternatív kommunikációt, a tömegtájékoztatót, valamint minden egyéb hozzáférhető kommunikációs formát.

22. cikk – A magánélet tiszteletben tartása

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van magánéletük tiszteletben tartásához. A fogyatékossgal élő személyek személyével és egészségével kapcsolatos információt meg kell védeni.

23. cikk – Az otthon és a család tiszteletben tartása

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van a házasságkötéshez és családalapításhoz. Az államok hatékony és megfelelő támogatást nyújtanak a fogyatékossgal élő személyeknek a gyermeknevelésben, valamint alternatív gondozást biztosítanak a fogyatékossgal élő gyermekek számára, amennyiben a közvetlen család nem tudja őket gondozni.

24. cikk – Oktatás

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van a hátrányos megkülönböztetés nélküli oktatáshoz. Az államok biztosítják, hogy a fogyatékossgal élő személyek saját közösségükben hozzáférjenek a befogadó, minőségi és ingyenes alap- és középfokú oktatáshoz. Az államok gondoskodnak az ésszerű alkalmazkodásról és az egyéni támogatásról a tudományos és társadalmi fejlődés legmagasabb fokának eléréséhez.

25. cikk – Egészségügy

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van a lehető legmagasabb szintű egészséghez, bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Az államok minden szükséges intézkedést megtesznek, hogy a fogyatékossgal élő személyek számára ugyanolyan terjedelmű, minőségű és színvonalú ellátást biztosítsanak, mint mások számára, az emberek saját közösségeihez lehető legközelebb, beleértve a nemhez igazodó egészségügyi szolgáltatásokat is.

26. cikk – Habitáció és rehabilitáció

Az államok megtesznek minden hatékony és szükséges intézkedést annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek számára az élet minden területén biztosított legyen a legteljesebb függetlenség, valamint a képességek és teljes részvétel fejlesztése, elérése és megtartása, rehabilitációs és rehabilitációs szolgáltatások és programok révén.

27. cikk – Munkavállalás és foglalkoztatás

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van munkavállaláshoz, beleértve a nyitott, befogadó és hozzáférhető környezetben való munkát. Az államok megteszik a szükséges intézkedéseket, hogy előmozdítsák a fogyatékossgal élő személyek elhelyezkedési lehetőségeit és szakmai előre lépését.

28. cikk – Megfelelő életszínvonal és szociális védelem

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van a megfelelő életminőséghez, beleértve a megfelelő élelmet, vizet, ruházatot és lakhatást, valamint joguk van hatékony szociális védelemhez, ideértve a szegénység csökkentését célzó, valamint lakhatási programokhoz való hozzáférést.

29. cikk – A politikai életben és közéletben való részvétel

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van teljes körűen részt venni a politikai életben és a közéletben, valamint joguk van a szavazásra és választhatóságra.

30. cikk – A kulturális életben, üdülési, szabadidős és sporttevékenységekben való részvétel

A fogyatékossgal élő személyeknek joguk van másokkal azonos alapon részt venni a kulturális életben, ideértve a hozzáférést a kulturális anyagokhoz, kulturális tevékenységekhez és szolgáltatásokhoz, valamint a rekreációs, szabadidős és sporttevékenységekhez.

31. cikk – Statisztika és adatgyűjtés

Az államok a fogyatékossgal élő személyek aktív bevonásával információkat gyűjtenek a a fogyatékossgal élő személyekről azzal a céllal, hogy jobban megértsék az általuk tapasztalt akadályokat, és a gyakorlatban is érvényesüljenek az Egyezményben foglalt jogok.

32-50. cikk

A 32-50. cikk tartalmazza, hogy az Egyezmény által kötelezett államoknak mit kell tenniük az Egyezmény teljes körű érvényesítés érdekében. Rögzíti, hogy az államok kötelesek az Egyesült Nemzetek Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága részére jelentést készíteni az Egyezmény végrehajtásáról.

Emberi Jogok Európai Egyezménye és annak kiegészítő jegyzőkönyvei (Egyszerűsített változat, válogatott cikkek alapján¹)

Az Emberi Jogok Európai Egyezményét az Európa Tanács minden tagállama aláírta és ratifikálta.

A bevezető tartalma röviden

Az Európa Tanács tagállamai az emberi jogok és alapvető szabadságok alapján a béke és a szorosabb egység megvalósításán fáradoznak. Ezzel az Egyezménnyel megteszik az első lépéseket számos, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában foglalt jog érvényesítése felé.

1. cikk – Az emberi jogok tiszteletben tartásának kötelezettsége
Az államok mindenki számára biztosítják a jelen Egyezményben meghatározott jogokat.

2. cikk – Élethez való jog
Jogod van az élethez.

3. cikk – Kínzás tilalma
Senkinek soha nincs joga ahhoz, hogy bántson vagy kínozzon. Még fogva tartás esetén is tiszteletben kell tartani az emberi méltóságodat.

4. cikk – Rabszolgaság és kényszermunka tilalma
Tilos téged rabszolgaként kezelni vagy kényszermunkára igénybe venni.

5. cikk – Szabadsághoz és biztonsághoz való jog
Jogod van a szabadsághoz. Ha letartóztatnak, jogod van tudni, hogy miért. Ha letartóztatnak, jogod van ahhoz, hogy mihamarabb tárgyalást tartsanak az ügyedben, vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezzenek.

6. cikk – Tisztességes tárgyaláshoz való jog
Jogod van ahhoz, hogy az ügyedet független és pártatlan bíróság tisztességesen tárgyalja. Ha bűncselekmény elkövetésével gyanúsítanak, mindaddig ártatlan vagy, amíg bűnösséged be nem bizonyosodik. Jogod van ahhoz, hogy ügyvéd segítségét vedd igénybe, akinek díjazását az állam fizeti, amennyiben nincs rá pénz.

7. cikk – Büntetés kiszabásának tilalma törvényi rendelkezés nélkül
Nem ítéltethetnek el olyan cselekményért, amely az elkövetése idején a jog alapján nem volt bűncselekmény.

8. cikk – Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog
Jogod van ahhoz, hogy magán- és családi életedet, otthonodat és levelezésedet tiszteletben tartsák.

9. cikk – Gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság
Jogod van a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsághoz. Jogod van a vallásodat otthonodban vagy nyilvános helyen gyakorolni, és ha akarod, megváltoztatni.

10. cikk – Véleménynyilvánítás szabadsága
Jogod van ahhoz, hogy felelősséggel elmond vagy leírd, amit gondolsz, és információkat adj vagy kapj másoktól. Ez a jog magába foglalja a sajtószabadságot is.

11. cikk – Gyülekezés és egyesülés szabadsága
Jogod van békés összejöveteleken részt venni, továbbá egyesü-

letet – közöttük szakszervezeteket – létrehozni vagy azokhoz csatlakozni.

12. cikk – Házasságkötéshez való jog
Jogod van megházasodni és családot alapítani.

13. cikk – Hatékony jogorvoslatihoz való jog
Ha a jogaidat megsértették, jogod van erről hivatalos panaszt tenni a bíróságnál vagy más hatóságnál.

14. cikk – Megkülönböztetés tilalma
Ezek a jogok bőrszintől, nemtől, nyelvtől, politikai vagy vallási meggyőződéstől vagy származástól függetlenül megilletnek.

15. cikk – Az Egyezmény hatályának felfüggesztése szükség-helyzet esetén
Háború vagy más rendkívüli állapot esetén az állam tehet olyan intézkedéseket, amelyek sértik a jogaidat, de csak ha az feltétlenül szükséges. Még ilyen esetben sincs joga az államnak kínozni téged vagy önkényesen elvenni az életedet.

16. cikk – Külföldiek politikai tevékenységének korlátozása
Az államnak joga van a külföldiek politikai tevékenységét korlátozni, még akkor is, ha ez ellentétes lenne a 10., 11. vagy 14. cikkben foglaltakkal.

17. cikk – Joggal való visszaélés tilalma
Az Egyezményben foglaltakat nem lehet az itt kinyilvánított jogok és szabadságok megsértésére használni.

18. cikk – Jogkorlátozás alkalmazásának megszorítása
A jelen egyezményben biztosított legtöbb jog korlátozható olyan általános jogszabály révén, amely mindenkire vonatkozik. Ezek a korlátozások csak a feltétlenül szükséges esetben megengedettek.

19–51. cikk
Ezek a rendelkezések azt rögzítik, miként működik az Emberi Jogok Európai Bírósága.

34. cikk – Egyéni kérelmek
Ha az Egyezményben foglalt jogaidat valamelyik tagállam megsértette, először az illetékes hazai hatóságokhoz kell fordulnod. Ha ez nem jár sikerrel, utána már közvetlenül a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságához fordulhatsz jogorvoslatért.

52. cikk – Főtitkári tudakozódás
Ha az Európa Tanács főtitkára ezt kéri, az adott kormányzat köteles kifejezni, hogy a nemzeti jogszabályok hogyan biztosítják az Egyezményben foglalt jogok védelmét.

AZ EGYEZMÉNY KIEGÉSZÍTŐ JEGYZŐKÖNYVEI

1. Kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke – Tulajdon védelme
Jogod van ahhoz, hogy legyen magántulajdonod és a javaidat használhasd.

1. Kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikke – Oktatáshoz való jog
Jogod van iskolába járni.

1. Kiegészítő jegyzőkönyv 3. cikke – Szabad választásokhoz való jog
Jogod van titkos szavazás útján részt venni az országod kormányzatának megválasztásában.

4. Kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikke – Mozgásszabadság
Ha jogszerűen tartózkodsz egy országban, akkor jogod van az országon belül oda menni, ahová akarsz, és ott élni, ahol szeretnél.

6. Kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke – A halálbüntetés eltörlése
Az állam nem ítéltet halálra és nem végeztethet ki.

7. Kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikke – Fellebbezéshez való jog büntető ügyekben
Ha bűncselekmény elkövetése miatt a bíróság elítél, jogod van felsőbb bírósághoz fellebbezni.

7. Kiegészítő jegyzőkönyv 3. cikke – Kártalanításhoz való jog bírói hiba esetén
Jogod van kártalanításhoz, ha bűncselekmény elkövetése miatt elítéltek, de kiderül, hogy ártatlan vagy.

12. Kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke – A megkülönböztetés általános tilalma
Az állami szervek semmilyen alapon – így például bőrszín, nem, nyelv, politikai vagy vallási meggyőződés, vagy származás alapján – nem alkalmazhatnak megkülönböztetést ellened.

¹ Ezt az egyszerűsített változatot az Európa Tanács Kommunikációs Igazgatósága kizárólag oktatási-képzési célra készítette. A jogilag hiteles szöveg az Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről és Kiegészítő jegyzőkönyvei hivatalosan kiadott változataiban található meg.

Emberi Jogok Európai Egyezménye

A 11. és 14. Kiegészítő Jegyzőkönyv által módosított, 2010. június 1-jén hatályba lépett szöveg
Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről

Róma, 1950. november 4.

AZ ALÁÍRÓ KORMÁNYOK, az Európa Tanács Tagjai, figyelembe véve az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, amelyet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése 1948. december 10-én meghirdetett; figyelembe véve, hogy ez a Nyilatkozat a benne lefektetett jogok általános és hatékony elismerésének és megtartásának biztosítását célozza; figyelembe véve, hogy az Európa Tanács célja a tagjai közötti szorosabb egység megvalósítása és hogy e cél elérésének egyik módszere az emberi jogok és alapvető szabadságok megóvása és további fejlesztése; újra megerősítve mélységes hitüket azokban az alapvető szabadságokban, amelyek az igazság és a béke alapjai a világon, és amelyek fenntartásának legjobb eszköze egyrészt a hatékony politikai demokrácia, másrészt azoknak az emberi jogoknak a közös felfogása és tiszteletben tartása, melyeken ezek a szabadságok alapulnak; abban az elhatározásban, hogy – mint az európai országok hasonló felfogású kormányai, melyek a politikai hagyományok, eszmények, a szabadság és a jog uralma közös örökségével rendelkeznek – megteszik az első lépéseket egyes, az Egyetemes Nyilatkozatban foglalt jogok közös biztosítására; az alábbiakban állapodtak meg:

1. cikk – Kötelezettség az emberi jogok tiszteletben tartására
A Magas Szerződő Felek biztosítják a joghatóságuk alatt álló minden személy számára a jelen Egyezmény I. fejezetében meghatározott jogokat és szabadságokat.

I. FEJEZET – JOGOK ÉS SZABADSÁGOK

2. cikk – Élethez való jog

1. A törvény védi mindenkinek az élethez való jogát. Senkit nem lehet életétől szándékosan megfosztani, kivéve, ha ez halálbüntetést kiszabó bírói ítélet végrehajtása útján történik, amennyiben a törvény a bűncselekményre ezt a büntetést állapította meg.
2. Az élettől való megfosztást nem lehet e Cikk megsértésének elkövetettnek tekinteni akkor, ha az a feltétlenül szükségesnél nem nagyobb erőszak alkalmazásából ered:
  - (a) személyek jogtalan erőszakkal szembeni védelme érdekében;
  - (b) törvényes letartóztatás foganatosítása vagy a törvényesen fogva tartott személy szökésének megakadályozása érdekében;
  - (c) zavargás vagy felkelés elfojtása céljából törvényesen tett intézkedés esetén.

3. cikk – Kínzás tilalma

Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.

4. cikk – Rabszolgaság és kényszermunka tilalma

1. Senkit sem lehet rabszolgaságban vagy szolgaságban tartani.
2. Senkit sem lehet kényszer- vagy kötelező munkára igénybe venni.
3. E Cikk szempontjából a „kényszer- vagy kötelező munka” kifejezés nem foglalja magában:
  - (a) azt a munkát, amelyet az Egyezmény 5. cikke rendelkezéseinek megfelelően eszközölt letartóztatás folyamán, vagy az ilyen letartóztatásból történt feltételes szabadlábra helyezés idején általában megkövetelnek;
  - (b) a katonai jellegű szolgálatot, illetőleg a katonai szolgálatot lelkiismereti okokból megtagadó személyek esetében olyan országokban, amelyekben ezt elismerik, a kötelező katonai szolgálat helyett megkívánt szolgálatot;
  - (c) a közösség létét vagy jólétét fenyegető szükségállapot vagy természeti csapás esetén előírt szolgálatot;
  - (d) a rendes állampolgári kötelezettségek körébe tartozó munkát vagy szolgálatot.

5. cikk – Szabadsághoz és biztonsághoz való jog

1. Mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Szabadságától senkit sem lehet megfosztani, kivéve az alábbi esetekben és a törvényben meghatározott eljárás útján:
  - (a) törvényes őrizetben tartás az illetékes bíróság által történt elítélést követően;
  - (b) olyan személy törvényes letartóztatása vagy őrizetbe vétele, aki nem tesz eleget a bíróság törvényes rendelkezésének, illetőleg a törvény által megállapított kötelezettség teljesítésének biztosítása céljából történt letartóztatás vagy őrizetbe vétel;

(c) törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel abból a célból, hogy e bűncselekmény elkövetése alapos gyanúja miatt az illetékes hatóság elé állítsák, vagy amikor ésszerű oknál fogva szükséges, hogy megakadályozzák bűncselekmény elkövetésében vagy annak elkövetése után a szökésben;

(d) a kiskorú őrizetbe vétele törvényes rendelkezés alapján nevelési felügyelet céljából vagy törvényes őrizetben tartása az illetékes hatóság elé állítás céljából;

(e) törvényes őrizetbe vétel fertőző betegségek terjedésének megakadályozása céljából, valamint elmebeteg, alkoholisták, kábítószer-élvezők vagy csavargók őrizetbe vétele;

(f) törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel az országba való jogtalan belépés megakadályozása céljából vagy olyan személy törvényes letartóztatása vagy őrizetbe vétele, aki ellen intézkedés van folyamatban kiutasítása vagy kiadatása céljából.

2. Minden letartóztatott személyt haladéktalanul tájékoztatni kell az általa értett nyelven letartóztatása okairól és az ellene felhozott vádról.

3. E Cikk 1. c) bekezdésének rendelkezésével összhangban letartóztatott vagy őrizetbe vett minden személyt haladéktalanul bíró, vagy a törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő elé kell állítani, és a letartóztatott vagy őrizetbe vett személynek joga van arra, hogy ésszerű időhatáron belül tárgyalást tartsanak ügyében vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezzék. A szabadlábra helyezés olyan feltételekhez köthető, melyek biztosítják a tárgyaláson való megjelenést.

4. Szabadságától letartóztatás vagy őrizetbe vétel folytán megfosztott minden személynek joga van olyan eljáráshoz, melynek során őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül dönt, és törvényellenes őrizetbe vétele esetén szabadlábra helyezését rendeli el.

5. Mindenkinek, aki e Cikk rendelkezéseinek megsértésével végrehajtott letartóztatás vagy őrizetbe vétel áldozata, joga van kártalanításra.

6. cikk – Tisztességes tárgyaláshoz való jog

1. Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.

2. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították.

3. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van – legalább – arra, hogy:
- (a) a legrövidebb időn belül tájékoztassák olyan nyelven, amelyet megért, és a legrészletesebb módon az ellene felhozott vád természetéről és indokairól;
  - (b) rendelkeznek a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel;
  - (c) személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessenek, és ha nem állnak rendelkezésre eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendelkezjenek ki számára ügyvédet;
  - (d) kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúhoz és kiegészítőkhöz, a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanút megidézik, illetve kihallgatják;
  - (e) ingyenes tolmács álljon rendelkezésére, ha nem érti, vagy nem beszéli a tárgyaláson használt nyelvet.

7. cikk – Büntetés kiszabásának tilalma törvényi rendelkezés nélkül

- 1. Büntetés kiszabásának tilalma törvényi rendelkezés nélkül. Senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a hazai vagy nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény. Ugyancsak nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni.
- 2. Ez a Cikk nem zárja ki valamely személy bíróság elé állítását és megbüntetését olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely elkövetése idején a civilizált nemzetek által elismert általános jogelvek szerint bűncselekmény volt.

8. cikk – Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog

- 1. Mindenkinél joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.
- 2. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.

9. cikk – Gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság

- 1. Mindenkinél joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és vallásszabadsághoz; ez a jog magában foglalja a vallás vagy meggyőződés megváltoztatásának szabadságát, valamint a vallásnak vagy meggyőződésnek mind egyénileg, mind együttesen, mind a nyilvánosság előtt, mind a magánéletben istentisztelet, oktatás és szertartások végzése útján való kifejezésre juttatásának jogát.
- 2. A vallás vagy meggyőződés kifejezésre juttatásának szabadságát csak a törvényben meghatározott, olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban a közbiztonság, a közrend, közegészség vagy az erkölcsök, illetőleg mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükségesek.

10. cikk – Véleménynyilvánítás szabadsága

- 1. Mindenkinél joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhatna. Ez a Cikk nem akadályozza, hogy az államok a rádió-, televízió- vagy mozgókép vállalatok működését engedélyezéshez kössék.
- 2. E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakoságoknak, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.

11. cikk – Gyülekezés és egyesülés szabadsága

- 1. Mindenkinél joga van a békés célú gyülekezés szabadságához és a másokkal való egyesülés szabadságához, beleértve érdekei védelmében a szakszervezetek alapítását és az azokhoz való csatlakozásnak a jogát.
- 2. E jogok gyakorlását csak a törvényben meghatározott, olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság vagy közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megakadályozása, a közegészség, az erkölcsök, illetőleg mások jogai és szabadságai védelme érdekében szükségesek. Ez a Cikk nem tiltja, hogy e jogoknak a fegyveres erők, a rendőrség vagy az államigazgatás tagjai által történő gyakorlását a törvény korlátozza.

12. cikk – Házasságkötéshez való jog

A házasságkötési korhatárt elért férfiaknak és nőknek joguk van a házasságkötésre és a családalapításra, az e jog gyakorlását szabályozó hazai törvények szerint.

13. cikk – Hatékony jogorvoslatihoz való jog

Bárkinek, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg.

14. cikk – Megkülönböztetés tilalma

A jelen Egyezményben meghatározott jogok és szabadságok élvezetét minden megkülönböztetés, például nem, faj, szín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani.

15. cikk – Az Egyezmény hatályának felfüggesztése szükség-helyzet esetén

- 1. Háború vagy a nemzet létét fenyegető más rendkívüli állapot esetén bármely Magas Szerződő Fél a jelen Egyezményben meghatározott kötelezettségeitől eltérő intézkedéseket tehet a helyzet szükségessége által feltétlenül megkívánt mértékben, feltéve, hogy az ilyen intézkedések nem ellentétesek egyéb nemzetközi jogi kötelezettségeivel.
- 2. E rendelkezés alapján nem lehet eltérni a 2. cikk rendelkezéseitől, kivéve a jogszerű háborús cselekmények következtében okozott haláleseteket, vagy a 3. cikk, 4. cikk (1. bekezdés), valamint a 7. cikk rendelkezéseitől.
- 3. Az eltérés jogával élő Magas Szerződő Fél az Európa Tanács Főtitkárnak teljes körű tájékoztatást ad az általa tett intézkedésekről és azok okairól. Ugyancsak tájékoztatja az Európa Tanács Főtitkárát, amikor az ilyen intézkedések hatályukat veszítették és az Egyezmény rendelkezéseit ismét teljes mértékben végrehajthatják.

16. cikk – Külföldiek politikai tevékenységének korlátozása

A 10., 11. és 14. cikkek rendelkezéseit nem lehet úgy tekinteni, mint amelyek akadályoznák a Magas Szerződő Feleket, hogy a külföldiek politikai tevékenységét korlátozások alá vessék.

17. cikk – Joggal való visszaélés tilalma

Az Egyezmény egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az bármely állam, csoport vagy személy számára jogot biztosítana olyan tevékenység folytatására vagy olyan cselekedet végrehajtására, amely az Egyezményben foglalt jogok és szabadságok megsértésére vagy pedig az Egyezményben meghatározottnál nagyobb mértékű korlátozására irányul.

18. cikk – Jogkorlátozás alkalmazásának megszorítása

A jelen Egyezményben említett jogok és szabadságok korlátozásait nem lehet más célra alkalmazni, mint amelyre elő vannak írva.

II. FEJEZET – AZ EURÓPAI EMBERI JOGI BÍRÓSÁG

19. cikk – A Bíróság felállítása

A Magas Szerződő Felek által az Egyezményben és az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben vállalt kötelezettségek tiszteletben tartásának biztosítása céljából megalakul az Európai Emberi Jogi Bíróság (a továbbiakban: a Bíróság). A Bíróság állandó jelleggel működik.

20. cikk – A bírák száma

A Bíróság ugyanannyi bíróból áll, mint amennyi a Magas Szerződő Felek száma.

21. cikk – A hivatalviselés feltételei

1. A bírának a legmagasabb erkölcsiséggel kell rendelkezniük és vagy magas bírói hivatal betöltéséhez szükséges képesítéssel kell bírniuk, vagy elismert szakértelemmel bíró jogásznak kell lenniük.
2. A bírák egyéni minőségükben vesznek részt az ítélezésben.
3. Hivatali idejük alatt a bírák nem vállalhatnak semmi olyan tevékenységet, amely összeférhetetlen a függetlenségükkel és pártatlanságukkal vagy egy teljes munkaidőt igénylő tisztség betöltésének követelményeivel; e rendelkezés alkalmazásával kapcsolatos kérdésekben a Bíróság dönt.

22. cikk – A bírák választása

A bírákat a Parlamenti Közgyűlés valamennyi Magas Szerződő Fél tekintetében szótöbbséggel, a Magas Szerződő Fél által állított három jelöltet tartalmazó jegyzékből választja.

23. cikk – A hivatalviselés ideje és az elmozdítás

1. A bírákat kilencéves időszakra választják. Nem választhatók újra.
2. A bírák hivatalviselési ideje 70. életévük betöltésekor lejár.
3. A bírák utódjuk hivatalba lépéséig viselik tisztségüket. Továbbra is eljárhatnak azonban a már folyamatban levő ügyekben.
4. Bírót csak a többi bíró arra vonatkozó kétharmados többséggel hozott határozatával lehet hivatalából elmozdítani, hogy többé már nem felel meg az előírt feltételeknek.

24. cikk – A Bíróság Hivatala és az előadók

1. A Bíróság Hivattalal rendelkezik, melynek feladatait és szervezetét a Bíróság eljárási szabályzatában kell megállapítani.
2. Amikor a Bíróság egyesbíróként jár el, akkor előadók segítik, akik feladataikat a Bíróság elnökeinek alárendelten látják el. Az előadók a Bíróság Hivatalához tartoznak.

25. cikk – A teljes ülés

A Bíróság teljes ülése

- (a) megválasztja az elnökét és egy vagy két alelnökét hároméves időtartamra, akik újraválaszthatók;
- (b) meghatározott időtartamra Kamarákat állít fel;
- (c) megválasztja a Bíróság Kamaráinak elnökeit, akik újraválaszthatók;
- (d) elfogadja a Bíróság eljárási szabályzatát;
- (e) megválasztja a Hivatalvezetőt és egy vagy több helyettesét;
- (f) előterjeszti a 26. cikk 2. bekezdése szerinti kéréseket.

26. cikk – Egyesbíró, tanácsok, Kamarák és Nagykamara

1. Az elé terjesztett ügyekben a Bíróság egyesbíróként, háromtagú bírói tanácsokban, hét bíróból álló Kamarákban vagy tizenhét bíróból álló Nagykamarában jár el. A Bíróság Kamarái meghatározott időtartamra tanácsokat hoznak létre.
2. A Bíróság teljes ülésének kérésére a Miniszteri Bizottság egyhangú határozattal, meghatározott időtartamra, öt főre csökkentheti a Kamarák tagjainak számát.
3. Az egyesbíróként eljáró bíró nem vizsgálhat olyan kérelmet, amit azon Magas Szerződő Fél ellen terjesztettek elő, amely tekintetében őt megválasztották.
4. Hivatalból tagja a Kamarának és a Nagykamarának a félként érintett Magas Szerződő Fél tekintetében választott bíró. Ha nincs ilyen, vagy ha a bíró az eljárásban akadályoztatva van, akkor az a személy jár el bírói minőségben, akit a Bíróság elnöke az érintett Szerződő Fél által előzetesen előterjesztett listáról kiválaszt.
5. A Nagykamara tagjai, továbbá a Bíróság elnöke és alelnökei, a Kamarák elnökei és a Bíróság eljárási szabályzatának megfelelően választott más bírák. A 43. cikk alapján a Nagykamara elé utalt ügyben nem járhat el a Nagykamarában az ítéletet hozó Kamara bírója, kivéve annak elnökét és az érintett Magas Szerződő Fél tekintetében eljáró bírót.

27. cikk – Az egyesbírák hatásköre

1. Az egyesbíró elfogadhatatlanná nyilváníthatja vagy törölheti a Bíróság ügylajstromából a 34. cikk alapján előterjesztett kérelmet, ha az ilyen határozat további vizsgálat nélkül meghozható.
2. A határozat végleges.

3. Ha az egyesbíró nem nyilvánítja a kérelmet elfogadhatatlannak, vagy nem törli az ügylajstromból, akkor további vizsgálat céljából megküldi valamelyik tanácsnak vagy Kamarának.

28. cikk – A tanácsok hatásköre

1. A 34. cikk alapján előterjesztett kérelmet a tanács egyhangú szavazattal,
  - (a) elfogadhatatlannak nyilváníthatja vagy törölheti az ügylajstromból, ha az ilyen határozat további vizsgálat nélkül meghozható; vagy
  - (b) elfogadhatóvá nyilváníthatja, és egyúttal ítéletet hozhat az ügy érdeméről, ha az ügyben felmerült, az Egyezmény vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvek értelmezését és alkalmazását érintő kérdéssel kapcsolatban a Bíróság jól megalapozott esetjoga rendelkezésre áll.
2. Az 1. bekezdés szerinti határozatok és ítéletek véglegesek.
3. Ha a félként érintett Magas Szerződő Fél tekintetében választott bíró nem tagja a tanácsnak, akkor - figyelembe véve minden releváns tényezőt, beleértve azt is, hogy a Szerződő Fél kifogásolta-e az 1. bekezdés b) pontja alatti eljárás alkalmazását - a tanács az eljárás bármely szakaszában felhívhatja azt a bírót, hogy a tanács valamelyik tagjának helyébe lépjen.

29. cikk – A Kamarák határozatai az elfogadhatóságról és az érdemről

1. Ha a 27. vagy a 28. cikk alapján nem hoztak határozatot, vagy ha a 28. cikk alapján nem hoztak ítéletet, akkor az egyik Kamara hoz határozatot a 34. cikk alapján benyújtott egyéni kérelmek elfogadhatóságáról és érdeméről. Az elfogadhatóság tekintetében külön határozat hozható.
2. Kamara hoz határozatot a 33. cikk alapján benyújtott, államok közötti kérelmek elfogadhatóságáról és érdeméről. Az elfogadhatóság tekintetében a Bíróság külön határozatot hoz, hacsak rendkívüli esetekben másképpen nem dönt.

30. cikk – Hatáskör átadása a Nagykamarának

Amennyiben a Kamara előtt folyamatban levő ügyben az Egyezmény vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvek értelmezése tekintetében lényeges kérdés merül fel, vagy valamely kérdésnek a Kamara általi megítélése a Bíróság által korábban hozott határozattal ellentétes lehet, a Kamara határozatának meghozatala előtt bármikor hatáskörét a Nagykamarának adhatja át, feltéve, hogy a felek egyike sem ellenzi azt.

31. cikk – A Nagykamara hatásköre

A Nagykamara

- (a) határozatot hoz a 33. cikk vagy a 34. cikk alapján benyújtott kérelmek esetén, ha egy Kamara a 30. cikk alapján hatáskörét átadta, vagy ha az ügyet a 43. cikk alapján terjesztették elé;
- (b) határozatot hoz azokban a kérdésekben, amelyeket a Miniszteri Bizottság a 46. cikk 4. bekezdése alapján a Bíróság elé terjeszt; és
- (c) megvizsgálja a 47. cikk alapján tanácsadó vélemény iránt benyújtott kérelmeket.

32. cikk – A Bíróság joghatósága

1. A Bíróság joghatósága az Egyezmény és az ahhoz csatlakozó jegyzőkönyvek értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatos minden olyan ügyre kiterjed, amelyet a 33., a 34., 46. vagy a 47. cikknek megfelelően elé terjesztettek.
2. Ha a Bíróság joghatósága vitatott, a kérdésben a Bíróság határoz.

33. cikk – Államok közötti ügyek

Bármely Magas Szerződő Fél a Bíróság elé terjesztheti az Egyezmény és az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvek rendelkezéseinek bármely más Magas Szerződő Fél részéről történt állítólagos megsértését.

34. cikk – Egyéni kérelmek

A Bíróság kérelmeket vehet át bármely természetes személytől, nem-kormányzati szervezettől vagy személyek csoportjaitól, akik vagy amelyek azt állítják, hogy az Egyezményben vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben biztosított jogok valamely Magas Szerződő Fél részéről történt megsértésének áldozatai. A Magas Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy semmilyen módon nem akadályozzák e jog hatékony gyakorlását.

35. cikk – Az elfogadhatóság feltételei

1. Az ügyet csak akkor lehet a Bíróság elé terjeszteni, ha az összes hazai jogorvoslati lehetőséget már kimerítették a nemzetközi jog általánosan elismert szabályainak megfelelően, és pedig attól az időponttól számított hat hónapon belül, amikor a hazai végleges határozatot meghozták.
2. A Bíróság a 34. cikk alapján előterjesztett egyéni kérelemmel nem foglalkozik, ha az
  - (a) névtelen; vagy
  - (b) lényegileg azonos egy olyan ügygel, amelyet a Bíróság már megvizsgált, illetve amelyet már más nemzetközi vizsgálat vagy elintézési eljárás alá bocsátottak és az nem tartalmaz az ügyre vonatkozó új adatokat.
3. A Bíróság a 34. cikk alapján előterjesztett egyéni kérelmet elfogadhatatlannak nyilvánítja, amennyiben úgy találja, hogy
  - (a) a kérelem az Egyezmény és az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvek rendelkezéseivel összeegyeztethetetlen, nyilvánvalóan alaptalan vagy a kérelmezési joggal való visszaélésnek minősül; vagy
  - (b) a kérelmező nem szenvedett jelentős hátrányt, kivéve, ha az Egyezményben és az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben meghatározott emberi jogok tiszteletben tartása a kérelem érdemének vizsgálatát teszi szükségessé, és azzal a feltétellel, hogy ezen az alapon egyetlen ügy sem utasítható el, amelyet hazai bíróság nem vizsgált meg megfelelően.
4. A Bíróság elutasít minden olyan kérelmet, amelyet e Cikk alapján elfogadhatatlannak tart. Ezt az eljárást bármely szakaszában megteheti.

36. cikk – Harmadik fél beavatkozása

1. Annak a Magas Szerződő Félnek, amelynek a kérelmező az állampolgára, a Kamara vagy a Nagykamara előtti ügyekben jogában áll írásos véleményét benyújtani és a tárgyaláson részt venni.
2. A Bíróság elnöke az igazságszolgáltatás megfelelő működése érdekében az eljárásban félként részt nem vevő bármely más Magas Szerződő Felet vagy bármely érintett személyt, aki nem kérelmező, felhívhat írásos vélemény benyújtására vagy a tárgyaláson való részvételre.
3. Az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosa a Kamara és a Nagykamara előtt folyamatban lévő minden ügyben írásos észrevételeket tehet, és részt vehet a tárgyalásokon.

37. cikk – A kérelmek törlése

1. A Bíróság az eljárás bármely szakaszában határozhat úgy, hogy a kérelmet és az ügylejstromból törli, ha a körülmények arra engednek következtetni, hogy
    - (a) a kérelmező nem szándékozik kérelmét tovább fenntartani, vagy
    - (b) az ügy megoldódott, vagy
    - (c) a Bíróság által megállapított bármely más okból nem indokolt a kérelem vizsgálatát tovább folytatni.
- A Bíróság mindazonáltal folytatja a kérelem vizsgálatát, ha az Egyezményben vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben meghatározott emberi jogok tisztelete ezt megkívánja.
2. A Bíróság a kérelemnek az ügylejstromba való újbóli felvételéről határozhat, ha úgy tekinti, hogy ezt a körülmények indokoltá teszik.

38. cikk – Az ügy vizsgálata

A Bíróság a felek képviselőivel megvizsgálja az ügyet, illetve szükség esetén tényfeltárást végez, amelynek hatékony lefolytatása érdekében az érintett Magas Szerződő Felek minden szükséges segítséget megadnak.

39. cikk – Békés rendezés

1. A Bíróság az eljárás bármely szakaszában az érdekelt felek rendelkezésére állhat abból a célból, hogy az ügynek az Egyezményben és az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben meghatározott emberi jogok tiszteletben tartása alapján történő békés rendezését biztosítsa.
2. Az 1. bekezdés szerinti eljárás bizalmas.
3. Békés rendezés elérése esetén a Bíróság a tények és az elért megoldás rövid ismertetésére szorító határozattal törli az ügyet a lajstromból.
4. Ezt a határozatot továbbítani kell a Miniszteri Bizottsághoz, amely ellenőrzi a békés rendezéssel kapcsolatos határozatban foglalt feltételek végrehajtását.

40. cikk – Nyilvános tárgyalások és iratok hozzáférhetősége

1. A tárgyalások nyilvánosak, hacsak a Bíróság rendkívüli körülmények esetén másképpen nem határoz.
2. A hivatalvezetőnél elhelyezett iratok a nyilvánosság számára hozzáférhetőek, hacsak a Bíróság elnöke másképpen nem határoz.

41. cikk – Igazságos elégtétel

Ha a Bíróság az Egyezmény vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvek megsértését állapítja meg és az érdekelt Magas Szerződő Fél belső joga csak részleges jövátételt tesz lehetővé, a Bíróság – szükség esetén – igazságos elégtételt ítél meg a sértett félnek.

42. cikk – Kamarák ítéletei

A Kamarák ítéletei a 44. cikk 2. bekezdés rendelkezéseinek megfelelően válnak véglegessé.

43. cikk – Az ügynek a Nagykamara elé terjesztése

1. Kivételes esetekben a Kamara ítéletének meghozatalától számított három hónapon belül az ügyben részes bármely fél kérheti az ügynek a Nagykamara elé terjesztését.
2. A Nagykamara öt bíróból álló kollégiuma határozatával akkor fogadja el ezt a kérelmet, ha az ügy az Egyezmény vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvek értelmezését vagy alkalmazását érintő lényeges kérdést, vagy egyébként általános jelentőségű lényeges kérdést vet fel.
3. Ha a bírói kollégium elfogadja a kérelmet, a Nagykamara az ügyben ítélettel dönt.

44. cikk – Végleges ítéletek

1. Nagykamara ítélete végleges.
2. A Kamara ítélete véglegessé válik,
  - (a) ha a felek közlik, hogy nem kérik az ügynek a Nagykamara elé terjesztését; vagy
  - (b) az ítélet meghozatalát követő három hónap elteltével, amennyiben az ügynek a Nagykamara elé terjesztését nem kérték; vagy
  - (c) ha a Nagykamara kollégiuma elutasítja a 43. cikk szerint előterjesztett kérelmet.
3. A végleges határozatot közzé kell tenni.

45. cikk – Ítéletek és határozatok indokolása

1. Az ítéleteket, továbbá a kérelmek elfogadhatóságát, illetve elfogadhatatlanságát megállapító határozatokat indokolással kell ellátni.
2. Ha egy ítélet egészében vagy részben nem képviseli a bírák egyhangú véleményét, a bíró jogosult különvéleményt csatolni.

46. cikk – Az ítéletek kötelező ereje és végrehajtása

1. A Magas Szerződő Felek vállalják, hogy magukra nézve kötelezőnek tekintik a Bíróság végleges ítéletét minden ügyben, amelyben félként szerepelnek.
2. A Bíróság végleges ítéletét el kell juttatni a Miniszteri Bizottsághoz, amely ellenőrzi annak végrehajtását.
3. Amennyiben a Miniszteri Bizottság úgy találja, hogy egy végleges ítélet végrehajtásának ellenőrzését az ítélettel kapcsolatos értelmezési probléma akadályozza, akkor az ügyet a Bíróság elé terjesztheti, hogy az döntsön az értelmezési kérdésről. A Bíróság megkeresésére vonatkozó határozat meghozatalához a Bizottságban részvételre jogosult képviselők kétharmados többségi szavazata szükséges.
4. Amennyiben a Miniszteri Bizottság úgy találja, hogy valamely Magas Szerződő Fél megtagadja a végleges ítélet végrehajtását egy olyan ügyben, amelyben félként szerepel, akkor ezen Szerződő Fél formális értesítését és a Bizottságban részvételre jogosult képviselők kétharmados többségi szavazatával elfogadott határozatának a meghozatalát követően a Bizottság a Bíróságtól kérheti annak a kérdésnek az eldöntését, hogy ez a Szerződő Fél elmulasztotta-e az 1. bekezdés alapján őt terhelő kötelezettség teljesítését.
5. Amennyiben a Bíróság megállapítja az 1. bekezdés megsértését, akkor az ügyet a meghozandó intézkedések megfontolása céljából megküldi a Miniszteri Bizottságnak. Amennyiben a Bíróság nem állapítja meg az 1. bekezdés megsértését, akkor az ügyet a Miniszteri Bizottság elé terjeszti, amely lezárja az ügy vizsgálatát.

47. cikk – Tanácsadó vélemények

1. A Bíróság a Miniszteri Bizottság felkérésére az Egyezmény és az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvek értelmezésére vonatkozó jogi kérdésekben tanácsadó véleményt nyilváníthat.
2. Az ilyen vélemények nem vonatkozhatnak az Egyezmény I. fejezete és az Egyezményhez kapcsolódó jegyzőkönyvek által meghatározott jogok és szabadságok tartalmával és terjedelmével összefüggő kérdésekre, sem olyan más kérdésekre, melyeket a Bíróságnak vagy a Miniszteri Bizottságnak kellene vizsgálnia az Egyezménynek megfelelően kezdeményezett eljárás folytán.
3. A Miniszteri Bizottságnak a Bíróságot tanácsadó vélemény nyilvánítására felkérő határozatát a Bizottságban részvételre jogosult képviselők többségi határozatával kell meghozni.

48. cikk – A Bíróság tanácsadó hatásköre

A Bíróság határoz arról, hogy a Miniszteri Bizottság tanácsadó vélemény nyilvánítására vonatkozó felkérése a 47. cikkben meghatározott hatáskörébe tartozik-e.

49. cikk – Tanácsadó vélemények indokolása

1. Tanácsadó véleményét a Bíróság indokolással látja el.
2. Ha a tanácsadó vélemény egészében vagy részben nem képviseli a bírák egyhangú véleményét, a bíró jogosult különvéleményt csatolni.
3. A Bíróság tanácsadó véleményét közli a Miniszteri Bizottsággal.

50. cikk – A Bíróság költségei

A Bíróság költségeit az Európa Tanács viseli.

51. cikk – Bírák kiváltságai és mentességei

A bírák feladataik gyakorlása során jogosultak az Európa Tanács Alapokmányának 40. cikkében és az annak alapján kötött megállapodásokban meghatározott kiváltságokra és mentességekre.

III. FEJEZET – VEGYES RENDELKEZÉSEK**52. cikk – Főtitkári tudakozódás**

Az Európa Tanács Főtitkára által előterjesztett megkeresésre minden Magas Szerződő Fél tájékoztatást ad arról a módról, ahogy belső joga biztosítja a jelen Egyezmény rendelkezéseinek hatékony végrehajtását.

53. cikk – Már elismert emberi jogok védelme

Az Egyezmény egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az korlátozza vagy csorbítja azokat az emberi jogokat és alapvető szabadságokat, amelyeket bármely Magas Szerződő Fél joga vagy az olyan egyezmény biztosít, melynek ez a Magas Szerződő Fél részese.

54. cikk – A Miniszteri Bizottság hatásköre

Az Egyezmény egy rendelkezése sem korlátozza az Európa Tanács Alapokmánya által a Miniszteri Bizottságra ruházott hatáskört.

55. cikk – Viták más eszközökkel történő rendezésének kizárása

A Magas Szerződő Felek megállapodnak abban, hogy erre vonatkozó külön megállapodás nélkül nem alkalmazzák a közöttük hatályban levő szerződéseket, egyezményeket vagy nyilatkozatokat abból a célból, hogy kérelem alapján a jelen Egyezmény értelmezéséből vagy alkalmazásából eredő vitákat a jelen Egyezményben meghatározott elintézési módtól eltérő más módon rendezzék.

56. cikk – Területi hatály

1. Az Egyezmény megerősítése alkalmával vagy ezt követően bármikor, bármely állam az Európa Tanács Főtitkárához intézett értesítéssel kijelentheti, hogy – fenntartva az ezen Cikk 4. bekezdésében foglaltakat – az Egyezmény minden olyan területre, vagy e területek egy részére terjed ki, amelyek nemzetközi kapcsolatait felelősséget visel.
2. Az Egyezmény az értesítésben megnevezett területre vagy területekre az értesítésnek az Európa Tanács Főtitkára általi kézhezvételét követő harmincadik naptól kezdve alkalmazandó.
3. A jelen Egyezmény rendelkezéseit azonban ilyen területeken a helyi követelményekre kellő tekintettel kell alkalmazni.
4. A jelen Cikk 1. bekezdése alapján nyilatkozatot tevő bármely állam ezt követően bármikor nyilatkozhat azon terület vagy területek nevében, amelyekre a nyilatkozat vonatkozik, hogy elfogadja a Bíróság joghatóságát az egyének, nemkormányközi szervezetek vagy egyének csoportjai által az Egyezmény 34. cikkében meghatározottak szerint előterjesztett kérelmek átvételére.

57. cikk – Fenntartások

1. Az Egyezmény aláírása vagy a megerősítésről szóló okirat letétbe helyezése alkalmával bármely állam az Egyezmény minden egyedi rendelkezésével kapcsolatban fenntartást tehet annyiban, amennyiben a területén ebben az időpontban hatályban levő valamely törvény nincs összhangban e rendelkezéssel. A jelen Cikk alapján általános jellegű fenntartásokat nem lehet tenni.
2. A jelen Cikk alapján tett fenntartásnak tartalmaznia kell a vonatkozó törvény rövid leírását.

58. cikk – Felmondás

1. Magas Szerződő Felek az Egyezményt csak 5 évvel azt követően mondhatják fel, amikor annak részesei lettek és pedig az Európa Tanács Főtitkárához címzett értesítésbe foglalt hathónapos felmondással. A főtitkár arról tájékoztatja a többi Magas Szerződő Felet.
2. Az ilyen felmondásnak nincs olyan hatálya, hogy az érdekelt Magas Szerződő Felet mentesítene a jelen Egyezményből folyó kötelezettségek alól bármely olyan cselekmény tekintetében, mely e kötelezettségek megsértését jelentheti, és amelyet a felmondás hatálybalépésének időpontja előtt hajtott végre.
3. Minden olyan Magas Szerződő Fél, melynek tagsága az Európa Tanácsban megszűnik, ugyanazon feltételek mellett megszűnik a jelen Egyezmény részese lenni.
4. Az Egyezményt az előző bekezdések rendelkezéseivel összhangban fel lehet mondani olyan területek vonatkozásában, amelyekre az az 56. cikk alapján tett nyilatkozat értelmében kiterjed.

59. cikk – Aláírás és megerősítés

1. Az Egyezmény az Európa Tanács tagjai számára áll nyitva aláírásra. Az Egyezményt meg kell erősíteni. A megerősítésről szóló okiratot az Európa Tanács Főtitkáránál kell letétbe helyezni.
2. Az Európai Unió csatlakozhat ehhez az Egyezményhez.
3. Az Egyezmény tíz megerősítéséről szóló okirat letétbe helyezését követően lép hatályba.
4. Minden olyan állam vonatkozásában, amely utóbb erősíti meg az Egyezményt, az a megerősítésről szóló okirat letétbe helyezésének időpontjában lép hatályba.
5. Az Európa Tanács Főtitkára értesíti az Európa Tanács tagjait az Egyezmény hatálybalépéséről, az azt megerősítő Magas Szerződő Felek nevével és az utóbb letétbe helyezett minden megerősítésről szóló okiratról.

KELT RÓMÁBAN, 1950. NOVEMBER 4-ÉN, egyetlen példányban, angol és francia nyelven, melyet az Európa Tanács levéltárában kell elhelyezni. Mindkét nyelvű szöveg egyaránt hiteles. A Főtitkár minden aláíró állam számára hitelesített másolatot küld.

Európai Szociális Karta (módosított)

(Nem hivatalos összefoglaló)

Az 1996-os (módosított) Európai Szociális Karta, amely 1999. július 1-jén lépett hatályba, egyetlen jogforrásban foglalja össze az 1961-es Európai Szociális Kartában és az 1988-as Kiegészítő Jegyzőkönyvben biztosított valamennyi jogot, és ezeket a részes államok által elfogadott új jogokkal és módosításokkal is kiegészíti. Fokozatosan felváltja az eredeti, 1961-es egyezményt. A módosított Kartát 2020 év végéig már 34 ország ratifikálta. Magyarország 2009-ben ratifikálta, azonban a kollektív panasztételi jogot lehetővé tevő Kiegészítő Jegyzőkönyv még ratifikációra vár a 2004-es aláírása óta. A panasztételi eljárást 15 részes állam fogadta el 2020 év végéig.

A Karta olyan jogokat és szabadságokat biztosít, amelyek az emberek mindennapi életét érintik. A Karta ellenőrzési mechanizmusa a részes államok nemzeti jelentéseiben (1991-es Kiegészítő Jegyzőkönyv), valamint a kollektív panaszjelzés rendszerén (1995-ös Kiegészítő Jegyzőkönyv) alapszik, mely utóbbi többek között a szakszervezetek és nem kormányzati szervezetek számára ad lehetőséget kollektív panasz benyújtására.

A Szociális Jogok Európai Bizottsága ellenőrzi, hogy az egyes országok tiszteletben tartják-e a Kartában rögzített vállalásokat. A Bizottság 15 független, pártatlan tagból áll, akiket az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága választ meg hat évre, egyszer megújítható mandátummal.

A Kartában lefektetett alapvető jogok a következők:

Lakhatás

- megfelelő, elérhető árú lakáshoz való hozzáférés;
- a hajléktalanság csökkentése; a lakosság valamennyi hátrányos helyzetű csoportját célzó lakáspolitikák;
- a kényszerkilakoltatást korlátozó eljárások;
- külföldiek számára egyenlő hozzáférés a szociális lakásokhoz és lakástámogatásokhoz;
- a családi szükségletekhez igazodó lakásépítés és lakástámogatások.

Egészségügy

- hozzáférhető, hatékony egészségügyi intézmények a teljes lakosság számára;
- betegségmegelőzési irányelvek, ideértve az egészséges környezet biztosítását;
- a foglalkozási ártalmak csökkentése annak érdekében, hogy az egészséges és biztonságos munkafeltételek biztosítása mind jogilag, mind a gyakorlatban megtörténjen;
- az anyaság védelme.

Oktatás

- ingyenes alapfokú és középfokú oktatás;
- ingyenes és hatékony szakképzési tanácsadás;
- alapképzéshez (általános és szakmai középfokú oktatáshoz), egyetemi és nem egyetemi felsőfokú képzéshez, szakképzéshez való hozzáférés, beleértve a folyamatos továbbképzést;
- külföldi állampolgárságú lakosokra vonatkozó külön rendelkezések;
- fogyatékossgal élő gyermekek integrálása az oktatási intézményekbe;
- fogyatékossgal élő személyek hozzáférése az oktatáshoz és szakképzéshez.

Foglalkoztatás

- Foglalkozás szabadsága
- kényszermunka tilalma;
- 15 év alatti gyermekek foglalkoztatásának tilalma;
- különleges munkafeltételek biztosítása 15 és 18 év között;
- a megélhetést biztosító foglalkozás szabad megválasztásához való jog.

Igazságos munkafeltételek

- teljes foglalkoztatás biztosítására tervezett gazdaság- és szociálpolitika;
- fogyatékossgal élő személyek munkához jutása;
- tisztességes munkafeltételek a bér és a munkaidő tekintetében;
- védelem elbocsátás esetén;
- szexuális és lelki zaklatástól való védelem.

Kollektív jogok

- szakszervezetek és munkáltatói szervezetek megalakításának joga a gazdasági és szociális érdekek védelmére; egyéni döntési szabadság a csatlakozás vagy távolmaradás tekintetében;
- a közös konzultáció, kollektív alku, békéltetés és választott bíróságok előmozdítása;
- sztrájkhoz való jog.

Jogi és szociális védelem

- a gyermek jogállása;
- fiatalok elkövetéssel szembeni bánásmód;
- a rossz bánásmódtól és visszaélésektől való védelem;
- a kizsákmányolás bármely (szexuális vagy egyéb) formájával szembeni védelem;
- a család jogi védelme (a házastársak egyenlősége egymás közötti és a gyermekekkel való viszonyukban, a gyermekek védelme a család felbomlása esetén);
- társadalombiztosításhoz, jóléti juttatásokhoz és szociális szolgáltatásokhoz való jog;
- a szegénységgel és társadalmi kirekesztéssel szembeni védelem;
- gyermekgondozás;
- az idősek ellátását szolgáló különleges intézkedések.

Személyek mozgása

- a család újraegyesítéséhez való jog;
- az állampolgárok joga arra, hogy elhagyják az országot;
- eljárási garanciák kiutasítás esetén;
- bevándorlási formák egyszerűsítése.

Hátrányos megkülönböztetés tilalma

- a nők és férfiak egyenlő bánásmóddal való joga és esélyegyenlősége a foglalkoztatásban;
- a Kartában rögzített jogok biztosítása valamennyi állampolgár és az ország területén jogszerűen tartózkodó és/vagy dolgozó külföldi számára fajra, nemre, korra, bőrszínre, nyelvre, vallásra, véleményre, nemzetiségre, társadalmi háttérre, egészségi állapotra vagy valamely nemzeti kisebbséghez tartozásra való tekintet nélkül;
- a családi kötelezettségek alapján történő hátrányos megkülönböztetés tilalma;
- a fogyatékossgal élő személyek joga a társadalmi integrációra és a közösség életében való részvételre.

Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről (Összefoglalás)

Az Egyezmény, melynek 39 részes államai között Magyarország is szerepel, az első jogi erővel rendelkező többoldalú megállapodás, amely általánosságban a nemzeti kisebbségek védelmével foglalkozik. Célja, hogy a szerződő felek területén védje a nemzeti kisebbségek létezését. Az Egyezmény a nemzeti kisebbségek teljes és hatékony egyenlőségét szándékozik előmozdítani azáltal, hogy megfelelő feltételeket teremt kultúrájuk megőrzéséhez és fejlesztéséhez, valamint identitásuk megtartásához.

Az Egyezmény többek között az alábbi alapelveket határozza meg a közéleti szférában nemzeti kisebbségekre vonatkozóan:

- a hátrányos megkülönböztetés tilalma;
- a tényleges egyenlőség előmozdítása;
- a kultúra, vallás, nyelv és hagyományok támogatása és megőrzése;
- a békés gyülekezés szabadsága;
- az egyesülés szabadsága;
- a véleménynyilvánítás szabadsága;
- a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság;
- a tömegtájékoztatáshoz való hozzájutás és a média használatának joga;
- a nyelvhez és oktatáshoz kapcsolódó szabadságok;
- a határokon átnyúló kapcsolatok és együttműködés joga;
- részvétel a gazdasági, kulturális és társadalmi életben;
- a kényszerasszimiláció tilalma.

Az Egyezmény ellenőrzési mechanizmusa a részes államok által kötelezően benyújtandó jelentéseken alapul. A jelentések ellenőrzéséért végső soron az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága felel, amelynek munkáját egy szakértőkből álló Tanácsadó Bizottság segíti.

A Tanácsadó Bizottság legfeljebb 18 tagját a Miniszteri Bizottság választja meg a Szerződő Felek jelöltjei közül. A Bizottságba nem minden ország jelöltje kap mandátumot, így a meg nem választott jelöltek tartaléklistára kerülnek. A Tanácsadó Bizottság jogosult az állami jelentésektől eltérő forrásokból is információhoz jutni, többek között találkozót szervezhet parlamenti képviselőkkel és független forrásokkal is. A jelentések vizsgálata során a Tanácsadó Bizottság helyszíni látogatást is szervezhet az adott államban, amely során a Bizottság találkozik a kormány képviselőivel, civil szervezetekkel, kisebbségi közösségekkel, a tudomány képviselőivel, valamint egyéb érdekelt felekkel.

¹ Az Egyezmény által használt „nemzeti kisebbségek” elnevezés a magyar jogi szaknyelvben a „nemzetiség”-nek felel meg. A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény értelmében nemzetiségnek számít: a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100179.tv>

Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája (Összefoglalás)

A Karta célja egyrészt, hogy megvédje és támogassa a regionális és kisebbségi nyelveket, mint az európai kulturális örökség veszélyeztetett elemeit, másrészt, hogy lehetővé tegye, hogy a regionális vagy kisebbségi nyelvet beszélők a magánéletben és a közéletben is használják a nyelveket. Lefedi a regionális és kisebbségi nyelveket, a területhez nem köthető nyelveket, és a kevésbé széles körben beszélt hivatalos nyelveket. Magyarország 1995-ben ratifikálta a Kartát, melynek meghatározott rendelkezéseit hatja végre a romani, a beás, a horvát, a német, a román, a szerb, a szlovák és a szlovén mint kisebbségi nyelv védelme érdekében. 2020 év végéig 25 ország ratifikálta a Kartát.

A Karta meghatározza a fő alapelveket és célkitűzéseket, amelyeknek az államok szakpolitikájának, jogalkotásának és joggyakorlatának alapját kell képezniük, és amelyek biztosítják a szükséges kereteket az érintett nyelvek megőrzéséhez.

A nyolc alapelv és célkitűzés a következő:

- a regionális vagy kisebbségi nyelveknek, mint a kulturális gazdagság kifejeződésének az elismerése;
- minden regionális vagy kisebbségi nyelv földrajzi területének tiszteltetésben tartása;
- az ilyen nyelvek megóvása érdekében tett határozott lépések szükségessége;
- az ilyen nyelveknek a magánéletben és közéletben, szóban és írásban való használatának megkönnyítése és/vagy bátorítása;
- az ilyen nyelvek oktatásához és tanulásához szükséges megfelelő módok és eszközök biztosítása az összes megfelelő szinten;
- a kapcsolódó nemzetközi cserék támogatása;
- a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát érintő, az e nyelvek megőrzését és fejlődését gátló vagy veszélyeztető indokolatlan megkülönböztetés, kizárás, megszorítás vagy előnyben részesítés tilalma,
- az ország összes nyelvi csoportja közötti kölcsönös megértés elősegítése az állam részéről.

A Karta továbbá konkrét intézkedéseket határoz meg a regionális és kisebbségi nyelvek közéleti használatának elősegítése céljából. Az intézkedések az alábbi területeket érintik: oktatás, igazságszolgáltatás, közigazgatási hatóságok és közszolgáltatók, média, kulturális tevékenységek és létesítmények, gazdasági és társadalmi tevékenységek, határokon átnyúló cserék.

A Karta meghatároz egy ellenőrzési mechanizmust, amely lehetővé teszi a Karta alkalmazásának értékelését a részes államokban, ezenkívül, amennyiben szükséges, fejlesztési javaslatokat tesz a jogi szabályozás, szakpolitika és joggyakorlat terén. Az ellenőrző rendszer központi eleme a független szakértőkből álló Bizottság felállítás.

A Bizottság:

- megvizsgálja az államok időszakos jelentéseit;
- szükség esetén kérdéseket fogalmaz meg a Felek számára a jelentés bármely homályos részével kapcsolatban;
- a Karta végrehajtásának értékelése céljából helyszíni látogatást szervez az adott államba, amely során hatóságokkal, civil szervezetekkel, és egyéb illetékes testületekkel találkozik;
- megvizsgálja az adott államban működő egyesületek és egyéb bejegyzett és a nyelvek területén érdekelt testületek által benyújtott információkat;
- a megszerzett információk alapján saját értékelő jelentést készít, amelyet a Miniszteri Bizottságnak továbbít, és amelyben javaslatokat tesz az államoknak előterjesztendő ajánlásokra.

Az Európa Tanács Főtitkára két évente részletes jelentést nyújt be a Karta végrehajtásáról a Parlamenti Közgyűlésnek. Ez biztosítja, hogy az európai országok parlamentjeinek tagjai aktuális információkkal rendelkezzenek a végrehajtást illetően – ily módon lehetőségük van szükség esetén politikai nyomást gyakorolni a nemzeti kormányokra, hogy azok megtegyék a megfelelő intézkedéseket.

¹ A kötelezettségvállalások pontos felsorolása elérhető: 1999. évi XL. törvény a Strasbourgban, 1992. november 5-én létrehozott Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának kihirdetéséről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900040.TV>, és 2008. évi XLIII. törvény a Magyar Köztársaságnak a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája 2. Cikk 2. bekezdése szerinti kötelezettségvállalásai cigány (romani és beás) nyelvekre történő kiterjesztéséről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0800043.TV&searchUrl=gyorskereso%3Fpagenum%3D4>

Emberkereskedelem elleni fellépésről szóló egyezmény (Nem hivatalos összefoglaló)

Az Európa Tanács Emberkereskedelem Elleni Fellépésről szóló Egyezményét Varsóban, 2005. május 16-án, az Európa Tanács állam- és kormányfők harmadik csúcstalálkozóján nyitották meg aláírásra. Az Egyezményt 2007. október 24-én erősítette meg a tizedik aláíró fél, ezzel megindítva a folyamatot, amelynek eredményeképp az Egyezmény 2008. február 1-jén hatályba lépett. 2020 év végéig összesen 47 részes állama volt, Magyarország 2013-ban ratifikálta.

Az Egyezmény az emberkereskedelem áldozatainak védelmére és jogainak biztosítására összpontosító átfogó szerződés. Célul tűzte ki az emberkereskedelem megelőzését és az emberkereskedők büntetőjogi felelősségre vonását is. Az Egyezmény emellett hatékony és független ellenőrző rendszert hoz létre, amely az Egyezményben foglalt kötelezettségek végrehajtását hivatott ellenőrizni. Az Egyezmény nem korlátozódik az Európa Tanács tagállamaira, harmadik országok és az Európai Unió szintén csatlakozhatnak az Egyezményhez.

Az Egyezmény célja és alkalmazási területe

Az Egyezmény alapját annak az elvnek az elismerése képezi, hogy az emberkereskedelem az emberi jogok megsértését, továbbá az emberi méltóság és integritás elleni támadást jelenti.

Az Európa Tanács Egyezménye átfogó szerződés, amelynek célja:

- az emberkereskedelem megelőzése;
- az emberkereskedelem áldozatai emberi jogainak védelme;
- emberkereskedők büntetőjogi felelősségre vonása.

Az Egyezmény alkalmazandó:

- az emberkereskedelem minden formájával szemben, függetlenül attól, hogy nemzeti vagy nemzetközi, illetve, hogy a szervezett bűnözéssel kapcsolatos-e vagy sem;
- minden áldozatra vonatkozóan: nők, férfiak, gyermekek;
- a kizsákmányolás bármely módjára: szexuális kizsákmányolás, kényszermunka vagy -szolgálat stb.

Az Egyezményben meghatározott intézkedések

- Az emberkereskedelem megelőzése érdekében hozott legfőbb intézkedések között az emberkereskedelem szempontjából veszélyeztetett személyeknek szóló figyelemfelkeltő kampányok, illetve a „fogyasztók” elrettentése érdekében hozott intézkedések szerepelnek.
- Az emberkereskedelem áldozatait hivatalosan is az emberkereskedelem áldozataként kell elismerni annak érdekében, hogy a rendőrség és a hatóságok ne kezeljék őket illegális bevándorlóként vagy bűnözőként.
- Az emberkereskedelem áldozatai fizikai és pszichológiai segítséget kapnak, valamint támogatásban részesülnek, a társadalomba való visszailleszkedésben. Az intézkedések magukban foglalják többek között az orvosi ellátást, tanácsadást és tájékoztatást, valamint megfelelő elszállásolást. Az áldozatok jogosultak kártérítést kapni.
- Legalább 30 napos időszakot kell biztosítani az áldozatok részére, hogy felépüljenek és kikerüljenek az emberkereskedők befolyása alól, továbbá döntést hozzanak arról, hogy együttműködnek-e a hatóságokkal. Megújítható tartózkodási engedélyt kaphatnak, amennyiben az a személyes körülményeik miatt szükséges, vagy ha maradniuk kell a nyomozásban való közreműködés érdekében.
- Az emberkereskedelem bűncselekmény: az emberkereskedők és a bűnrészesek ellen vádat kell emelni, és őket büntetőjogi felelősségre kell vonni.
- A bírósági eljárások folyamán mindvégig biztosítani kell az áldozatok magánéletének védelmét és a biztonságát.
- Bűnelkövetőnek lehet nyilvánítani az áldozat szolgáltatásait igénybe vevő személyeket, ha tudatában vannak annak, hogy az érintett személy emberkereskedelem áldozata.
- Az Egyezmény lehetőséget biztosít arra, hogy az áldozatok mentesüljenek a büntetés kiszabása alól a jogellenes cselekményekben való részvételük miatt, amennyiben kényszer hatása alatt cselekedtek.
- A civil társadalomnak fontos szerepe van az emberkereskedelem megelőzésében és az áldozatok védelmében. Ennek megfelelően az Egyezmény ösztönzi az állami szervek, a nem kormányzati szervezetek és a civil társadalom tagjai közötti együttműködést.

Ellenőrzés

Az ellenőrző mechanizmusnak két pillére van: „GRETA”, egy független szakértőkből álló bizottság, valamint a Felek Bizottsága, amely az Egyezmény Részes Államainak az Európa Tanács Miniszterek Bizottságában részt vevő képviselőiből, valamint az Egyezmény azon Feleinek képviselőiből áll, akik nem tagjai az Európa Tanácsnak. A GRETA figyelemmel kíséri az Egyezmény végrehajtását; jelentéseket fogad el a Felek által tett intézkedések értékeléséről. Amely Fél nem teljes mértékben tartja be az Egyezményben meghatározott intézkedéseket, köteles megerősíteni tevékenységét. A Felek Bizottsága ezenkívül ajánlásokat is tehet az adott Félnak a GRETA jelentése alapján.

Az Európa Tanács chartája a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről

A Miniszteri Bizottság CM/Rec(2010)7. számú ajánlása keretében elfogadva

I. SZAKASZ – ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

Hatály

E charta tárgya a 2. bekezdésben meghatározott demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés. A charta nem foglalkozik kifejezetten az ezzel összefüggő területekkel, úgy mint az interkulturális neveléssel, az egyenlőségre neveléssel, a fenntartható fejlődésre neveléssel és a békére neveléssel, kivéve, ha azok átfedésbe vagy kölcsönhatásba kerülnek a demokratikus állampolgárságra neveléssel és az emberi jogi neveléssel.

Fogalom meghatározások

E charta alkalmazásában:

- a. „demokratikus állampolgárságra nevelés”: oktatás, képzés, tudatosságnövelés, tájékoztatás, gyakorlatok és tevékenységek, amelyek célja, hogy a diákok számára átadott ismeretek, készségek és rálátás, valamint szemléletmódjuk és viselkedésük alakítása révén képessé tegyék őket a társadalomban demokratikus jogaik és kötelezettségeik gyakorlására, illetve megvédésére, a sokszínűség megbecsülésére és a demokratikus életben való aktív részvételre a demokrácia és a jogállamiság előmozdítása és védelme érdekében.
- b. „emberi jogi nevelés”: oktatás, képzés, tudatosságnövelés, tájékoztatás, gyakorlatok és tevékenységek, amelyek célja, hogy a diákok számára átadott ismeretek, készségek és rálátás, valamint szemléletmódjuk és viselkedésük alakítása révén képessé tegyék őket arra, hogy hozzájáruljanak a társadalomban az emberi jogok egyetemes kultúrájának felépítéséhez, illetve megóvásához az emberi jogok és alapvető szabadságok előmozdítása és védelme érdekében.
- c. „formális oktatás”: az a strukturált oktatási és képzési rendszer, amely az iskola-előkészítő és alapfokú oktatástól a középfokú oktatáson át az egyetemig terjed. Rendszerint valamilyen általános oktatási vagy szakképző intézményben kerül rá sor és bizonyítvánnyal zárul.
- d. „nem formális oktatás”: minden olyan megtervezett oktatási program, amelynek célja bizonyos készségek és kompetenciák javítása a formális oktatási környezet kivételével.
- e. „informális tanulás”: az az egész életen át tartó folyamat, amelynek keretében az egyén a környezetében őt érő és rendelkezésre álló nevelő jellegű hatások, illetve források, valamint napi tapasztalatai révén (család, kortárs csoportok, szomszédok, találkozások, könyvtár, tömegtájékoztatás, munka, játék stb.) szemléletmódokat, értékeket, készségeket és ismereteket sajátít el.

A demokratikus állampolgárságra nevelés és az emberi jogi nevelés közötti kapcsolat

A demokratikus állampolgárságra nevelés és az emberi jogi nevelés szorosan összefüggnek egymással és kölcsönösen támogatják egymást. Inkább hangsúlyban és terjedelemben, semmint céljaikban és gyakorlataikban különböznek. A demokratikus állampolgárságra nevelés a hangsúlyt elsősorban a társadalom polgári, politikai, szociális, gazdasági, jogi és kulturális szféráival összefüggésben a demokratikus jogokra és kötelezettségekre, valamint az aktív részvételre helyezi, míg az emberi jogi nevelés középpontjában az emberi jogoknak és alapvető szabadságoknak az emberi élet minden területére kiterjedő tágabb spektruma áll.

Alkotmányos struktúrák és a tagállamok prioritásai

Az alább meghatározott célkitűzéseket, elveket és politikákat a következőképpen kell alkalmazni:

- a. az egyes tagállamok alkotmányos struktúrájának kellő tiszteletben tartása mellett, e struktúráknak megfelelő eszközök alkalmazásával;
- b. az egyes tagállamok prioritásainak és igényeinek figyelembevételével.

II. SZAKASZ – CÉLKITŰZÉSEK ÉS ELVEK

Célkitűzések és elvek

A tagállamoknak politikáikat, jogszabályukat és gyakorlatukat a következő célkitűzések és elvek mentén kell kialakítaniuk.

- a. Területükön minden egyes személy számára biztosítaniuk kell a lehetőséget a demokratikus állampolgárságra nevelésre és emberi jogi nevelésre.
- b. A demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés keretében folyó tanulás egy egész életen át tartó folyamat. Ezen a területen az eredményes tanulás az érdekeltek széles körének részvételét kívánja meg, köztük a politikai döntéshozókat, az oktatási szakembereket, a diákokat, a szülőket, az oktatási intézményeket, az oktatási hatóságokat, a köztisztviselőket, a nem kormányzati szervezeteket, az ifjúsági szervezeteket, a médiát és a nyilvánosságot.
- c. Az oktatás és képzés – legyen az formális, nem formális vagy informális – valamennyi eszköze szerepet játszik ebben a tanulási folyamatban, és értékes eszköz elveinek előmozdításában és célkitűzéseinek megvalósításában.
- d. A nem kormányzati szervezetek és az ifjúsági szervezetek jelentős mértékben hozzájárulhatnak a demokratikus állampolgárságra neveléshez és emberi jogi neveléshez, elsősorban a nem formális és az informális oktatás útján, és ennek megfelelően lehetőségekre és támogatásra van szükségük e hozzájárulás biztosításához.
- e. A tanítási és tanulási gyakorlatoknak és tevékenységeknek a demokratikus és emberi jogi értékeket és elveket kell követniük és előmozdítaniuk; különösen az oktatási intézmények – ideértve az iskolákat is – vezetésének kell tükröznie és támogatnia az emberi jogi értékeket, továbbá elősegítenie a diákok, az oktatási személyzet és az érdekeltek, többek között a szülők felelősségének megteremtését és aktív részvételét.
- f. A demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés minden formájának lényeges eleme a társadalmi kohézió és a kultúrák közötti párbeszéd előmozdítása, továbbá a sokszínűség és az egyenlőség, többek között a nemek közötti egyenlőség megbecsülése; ennek érdekében elengedhetetlen a konfliktust mérséklő, a különböző vallások és etnikai csoportok közötti különbségek méltányolását és megértését növelő, az emberi méltóság és a közös értékek kölcsönös tiszteletben tartását építő, a párbeszédre ösztönző és a problémák és vitás ügyek erőszakmentes megoldását elősegítő ismeretek, személyes és szociális készségek és rálátás fejlesztése.
- g. A demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés minden formájának egyik alapvető célja nemcsak az, hogy a diákokat ismeretekkel, rálátással és készségekkel ruházza fel, hanem az is, hogy megtanítsa őket készen állni arra, hogy lépéseket tegyenek a társadalomban az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság védelme és előmozdítása érdekében.
- h. Az oktatási szakemberek és ifjúsági vezetők, valamint maguk a képzők folyamatos képzése és fejlesztése a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés elvei és gyakorlatai területén létfontosságú részét képezi az ilyen célú nevelés biztosításának és fenntarthatóságának, és ennek megfelelően kellőképpen tervezettnek és támogatottnak kell lennie.
- i. Hozzájárulásuk lehető legteljesebb kiaknázása érdekében ösztönözni kell a partnerséget és az együttműködést a demokratikus állampolgárságra nevelésben és emberi jogi nevelésben állami, regionális és helyi szinten érintett érdekelt felek között, ideértve többek között a politikai döntéshozókat, az oktatási szakembereket, a diákokat, a szülőket, az oktatási intézményeket, a nem kormányzati szervezeteket, az ifjúsági szervezeteket, a médiát és a nyilvánosságot.

- j. Figyelembe véve az emberi jogokhoz fűződő értékek és kötelezettségek nemzetközi jellegét, valamint a demokráciát és a jogállamiságot megalapozó közös elveket, fontos, hogy a tagállamok az e charta hatálya alá tartozó tevékenységek és a jó gyakorlatok meghatározása és megosztása területén nemzetközi és regionális együttműködést folytassanak, illetve ösztönözzék azt.

III. SZAKASZ – POLITIKÁK

Általános formális oktatás és formális szakképzés

A tagállamoknak a demokratikus állampolgárságra nevelést és emberi jogi nevelést fel kell venniük az iskola-előkészítő, az alapfokú és a középfokú formális oktatás, valamint az általános formális oktatás és a formális szakképzés tanterveibe. A tagállamoknak emellett ezekben a tantervekben folyamatosan támogatniuk, aktualizálniuk kell, illetve felül kell vizsgálniuk a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés kérdését, hogy azok érvényessége biztosított legyen, és hogy ösztönözzék e terület fenntarthatóságát.

Felsőoktatás

A tagállamoknak a tudományos szabadság megfelelő tiszteletben tartása mellett elő kell segíteniük a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés biztosítását a felsőoktatási intézményekben, különösen a jövő oktatási szakemberei esetében.

Demokratikus kormányzás

A tagállamoknak minden oktatási intézményben támogatniuk kell a demokratikus kormányzást, mint önmagában kívánatos és hasznos irányítási módszert, továbbá mint a demokrácia megtanulásának és megtapasztalásának, valamint az emberi jogok tiszteletben tartásának gyakorlati eszközét. Megfelelő eszközökkel ösztönözniük kell, és elő kell segíteniük a diákok, az oktatási személyzet és az érdekelt felek, többek között a szülők aktív részvételét az oktatási intézmények kormányzásában.

Képzés

A tagállamoknak a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés területén biztosítaniuk kell a szükséges alap- és továbbképzést, illetve fejlesztést a tanárok, az egyéb oktatási személyzet, az ifjúsági vezetők és a képzők részére. Ezzel biztosítható, hogy azok alapos ismeretekkel és rálátással rendelkezzenek e tudományterület célkitűzéseiről és elveiről, a megfelelő tanítási és tanulási módszerekről és a szakterületüknek megfelelő kulcsfontosságú készségekről.

A nem kormányzati szervezetek, az ifjúsági szervezetek és az egyéb érdekelt felek szerepe

A tagállamoknak támogatniuk kell a nem kormányzati szervezetek és az ifjúsági szervezetek szerepét a demokratikus állampolgárságra nevelésben és emberi jogi nevelésben, főként a nem formális oktatás területén. El kell ismerniük, hogy e szervezetek és tevékenységeik értékes részét képezik az oktatási rendszernek, lehetőség szerint meg kell adniuk számukra a szükséges támogatást és teljes körűen ki kell aknázniuk azt a szakértelmet, amellyel az oktatás valamennyi formájához hozzájárulhatnak. A tagállamoknak ezenfelül az egyéb érdekelt – nevezetesen a média és a nyilvánosság – körében is elő kell mozdítaniuk és népszerűsíteniük kell a demokratikus állampolgárságra nevelést és emberi jogi nevelést annak érdekében, hogy azok a lehető legnagyobb mértékben hozzájárulhassanak e területhez.

Értékelési szempontok

A tagállamoknak ki kell dolgozniuk a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés programjai hatékonyságának értékelésére vonatkozó szempontokat. A diákoktól érkező visszajelzéseknek szerves részét kell képezniük az ilyen értékelésnek.

Kutatás

A tagállamoknak a demokratikus állampolgárságra nevelésre és emberi jogi nevelésre irányuló kutatásokat kell kezdeményezniük és támogatniuk kell az ilyen kutatásokat, hogy felmérjék a területen fennálló aktuális helyzetet és összehasonlítható információkat nyújtsanak az érdekeltek – ideértve a politikai döntéshozókat, az oktatási intézményeket, az iskolavezetőket, a tanárokat, a diákokat, a nem kormányzati szervezeteket és az ifjúsági szervezeteket – számára, így módon segítve azokat eredményességük és hatékonyságuk mérésében és növelésében, valamint gyakorlatok javításában. E kutatások közé tartozhatnak többek között a tantervekre, az innovatív gyakorlatokra, a tanítási módszerekre és az értékelési rendszerekre kiterjedő kutatások, ideértve az értékelési szempontokat és mutatókat is. A tagállamoknak kutatási eredményeiket adott esetben meg kell osztaniuk más tagállamokkal és érdekelt felekkel.

A társadalmi kohézió előmozdítását, a sokszínűség megbecsülését és a különbségek és konfliktusok kezelését szolgáló készségek A tagállamoknak az oktatás valamennyi területén támogatniuk kell az olyan oktatási megközelítéseket és tanítási módszereket, amelyek célja a demokratikus és multikulturális társadalomban való együttélés megtanítása és a diákok képessé tétele arra, hogy elsajátítsák a társadalmi kohézió előmozdításához, a sokszínűség és az egyenlőség megbecsüléséhez, a – különösen a különböző vallások és etnikai csoportok közötti – különbségek méltányolásához, a nézeteltérések és konfliktusok erőszakmentes és egymás jogainak tiszteletben tartása mellett történő rendezéséhez, valamint a megkülönböztetés és az erőszak – különösen a megfélemlítés és a zaklatás – valamennyi formája elleni küzdelemhez szükséges ismereteket és készségeket.

IV. SZAKASZ – ÉRTÉKELÉS ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉS

Értékelés és felülvizsgálat

A tagállamoknak rendszeresen értékelniük kell azokat a stratégiákat és politikákat, amelyeket e chartával összefüggésben alakítottak ki, továbbá ezeket a stratégiákat és politikákat adott esetben át kell dolgozniuk. Ezt más tagállamokkal együttműködve is megtehetik, például regionális alapon. A tagállamok az Európa Tanácstól is kérhetnek segítséget.

Együttműködés a nyomon követési tevékenységek területén

A tagállamoknak e charta céljainak és elveinek megvalósítása során adott esetben együtt kell működniük egymással és az Európa Tanácson keresztül, a következők révén:

- a közös érdeklődésre számot tartó kérdések megvitatása és a meghatározott prioritások megvalósítása;
- többoldalú és határokon átnyúló tevékenységek támogatása, ideértve a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés koordinátorainak meglévő hálózatát;
- a jó gyakorlatok megosztása, kialakítása, szakpolitikába foglalása és terjesztésének biztosítása;
- az érdekelt felek – ideértve a nyilvánosságot is – tájékoztatása a charta céljairól és végrehajtásáról;
- a nem kormányzati szervezetek, az ifjúsági szervezetek és az oktatási szakemberek európai hálózatainak, illetve az ezek közötti együttműködés támogatása.

Nemzetközi együttműködés

A tagállamoknak az Európa Tanács keretében meg kell osztaniuk a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés területén végzett munkájuk eredményeit más nemzetközi szervezetekkel.

¹ eredeti szövegben: törvénybe iktatása

Fogalomtár

Az alábbi szöveget a kézikönyvben előforduló legfontosabb fogalmak, kifejezések, egyezmények értelmezését segíti egy-egy rövid definícióval, magyarázattal. Ha az Olvasó szeretne többet is megtudni ezekről, érdemes felütni a Kompass 5. fejezetének az adott emberi jogi témára vonatkozó részét, vagy az interneten tájékozódni.

Csatlakozás: Már hatályos egyezmények esetében a klasszikus kétszintű – aláírásból és ratifikálásból álló – folyamat helyett alkalmazzák. Amikor egy ország csatlakozik egy egyezményhez, az azonnal kötelezővé válik rá nézve. Ez merül fel például annak a kérdésnek a kapcsán is, hogy vajon az Európai Unió csatlakozzon-e az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményhez.

Elszámoltathatóság, elszámoltatás: Az a folyamat, amelynek során az állam beszámol arról és bizonyítékokkal igazolja, hogy miképp teljesítette az emberekkel szembeni kötelezettségeit.

Érdekvérviselet, érdekvérvényesítés: valamilyen ügy, fejlődési irány, eljárás mód nyilvános támogatása, kezdeményezése.

Megerősítő intézkedés: Állami intézmények vagy üzleti vállalkozások azon intézkedései, amelyek pl. az oktatás vagy a foglalkoztatás területén korábban jelen lévő – nőket, etnikai vagy vallási csoportokat, fogyatékosokkal élőket stb. érő – hátrányos megkülönböztetés hatásának ellensúlyozását előzzák, és amelyek révén tényleges egyenlőség biztosítható a hátrányos helyzetű csoportok számára. Az ilyen megerősítő intézkedések átmeneti jellegűek, az egyenlőség eléréséig alkalmazhatók.

Az Ember és népek jogainak afrikai chartája (Afrikai Charta, vagy Banjuli Charta): Az Afrikai Egységszervezet által 1981-ben elfogadott, az afrikai kontinentet érintő regionális emberi jogi egyezmény.

Amerikai emberi jogi egyezmény: Az Amerikai Államok Szervezete által 1969-ben elfogadott emberi jogi egyezmény, amelynek hatálya Észak-, Közép- és Dél-Amerikára azon országaira terjed ki, amelyek ratifikálták az egyezményt.

Antiszemizmus: a zsidó származású vagy vallású emberekkel szembeni félelem, gyűlölet, harag, gyanakvás, előítélet vagy hátrányos megkülönböztetés. Az antiszemizmus egyik modernkori formája a holokauszttagadás.

Apartheid: olyan embertelen cselekményeket jelent – pl. szándékos emberölés, nemi erőszak, kínzás, rabszolgaságba taszítás és egyéb emberiség elleni bűnök –, amelyeket a módszeres elnyomás és valamely faji csoport más faji csoport vagy csoportok fölötti uralmának intézményesített rendszerében követnek el, a rendszer fenntartásának szándékával.

Emberi Jogok Arab Chartája: Az Arab Liga Tanácsa által 2004. május 22-én elfogadott dokumentum, amely megerősítette az EJENY-ben, a polgári és politikai jogokról, illetve a gazdasági, szociális és kulturális jogokról szóló nemzetközi egyezségek nyomán, valamint az Iszlám Emberi Jogok Kairói Nyilatkozatában lefektetett alapelveket.

Választottbíráskodás: Olyan eljárás, melynek során a vitában álló felek – ahelyett, hogy bírósághoz fordulnak – felkérik egy harmadik felet, hogy hallgassa meg érveiket és hozzon döntést, melyet aztán mindketten kötelesek tiszteletben tartani.

Szerveződés: emberek valamely csoportja által egy meghatározott cél megvalósítása érdekében létrehozott szervezet, lehet az pl. civil szervezet, önkéntes vagy nonprofit szervezet, egyesület vagy jogi személyiség nélküli szervezet, illetve informális csoport. A nemkormányzati szervezetek (NGO-k) szintén ide tartoznak. Mindezek képezik a civil társadalom alapját.

Menedékkérő: olyan személy, aki nemzetközi védelemért folyamodott, de akinek menekültstátusz iránti kérelmét még nem bírálták el.

Autokrácia vagy önkényuralom: olyan politikai rendszer, melyben az irányítás egyetlen, korlátlan hatalommal rendelkező személy vagy személyek kis csoportja kezében összpontosul, vagy az ilyen személy vagy csoport által gyakorolt hatalom.

Jogok nyilatkozata: az alkotmánynak az emberi vagy polgári jogokat rögzítő része, amely felsorolja az állam általi jogsértésekkel szembeni garanciákat. Lásd még: Nemzetközi Emberi Jogi Kódex.

Charta: Jogokat vagy kiváltságokat lefektető okmány.

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmánya: az ENSZ 1945. június 25-én egyhangúlag elfogadott alapító szerződése. Meghatározza a tagállamok jogait és kötelezéseit, továbbá az ENSZ szerveit és működésük rendjét.

Állampolgárság: a) az egyén és az állam közötti, kölcsönös jogokat és kötelezettségeket eredményező jogviszony, vagy b) általában az egyének és azon ország közötti kapcsolat, melyhez az előbbiek „tartoznak”, beleértve az elvárt magatartásformákat és attitűdöket.

Kodifikáció, kodifikál: Törvényalkotás, valaminek a törvénybe foglalása. Az a folyamat, amelynek során egy szabályt vagy jogot hivatalosan, írásos formában törvénybe foglalnak.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája: az Európai Unió polgárainak politikai, gazdasági és szociális jogait rögzítő szerződés. Kötelező erejű az EU tagállamaira nézve az EU jogszabályainak alkalmazásakor.

Polgári jogok (polgári szabadságjogok): olyan jogok és szabadságok, amelyek biztosítják az egyén védelmét az állam nem kívánt beavatkozásával szemben, és garantálják, hogy az emberek minden negatív megkülönböztetéstől és elnyomástól mentesen részt tudjanak venni az ország közügyeiben.

Civil társadalom: összefoglaló kifejezés, amely minden önkéntes alapon szerveződő civil vagy társadalmi szervezetet, egyesületet, intézményt magában foglal. Lehetnek ezek pl. bejegyzett jótékonyági szervezetek, nonprofit szervezetek, közösségi csoportok, női szervezetek, vallási alapon létrejövő szervezetek, szakmai egyesületek, szakszervezetek, önszervező vagy érdekvérviseleti csoportok – amelyek egy működő demokratikus társadalom alapját képezik. A civil társadalom az állami és piaci/gazdasági intézményektől elkülönül.

Kollektív jogok: Csoportokat megillető, az adott csoport érdekeinek védelmét és identitásának megőrzését biztosító jogok. A kollektív jogokat harmadik generációs jogoknak is szokták nevezni. Ezen jogok az egyéni jogok mellett, azokkal párhuzamosan léteznek.

Emberi Jogok Bizottsága: Az ENSZ egykori szerve, melynek feladatát mára átvette az Emberi Jogi Tanács.

Emberi Jogi Biztos: az Európa Tanácson belüli független intézmény, feladata az emberi jogi tudatosság erősítése és az emberi jogok tiszteletben tartásának előmozdítása az Európa Tanács tagállamaiban. Lásd még Emberi Jogi Főbiztos.

Kompetencia: valamilyen munka vagy feladat végrehajtására való képesség. Az emberi jogok védelmét tekintve pedig mindazon ismeretek és képességek, amelyek lehetővé teszik, hogy a fiatalok mélyebben megértsék az emberi jogi vonatkozásokat, valamint elsajátítsák az emberi jogok oltalmazásához szükséges készségeket, attitűdöket és értékeket.

Konfliktusátalakítás: az a folyamat, melynek révén a békés kimenetel irányába változnak, alakulnak a konfliktusok, mint pl. a háborúk, továbbá az etnikai vagy vallási csoportok közötti erőszakos cselekmények. Hosszú távú folyamat, amely a konfliktus gyökereivel foglalkozik, továbbá a résztvevő felek viselkedésére és hozzáállására irányul.

Alkotmány: egy ország vagy szervezet működését meghatározó jogszabályok összessége. A legtöbb országnak van az állam és a politikai rendszer alapjait lefektető, a legfőbb törvénynek tekintett, írott alkotmánya. Hozzávetőleg négy ország nem rendelkezik írott alkotmánnyal, ezekben a jogrendszer alapját a bírósági ítéletek, precedensek alkotják.

Konfliktusmegelőzés: a nyilvánvalóan érzékelhető feszültségek csökkentése és/vagy az erőszakos konfliktus kitörésének vagy újbóli fellángolásának megelőzése érdekében tett rövid távú intézkedések.

Konfliktuskezelés: olyan intézkedések összessége, melyek fő célja egy már meglévő erőszakos konfliktus vertikális vagy horizontális eszkalációjának, vagyis az erőszak fokozódásának vagy térbeli továbbterjedésének megelőzése.

Konfliktusrendezés: erőszakos konfliktus lezárása érdekében tett rövid távú intézkedések.

Egyezségokmány: Egyezmény: államok között létrejövő kötelező erejű megállapodás; a nemzetközi szerződés és az egyezségokmány szinonimája. A nyilatkozatnál erősebb, mert a ratifikáló államok számára kötelező erővel bír.

Európa Tanács: 1949-ben jött létre, célja az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság védelme és előmozdítása. Jelenleg 47 tagállama van, amelyek gyakorlatilag a teljes európai kontinentet lefedik. A központja Franciaországban, Strasbourgban van.

Emberiség elleni bűncselekmények: a polgári lakosság tagjai ellen irányuló átfogó vagy módszeres erőszakos cselekmények. Pl. szándékos emberölés, kiirtás, rabszolgaságba taszítás, kínzás, nemi erőszak, szexuális rabszolgaság, kényszerterhesség, valamely csoport üldözése faji, etnikai, nemi vagy más alapon, személyek erőszakos eltüntetése, apartheid büntette vagy más hasonló jellegű, szándékosan nagy szenvedést vagy a testi, mentális vagy lelki egészség súlyos sérelmét okozó embertelen cselekmények.

Béke elleni bűncselekmények: a nemzetközi jog szerint magában foglalja az alábbiakat: (i) a nemzetközi szerződéseket, egyezményeket vagy garanciákat sértő agresszív háború tervezése, előkészítése, kezdeményezése vagy folytatása, illetve (ii) az olyan közös tervben vagy összeesküvésben való részvétel, amely az előzőek megvalósítására jött létre. Ezeket nürnbergi elveknek is hívják.

Kultúra: közös attitűdök, értékek, célok, szokások összessége, melyek gyakran az intézmény, szervezet vagy csoport közös történelmi hagyományain alapulnak.

Kulturális jogok: Az egyén kulturális identitásának megtartásához és a kulturális fejlődéshez való joga.

Nemzetközi szokásjog: Szokás és hagyomány alapján a jog részévé vált gyakorlat. Ahhoz, hogy egy gyakorlat a nemzetközi szokásjog részének minősüljön, két feltételnek kell teljesülnie: egybevágó, következetes és hazamos ideig fennálló állami gyakorlat, és az a meggyőződés, hogy a gyakorlat kötelező erejű (opinio juris). A szokásjog a nemzetközi jog fontos és hasznos forrása, mert minden államot köt, függetlenül attól, részesei-e vonatkozó egyezményeknek.

Halálbüntetés: az államnak törvény biztosította joga, hogy büntetésképpen elvegye valaki életét valamilyen bűncselekmény elkövetése miatt. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye eredetileg engedélyezte a halálbüntetést, de most már tiltja annak alkalmazását a részes államok területén (6. kiegészítő jegyzőkönyv) még háború idején is (13. kiegészítő jegyzőkönyv). A világ legtöbb országában mára már eltörölték a halálbüntetést.

Feldolgozás: A csoportsegítő és a résztvevők részvételével zajló irányított beszélgetés, melynek során közösen áttekintik a tapasztaláson és részvételén alapuló gyakorlatot, megbeszélik, mi történt és hogyan érezték magukat a résztvevők. Célja, hogy a résztvevők biztonságos környezetben jobban megértsék és megfogalmazzák saját gondolataikat és érzelmeiket.

Nyilatkozat: Jogilag nem kötelező erejű dokumentum, amely kölcsönösen megállapított alapelveket és normákat tartalmaz. Az ENSZ csúcstalálkozók során – ilyen volt például az 1993-as bécsi Emberi jogi világkonferencia vagy az 1995-ben Pekingben tartott Nők világkonferenciája – általában kétféle nyilatkozat jelenik meg: egy a kormányok képviselői által, és egy a civil szervezetek által kiadott nyilatkozat. Az ENSZ Közgyűlése gyakran tesz közzé mérvadó, de kötelező erővel nem bíró nyilatkozatokat.

Nyilatkozat a gyermek jogairól: Az ENSZ Közgyűlése által 1959-ben elfogadott, nem kötelező erejű jogi dokumentum. Tíz általános alapelvet fogalmaz meg, amelyek aztán az (1989- ben elfogadott) Gyermekjogi Egyezmény alapját is képezték.

Demokrácia: Olyan politikai rendszer, melyben a kormányzásra a nép ad felhatalmazást, vagy közvetlen népszavazás, vagy a szavazásra jogosult emberek által választott képviselők útján.

Eltérés (a szabályoktól ideiglenes jelleggel): egy egyezmény részes államának nyilatkozata, mely lehetővé teszi, hogy az adott állam bizonyos jogokat felfüggeszzen vagy korlátozzon – pl. háború idején. Vannak olyan jogok, amelyeket soha nem lehet felfüggeszteni, ilyen pl. a kínzástól való mentesség joga.

Fejlődés: Átfogó gazdasági, társadalmi és politikai folyamat, melynek eredményeként az egész lakosság és minden ember jóléte folyamatosan javul, ami az emberek fejlődéshez való aktív, szabad és tartalmas hozzájárulásán, és az abból származó előnyök igazságos elosztásán alapul. Lásd még: Fejlődéshez való jog.

Fogyatékkal élőkkel szembeni előítélet (más szóval fogyatékoság-utasítás): hátrányos megkülönböztetéssel járó, elnyomó vagy bántalmazó magatartás, ami abból a meggyőződésből fakad, hogy a fogyatékosággal élő emberek másoknál alacsonyabb rendűek.

Eltűnés: Ezt a kifejezést használják arra, amikor embereknek nyoma vész, mert a kormányzat vagy más szervezet utasítására meggyilkolják vagy titokban bebörtönzik őket, amiért politikai meggyőződésük vagy tevékenységük megkérdőjelezi valamely igazságtalan rezsim létjogosultságát vagy valamely szervezet ideológiáját.

(Hátrányos) megkülönböztetés, diszkrimináció: minden olyan különbségtétel, kizárás, megszorítás vagy előnyben részesítés, amelynek alapja a faji hovatartozás, a kultúra, az etnikai származás, nemzetiség, szexuális orientáció, vallás, testi fogyatékoság vagy más, a szóban forgó ügy szempontjából irreleváns jellemző.

Gazdasági: az anyagi javak termelését, fejlődését, a velük való gazdálkodást érintő tényezőkkel kapcsolatos.

Gazdasági jogok: a létfenntartáshoz szükséges javak termeléséhez, fejlődéséhez és a velük való gazdálkodáshoz fűződő jogok. Megjelennek az EJENY-ben, védelmüket biztosítja a Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya és az Európai Szociális Karta.

Hatalommal felruházás, megerősítés: egyének és közösségek szellemi, politikai, szociális és gazdasági erejének növelése. Célja, hogy a marginalizált helyzetbe került egyének és csoportok képessé váljanak arra, hogy érvényesítsék jogaikat, és így a társadalom életében teljes körűen részt tudjanak venni. Ezt pl. megfelelő jogszabályokkal, megerősítő intézkedésekkel vagy képzéssel lehet megvalósítani.

Hatályba lépés: az a folyamat, amelynek révén egy egyezmény teljes mértékben kötelező erejűvé válik mindazon államokra, amelyek azt ratifikálták. Ez akkor valósul meg, amikor az egyezményben meghatározott minimumnak megfelelő számú állam ratifikálta az egyezményt.

Környezeti jogok: általában az egyéneknek a biztonságos, egészséges és ökológiailag stabil környezethez való jogát értjük ez alatt. Azonban jelentheti magának a környezetnek a „jogát” ezen belül az állatok, növények, ökológiai rendszerek jogát ahhoz, hogy az emberi beavatkozások hatásait túléljék.

Szociális Jogok Európai Bizottsága: feladata annak ellenőrzése, hogy az Európai Szociális Karta részes államai betartják-e az abban foglaltakat. 15 független és pártatlan szakértőből áll, akik rendszeresen üléseznek a Szociális Karta részes államai által benyújtott jelentések áttekintése céljából.

Európai egyezmény a kínzás és az embertelen, megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről: Az Európa Tanács által 1987-ben elfogadott regionális emberi jogi szerződés, amelynek célja azoknak a szabadságtól megfosztott személyeknek a védelme, akiket börtönökben, javítóintézetekben, rendőrségi fogdákbán, menekülttáborokban vagy pszichiátriai osztályokon tartanak bezárva.

Európai egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről (röviden: Emberi Jogok Európai Egyezménye): Az Európa Tanács által 1950-ben elfogadott regionális emberi jogi szerződés. Az Európa Tanács minden tagállama csatlakozott az egyezményhez, az új tagállamok pedig kötelesek ezt a lehető leghamarabb megtenni.

Emberi Jogok Európai Bírósága: az Emberi Jogok Európai Egyezménye által létrehozott, nemzetközi bíróság, székhelye Strasbourgban van. Feladata, hogy más jogorvoslati lehetőség híján jogi védelmet nyújtson azoknak a magánszemélyeknek, akik úgy vélik, hogy emberi jogaikat az Egyezményt aláíró valamely ország megsértette.

Európai Unió Bírósága: (gyakran egyszerűen: a „Bíróság”); Luxemburgi székhellyel 1952-ben létrehozott bíróság, feladata gondoskodni arról, hogy az európai uniós jogszabályokat mindegyik tagállam azonos módon értelmezze és alkalmazza. Biztosítja például, hogy a nemzeti bíróságok azonos kérdésben ne hozzanak eltérő ítéleteket.

Európai kulturális egyezmény (elfogadta az Európa Tanács 1954-ben; hatályba lépett 1955-ben): Az Európa Tanács oktatási, kulturális, örökségvédelmi, ifjúsági és sportpolitikájának hivatalos kereteit meghatározó regionális szerződés. Az Emberi Jogok Európai Egyezményét kiegészítő Európai kulturális egyezmény fő célkitűzése az európai kultúra megőrzése és a kulturális sokszínűség kölcsönös tiszteletének és megértésének előmozdítása az európai állampolgárok között.

Európai Parlament: az Európai Unió közvetlenül választott jogalkotási szerve. A 705 tagú Európai Parlament két helyen, Strasbourgban és Brüsszelben ülésezik.

Európai Szociális Karta (elfogadva 1962-ben; módosítva 1996-ban): Szociális és gazdasági emberi jogokat garantáló regionális szerződés, amely az elsősorban polgári és politikai jogokat tartalmazó Emberi Jogok Európai Egyezményét egészíti ki.

Európai Unió (EU): Az Európa területén lévő országok gazdasági és politikai uniója, melynek tagállamai elkötelezték a regionális integráció és a társadalmi együttműködés mellett. Az EU az ún. Maastrichti Szerződés aláírásával alakult meg 1993-ban.

Értékelés: irányított beszélgetés a csoportsegítő és a résztvevők között, melynek segítségével a résztvevők átgondolják, elemzik és kiértékelik a tapasztaláson és részvételen alapuló gyakorlat során tanultakat. A folyamat során a résztvevők reflektálnak arra, hogy a tanultak hogyan kapcsolódnak a már meglévő tudásukhoz, és hogyan tudják hasznosítani a tanultakat a jövőben.

Fejlődő képességek: A Gyermekek jogairól szóló egyezményben alkalmazott alapelv, melynek értelmében biztosítani kell, hogy a gyermekek az őket megillető jogokat értelmi és érzelmi fejlődésükkel, vagyis érettségük előrehaladtával egyre nagyobb mértékben élvezhessék.

Csoportsegítő: a Kompass gyakorlatokat előkészítő és levezető személy. A csoportsegítő olyan ember, akinek a segítségével „megtörténe a dolgok”, aki támogatást nyújt, továbbá tanulásra és a képességeik kibontakoztatására ösztönzi a résztvevőket. A csoportsegítő feladata, hogy biztonságos környezetet teremtsen, ahol a résztvevők kísérletezés, felfedezés, kölcsönös adás-kapás útján tanulnak. Itt nem az illető személye a fontos, a csoportsegítő nem valamiféle irányító vagy szakértő, aki a tudását másoknak átadja. A tapasztalatok és élmények megosztásával mindenki tanul, a résztvevők és a csoportsegítő egyaránt.

Fasizmus: A nemzeti vagy faji felsőbbrendűség ideológiáján alapuló berendezkedés, melynek alapeleme a politikai, szociális és kulturális élet minden aspektusa feletti kontroll. Jellemzője lehet az ellenzék és minden kritikus hang erőszakos elnyomása, a tömegmédiá fölötti kontrollszerszám, a gazdaság, kereskedelem stb. állami irányítása, valamint az agresszív nacionalizmus és gyakran a rasszizmus.

Első generációs jogok: azon jogok, amelyek emberi jogokként általában elfogadottak voltak a XVII. és XVIII. században. Ide tartozik a polgári és politikai jogok összessége, pl. a választójog, az élethez és a szabadsághoz való jog, a véleménynyilvánítás szabadsága, a vallásszabadság és a gyülekezési jog. Alapvetően a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya kodifikálja e jogokat. Mivel e kifejezés olyan hierarchikus viszonyt sugall, amelyben a polgári és politikai jogok magasabb szinten állnának, mint a második generációs jogok – vagyis a gazdasági, szociális és kulturális jogok – használata visszaszorulóban van.

Tanulás formális helyzetben: a strukturált oktatási és képzési rendszerben történő tanulás, amelybe az óvodától az általános és középiskolán át az egyetemig beletartozik minden intézményes oktatási szint. Általában valamilyen általános jellegű vagy szakképzési intézményben történik, és bizonyítvány megszerzésével zárul.

Keretegyezmény: a nemzetközi fellépés alapelveit és normáit lefektető egyezmény, melyben rögzítik az adott ügy kezeléséhez szükséges részletes szabályok meghatározásának folyamatát.

Véleménynyilvánítás szabadsága: a vélemények és nézetek nyomtatott vagy más médiában való kifejezésének szabadsága, valamint a gondolatok és eszmék megismerésének és másokkal való megosztásának szabadsága. A „véleménynyilvánítás szabadsága” kifejezést gyakran általános értelemben használják, utalva az EJENY 19. vagy 18. cikkére vagy mindkettőre.

Társadalmi nem (gender): A nőktől és a férfiaktól elvárt szerepekre, attitűdökre, értékekre és kapcsolatokra vonatkozóan a társadalom által kialakított szemlélet. Míg a biológiai nemet az élettani adottságok – a férfiak és nők közötti biológiai különbségek – határozzák meg, a társadalmi nemre vonatkozó képzeteket a társadalom alakítja, amelyek majdnem minden esetben a nők alárendeltségét eredményezik.

„Gender mainstreaming”: a nemek egyenlőségét elősegítő, globálisan elfogadott stratégia. Nem önmagáért való cél, hanem a nemek közötti egyenlőség elérésének eszköze. Lényege, hogy minden tevékenységnél – legyen szó szakpolitikák kidolgozásáról, az erőforrások elosztásáról, a programok és projektek tervezéséről, megvalósításáról és értékeléséről – központi szerepet kapjanak a társadalmi nemekkel összefüggő szempontok és a nemek közötti egyenjogúság mint elvárandó cél.

Genfi egyezmények: a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának egisze alatt 1949-ben Genfben elfogadott négy nemzetközi szerződés, melyek rögzítik a fegyveres konfliktusok esetén alkalmazandó szabályokat, különösen a tengeri és légi haderők beteg vagy sérült tagjaival és a hadifoglyokkal való bánásmódot, továbbá a polgári lakosság háború idején való védelmét illetően.

Népiértés: valamely nemzeti, etnikai vagy vallási csoport tagjainak szisztematikus meggyilkolása az adott csoport teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával. Idetartozik a testi vagy lelki épség elleni súlyos sérelem okozása és a csoport gyermekeinek más csoporthoz való erőszakos elhurcolása is.

Globalizáció: általánosságban azt a folyamatot értjük rajta, melynek során a nemzetek közötti kölcsönös függés és egymásra hatás egyre erősödik – különösen gazdasági, szociális és kulturális téren. A kifejezés a nemzetközi integráció sajátos folyamatát is jelenti, melynek célja a magánhatalom, az óriásvállalatok és pénzügyi intézmények érdekeinek kielégítése, szoros összefüggésben a nagyhatalmak érdekeivel.

Meghallgatás: olyan folyamat, melynek révén az érdekelt feleknek és mindenki másnak, akit az eredmény bármiféleképpen érint, lehetősége van az adott ügyben beadványokat benyújtani, kérdéseket feltenni és kifogást emelni. Meghallgatást tarthat pl. valamely helyi vagy országos állami hatóság, nemzetközi szerv vagy egy külön erre a célra létrehozott bizottság.

Emberi Jogi Főbiztos: az Egyesült Nemzetek Szervezetének legfőbb emberi jogi tisztsége. A Főbiztos irányítja az Emberi Jogi Főbiztoság munkáját, melynek célja az ENSZ emberi jogi mechanizmusainak támogatása. (Nem összetévesztendő az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosával).

Emberi jogok: olyan jogok, amelyek egyetemlegesen megilletnek minden emberi lényt. Az emberi jogok oszthatatlanok, elidegeníthetetlenek és egyetemesekek, megkövetelik minden egyes ember egyenlőségének és méltóságának a tiszteletét.

Emberi Jogi Bizottság: az ENSZ 18 szakértőből álló szerve, amely évente háromszor ülésezik. Ilyenkor áttekintik a 173 tagállam által ötévente benyújtandó, a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányában előírt kötelezettségeket való megfelelésről szóló jelentéseket.

Emberi Jogi Tanács: az ENSZ keretében működő kormányközi szerv, melyben 47 állam képviselője foglal helyet. Célja az emberi jogok további előmozdítása és védelmének erősítése szerte a világon. A Tanácsot az ENSZ Közgyűlése hozta létre 2006 márciusában, hogy átvegye az Emberi Jogok Bizottsága hatáskörét; fő feladata az emberi jogi jogsértésekkel szembeni fellépés, valamint kapcsolódó ajánlások kidolgozása.

Emberi jogok rendszere: Folyamatosan fejlődő és egymással összefüggő nemzetközi és regionális jogi dokumentumok összessége, amelyek meghatározzák az emberi jogokat, és létrehozzák az emberi jogok előmozdítását és védelmét biztosító eszközrendszert.

Humanitárius jog: Alapvetően a genfi egyezményeken alapuló jogterület, amelynek célja bizonyos személyek védelme fegyveres konfliktus idején, az áldozatok megsegítése, valamint a hadviselés módjainak és eszközeinek korlátozása a rombolás, az embervesztés és a szükségtelen szenvedés mérséklése érdekében.

Óslakos népek: identitásukat egyrészt az ősi földjeikhez való viszonyuk, másrészt a rájuk esetleg jellemző sajátosságok határozzák meg. A korábbi gyarmatosítás elszenvedőiként az adott államban mindig a társadalom periferiájára szorultak, és gyakran törzsi keretek között éltek. Az óslakos népek közül sokan törekednek arra, hogy a világ ismerje el az őket mint külön népet megillető jogokat, így pl. az önrögzítéshez való jogukat, vagy azt a jogot, hogy maguk dönthessenek saját fejlődésükről. Az Egyesült Nemzetek nyilatkozata az óslakos népek jogairól, 2007.

Elidegeníthetetlen: olyan jogokra utal, amelyek minden embert megilletnek, és semmilyen körülmények között nem korlátozhatók.

Oszthatatlan: azt fejezi ki, hogy minden emberi jog egy oszthatatlan és elválaszthatatlan egész részének tekintendő. Senkivel sem tagadható meg valamely emberi jog gyakorlása azon az alapon, hogy az adott jog „kevésbé fontos” vagy „nem lényeges”.

Tanulás informális helyzetben: Az az egész életen át tartó folyamat, melynek során az egyes emberek a mindennapi tapasztalataik, továbbá a saját környezetükben (pl. családban, kortársak és szomszédok között, piacon, könyvtárban, tömegtájékoztatói eszközök révén, munka vagy játék közben stb.) őket érő, formáló hatások eredményeként attitűdöket, értékeket, készségeket és ismereteket sajátítanak el.

Emberi jogi dokumentumok: Valamely állam vagy államok hivatalos írásos dokumentumai, amelyek az emberi jogokat vagy nem kötelező erejű alapelveként (nyilatkozat), vagy a ratifikáló államra nézve kötelező erővel (egyezmény, nemzetközi szerződés, vagy egyezmény) rögzítik. Lehetnek nemzeti vagy nemzetközi szintűek.

Interkulturális: a különböző nyelvi és etnikai csoportok közötti kölcsönös függésre és kapcsolatokra utaló szó. Interkulturális megközelítést alkalmazva felismerjük, hogy a valóság sokszínű, komplex és dinamikus, és hogy a különböző közösségek közötti kapcsolatok, hatások az élet és a kultúra szerves részei.

Kölcsönös összefüggés: az emberi jogok kölcsönösen feltételezik és kiegészítik egymást, vagyis egy bizonyos emberi jog érvényesülése függ az összes többi emberi jog érvényesülésétől. Például hogy részt vehetünk-e hazánk közügyeinek irányításában, azt közvetlenül befolyásolja a véleménynyilvánítás szabadságához, az egészséghez, a szabad mozgáshoz, illetve a diszkriminációtól való védelemhez fűződő jogunk.

Kormányközi szervezet (IGO): Államok által finanszírozott szervezetek, amelyek fő célja a részes országok törekvéseinek összehangolása. Az Egyesült Nemzetek Szervezete is ilyen nemzetközi szervezet. Léteznek regionális (pl. Európa Tanács, Afrikai Egységsszervezet), szövetségi szinten működő (pl. Északatlanti Szerződés Szervezete [NATO]), és valamely konkrét célért küzdő kormányközi szervezetek (pl. a Kereskedelmi Világszervezet [WTO]).

Belső menekültek: olyan emberek vagy csoportok, akik otthonuk vagy szokásos lakóhelyük elhagyására kényszerültek – elsősorban fegyveres konfliktus, általánossá vált erőszak, az emberi jogok megsértése, illetve természeti vagy ember által előidézett katasztrófák miatt vagy azok elkerülése érdekében –, de akik az országuk határain belül maradtak.

Nemzetközi Emberi Jogi Kódex: az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (UDHR), a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (ICCPR) és a Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya (ICESCR), valamint az azokhoz tartozó Fakultatív Jegyzőkönyvek összefoglaló, nem hivatalos neve.

Nemzetközi Büntetőbíróság: 2002-ben alakult állandó bíróság, melynek székhelye Hollandiában, Hágában található. Feladata a népirtással, emberiség elleni bűncselekményekkel, háborús bűncselekményekkel és az agresszió büntetvével gyanúsított egyének felelősségre vonása. (A Nemzetközi Büntetőbíróság nem tévesztendő össze a Nemzetközi Bírósággal.)

Nemzetközi Bíróság: az Egyesült Nemzetek Szervezetének legfőbb bírói szerve. A hollandiai Hágában székelő bíróság fő feladata az államok által elé tárt jogviták eldöntése, továbbá az erre jogosult nemzetközi szervek, intézmények és az ENSZ Közgyűlése által elé terjesztett jogi kérdésekben kötelező erővel nem bíró állásfoglalások, ún. tanácsadói vélemények megfogalmazása. (A Nemzetközi Bíróság nem tévesztendő össze a Nemzetközi Büntetőbírósággal.)

Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya: a legfontosabb nemzetközi emberi jogi egyezmények közé tartozik. Az 1966-ban elfogadott és 1976-ban hatályba lépett egyezmény tartalmazza a minden embert megillető polgári és politikai jogokat, és rögzíti a tagállami kötelezettségek végrehajtása feletti ellenőrzést szolgáló eljárásokat.

Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya: a legfontosabb nemzetközi emberi jogi egyezmények közé tartozik. Az 1966-ban elfogadott és 1976-ban hatályba lépett egyezmény tartalmazza azokat a gazdasági, szociális és kulturális jogokat, amelyek minden embert megilletnek.

Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO): 1919-ben alakult háromoldalú ENSZ ügynökség, amely egy asztalhoz ülteti a tagállamok részéről a kormányok, a munkaadók és a munkavállalók képviselőit. Célja az emberi méltóság megőrzését biztosító tisztességes munkalehetőségek megteremtése az egész világon.

Szabálytalan vagy irreguláris migráció/migráns: a migrációkutatók többsége ezt a kifejezést használja az „illegális”, „okmányok nélküli” vagy „jogellenes” migráció helyett, hogy ezzel is kifejezze, hogy egy ember nem lehet illegális.

Ítélezési gyakorlat: jogi kifejezés; egy bizonyos bíróság által tárgyalt esetek és az esetek alapján kialakult alapelvek összességét jelenti, ilyen pl. az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélezési gyakorlata.

Világnézet: olyan eszmék és meggyőződések rendszere, amelyek segítenek értelmezni a világot, értelmet és értéket találni az életben. Bármely vallás vagy egyéb meggyőződés, eszme- és hitrendszer egyformán idetartozik.

LMBT: a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű embereket magában foglaló rövidítés.

Mediáció: olyan folyamat, melynek során a vitában álló felek egy harmadik, semleges személy segítségével rendezik a köztük lévő nézeteltérést. Ennek során megvitatják a szóban forgó ügyet, és végül mindkét fél számára elfogadható megállapodásra jutnak.

Tagállamok: Olyan országok, amelyek valamilyen kormányközi szervezet (pl. Egyesült Nemzetek Szervezete, Európa Tanács) tagjai.

Migráns: Az Európai Migrációs Bizottság tevékenysége keretében széles értelemben használt fogalom, magában foglalja – kontextustól függően – a kivándorlókat, a hazájukba visszatérőket, a bevándorlókat, a menekülteket, a belső menekülteket valamint a bevándorló háttérű személyeket, illetve a bevándorlás útján kialakult etnikai kisebbségi csoportok tagjait.

Kisebbség: egy adott országban, nem domináns helyzetben élő etnikai, nyelvi vagy vallási csoport, melynek tagjai a csoporthoz tartozónak érzik magukat, és a jövőben is meg kívánják őrizni és erősíteni identitásukat. Magyarországon a legalább egy évszázada honos etnikai kisebbségek nemzetiségnek minősülnek, amelyek védelméről külön törvény rendelkezik.

Erkölcsei jogok: az általános etikai alapelvekből származó jogok, ilyen pl. a méltányosság és az igazságosság.

Multikulturális közösség: ahol a különböző kultúrákhoz tartozó emberek egymás mellett élnek, bizonyos fokig kapcsolatban vannak egymással, ugyanakkor megőrzik sajátosságait.

Természetes jogok: olyan jogok, amelyek mindenkit megilletnek pusztán azért, mert embernek született. Más szóval elidegeníthetetlen jogok, amelyek magától értetődőek és egyetemesek, és nem függenek a jogszabályoktól, szokásoktól, meggyőződésektől, se az adott kultúrától vagy kormányzattól.

Egyeztetés: olyan folyamat, melynek során a résztvevők valamilyen vitás ügyben egymással beszélnek, hogy megoldást találjanak az adott problémára.

Neonácizmus: ez a kifejezés a II. világháború utáni szélsőjobboldali politikai és társadalmi mozgalmakra és ideológiára utal, melyek célja a náciizmus vagy az etnikai alapú nacionalizmusra épülő hasonló ideológia újjáélesztése.

Nemformális nevelés, tanulás nemformális helyzetben: a szabályozott oktatási rendszeren kívüli, szervezett módon megvalósuló, a különböző készségek és kompetenciák fejlesztésére irányuló programok, pl. ifjúsági munka.

Nemkormányzati szervezet (más szóval: civil szervezet, NGO): általában valamilyen érdekképviseleti, jótékonyági vagy aktivista céllal a kormányzattól függetlenül létrejött szervezet. Vannak nagy és nemzetközi szinten működő civil szervezetek (pl. Nemzetközi Vöröskereszt, Amnesty International, Cserkészmozgalom, Human Rights Watch, Európai Ifjúsági Fórum), és vannak kisebb, helyi szinten tevékenykedő szervezetek is (ilyen lehet pl. a fogyatékosokkal élő emberek érdekeit védő városi szervezet, vagy egy konkrét menekülttáborban élő nők jogaival foglalkozó szövetség).

Oligarchia: az irányítás jelentős hatalommal rendelkező személyek kis csoportja kezében összpontosul.

Ombudsman: általában a kormány vagy az országgyűlés által kijelölt független köztisztviselő, feladata az állampolgárok által benyújtott panaszok kivizsgálása is. A szó az óészaki nyelvből származik, jelentése: „képviseelő”. Magyarországon az ombudsmani feladatokat az alapvető jogok biztosa látja el.

Fakultatív jegyzőkönyv: egy már létező nemzetközi szerződést módosító (pl. további eljárásokat vagy rendelkezéseket tartalmazó) nemzetközi szerződés. A fakultatív jelző arra utal, hogy az eredeti nemzetközi szerződést aláíró kormányok eldönthetik, kívánják-e ratifikálni a jegyzőkönyv által tartalmazott változtatásokat is.

Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ): biztonsági kérdésekkel foglalkozó kormányközi szervezet, melynek tagja gyakorlatilag az összes európai és közép-ázsiai ország, továbbá az Egyesült Államok és Kanada. Feladatkörébe tartozik a fegyverzetellenőrzés, továbbá az emberi jogok, a sajtószabadság és a választások tisztaságának védelme.

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése: székhelye a franciaországi Strasbourgban van, évente négyszer ülésezik, ahol megtárgyalják az aktuális témákat és felszólítják az európai kormányzatokat, hogy kezdeményezzenek lépéseket az adott ügyben és számoljanak be a fejleményekről. A Parlamenti Közgyűlés 324 tagját az Európa Tanács 47 tagállamának nemzeti parlamentjei választják meg vagy jelölik ki saját képviselőik közül.

Részvétel: egy közösség vagy társadalom közügyeiben való szerepvállalás. Az Európa Tanács egy intézménye, az Európai Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa 2003-ban elfogadta a „Charta a fiatalok részvételéről a helyi és regionális közéletben” című nemzetközi szakpolitikai dokumentumot, amely a fiatalok helyi szintű részvételét szorgalmazza.

Béketeremtés: (beleértve a konfliktusokat követő béketeremtést is); az erőszakos konfliktus kiváltó okaival foglalkozó, azokat kezelni szándékozó közép- és hosszabb távú intézkedések.

Politikai jogok: Olyan jogok, amelyek lehetővé teszik, hogy az egyén részt vegyen a társadalom vagy közösség politikai életében, ilyen pl. a választójog.

Pozitív diszkrimináció: a megerősítő intézkedések szinonimája.

Plutokrácia: olyan politikai rendszer, melyben az irányítás és/vagy a hatalom az ország legvagyonosabb embereinek kezében összpontosul.

Rasszizmus: az a meggyőződés, hogy az emberek egyéni jellemzőit befolyásolja, hogy milyen etnikai csoportból vagy népcsoportból származnak, és hogy más csoportok tagjai a saját csoportunk tagjaihoz képest rosszabbak. Mindez igazságtalan bánásmódot eredményez más csoport(ok) tagjaival szemben.

Ratifikálás, ratifikáció, ratifikál: a kormány által kötött nemzetközi szerződés jóváhagyása az állam törvényhozó testülete által; a ratifikáció után a szerződés kötelező érvényűvé válik az adott államra nézve, vagyis az egyezmény részes állama lesz.

Menekült: harmadik ország olyan polgára, aki faji, illetőleg vallási okok, nemzeti hovatartozása, politikai meggyőződése avagy meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása miatti üldöztetéstől való megalapozott félelme okán az állampolgársága szerinti országán kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldöztetéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni. A kifejezést általános értelemben is használják, beleértve minden menekülésben lévő embert, pl. a menedékkérőket is.

Fenntartás: Az államok nemzetközi szerződésekkel kapcsolatban tett kikötései; pl. rendelkezések, amelyeket egy állam magára nézve nem ismer el kötelezőnek. Az egyezményhez fűzött fenntartások azonban nem veszélyeztethetik a szerződés alapvető törekvéseit.

Fejlődéshez való jog: kollektív jog, a csoportok joga a kulturális, politikai és gazdasági téren való fejlődéshez, hogy ezáltal fokozatosan és teljes körűen érvényesüljenek emberi jogaik és alapvető szabadságjogaik. Lásd: az ENSZ 1986-an elfogadott, a fejlődéshez való jogról szóló nyilatkozata.

Szerepjáték: a résztvevők által eljátszott rövid dramatizált jelenet. A szerepjáték általában improvizációra épül, melynek során az emberek saját élettapasztalataikból merítenek. A szerepjáték célja bizonyos helyzetek biztonságos körülmények között történő megtapasztalása és különböző megoldási lehetőségek feltárása, kipróbálása.

Jogállamiság: egyetlen személy sem állhat a törvényen felül, sem kormánytisztviselő, sem király, sem államelnök. Ugyanaz a törvény vonatkozik azokra, akik kormányoznak, mint azokra, akiket kormányoznak.

Második generációs jogok: a köztudatba a XX. század elején kerültek be, leginkább a gazdasági, szociális és kulturális jogok tartoznak ide, többek között például a megfelelő életszínvonalhoz, az egészségügyi ellátáshoz, a lakhatáshoz vagy az oktatáshoz való jog. E jogokat elsősorban a Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmányja kodifikálja. Mivel e kifejezés olyan hierarchikus viszonyt sugall, amelyben a polgári és politikai jogok magasabb szinten állnának, mint a gazdasági, szociális és kulturális jogok, használata visszaszorulóban van.

Hatalmi ágak elválasztása: az államhatalom három különböző ágra osztása, hogy senki ne gyakorolhasson abszolút hatalmat. Az általános felosztás az alábbi: a törvényhozó hatalom, vagyis a jogszabályalkotók, a végrehajtó hatalom, amely a törvényeknek érvényt szerez, és a független bírói ág, amely a törvények betartását felügyeli.

Biológiai nem: a férfiak és nők közötti biológiai különbségek, amelyek egyetemlegesek és nem változnak. Ezzel szemben a társadalmi nem az adott közösség tagjaként a szocializáció során megtanult vagy elsajátított társadalmi szerepekre, jellemzőkre, viselkedésmódokra utal.

Árnyékjelentés (vagy alternatív jelentés): Az adott nemzetközi emberi jogi szerződés végrehajtását ellenőrző bizottsághoz benyújtott, a civil társadalmat képviselő intézmények vagy egyének által készített nem hivatalos jelentés. Az egyezmény betartását és végrehajtását illetően e jelentések általában ellentmondanak vagy hozzátesznek a kormány által – az egyezményben meghatározott kötelezettség teljesítése érdekében – benyújtott országjelentéshez.

Aláírás: egy egyezmény aláírása az ahhoz való csatlakozás első lépése, amely szükségszerűen megelőzi a ratifikálást. Egy egyezmény aláírásával az állam kifejezi szándékát arra, hogy a jövőben magára nézve kötelezőnek fogadja el az egyezményből származó kötelezettségek összességét, miközben tartózkodik minden olyan lépéstől, amely ezen kötelezettségekkel nem összeegyeztethető.

Szimuláció: hosszabb strukturált szerepjáték, melynek során a résztvevők számukra szokatlan helyzetekbe és szerepekbe kerülnek.

Készség, képesség: ami ahhoz kell, hogy valaki egy tevékenységet vagy munkát jól el tudjon végezni, főleg mert eleget gyakorolta. Az emberi jogok oltalmazásához többek között az alábbi készségekre van szükség: kommunikációs készségek, problémamegoldás, kreatív gondolkodás, vitakészség és csapatmunka.

Rabszolgaság: olyan hatalmi-alávetettségi viszonyon alapuló gyakorlat, amikor az egyik személy tulajdonjogot szerez egy másik fölött, és ez utóbbit munkára vagy más szolgáltatások nyújtására tudja kényszeríteni. A rabszolgaság modern kori formái közé tartozik a gyermekek adásvétele, a gyermekprostitúció, a gyermekmunka kihasználása, a gyermekek fegyveres konfliktusban való felhasználása, az adórszolgaság, az emberkereskedelem, a prostitúció célú kizsákmányolás és a kényszermunka.

Szociális jogok: a társadalmi életben való teljes körű részvételhez szükséges jogok, melyeket többek között az EJENY, a Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya és az Európai Szociális Karta garantálnak.

Szolidaritási jogok: lásd kollektív jogok.

Különleges megbízott: Valamely emberi jogi testület (pl. az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa) által kijelölt személy, akinek feladata, hogy bizonyos témákról (pl. megfelelő lakhatás, gyermekprostitúció, gyermekpornográfia, nők elleni erőszak) vagy bizonyos országok emberi jogi helyzetéről jelentést készítsen.

Állami szuverenitás: az a nézet, mely szerint minden állam törvényes joga eldönteni, mi történik a saját joghatóságán belül. A nemzetközi emberi jogi dokumentumok – csakúgy, mint a nemzetközi szervezetekben (pl. EU) való tagság – bizonyos mértékig korlátozzák az államok szuverenitását.

Sztereotípiák: Emberekről és eszmékről alkotott leegyszerűsített, általánosító és sokszor nem tudatos vélekedés, amely előítéltehez és megkülönböztetéshez vezethet. Olyan általánosítás, amely a csoport egy részére jellemző tulajdonságokat az egész csoportra kivetíti.

Fenntartható fejlődés: olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy csökkentené a jövő generációk képességét, hogy kielégítsék a saját szükségleteiket. A kifejezést először az ENSZ által 1983-ban összehívott Környezet és Fejlődés Világbizottság (WCED) használta.

Harmadik generációs jogok: a XX. század második felében kibontakozó emberi jogok, amelyek nem igazán sorolhatók be sem a polgári-politikai, sem a szociális-gazdasági jogok közé. Ide tartozik pl. az egészséges környezethez, a békéhez, a fejlődéshez, a természeti erőforrásokhoz való jog. Lásd még kollektív jogok.

Tolerancia: hajlandóság a sajátunkétól eltérő viselkedés vagy meggyőződés elfogadására, akkor is, ha azzal nem értünk egyet, illetve azt nem helyeseljük. Lásd: A tolerancia alapelveiről szóló nyilatkozat (UNESCO 1995).

Szakszervezet: valamely ágazathoz vagy szakmához tartozó dolgozók egyesülése a dolgozók közös érdekeinek képviselője – pl. jobb munkakörülmények biztosítása – céljából. A szakszervezet alapításának és az ahhoz való csatlakozásnak a joga, továbbá a kollektív bértárgyalás joga széles körben elismert emberi jogok.

Képző: aki valamely csoport résztvevői számára tanulást szolgáló programot, például vitákat, tanulmányi kirándulásokat, filmvetítéseket szervez vagy velük Kompaszt gyakorlatokat végez. A Kompasztanban lévő gyakorlatok alkalmazása során a képző vagy tanár demokratikus keretek között dolgozik a fiatalokkal, csoportsegítő szerepet tölt be.

Képzés: az a tanulási folyamat, amelynek során a résztvevők olyan ismereteket, képességeket, attitűdöket sajátítanak el, amelyek egy adott munka vagy tevékenység végzéséhez, például az emberi jogok védelmezéséhez szükségesek.

Egyezmény (a nemzetközi szerződés és az egyezségokmány szinonimája): államok között létrejövő, azok kölcsönös feladatait és kötelezettségeit meghatározó, illetve szabályozó kötelező erejű megállapodás. Amikor az egyezményt annak elfogadása után egy állam ratifikálja, akkor annak rendelkezéseit az adott ország köteles betartani.

Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ): nemzetközi kormányközi szervezet, mely 1945-ben, a II. világháború után jött létre a világ békéjének és biztonságának fenntartása, a népek közötti baráti kapcsolatok elősegítése, továbbá a társadalmi fejlődés, az életszínvonal javítása és az emberi jogok védelme céljából.

UNICEF (az ENSZ Gyermekalapja): a gyermekek jogainak védelmében tevékenykedik, közreműködik a gyermekek alapvető szükségleteinek kielégítésében, valamint a képességeik kiteljesítéséhez szükséges lehetőségek megteremtésében. Az UNICEF tevékenységét a Gyermek jogairól szóló egyezmény rendelkezései vezérlik, célja, hogy az egyezményben foglaltak maradandó etikai normává és nemzetközi követelményekké váljanak az élet minden területén.

Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsa (ENSZ BT): Az Egyesült Nemzetek Szervezetének egyik fő szerve, feladata a béke és biztonság fenntartása világszerte. Öt állandó tagja van – ezek mindegyike vétőjoggal rendelkezik a Biztonsági Tanács valamennyi döntésére vonatkozóan –, továbbá 10 nem állandó tagja.

Egyetemesség: Azon alapelvek, amelynek értelmében az emberi jogok a Földön élő összes embert megilletik.

Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (EJENY): Az ENSZ Közgyűlése által 1948. december 10-én elfogadott alapvető fontosságú dokumentum, amely lefekteti az emberi jogi követelményeket és normákat. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát minden tagállam jóváhagyta. A nyilatkozat ugyan jogi értelemben nem bír kötelező erővel, de rendelkezéseinek széles körű elfogadása miatt a nemzetközi szokásjog részévé vált.

Ifjúsági részvétel: lásd részvételt.

Háborús bűnök: országon belüli vagy nemzetközi konfliktusok során elkövetett olyan bűncselekmények, melyek a humanitárius jog vagy a fegyveres konfliktusokra vonatkozó más jogszabályok súlyos megsértését jelentik. A 1899-ben és 1907-ben elfogadott Hágai Egyezmények, valamint az 1949-es Genfi Egyezmények az első formális nemzetközi jogszabályok, amelyek a hadijogra, a háborús bűnökre vonatkoznak, valamint a háború áldozataival való emberséges bánásmódot előírják.

Egészségügyi Világszervezet (WHO): az Egyesült Nemzetek égisze alatt működő kormányközi szervezet, amelynek feladata, hogy a világ valamennyi országában segítse az egészségvédelmet.

Xenofóbia (idegengyűlölet): Idegenektől, más országból jött emberektől vagy idegen dolgoktól való (irracionális) félelem. A xenofóbia idegenekkel szembeni diszkriminációhoz, rasszizmushoz, erőszakhoz és fegyveres konfliktushoz is vezethet.

Az emberi jogokat nem lehet pusztán jogi eszközökkel megvédeni. Mindenkinek, így a fiataloknak is védelmezniük és óvniuk kell azokat. Az emberi jogokat akkor tudjuk tiszteletben tartani és megbecsülni a legjobban, ha ismerjük őket, kiállunk értük, és a mindennapi életünkben is élünk velük.

A KOMPASZ konkrét ötletekkel és interaktív gyakorlatokkal igyekszik megkönnyíteni az ifjúsági vezetők, tanárok, trénerok, képzők és az emberi jogi neveléssel foglalkozó más szakemberek és aktivisták – akár önkéntesként, akár hivatásosként végzett – munkáját, akik szeretnék a fiatalokat bevonni, motiválni és aktivizálni annak érdekében, hogy tanuljanak az emberi jogokról, tegyék azokat az életük részévé, és aktívan cselekedjenek értük.

A KOMPASZ először 2002-ben jelent meg. Ma már több mint 30 nyelven hozzáférhető. A kifejezetten a gyermekek emberi jogi nevelését segítő KISKOMPASZ kézikönyv hasonló sikereket ért el. A mostani kiadás egy teljesen átdolgozott, frissített változat, amelyben új gyakorlatok és háttérinformációk kaptak helyet olyan emberi jogi témakörökkel kapcsolatban, mint a fogyatékos és a fogyatékos-alapú társadalmi megkülönböztetés, a migráció, a vallás, az emlékezet, a háború és a terrorizmus. Az 5. fejezetet szintén átdolgoztuk. A könyvben rövid áttekintést adunk a legfőbb emberi jogi témakörökkel kapcsolatban, a teljes 5. fejezetet pedig online, a www.coe.int/compass weboldalon tettük elérhetővé.

A KOMPASZ kézikönyv az állampolgári és emberi jogi neveléssel foglalkozók számára praktikus eszköz és információforrás. Nélkülözhetetlen mindazok számára, akik szeretnének hozzájárulni ahhoz, hogy az emberi jogi neveléshez való jog mindannyiunk számára valósággá váljon.

LEARNING EQUALITY,
LIVING DIGNITY.

Human Rights Education
Youth Programme

HUN

www.coe.int

Az Európa Tanács a földrész vezető emberi jogi szervezete. 47 tagállama van, köztük az Európai Unió összes tagországa. Az Európa Tanács minden tagja csatlakozott az Európai Emberi Jogi Egyezményhez, melynek célja az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság védelme. Az Egyezmény tagállamok általi végrehajtását az Emberi Jogok Európai Bírósága felügyeli.

978-92-871-9058-1

www.coe.int/compass
<http://book.coe.int>
ISBN 978-92-871-9058-1
€28/\$US59

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE